

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

KONG
CHRISTIAN DEN FJERDES
EGENHÆNDIGE BREVE.

UDGIVNE VED

C. F. BRICKA og J. A. FRIDERICIA

AF

SELSKABET FOR UDGIVELSE AF KILDER TIL DANSK HISTORIE.

1. BIND.

1589—1625.

MED UNDERSTØTTELSE AF
MINISTERIET FOR KIRKE- OG UNDERVISNINGSVÆSENET.

KJØBENHAVN.

FORLAGT AF RUDOLPH KLEIN.

1887—89.

KONG
CHRISTIAN DEN FJERDES

EGENHÆNDIGE BREVE

1589—1625.

Forord.

Naar man vil søge Oplysning om, hvilke Principer der ere fulgte i denne Udgave af Kong Christian IV's egenhændige Breve, vil man vistnok i Reglen søge den i Forordet til dette første Bind, og det vil formentlig derfor være paa rette Plads her at begynde med at omtale, hvad der ganske vist er overflødig at nævne for dem, der have fulgt med Udgivelsen, at 1. Bind ikke er det først udgivne. Af Hensyn til, at Brevene før 1632 allerede forelaa trykte i Molbechs Udgave, besluttede Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie først at udgive Brevene efter 1631, og det er derfor i Forordet til 3. Bind (1632—35), at Redegjørelsen for Værkets Plan findes. Idet vi altsaa henvise hertil, skulle vi dog til Berigtigelse bemærke, at Kongens originale Breve nu paa faa Undtagelser nær ere samlede i Gehejmearkivet*). Ikke blot ere nemlig, som omtalt i Forordet til 5. Bind (1641—44), de Breve fra ham, som indtil 1883 opbevaredes i Kongerigets Arkiv (Rentekammerarkivet), overførte til Gehejmearkivet, men i Efteraaret 1888 har dette Arkiv desuden efter en af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet tagen Bestemmelse modtaget den betydelige Samling af Kongens Breve, som var i det store kongl. Bibliothek. Da dette sidste skete, var hele dette Binds Text med Undtagelse af et Par Ark trykt, og vi foretrak derfor for disse Arks Vedkommende at beholde Angivelsen

*) Et enkelt Brev, nemlig det af 24. Marts 1633 (3. Bd. Nr. 108), er i 1885 afgivet fra Gehejmearkivet til Rosenborg-Samlingen

af Bibliotheket som Opbevaringsstedet; men fra næste Bind's Begyndelse vil selvfølgelig det nuværende Findested blive anført. De, der ville opsøge Originalerne efter vore Citater, maa altsaa huske paa den stedfundne Omflytning.

Medens Molbech i sin Udgave fra 1848 har 203 Breve ældre end 1626, tæller nærværende Bind 336 Numre. Antallet er saaledes betydelig større, dels som Følge af at mange tidligere ukjendte Breve i Mellemtiden ere komne for Dagens Lys, dels fordi ikke faa af de udaterede Breve, som Molbech, i hvert Fald foreløbig, havde forbigaaet, have kunnet henføres til disse Aar*). De Breve, som ikke findes i Molbechs Udgave, ere forsynede med en Stjerne efter Nummeret.

Der kunde for Christian IV's unge Aar have været medtaget en stor Mængde Breve, hvis hans Stilebøger vare blevne benyttede som Kilde. Efter Molbechs Beskrivelse af disse**) indeholde de 857 Udarbejdelser, for største Delen i Brevform, strækkende sig over Tidsrummet 1584—93. Men da der, i alt Fald for den største Dels Vedkommende, kan tvivles om, hvorvidt disse Stile i Brevform nogensinde have været virkelige Breve, have vi ligesom Molbech i sin Udgave maattet lade dem ligge. Hertil kommer, at samlede vilde de optage altfor megen Plads i en Udgave af hans Breve, og et vilkaarligt Udvalg af dem vilde ikke høre hjemme i et Værk, der ellers netop lægger an paa Bestemthed i Afgrænsningen.

Det bør endnu her nævnes, at vi ved Forekommenhed fra nu afdøde Gehejmearkivraad Wiggers Side ere blevne satte i Stand til i dette Bind at meddele en Del Breve, hvis Originaler findes i Arkivet i Schwerin.

De to første Hefter af nærværende Bind udkom i 1887 (Juni og Decbr.); at det tredie Hefte først fremkommer nu, har sin Grund i forskjellige Forhold, som ikke alle have været afhængige af Udgifterne. Hele Bindet er udgivet med Understøttelse fra Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet.

*) Til Gjengjæld savnes hos os enkelte af Brevene i Molbechs Udgave, fordi de ikke ere egenhændige (se Forordet til 3. Bd. S. vi). Et Par Breve findes desuden to Gange hos Molbech. Hans Nr. 132 er = Nr. 243, og hans Nr. 177 = Nr. 278.

**) Nyt hist. Tidsskrift III, 271. 300. Jvfr. Molbechs Udgave af Brevene S. xvii.

De samme Mænd som hidtil have paa Selskabets Vegne ført Tilsyn med Udgaven, nemlig d'Hrr. Universitetsbibliothekar S. Birket Smith og Underbibliothekar ved det store kgl. Bibliothek C. Weeke, og ligesom hidtil skyldte vi dem en oprigtig Tak for kyndig og velvillig ydet Hjælp.

Kjøbenhavn, i Februar 1889.

C. F. Bricka.

J. A. Fridericia.

1.*

27. Aug. 1589.

Til Jakob VI af Skotland.

Kreditiv for de Gesandter, der skulle ledsage Kongens Søster Prinsesse Anna over til hendes forestaaende Bryllup i Skotland. — *Geh. Ark., Skotland og Ørkenøerne, Fasc. 40 b.*

Serenissime Princeps consanguinee, frater et affinis charissime. Accepimus S: V: literas, ex quibus cognouimus, S: V: summo studio expetere, ut uetus cognatio et affinitas nostra noua affinitate, quanto ocius fieri poterit, renouetur. Cum igitur legatis S: V: pacta dotalia contracta de ineundo matrimonio cum Serenissima Principe Domina Anna, nata regio stemmate Danico, Sorore nostra charissima, sunt tradita eaque omnia peracta, quæ ad desponsationem ac matrimonij coniunctionem requiri uisa sunt¹⁾, ablegauimus magnificos, generosos et clarissimos uiros D: Petrum Munck, regni nostri admiralium et Senatorem, hæredem in Estuadgard, D: Stenonem Brahe, regni nostri Senatorem, hæredem in Knudstrup, dictæ Principis. Sororis nostræ carissimæ, Aulæ magistrum, D: Bredonem Rantzou, regni nostri Senatorem et hæredem in Rantzouholm, Paulum Knibbium, I: V: Doctorem et

¹⁾ Ægteskabskontrakten undertegnedes 20. Aug. 1589 paa Kronborg (Erslev, Aktstykker til Rigsraadets og Stændermødernes Hist. i Krist. IV's Tid I, 37). Om de forudgangne Underhandlinger s. Slange S. 27 f. Norske Saml. I, 454 ff. Erslev, anf. Skr. I, 34. 36 f.

consiliarium ¹⁾. et Nicolaum Cragium, I: V: Doctorem ²⁾, ad S: V:, ut dictam sororem nostram Annam charissimam S: V: desponsatam comitentur et ad S: V: adducant. Rogamus itaque amanter, ut memoratis legatis Senatoribus, Consiliariis et oratoribus nostris non minus ac nobismetipsis, si præsentes essemus, plenam fidem adhibeat. S: V: Deo Opt: Maximo commendamus, et vt hoc coniugium S: V: fælax et faustum sit, ex animo precamur. Ex Regia nostra Hafniensj 27 Augustj Anno Dnj 1589.

Ser^{ti}s vestræ fidelis
frater et affinis

Christianus.
mpp.

Udskrift: Serenissimo Principi, Dno Jacobo sexto, Scotorum Regi, Consanguineo, fratri et affini nostro charissimo ³⁾).

¹⁾ Dr. Povl Knibbe fik 15. Juli 1589 Bestalling for Livstid som Sekretær i det tydske Kancelli, men han døde allerede efter faa Aars Forløb (Grundtvig, Meddelelser fra Rentekam. Arch. 1873—76 S. 188. Regesta dipl. hist. Dan. II, Nr. 4380. 4403). Af Slange (S. 29) gives ham det urigtige Fornavn Nicolas.

²⁾ Den bekjendte Historiker Niels Krag († 1602) var 1. Juli 1589 bleven ansat som extraordinær Professor i Historie ved Universitetet (Wegener, And. Sørensen Vedel, 2. Udg., S. 191).

³⁾ Grunden til, at dette Brev findes her og ikke i et engelsk Arkiv, er den, at det aldrig blev afleveret. Flaaden, som skulde føre Kongedatteren og hendes Følge til Skotland, led meget af Storm; den maatte ty ind i en norsk Havn, og man besluttede at lade Prinsessen blive paa Aggershus Vinteren over, medens Peder Munk og Brejde Rantzau sejlede tilbage til Kjøbenhavn, hvor de ankom 12. Oktbr. (Erslev, anf. Skr. I. 37 og de der anf. Skrifter. Tyge Brahes meteorolog. Dagbog 1582—97 S. 132). Det er bekjendt, at Jakob VI, utaalmodig over at vente paa sin Brud, selv opøgte hende i Norge, og at man skrev Uheldet med Udfarten paa onde Magters Regning (jvfr Garde, Den dansk-norske Sømagts Hist. 1535—1700 S. 108. Lund, Mogens Heinesøn S. 210 f).

2.*

23. Juni 1591.

Til Enkedronning Sophie.

Kongen udtaler sin Tilfredshed med sin norske Rejse og sender et Par Gaver. — *Geh. Ark.*

Vnsern Sonlichen gruss vnd was wir der verwandtnus nah meher ehren, liebs vnd guts vermögen zuoor. Durchlauchtigste Furstin, freundliche, hertzvielgeliebte Frau Mutter, Nach dem wir in keinen zweyfel setzen, E: l: werde der Mutterlichen verwandtnus nah zu wissen begeren, wie vns diese nah vnsern Reich Norwegen furgevesene Reyse abgangen¹⁾, als wollen wir der selben in Sonlich Trewen vnuerhallten sein lassen, das wir durch Gottes gnedige verlihung solche Reyse nicht allein an gutter Leibs gesundtheit, Sondern auch an gar glucklichen gewunstsstem wind vnd wetter ohne einige besswehrung hin vnd wider verbracht vnd abgeleget, Auch sonst Dero örter alle dinge der massen nach wuntss vnd willen abgelauften, das wir seiner Gottlichen Allmacht dauor billich demutigst vnd von hertzen zu dancken. Vnd wan wir dann auch bey dieser vnser gott lob glucklich widerkunfft Das hundlin, so E: L: Mutterlich begeren, wie auch die zwei Tiilte lindene (?) B[r]etter angebracht, Als thun wir E: L: hiermit Sohnlich wberschicken, Die wir dem gnedigen Schutz des Allmechtigen gottes zu lang werenden gesunden leben vnd aller wolfart in Sonlichen trewen befehlen. *Datum* kophenhagen 23 *Iunij Anno* 1591.

E: l: getreuer vnd gehorsaumer shon,
die ueil ich lebe,

Christian.

Manpp.

¹⁾ Der var sammenkaldt et Møde af de norske Stænder, som skulde holdes 8. Juni 1591 i Oslo. I den Anledning begav Christian IV sig derop. Han kom 25. Maj til Oslo, modtog Hyldingen her og drog bort igjen 16. Juni. Til Danmark naaede han igjen 19 Juni (i Følge hans Stilebog, Nyt hist. Tidsskr. III, 299; Slange S. 48 har: 18. Juni). Jvfr. om denne Rejse de i (Norsk) Hist Tidsskr. III, 504 anførte Steder, samt Erslev, anf. Skr. I, 44. Tyge Brahes meteorol. Dagbog S. 178.

Udskrift: [Der Durc]hleuchtigsten furstin, vnserer freuntlichen, [hertzuie]llgeliebten fraw Muttern. frawen Sophien, [zu Den]emarcken, Norwegen, der wenden vnd Gotthen [königin.] geborne zu Mechelnburg. hertzogin zu Schles[swig, Ho]lstein, Stormarn vnd der Dittmarschen, Graffin zu Oldenburg vnd Delmenhorst ¹⁾).

3.*

16. Febr. 1592.

Til Hertug Ulrik af Meklenborg.

Taksigelse for en Nytaarsgave. — *Geh. Ark.*

Wyr Christian der Vierte, von Gottess gnaden zu Dennemargken, Norwegen, der wenden vnd Gotten erwölter König, herszog zu Schlesswig, Holsten, S[t]ormarn vnd der Dithmarschen, Graff zu Oldenburgk vnd delmenhorst, Em-pieten dem hochgebornen Fursten. vnsern freuntlichen hertzuie]geliebten herren Grossvatern, herrn Vlrichen, hert-zogen zw Meckelenburgk, fu[r]sten zu wenden, Graffen zu Schwerinn, der lande Rostogk vnd Stargardt herren, vnser freundschaft, freuntliche dienste Vnd wass wir sunsten der Sonlichen verwandtnus nach mehr liebs vnd guts vermogen zuuorn. Hochgeborner Furst, freuntlicher, hertzuie]geliebter hernn Grossvater, wir haben E: L: Grossvaterlichs, freuntlichs wieder andtwo[r]t schreiben, so woll auch dass vber schigktes vnd vnss von E: L: freuntlich verehretes newes lar von vnser freuntlichen hertzuie]geliebten frauir Mutter Sonlich empfangen vnd vernomenn, Vnd wir vns daran nicht allein von E: L: ein sonders freuntlichs Sonlichs gefallen gescheen, Sondern auch wir dobei derselben gegen vns habendes Grossvaterlichs gemu[t]hs vmb so viel mehr zuuernehmen, alss ist vnss solche gabe sehr lieb, vnd wollen dieselbe deruegen E: L: zu langer freuntlicher Sonlicher gedechtnuss in guhter verwarung behalten. Tun vns demnach gegen E: L: zum

¹⁾ Udskriften er maaske ikke egenhændig.

aller freuntlichsten bedangken Mit Sonlichem er bieten dasselbige iederzeit zu aller furfallenden gelegenheit mit dem besten hinwiederumb freundlich zuerdienenn. Was die von E: L: gegen vnss beschehenenn Grossvaterlichen dangksagung vor den vberschigktenn fisch belangen thut, deren were woll nicks notig gewesen, Sintenmal wir denselben solcher dangksage nicht wurdig zunochten (!). Wir haben seusten (!) auch gar gern vnd von hertzen vernommen, das E: L: mit derselben hertzlieben Gemahlin¹⁾ bei gutter Leibes gesuntheit erhalten werden, So sollen auch E: L: vns vnd vnserere hertzuielgeliebte fraw Mutter, Schwestern vnd Bruder dieses ortss bei glugklichen zustande, guter gesuntheit vndt wolfardt gefristet wissen, Godt dem hernn sei alleseits dafur ewig lob vnd daugk (!), Vnd billich zu bitten Eur vnd I: M: vnd diess sambtlich mit Gotlichen gnaden iderzeit bei zuwohnen vnd bewaren, gnedig zu gunnen vnd zugeben, was zv zeitlicher wolfart vnd ewiger seligkeit nutz vnd dienlich sein muge, Vnd wir haben ess E: L: zur dancksage vnd Sonlichen Antwo[r]t nicht mugen verhalten, derselben alle Sohnliche, freuntliche wielfarung vnd dienst zuerzeigen iderzeit bereit vnd willig. *Datum* auf vnserm koniglichen Schloss zu Friderichs Burgk Denn 16 *Febrarij Anno* 1592.

E: l: getreuer vnd gehorsamer Son,
die weil ich lebe,

Christian.

manu pp.

Udskrift: Dem hochgebornen Fursten vnsern freuntlichen, hertzuielgeliebten hernn Grossvatern hernn Vlrichen, hertzogen zu Meckelenburgk, Fursten zu wenden, Graffen [zu] Schwerinn, der Lande Rostogk vnd Stargare hernn²⁾.

¹⁾ Efter at Hertug Ulrik 1586 havde mistet sin første Gemalinde, Kong Frederik I's Datter Elisabeth. ægtede han 1588 Anna, en pommersk Hertugdatter.

²⁾ Den Omstændighed, at dette Brev findes her, betyder ingenlunde, at det ikke er blevet afleveret efter sin Adresse, thi

4.*

1. Novbr. 1594.

Til Enkedronning Sophie.

Kongen erklærer, at de hollandske Gesandter ikke have anholdt om hans Søsters Haand for Grev Morits af Nassau (Oranien); han lover at komme, naar Moderen ønsker det, og tilbyder hende et Par Hunde. — *Geh. Ark.*

Was ich der Sohnlicher verwandtnus nach viel mehr Ehren, liebs vnd gudts vermach zuuor. Frewnliche, hertzvielgeliebte fraw mutter, wen es E: L: an leibes gesundtheit vnd an allenn anderen dingen wol erginge, were mir nictes liebe[r]s zu spieren¹⁾. Freunliche, hertzvielgeliebte fraw mutter, ich habe aus E: L: schreiben verstanden, das es E: L: sol berichtet sein, das die holendische gesanten solten von wegen graff Maurisium zu Nassau angehalten haben um eine von meinen schwestern²⁾, So kan ich E: L: sohnlich nich verhalten, das die gesanten³⁾ die sachen halben nicht ein wor[t] inst geringsten gedacht. Habe auch aus E: L: schreiben verstanden, das E: L: begeren, ich solte zu E: L: hin nach falster⁴⁾ kommen, so wil ich mich mitt dem ersten instellen, wen ich E: L: schreiben bekomme, vnd mein herbruder wir[d] wf die zeit E: L: auch besuchen. Bo⁵⁾ ich su[n]st wuste, das ich ettwas hette entwider von pherden oder hunden, das E: L: die[n]lich were, soltens wngesparet sein. Hirmit wil ich

en Del af Hertug Ulriks modtagne Breve ere i sin Tid blevne indlemmede i det danske Kongehuses Arkivalier (jvfr. et Brev i Hist. Tidsskr. III, 79 f.).

¹⁾ ɔ: spüren.

²⁾ Rygtet herom var meget udbredt, i Oktober talte man om det i Hamborg (Hist. Tidsskr 5. R. V, 663).

³⁾ Disse Gesandter vare her i Juni og Juli 1594. 3. Juli bestiltes der 6 Guldkjæder til dem, og 15. Aug. fik Margrethe Simonsdatter (Surbæk), Markus Hesses Enke i Kjøbenhavn, Betaling for deres Fortæring i hendes Hus (Rentemestr. Regnskab. Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskriv. III, 184). Jvfr. Hist. Tidsskr. 5. R. V, 670.

⁴⁾ Enkedronningen residerede paa Nykjøbing.

⁵⁾ Skrivfejl for: so eller wo.

E: L. gott dem almechtige befahlen. *Datum* Kopenhagen den 1 *November Anno Domini* 1594.

E: L: gehorsamer sohn, die weil
ich lebe,

Christian.

Ich ¹⁾ habe auch etliche rekel aus Schotlandt bekommen vnd viel E: L: mitt dem ersten ein paar senden. Ich habe sie noch der zeit nicht schicken woldt, das sie so wbel aussagen, vnd haben nicht er ²⁾ schreiben kundt, den die hiespannische gesanten ³⁾ liegen hie noch, vnd bitte, E: L: wolten mich derendt wegen wnskildiget halten.

Udskrift: Der Durchlaughtigen Furstin, Frawen Sophien, zu dennemarck, Norwegen, der wendden vnd Gotten königin, Gebornen zu Mechelnburg etc., hertzogin zu Schlesswig, Holstein, Stormarn vnd der Dithmarschen, Gräfin zu Oldenburg vnd Delmenhorst, wittwen, vnser freundlichen, hertzuielgeliebten Fraw Mutter ⁴⁾).

5.*

17. Mai 1595.

Til Enkedronning Sophie.

Kongen melder sin forestaaende Ankomst. — *Geh. Ark.*

Freunliche, hertzvielgeliebte fraw Mutter, nach dem das ich diese stunde E: L: schreibent bekommen vnd daraus verstanden, das E: L: begeren zu wissen, welcher zeit das ich zu E: L: kommen kunte, so hoffe ich mit gottes hulfe, ich will mis (!) auff dem sunabent ⁵⁾ instellen, vnd

¹⁾ Efterskriften er paa en løs Seddel.

²⁾ o: eher.

³⁾ Om dette fra Guvernøren i de spanske Nederlande afsendte Gesandtskab jvfr. Hist. Tidsskrift 5. R. V, 661 ff. Det kom 22. Oktbr. til Kjøbenhavn over Land og drog igjen derfra 6. Novbr.

⁴⁾ Udskriften er maaske ikke egenhændig. Brevet er modtaget 9. Novbr. i Cismar, et forhenværende Kloster i Holsten.

⁵⁾ 24. Maj.

befele E: L: gott Dem almechtigen. Datum zu Friderichsburg den 17 *Maij Anno* 1595.

E: L: gehorsamer Sohn,
dieweil ich lebe.

Christian ¹⁾.

6.

30. Januar 1596.

Til Enkedronning Sophie.

Kongen erklærer sig tilfreds med, at Hertug Johan Adolf af Gottorp faar hans Søster Augusta til Ægte, men forlanger, at det skal vente til en belejlig Tid. — *Geh. Ark.*

Freunliche, hertzvielgelibte fraw Mutter, wen es E: L: an gesundheit vnd anderen zustandt wolerlinge, were es mir von hertzen lieb zu hören, vnd kan es E: L: nimmer so wol ergen, ich wunsche es E: L: von hertzen viel besers. Freunliche, hertzvielgeliebte fraw mutter, ich habe E: L: schreiben bekommen *sub Dato* den 19 *Ianuarij* von E: L: kammer diner uberantwort vnd habe daraus verstanden, welcher gestaltdt der hertz: Iohan Adoloff meine vielgeliebte schwester frelein Augusta zu der e²⁾ begeret, vnd dar nebest E: L: freunliche neigung gegen inen vermercke³⁾. Darauff wil ich E: L: kurtzlich auff andworten, das ich wol zufriden bin, doch zu gelegene zeit, den E: L: wissen dis Reiths (!) gelegenheit wol⁴⁾, als

¹⁾ Udskriften ikke egenhændig. Brevet er modtaget i Nykjøbing den følgende Dag.

²⁾ o: Ehe.

³⁾ Johan Adolf af Gottorp, f. 1575, tiltraadte Regeringen 1590, † 1616. Hans Bryllup med Augusta (f. 1580 † 1639) stod 30. Aug. 1596. Ægteskabskontrakten udfærdigedes 20. Juli (Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 82).

⁴⁾ Formodentlig tænker Kongen paa sin forestaaende Kroning, til Dækning af hvis Udgifter der skulde udredes en Skat, hvilket gjorde det vanskeligt ogsaa at kræve en Brudeskat til Kongedatterens Udstyrelse. Forordningen om denne sidste Skat udgik ogsaa først 28. Septbr. (Erslev, anf. Skr. I, 75. 81).

Iohin¹⁾ E: L: besser berichten sol auff meinendt wegen, vnd habe alles dis um E: L: willen gethan, vnd will E: L: nicht lenger mit meinem schreibent auffhalten. Was andere gelegenheit sein kan, die will ich Iohim befelen, das er sie E: L: berichtet. Hiermit wil ich E: L: gott den almechtigen befelen. *Datum* auff *Coldingen* den 30 *Ianuarij Anno Domini* 1596.

E: L: gehorsamer Sohn,
dieweil ich lebe,

Christian²⁾.

7.

18. Novbr. 1598.

Til Christoffer Valkendorf.

Om Forberedelser (Anskaffelse af Baadsmands-Klædninger) til en Rejse, Kongen vil foretage til Foraaret. Kongen vil have 300 Rdl., som skulle sendes til England, og ønsker, at Johan Maria Borch, som skal bestille Rustninger, strax kommer til ham. — *Geh. Ark.*

Ephter som ieg haffuer thill foren thalet med Eder om den reise, ieg wilde gøre paa forared³⁾, och om dij baadsmend, ieg wilde haffue med mig, Disligest om deris klennig, h[u]ad for farue huerdt skib⁴⁾ skulle haffue, saa sender ieg eder her en fortegnelse paa huert skib⁵⁾, och aatt y eders beste flid gøre, att wi det till rette thid be-

¹⁾ Joachim Barnewitz, en meklenborgsk Adelsmand, var ansat ved Dronning Sophies Hofstat, † 1626 (tydsk Ligprædiken over ham, Rostock 1626. Hiort-Lorenzen og Thiset, Danmarks Adels Aarbog 1885 S. 64. Grundtvig, Meddelelser fra Rentekam. Arch. 1873—76 S. 172). Det er sandsynligvis ham, der i Begyndelsen af Brevet betegnes som Enkedronningens Kammer-tjener, da det i hvert Fald vides, at han 1610 indtog denne Stilling (jvfr. Brevet af 12. Maj 1610).

²⁾ Udskriften som i Brevet Nr. 4

³⁾ Nemlig op omkring Norge til Ruslands Grænse.

⁴⁾ o: hvert Skibs Besætning.

⁵⁾ De Skibe, som udgjorde den lille Flaade, hvormed Kongen sejlede, vare: Viktor, Gideon, Josaphat, Raphael, St. Michael,

komme, och om saa er, att y icke kunde aff slig farue bekomme, att y mig daa dedt med det aller første lader wide. Ieg haffuer skicket myn thienere thill eder, att hand skall aff Eder anamme skall (!) 300 daler, huilke ieg med det første will sende vdi Engeland¹⁾.

Ieg thalede ochsaa med eder thill købinghaffn, der [ieg]²⁾ sist der var, om di rustinger, som *Ioha* .. *Marin*³⁾ skulle bestille vdi Nidderland, men ieg haffuer hannem inthed fornømmett. och om hand icke er forreised hid, da befaler hannom paa mine weien, att hand strax forføier sig hid⁴⁾. Hermed ger y mig befaling fillist. Befalendis Eder hermed gud. *Datum Friderichsburg den 18 Novembris Anno Dni 1598.*

Christian.

Udskrift: Christoffer walkendo[rff]²⁾ thil hende⁵⁾.

Duen, Hektor og Papegøjen (i Følge Garde, Den dansk-norske Sømagts Hist. 1535—1700 S. 115 og Dsk. Mag. 4. R. II, 389. Jonas Charisius's bekjendte Rejseberetning i Schlegels Saml. z. Dänischen Gesch. I, 4, 57 tilføjer desuden: Raabukken. Noget anderledes lyder Listen hos Nicolaysen, Norske Mag. II, 170).

¹⁾ 29. Novbr. 1598 udfærdigedes Kreditiv for Dr. Niels Krag til den engelske Dronning (Latina). Maaske har han skullet have Pengene med. Kort efter sin Ankomst til London leverede han i hvert Fald en der bosat Mand, Peter Vanheila, der gik ham til Haande, Penge fra Kongen (Nye Dsk. Mag. IV, 175).

²⁾ Hul i Papiret.

³⁾ Om denne Mand, hvis fulde Navn var Johan Maria Borcht, og som var Herold og ved Siden deraf Regeringens Kommissionær, s. Hist. Tidsskr. 5. R. V, 661 f.

⁴⁾ 25. Novbr. udbetaltes der ham af Rentekammeret en lille Sum, som Kongen endnu var ham skyldig for „adskillige Rustung af Kørritzer (Kyradsler), Ridehestetøj, Mummeri og ellers andet adskilligt mere“, som han havde ladet gjøre i Tydskland og Nederlandene 1596, og som var brugt ved Kroningen samme Aar (Rentemestr. Regnsk.).

⁵⁾ Modtaget 19. Novbr. — Christoffer Valkendorf beklædte Stillingen som Rigshofmester.

8.*

13. Aug. 1601.

Til Hertug Henrik Julius af Brunsvig.

Kongen sender ham noget Erts til Prøve. — *Landeshauptarchiv i Wolfenbüttel.*

Freundlicher, Hertzvielgeliebter bruder¹⁾, ich sende dir hieneben etwas von dem ertz, beide vom silber vnd auch kuffer ertz, vnd bitte, du wollest dasselbige probiren lassen vnd mir dasselbige dan wissen lassen²⁾. Vnd thu dir hiemitt gott dem almechtigen befehlen, vnd bitte, lass allezeit bei den alten gelauben.

Dein getrewer bruder, dieweil ich lebe,

Christian³⁾.

9.

Omtr. 2. Decbr. 1603.

Til Rigsraadet.

Kongen erklærer under Protest, at han med Hensyn til Sverig vil rette sig efter Rigsraadet, hjemsender det og paalægger det Tavshed. — *Geh. Ark.*

Efftherdi wi Indtil denne Thid Icke haffuer wildt Nogen anden Standt vdi Rigett woris ahnliggende, Oc huis oss Emod retten aff en ond Nabo⁴⁾ wederfaris, giffue thilkende End wore egne Raad, I den tilforsicht, atti fortride skulle det, oss wederfaris,

¹⁾ Henrik Julius. Hertug af Brunsvig-Wolfenbüttel siden 1589, bekjendt bl. a. som dramatisk Forfatter, var i andet Ægteskab gift med Christian IV's Søster Elisabeth.

²⁾ Om Christian IV's Bestræbelser paa denne Tid for at finde Ertser s. Brännich, Hist. Efterretninger om Norges Biergverker 1516—1623 S. 254 f. og Norske Rigsregistr. III, 634. 637. 642. 644 f.

³⁾ Denne lille Billet findes vedlagt en af Kongen underskreven Kancelliskrivelse til Hertug Henrik Julius, dat. Kronborg 13. Aug. 1601.

⁴⁾ Naturligvis menes der Sverig. Kongen arbejdede forgjæves i lang Tid paa at faa Rigsraadet til at give sit Samtykke til en Krig med dette Rige.

Borgerskabt ey heller formodede dennom, atti aff Rigens Raad som aff en fornem Standt heer udi rigett, Huos huilcken dett er (nest oss) huer mand att hielpe thill rette, Skulle forladis,

Saa Fororsagis wi dog Effther denne thidz leilighed att lade aldingist beroe wed det, som de fleste Raad rod haffuer.

Der som Emellom stenderne y Rigit sligt udi frembtiden wuillie fororsager, Eller och den Friid och rolighed, som y Aar elskis, fororsager y thilkommende tid oc udi lengden besuering, Da wille wi der udi were vndskildiget. Och wille her med haffue wore Raad N. forløffuit.

Och wille heer hoss haffue woris Raad paa deris Eed formanit och pamindt, att inthed aff dette udkommer wid nogen middel, y huad det uer eller neffnis kand.

Christian ¹).

10.*

29. Maj 1604.

Til Jakob I af England.

Anbefalingsskrivelse for Kongens Afsending Anders Sinklar.
— *Public Record Office i London, Royal Letters, Denmark, Vol. I.*

Serenissime Rex, amice, frater carissime. Relinqvimus gratiarum actionem ob prestita nobis fraternitatis officia, qvæ tamen, Deo Vitam prorogante, demereri conabimur.

Postulat preterea rerum presentium status, ut Nobilem Virum Andream Sinclerum ²), presentium exhibitorem, ad

¹) Paa en løs vedlagt Seddel er angivet, at Kongen har overantvordet dette Svar til Rigsraadet i Kolding 2. Decbr. 1603. Om dette Rigsraadmøde jvfr. Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist I, 119.

²) Anders Sinklar (egentlig Sinclair), en skotsk Adelsmand, som i Slutningen af det 16de Aarhundrede kom til Danmark, hvor han 1591 fik Ansættelse som Hofjunker (Grundtvig, Meddelelser fra Rentekam. Arch. 1872 S. 136. Hist. Tidsskr. 5. R. V, 665 f.). Yndet af Christian IV steg han i Anseelse, fik forskjellige Len og blev 1617 endogsaa Medlem af Rigsraadet.

V: S: legatum, certis de negotiis, quorum momentum non leve est, expediamus, Non comitatu numeroso, Sed pleno agendi mandato instructum. Cui ut fidem S: V: adhibeat ac desiderato responso quam primum remittat, amice rogamus. Erunt vicissim studia nostra S: V: parata. Hisce S: V: Valeat. Ex Navi Nostra Victor¹⁾ 29 Mai Anno Dni 1604.

S: V: frater amantissimus

Christianus.

Udskrift: Serenissimo Principi Domino Iacobo Angliæ, Scotiæ, Franciæ et Hybernæ Regi, Fidei defensori, Consanguineo Affini, fratri et compatri nostro charissimo.

11.

18. Aug. 1604.

Til Rigsraadet.

Kongen opfordrer det til at give sit Samtykke til en Krig med Sverig og til at bevilge de fornødne Midler dertil. — *Geh. Ark.*

Vor Synderlig gunst Thilforn. Elskelige Danmarkis Rigis Raad, wy forarsagis aff nogen omstendige wilkor, som nogle aar forleden Oc endnu dagligen seg tildrager, at lade forsamble menige vore och Rigens Raad vdi vor købsted Otthense²⁾, deris betenkende vdi en sag, som oss och Riiget macht paa ligger, at forfare, Och erre derfor Nadi: begerendis, at Riigens Raad her udi deris endelig mening, Raad och erklering oss uilde lade uiide.

Til England sendtes han ofte. I Gumløse Sogn i Skaane samlede han efterhaanden en Del Gods, og her opførte han en Gaard, som han efter sig kaldte Sinklarsholm. Han døde i Begyndelsen af 1625, omtr. 70 Aar gammel. Han var gift med en dansk Adelsdame, Kirsten Kaas, og efterlod sig Afkom her, der forplantede Navnet. Jvfr. Molbechs Udg. af Christ. IV's Breve I, 9.

¹⁾ Paa dette Skib sejlede Kongen samme Dag fra Kjøbenhavn for at overvære Herredagen i Bergen (Dsk. Mag. 4. R. IV, 18. Dsk. Saml. 2. R. II, 266).

²⁾ Under 5. Aug. var Rigsraadet indkaldt til at møde i Odense 25. Aug. (Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 124).

Och ued uoris Raad dennom nocksom att ehrindre, at thil det seniste mode, som ued grensen bleff holden¹⁾, er foraffskedit aff begge Riigers Commissarier, at dy Danske kiøbmen, som en stor Summa penning thilstod udi Suerrig, besynderligen hoess H: Carll selff, och en part thil *Bertolomej* udi Stockholm y samme aar²⁾, huilkit aff H: Carl Icke er holden och ephterkommet, som det seg burde. Vdi lige maade da er siden den tiid plundrit och tagen paa uoris strømme, besynderligen ued Borringholm, saa fremmede Søfarende folck icke paa uorre egne strømme erre seeker och fhelig³⁾. Ochsaa tagis der paa hollender och andre, som bruger Østersøen, och dy retferdiges⁴⁾ saa uel paa uore Riigis strømme som paa dy Sue[n]skis faruand uden all forskell, endog die erre icke hertugens fiender, Ey helder haffuer y sinde at seile til Riga⁵⁾. Herforuden haffuer H: flode tagit it kiopnehafn skib, som kom fra Riga, emod det forbemelte siste Modis affsked. Huorledis der handlis med uoris Riigers undsaater, som handler

1) Mødet i Flakkebæk Febr.—April 1603 (hvorom se Slange S. 197—200).

2) Meningen er bleven forstyrret, idet Kongen rimeligvis ved Renskrivningen har sprunget nogle Ord over. Det var blevet aftalt paa Mødet, at enkelte navngivne danske Kjøbmænd, om hvis Fordringer til den svenske Regering der ingen Tvivl var, skulde have deres Betaling 14 Dage efter førstkommende Laurentii (altsaa 24. Aug.) i Nyløse; de andre danske Kjøbmænd, som havde Penge til gode hos den svenske Regering og Adel, men ikke havde fremlagt endelige og nøjagtige Afregninger og Beviser, skulde indfinde sig selv eller ved Befuldmægtigede i Stockholm til Bartholomæi (ogsaa 24. Aug.) og der modtage deres Tilgodehavende efter at have dokumenteret det (Svenske Acta II, 151. 156 i Geh. Ark.).

3) Felig, tryg.

4) Rigsraadets Svar, der begynder med kort at gjengive Indholdet af Kongens Skrivelse, bruger samme Ord (Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 126).

5) Under Kampen mod Kong Sigismund søgte Karl IX forgjæves at gjøre sig til Herre over Riga. Naar Christian IV i dette Brev stadig benævner Karl Hertug, maa det dog erindres, at Rigsdagen i Norrköping i Marts 1604 havde overdraget Karl Sverigs Krone.

udi Suerrig, *Narven &c.*, det er en huer beuist. Foruden den trotz och skade, oss och uore undersaatere hiid ind thil er uederfaren oc dagligen Io mhære oc mhære beuisis, Da synis det icke trolig, at forbemelte firstis regimente skulle lenge kunde bliffue ued macht. Menn gud alsommechtichste hannom som alle andre tyranner en kordt termyn haffuer forrelagdt. Och ephterdi slet ingen herre udi den ganske Gustauiske *famili* findis, som er mindig och thil slig alder kommen¹⁾, at den Suerriges Rige udi slig mislig thilstand kunde thill gaffns forresta, thil med forfarer man mhære end formegit, at alle de Suenske baade aff Adel och andre, som aarsage giffuis at rømme aff Riget, de begiffuer sig alle til Polen och søger der thilflucht, Endochsaa findis endnu nogle y Suerrig, som hemmeligen erre konningen aff Polen tilgedan, da er thedt at befrigte. om nogit uforuarendis med H: Carl sig tildrog, at det Suenske riige skulle igen komme til konningen y Polen, En herre, som er opdragen udj Papisteriet, och en yffuerer y samme *Religion*, Som regeris aff Munke och Iesuiten, huilcke erre hans neste Raad, Er konnigen aff Spaniens suoger²⁾ Oc Pauens søn oc *Creatura*. Huad dette rige haffde at foruente aff slig Naboskab, kan nocksom forstaass, Nemblig inthed andet end Religions forandring och ny Spanske practiker, dette rige at undertricke eller y thet ringeste skade at tilføie.

Elskelige Rigens Raad, aff det, som nu beret er, oc

1) Urigtigt, da Erik XIV's Søn Gustav (f. 1568 † 1607) endnu var i Live. Hertug Johan af Østergötland, en Søn af Johan III, som paa den nys nævnte Rigsdag i Norrköping havde frasagt sig Kronen til Fordel for sin Farbroder, var desuden over 15 Aar gammel (født 18. April 1589). Den norrköpingske Arveforening af 22 Marts 1604 udelukkede saavel Gustav som Kong Sigismund fra al Arveret til den svenske Krone (Stiernman, Alla Riksdagars o. Mötens Besluth I, 501 ff.).

2) Kong Sigismund var gift med to Søstre, Anna († 1598) og Constantia, Døtre af Kejser Ferdinand I's Søn Ærkehertug Karl af Østrig; en tredje Søster, Margrethe, var gift med Philip III af Spanien.

aff andet mere, som at opregne wy uille gaa forby och y selfuer eder at paminde uider, Forfaris nocksom. at huis som H: Carl udi de sticker giordt haffuer och dagligen gjør, det skeer aff forseet, trotz, saa och emod all ret och billighed, woris person thill største forklenering och foracht, Riiget paa dess høihed thill *preiudicio* och forfang och undersaaterne thill skade och affbreck. Icke heller er at hobe, om end gud aldmegtigste same første ued døden bordt tog eller y andre maader paa hans regimente gjorde ende, at thed skulle da bliffue bedre, Men fast uerre huer dag, som for øien er att see.

Derforre. siunis oss raadeligst och riiget till gaffn at uere icke nu lenger sliig uret, spott och forklenering aff same furste att lide, menn ued loulige och ehrlige middel den at ueddergøre udi tide, det, som riget udi fremtiden skadelig och thil faare uere kan, med det forderlichste at affuerge och forrekomme, och uorre rigers gaffn, beste och foruiering¹⁾ at søge (Ephterdi uy icke ma nide retten), det beste oss muelig er, och thed ued en loulig krii och obenbare feide, huilken uoris tanke, *Votum* och mening uy som en konning offuer riiget Eder uilde lade uide.

Och ephterdi ui icke tuiffle, at y som uore tro mend oc rad och den fornemste standt nest konningen udi riiget io billigen fortrider den spot, forklenering och foracht, som oss aff same første sked er och dagligen uederfaris, y och gerne hielper thil rette fattige borgere och undersaater. som forurettis, ephterdi de och erre riigens lemmer, disligiste uille uy habe, at y icke gerne seer, at riigens strømme skulle med macht uanbrugis, tollene forringis och ellers andet mhere, som rigens høihed er, at skulle aff en ond Nabo (icke oss allene for uoris person, men den ganske *Nation* thill spot och ephtertale) forderuis,

Da bede uy Eder, Nadigst begerer och uille, at y den forbemelte sag uilde betenke, beraadslage och eders mening endrechteligen oss thilkende giffue, och saa fremdt y

¹⁾ Forvidering, Udvidelse.

sambtligen med oss om for^{te} feide at beginde offuerens stemmer (huilken feide at udføre den uisse aarlige rigens indkomst icke kand udsta), at y da ochsa offuerueier, huorledis det, som der kan fattis, formedelst liderlige uilkor aff rigens indbigger och stender arligen ma bekomme, saa uid leiligheden och deris formue det kan tolle.

Och epther som handfestingen¹⁾ formelder, at huis land med suerd oc udi andre maader bliffuer wunden, thed skall al thid bliffue til Riget, Sa hobes uy thil den Alsommechtigste gud och retferdige himmelske herre, at endom rigens stender och undersaater paa nogen thid lang uilde storligen betingis²⁾, at dog det gaffn och fordell, som man udi forhobning haffuer skal uedderlegge udi lengden riget dess anuende bekostning och umag. For uoris person da haffuer uy inthed andet aff uoris umag och huentis (?) (nest det uy haffuer en god samuitighed huoss gud), end at uy trachter at affuerrie uoris spot och rigens skade, Søger uort riges gaffn och forbedring och at forhuerve der ued et erlig och rømligdt naffn udi uerden, Midler thid gud under oss at leffue och siden epther uoris dødelig affgang. Wore rigens Raad uilde her paa dennom underdanigst emod oss erklere³⁾. Der med skeer uor uillie. Befallendis Eder gud. S[k]reffuit paa wortt Slot kopinghaffuen den 18 dag *Augusti Anno Dni 1604.*

Christian.

12.*

16. April 1605.

Til Enkedronning Sophie.

Kongen opfordrer hende til at sende en af sine Tjenere til ham til Ordning af deres Pengemellemværende. — *Geh. Ark., Breve til Dronning Sophie.*

¹⁾ Christian IV's Haandfæstning § 3 (Aarsberetn. fra Geh. Arch. II, 103 f).

²⁾ o: betynges.

³⁾ Rigsraadets Svar af 27. Aug., hvori det bestemt udtalte sig mod en Krig med Sverig, er trykt hos Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 125 ff.

Ess wil auch vernothten sein, dass E: L: iemandt von E: L: dieneren heruber senden, der auff aldich (!) befhelich hette richtich zu machen¹⁾.

13.*

8. Aug. 1605.

Til Enkedronning Sophie.

Kongen sender hende Rigsraadets Kaution for hendes Laan til ham. — *Geh. Ark., Breve til Dronning Sophie.*

Freundliche, hertzuelgeliebte fraw Mutter, ich sende hiebei E: L: auch den anderen briff, den die Reichsrete unterschriben haben, bitte, E: L: wollen nicht (!) nicht verdenchen, dass er so lange ist ausgebliben, dan ich gester abend erstlich den briff auss Noruegen bekommen. Wan ess E: L: nu gelegen were, dass dasander mit der furgangene Jahrs rente, dass ich E: L: skuldig bleibe, soll nichtich gemacht werden, uill ich mich mit dem ersten einstellen.

E: L: gehorsamer Sohn,
dieweil ich lebe,

Christian ²⁾).

¹⁾ Er en Efterskrift til en Kancelliskrivelse, dat. Kjøbenhavn 16. April 1605. Kongen lader heri Moderen vide, at han har modtaget de 140,000 Dlr., han har laant af hende; men paa Grund af manglende Aftale beder han hende erklære sig om, hvor vidt hun ønsker, at de aarlige Indtægter (Hebungen) af de Len, hun har af ham, skulle drages fra Hovedsummen eller fra Renterne, saa længe han har Pengene til Laans. Brevet er modtaget 19. April i Nykjøbing. Allerede to Dage efter skrev Dronningen tilbage. Hun takkede Kongen, fordi han havde overladt hende de to Godser Skjørringe og Korselitse, og bad om at maatte beholde dem for Livstid; hun ønskede at faa dem paa Afgift, men at Ordningen af Sagen maatte henstaa nogle Dage, indtil hendes Amtsskriver kom til Kongen i Begyndelsen af Maj (Koncept vedlagt Kongebrevet). Der fastsattes sluttelig en Afgift af 2500 Dlr. (Erslev, Danmark-Norges Len og Lensmænd 1596—1660 S. 60). Jvfr. det følgende Brev.

²⁾ Er Efterskriften til en Kancelliskrivelse, dat. Kjøbenhavn 8. Aug. 1605, hvori Kongen melder sin Moder, at han har

14.*

12. Januar 1606.

Til Jakob I af England.

Anbefalingskrivelse for Kongens Afsending Anders Sinklar.
— *Public Record Office i London, Royal Letters, Denmark, Vol. I.*

Serenissime Princeps, Frater et Affinis carissime, præmissa studiorum officiorumque meorum proluxa oblatione, cum voto perpetvæ salutis et stabilis fœlicitatis. Significamus S: V:, gravibus nos causis adductos iam esse, vt presentem Virum Nobilem Andream Siinkler ad S: V: ablegemus, qvamobrem etsi non dubitemus. qvin S: V: ipsi haud gravatim fidem habitura sit, ea qvæ in mandatis habet expositura, tamen ut id eo magis, perlectis hisce literis, qvibus illi aditum ad S: V: consiliare Volvimus, faciat, ab eadem peramanter contendimus, Cui de cœtero felicissimum novi anni auspiciam, vitæ diuturnitatem et rerum omnium prosperitatem ex animo qvam intimo precamur. Data Wolfenbyti¹⁾ 12 Janvarii Anno 1606.

S: V: frater et affinis
amantissimus

Christianus.

ladet deres Aftale opsætte skriftlig, nemlig at hun i sin Levetid ikke maa affordre ham den Sum, hun har laant ham, og at hun paa Livstid maa beholde de Godser, hun nu har. Denne Overenskomst sender han hende i to Exemplarer og adbeder sig det ene tilbage med hendes Haand og Segl under. Modtaget i Nykjøbing 9. Aug. Af en Paategning ses, at Dronningen har sendt det forlangte. Det Brev, som Rigsraaderne have underskrevet, maa være deres Kaution for de 140,000 Rdl., som Dronningen i April havde laant Christian IV (se Nr. 12 og Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 134. 417), og naar dette Brev siges at være kommet fra Norge, maa Grunden dertil være den, at det har været sendt op til Rigsraaden Jørgen Friis til Krastrup, der sad som Lensmand paa Aggershus.

¹⁾ Under den Strid, som var opstaaet mellem Kongens Svoger Hertug Henrik Julius af Brunsvig og Byen Brunsvig, havde Christian IV understøttet den førstnævnte; i Slutningen af Aaret 1605 forlod han dog atter Belejringshæren foran Byen (Slange S. 225).

15.*

Omtr. 23. Febr. 1608.

Til Rentemestrene.

Om Udbetaling af Penge til Violinisten Giacomo Merlis. — *Geh. Ark., Bilag t. Rentemestr. Regnsk. 1607—8.*

Den *Italianske* Fiolist er foreriid 100 dl., der huoss er hannem beuillgit 4 manitz Sold fraa den tid, hand begaff sig udaff k: aff Polenss tieniste, huilkit beløber 200 dl. Siden er hannem beuilgit 200 dl. forstrecking paa hans besolding, huilke skall hannem ephterhanden affkortiss¹⁾.

16.*

7. Juli 1609.

Til Hertug Ulrik.

Kongen erklærer, at han ikke kan svare ham, før han har talt med deres Moder. — *Geh. Ark., Gemeinschaftl. Arch., Suppl., Cap. XXIV Nr. 186.*

Freundtlicher, lieber bruder, Ich habe gesterigest tagess dein Schreiben bekommen²⁾, wolten also balde haben beandtuordt, wehre meine itzige Schwachheit mit³⁾

¹⁾ Vedheftet Kvittering, udstedt i Kjøbenhavn 23. Febr. 1608 til Rentemestrene af Joiacomo Merlis, kgl. Maj.s Hof-Fiolist, for Modtagelsen af 300 gl. Dlr.

²⁾ Hertug Ulriks Skrivelse, dat. Bützow 29. Juni 1609, gaar ud paa at minde Kongen om deres Samtale i Haderslev, hvor han beklagede sig over det mellem dem for nogle Aar siden indgaaede Arveforlig, hvorved han finder sig meget „lädret und verkürzt“. Kongen har ønsket Sagen overladt til Moderens Afgjørelse, men da hun næppe vil have noget dermed at bestille, foreslaar Hertugen Broderen, at de selv skulle enes derom, og beder om en personlig Sammenkomst med ham (Koncept i Geh. Ark., Gemeinschaftl. Arch., Suppl., Cap. XXIV Nr. 186). — 1602 havde Christian IV forlenet Hertug Ulrik med Amtet Svabsted paa 15 Aar (Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 111 f.). Jvfr. de følgende Breve.

³⁾ Læs: nicht.

gewessen ¹⁾. Wass die sachen anlanget, kan ich nichtess ²⁾ auff andtworten, Ehdan wnsere fraw Mutter inss landt kommet, dan ich mit I: M: bereidtz adruon ³⁾ *Communitiret*, ich hoffe, der Liebe godt wirdt sie balde hier uber Senden. Vnd bitte freundtlich, du wollest mich fur diss mahll endtskuldigit nemmen. Vnd thu dihr hiemit godt dem allmechtigen befahlen. *Datum in viridario extra Hafniam* ⁴⁾ 7 Iulij Anno Dnj 1609.

Dein getrewer bruder,
dieweill ich lebe,

Christian.

17.*

23. Aug. 1609.

Til Hertug Ulrik.

Kongen minder ham om, at han ikke nu efter mange Aars Forløb kan rejse Indvendinger mod den af ham indgaaede Overenskomst med Kongen. — *Geh. Ark., Gemeinschaftl. Arch., Suppl., Cap. XXIV Nr. 186.*

Freundtlicher, lieber Bruder, Ich habe dein Schreiben fur etzlige thage bekommen vndt auss demselbigen, So woll auch auss beiligenden kopeien vernommen, dass Sich die Fraw Mutther Entskuldiget ⁵⁾, welchess ich nich (!) ge-

¹⁾ 1. Juli blev Kongen meget heftig syg, saa at man endogsaa begyndte at tvivle om hans Liv (Danske Saml. 2. R. II, 291. Slange S. 260). Den daarlige Haandskrift, hvormed Brevet ovenfor er skrevet, røber tydelig, at Kongen endnu var svag.

²⁾ Læs: nichtes.

³⁾ Læs: darvon.

⁴⁾ o: Rosenborg Have.

⁵⁾ 26. Juli 1609 anmodede Hertug Ulrik Moderen om at tage sig af Sagen, for at han kunde faa passende Erstatning for sin fædrene Arvedel; men herpaa svarede hun (fra Nykjøbing) 31. Juli med et bestemt Afslag. Selv om hun vilde indlade sig derpaa, var Sagen hende for høj, hun forstod sig ikke paa saadant. Idet Hertugen under 12 Aug. sendte Kongen Afskrifter af sit Brev til Moderen og hendes Svar, gjentog han sin Bøn om at Kongen vilde angive Tid og Sted, hvor han kunde komme til ham for at forhandle nærmere om Sagen (Gemeinsch. Arch., Suppl., Cap. XXIV Nr. 186).

meinet, Musses aber dabei bewenden lassen, vndt hoffe, du werdtest dich dein aussgegeben hand vndt Siigell zu halten kein beswehr Machen vndt nicht itziger zeit dass disputiren, dass fur fiell Iahren *Ratificiret* ist, welchess ich habe meiness teillss eine Noturff erachtet dihr hinwiderum zu zuschreiben. Vndt thu dihr hiemit godt dem Almechtigen befahlen. *Datum* kopenhagen den 23 *Agusti Anno* 1609.

Dein getrewer Bruder allezeit

Christian.

18.*

10. Septbr. 1609.

Til Hertug Ulrik.

Kongen tilbageviser hans Beklagelser over det mellem dem sluttede Arveforlig og hævder dets Gyldighed. — *Geh. Ark., Gemeinschafil. Arch., Suppl., Cap. XXIV Nr. 186.*

Freundtlicher, Lieber Bruder, dein letztess an mihr gethaness Schreiben ist zu meinen handen gaar woll gekommen¹⁾, In welchen du meinem letztem Schreiben be-

¹⁾ Paa Christian IV's Skrivelse af 23. Aug. svarede Hertug Ulrik 1. Septbr., at han havde ventet et bedre Svar paa sit Brev; „was mein ausgegeben Hand und Siegel anlangt, wolte ich mir zwar zu halten kein Beschwer machen, wenn ich nicht durch solche meine ausgegebene Hand und Siegel zum höchsten lädiret und beschweret worden wäre“, thi Forliget blev sluttet, medens han var mindreaarig, af Kongens egne Raader. Han henviser til, hvorledes deres Fader delte med sine Brødre, og hvorledes Hertug Johan Adolf af Gottorp nu nylig har affundet sig med sin Broder Ærkebispem, ikke fordi det er hans Mening at rejse Strid om det, der for mange Aar siden er ratificeret, skjönt ikke af ham selv, men fordi han er overbevist om, at Kongen ikke vil afkorte ham noget i den ham tilkommende Arv. Det gaar ham meget til Hjærte, at han ikke skal eje en Fodbred Jord af Faderens Arvelande og Fyrstendømmer, hvad der ikke er timet nogen født Hertug af Holsten, og beder derfor Broderen om at træffe en billig Ordning (Koncept i Gemeensch. Arch., Suppl., Cap. XXIV Nr. 186).

andwordtest dergestaldt, dass du dein ausgegeben hand vndt Siigel woll halten woltest, wan du nicht zum hogsten *Lediret*, Item in deiner *Minorenitet* geskeen durch meine Eigene diiner vndt Retthe. Wass dass *Lediren* anlanget, hette ich woll verhoffet, dass ich mit dem *vocabulo* wehre verskonet worden, aldieweil dihr ihn deiner eigener *Consientia* bewust, wie daamahls dasselbige abgelauffen. Wass die *Minorenitet* anlanget, wirdt die selbige So gross nicht daamahls gewesen Sein, als itzunder angezogen wirdt. Dass ich meine Retthe vndt diiner daa bei Solle gehabt haben, habe ich in keiner abreede vnd vermeine mich in dem kein *fobon* (!) gethan, al dieweil ich dihr damahls gerathen, du Soltest zur Fraw Mutther ziiien vndt mit deroselbigen dich beradtfragen wie ich mich auch ein anderss nicht besinnen kan, dan desselbige auch geskeen. Waass dess Ertzbiskoff zu Breemen Sache betrifft, ist dieselbige weit *in Aliis terminis*, wie auss den *Actis* zu ersheen ist. Sonsten dass du In deinem Schreiben meinest, dass der zuisken vnss gegangener abskeit nicht also gemacht, dass derselbige Im Rechten bestandt haben konte, welchess ich aber nicht hoffen wiill, dan ich desselbigen keinen Skei traage vndt begeer mich vom Rechten nicht zu dreien. Welchess ich meiner Nottu[r]ff nach nicht habe wnterlassen können dihr hinwiderum zur freundtlicher andtwordt zu zuschreiben. Vndt thu dihr hiemit godt dem Almechtigen befahlen. *Datum* kopenhagen den 10 *Septembris Anno Dni* 1609.

Dein getrewer Bruder allezeit

Christian.

19.*

7. Oktbr. 1609.

Til Hertug Ulrik.

Kongen erklærer, at han ikke er uvillig til at gjøre Broderen Indrømmelser, naar der gjøres ham rimelige Forslag. — *Geh. Ark., Gemeinschaftl. Arch., Suppl., Cap. XXIV Nr. 186.*

Freundtlicher, Lieber Bruder, Ich habe auss deinem letstem Schreiben dein freundtlichess begeeren vernom-

men¹⁾. Da du begeerest, ich wolte noch weiter, dan vor dissem geskeen, thun, So ist diss meine andtuordt: wan da ertregliche *Mēdia* werden vorgeslaagen, die mich nicht zu haardt fallen, wiill ich mich weither darauff bedenken, wass mich zu thun muglich, doch *cum Protestatione*, dass disse meine Erklerung mich nicht Soll zum *Præiuditio* kommen. Vndt thu dihr hiemit godt dem almechtigen befahlen. *Datum* Friderichsburg den 7 *Octobris Anno* 1609.

Dein getrewer Bruder allezeit

Christian.

20.*

7. Oktbr. 1609.

Til Enkedronning Sophie.

Han forsvarer den Stilling, han har indtaget overfor Broderens Hertug Ulrik, men udtaler dog, at han ikke er uvillig til at gaa ind paa rimelige Forslag. — *Samtidig Afskr. i Geh. Ark., Gemein-schaftl. Arch., Suppl., Cap. XXIV Nr. 186.*

Freundliche, hertzvielgeliebte frau mutter, Ich habe aus E: l: schreiben vernommen, welcher gestalt mein bruder sich des *contracts* beschweret vnd von E: l: zum

¹⁾ Under 22. Sept. havde Hertug Ulrik svaret paa Broderens Brev. Den skarpe Tone i dette havde aabenbart forskrækket ham, og han søgte derfor at mildne Udtrykkene i sin forrige Skrivelse. Naar han havde skrevet, at han var bleven „lä-diret“ ved Forliget, havde han naturligvis ikke dermed ment at Kongen selv havde tilføjet ham nogen Læsion, men han havde brugt Ordet af Uforstand. Han vilde ikke begynde nogen Strid med Broderen, men blot appellere til dennes broderlige Følelser. Da det var ham umuligt at leve overensstemmende med sin Stand af de aarlige Renter af sin Arv, bad han Kongen om at forøge denne, hvad der saa meget lettere lod sig gjøre, som alt jo efter hans Død vilde falde tilbage til Kongen, med hvilken Ordning han i øvrigt erklærede sig tilfreds (Koncept i Gemein-sch. Arch., Suppl., Cap. XXIV Nr. 186).

Kiel begeret, dieselbige wolten sich zwischen die sache schlagen, welches ich ebenmessig zu Haderssleben gethan, aber wie E: l: schreiben ihm dasselbige so wol auch mir abgeschlagen. Nun schreiben E: l:, daz E: l: gerne sehen, daz wir in gutem vertrauen zusammen stehen möchten, Darneben ich solte noch etwas weiters thun, Item ich solte meinem bruder den scheffel voll messen, welches meinen kindern wurde reichlich belohnet werdenn. Was anlanget die einigkeit zwischen vns, weis ich nicht anders, dann wir io in gutem bruderlichem vertrauen stehen, wie ich auch nicht anders vermercket. Das ich mich solte in weiter handlung mit ihm lassen vnd weiter thun, als vielleicht meine gelegenheit sich strecken könnte, wirdt mir niemandt raten, dann mein bruder diese stunde das dritte theil der lande einkommen hatt. Darneben wirdt auch im schreiben vermeldet, ich solte ihm E: l: schreiben genissen lassen vnd ihm den scheffel so voll messen, daz meine kinder könnte desto besser gedeien, So weis Gott, wann mich der Allmechtiger Gott so lange sparen wolte, daz ich selber vnter meinen kindern die verordnung thun könnte, wolte ichs nicht anders machen, wie geschehen, dan meinem bruder den scheffel voll zu messen wurde mir alzu hart fallen. Vnd wolte E: l: begeren gerne stadt geben, Aber E: l: werden mich nicht verdencken, daz ich meiner vnd der meinen in acht habe, Dann wann nicht solte gehalten, was zugesaget ist, wuste ich nicht, was da solte gehalten werden. Vnd dieweil mein bruder der meinung ist, wie er auch mir lezt vor diesem geschriebenn, daz die sache also gewandt, das sie in keinem rechtenu bestehen könnte, begere ich nichts anders vnd liebers, man bespreche mich mit recht, da dasselbige fallen magk, allsdan wirdt man erfahren, wie die sachen gewandt, vnd was ich gethan habe. Aber nicht desto minder, könnten da leidtliche mittel forgeschlagen werden, die ich eingehen könnte, wolte ich mich weiter darauf bedencken.

Vnd bitte freuntlich, E: l: wollen mich in diesem nicht bedencken, Dan meine notturfft dasselbige also erfordert,

Vnd thu E: l: hiermit gott dem Allmechtigen beuhelen.
Datum Friederichsburgk den 7 *Octobris etc.* 1609.

E: l: gehorsamer sohn,
 dieweil ich lebe,

Christian ¹⁾).

21.*

18. Decbr. 1609.

Til Hertug Ulrik.

Saa snart Kongen har været hos deres Moder, vil han erklære sig med Hensyn til Broderens Ønske. — *Geh. Ark., Gemeinschaftl. Arch., Suppl., Cap. XXIV Nr. 186.*

Freundtlicher, hertztlicher Bruder, Ich habe dein schreiben, zu Budtzow *datiiret* den 5 *Decembris*, zu meinen handen gaar woll empfangen vndt dein freundlichess begeren mit allen wumstande gaar woll eingenommen ²⁾). Nun kan ich dihr freundlich nicht bergen, dass ich eine geraume zeit hero in willenss gehabdt vnserer hertzzielgeliebte frau Mutther zu besuchen vndt mit I: L: nicht allein vm disse. sonderen auch um andere sachen freundtlich zu vnderreden, aber Solchess ist bishero durch allerlei *Inpedimenten* forhiinder, Nun aber durch verleiuung dess Allerhogsten in kurdtzen anzustellen vermeindt. Wan dasselbige geskeen, will ich mich mit dem forderlichsten muglich erkleren ³⁾). Bitte

¹⁾ Dette Brev sendte Enkedronningen 9. Oktbr. til sin yngre Søn med Anmodning om at sende hende Originalen tilbage. Det er Hertug Ulrik, der har ladet tage Afskrift af det. Hertugen spurgte Moderen (21. Oktbr.), hvad hun vilde raade ham til at foretage videre i Sagen, men hendes Svar (af 29. Oktbr.) indeholdt et Afslag paa at ville have med den at bestille (Gemeinsch. Arch., Suppl., Cap. XXIV Nr. 186).

²⁾ I denne Skrivelse havde Hertugen erklæret, at han ganske overlod til Kongen at ordne deres Mellemværende, da det ikke vilde passe sig, at han selv fremkom med Forslag.

³⁾ Som en Følge af dette Brev bad Hertugen (4. Jan. 1610) sin Moder om at tale hans Sag hos Kongen og underrette ham om Udfaldet. Hun lod ham (13. Jan.) vide, at Kongen havde været hos hende i Nykjøbing. Hun kunde ikke mærke andet, end at han vilde blive staaende ved den Arvedeling, som en

freundlich, du wollest dissen ringen ferzuch im besten auff-
nemmen vnd mihr in dissem nicht verdenken. Vndt thu
dihr hiemit den skudtz dess allerhögsten befahlen. *Datum*
kopenhagen Den 18 *Decembris Anno Dni* 1609.

Dein getrewer Bruder,
dieweil ich Lebe,

Christian.

Udskrift: Meinem hertzlieben Brudern zu selbst eigenen
handen.

22.*

31. Marts 1610.

Til Hertug Ulrik.

Kongens Erklæring, at han henholder sig til den Besked, han
har givet Moderen, hvilken han anser det for unødvendigt at
gjentage. — *Geh. Ark., Gemeinschaftl. Arch., Suppl., Cap. XXIV*
Nr. 186.

Gang havde fundet Sted, men at han derimod var villig til
at hjælpe Broderen, naar denne venlig anmodede ham derom,
hvilket hun underrettede Hertug Ulrik om efter Kongens eget
Ønske. Skjønt denne Meddelelse ikke kunde tilfredsstillte
Hertugen, bad han dog Moderen (7. Febr.) om at tale med
Johannes Overberg [der var ansat i Dronningens Tjeneste]
og af ham erfare, hvad Hertugen begjærede, og hvis disse
hans Ønsker gik for vidt, da selv paa bedste Maade at tage
sig af hans Sager. Da han tillige lod Moderen vide, at han
ikke endnu havde skrevet til Kongen, idet han ventede paa
den Erklæring fra denne, som var stillet i Udsigt i Kongens
Brev af 18. Decbr., tilkjendegav hun ham gjennem sin Kansler
Rasmus Reutze ved Skrivelse til denne af 1. Marts, at han
ikke kunde vente noget Brev fra Kongen, eftersom denne
udtrykkelig havde paalagt hende at melde Hertugen Udfaldet
af deres Samtale. Hun troede ikke heller, at man let kunde
faa Kongen til selv at komme med Forslag, og hun tilbød
derfor, at Hertugen kunde sende hende en Skrivelse med sit
Forlangende, saaledes indrettet, at hun kunde forelægge
Kongen den; dog stillede hun den Betingelse, hvis hun skulde
have med Sagen at gjøre, at Hertugen i denne Skrivelse ikke
maatte præterere nogen Ret. Den 9. Marts vilde hun fra
Nykjøbing rejse til Kjøbenhavn, og her vilde der formentlig
let tilbyde sig Løjlighed for hende til at tale med Kongen
om Sagen.

Freundtlicher, Lieber Bruder, wass du in deinem Letzen Schreiben ahn Frawmutther etzlicher deiner Sachen halber gethan hast¹⁾, wirdt dihr noch in frisker gedechtnuss Sein. Vnd dieweil ich mihr *Totaliter* chegen I: L: erkleeret, Achte ich wnnöttig dasselbige zu repetiiren. Sonsten bitte ich freundtlich, du wollest den verzuch deiness Lakeien nicht vbel auffnemen, dan ess auff dismahl nicht hatt anderss Sein können. Welches ich nicht habe wunterlassen können dihr zur Bruderlicher anwordt hiinwiderum zu wissen lassen. Thu dihr hiemit godt dem almechtigen befahlen. *Datum* kopenhagen Den 31 *Martij Anno Dni* 1610.

Dein getrewer Bruder,
Dieweil ich Lebe,

Christian.

Udskrift: Ahn Meinen freundtlichen, Lieben Brudern
H: wldrich zu S: holstein.

¹⁾ Foranlediget ved Enkedronningens Meddelelse af 1. Marts tilstillede Hertug Ulrik hende 13 Marts en udførlig Skrivelse, hvori han ganske vist erklærede, at det ikke var hans Hensigt at gjøre Vanskeligheder med Hensyn til det i sin Tid trufne Forlig, men paa den anden Side kom med meget vidtgaaende Forlangender. Først mente han, at hans Arv efter Faderen burde førges, og da han havde opgivet Haabet om at faa nogle Amter i Fyrstendømmerne, foreslog han, at der gaves ham en Sum af 100,000 Rdl. Dernæst ønskede han andre 100,000 Rdl. som Arv efter Broderen [Hertug Hans, † 1602], idet han dog overlod det til Kongen, om han vilde udbetale disse 200,000 Rdl. paa en Gang eller forrente dem. For det tredje anholdt han om Amtet Svabsted, helst som arveligt Len eller dog paa Livstid for sig og sin Hustru, hvis han giftede sig. Endelig fandt han det billigt, at der af Riget (Danmark) overdroges ham en eller anden Bestilling. Maaske i Følelsen af, at han var gaaet noget vidt, overlod han Moderen at modificere disse Fordringer noget, hvis hun fandt det nødvendigt, ligesom han ogsaa i en Skrivelse til Kongen (af samme Datum) anbefalede sig til dennes broderlige Bevaagenhed. Selv Kansleren Christian Friis søgte han ved et eget Brev at vinde for sig. Kansleren svarede 31. Marts med en Henviisning til Kongens ovfr. meddelte Brev af samme Dag.

23.

4. Maj 1610.

Til Anders Sinklar.

Han skal i et Brev til Jarlen af Salisbury tilbyde Kongens Mægling til at tilvejebringe et godt Forhold mellem England og Frankrig, slaa paa en ægteskabelig Forbindelse mellem de to Kongehuse, melde, hvorledes Andreas Keith har opført sig i Sverig, og udspørge, om nogle Breve fra Kongen til Dronningen af England ere komne til deres Bestemmelse. — *Geh. Ark.*

Ieg glemte at tale med dig om et breff, Som du paa myne uegne Skulle skriffue tiill *Salisberg*¹⁾ udi denne mening, at ieg uaar kommen udi erfaring, at die thuende *Potentater* Engeland och franckriig icke uaar udi den *Correspondentz*, Som man gerne saa, och Som denne Itzige Selsam tilstand fast udi den ganske verden udkreffuer, huorfor, om hannem Siintis, at ted icke uaar hanss herre imod, daa uilde ieg med ted første mueligdt laade mig dertill bruge, Saa at der kunde bliffue ymellom dennom En fast och staa dig *Correspondentz*, huilkit kunde verre *Potentaterne* selffuer tiill stor stierke och den ganske Christenhed tiill mechtig forbedring.

Du kandt herhuoss ochsaa nogit Røre, om der icke kunde handliss om gifftermaall imellom k: aff Frankerigss Søn och myn Søsterdatter eller udi andre maader²⁾.

¹⁾ Robert Cecil, Jarl af Salisbury, Jakob I's Lord high treasurer († 1612). Om det Forhold, der bestod mellem ham og Anders Sinklar, haves en ganske interessant Oplysning i Facsimiles of national manuscripts from William the Conqueror to Queen Anne, Part IV (1868), hvilket Værk ogsaa har ydet Bidrag til nærværende Brevsamling (1611 og 1618). Der findes nemlig optaget (som Nr. 16) et Brev fra Anders Sinklar, dat. Kjøbenhavn 16. Aug. 1610, til den engelske Statsmand, hvori han indbyder denne til at staa Fadder til en Søn af sig og beder ham opgive, hvad Navn Drengen skal have; hans to ældste Sønner hedde Jakob og Christian, opkaldte efter de to Konger, og næst efter disse to Fyrster er Jarlen af Salisbury hans tredje bedste Ven i Verden. Om den engelske Statsmand gik ind paa Opfordringen, vides ikke; men en Robert Sinklar kjendes i hvert Fald ikke.

²⁾ Det maa vel være Henrik IV's Søn Ludvig XIII (f. 1601), Christian IV tænker paa, skjønt den niaarige Kongesøn synes

Du skaldt ochsaa Laade *Salisberg* wiide, huorlediss diin Lansman *A:* kiitt¹⁾ haffuer sig forholdit udi Suerrig och andenstedtz, och derhuoss fliiteligen erfhare, huor hand haffuer Laadt die breffue, ieg med hannem skreff myn Søster tiill, och om die erre kommen wskamferiit fram.

Disse forbemelte Eehringer skall du med ted første ued dyn egen tiener sende tiill Engeland, huiss derpaa bekostis, Skall dig igen betaliss. *Vale. Datum Dronningborre Slott den 4 Maj Anno Dni 1610.*

Christian.

Udskrift: Andreass Synkleer tiil hende.

24.*

12. Maj 1610.

Til Hertug Ulrik.

Han maa vente med at faa Besked, indtil Kongen har talt med Moderen. — *Geh. Ark., Gemeinschaftl. Arch., Suppl., Cap. XXIV Nr. 186.*

Freundtlicher, Lieber Bruder, wan ess dihr noch wol erginge, wehre ess mihr eine hertzliche freude zuuernemen. Vndt kan dir hieneben freundtlich nicht vorendthalten, dass ich dein Schreiben alhie bekommen vndt darauss deine

at være et mindre passende Parti for den 5 Aar ældre engelske Prinsesse, hvis ikke snarere en vis Tankeløshed har gjort sig gjældende. Jakob I's Datter Elisabeth blev 1613 gift med Kurfyrst Frederik V af Pfalz, en Forbindelse, som Christian IV allerede 1611 interesserede sig for (jvfr. Brevet af 24. Oktbr. 1611).

¹⁾ Andreas Keith, skotsk Baron, kom 1569 til Sverig som Ritmester for en hvervet Fane skotske Ryttere og beklædte senere forskellige Stillinger der; men under Urolighederne i Slutningen af Aarhundredet landsforvistes han. Han døde 1597 (Schlegel och Klingspor, Den med sköldebref förlänade, men ej å Riddarhuset introducerade svenska adelns ättar-taflor S. 143. Jvfr. Macray, Second report on the royal archives of Denmark, Appendix til The 46. annual Report of the deputy keeper of the Public Records, Lond. 1886, S. 33).

meinung vndt begeren verstanden, worauff ich mich auch gerne hette erkleeren wollen. Aber aldieweill dir genuncksam bewust, dass wnsere hertzuelgeliebte fraw Mutther bei die forige *tractaten* gewesen, vndt ich mich allezeit chegen I: L: selbest erkleeret vndt in dissem auch nicht diste miinder mit I: L: *communsiren*(!) muss, welchess doch in kurtzen gescheen soll vnd, ob godt will, in wehlich thagen, Mit freundtlichet bit, du wollest dissen riingen verzuch nicht wnwilling auffnehmen, Sondern die geringe zeit gedulden¹⁾).

Welchess ich nicht habe vnterlassen konnen dihr zur freundtlicher andtwordt hinwiderum zu verstendigen. Vndt thu dihr hiemit godt dem Almechtigen befahlen. *Datum* wyburg²⁾ den 12 *Maj Anno Dni* 1610.

Dein getrewer Bruder,
dieweil ich Lebe,

Christian.

Udskrift: Ahn Meinem hertzlieben Brudern.

25.*

11. Juni 1610.

Til Hertug Ulrik.

Kongen udtrykker sin Glæde over, at han er tilfreds med den sidste Revers, og lover at sende ham sin Obligation, saa snart

¹⁾ 23. Maj skriver Enkedronningen til Hertug Ulrik, at Kongen den foregaaende Dag har været hos hende; men da det er for besværligt for hende at give en skriftlig Beretning om, hvad Kongen har erklæret, henviser hun ham til den mundtlige Besked, som hendes Kammertjener Joachim Barnewitz vil bringe. Hun havde haabet, skriver hun, at de to Brødre kunde komme sammen i Rostock og der afgjøre Sagen, hvilket bedre kunde ske end ved skriftlige Forhandlinger, „aber wen ihr herren zu samde komen, so nehmet ihr euwer lust vnd drincken gewahr vnd gedencken nicht an euwer eigen sachen, dar euch zum hogesten angelegen ist, vnd ein ander mussen euch euwer sachen aussrichten“.

²⁾ 11. Maj var Prins Christian bleven hyldet i denne By (Slange S. 264).

han kommer tilbage til Danmark. Til Omslaget skal der udbetales Broderen 60,000 Rdl. eller lidt mere, Resten i tre Terminer, og med Amtet Svabsted skal forholdes efter Aftale. — *Geh. Ark., Gemeinschaftl. Arch., Suppl., Cap. XXIV Nr. 186.*

Freundtlicher, Lieber Bruder, Ich habe auss deinem Letztem Schreiben mit freiden fernommen, dass du mit dem Letzthem *Revers* ganss woll zufriden. Wolte nun gerne hieneben deinem beger nach mich beqvemen vnd dir meine *Obligation* bei zeigeren, deinem *Sæcretario*, also balde uberschichen, aber ess ist mihr So kurtz auff die handt kommen, dass ess fuhr dismahl nicht (!) mihr nicht muglich zu thun. Ess Soll, ob godt will, wan ich wiider inss Reich kommen ¹⁾ werde, alles Richtich fullenzogen werde[n].

Wass dass geldt anlanget, Soll zu dissem forsteenden wmslag Erleget werden Sexig thaussendt thaler vndt phiilicht noch Etzlich thaussen thaler, worauff du deine gewisse Rechnung kanst machen. Wass der uberiger Rest anlan[get], Soll heernacher in drei terminen Erleget werden. Wass dass amdt Swabsted anlanget, Soll alles, wie forbemeldet, Richtich gemacht werden²⁾. Sonsten ist dihr woll bewust, dass die harten thaler³⁾ wbell zu bekommen, verhoffe ich, du werdest dihr kein beswer machen Etzliche thaussendt thaler in kleiner muntze anzunehmen, Iedoch so hoch, wie sie itzunder oder kunfftig: wan dass geldt erleget wirdt, gelten können. Thu Dihr hiemit godt dem

¹⁾ Kongen var nemlig i Begreb med at rejse op til Norge, hvor Sønnen skulde hyldes. Det ovfr. meddelte Brevs Datering viser til fulde, at Slange har Uret i, at Kongen kom til Oslo 11. Juni (S. 267); man bør holde sig til den sauntidige Optegnelse i (Norsk) Hist. Tidsskr. II, 111, der henlægger Ankomsten til 15. Juni. Jvfr. Personalhist. Tidsskr. I, 154 (der har 16. Juni).

²⁾ Som ovfr. S. 20 bemærket, fik Hertug Ulrik 1602 Amtet Svabsted paa 15 Aar. 3. April 1610 gik Rigsraadet ind paa, at han maatte faa det paa Livstid, hvilket ogsaa skete (Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 186).

³⁾ o: Dalerstykker.

almechtigen befahlen. *Datum* in der Eill auff kroneburg den 11 *Juniij Anno Dni* 1610.

Dein getrewer bruder, dieweil ich leb,
Christian.

Udskrift: Ahn Meinen hertzlieben Brudern.

26.*

Juni—Juli 1610.

Til Brejde Rantzau.

Om Udbetaling af Penge til tre navngivne Personer. Et Bovspryd til Skibet Leoparden skal skaffes. — *Geh. Ark., Bilag t. Rentemestr. Regnsk. 1610—11.*

Laad giffue denne Niels Rosenkrandtz, Clauss Iacobson och den Aanreb søn En huer 100 dl.¹⁾ M: wlfeld

¹⁾ Vedlagt findes to Kvitteringer, udstedte i Kjøbenhavn 25. Juli 1610, den ene af Niels Rosenkrands, den anden af Jakob Klavsen, begge kgl. Majestæts forrige Livdrenge, for Modtagelsen af 100 Dlr. hver, som Kongen har skjænket dem efter at have gjort dem værgagtige. Den tredje af Livdrene, som ogsaa var bleven gjort værgagtig af Kongen selv, Johan Anreb, havde i Følge Rentemestr. Regnskab allerede 2. Juni faaet sine 100 Rdl. — Niels Rosenkrands tog Tjeneste til Søs. Allerede 1612 nævnes han som Skibshovedsmand, 1618 sendtes han til Island, og samme Aar sejlede han afsted som Deltager i den ostindiske Expedition, hvorfra han først vendte tilbage 1622 (Norske Rigsregistr. IV, 456. Slange, übers. von Schlegel II, 113. Brev i det følgende af omtr. 22. April 1618. Slange S. 478. Schlegel, Saml. z. dän. Gesch. I, 2, 68. 130. 133. Danske Saml. 2. R. III, 371). Det følgende Aar endte han sine Dage i Tydskland, da han sammen med Faderen Axel Rosenkrands til Halkjær indebrændte (Hofman, Danske Adelsmænd II, 77 Tab. 1). — Ogsaa Jakob Klavsen (thi saaledes hed han, ikke Klavs Jakobsen, som Kongen skriver) har maaske villet være Søkriger, da en Lieutenant af dette Navn forekommer paa Flaaden 1610 (Dsk. Mag. I, 115). Den Indvending, at Udbetalingen til ham skete 25. Juli, medens Flaaden var afsejlet henved to Maaneder forinden, har vel ikke stort at sige, men paa den anden Side er Navnet jo ikke afgjørende Bevis for de to Personers Identitet. Hvad der blev af Lieutenanten, vides ikke. Han var, efter hvad Hr. Arkiv-

skriffuer om Et bogspreed tiill Leoparden. Laad med fliid See der tiill, at hand bekommer ted¹⁾. *Vale.*

Christian.

Udskrift: Stadtholderen Breide Randtzow till hende.

27.*

6. Juli 1610.

Til Hertug Ulrik.

Kongen sender ham efter Løfte sine Obligationer. — *Geh. Ark., Gemeinschaftl. Arch., Suppl., Cap. XXIV Nr. 186.*

Freundtlicher, lieber Bruder, Ich hette fur weinich zeit deinem begeren nach Bei deinem Secretario die *Obligation* vonwegen dess geldess vndt auch dess ambdtz Swaabested dihr zukommen lassen, Aber Die zeit ist daa-maalen zu kurtz gefallen, wie ich auch im Iungsten schreiben mich Erkleeret.

Vndt habe itzunder²⁾ die forige begerte vndt bewillichte *Obligationes* fertiigen lassen vndt mit zeiiigerem fordtgeschicket. Vndt werden die verhoffendtlich also sein, dass du einen guthen geniigen daran haben werdest. Thu dihr hiemit Godt dem Almechtigen Befhelen. *Datum* kopenhagen den 6 *Iulij Anno Dni* 1610.

Dein getrewer Bruder,
dieweill ich Lebe,

Christian.

Udskrift: Ahn Meinem hertzlieben Brudern.

assistent Thiset godhedsfuldt har oplyst, vistnok af Familien Mylting. — Johan Anrep af en liflandsk Adelslægt kom i Følge Hiort-Lorenzen og Thiset, Danmarks Adels Aarbog 1884 S. 30 til Danmark, og hans Fader hed Torkild. Johan Anrep nævnes 1617 som Kaptajn; han ægtede en dansk Adelsdame (Tale Kaas) og skrives til Grønkjær (sidst anf. Skr. Hansen, Danske Ridderborge II, 220. 222).

¹⁾ Mogens Ulfeldt laa med sin Flaade under Bornholm (Dsk. Mag. I, 116).

²⁾ Kongen var 3. Juli kommen tilbage til Kjøbenhavn (Dsk. Mag. 4. R. IV, 33). Allerade 4. Juli udstedtes Aktstykket om Svabsted (Erslev, anf. Skr. I, 186).

28.

22. Juli 1610.

Til Rigsraadet.

Kongen opregner udførlig de Svenskes Overgreb og forlanger Rigsraadets Erklæring om, hvorledes der kan gjøres Ende paa dem. — *Geh. Ark.*

Propositiones Oc Capita, Som wy Christian Den III, Danmarckis oc Norgiss &c. konning, haffuer Ladit forfatte oc worre Elskelig Danmarckiss Riigiss Rad offuerandtuordit och tilstillit till den *Dieta*, Som den 25 *Iulij* her udi wor købsted københaffuen er berammit at holdiss¹⁾, Och wille Som och Nad: Begerer worriss Elskelig Raad dennom der paa Emod oss wilde vnderdanigst Erklære.

Worriss Elskelige Raad wyde dennom vnderdanigst at Ehrindre, attj Suenske *Commissarier*. Som paa thed mode ved Flackebeck wore forordinerede *Anno 1603*²⁾, Eblandt andet begerede udi venlighed, at worriss Riigerss vndersater wilde paa nogen tiid lang vndholde dennom fraa den Riigiske Segelation, Ephterdi den vor Suerrigiss *Crone* till merkelig stor affbreck, Oc Endog sligdt icke dennom samme tiid bleff beuilget, Men bleff Suarit aff worriss Raad, at di slig derriss begering vilde vnderdanigst oss andrage och derudi befordre, huiss de kunde, Saa haffue wy dog (Eptherdi det udi venlighed bleff begerit) Seet egennem fingre paa nogle aarss tiid och ingen aarsage villet giffue vorriss vndersaater diid at seile, Endog paa atskillig aar och tiider mange pass diid at Seile haffuer uerrit begerendiss aff oss.

Och endog uy fo[r] friid och Eenighed skiild Saa och Suerrigiss *Crone* tiill uyllie haffuer siddit stille och derriss begering Eptherkommit udi den forhobning, at sligdt med ted forderligste skulde tage ende, och den Riigiske Seglacion och handterring Menige mand och oss til beste skulde worde frii och wbehindrit, Saa befindiss doch, at die Suenske

¹⁾ Under 13. Juli havde 7 Rigsraader faaet Opfordring til hurtigst at komme til Kjøbenhavn (Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 187).

²⁾ Jvfr. ovfr. S. 14.

vdligger haffuer En vliiderlig skade tilføiet och stor tyranni øffuet imod dennom, som paa ted Riigiske foruand at segle sig haffuer vnderstanden, Icke heller haffuer de Suenske vdligger forskanit andre seglende mend, som til dansiiig, Meluing¹⁾ och andre steder at besegle udi sinde haffde, Men under ted Skiin, at di uilde segle til Riiga, da erre die berøffuit och Skiib och godtz fraatagen, Endog de diid at Seile aldrig haffde udi Siinde. Vdi liige maade Emeden uy salediss *temporiseret* och den Suenske *Crone favoriseret* haffuer, da haffuer icke worriss Egne vndersaaterss godtz, Ei heller worriss och riigenss Strømme fo[r]-skanit bleffuen, men dennom udi atskillig maade groffueligenss misbrugit.

Vdi dette Neruerende Aar, daa haffuer konningen udi Suerrig laadit paa trick udgaa et aabit Mandat, huorudi alle forbyddiss at Segle tiill Riiga, Curland och nogle andre steder vnder skiib och godtz fortabelse, om de suenske dennom Offuerkomme. Endog sligdt Mandater Ephter en seduane aff herrer och første støndom brugiss imod fremmede, som dennom Slet inted uedkommer, Eller huilke de liidet gaat vnder, Daa pleier de dog at holde nogen *Discretion* och Skilsmis Emellom slig och fremmid och deriss Naboer, huilke formedelst *Pacta & fædera* bør at Respec-teris och icke til den *Necessitatem* kand *obligeris*, Saa som andre kunde. Tiilmed da er samme *patenter* sendt tiil vor købsted helsingør. der at anslaaes aff toldereren Sammestedt²⁾, Och wor icke den ringiste baagstaff enten tiil oss eller worriss Raad Skreffuett. Men huor Riinge høi: konning udi Suerrig oss achter, ted kan deraff *Estimeris*.

Och Ephter Som uy formehne dette forbemelte, som saalediss ted ene aar Ephter ted andit Io lenger io mere

¹⁾ Melving er det samme som Elbing, s. Hanserecesse 1431—76, bearb. von G. v. d. Ropp, II. 424 (jvfr. Registret). Script. rer. Dan. II, 120. Christian III's Hist. II, 279 (hvor Molwing er en Fejl for Melwing).

²⁾ I Slutningen af Febr. 1610 blev denne svenske Plakat hemmelig om Natten slaaet op paa Helsingørs Toldbod, men den fjernedes strax (Slange S. 270).

til søss seg tildrager, at uerre imod wor *Reputation* och imod wor Riigerss høihed, ocsaa y fremtiden kunde gelange oss och Riigit tiil største *Præiuditio*, Lige som dette kongeriige skulle werre konningen udi Suerrigs willie, gierninger och Mandater vndergiffuen och altid sig rette Ephter den deel, som Den Suenske *Crone* kunde werre tiil gaffn, profit och forhøielse, Daa haffue uy ladit nu. udi denne Sommer in *Maio* en *Armada* udriste at geleide och *Assekurere* alle dennom, som tiil Riiga, Churland och de forbødene steeder segle uilde, Disligiste at forhindre røffuerie och Pliinderie, som skeer udi Østersøen, Och worriss Riigens Admirall¹⁾ aluorligen paalagdt at sige den Suenske admiraall, at hannem er befhalit at forholde sig emod den Suenske flaade fredsommeligen och uenligen, dog atti Suenske udligger Ingen forhindring gørr die Riiga farer, dernest atti undtholder dennom fraa Røffueri och Pliinderie.

Der disse thuende floder erre møtte. och de Suenske fornam, atti worre aldt for suage, haffuer de ladit dennom Passere med de kobffarder, de geleidede, baade tiill Riiga och saa tiilbage igen,

Dog icke diste mindre siden en sterker flaade udristet emod uorriss flaade, deriss ubillige bedrift oc freuells gerninger med macht och gewaldt at forfremme, huilken deriss Ny flaade haffuer foraarsaget oss Endnu en skiibslaade at udriste, den forrige tiil undsetting²⁾, paa ted die Riiga farer maa beskittis, och worriss flaade diste mehre kan uerre *Assecurerit*, Och ephtherdi slige konnigen aff Suerrigs ubillige gerninger, bedrift och trotz, Som sig huer aar Io lenger Io mer forøger, foraarsager, at oss udi fritzt tiid

¹⁾ Mogens Ulfeldt. Han udsendtes med en Flaade paa 17 Skibe, og 30. Maj afsejlede den fra Kjøbenhavn (Slange S. 270. Dsk. Mag. I, 114 f., hvor Aarstallet 1611 er en Fejl for 1610, som allerede bemærket af Schlegel i hans Oversættelse af Slange I, 478).

²⁾ Denne anden Flaade, 12 Skibe stærk, under Admiral Godske Lindenov forenede sig 3. Aug. under Bornholm med Hovedflaaden (Dsk. Mag. I, 116).

opgaar en stor och merkelig omkostning, paa ted uy kunde erholde worre Riigerss høihed och *Immunitates* och beskitte och handthaffue dennom, som oss udi Oresund told och *tributt* giffuer, for de Suenskiss wolsomme gerninger, Och wore och Riigenss indkomst icke tilsteder saalediss och udi slige *terminis* med de Suenske at *Procedere*, y besiinderlighed Eptherdi uy icke uide, huad ende och *effect* slig en useker friid tage kunde, Som inted andit End list, Pracktiiker, finantzeri och trotz følger,

Daa begerer wy Naadigst Riigens Radtz betencken at uyde, huorlediss denne sag, som uorriss och Riigenss høihed udi Østersøen fornemmeligen wedgaar Och sig tiill uor told udi Sundit henstrecker, beqvemmeligst och best kunde forrettagiss och *Remedieris*.

Der nest som de Suenske *Commissarier* paa den flackebecske Mode haffuer tildømdt den Suenske *Crone* halffdelen aff all den rettighed, som sølapperne giffuer fraa tiitiss fiord¹⁾ Indtill Maalanger²⁾, Och Norriess *Crone* at følge den anden halffue deell, Och siden fraa Maalanger Indtill weranger³⁾ de to parter, och den tridie part alene at høre till Norrie. Disligist formelder samme dom emod all skell och ret Saa och emod ted Stetiinske fordrags udtrickte ord⁴⁾: Och den Suenske *Crone* ephter slig en *qvotam* at uerre berettigit icke allene tiill den blotte indkomst, Men Suerrig at tiilhøre land och straand, geistlig och uerslig *Jurisdiction*, med mere *clausuler*, same deriss dom medfører, huilken herlighed dog aldrig haffuer fuld

1) Kaldes nu Tysfjord (i Saltens Fogderi, Nordlands Amt).

2) Malangerfjord (i Senjens Fogderi, Finmarkens Amt).

3) Varangerfjord.

4) Udtrykkelig nævnes disse Egne ikke i Stettiner Freden af 1570, men Kongen maa sigte til den Bestemmelse (§ 6), at Grænserne mellem Sverig og Norge skulle blive uforrykkede og uforandrede, som de have været fra Arilds Tid (Resens Krønike S. 242. 380). Sine formentlige Fordringer paa den nordlige Del af Norge støttede Karl IX som bekjendt paa den tevsinske Fred, ved hvilken Rusland 1595 havde afstaaet sine Rettigheder over de derboende Lapper til Sverig.

nogen konnig y Suerrig, Ey heller haffuer kendt sig ued slige Rettighed, før en denne Itzige ko: Carll (epther at den Suenske Regering er geradit udi hanss hender) sligdt haffuer først *inventerit*, optenckt och bracht paa baanen. Vdi hanss krøning¹⁾ er tiitelen forbedrit med disse ordt: Offuer de lapper udi Norland och Caianer konning, Med huilken Ny tiitel hand siiniss at uilde *Confirmere*, huad die Suenske Raad haffuer dømdt. Herforuden haffuer hand understanden sig at forordinere En stadtholder udi waarhuss²⁾ leen udi et weehr³⁾, heder weranger, (ued naffn Baltzer Beck⁴⁾) dersom aldrig nogen Suensk *officerer* tilforn uerrit haffuer. Ochsaa er begindt at biggiss et blockhuss udi alten Elff, som aldrig tilforn uar huss eller nogen woning. Disligist er nedersendt nogle Suenske fogder med et antall knechte, som Skulle optage aff finderne skat, Oc huem den udi fisk icke uilde udgiffue och yde saa megit, Som die begerer till Skatt, daa toge de ted fraa dennom med gewaldt. Huad Søpass paa Norland oc waarhuss Leen aff konningen udi Suerrig self udgiffuess, och huorhen hanss stiill er *dirigerit*, ted kan forfaariss aff Breffuene udi sig sielff.

Belangende de *privilegia*, Som den by *Gotenborrig* er giffuen aff den Suenske konning, Daa erre de icke byen allene tiil neering och brug dennom meddelit, Men ted konnigerige Suerrig tiill en ny Indkomst Och danmarckiss och Norriess Riiger tiill skade, affbreck och største uforrettelse, først at den Suenske *Crone* formedels slige *privilegia* kunde bringe under sig fiiskeriet och købmanskabit

¹⁾ Foregik 1607.

²⁾ Vardøhus.

³⁾ Vær, et Opholdssted, især Fiskerleje, Havn eller Gaard ved Kysten, hvor Folk samles for at drive Fiskeri (Aasen, Norsk Ordbog S. 948). Molbechs Formodning i hans Udgate (I, 13), at det skulde være det tyske Wehr eller Wehre, et befæstet Sted, Skanse, maa sikkerlig opgives.

⁴⁾ Jvfr. om denne Mand Samlinger t. det norske Folks Sprog og Hist. III, 220 f. (og de der anf. Steder). Anrep, Svenska adelns ättar-taflor I, 370.

udi Norland och waarhuss leen fraa tiitiss fiord och indtiil weranger, Som strecker sig udi lengden offuer halfferdtsindstiiue tiiske myll, till med at bekomme tiinde fisk udi den samme *tractu* aff fiinderne, som aldrig haffuer giffuit tynde fisk tiil Suerrig, Men nu heer ephter Daa skulle den ydiss tiill *Gotenborrig*. Och paa ted Sadan deriss anslag icke skall slaa dennom feill, men alting diste richtiger kunde tilgaa, daa er der udi denne sommer udristet Sex skiib, Som fraa Elsborrig skall begiffue sig tiill waarhuss leen, stafferit med stiecker, krud, lod, folck och anden krigss *munition*, Ochsaa haffuer inden feetalie och anden nottrufft, som de did skulle føre och flii derfraa igen Lax, fisk, traan och andre waare och ted føre tiil Suerrig. Udi lige made er bestillit, at forbemelte Skiib och folck der skulle bliffue udi vynter at bigge och tilfii ted B[]ockhuss, som tiilforn er om formeldit, och at indtage ted *Domineum*, som de Suenskiss dom och konnigenss Ny tytell dennom fo[r]hueruit haffuer.

Dernest Eptherdi atti Suenske erre frii for tollt udi Øresund och anden stedtz heer udi Riigit, da Skulle holender och andre, der tiill *Gotenborrig* indløbe med deriss godtz, och siden passere frii igennem Sundit, lige som ted uaar Suensk godtz, wanset at gotzet huerken kom fraa Suerrig eller, naar de løbe tiill bage igen, føre ted tiill Suerrig, och døber alleniste gotzet om, saa thed skall heede *Gotenborrig* godtz.

Ted er och uist, at Suensken haffuer udi forleden aar bekommit aff grodtfursten udi Muskow ted Slot och *gubernamendt* kexholm med dess underliggendiss¹⁾, huilkit geebet strecker sig heen emod lapland och waarhuss leen.

Wdi lige maade berettiss, at konningen aff Suerrig haffuer begerit at Indlegge nogle hundrit knechte udi

¹⁾ Ved Forliget i Viborg 1609, der gik ud paa, at Karl IX skulde staa Zaren bi mod Polen. Svenskerne maatte imidlertid med Magt sætte sig i Besiddelse af Keksholm Slot, da Russerne ikke vilde rømme det.

Maalmøss ¹⁾, paa ted Polakerne icke skulle gøre der nogen indfaall paa grodtfurstenss land udi lapland, Men huad die knechte skulle forrette, ted faar Norlanden at forfaare.

Och paa ted at worre Elskelige Riigenss Raad kan *In Specie* ude och korteligen fatte, huad ted er for *Incommoda*. som oss och worre Riiger aff Suenske *Crone* tilføiess,

1. Daa forkortiss oss icke riinge uorriss indkomst och rettighed udi Øresund. Och der som den Riigiske seglادتz skulle affleggiss, och de Suenskiss Pliinderii udi Østersøen lenge skall uaare, da skall faa begere at bruge Østersøen, med myndre de erre saa trengde der till, atti uille uoge och Euentiire Skiib och godtz.

2. Worriss Egen vndersater betagiss deriss Neering, I ted die maa icke udi fridtz tiid Seile, huordt hen die uiill, uanseet at Østersøen er Riigenss undersaterss beste neering.

3. At Søfaarene mend, som oss udi Sundit giffuer told och triibudt, forbydiss deriss Neering, Item Plindriss och Spolieriss uden billig Aarsag Och slett inted aff oss hielpiss tiil rette, huilkit er imod worris *Reputation* och Riigers høihed och *Regale*.

4. Wdi Norland och waarhuss leen Skeer med uoll, uelde och list slig indtrang, at Riigenss grentzer merkeligen bliffuer angustieret paa de steder, oc saa der sidder den Suenske *Crone* udi fellidtz Regering med oss, om sligdt udi tiide icke forrekommis.

5. Worre riigerss unde[r]sater nødiss tiil at udgiffue told udi Suerrig aff deriss godtz emod den Stetinske fordrag.

Och Eptherdi slige konnigenss aff Suerrigss Listige Practiker och underfundige gerninger bemandtliss gemenlich med Søde Ord och wenlige breffue, ochsaa med ted

¹⁾ Malmis eller Kola, en lille By anlagt af Russerne omtr. 1582 ikke langt fra Vardøhus (Samlinger t. det norske Folks Sprog og Hist. III, 269. Schiern, Europas Folkestammer I, 77).

Euiguarende Stetinske fredtz fordrags brug och ydelig *Repetering*, Som fast alle Suenske breffue erre fuld aff, Endog uy icke stille tro eller loffue tiil slig deriss breffue, Men fast mere achter med fiid och uyndskibelighed, all den stund gud giffuer oss Liiffuit, at affuerrie och forhiindre ald ted, som uore Riiger och dessen Indbyggere kan uerre Skaadelig och till faare, Da gør oss Sliige Suenskens Lystige *Practiker* och treskhed stoer Eptertencken och omhue, kunde icke helder uell lenger *convivere* och see tiill, at den Suenske *Respublica*, Som uden lofflig aarsage, aff Egennyttighed och haad tiil den danske *Nation* Skulle forøgiss och forbedriss, derymod worre Riiger aff deriss Practiker och listihed Skulle paa høihed, herlighed, *Regalia*, Indkomst och anden rettighed formindtskiss, Och Grendtzerne at worde *Angustierit* och forringerdt, Epther som ted udi fordom tiid med andre *Provi[n]zer* sig haffuer tildragit. Disligist da spildiss och anuendiss paa slige de Suenskiss forberørte bedrifter, Med Skiibss floder at udgørre och anden tiilbehøring at haffue tiill reede, Aall Riigenss Indkomst, och dog Intid andet der med udrettiss, end at uy disse Sagerss forretning kand holde *in equilibrio*, Saa konningen aff Suerrig icke aldeliss siin forseet och anslag med disse Riigerens Skaade skall forfremme och fuldende.

Och Epther Slige forberørte leilighed da begere uy Nadigst, at worre Elskeliige Riigenss Raad uilde laade oss Skriiftligen tiilstille deriss Mening, betencken och *Resolution*, huorlediss och ued huad meddel uy och uorre Riiger for slige De Suenskiss *Practiker*, List och wold En gang kunde worde qvit och befriet, och Som thed huoss *Posteriteten* med Ett lofflig Naffuen kan forsuariss¹⁾. *Datum Hafnia 22 Iulij Anno Dni 1610.*

Christian.

¹⁾ Rigsraadets Svar herpaa af 2. Aug., der gaar ud paa, at Kongen er berettiget til med Magt at modsætte sig de Svenskes Volds-handlinger, og at det i den Anledning vil bevilge en Madskat, er meddelt hos Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 187—91.

Udskrift: *Propositiones & Capita*, Som skall menige Danmarkiiss Raad tiilstilliss tiil denæ Nestkommendiss dag, tiil huilken die Erre frorskrefuen (!), huilken er den 25 *Iulij Anno 1610*.

29.

26. Septbr. 1610.

Til Christian Friis.

En engelsk Afsending har været hos Kongen og rejser nu hjem. I Anledning af, at han har overbragt Underretning om den svenske Konges Underhandlinger med den engelske Konge, skal der til Oplysning for denne udarbejdes en Fremstilling af Sverigs Politik overfor Danmark. Et Skib skal sendes efter Østers. — *Geh. Ark.*

Heer er for nogle faa daage siiden ankommen En aff kon: aff Engelandtz Sekreterer med *Particulaar* verff och Eering, huilken y dag haffuer bekommit Syn affsked, och ymorgen tylig sig igen paa hiemreissen begiffuer,

Huilken iblandt andit haffde *In mandatis* mig at *exponere* nogle *negotia*, huilke *Carolus*¹⁾ med hanss ke: haffuer uyllit *tractere*, Aff huilke ha: ke: baade *copias propositionis* och *quid responsi* die haffuer bekommit, ued forbemelte person mig haffuer tiilskickit, huilke ieg Chanceleren ued neruerendiss breffuiss er offuersender. Och kan man nocksom aff Samme leilighed hanss *Intention* och liist formercke, huorom uytliiftig att Skriffue paa denne gang inted behoff gørriss.

Och Eptherdi yblandt alle disse *Puncta* ingen fantiss, huortill ieg *Pro interesse* haffde sønderligenss tiil at Suare, vden En, huilken er: Eptherdi at *Carolus* aff ha: ke: begerer, at hand sig uilde *Interponere* udi die thuielige saager, som ungeferlig Er Riigerne ymellom, huorjaa han ha: k: haffuer Send en *Designation*, huilken ochsaa heer huoss findiss, Och Eptherdi man Samme *Designation pro more illorum* haffuer befunden, Er der tiill suaritt *Pro*

¹⁾ Karl IX i Sverig.

tempore, at man altiit sig *ab hac parte* haffuer all venlighed och Rolighed befiitet, huilkit hertildagss huoss uederpaarten inted haffuer kundit *Effecturet*, huilkit ha: k: ued Neruerendiss *Person* at laade berette icke uaar mueligdt, icke ieg helder ted alsammen saa *ordine* kunde komme yhue. Menss paa ted ha: ke: diste bedre sig udi Saagen rette kunde, uylde ieg *primo quoque tempore* laade *Acteren Rotulere* och ha: ke: dennom tilskicke, huorudaff kunde erfhariss, med huad anslag die Suenske med omgaar. Och endog ieg haabiss, at ieg med gudtz hielp med ted første uyll uerre huoss Eder, haffuer ieg dog uyllit Chanseleren laade sligdt forsta, paa ted Chanseleren kunde gøre *præparatoria* der tiill, och uyll ted gøriss *Latinæ, quam brevissime* mueligdt er, Saa att man med ted første kunde tilskicke ha: ke: dem for Sønderlig aarsager Skii[l]dt, Som icke kan Skriffuiss paa denne gang¹⁾.

Herhuoss findiss ochsaa Sysilii²⁾ breff tiill Chanseleren om den købmandtz handell tiill krympen, huorpaa er aldt Suaridt, och gøriss ingen uyder Erklering behoff³⁾.
Hiscę Vale. Datum Hadersleben den 26 *Septembris Anno* 1610.

Christian.

1) En Skrivelse til Jakob I med en udførlig Fremstilling af Sverigs Politik overfor Danmark udfærdigedes 4. Novbr. (Latina). Jvfr. Macray, Second report on the royal archives of Denmark (Appendix til The 46. annual Report of the deputy keeper of the Public Records, Lond. 1886) S. 8.

2) Robert Cecil, Earl af Salisbury (jvfr. ovfr. S. 29).

3) 3. Juli 1610 havde Christian IV i Skrivelser til Jakob I og Salisbury varmt anbefalet en Plan, som næredes af de engelske Klædehandlere, der havde nedsat sig i Stade, nemlig om at flytte over til Krempe. De havde sendt John Roult til den danske Konge, og denne anbefalede ham og Sagen til sin Svoger (Latina, jvfr. et ældre Brev af 14. Oktbr. 1607). Jvfr. Macray, Second report S. 4 (1604) og Brevet af 22. Decbr. 1611. Christian IV's Brev af 26. Septbr. 1610 til Salisbury henviser denne til den mundtlige Besked, som Brevets Overbringer (den engelske Sekretær) har faaet (Latina).

Stadtholdere[n]¹⁾ skall afferdige en aff Piinckeren ephther Østerling.

Udskrift: Chanseleren Christen Friiss tiill hende.

30.*

1610.

Bestemmelser om Prinsens Hofstat og Indretningen af hans daglige Levemaade. — *Geh. Ark.*

En Eller thu herremend, som skall altiid bliffue tiill stede, en huer med en dreng.

*Preceptor*²⁾ sielf femte med syn hustrou, piiger och dreng, huilke kuiindfolck skall haffue liinklederen udi foruaaring.

En hører³⁾.

En kammertiener, huilken skall haffue nogit studerit, och skall samme person haffue udi foruaaring, huiiss smaa tøi som *Princen* haffuer udi kammerit.

8 dreng.

Fiirbøderen skall foruaare Sølfuet och huiss dertill hører.

Kocken skall uerre sielf thriidie, och skall hand forsørge Slachteriet.

¹⁾ Brejde Rantzau.

²⁾ Som Prinsens Tugtemester eller Præceptor ansattes (med Bestalling af 19. Aug. 1610) M. Niels Jørgensen Ærylæus, f. 1564, 1597 Rektor i Sorø, 1608 Lektor i Lund, 1620 Dekan i Domkapitlet sammesteds, død 1642. Lærer for Prinsen var han til 1617. (Personalhist. Tidsskr. III, 128 f. og de der anf. Steder samt desuden Danske Saml. IV, 2. Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarch. 1872 S. 184. Gjellerup, Jens Dinesen Jersin S. 66. Bruun, Slaget p. Kolberger Heide S. 228 f.)

³⁾ Hører for Prins Christian blev Jakob Hasebart (med Bestalling af 24. Marts 1611), men allerede 29. Novbr. 1612 opgav han Stillingen; han synes at være bleven efterfulgt af Christoffer Pral (Grundtvig, anf. Skr. S. 184). Jakob Hasebart blev 1621 Professor ved Universitetet og det følgende Aar Sognepræst ved Frue Kirke i Kjøbenhavn, † 1625 (Personalhist. Tidsskr. III, 141).

Keldersuenden skall ochsaa uare paa huiss folck som udi Borrestuen skall spiissis, och stille klokken.

En skreddersuen, som skall uare paa huiss flickerie som sammestedtzt fande (!) kan. Huiss ny kleder anlangar, skall hoffklederen forsørge dennom med.

Medicuss¹⁾ skall haffue En dreng, skall haffue huoss sig sit Egit *Apoteke*, skall och haffue udi foruaaring, huiss wrter och Speetzerie som skall brugiss till køckenit.

Badtskeren²⁾ skall ochsaa haffue En dreng.

Predicanten fraa frederichsborrig skall huer Søndag drage tiil hørsholm³⁾ och sammestedtzt gøre tieniste.

Der skall thuende aff geuaarden paa kroneborrig skiffits tiil att holde uacht udi porten sammestedtzt.

Baageren sielff anden.

Kammer Iunckeren, kammertieneren och kammer drengen skall huer Nat ligge inde y Sengikammerit och ted ingenlunde forsømme.

Naar klokken Er 7, skaall Priincen aff Skolmesteren ueckiss, och naar hand haffuer lest hanss Morgen Bøner och huiss meere dertill hører, skall die forbemelte personer, som y kammerit er, drage hannem udi siine kleeder med ted første mueligdt och siiden forføie hannem *Ad studia*,

¹⁾ Samme Dag som Niels Jørgensen Ærylæus fik Christen Bording Bestalling som Prinsens Livlæge, hvilken Stilling han beholdt til 1613, da han udnævntes til Medikus i Ribe. Han var født 1578, havde været Rektor i Aarhus og gjentagne Gange studeret i Udlandet; som Prinsens Livlæge tog han 1611 Doktorgraden. I Ribe, hvor han giftede sig en Del Penge til, levede han fra 1613 til sin Død 1640; 1636 blev han Ærkedegn (Ingerslev, Danmarks Læger I, 307. Kinch, Ribe Bys Hist. og Beskriv II, 365 ff. Grundtvig, Meddelelser 1872 S. 189).

²⁾ Jakob Hogewold (eller vel snarere Hogenwald) fik 31. Oktbr. 1610 Bestalling som Prinsens Livbarber (Grundtvig, anf Skr. S. 191).

³⁾ Ogsaa i Lavr. Jakobsen Hindsholms Ligprædiken over Prins Christian (Kbh. 1649, Bl. Eijj^{vo}) omtales, at Prinsen, efter at hans Hofstat var bleven indrettet, „i Førsten“ fik anvist Hørsholm som Opholdssted

indtiill klokken er slaagen 9, huor daa skall taffel holdiss, dog ingen moltid offuer En tiime skall uaare.

Drengene skall skiftiss till at uaare paa Bordit, dog skall die tiillige med Princen Ende deriss moltid.

Offuer taffelen med Priinsen skall holdiss, Som forberørdt er, udi liige maade med drengene och borrestuen.

Naar Moltid er holden och die haffuer Samdtligen giordt deriss *gratiarum Actionem*, som det sig bør, skall die haffue *Licentia*, intill 12 slaar.

Fraa 12 och indtill 3 skall die fiffue (!) huoss derriss *studia*, fraa 3 och indtill 4 skall die øffuiss udi andre Riidderspiill och *Exercitiis*. Naar 4 slaar, skaall holdiss taffell, och dermed holdiss, som for er rørdt. Naar ted er offuerstanden, skall die haffue Liicentz Enten at spaatzere eller leege ephther aarsens eller thiidtzens uylkor och leilighed.

Naar Ny slaar, skall die, Epther die haffuer giordt derriss bøner, forføie dennom tiill sengs.

Førend at Ny slaar, ungeferlig halgon Ny, skall porten, køckenet och kelderer Luckiss, all ylld och Liiss udslickiss saa neer som udi Prinsens och drengeniss kammer, och skall udi Prinsens Sengi kammer huer nat brendess liiss.

Siiden maa Skolmesteren forføie sig tiill sitt lossemente.

Den wnder skolmester eller hører skall Liigge huer nat inde huoss drengene, och sammestedt skall ochsaa firbøderen liigge.

Denne *Hypodidasculus* skall flittig tage uaare paa drengene baade orlig och siilde, saa die bliffuer flittig *institverit*, och see flittig tiill, att die sig legger och igen Reisser udi rette tiide och uaare derriss *studia* udi betimelig tiidt, dog Epther Skolmesteren[s] befhalning och *Instruction* ¹⁾.

¹⁾ Det følgende er skrevet paa tværs i Randen paa første Side af Ordren.

Nummerus illorum, Som skall spiiis udi
Borrestuen.

Herremendens dreng.

Fiirbøderen.

Skolmesteren[s] dreng.

Baadtskerenss dreng.

Skredderen.

Docterens dreng.

Keldersuenden och hanss dreng.

Baageren och hanss dreng.

Huilke som Skall holde taffell med Priincen.

Herremenden.

Preceptor.

Mædicus.

Huoss drengenniss bord.

Hypodidascalus.

Drengene samdtligen.

Badtzskeren.

Kammer tieneren ¹⁾.

¹⁾ Bag paa er skrevet med en anden Haand (den ældre Christian Friis's): „Ordning om printzens hans f. N. disciplin Anno 1610. — Hipodidascalus. Iacobus Hasabard. Olaus Vind. Calefactor. Christianus Stephani Mors.“ Af Rentemestr. Regnskab ser man, at Oluf Vind var Prinsens Fyrbøder, ikke, som man ellers kunde tro, den sidst anførte Person, og at han beholdt denne Stilling lige til 29. Sept. 1615. Senere maa han være gaaet over til at blive Kammertjener, saafremt Universitetsprogrammet over ham har Ret i at kalde ham Prinsens „cubicularius“. Naar Kongen ønskede, at Sønnen skulde have en Kammertjener, som skulde have „noget studeret“, opnaaede han i saa Fald dette med Oluf Vind, thi det er den bekjendte Mand af dette Navn, som 1625 blev Sognepræst ved Helliggejstes Kirke i Kjøbenhavn, 1642 forflyttedes til vor Frue Kirke sammesteds og 1645 blev Hofprædikant. Han var født 1590 og blev 1609 Student; 1611 tog han Bakkalaureusgraden, og 1617 udnævntes han til Rektor i Slangerup; død 1646 (Hundrup, Lærerstanden ved Metropolitanskolen S. 19 f. Kirkehist. Saml. 3. R. III, 9).

31.

30. Januar 1611.

Til Rigsraadet.

Efter at have fremstillet Forholdet til Sverig tilkjendegiver Kongen, at det er hans Hensigt at paaføre dette Rige Krig, og beder Rigsraadet om at samtykke heri og bevilge Penge hertil, idet han dog hævder, at han selv uden dets Samtykke vil som Hertug i Slesvig og Holsten føre Krigen. — *Geh. Ark.*

Proposition, Som vy Christian den III., Danmarckis och Norrigis *etc.* konning, haffuer ladit tiilstille worre Elskelige Riigens Raad Paa den forsamling, som skall holdis den 1 dag *Febrvarij* udi Neeruerendis aar 1611 her udi københaffuen¹⁾, huorpa uy Na: begerer, at for: worre Raad sig schriffiligen och udførligen Emod oss sig wilde Erklere.

De Besueringer och vnde Naboskab, Som k: karll, Nu Regenter udi Suerrig, Oss och worre vndersoter beuiist haffuer Siiden *Anno* 1603, der den Flackebeckske Mode wor affholden, och den gewaldt, arriglistighed, fynandtzeri och practticker, Som for: konning emod oss och uorre Riiger bruger, die haffuer foraarsagit mange sammenkomst och *tractater*, Ochsaa ted *Decretum*, Som worriss Elskelig Riigens Raad Enheldeligens giordt och foraffskedet haffuer her udi københaffuen, der die Senisten her worre forsamlede²⁾, Som Er 1. At uy paa trøck skulle laade udgaa til Suerrigis Riigis Stender den wret, som oss af konningen y Suerrig tilføies, 2. At uy den wold, som och³⁾ baade udi Østersøen Sauell Som udi Norland tilføies, Skulle igen med uoll stire och affuerge, Epther som de *Acta*, aff Riigens Raad Skriffblig forfattit Er vnder *Dato* den 25 dag *Iulij* udi forleden Aar⁴⁾, uydere indholder, Saa haffuer uy siden

¹⁾ De fraværende Rigsraader vare 11. Januar blevne indkaldte til dette Møde (Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 196).

²⁾ Jvfr. ovfr. S. 35.

³⁾ Skrivfejl for: os.

⁴⁾ Der maa vistnok menes Betænkningen af 2. Aug. 1610 (Erslev, anf. Skr. I, 187).

den tiid ephter uorre Elskelige Raadtz Raad och Riigerniss høie fornødenhed ladet udgaa paa Prent noget Om den wret, som oss aff konningen y Suerrig er wederefare¹⁾ vdi lige maade ued worre Skiibsfloder bade till Riiga och derfraa igen ladet geleide worre Egne wndersoters och fremmede deris Skiib, Som der hen seglede at købslaa och trafikere, dog saaledis at den Suenske skiibsflade icke y ted ringeste aff uorriss flode Er skade, Spot eller wleilighed tilføiget, huilkit *Decretum* och paa trick vdgangne *Scriptum* och Skibsflodis vdristning Er *Dirigerit, Modererit* och till den *Effectu* Christeligen och paa ted aller gelimpfligste anstillit, at Seglationen och *commertia* baade her udi Riigit och aff fremmede motte holdis ued liige, Och att konningen aff Suerrig der aff kunde beuegis at staa sig selffuer til Rette, Raade bod paa ted, som hiid indtill uaar fo[r]seet, och Siin Sag och Regering her Ephter saledis *Regulere* och føre, at den uorriss *person* kunde uerre tiill Ingen forklenering eller foracht, Begge Riigerniss Indbiggere vden skaade paa deriss nering och Segladtz och *Posteritaten* uden *Præiudicio*. Nu haffuer uy aff for: konnings breffue til oss selff och til uorre Elskelige Raad, *In Decembri* Manit fra Ørebro Skreffuen²⁾, forfaret, at man bliffuer ued den gamle Stiil med Moder ved grenssen at beramme, En Opman udi die 4 thuistige saager³⁾ at begere, ted Stetinske fordrag Spitzfindigen vden ophør at *Allegere* och udtyde, och icke diste mindre den Ene tiid Ephter anden taager til mod En hand och gør all ted Plønderie och Sø Roffuerie, hand kand aff sted komme. Naar uy nu offuerueier disse och andre k: karls gerninger och dennom

¹⁾ Udkom under Titelen: Kongelig Majestats vdi Danmarck Breff til Suerrigis Raad oc Stender. Kbh. 1610.

²⁾ Begge Karl IX's Breve ere af 11. Decbr.

³⁾ De 4 Hovedstridspunkter angives saaledes i Karl IX's Skrivelse: de tre Kroner, Lapmarken, Sonneborg paa Øsel og Tolden (Breffue, som imellem K. Mayest. vdi Danmarck oc K. Mayest vdi Suerig ere vdgangne, Kbh. 1611, Bl. Aijv^o). Fra svensk Side klagedes over, at den danske Konges Statholder paa Øsel 1575 havde indtaget Sonneborg.

med fliid *Applicerer* worre Elske: Radtz mening och *Consilio*, Som er, at uy Skulle stiire woll med woll, dog vden abenbaare feide, da haffue uy inted andit der aff at formode End uore egen vndersaters och andre deris forderuelse, Som herepther uylde bruge Østersøen, dernest stor faare och Euentiir, som uorre vndersater ued grenserne boendis ydeligen haffue at foruente. Sist da forarsager samme *Decretum*, at den ganske worriss Indkomst aarligen oss opgaar, och dog inted dermed andit udrettis, End at alting bliffuer *In suspensio* holden. Indtil konningen aff Suerriges leilighed kan worde liiderliger, Och uy stor fare och Euentiir daa Paa en wbeleiliger tiid for oss och worre Riiger, End som nu kand Regnis, vdsta och foruente maa, Saa at Samme *Decreti Effectus* Icke strecker sig tiill k: aff Suerriges Skade, Men fast mere tiil worriss bekostning och pennings Spilding.

Och endog uy uel forstaa och uyde, at ted anslag (At stiire woll med woll) Er giordt aff worre Elskelige Raad y en god mening, Bade oss selffuer saa uell Som och Riigens vndersotter til gode och beqvemmelighed paa nogen kort tiid (om Saa uaare, at gud Alsommechtigste ued Serdeliss middel aldt sligdt uylde affskaffe), Saa forarsagis uy dog aff de ydelige trotzige och Egenyttige kon: aff Suerriges gerninger at tencke paa andre Middel til at Erholde uorriss *Regalier*, høihed, *Reputation* och andit mere, Som Gud Alsommechtigste Oss wndt och giffuit haffuer, Paated uy Selff med Riigernis høihed och vnder-soter Icke Saaledis Skulle uerre konningens aff Suerrigis Fo[r]seet och wnde willie vndergiffuen.

Thii Med huad tolmodighed uy haffue offuerdragit den hoffmod, offueruoll och alle di *Indignitates*, Som kongen aff Suerrig Oss hiid indtil beuysit haffuer, och oss allene Epther worriss Elskelig Radtz godticken vden all *Vindicta* befiitet icke at tiilstede den Ringiste aff Suerrigis rigis vndersoter nogen vleilighed at tiilføies, Er wor Riigens Raad icke wbewist, at udi worris Paa trick udgangne *Patenter* haffue flitig begeret aff Suerrigis Stender, at

deris herriss woldsaam gernig motte affskaffis, med En *Commination*, Saa framdt ted icke Skede. da bleffue uy forarsagit andre middel der till at bruge. Saa haffuer uy nocksom aff die Breffue tiil oss och uoris Raad udi *Decembri* Manit Sist forleden fornommen, huorledis Sligdt aff kon: aff Suerrig er Optagen, Saa Som och ted Sørøffue[r]ie, die Suenske wdligger dagligen bruger, nocksom uduysser.

Saa framdt Nu kon: aff Suerrig (huilken dog haffuer forachtit och med sine *Practiker*, vnderfundighed och trotz haffuer Skaade tiilføiet mange siine Naboer, vdi lige made fattige wskildige Søfolck *spolierit* och forarmit och dermed ført Syn krig) skulle nogen ordt lans, Som aff Alder til worre Riiger liggit haffuer, Oss forholde eller frauende Eller och worris *Rægalier* och høihed vdi Øster eller wester Søen formindske oss Och dennom sig till beleilighed bruge, Daa uylde ted foraarsage Oss en ond Epthertale huoss *Posteriteten* y worriss graff, Eptherdi uy lit och tilsted haffuer ted, Som En lofflig herre och konning icke burde at liide eller tolle, huilkit uy udi worriss kongelig kroning och handfesting Riigit Sorit och loffuit haffuer ued Breff och Seiell, huilkit uy nest gudtz hielp wille Eptherkomme och worriss ganske Regimente Saaledis føre, Saa for uorris skild Inthed worre Riiger skall affgaa, Men for alting oss uylle befitte at Eptherlaade oss en Oprichtig och Christelig herriss och Regenters Naffn och Richte, Naar gud alsommechtigste oss icke her y werden lenger¹⁾ at leffue forseedt haffuer.

Huoss oss Selffuer haffue uy och med fiid offuerueiet och betenckt, huad besuering. faare och møie och Euentiir kry och feide med sig fører, Och huad for *Examen* och betrachtig En herre och Regenter bør at ahnstill, førend der widtagis och beuilgis En obenbare krig och feide vdi steden for gode dage, frid och Rolighed. Wdi lige made er oss icke wbeuist, at alle høie Øffrighed, Som wfrid och feide vden fornødenhed och loulig aarsag beginder, at

¹⁾ Ordet er skrevet to Gange.

dennom bør ted forsuare y sin tiid for den Euige alsommechtigste gud, huilcke *Argumenta* med andre flere *Eiusdem gene[r]is* aff oss Nocksom Er offuerueiet, och dennom ved worriss Bønner tiill den Euige Alsommechtigste gud førdt tiil gemiit och hierte, Och huoss oss inted andit kan *Concludere* och Slutte End at tilkomstig Sommer nest gudtz hielp paaføre uylle ko: aff Suerrig och hans vndersoter, Saa mange hannem erre tilgedan och følgachtige, En Aabenbare feide baade til lans och wanss, Och med gudtz naadiss hielp med krigs macht Enten vnderthuinge Samme Riige vnder oss och danmarckis *Obediens* och *Dominio* Eller och y ted ringiste Saledis Samme konning *Redigere in ordinem*, saa wy och worre vndersater her Epther for slige woldsamme gerninger, Skadelige och listige *Practiker* kunde bliffue befriet och en gang for alle forsekert.

Och Eptherdi worriss handfesting klaarligen formelder, huorledis der bør at *Procederis*, Naar kongen her y Riigit nogen feide achter at begiinde, daa uylle uy denne uoris Nadigste mening och forset uorre Elskelig Riigens Raad haffue *Communiceret* och tilkende giffuit, Och uy epther wor handtfestings indholdt achter den forretagende feide at regulere och forfølge, Saa paa uorris siide Inted skall fattis eller uorde Eptherlat aff aldt ted, oss (Som En herre och konning, den sine vnde[r]soter och ted heele Riige med trohed och Nade er tilgedan) bør at gøre, Begerendiss Na: aff uorre Elskelige Raad, attj Samme feide med oss beuilge och paa ted hele Riiges och alle stenders uegne y gemen herudi med oss Endrechteligen uilde Samticke, derhuoss ochsaa oss forstendige, huad for aarligen *Contributions* aff Riigit uy Mue haffue at foruente, Emeden och all den stund Samme feide warer. Dog wille uy herhuoss uorre Elskelige Rigens Raad icke forholde, at Saa framdt die Samme feide paa menige stenders uegne Icke med oss wille Samticke och beuilge, Men uylle Sondre Sig fra oss vdi denne wichtige och høieligen angelegen Sag Och inted lade sig gaa til hierte och Siind den Spott och

wanehre, och ¹⁾ hiidindtill aff bemelte kon: aff Suerrig Er wederfharen och dagligen Io lenger Io mer Endnu skeer, Da Erre uy dog *Resolverit* och tilsindtz for uor Person och paa worriss Egen wegne Som En hertug aff Slesuyg, holsten etc. Samme feide och krig Icke diste mindre at beginde och forfølge til at Erholde worris gode Naffn och *Reputation*, Och dersom wy da noget fruchtbarlig kunde ued gudtz hielp udrette, y huad for maade och maaner ted ske kan, Da Sligdt at komme oss selff och icke y nogen maade Riiget til beste. Och huilke aff worre w[n]dersater friiuilligen for penning och betalning oss uylle tiene vdi Samme feide och dertil Erre dichtige och beqvem, dennom wille uy for en skellig Sold bestille, Men andre, Som friiuilligen icke begere at lade sig bruge, de skulle aff oss icke besuergis at drage offuer grensen. Oc begerer endnu Na:, at worre Elskelige Riigens Raad herpaa Schriffiligen emod oss sig uilde Erklere, Huilke uy med all kongelig gunst och Naade Erre tilgedaan och beuogen ²⁾. Giffuit paa wortt Slott københaffuen den 30 *Ianuarij Anno Dni* 1611.

Christian.

¹⁾ Skrivfejl for: os.

²⁾ Til hele dette Forslag haves Kansleren Christian Friis's Koncept, af hvilken kun et Stykke om 6 Vilkaar, som den svenske Konge skulde gaa ind paa, er udeladt af Kongen. Rigsraadet vedtog 8. Febr. Krig. I sin den følgende Dag daterede Erklæring udtalte det dette og bevilgede en Skat, men det benyttede tillige Lejligheden til at lægge Kongen paa Sinde, at han maatte bestræbe sig for at bevare det gode Forhold til England og Nederlandene og søge at komme paa en god Fod med Lybek og de andre Hansestæder; endelig opfordrede det ham i Anledning af de Klager, som indløb fra mange Nordmænd over den Strenghed, hvormed de behandlede af Lensmænd og Fogeder, til at ophæve Grunden til disse Klager og til i den forestaaende Krig at give sine danske og norske Undersaatter Fortrinet for Fremmede (Erslev, anf. Skr. I, 196 ff). Kongens Svar herpaa af 10. Febr. findes som Nr. 33.

32.*

Omr. 2. Febr. 1611.

Til Klavs von Ahnen.

Den følgende Dag skal en Karl afrejse til Biskoppen af Bremen, en anden til Kongens Broder Hertug Ulrik. De fornødne Penge skal Statholderen udbetale. — *Geh. Ark., Bilag t. Rentemestr. Regnsk. 1610—11.*

Der knecht zum Byskop zu Brehmen¹⁾ Soll morgen fortt. Daa Soll Ein ander hiin nach meinem Bruder, welcher auch morgen fortt Soll. Das zeergeldt vnd 50 dl. halfftergeldt zu h: wldricks folck Solstu beim stadthalter abfodren vnd weiss ihm dissenn Settell²⁾.

Udskrift: Clauss v: Ahnen³⁾.

33.

10. Febr. 1611.

Til Rigsraadet.

Kongen udtrykker sin Tilfredshed med dets Samtykke i Krigen med Sverig; han erklærer Forholdet til det øvrige Udland for beroligende, lover at lade undersøge og straffe mulige Overgreb af Lensmændene i Norge og tilsiger at bruge begge Rigers Undersaatter fremfor andre i sin Tjeneste, idet han dog opfordrer Raadet til at udvirke hos sine Standsfæller, at der gives de unge Adelsmænd en god Opdragelse. — *Geh. Ark., Rigans Raads Breve Fasc 42.*

Epthersom Menige Danmarckiss Riigens Raad Haffuer oss laadit deriss Erklering *Scripto* tilstillit Paa den *Pro-*

¹⁾ Johan Frederik, en yngre Broder til Hertug Johan Adolf af Gottorp, var Ærkebiskop af Bremen siden 1596.

²⁾ Vedheftet Kvittering, udstedt i Kjøbenhavn 2. Febr. 1611 af Klavs v. Ahnen, kgl. Maj. Kjøgemester, til Rentemestrene for Modtagelsen af 50 gamle Dlr., som han igjen skal tilstille Magnus Albrecht, Reisige-Svend, og som denne skal føre med sig paa sin Rejse til Kongens Broder Hertug Ulrik som Foræring til hans fyrstelige Naades Reisige-Stald som Grimepenge for en Hest, Hertugen har skjænket Kongen.

³⁾ Var Kongens Kjøgemester 1604—12 (Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarch. 1872 S. 127).

position, Som uy tiill denne Sammenkomst haffuer *Propo-nerit*, Och derudaff fornommen och Erfarit, At Raadit Samdtligen Nocksom denne sagss leilighed haffuer betrachtit och Offuerueiet, Baade huess *incommoda* worriss Egen Person Sauell Som begge Riiger aff Samme *Mutation* kunde tymiss, Dog alligeuell all besuering och wmag sat bag dørren Och Ephter worriss Begering Samdtligen paa Menige Riigerniss Stender wegne En Offendtlig krigg och feide Med *Carolo* och hanss ahnheng at holde Beuylgit och Indgangen haffuer, tiill huess Behoff ochsaa Er En Aarlig *Contribution* (Saa lenge samme feide waarer) Samdtickt, Ephter Som Eders underskreffuen Skatt Register uduisser,

Aff huilkit Alsammens vy Mercker och Erfharer Menige Riigens Radh och Stenders *Affection* och hiertelaag imod oss at uerre, Som ted trou och hulde undersater bør och uell anstaar, ited at die laader dennom gaa tiill hierte den sture Languaarendiss Spott och Skiimff, som oss af denne *Carolo* uederffaaren Er, huilkit uy igen med all Naade och gunst aff høieste formue imod Menige Riigens Raad, Stender och helle *Nation* wille forskille.

Heerhuoss haffuer y gode herrer ochsaa Errindrit, at uy med største fliid Skulle holde god *correspondens* med kon: aff Store Brytannien och Staterne vdi holland, Saa forhaabis och formoder oss inted andit aff hanss kerlighed uorriss Suoger och Broder End aldt godt, och ingen *Apparans* Er tiill andit end aldt gott, och formoder oss huss h: k: mere *Assistens* Ennd nogen vngelegenhed, Saa och huoss die generall Stater, och [i] huiss maade ued worriss Person Slig wenskab kan Erholdiss Saa och formeriss, Skall ted inted paa uorriss Siide *Manchere*.

Wdi liige maade haffuer y gode herrer *Mentionerit* Søstederne, med huelke uy ingen uenighed (oss wytterligdt) haffuer, menss heller dennom for uorriss gode wenner och Naaboer Saanersom den Riinge vuylle. Som haffuer uerrit ymellom oss och den bye Lybeck. Huad for merkelig aarsag dertil haffuer uerrit, Er nocksom uytterligdt och heer

at *Resensere* uille for lang bliffue, och die dennom nu sist, die heer *In loco* uarre, haffuer Erklerit, att die oss uylde stille tiill friitz ¹⁾, Och huorom alting Er, tør Riigenss Raad Sig inted befröchte, att nogen uleilighed Enten for den Saag skiill Eller anden nogen wuleilighed disse Riiger skall tiimess, huortill die dennom friiligen skall forlaade, Men

¹⁾ 1604, da Christian IV havde erfaret, at Lybekkerne vægrede sig ved at betale den paalagte Told baade i Bergen og ved de danske Fiskerlejer, befalede han, at de skulde fortolde Skibe og Gods ligesom andre Fremmede. Forgjæves søgte Lybek at mildne Kongen ved at forære ham tre Kanoner; Gaven blev afvist. Samme Aar havde han en anden Tvist med Staden om en Pram, tilhørende hans Farbroder Hertug Hans af Sønderborg, som Lybekkerne bemægtigede sig ved Travemünde, men paa Kongens Forlangende maatte udlevere. De Gesandter, som Staden 1604 sendte til Danmark for at faa sine og de andre Hansestæders Privilegier stadfæstede, maatte rejse hjem med uforrettet Sag (Slange S. 207 f. 215 f.). 1608 se vi Christian IV træffe Foranstaltninger for at hævde, at de vendiske Hansestæder ikke havde Lov til ham uadspurgt at sende en Krigsflaade ud i Østersøen (Slange S 244). Under Striden mellem Byen Brunsvig og Hertug Henrik Julius stillede Hansaen sig paa hins, Kongen paa dennes Parti, hvilket gav Anledning til nye Forviklinger, Beslaglæggelse af lybske Skibe osv. Til de Gesandter, som Lybek og Hansestæderne i den Anledning sendte til Danmark 1610, svarede fra dansk Side, at deres Friheder i Danmark kun vare indrømmede af Naade, og at flere af deres gamle Sædvaner (som f. Ex. at de medførte Skarpretter til de skaanske Fiskerlejer) maatte ophøre. Paa Hansemødet i Lyneborg i Novbr. 1610 opfordrede Lybek de andre Stæder til at gribe til Vaaben mod den danske Konge, men de Deputerede fra de andre Byer svarede blot, at de skulde sende Indberetning hjem (Sartorius, Gesch. des Hanseatischen Bundes III, 115 ff. Jvfr. Danske Samlinger 2. R. VI, 384). Det kan efter det her fremstillede næppe være ganske korrekt, naar Kongen i Texten vil give det Skin af, at Forholdet mellem ham og Forbundet var godt. I Jan. 1611 bad Kongen Lybek om at stille 100 Bøsseskytter, men herpaa fik han Afslag (Quellensamml. der Schlesw.-Holst.-Lauenb. Gesellsch. f. vaterländ. Gesch. II, 2, 116. Jvfr. om Forholdet til Lybek Zeitschr. d. Vereines f. Lübeck. Gesch. I, 288 ff. 327. 338 ff

Sig ted tiill oss forsee, at Saa uyt immer mueligdt, att uy med alle Andre (Som ted kongerige Suerrig inted uedkomme) uylle holde god Naboskab och wenskab.

Huiiss anlanger die Norske wndersaater, at die Nogit haartt tracteriss aff worriss Befalningss mend, kan y gode herrer lettelligen tencke, at ted skeer ymod uorriss uyllige och uydskab, Och uylle derom Ransaage, och om noget Skeed Er, Skall ted med aluorlighed Straffis och Affskaffis ¹⁾.

Thed Menige Riigens Raad *Pro conclusione* oss Begge Riigerniss wndersaater *Recommenderer*, at uy dennom for andre uylle udi worriss tieniste bruge, Saa erachter uy ted billigdt och uyder oss icke anderlediss at besiinde, at ted io hertill dagss, Saa megit mueligdt haffuer uerrit, giordt haffuer, och herepther fremdeliss Skee skall, Sauy[t] die selffuer dennom der epther skicke uylle. Och forseer uy oss tiill Menige Riigens Raad, at die laader inted fattis paa deriss formaaning huoss deriss børn och Slechtinger, at die dennom uylle paa all tucht och dyder befliite, Saa man icke aff Nød motte gaa dennom forby, och dennom paa Sligdt beflite, Som kunde komme oss och Riigerne tiill Ehre och ganff (!) udi framtiden, och derpaa begiinde, imens wngdommen och godtzit tiilstrecker.

Huilkit uy haffuer Saa korteligen uillit giffue Eder Samdtligen tiil Suar paa dette Siiste Riigens Radz Erkleering Med wyderhaaling vorriss forrige Naadigste Erbyding ymod Menige Riigens Raad, Stender och wndersaater, huilke uy Nu och altid Samdtligen uylle befhale den Alsommechtigste herre och gud, huilken uylle aff Siin Nahde och Baarmhiertighed Beere och lycksalig gøre alles uoriss *Intention*, att alting motte henuendiss hanss aller helligste Naffn tiill Ehre, disse lande och Riiger tiill gaffn och gode udi framtiden Och disse Riigerss *Regalier* tiill

¹⁾ 21. Marts 1611 udgik der Befaling til at tiltale Fogeden i Sogn, Gjøde Pedersen, for ubillig Fremfærd mod Kongens Undersaatter og Utroskab overfor Kongen (Norske Rigsregistr. IV, 412 ff.).

forhøiing och oss tiill it wudøligdt¹⁾ Naffn och Riichte, Indtskendiss Eder Samdtligen, huiss Eder tiill ted tiimeligdt och ted Euigdt kan tienligdt uerre. *Datum københaffuen den 10 Febrvarij Anno 1611.*

Christian.

34.*

15. Maj 1611.

Efterretninger fra Krigsskuepladsen ved Kalmar. Kongen trænger til Folk, Skyts og Ammunition og kan ikke undsætte Flaaden med Proviant. Den svenske Befolkning er uimodtagelig for Overtalelser og meget fjendsk mod de Danske; paa dens Hexekunster har Kongen set mærkelige Prøver. Enkelte af Kongens Folk ere løbne over til Fjenden. Sundhedstilstanden er god. Forholdsregler med Hensyn til Brugen af noget Kjørnekrudd. — *Geh. Ark.*

Wy Erre endnu udi forrige forset och gør ymod festingen, huiss mueligdt Er²⁾. Die bigger Suarligenss, huad som bliffuer neerskutt, saa die derpaa Er mechtig fix. Uy faarer dog fortt med uorriss *Myncren* och graffuen. Der bliffuer dagligen skutt flux folck paa begge siider, huorfor om mueligdt uaar, at man kunde bekomme nogle fleere folck huoss Eder for Penning. At tencke Paa udgjordt folck³⁾ Er inted uerdt, tii die Erre uerre End Beester. Sender oss En paar firmørsell heer op med firbolle, om die forhanden Er, och om icke, daa Sender materie, huor udaff man kan gøre Samme fyrbolle⁴⁾, udi lygemaade nogle *Granater* till att kaste aff fyrmørselen,

¹⁾ o: udødeligt.

²⁾ Efter at Christian IV var brudt op med Fortravet fra Christianopol 1. Maj, naaede han allerede 3. Maj Kalmar, og samme Dags Nat toges fat paa Belejringsarbejderne. Til Byens Undsætning rykkede Karl IX 10. Maj ud fra Örebro, men først 18. Maj ankom han til Jönköping (A. Larsen, Kampen om Kalmar 1611 S. 15 ff.)

³⁾ Ved „udgjorte Folk“ menes uden Tvivl udskrevne Folk i Mod-sætning til hvervede Folk. Jvfr. Brevet af 10. Novbr. 1611.

⁴⁾ Om Fyrbolde eller Fyrkugler, en Art Brandkugler, se Blom, Kristian IV's Artilleri S. 278 f.

Saa och flere lod till die sture sticker, uy haffuer heer huoss oss. Uy tør aldrig tencke at beuege denne *Nation*, førend uy bekommer dette sted, ty ingen gode hielper till att *persuadere* dennom. Die annammer uell Breffuene, menss ligger paa lur Epther uorriss folck, och huor die kand, dennom yhiell skiider, huorudoffuer heer med offuermadig brand aff Soldaterne faariss fortt, Sa ted icke mueligt Er ted at uerrie for den sture forbittering, Som dennom ymellom Er. Der Er ochsaa En stur partt at¹⁾ dette losse gesindeken, Som tilforn her y landit tiendt haffuer och ilde betalit Erre, huilke mesteparten retter dette laag²⁾ an.

Der Erre ochsaa nogle, dog faa, aff uorriss knechte løbet offuer til fiinden, *qua Intentione* ued gud, dog kan ted inted sturdt haffue paa Sig Saa neer Som En Skarsiant, som stackit tilforn gick och talde med mig, førend hand sig till fiinden begaff³⁾. Uy uill nest gudtz hielp her Epther fliiteliger giffue acht paa dennom. Uy haffuer Ellerss her udi *Quarterit* fundit allehande Dyeuelss kunster med woxbørn nedersatt udi lorden udi temmelig antall Saa ieg maa ted bekende, ieg haffuer ted Siett heer, Som ieg aldrig tilforn haffuer siett⁴⁾, och habiss, at den, die samme dennom paa forlaader, skall løne dennom y lengden. Ted Chanseleren Skriffuer, at huiss uy till leierit icke

¹⁾ Læs: af.

²⁾ o: Lav.

³⁾ Om en Bøsseskytte, som gik over til de Svenske og ved sit Kjendskab til den danske Lejr gjorde dem god Nytté, se Larsen, anf. Skr. S. 23.

⁴⁾ Overtroen med Voxbørn, som skulde paadrage dem, hvem de forestillede, Ulykker, var dog paa ingen Maade ukjendt i Danmark. 1596 udtaltes saaledes den Beskyldning mod den bekjendte Jomfru Christence Kruckov, som 1621 maatte lade sit Liv for Bøddelen (se Brevet af 12. Juni 1621), „at hun bar et Voxbarn under sin højre Arm i 40 Uger, og samme Barn var hart saa langt som en halv Arm, og der de det nedsatte, sagde de: nu sætte vi al Fru Annes (Bildes) Lykke og Velfærd neder“ (Nye Dsk. Mag I, 380. Jvfr. Secher, Kongens Rettertings Domme 1595—1604 S. 162. Hist. Tidsskr. 4. R. IV, 527. Dsk. Mag. 3. R. I, 344).

behøffuer, at man dermed kunde undsette Skiibene¹⁾ med, Saa tør y ingen Regenskab gøre Eder paa samme feetalie, Som hiid opkommer, at ted till Skiben kan forstreke, for mengden Er heer alfor stur. Hertill haffuer man hafft nogit at taage heer om kring, huormed man haffuer Proforss²⁾ mot siet ygenom fingeren med, mens naar ted Er oppe, daa uyll ted andit holde heer. Man haffuer uell formodit sig, att Presterne skulle dennom haffue *Accommoderit*, menss uy haffuer befundit *Contrarium*, huorfor uy y gard Røgede En løss med hanss ganske Selskab, huilke dennom haffde forkricke³⁾ udi En skou, huoss Sig haffuendiss En temelig forrad aff allehande *proviandt*, Saa End om stund med gode nogit at udrette Er inted beuendt att tencke. Aff folck, Som nogenlunde Naffkundig Erre, haffuer uy, gud uerre Ehrith, hertill inted mist. Den Euige Gud hielpe framybedre.

Iasmundt haffuer bekommit Siin Afferding⁴⁾, Saa att Chanseleren kan skiinde paa, att hand med ted forderligste aff sted kommer. Ellers Er ted anuessende folck, gud ske loff, uyllig och friisk.

Herhuoss Er Et breff till Myn Gemahlh.

Vale. Datum in Castris for Calmer den 15 Maij Anno Dni 1611.

Christian.

¹⁾ Nemlig de Skibe, som under Erik Urnes Kommando deltog i Angrebet paa Kalmar.

²⁾ o: par force.

³⁾ o: skjult (af det tyske verkrieichen).

⁴⁾ Samme Dag, 15. Maj, fik Sten Madsen Laxmand Befaling til at indtage Kaptajn Wedige v. Jasmund paa Baahus som Lieutenant Allerede i Septbr. 1612 var denne tyske Adelsmand død, thi da omtales hans Hustru, den norske Adelsdame Else Galde, som Enke (Norske Rigsregistr. IV, 439. 473. Aarsberetn. fra Geh. Arch. VI, 203). Hun ægtede senere Sigvard Gabrielsen Akeleie (om hvem se Brevene 1636–40 S. 334 f., hvormed maa sammenholdes Hist. Tidsskr. 5. R. IV, 695). Hendes første Mand kaldes næppe rigtig i Saml. t. d. norske Folks Sprog og Hist. I, 387 Ejler Weide v. Jasmund.

Huad ted Megle kørne krud¹⁾ anlanger, Som die begerer, uyll dennom²⁾ udi tiide aduaariss, at die ingenlunde udi Musketteren mere End ted tridie dell aff samme kørnkrud bruger, Ellerss holder bøsserne slett inted, tii uy Erfharer ted her dagligenss, ty knechteue ued ingen Maade der med³⁾.

35.*

4. Septbr. 1611.

Til Hertug Ulrik.

Kongen har nok at gjøre med at udbedre den Skade, som Kalmar har lidt under Belejringen; han klager over megen Sygdom i Hæren. Da han formoder, at Broderen nu er i Brunsvig, vil han gjerne vide, om der er Udsigt til Krig eller Fred. — *Geh. u. Haupt-Arch i Schwerin.*

Freundtlicher, lieber Bruder, Ich will hoffen, das der Liebe Godt dich bei guter gesundheit vnd allem wolergeen Noch genedichlichen fristen vnd Erhalten thu, welches ich dihr von hertzhen wunsche. Fur meine Person kan ich nicht genunksam den lieben Godt dancken, der mich bishero so genedichlichen ihn dissem wessend behutet hat. Derselbige helffe hinfuro mit genaden.

Alhie ist sidder nichtz sonderliges forgenommen, sidder ich dich am letzsten geschriben, dan wir genunck zu thun gehabdt mit der *Reparirung* der festung; dan sie von dem vielen Skissen, wi leichtlich zu gedencken, Ser vertorben⁴⁾. Zu dem ist Eine grosse vngelegenheit mit der kranckheit Eingefallen, welches mihr auch nicht ein geringes *Impc-*

¹⁾ Om Kjørnekrudt se Blom, Kristian IV's Artilleri S. 42 f. Om Størrelsen af Krudtladningerne se smstds. S. 79.

²⁾ Knægtene i Sten Maltesens Lejr (Modtagerens Bemærkning bag paa Brevet). Rigsmarsken Sten Maltesen Sehested skulde føre sin Hærafdeling fra Halmstad mod Jönköping.

³⁾ Bag paa Brevet har Christian Friis til Borreby noteret, at det er leveret i Kjøbenhavn 21. Maj af Jasmund.

⁴⁾ Kalmar By stormedes af de Danske 27. Maj, men Slottet overgav sig først 3. Aug. til dem.

diiret hatt, dar komdt aber godt lob folck widerum aff, Aber das ist mihr Ein trost, das dieselbige kranckheit ist ins feindtz lager auch gekommen. Freundtlicher, lieber Bruder, weil ich aus deinem letzstem Schreiben verstanden, das du damahll ihm uillen nach dem lan zu Braunsuich dich zu begeben, vnd ich nicht zueiffle, das du Io noch alda zustelle bist, wolte ich dich derendhalben gebeten haben, du wollest mihr den zustand zu wissen thun, ob krig oder friid zu uermuten sei¹⁾. Der Liebe Godt gebe, das Es muge fertragen werden, Ehe die lande gans *Rueniret* werden. Nu ich will dihr mit meinem Schreiben nicht lenger auffhalten, Sondern den lieben Godt befahlen. *Datum auffm Castel Calmer den 4 Septembris Anno Dni 1611.*

Dein getrewer Bruder,
dieweil ich Lebe,

Christian.

Udskrift: Ahn Meinem Hertzlieben Brudern Hertzog wlderichen zu Slesuich Holstein.

36.

16. Septbr. 1611.

Til Anders Sinklar.

Udtalelser om nogle Breve, som en vis Stuart uden Tvivl efter Opfordring fra Karl IX har tilskrevet den engelske Konge og Anders Sinklar. Kongen lover at gjøre sig Umage for at skaffe en Del Sager, som han har faaet Liste over. Om Karl IX's Ophold i Nærheden af og uheldige Angreb paa Kalmar. Kongen bryder den næste Dag op til Rønneby. — *Geh. Ark.*

Ieg haffuer lest die Breffue, som Stuerdt²⁾ haffuer skreffuit bade konningen aff Engeland och dig till, Och Er

¹⁾ Sandsynligvis tænkes der paa Stridighederne mellem Hertug Henrik Julius af Brunsvig og Staden Brunsvig (jvfr. ovfr. S. 19. 57).

²⁾ Af den berømte skotske Slægt Stuart vare to Brødre, Johannes og Andreas, vandrede til Sverig. Den første af dem

ingen thuiffuell paa, at *Carolus* Io haffuer bracht hannem till at Skriffue saalediss konningen tiill. Ted gaar hartt till, naar Sligge fyne mend skall *tractere* friid ymellom *Potentater*. Haffde hand uell hanss betalning, daa motte hand uerre til fritz, huorlediss ted gaar tiill ymellom danmarck och Suerrig. Den seddell, som du Sender mig, skall uell haffues y acht at forskaffe, Saa uit mueligdt Er, Mens du haffuer glemdt at Skriffue Sinnip op, Eller ued ieg inted uere glemdt.

Ieg formercker, at *Carolus* bliffuer Eders Nabo paa Negden y uynter¹⁾, dog kommer hand icke nermer, daa lader han wollen well staa. Ieg fornemmer ochsaa aff begge Stadtholdernis²⁾ Skriffuelse, at hand haffuer uerrit der for *transie*³⁾ y løffuerdags⁴⁾ och motte med spot drage der fraa. Ted Er mig kerdt, att die Stadtske gesanter haffuer siet hanss opzug⁵⁾. Ieg drager nest gudtz hielp

indtog en høj Stilling i den svenske Hær og døde 1618; den anden, der 1605 var Oberst, gik 1611 som Gesandt til Rusland og beklædte senere en Hofstilling; han døde 1640 (Anrep, Svenska adelns ättar-taflor IV, 258 f. 265). En af disse to, maaske snarest den første, er det maaske, der tales om i Texten. Dog maa det bemærkes, at Jakob I 30. Juni 1611 havde bedet Christian IV om Lejde for Sir Robert Stuart, som skulde i en Sendelse til Sverig (Macray, Second report S. 8).

1) Den svenske Lejr var ved Ryssby i Nærheden af Kalmar. I denne Lejr forblev den svenske Konge til 16. Oktbr, da han brød op for 14 Dage efter at ende sit Liv i Nyköping.

2) Brødrene Brejde og Gert Rantzau, hin Statholder i Kjøbenhavn, denne i Hertugdømmerne. Da Christian IV 11. Septbr. brød op fra Kalmar og red til Christianopel, fik de to Brødre Overbefalingen i hans Fraværelse (Dsk. Mag. 4. R. V, 137. Slange siger S. 294, at Jakob Ulfeldt var medforordnet de to). Anders Sinklar var Kommandant over Kalmar By og Slot.

3) Trancheen.

4) 14. Septbr.

5) Et nederlandsk Gesandtskab var i Juli 1611 kommet til Danmark, dels for at mægle mellem de stridende Konger, dels for at virke for Nedsættelse af Sundtolden. Dets Underhandling med Christian IV i Kalmar førte ikke til noget. Derpaa besøgte det Karl IX i Ryssby, hvor det mødte megen

her fraa y morgen till Rundeby och fortøffuer Sammestedtzt nogle daage¹⁾. Saafram disymellom nogit falder for, daa lad mig ted der uyde. *Vale. Datum Christianopol den 16 Septembris Anno Dni 1611.*

Christian.

Udskrift: Andress Synckler tiill hande.

37.

20. Oktbr. 1611.

Til Anders Sinklar.

Til Kalmar sendes Forstærkning. Flaadens Tilstedeværelse skal om muligt benyttes til Krigsforetagender. Stor Omhu i Bevogtningen af Kalmar Slot skal iagttages. Kongen vil have Underretning om Tilstanden og udtaler Haab om, at alle Officerer ville gjøre deres Pligt. — *Geh. Ark.*

Epthersom Ieg haffuer fornommen, At ted krigsfolck, Som dig Er tilgiffuen, Endnu Med Sigdom dagligenss *Graveris*, Saa paa ted y icke skulle bliffue for megit Sueckit Samme Besatzing at holde, daa haffuer ieg nu afferdgit Godtske Lyndenou²⁾ med nogle Orloff Skibe Eder till at vndsette och hannem tilforordnit Sexhundrit thu och alffier-sindstue Soldater, Som Sunde Erre, huilcke du paa festingen Skaldt beholde, Och saa framdt du, ymidler tiid flaaden tilstede Er, kand nogit vndrette paa Øland, Enten Bockholm at vndsette Eller med indfald, Mord och Brand³⁾,

Opmærksomhed. I Oktbr. var det atter hjemme (Slange S. 301 ff. Hallenberg, Svea Rikes hist. under Gustaf Adolfs reger. I, 97. Vreede, Nederland en Zweden in staatkundige betrekking, 1. aflev. (Utr. 1841) S. 50 ff. 80 ff.).

¹⁾ 26. Septbr. kom Kongen til Kjøbenhavn (Slange S. 295).

²⁾ Var Holmens Chef siden 1610.

³⁾ Faa Dage efter Kalmar Slots Overgivelse sendtes en dansk Styrke over til Øland, hvor Borgholm overgav sig og Øens Befolkning hyldede Christian IV. I Slutningen af Septbr. gik Gustav Adolf imidlertid med svenske Tropper over til Øen, som han under Befolkningens Tilslutning hurtig erobrede tilbage. Efterretningen om Borgholms Overgivelse, der foregik 6. Oktbr. (Sylvander, Kalmar slots och stads hist. VIII, 336 f.), var ikke naaet til Kjøbenhavn 20. Oktbr.; den er vel næppe

Skalddt du gøre dit beste, Epthersom tyden Och leiligheden sig will *Præsenterere*, till huilcken *Execution* du skalddt bruge Peder hennemarck¹⁾. Ellers ochsaa thuiffler ieg icke, at huis y andre maader kan skee fiinden till affbreck, at du lo ted haffuer y god acht. For alting haff *Portene* paa Slottit y god acht, Saa och ted ny *Secret*, Som bleff giordt udi ted Rundell, Saa der ingen Skalckhed Skerr, Naar wynteren kommer, Och laad mig strax uyde all leilighed Om Ederss tilstand, Och forundrer ieg mig Saarligen, at du Saa Sielden laader mig Eder wilkor wyde.

Der Er Godtske Lyndenou Medfaet Allehande, huorom du tilforn haffuer skreffuit, Saa ieg forseer mig till, at y haffuer den dell, y bør at haffue. Ieg haffuer hannem atskillige Eringer befhaltit huos Eder at forrette, huilcke hannem Skriffiligen Er offuergiffuen, huorepther du dig uyder haffuer at Rette.

Och forseer Ieg mig Nu Baade till dig Saauell Som till die andre Samdtlige Befheligsheber, at y skicker och forholder Eder Erligen och Oprichtigens, Som y Plichtig och Skildig Erre, och ieg mig till Eder samdtligen forseer, Och som y achter at haffue Et Erligdt Naffn och Richte, Och y udi mig En Naadig herre, huilckit med all Naade och gunst om En huer skall *Recompenseris*. *Vale. Datum københaffuen den 20 Octobris Anno Dni 1611.*

Christian.

Udskrift: Andress Synckler til Hande.

kommen dertil før 2 Dage senere (Aarsberetn. fra Geh. Archivet VI, 225).

¹⁾ Peter v. Heinemark kaldes han i Jens Juels Regnskab over Kalmarkrigens Udgifter (i Geh. Ark.); han førte et Kompagni i Jørgen Lunges Regiment; 1612 omtales han som Oberstvtgmtester (Slange S. 316, hvor han kaldes Hunemark). Han maa ikke, som sket er i Dsk. Mag. 4. R. V, 131 (jvfr. VI, 364), forvexles med den danske Adelsmand Peter Hundertmark, der var Fører for et Kompagni i Kongens eget Regiment (Larsen, Kampen om Kalmar 1611 S. 7), og som døde i Aug. 1611 i Kalmar (Nye Dsk. Mag. II, 34. Bricka og Gjellerup, Den danske Adel I, 15).

38.*

24. Oktbr. 1611.

Til Jarlen af Salisbury.

Kongen anbefaler ham en Sag, som skal forebringes Kong Jakob I. — *Efter den fotografiske Udgave i Facsimiles of national manuscripts from William the Conqueror to Queen Anne, Part IV, Nr. 18.*

Illustris & Generose D: Comes, Clementissima salutatione præmissa, Notum esse cupimus, Oratorem nostrum D: Ionam Carisium¹⁾ Pluribus nobis Exposvisse, Qvanta fide & sollicitudine res nostræ V: D: fverint commendatæ, Qvod in aula S: fratris nostri nuperrime versans expediebatur. Cum vero nunc Iniunxerimus Cancellario nostro postulata qvedam ad V: D: perscribenda, Benigne rogamus, ut ea non solum S: fratri nostro sigillatim propones, verumetiam qvod vestrum est in nos studium eo incumbes, ut (qvatenus pace S: fratris nostri licebit) petitioni exitus respondeat²⁾. Hoc ipso rem gratam Vtilemque nobis fecerit D: V:, Et nos vicissim omnia humanitatis officia Regiamque Benevolentiam sincere & ex animo pollicemur. Hisce D: V: valere Exoptamus. Hafniæ 24 Octobris Anno Dni 1611.

Christianus.

39.*

10. Novbr. 1611.

Til Anders Sinklar.

Kongen svarer paa hans Anmodninger om Mandskab fra Kjøbstæderne, Øl, Brænde, Tæpper og Baadsmænd. De syge

¹⁾ Jonas Carisius, en Præstesøn fra Nykjøbing i Sjælland, tog 1603 den juridiske Doktorgrad og var fra 1598 til sin Død 1619 ansat i det tyske Kancelli (Rørdam, Kjøbenhavns Universitets Hist. 1537--1621 III, 144 f. Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarch. 1872 S. 165). Han havde 1611 været i England for at virke for et Ægteskab mellem Kurfyrst Frederik V og Jakob I's Datter Elisabeth og var bleven særdeles vel behandlet af den engelske Konge (Indledn. til det ovfr. nævnte Faksimilebind).

²⁾ Christian IV ønskede, at Jakob I skulde mægle mellem ham og den svenske Konge, men derpaa vilde Svogeren ikke indlade sig, før han kjendte Karl IX's Stemning (anf. St.).

Soldater skulle fra Kalmar sendes til Skibs til Ystad. Godske Lindenov skal blive ved Kalmar med Flaaden saa længe som muligt. Anders Sinklar skal se at faa at vide, om Rygterne om Karl IX's Død fare med Sandhed, og i saa Tilfælde søge at vinde Ølænderne. — *C. F. Allens Afskr. (efter Orig. i det svenske Rigsarkiv) i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml., 4., 985 c.*

Vdaff dyn Skriffuelse haffuer ieg fornommit allehande, Som dig mangle skulle. Først begerer du, at du motte bekomme 300 man aff købstederne her y danmarck, Saa matte ieg gerne wyde, huad for Et betenken ted skulle werre, at man nogle wforsøgte borger skulle legge udi sligen festning, vndertagen at du warst red, at die folck, du haffuer der huos dig, war icke nock till at Ede den maad op, Som forhanden Er. For ted andit, huad Øll anlanger, kand du sacht tencke, at uy heerfraa Eller anden stedh icke altid kan sende, och haffuer paa hussit hos dig, huormed du ted kand gøre. Huad wed anlanger, skall forskickiss, saa wyt mueligdt kan werre, mens Eptherdi man fornemmer, at y icke saa Sare hardt nu mer Erre Indluckte, at Io knechtene kan løbe vd Epther byte, daæ kunde y ochsaa vell Sende ud Epther ved, ty ted icke Saa Sare langdt Er fraa Eder, dersom ued nock Er, saa haffuer y ochsaa heste och uogne till at føre ted med.

Huad disse Riier¹⁾ och tecker anlanger, Som lens Sparre²⁾ Skulle dig forskaffe, westu well, att die huercken y ted leen, icke heller wyt derfraa Er at bekomme, Och Eptherdi Soldaterne Epther handen vden thuiffuell well bekommer paa byte En ganske haab faar, huis Skiind ochsaa Erre gode till tecker³⁾. Huad baadtzmend till Slufferen anlanger. skall godtske Lyndenou forskaffe dig. Der Sendis nu med disse S[k]iib op till dig baade penning, hummell och andit, huiss man haffuer kundit aff sted komme. Die Syge soldater skall forskickiss ynd for ysted till skibs paa

¹⁾ Ry, Tæppe.

²⁾ Lensmand paa Lykaa.

³⁾ Som det ses, er Eftersætningen glemt, men Meningen er jo klar nok.

die Skuder, Som fører Prouiandt till dig. Godtske Lyndenow skall¹⁾ bliffue der, saa lenge mueligdt Er, intill ted meste Prouiandt Er framkommen, och syden Epther sig laade thu Eller tre aff die ringiste skiib, Som skall bliffue der saa lenge, indtill ted begønder at friisse.

Ted Sygiss heer for wist, at ko: Carl Er død²⁾, huorfor du skaldt med stor fliid gøre anslag paa. om du kandt faa En aff Presterne ved hoffdit Eller En Lensmand, huorudaff kan skee man kunde Erfare huad derom kunde werre, Och Saafrandt (!) y allerede kan huos Eder haffue Slige wisse tydinge, skaldt du tilbyde dennom paa Ølandt, at Epthersom *Carolus* numehr Er død, at die wylle tencke pa den Ed, die mig Sorit haffuer³⁾, du warst y den mening, at du wille bringe ted tilueie, at die skulle faa *Pardone* for huis som sked Er. *Vale. Datum* køpenhaffuen den 10 *Novembris Anno Dni* 1611.

Christian.

Udskrift: Anderss Synckler till Hande⁴⁾.

40.*

Omr. 12. Decbr. 1611.

Optegnelse om Soldater og Skansegravere, som Jørgen Lunge skal hverve. — *Geh. Ark.*

Iörgen Lunge⁵⁾ soll Ein Regimentt werben auff zwe daussendt man starck.

Ihm soll gehalten werden Ein Oberster Leutenandt vnd ihm die gewohnlige *gasie* gemachet werden.

Sein fenlin Soll 300 man starck sein, die anderen Aber Sollen 250 starck sein.

¹⁾ Ordet er i Orig. skrevet to Gange.

²⁾ Han døde, som ovfr. S. 64 anført, 30. Oktbr. Sigvard Grubbe fortæller i sin Dagbog (Dsk Mag. 4. R. IV, 35), at Kongen modtog Efterretningen om dette Dødsfald 8. Novbr. om Aftenen.

³⁾ Se ovfr. S. 65 Anm. 3

⁴⁾ Af det Sted, hvor dette Brev nu gjemmes, maa man vel slutte, at det er blevet opsnappet af de Svenske.

⁵⁾ Den samme, som 1616 blev Rigsmarsk.

Wass Er fur *Officeres* vnter sich hatt, mit denen Soll Es gehalten werden wye mit den anderen.

Er soll auch 800 Skansengreber werben lassen, welche inh 4 fenliin Sollen geteilet werden.

Vltima Aprilis skall die werre tilstede wed *Calmer*¹⁾.

41.*

22. Decbr. 1611.

Til Hertug Henrik Julius af Brunsvig.

I Anledning af, at Hamborg ved at tilbyde Englænderne store Fordele har bragt dem fra at nedsætte sig i Krempe, hvorom de allerede vare blevne enige med Kongen, beder denne Svogeren om hos Kejseren at udvirke Tilladelse for ham til at paalægge en Told i Holsten, ligesom han ogsaa gjerne vil have frie Hænder til ved Lejlighed at tugte Lybek. — *Landeshauptarchiv i Wolfenbüttel.*

Freundtlicher, lieber Suager vnd Bruder, wan Es dihr nach wunsk deines hertzen noch woll erginge, wehre daselbige mihr Eine grosse freude zu uernehmen, fur Meine Person kan ich nicht genuncksam dem lieben Godt dancken, derselbige helffe ferner mit genaden. Hieneben kan ich dich nicht bergen, welcher gestaldt fur wenich zeit ich mit der Engelske *Nation* gehandelt, wie ich vernommen, das sie keinen willen darzu hetten, das Sie zu Stade lenger bleiben wolten, das sie Sich ihn meiner stad krimpen widerum nydersetzen Sollen, welches Sie auch Eingewilliget²⁾. Wie nun alles fast richtich, So kommen die von Hamburch heer vnd vberkauffen die Engelsken mit Eine grosse Summa geldes vnd Sagen denselbigen Solche *privilegia* zu, die Sie ihn Ewicheit ihm geringsten nicht halten können, wie die Engelsken auch Selber sagen, das

¹⁾ Med en samtidig Haand er tilskrevet: „R[edditæ] Haffniæ 12. Decemb. 1611. — 13. Decembr. wie Ihre Kö: Maytt: nach Friedrichsburg vorrukhet, hat Georg Lung in der Cantzley berichtet, dass Ihre K: M: ihne mit denn 800 Schantzgräbern vorschonet hatten, vnd Sie selbst die schaffen wolttten.“

²⁾ Se ovfr. S. 44.

Sie woll wissen, das denen von Hamburch nicht muglich ist zu halten. Weill mirh nun der skymff widerfharen, vnd ich Itziger zeit halben ihnen das nicht kan widerum ihn die Nasse Reiben, wie ich gerne wolte vnd auch konte, So wolte ich dich als meinem vertrautem Brudern freuntlich gebetten haben, du wollest mit guter gelegenheit I: K: Ma^t: meinendt halben *Salutiiren*¹⁾ vnd darneben meinendt wegen ahnhalten, das I: M: mirh vergunnen muchten ihm Landt zu Holstein ahn Einem gelegendem Orte Einen zoll zu leggen lassen, vnd weiss meines Erachtens keinen Skaden, So I: M: oder dem Reich daraus Ensteen konte, vndt mirh Ein gros *Solatium* Sein kunte vber die Erlosse Skelm, dan ich meine dage ihuen nicht das geringste habe zu wideren gethan, Aber das *Odium naturale*, das Sie zu allen herren tragen, das mus ich mit geniissen. Die von Lybeck thun mirh all den mutwillen, den Sie nur Erdencken konnen²⁾, aber Es geliinget ihnen nicht allezeit, Seindt aber ihn Ihren *Diskursen* Sehr grob, vnd Bitte freuntlich, was die Lybsken ahulangett, wan es darzu kueme, das ich fur die Skeelm keine friide haben kan, vnd ich sie widerum auff die wulle greiffe vnd Es phiilich Echtwas *extra ordinarie* muchte ablaufen, das alsdan I: K: Ma^t: mirh ihn dem nicht verdencken wolte vnd nicht ihn der meinung Sein, als wolte man gerne vnfride vnd vnlust ihm Reiche ahnrichten. Die Skelm haben daa ihre bestalte krigsleite zu Ros vnd fus vnd meinen, Sie wollen Einem Ichlichen hern braviren. Was das *telonium* anlanget, Sovern Etwas zu erhalten wehre, will ich mich gerne I: Ma^t: *Accommodiren* wie gebreichlich, wan

¹⁾ Hertugen havde siden 1607 opholdt sig i Prag hos Kejser Rudolf II, paa hvem han havde særdeles stor Indflydelse. Kort før Kejserens Død, der indtraf 10. Jan. 1612, var han vendt tilbage til Wolfenbüttel.

²⁾ Om Forholdet til Lybek s. ovfr. S. 57. Kalmarkrigen medførte nye Forviklinger (Slange S. 277. 301 ff. 322 f. 357 ff. Zeitschr. d. Vereines f. Lübeck. Gesch. I, 341 ff. II, 14—37. 268—77. Dsk. Mag. 4. R. V, 285 ff. Dsk. Samlinger II, 133 f.).

ich nur von dihr verständiget, wie oder welcher gestaldt Es geskeen Soll. Was vnser krigswehsen alhie anlanget, kan ich nicht genuncksam den lieben Godt dancken, derselbige wirdt vns hiinfuro helfen vnd beisteen. Vnd will dich nicht lenger auffhalten, Sondern den lieben Godt Befhelen. *Datum* Friderichsburch den 22 *Decembris Anno Dni* 1611¹⁾.

Dein getrewer Suager vnd Bruder,
dieweill ich lebe,

Christian.

Udskrift: Ahn Meinem Hertzlieben Swager vnd Brudern H: Hyndrich Iulio.

42.*

1. Marts 1612.

Til Prins Henrik Frederik af Wales²⁾.

Hilsen fra Kongen med Henvisning til Robert Anstruthers mundtlige Besked. — *British Museum i London, Harleian MSS. Nr. 7008 Fol. 137.*

Serenissime Nepos, literas S: V: manuscriptas magna cum delectatione perlegi, ex quibus intellexi, S: V: bona adhuc frui valetudine, quod mihi pergratissimum est audire. Deus Optimus Maximus conserves in posterum S: V: quam diutissima (!) salvum & incolumen, nomini Divino laudi & omnibus amicis S. V: gaudio, cvi omnipotenti Deo S: V: commendatum habeo. Alia, quæ cartis ita commode mandarj non possunt, ea fidelitate (!) Robberti Anstruterj Comici. Datum Halmstadie³⁾ 1 Martij Anno Dni 1612.

Christianus.

Udskrift: Serenissimo Nepoti Prin: Magnae Brytanniae.

¹⁾ Et udførligt Uddrag af dette Brev er meddelt efter Orig. i Quellensamml. der Schlesw.-Holst.-Lauenb. Gesellsch. f. vaterländ. Gesch. II, 2, 118, men med det urigtige Aarstal 1622.

²⁾ Denne Kongens Søstersøn var født 1594 og døde 1612.

³⁾ Her opholdt Kongen sig fra 25. Febr. til 4. Marts (Hist. Tidsskr. 4. R. III, 7).

43.*

28. Marts 1612.

Til Kurfyrst Johan Georg af Sachsen.

Kreditiv for Gunde Hvas. — *Haupt- u. Staatsarchiv i Dresden.*

Freundtlicher, lieber Vetther vnd Schuager, wihr haben gegenwertigen deroselben dijner Gundi huassen¹⁾ Etwas Befholen E: L: ahnzubringen (auss wrsachen dieweil wihr E: L: gute *Affection* kegen vnss durch vnseren gesanten Otthe von Qualen²⁾ gespuret haben), welchess verhoffentlich E: L: nich wyderlich, Sondern viilmehr gefelliich Sein wiirdt. Immittelst wollen wir E: L: auss getrewen hertzem dem skutz dess allerhögsten Befhelen. *Datum* kopenhagen den 28 *Martij Anno* 1612.

E: L: getrewer vetter
vnd Schuager allezeit

Christian³⁾.

44.

5. April 1612.

Til Anders Sinklar.

Med Ødelæggelsen af Kalmar Bys Fæstningsværker skal foreløbig holdes inde; de efterhaanden ankommande Tropper skulle indkvarteres; Arbejdsfolk og Skibe kunne snart ventes. Hvis den svenske Konge angriber Byen, skal der gives ham en varm Modtagelse. — *Geh. Ark.*

Ieg haffuer aff dyn Skriffuelse forstanden dyn meening och betenckende om *Calmers* Byess *Ruien*, och Eptherdi ted uyll werre att formode, at fynden well turde faa y synde Eder at beleyre, saa skaldtu inted ydermere Lade

¹⁾ Gunde Hvas. der som ung studerede 1602 i Wittenberg (Ny kirkehist. Saml. IV, 74), er formodentlig under dette Ophold paa en eller anden Maade kommen i Forhold til det kurfyrstelige Hof, hvilket har bevæget ham til at gaa i dets Tjeneste. Om hans Hverv paa denne Tid i Danmark se Blom, Kristian IV's Artilleri S. 76.

²⁾ Var 1612 i Wien som Gesandt (Slange S. 323). Jvfr. om ham Brevet af 5. Oktbr. 1618.

³⁾ Udskriften er ikke egenhændig.

affbryde end den Riingmur, som gar omkring byen, den skaldtu Sauyt laade bryde aff, at du med støckeren aff Slottit kandt beskyde byss wolden. Ted andit skall haffue En anstandt, intill Gerdt Randtzow till Eder kommer, huilcken med ted første nest Gudtz hielp skall till stede komme¹⁾. Dismidler tiid skaldt du laade *quartere* ted folck, Som Eptherhanden ankommer, Et Regimentt paa Mølholmen och ted andit udi Skouen, Som uorriss Skuder och skiib pleier at ligge²⁾. Der Er ochsaa afferdigit murmesters och Plixfolck, Som skall arbeide paa foden aff wollen, huilcke uell med ted første kommer tiill stede. Skiiben Ligger ochsaa heer ferdig, naar uynden bless, haabiss ieg Nest Gudtz hielp, at die skall uell snartt werre huoss Eder³⁾.

Kommer Gustawuss till dig, daa trackteer hannem Epther leiligheden well. Inden lagit faar Ende, uyll ieg nest gudtz hielp komme med till *pankettit*. *Vale. Datum københaffuen den 5 Aprilis Anno Dni 1612.*

Christian.

Udskrift: Andress Synckler till hande.

45*.

30. April 1612.

Til Kurfyrst Johan Georg af Sachsen.

Kongen opfordrer ham til at træde i et venligt Forhold til hans Broder Ulrik. — *Haupt- u. Staatsarchiv i Dresden.*

¹⁾ I Begyndelsen af Aaret 1612 faldt Gert Rantzau og Anders Bilde ind i Sverig fra Bleking af; i Slutningen af Februar kom de til Baahus Len, hvor de for nogen Tid søgte Hvile. Efter Vinterens Ophør samledes den danske Hær i April Maanedes Begyndelse ved Helsingborg for at deles i to Afdelinger, hvoraf Kongen førte den ene mod Elfsborg, medens Gert Rantzau gik med den anden til Kalmar tor derfra at foretage videre Indfald i Sverig (Slange S 305 f. 308).

²⁾ Jvfr. Sylvander, Kalmar slotts och stads hist. VIII, 370.

³⁾ 1. April overdroges det Jakob Beck med 4 Skibe at sejle til Øland for i Forening med de ved Kalmar værende mindre Fartøjer at blokere Øland (Garde, Sømagtens Hist 1535—1700 S. 129).

Freundtlicher, lieber Vetter vndt Bruder, wan ess
 E: L: Nach deroselben wunsk woll vndt glücklich Erginge,
 wehre dasselbige mihr ganss Erfreilich zuuernehmen. Fur
 meine person disser Itzigen gelegenheit nach kan ich nicht
 genuncksam dem lieben Godt dancken, derselbige helffe
 weither mit genaden. Vndt habe nicht vntherlassen konnen
 E: L: mit dissem Schreiben zu besuchen, aldieweil ich
 Nuhmer auff meine Reysse nach Sweden alhie fertig lyge,
 E: L: zuor zu Salutiren kein whmganck haben konnen
 Mit freundt, Bruderlichen Begeren, E: L: wollen zu offtheren
 Mahlen deroselben guthen zustandt zu wissen thun. Hiir-
 neben kan ich E: L: nicht bergen, welcher gestaldt ess
 mihr wahrhaftig berichtet, dass E: L: fur dissem mit
 meinem vielgeliebten Brudern Hertzog wldrichen ihn Etzlich
 Misuerstendtniiss gerathen sein sollen, welches gewislich mihr
 gaar Smertzlich ist forgekomen vorauss weil wihr zu
 allen teylen So Nahe verwanten vndt freunde seindt vndt
 solche wiiderwertigkeit wnther dergeleicher Personen lange
 zu fodiren nicht gut ist vndt Ein weitleiffdigess ahnsehn hat.

Habe dessendthalben auss trewehr zu beiden teylen
 tragender *Affection* nicht vntherlassen konnen, So viell
 ihemer thunlich, dy streitige werck wiiderum helfen bey-
 legen. Bitte derendthalben ganss freundt, Bruderlichen,
 E: L: wollen sich seiness teilss freundtlich darein Erzeygen
 vnd ess ihm forigem Bruderlichen wessendt zuischen Euch
 widerum kommen lassen. Ich zueiffle nicht, mein viel-
 geliebter Bruder H: wldrichs L: werden sich Io ihn allen
 Billigen sachen finden lassen, wohrauff ich E: L: andt-
 wordt nach deroselben Eigener gelegenheit erwarten the
 vndt verhoffe, dass Solches nicht alleine Godt dem Almech-
 tigen wirdt gefellich sein, Sondern Euch zu Beyden teilen
 zu Ruhm vndt Eheren gereichen wirdt, wie auch allen
 deroselben *Commun* freunden vndt verwanten zu freude
 vndt *contentament* gelangen wirdt. Undt bin der freundt-
 lichen zuuersicht, E: L: werden diss alles ihm besten
 auffnehmen. Ich fur meine Person thu widerum gerne,
 wass deroselben lieb und angenehm sein mach, vnd thu

E: L: hiemit dem Schutz des Allerhögsten befahlen. Datum
kroneburch den 30 *Aprilis Anno Dni* 1612.

E: L: getrewer vetther
vnd Bruder allezeit

Christian.

Udskrift: Ahn Meinem Hertzlieben Vetthern vndt
Brudern Iohannj Georgio, Churfursten zu Saxon.

46.*

Omtr. 17. April 1613¹⁾.

Udkast til en Instrux for Marquard Pentz og Leonhard Metzner,
som skulle forebringe Hertugen af Gottorp forskjellige Klager
over Overgreb fra hans og hans Folks Side. — *Geh. Ark.*

Instruction aff²⁾ M: Pensen³⁾

vnd *D:* Medtzner,

dass sie sich nach godtorff sollen ferfugen vndt dem hert-
zogen ahnmelden, wie man augenskeinlich auff disse Reisse
vernommen, dass Seine leuthe Ein Engels skiff. So auff
meinem wnstreitbarem gru[n]de gestrandet, geplundertt,
auch der hertzog von den Engelsken kauffleuthen Eine
summa geldess genommen vndt dasselbige zu Seinem nutzen
geuandt.

Weill nuhn dasselbige skiff auff Einen ordt ahn-
gethroffen, So nicht nahe bey dess hertzogen gru[n]de ge-
legen, Sondern Einne grosse *Distantia* zuisker (!) der
Rechten Skeiden, Sollen sie derohalben zu verhuthun (!)
weither wnrhuhe uhm die *Restitution thotaliter* ahnhalten.

Item hatt der hertzog bey der Newen fehre den Leuthen
meiness theillss newe zoll wiuder die abskeide auffgelegett,
welchess auch Soll abgeschaffet werden.

D: Metzner Soll allein zu seiner ankomst ihu denne-

¹⁾ Det tydske Kancellis Konzept til denne Instrux (Geh. Ark.,
Inländ. Concepte) er dat. 17. April 1613. Af den ses, at Skibet
var strandet i Ditmarsken.

²⁾ Læs: auff.

³⁾ Marquard Pentz, Amtmand paa Segeberg.

marck *Relation* thun vndt M: Penss Seine wege nach dem ambdt zien.

47.*

10. Aug. 1613.

Erklæring, at Renteskriveren Jakob Jensen, som har skullet vexle 3000 Rdl. til Rosenobler, for denne Gang kun har faaet Rosenobler til en Værdi af 1600 Rdl. — *Geh. Ark., Bilag t. Rente-mestr. Regnsk. 1612—15.*

Anno 1613 den 10 *Agustj* haffuer Iacob Iensøn¹⁾, renteskriffuer, Leffuerit thre thusind Rigss Daler, huorfor hand y steeden skulle annamme Rossonobell, Saa haffuer hand paa denne gang inted annammit mere End fiire hundrede Rosenobell, huer regnit till fiire daler, huilckit beløber sig seistenhundrede daler. *Actum vt supra*²⁾.

Christian.

48.*

14. Decbr. 1613.

Udkast til en Kontrakt med Skibsbyggeren Peter Michelsen om Bygningen af et Skib. — *Geh. Ark.*

Verzeichnuss, wohrnach Pether Mychelsön
mit dem Skiffe zu Bawen sich richten soll.

Dass Skiiff soll haben 45 ellen kyll.
Soll breit sein 15 ellen.
Soll verbunden sein fon de kyll aff 5 ellen.
Von forn soll es wberfal haben 15 ellen.
Der Skodtstawen soll wberfallen 1½ ellen.
Die hechtzbalcke soll breidt sein 10 ellen.
Dass skiff soll von achter skörting haben 7 fudt.

Der wberlauff soll mit guden starcken balcken ver-
sehen werden, auch mit k[n]yen woll verbunden, vndt soll

¹⁾ Renteskriver fra Novbr. 1611 til sin Død i Decbr. 1619
(Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarch. 1872 S. 170).

²⁾ Er, som det ses af Paaskriften, udstedt i Frederiksborg.

der wberlauff von achter zu forn Sonder einige absetzung gemacht werden.

Ess soll ein fast Bowenet fon achter tho forn geen, welchess soll so hoch sein, dass ein fulwackener man auffgericht darunther geen kan.

Es soll auch ein feerdeck achter die mast gemacht werden, also dass man daselbst sex steinstucken gebrauchen kan, welchess ferdeck mit ein fyncken netz soll bedeckt werden.

Zuisken dem Bowenet vndt die wplengerss soll so viell *spatium* zuisken zuene Barckholter, so darzu sollen gelecht werden, gelassen werden, dass man mit Musketten rundt whm skissen kan.

Vndt weill dass Bowenett nicht kan so fast mit knyen verbunden werden alss eine faste kobrigge, so Sollen daar knye auff dem offuerlop gesetzt werden, so mit dem einem ende ahn die Bordt steen, auffdass die groben Sticken ihm slengeren dem skiffe keinen Skaaden nicht thun.

Dass Skiiff soll wnden ihn die kymning mit zuene Bercholther gemacht werden, dass eine von Binnen vndt dass ander von aussen, welche sollen zusammen mit bolthen geschlossen werden.

Dass Skiiff soll auch von binnen mit guthe Plancken gefhodert werden, vndt soll getaalörcket werden Eine plancke wnther dem zukrafft vndt durchweck eine Plancke breit ihn die futtherung offen bleiben.

Dass Skiff Soll auff Ieder zeitten auff dem wberlauff 8 grosse porten haben, also dass man sticken von 18 ø kugeln darein gebrauchen kan.

Dass Skiff Sol mit guten Einholter, vplengerss, Bondtstocken, Sporkatten, Slagstynen vndt knyess, woher ess nötig, versehen werden.

Ess Sol auch mit Stitzen von der kylsuyn gegen den offuerlob wol gestitzt Sein, dass dass Skiff mit lanckheit der zeit nicht krum wirdt.

Die plancken, so in den sandtstroch kommen, sollen dick sein 4 dumen.

Die plancken von dem sandtstrock biss ahn den offer-
lop sollen dick sein 3 dumen.

Die plancken, da dass Skiff mit sol verteuret werden,
soll dick sein 2½ dumen.

Die plancken, wohermit dass skiff von binnen Soll ge-
futtert werden, sollen dick sein 3 dumen.

Die plancken, so zu dem offuerlob kommen, sollen
dick sein 3 dumen.

Das Bouenet soll mit dynnen fyren Brettern zuge-
strichen werden.

Die maasten sollen ihm geschaffet werden wie auch
höldtsehr zu kleine vndt grosse stangen wie auch zu kleine
vndt grosse Raaen.

Die Maarskörue, welche Sollen drei sein, alls nemlich
auff die grosse mast, auff die fuck mast vndt auff die Mer-
saan, die Sollen von Pether Michelsön verferdiget werden.

Welchess alles von Pether Mychelsön, wy hieoben
gemeldet, mit darzu gehörigem zimmer, wass nahmen Es
auch haben kan oder mag, soll verferdiget werden, auff
Seinem omkosten vndt beutell zuwegen bringen vndt kauffen.

Er soll auch alle zimmerleuthe, Boreress, Plixfolck auff
Seinen whmkosten halten, auch seine eigen gereidtskaff
Brauchen vndt *in Summa* alles auff seinen eigenen kosten
thun, wass fur tymmeruerck auch auff Obgemeltem Skyffe
vernöthen ist.

Vndt soll er auch die gaalion darahn machen Lassen,
doch mit keinem Snitzerck oder Byldtuerck, Sondern allein
slecht vndt recht.

Wass die masten von Eichen holdtz fernöthen haben,
alls die top vndt saadelss, auch wan ess sich zutrige, dass
man einen fuss zu den maasten setzen muste, dasselbige
soll Er auch machen lassen.

Fuhr Solche seine muhe vndt arbeit Sollen ihm Sex
thausseendt reichss thaler gereichet vndt gegeben werden.

Wass aber dass grobe Eissen, alls Bolthen, gross vndt
kleyn, dasselbige ist hyrein nicht mit begriffen, Sondern

dasselbige Soll ihm von Baldtzer von Aanefeldt¹⁾ verskaffet werden. Vndt Soll Pether Mychelsön mit allem fleiss zusehen, dass dass Skiff mit Bolthen woll veruahret wirdt ahn den orthern, daa ess vernöthen ist.

Nuhn folget, wass fuhr tackell zu demselbigen
Skiffe Soll gemachet werden.

Dass degliche tow soll dick sein.. 12 dumen
vndt soll Lanck sein 220 faadem.
Dass Bou ancker tow sol dick sein 13 dummen
vndt soll lanck sein 240 faadem.
Die Raabending sol dick sein 14 dumen vndt 240 fadem lanck.
Dass grosse staach soll dick sein 13 dumen.
Ahn die grosse mast sollen kommen ahn Ieder
zeite 7 hofftouden.
Dieselbige sollen dick sein 7 dumen.
Darbei sollen auff ieder zeiten kommen Ein Maanthel, ein
Singnaat vndt ein kaarnat.
Ahn die fockmast auff ihder zeithen soll kommen 5 hoff-
touden, dieselbigen sollen dick sein 6 dumen.
Darbey sollen auch auff ieder zeithen kommen Ein maan-
thel, ein singnat vndt ein kaarnat.
Ahn die Meysaan an ieder zeithen sollen kommen 4 hoff-
thouen, dieselbige sollen dick sein 4¹/₂ dumen.
Auff ieder zeithen ein Singnat vndt kaarnat.
Dass dreyriiff zur grosse Raa sol dick sein ... 10 dumen.
Zu der fuck raae sol sie dick sein 8¹/₂ dumen.
Dass wynderep zu der grossen stange soll 8 dumen,
zu der forstangen 7 dumen.
Dass grosse Skot vndt grosse maarsskott 6 dumen.
Dass fuckeskot vndt formerskot 5 dumen.
Die grotte Smyd 10 dumen.
Die focke Smyd 8 dumen.
Alle dass Oben gewandt, So ahn die grosse Stange,
fuckestang vndt meissaan stange behuff ist, dass soll affii-

¹⁾ Amtmand paa Steinburg.

mandt, wie sich dass gehöret, nach dem wndersten geordineret werden.

Sonsten alle Loppende tackell, grosse vndt fuck Bollen, auch fuck Staaff, Stangen, Staffue mit Bardunen, Blinde Skot vndt gaarn, gaardinen, flaggen, stau. uynde rep zu den flaggestangen, vndt vass man weither dergestaldt geburet ahn lauffenden tack zu haben auff ein Orloffskiiff.

Alle Blöcke gross vndt klein Soll Pether Mychelsön verschaffen, Iedoch sollen keine kopperne Skiiffuen darein sein, vndt sollen die Blocke nicht auff Seine umkosten beslagen werden.

Ihmgeleichen Soll Es mit den Pothenten vndt Iunckfrawen gehalten werden.

Doch soll Pether Mychelsön die zuene skeyben ihn die grosse mast vndt die zuene Skeyben ihn die fuckmast zu verschaffen Skiildig sein.

Die Ancker Sollen ihm verscaffet werden, welche er mit stöcke vndt wass darzu gehörich Soll verfertigen.

Er soll auch zu Oftgemelthem Skiffe ferschaffen von guthem boldaut Ein Skonfaar segell mit zueene Bonetthen, Ein fucksegel mit Ein thiiff Bouenet, Eine Blinde, Ein Meisan, Ein gross Maarsegell, Ein formarsegell vndt ein Sprötsegell up die Meissaan Stange.

Welchess alles wie forgeskriibe Pether Mychelsön von guthem, reinem vndt wnerfalsketem henff Soll machen lassen, wohrfur ihm widerum¹⁾

Actum Hylligenstede den 14 Decembris Anno 1613²⁾.

¹⁾ Fortsættelsen mangler.

²⁾ I Inländ. Concepte findes Punkter (paa Plattysk) til en Kontrakt med Peter Michelsen i Itzeho. dat. Itzeho 14. Decbr. 1613, et Udkast til Kontrakten. dat. Heiligenstedt 20. Decbr., og en Renskrift, hvori der imidlertid, efter at den er bleven forsynet med Kongens Underskrift og Segl, er foretaget en Udslettelse af nogle Linier. hvilket har haft til Følge, at Underskriften er bleven overstreget og Seglet aftaget, medens Datum er blevet forandret til 28. Decbr. Der er i denne endelige Redaktion flere Afvigelser i Maalene fra Opgivelserne i Kongens egenhændige Notitser.

49.

15. Aug. 1614.

Til Hertuginde Elisabeth af Brunsvig.

Om Forberedelserne til en Underhandling mellem Hertugen af Brunsvig og Staden Brunsvig, hvortil den engelske Konge har lovet at sende en Gesandt. — *Geh. Ark.*

Freundtliche, Hertzliebe Schwester, wahn ess dihr nach wunsk deiness hertzen noch woll erginge. so wehre dasselbige mihr eine hertzliche freude zuuernemen, dan ess dihr nimmer so wohl ergehen kan, ich wunske ess dihr io thaussendtmahll besser. Fuhr meine person kan ich nicht genuncksam den Lieben Godt dancken, der mich auff disse reisse nach Engelandt so genedichlich behutet hatt vndt mit gesundtheit nach hause wideruhm gebracht¹⁾.

Auff disse meine reisse vnther anderen meinen geskefften habe ich mit vnserem Schuagern der Braunswiske sachen²⁾ halben geredet, also dass sein gesanter sich soll einstellen. wan ich ihm zuskreibe, dan derselbige ist ihm Nyderlande vndt wartet nur auff mein Schreiben. Nuhn habe ich ahn die staad geskriben, ob sie sich auff vnseren beiden *tractation accommodiren* wollen, So solthen vnseren gesanten auff Einen gelegenen ordt zusammen kommen vndt den sachen Einen anfanck geben. Wahn nuhn die stadt sich zu der handlung bekuemen wurde, So wolthe ich gerne von dihr verstendiget sein, ahn welchen ordt die *tractation* ahm besten konthe forgenommen werden. Darneffen wolthe ich auch Erinnerungdt haben, dass der ordt muchte genennet werden, der beide teill muchte gelegen sein, auff dass die handlung nicht muchte vhmgestossen werden. Die zusammenkunft kunthe irgendt ihm zukunff-

1) 3. Juli gik Christian IV om Bord ved Kjøbenhavn, 20. Juli landede han i England, og 10. Aug. stod han igjen paa dansk Grund (i Halland) efter at have tilbragt omtrent 14 Dage i England (Suhms Nye Saml. II, 2, 97 ff.). Jvfr. om denne Rejse Slange S. 364 Schlegels Overs II, 20 ff. Molbechs Udg. af Christian IV's Breve I. 28. Macray, Second report S. 44.

2) Jvfr. ovfr. S. 63.

tigen *September* ahngestellet werden. Derselbige gesanther ist ein gaar feiner man vndt mihr ganss wohll bekindt, vndt sonder zueiffuell wirdt er seinen fleiiss so viill muglich darahn wenden. Ich will dich Nuhmer mit dissem schreiben nicht lenger auffhalthen, sondern dich dem gewalthigen schutz Gotthess ganss getrewlichen befholen haben vndt bleibe allezeit

dein getrewer bruder, dieweill

Datum Frederichsborrich ich lebe,
den 15 *Agusti Anno* 1614. Christian.

Udskrift: Ahn Meine Hertzliebe Schwester, die Hertzogin zu Brawnswich.

50.

14. Decbr. 1614.

Til Christian Friis.

Hans Lindenov maa bruge hvem han vil i sin Sag, men maa ikke tale alene med den paagjældende. Af noget strandet Ø skal der kun betales halv Sise. Hertug Julius Henrik af Sachsen har været hos Kongen og talt om den store Forandring, der er foregaaet med Gustav Adolf, og om Kaptajn „Ceridon“. — *Geh. Ark.*

Hans Lyndenowss¹⁾ begering anlanger, derpaa Er denne *Resolution*, at hand maa tage udi hanss sag att bruge, y huem hannem Løster, dog att der er altiit nogen huoss, naar hand nogit med hannem haffuer att bestille.

Ted Øll, som strandit er, derudaff maa dennom paa denne gang halffparten aff Sysseu epherlaadiss²⁾.

1) Om denne Mand se de i Dsk. Mag. 4. R. V, 282 anf. Steder. Han levede som en Fribytter og blev ved en kongelig Rettertingsdom af 16. Marts 1615 dømt til evigt Fængsel for en Række Misgjerninger, han havde udøvet. 1618 slap han dog ud af Fangeburet mod at forpligte sig til at følge med Expeditionen til Ostindien og i 7 Aar at lade sig bruge derovre i den danske Konges Tjeneste. Han skal være død der omtr. 1621.

2) Uden paa Brevet har Modtageren skrevet: „Anders Mickelsen, byfoget her i byen, skal gifue halff zise aff hans øll, som kand biergis.“ Anders Mikkelsen var Byfoged i Kjøbenhavn

Her: aff Saxon¹⁾ drog y dag tiill Frederichsborrig, waar ickun engang huoss mig. Hand er ellerss megit en anden persohn aff *Discretion* end die andre hanss brødre²⁾, uy kender. Die taalede Liidit gaatt baade om Landit och Øffrigheden, Siiger derhuoss, att Gustauss saa aldeliss udi en stackit tyd haffuer forandrit siit gemiithe, at ted icke troligdt er, Den fux hand uaar med, som till haadersleff *Discurrede* allehande med Chanseleren. Die berethede ochsaa selsam snack om den *Ceridon*³⁾, som en tiidlang saad y ted blaa tarn. Haffde ieg faatt paa hannem ygen, daa skulle hand uyst kleede En gallie. *Vale. Datum Croneborrig den 14 Decembris Anno 1614.*

Christian.

Udskrift: Chanseleren Christen Friiss til hande⁴⁾.

fra 1606 til sin Død i Aaret 1615 (Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskriv. III, 255).

- ¹⁾ „Hertug Julius“ kalder Modtageren ham. Det er Julius Henrik, Hertug af Sachsen-Lauenborg, f. 1586 † 1665, hvis Fader Frands II var en Brodersøn af Gustav I's og Christian III's Dronninger. 11 Decbr. 1614 noterer Kongen i sin Dagbog: „Var Hertugen af Sachsen, som tjente i Sverig, til Bords med mig“ (Suhms Nye Saml. II, 2, 103). I svensk Tjeneste havde han været i nogen Tid og bl. a. kæmpet mod Russerne, men Forholdet mellem ham og den unge Gustav Adolf var ikke det bedste, og det kom til et fuldstændigt Brud, da Kongen ved en Hoffest gav Hertugen en Ørefigen. En Duel var Følgen, men Axel Oxenstjerna skal dog tilsidst have forliget dem. Snart efter forlod Julius Henrik Sverig, dragende afsted med et Følge af 80 Personer (Hallenberg, Gustaf Adolfs regering III, 202 ff. Starbäck, Berätt. ur Svenska Historien XI, 84. 90 f. Warmholtz, Bibliotheca hist. Sveo-Gothica VII, 10). At han efter hvad der var forefaldet ikke var synderlig venlig stemt mod Gustav Adolf, er naturligt. Han gik siden i kejserlig Tjeneste og var bl. a. indviklet i Wallensteins Fald, saa at han en Tid efter Katastrofen i Eger (1634) sad fængslet.
- ²⁾ Dem havde han mange af, 7 levede paa denne Tid. Den ældste af dem, August, blev gift med en Datter af Johan Adolf af Gottorp; den bekendteste af dem er Frands Albrecht († 1642).
- ³⁾ „Capitein Ceridon“, efter Christian Friis's Paategning. Skulde det være en Sheridan?
- ⁴⁾ Modtaget 16. Decbr.

51.

1. Febr. 1615.

En Person skal sættes i Taarnet; Hestene skulle sendes paa Foder; en Smed og en Tømmermand skulle sendes til Kongen. — *Geh. Ark.*

Denne kompaan skaldtu sette y taarnit indtill ydere besked. Hesten send etstedtz hen, dersom die kan foriss indtill sommeren, man kan bruge dennom y kaarren. Send mig en smid herud ued (!) nogle kramper till Laasen paa ueien saoch En tømmerman med En fiell eller thu til att *Reparere* portene med. *Datum* Lyngby 1 *Febrvarij* Anno 1615.

52.

5. April 1615.

Til Rigsraadet.

Svar paa dets Betænkning om den engelske Konges Anmodninger, om Kongens Ønsker med Hensyn til hans yngre Sønners Forsørgelse og om Udskrivningen af en Skat. — *Geh. Ark.*

Epthersom Steen Brade och Iacob wlfeldt paa Meuige danmarkiss Riigiss Raadtz uegne y dag huoss mig haffuer uerrit och paa alles deriss uegne forrebracht deriss raad och betenckende¹⁾ paa nogle hanss ker: aff Store Brytanniens myn elskelige Suoger och Broderss begeringer och werffuing, Saaoch deriss betenckende paa nogle myne och dette rygiss *privatt* Saager anbracht, huorpaa er denne myn Erkleering.

1.

Anlangendiss den *Vnion*, huorudi h: k: aff Store Britannien begerer, att disse konnigriger sig uille begiffue²⁾, At nu Raadit sligdt att indgaa icke syniss att uerre raadeligdt, tedsamme deriss betenckendt *approberer* ieg ochsaa.

¹⁾ Denne Erklæring kjendes ikke, ligesom ikke heller Rigsraadets Svar paa nærværende Skrivelse (Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 218 f.).

²⁾ Mod de spanske Nederlande (Slange S. 375).

2.

Thed fyskeri ephther hualfisk anlangendiss undet (!) ted laand grynland ¹⁾, huilckit h: k: begerer at motthe till h: k: affrediss, huess rettighed disse konnigriiger dertil kunde haffue, vdi huilcken sag ieg Radsens betenckende saalediss haffuer fornømt, att die till sliig afftriid icke kunde raade, ephtherdi allehande uychtige *motiver* udi samme sag kunde indføris, huilcken raadtzens meening ieg mig ochsaa uell kunde Laade gefalle, saframdt dette *obstaculum* icke uaar y ueien, At maa ske, naar die slig fyskerie med forloff och gode uillie icke kunde erlange, att die daa vden forloff densamme uylle bruge, huorfor man sig udi slig en *Casum* uille Erklere, med huad middell sligdt dennom kunde formeeniss, saa denne formente Rettighed med en god *Reputation* kunde Erholliss.

3.

Thed fyskeri vnder Norrie ephther hualfisk, som och begeriss, huilckit rygens raad formener att komme vndersaaterne udi disse konnigriiger til Skaade, ted kan ieg endomstund icke forstaa och behøffue uydere *Deliberation*, Ty saframdt die fremmede ingen anden fyskeri uden den samme bruger och deraff giffuer deriss aarlig *tribut* och rettighed, y ted sted man nu inted deraff haffuer, daa kan ieg icke see, huad Skaade *Cronen* eller dess underliggendiss vndersaater deraff kan haffue. Dog er icke heermed mendt, att die Engelske den allene skulle bruge, menss skall uerre frii for alle dem, som deraff til *Cronen* uill giffue syn rettighed ²⁾.

Och er dette vngeferlig mit betenckende udi dii saager,

¹⁾ Her som i Regelen i den Tids Sprog betyder Grønland Spitzbergen, jvfr. Brevene 1641—44 S. 393 f. Erslev, anf. Skr. I, 298.

²⁾ For at paase, at Fremmede ikke fiskede i Farvandene ved Norge og lige op til Spitzbergen uden at betale derfor, sendtes i Maj 1615 Gabriel Kruse derop med et Par Skibe (Slange S. 376. Garde, Sømagtens Hist. 1535—1700 S. 144).

som h: k: aff Brytannienss gesanter ¹⁾ heer haffuer *proponerit*, huorpaa danmarckiss rigiss Raad sig ydere kan betencke och siiden derpaa sig erkleere.

Anlangendiss myne egne *Negotia* udi ted, att ieg aff menige Riigenss raad haffuer begeerit, att myne yngste Sønner, naa[r] die till deriss myndige aar kommendiss worder, Och ieg med døden er affgangen, daa motthe saauit *Respecteris* som myne Søsking tillforn er *Respecterit*, huortill er Suarit, att Riigenss raad Sliigdt icke kunde beuilge vden menige Riigenss Stenderss beuilling, Eptherdi samme anmoding uaar ganske fremmid,

Huorpaa er denne myn *Replica*, att rygenss raad sligdt uden Stenderniss *concursum* nocksom kan gøre vdaff eptherfølgendiss aarsag. ty dentiid myn herrefaader, høllofflig yhukømmelse, med rygenss raad, som dentiid Leffuede, *tracterede*, att huem som myn elste Søster ²⁾, som endnu y Lyffue er, bekam til syn gemahl, densamme skulle ochsaa annammiss derepther till konning offuer danmarck och Norriess Riiger, huoss huilcken handling ingen uden Raadit haffuer uerrit forsamlidt, Epthersom densamme handling *in Originali* nochsom skall vduisse. Vdi Lige maade uaar ingen vden rygenss raad tilsteede, dentiid myne Søsings brudskaatt bleff beuylgit, huilckit ochsaa y mange andre maader Saalediss er Skeed, huilckit heer att føre paa baanen vnødigdt er.

Huorfor er myn tilforsicht till menige riigenss raad, att die sligdt icke fraa dennom til Stenderne henskiider, wuansiet ieg ingen thuiffuel beer till die Erliige folck Menige danmarckiss riigiss stender, Besønderligenss eptherdi *Summen* udi sig sielff icke er saa ganske stor, att disse riiger derudaff nogen stor omkostning kunde tilføiess, dertil med er ted endnu en lang tiid, till sligdt kan stilliss

¹⁾ Robert Anstruther. Hans Kreditiv var af 3. Febr. 1615, hans Instrux af 3. Jan. (Macray, Second report S. 11 f.). Jvfr. det følgende Brev og Hammarstrand, Förhandl. om Sveriges deltagande i trettioårige kriget S. 55 ff.

²⁾ Elisabeth, gift med Henrik Julius af Brunsvig.

y uerck, dertilmed staar deriss saauel som alle meniskerss Lyff y den Alsommechtigstes hand, om die den dag kunde erleffue. Och offuer dette saa haabiss ieg till, att saaframdt gud alsommechtigste dennom Spaare uille, att disse konnigriger och Lande altiid skall haffue saa stor Ehre, gaffn och tieniste aff disse Sønner, som om gud alsommechtigste ted saa haffde forsiet, att sligge *contributiones* til frøckerne haffde skullit bleffuit anuendt ¹⁾.

Anlangendiss att riigens raad formener, att vndersaaterne udi disse Lande och riiger saalediss att uerre *graverit*, saa att die med ydermere Skatt icke kan beleggiss paa denne gang,

Huorpaa er udi saamade mytt Suar, at ted icke mueligdt er vden sliig hielp och Skatting att forferdige festingerne, och om die paa nogen tiid saalediss skulle henstaa, daa er ted att befrøchte, att die skall bekomme sliig skaade, huilcken man syden med stor omkostning icke ygen skulle kunde oprette, besønderligenss ephtherdi die meste partens staar udi full biigning.

Huorfor uyll fornøden uerre, att saafram die icke detthe aar den heele skatt kan erlegge, att den daa halffparten y aar och halffparten ad aare bliffuer erlagdt, huilckit syniss att kunde skee vden deriss store skaade ²⁾.

Die andre Sager haffuer deriss richtighed, ephtersom die huoss Raadit er *Delibererit*. *Actum* københaffuen den 5 *Aprilis Anno* 1615.

¹⁾ Med Hensyn til Spørgsmaalet om Rigsraadets Kompetence til paa egen Haand at afgjøre den forelagte Sag jvfr. Aschehoug, Statsforfatningen i Norge og Danmark indtil 1814 S. 433 ff. Havde Rigsraadet villet gaa ind paa Kongens Forlangende, kan der vel ikke være Tvivl om, at dets Samtykke havde været tilstrækkeligt.

²⁾ Som det synes, var dog Raadet gaaet ind paa at bevilge en Skat, men vel at mærke icke at indkræve før 1625 (Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 219 f.); dette maa imidlertid icke have tilfredsstillet Kongen.

53.*

April 1615.

Til Christian Friis.

I Anledning af den engelske Gesandts Besværinges maa Rigsraadet blive tilstede for at høre, hvad nyt han vil forebringe. — *Geh. Ark.*

Rubberdt haffuer uerrit huoss mig och storligenss sig besuerit, att hannem udi ted offuergiffne Suaar¹⁾ til fleere *puncter* Er suaarit, end hand *proponerit* haffuer, Och besuerer sig, att hand sligdt icke med sig tør tage, Begerer att motte ydermere høriss, huorfor Raadit faar att bliffue tillsteede, att man kan høre, *quid novi velit adferre*. *Inter alia* sagde hand, att endog hand haffde begerit att holde *communication* med nogen om saagerne, Saa haffde ted dog icke mott hannem uedderfaariss, med megit andit, som ieg y morgen uell uill siige Chanseleren, naar gud uill, uy kommer sammen.

Udskrift: Chanseleren til hande²⁾).

54.*

Maj 1615.

Udkast til Christian Friis's Ed som Hofmester for Prins Christian. — *Geh. Ark.*

Ieg Christen friiss³⁾ Loffuer och Sueerer wed den Allommechtigste Gud, at ieg uyl uerre E: k: M: hull och tro, E: k: M: gaffn och beste aff myn yderste formue hielpe att forfremme, derymod all skaade och forderff aff myn

¹⁾ Jvfr. ovfr. S. 86 f Den danske Konges Svar til Robert Anstruther er af 7. April 1615 (*Geh. Ark.*, Latina).

²⁾ Paaskrift paa Brevet: „Red. Haf. Mense Aprilj A^o 1615.“ I Maj vendte Robert Anstruther tilbage til England (*Macray*, Second report S. 12).

³⁾ Christian Friis til Kragerup, ikke at forvekle med Kansleren Christian Friis til Borreby, efter hvis Død 1616 han imidlertid selv blev kongelig Kansler. De hørte til to forskellige Slægter. 16. Maj 1615 blev han ansat som Hofmester hos Prinsen (*Grundtvig*, Meddelelser fra Rentekammerarch. 1872 S. 129).

yderste macht och formue hielpe att dempe och affskaffe. Vdii Sønderliched epherdi E: k: M: mig Naadigst tilbetroet haffuer at uerre E: k: M: Elskelige Sønss, den høiborne første och herriss her Christian den 5. danmarckis och Norgiss vdualdt konnings, hoffmeister, daa uill ieg altiid persohnligen huoss hanss fur: Nade tilsteede uerre, epher-som ted mig aff E: k: M: befhaltit bliffuer. Och altiid h: fur: Na: til gudtz friicht, førstelige diider, oprichtighed och all Erbaarhed Raade, saaoch fliteligenens haffue indseen med Skolemesteren, att hand udi sit *officio* er flitig, saa att die tymer, som til studering forordnit er, icke forsømmiss, Saoch att Bønerne Morgen och affthen sauell som til bordtz och fraa bordtz icke glemmiss. Ieg uill ochsaa med største fliid achtung paa giffue, att huad for *exercitia* som enthen nu eller tilkommendiss aff E: k: Ma: hanss fur: Na: forordnit bliffuer, at die saalediss taagiss for handen, att h: fu: Na: derudaff ingen Skaade taager. Ieg uill ochsaa med Største fliid vnderuyse hanss fur: Na: vdi bor och hoffseeder ¹⁾, saoch offuer borde och ellerss, naar Leilighede sig giffuer, myg med h: f: N: udi Latiin, tysk. fransøsk tungemaall øffue, saoch tilholde drengene och folckit. saamange nogit aff forbemelte tungemaall kan, att die vdiligemaade sig forholder. Ieg uill ochsaa icke ringere acht paa giffue paa alle die persohner, som till h: f: N: opuarting erre forordnede, fraa den Elste til den yngste, fraa den Øffuerste til den Neederste att regne, At enhuer gørrer sit emmit ²⁾ och kaall fillist, som ted sig bør. saa att h: fu: Na: udaff dennom huerken udi ord eller gerning icke ted ringiste forargelsse kan haffue. Befindiss der nogen, som till nogen foraargelsse att giffue, som for bemeldt er, haffuer nogen *Aparantie*, daa uyll ieg den affskaffe. Drog ted sig ochsaa offuer all forhaabning tiill, att enthen Skolemesteren, kammeriunckeren eller yhuem som y framtiden til h: f: N: opuaarting forordnett bliffuer,

¹⁾ o: Borg- og Hofseeder.

²⁾ o: Embede.

h: f: N: til nogen vtilbørighed forføre uyll, daa uyll ieg *in continenti* sligdt E: k: M: mu[n]dtligen, om ieg til E: k: M: komme kan, Eller ochsaa udi E: k: M: frauereelse Skrifftligen giffue tilkende, saa der udi tyde kan raadiss bod paa. Ieg uill ochsaa giffue med største fiid acht paa, att ha: fu: Na: vdaff skolemesteren ingen anden *Cathekismuss* under handen giffuiss End densamme, som udi disse Lande och riiger brugelig er, Ephthersom den udi E: k: M: ordinandtz befhalit er udi Skolerne udi disse konnigriger at Leere¹⁾. Huiss andre bøger, Enthen geistlich eller weldtlich, huormed h: fu: Naa: baade udi vorriss Christelige *Religion* och gode Seeder kan forbeedriss, dennom uill ieg altiig h: f: N: forreholde. Menss bøger, som allehande *disputationes* udi *Religionen* indholder, uill ieg icke steede att komme udi h: f: N: hender, aldenstund h: f: N: udi myn geualdt Er. Ieg uill ochsaa med al fiid achtung paa giffue, huad for *Exersitia* h: f: N: haffuer størst Liist till, och ted altiid E: k: M: giffue tilkende, saaoch icke tilsteede. att nogen vdaff dennom, som h: f: N: nogen Exe[r]cicie skall Leere, att die uydere omgengelsse skall med hannem haffue end. saalenge samme Exercie vaarer. Ieg uyll och icke tilsteede nogen vdi h: f: N: omgengelsse, som med myn ued eller vedskab kan²⁾ eller er E: k: M: *suspect*, eller nogen, huormed E: k: M: sielffuer icke gerne med omgaass. Och uyll ieg mig for myn persohn saalediss huoss h: f: N: forholde, saa att h: fu: N: vndaff(!) myt Liiff och leffnit ingen vndt *Exempel* skall fatthe, Och alting saalediss forretaage, som ted en hoffmeister uell anstaar. Och beplichter ieg mig nu heermed paa myn himmerigiss

¹⁾ Naar Skoleanordningen af 1604 paabyder Brugen af den danske Oversættelse af Luthers lille Katekismus, som nylig er udkommen i Oktav (Nyerup, Hist.-stat. Skildr. af Tilstanden i Danm. og Norge III, 1, 82 Tvl.), menes derved vistnok Udgaven af 1601 (Mynster, Om de danske Udgaver af Luthers lille Katechismus, 2. Udg., S. 25 f. Bruun, Bibliotheca Danica I, 259).

²⁾ Her mangler Ordet: være.

Lod och paardt, siel och saalighed, saoch Aadelig Eere, tro och Loffue, att ieg detthe forbemelthe uyll holle fast och wbrødeligenss, Saa sandt hielpe mig gud och hanss hellige Ordt¹⁾.

55.

8. Juni 1615.

Til Christian Friis.

En Del Klenodier sendes til Fordeling blandt Kongens Sønner. Han skal undersøge, hvorledes Helsinger bedst kan befæstes. — *Orig. i privat Eje²⁾*.

Ieg sender dig heerhuoss atskillige kleinodier, huilcke Børnen skall haffue, som Eptherfølger.

En stor gulkeede, tegnit med *A*, huilcken printtzen skall haffue. Derhuoss Er der nogle demandtzt och Perlestifter med Ett smicke giordt som en Eegi kuiss, tegnit med *B*, huilcket Printtzen vdi Ligemaade skall haffue.

Derhuoss Er et rødt feldtteegen, stucken med triinde Perler, huilckit ochsaa skall uerre Priindtzenss.

Derhuoss er Ett demandtzt hatteband med En stor demandtzt stiift, *Carmeserit* med demanter omkring En temmelig stor demandt, tegnit med *C*, huilckit hertug frederich Skall haffue.

Vdi Lige fatzuun Er der et andit till hertug wuldrich, huorhuoss Er en Leopardt, huilcket er tegnit med *D*. Der er ochsaa thuende pandtzeerkeeder aff En størrelse med —³⁾ besatt med demanter, huorudaff h: frederick skall haffue den Eene och h: wldrick den anden. Och eptherdi udi samme keeder fattiss nogle demanter, som er udfallen, daa skaldtu samme keeder tilskicke Iørgen Priiss⁴⁾, att

¹⁾ Bag paa har en fremmed Haand noteret, at det er Christian Friis's Ed, da han blev Hertug Christians Hofmester. Actum Kronborg den Maji Anno 1615.

²⁾ Jvfr. Brevene 1632—35 Forord S. IV (det gjennem Hr. Rosenstand laante Brev).

³⁾ Her er tegnet et kronet AC, Dronning Anna Kathrines Navnetræk.

⁴⁾ Jørgen Prytz (Priis, Preus), en bekjendt Guldsmed i Kjøbenhavn, hvem Kongen benyttede en hel Del, Oldermænd for

hand laader indsette andre demanter igen, saoch skall hand faarue dem op igen.

Der fiindiss Ochsaa Ett paapiir, tegnit med *E*, huorudy er nogle stifter besatt med demanter och Rubiner, huilcke Christian wuldrick skall haffue, och skall till samme stifter hatstaaffereren gøre et hatteband aff Silckitøi, huorpaa samme stifter kan settiss.

Ephtherdi du ess (!) nu der tilsteede udi helsingør, daa see dig med fliid om, huorlediss man best kunde *fortificere* byen vdentill med tørre graffuer och ued stranden med En muer¹⁾, Och maa byen icke bliffue saa lang, som den nu løbber ud till Lundehaffuen²⁾. *Datum* Frederichsborrig den 8 *Iunij* Anno 1615.

Christian.

Udskrift: Prindtzens Hoffmeister Christen friiss til hande.

Byens Guldsmedelav 1606—10. Han var en Svigersøn af den endnu mere bekjendte Guldsmed Diderik Fyring og maa vistnok være død inden 1620 (Nyrop, Meddelelser om dansk Guldsmedekunst S. 36. 49. 52. 139. Schlegel, Samml. zur dän. Gesch. II, 3, 40. 47 f. 64 f. Nyerup, Mag. f. Rejseiagt. IV, 415. 435. Nielsen, Kjøbenhavns Diplom. I. 573. 581. 620. II, 560). En yngre Jørgen Prytz, ogsaa Guldsmed i Kjøbenhavn, der døde 1654 (Personalhist. Tidsskr. I, 220). har formodentlig været en Søn af ham. Mærkeligt er det for øvrigt, at der 1610 ogsaa var en anden Oldermænd af dette Navn i Kjøbenhavn, nemlig Skomagerlavets (Nielsen, anf. Skr. I, 581), maaske en Slægtning af Jakob Prytz, der samtidig var Oldermænd for Skomagerlavet i Helsingør (Aarsberetn. fra Geh. Archivet III, Till. S. 86).

¹⁾ 25. Oktbr. 1616 udgik der et Kongebrev om Opførelsen af en Mur omkring Helsingør; endnu 1624 var den ikke færdig. 1627 var der paa ny Tale om Byens Befæstning (Aarsberetn. fra Geh. Archivet III, Till. S. 89 f. Danske Saml. V, 188. Jvfr. Trap, Beskriv. af Danmark, 2. Udg., III, 20). 1629 omtales Helsingør som omgivet af Mure (Les Voyages de M. Des Hayes Baron de Courmesvin S. 33). Jvfr. Brevet af 24. Febr. 1621.

²⁾ Denne af Frederik II opførte Lystgaard laa der, hvor nu Marienlyst ligger (Brevene 1632—35 S. 94).

56.

19. Juni 1615.

Til Christian Friis.

Han skal komme med Kongens to ældste Sønner til Kjøbenhavn og træffe de nødvendige Forberedelser til Rejsen. -- *Geh. Ark.*

Du skaldt saalediss *Disponere* Prindtzenss och her: frederich¹⁾ duund²⁾, att du den 25 *Huius* med hannem kandt uerre y københaffuen³⁾. Myn uogen till hannem sielff uyll ieg till dig skicke. Huiss ydermere uogne kan behoff *gøriss*, kandtu bestille huoss Leenssmanden. Derhuoss skaldtu ochsaa bestille uogne till Staltøiet och dennom, som nøduendig skall med. *Datum* frederichs: den 19 *Iunij Anno* 1615.

Christian.

Udskrift: Christen friiss, Hoffmeister, till hande.

57.

21. Juni 1615.

Til Christian Friis.

Prinsens Rejse udsættes indtil videre. Om Forfærdigelsen af Gehæng og Livbælter til Prinsen og Hertug Frederik og om Underfodring af Folkenes Kjørtler. En Hest skal sendes til Frederiksborg. — *Geh. Ark.*

Epthersom ieg skreff dig till, att du med Prindtzen skulle reisse till københaffuen den 25 *Huius*, Saa skall slig reisse indstilliss till uiidere beskeed, huilckit du ochsaa skaldt Siige till Stalmesteren⁴⁾, att hand ochsaa till uydere

¹⁾ Ordene: „och her: frederich“ ere senere tilføjede.

²⁾ o: Dont.

³⁾ Kongesønnerne have sandsynligvis opholdt sig paa Hørsholm eller Kronborg. Rejsen opgaves, jvfr. det følgende Brev.

⁴⁾ Da Prinsen formentlig ikke havde nogen egen Staldmester, maa der menes Kongens, Adam Bülow, der beklædte denne Stilling 1611—19, da han døde (Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarch. 1872 S. 129). Hvorledes han ved et Ulykkestilfælde mistede sit ene Øje 1612, fortæller Sigvard Grubbe (Dsk. Mag. 4. R. IV, 37).

beskeed skall bliffue, dersom han er. Med Prindtzenss geheng och Liffgørtell saoch her: frederichss kan skee aff Perlestickerne, saa uyt die kan aff steed komme. Stalmesteren skall laade hente fraa københaffuen saa megit Blaadt tobiin¹⁾ till folckeniss kiortell fortiill att underfodre. Hand skall ochsaa hiidskicke den brune hest med *Spirandt*. *Datum* frederichsborrig den 21 *Iunij Anno* 1615.

Christian.

Udskrift: Prindtzenss hoffmeister Christen friiss till hande.

58.

21. Juni 1615.

Til Christian Friis.

Der skal træffes Forberedelser til, at Prinsen kan begive sig til Frederiksborg, naar der kommer Bud. — *Geh. Ark.*

Du skaldt Prinsenss tøj saalediss *ordinere* Saaoch hoffmestrinden²⁾ tilsiiige, att hun y ligemaade sig *præparerer*, att y samdtligen kan komme hiid, naar y faar bud. Dog skall der icke ydere *Bagasie* tagiss, End som man paa en stackit tiid kan bruge, huortill du skaldt af lensmanden uogne begere, och skall Eder En dag eller thu tilforn tilsyiss. *Datum* frederichsborrig den 21 *Iunij Anno* 1615.

Christian.

Udskrift: Hoffmeisteren Christen friiss till hande.

59.*

Omr. 19. Septbr. 1615.

Befaling til at udfærdige tre Rejsepasser for Trompetere til Hamborg, Lybek og Lyneborg. — *Geh. Ark.*

¹⁾ En Slags Silketøj (Molbechs Udg. af Brevene I, 35).

²⁾ Beate Hvitfeldt, f. 1554, gift 1574 med Knud Ebbesen Ulfeldt, der døde 1586, var Hofmesterinde hos Dronning Anna Kathrine 1597—1612 og derefter til 1617 hos Kongens Sønner; † 1626 (Personalhist Tidsskr. IV, 120 Tvl. 1 efter Ligprædikenen. Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarch. 1872 S. 130).

Es sollen drei wagenpass gemacht werden auff drei trummeter, so nach hamburch, Lybeck vndt Lyneburch reissen sollen, vndt soll ihn den *pas* briffuen von den herren begeret werden sie fuhr geldt fordztzuhelffen ¹⁾.

60.*

18. Oktbr. 1615.

Til Kurfyrst Johan Georg af Sachsen.

Undskyldning, fordi Kongen ikke kan modtage hans Indbydelse. — *Haupt- u. Staatsarchiv i Dresden.*

Freundtlicher, lieber Schwager vnd Bruder, wahn es E: L: nach deroselben eigenem wunsk noch wol Erginge, So wehre dasselbige mihr eine hertzliche frewde zuuernehmen. Fuhr meine persohn kan ich nicht genucksam den lieben Godt dancken. Vndt habe nuhn auss E: L: abgesanthen diiner der von Goltstein ²⁾ deroselben freundt, Bruderliches begeren vernommen, dass ich E: L: zu besuchen mich wolthe bekueemen. Nuhn weiss godt, dass ich bei disser meiner reisse ihn dem Romsken reiche ³⁾ nichtz liebers sehen noch wunskten muchte, alss das ich die zeit meiness alhie verbleibendtz besser muchte ahngeleget sein worden vndt mit E: L: vndt anderen freunden mich zu besprechen haben muchte. Weill nuhn ich alhie eine geraume zeit vhbber mein verhoffen vndt gefallen alhie verblieben, vndt meine hohe notthurfft sein wirdt mich mit dem ersten nach meine

¹⁾ Et Udkast til et saadant Pas, men uden Tilføjelse af Trompeternes Navne, findes i Inländ. Concepte (hvor ogsaa Kongens Ordre har ligget). Det er dat. Wolfenbüttel 19. Septbr. 1615.

²⁾ Karl Goldstein til Passendorf. Hans Rekreditiv er af 18. Oktbr. (Ausländ. Reg.).

³⁾ Efter Hertug Henrik Julius af Brunsvig havde hans Søn Frederik Ulrik arvet Stridighederne med Staden Brunsvig. Det kom 1615 til aabenbar Kamp, hvori Byen fik Hjælp fra flere Sider. Christian IV var tilstede og arbejdede ivrig og med Held paa en Forsoning, se Slange S. 379 og Schlegels Oversætt. II, 41 f. samt Zeitschr. d. Vereines f. lübeckische Gesch. II, 371 ff.

lande vndt leuthe zu begeeben, ess lauffe mit dissen sachen ab, wie ess auch will, Ist derohalben ahn E: L: mein gansfreundt, bruderliches begeren, dieselbe wollen mich fuhr diss Endtskuldiget halten. Ich fuhr meine persohn thu allezeit gerne, wass E: L: lieb vndt dinst ist, vnd befhele E: L: hiemit dem Almechtigen Godt vnd bleibe deroselben getrewer Schuager vnd bruder,

So lange ich lebe,

Christian ¹⁾.

Datum Wulffenbittel

den 18 *Stobris Anno* 1615.

61.*

19. Oktbr. 1615.

Til Kurfyrst Johan Georg af Sachsen.

Kongen haaber, at det spændte Forhold mellem Kurfyrsten og Kongens Broder Ulrik maa ophøre. — *Haupt- u. Staatsarchiv i Dresden.*

Freundtlicher, lieber Schuager vndt Bruder, E: L: werden sich woll zu erinneren wissen, wass ich deroselben fuhr dissem von wegen der misferstendtniis, so zwischen E: L: vnd meinem brudern her: wuldrichen endtstanden ²⁾, geskriben habe. Auch wass E: L: mihr dahmahls freundtlichen zur andtwordt gegeben. Weil ich nuhn auch mit meinem brudern geredet, vndt er dessen erbiitens ist E: L: alles dasienige zu leisten, wass deroselben kan lieb vndt diinst sein, So verhoffe ich, E: L: werden deroselben eigener zusage zu folge allen wnwillen Schuinden vnd fallen lassen vndt hernaher auch alles dasienige thun, wass meinem Brudern zu ehren vnd diinsten gereichen mag, auch dass die althe Bruderskafft, so fuhr dissem wnwehsendt *floriret*, auff's new muge auffgerichtet werden, Nich zweiffendt, dass solche

¹⁾ Udskriften er ikke ogeuhændig.

²⁾ Jvfr. ovfr. S. 75.

bruderliche *coniunction* nicht allein godt dem Almechtigen gefellich, Sondern auch allen wnseren freunden. Vndt befhele E: L: hiemit dem gewaltigen Schutz Gotthes vndt bleibe die zeit meiness lebens

E: L: getrewer Schuager vnd Bruder

Christian.

Datum Wulffenbutthel den

19 *Stobris Anno* 1615.

Udskrift: Ahn Meinem Lieben Schwagern vnd Brudern dem Churfuhrsten zu Saxon.

62.

15. Decbr. 1615.

Til Christian Friis.

Anordning om Kongens to ældste Sønners og Hertugen af Brunsvigs Rejse. — *Geh. Ark.*

Prinsen och hertug frederich med kammeriunckeren¹⁾ och Skolmesteren²⁾ skall aage sammen, saa aager du for med dyn wogen.

Syden skall her: aff Brunswich³⁾ och hans herremand aage nest epther Prindtzen.

Syden følger hoffmestrinden⁴⁾ med Børnen.

¹⁾ Christen Thomesen Sehested, den senere saa bekendte Kansler, var Prinsens Kammerjunker 1615—17 (Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarch 1872 S. 131).

²⁾ Niels Jørgensen Ærylæus (s. ovfr S. 45).

³⁾ Hertug Christian af Brunsvig-Wolfenbüttel, f. 1599 † 1626, en yngre Søn af Henrik Julius og Søstersøn af Christian IV, 1616 valgt til Biskop i Halberstadt, berømt som en af det protestantiske Partis talentfuldeste og ihærdigste Førere. Hensigten med hans Komme til Danmark har sikkert været, at der skulde lægges sidste Haand paa hans Opdragelse her. Om hans Ophold her se Slange S. 384, Opel, Der niedersächsisch-dänische Krieg I, 189 ff. og flere Breve i det følgende. Næppe havde han i Septbr. 1616 faaet Underretning om sit Valg til Biskop, før han forlod Danmark (Suhms Nye Saml. II, 2, 111).

⁴⁾ Beate Hvitfeldt.

Och bliffuer ted ued den forrige affskeen, saa att y ricker op paa mandag¹⁾. *Datum* københaffuen den 15 *Xcembris Anno* 1615.

Christian.

Udskrift: Priinsens hoffmeister Christian friiss till hande.

63.

30. Decbr. 1615.

Til Christian Friis.

Kongen forlanger Underretning om sine Børns Befindende og om Hertugen af Brunsvigs Opførsel. — *Geh. Ark.*

Laad mig ued Neehruerendiss bud uyde, hurleediss Børnen Lyer, Saoch hurlediss den herre aff Brunsuig taager aff steed, udi liige maade hurlediss hand och hanss *præceptor* kommer offuerenss med huerandre. *Vale. Datum* frederichsborrig den 30 *Xcembris Anno* 1615.

Christian.

Udskrift: Hoffmesteren Christen friiss tiill hande.

64.*

1615—16.

Til Christian Friis.

Om Underhandlinger med Christen Knudsen (Akeleie), der har tilbødt at afstaa sit Gods mod en livsvarig Forlening. — *Geh. Ark.*

Heer er En herremand aff fyn ued naffn Christen knudtsøn²⁾, hand haffuer tilbødit *Coronę* sit godtz³⁾ till

¹⁾ 18. Decbr.

²⁾ Christen Knudsen Akeleie, som havde været Sekretær i danske Kancelli i Frederik II's Tid, døde 1632. Han levede i fattige Kaar, hvilket forklarer, at han 1624 havde Ophold i Lybek (Hiort-Lorenzen og Thiset, Danmarks Adels Aarbog 1884 S. 15 f. 1885 S. 420).

³⁾ Skinnerup i Fyn (se Brevene 1636—40 S. 3).

eydom, saaframdt hand et aff kronenss leen syn Lyffs tyd motthe nyde, och forreslaagit Ruugaard y fyn, huorfor du med hannem skaldt taale udi denne meening, att hand sliig leen udi forbemelthe gestaldt kan bekomme, dog skall hand sig erkleere, huad hand aarligeness aff leenit uiill giffue, ty hanss godtzsis indkomst kan sig ymod leeness indkomst icke strecke. Derhuoss skall Rostiensten haffuis y acht, som icke kan miistis, huelcken hand endeligeness skall holde¹⁾.

Udskrift: Christian friss hoffmeister till hande.

65.

10. Januar 1616.

Til Christian Friis.

Hertug Christian af Brunsvigs Dreng skal gaa i Skole sammen med Prinsens Dreng. — *Geh. Ark.*

Epthersom hertug Christians hoffmester²⁾ haffuer nu uerit heer och begerit att uyde, om hertugenss dreng skulle studere med herren eller huoss dii andre dreng, Saa skaldtu Laade samme dreng gaa y skole huoss Prindtzens dreng, saaoch laade hannem vnderuyse udi dii andre *c.xercitier* liige ued dii andre. *Datum* Frederichsborrig den 10 *Ianuarij* Anno 1616.

Christian.

Udskrift: Hoffmesteren Christian Friiss tiil hande.

¹⁾ Det endelige Resultat blev, at Christen Knudsen Akeleie 26. Marts 1616 til Gjengjæld for, at han havde tilskjødet Kongen Skinnerup, forlenedes for Livstid med Odensegaard mod en Afgift af 500 Rdl. og forskjellige Naturalydelser. Allerede to Aar efter, 16. Maj 1618, gav han imidlertid Afkald paa dette Len mod en aarlig Pension af 1500 Rdl. og mod at forlenes med Davinde, ligeledes i Fyn. Denne sidste Forlening lød ogsaa paa Livstid, men synes at være opgiven før hans Død (Erslev, Danmark-Norges Len og Lensmænd S. 26 f. 61).

²⁾ Virgilius Hower eller Höfer (Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarch. 1872 S. 144. Opel, Der niedersächsisch-dänische Krieg I, 177).

66.

4. April 1616.

Til Christian Friis.

Forholdsregler, som skulle iagttages under Hertug Frederiks Sygdom, og hvis Børnene faa Smaakopper. — *Geh. Ark.*

Ieg haffuer aff dyn Skriffuelssse fornommit, att hertug frederick er bleffuen nogit ilde tilpass, saatt der thuiiffis paa, om ted er mesling eller børnepocker. I huilckit ted er, daa skall hand saa lenge, indtill hand bliffuer tilpass igen, uerre huoss hoffmestrinden Och skall uerre udi En anden stuue Epther *Docterens*¹⁾ raad. Och saaframdt nogen aff børnen faar smaapocker, daa skall hoffmestrinden och børnens folck holle dem fraa kyrsten Munck²⁾. Sig till aadam bylou³⁾, att den lille trommeterdreng skall bliffue udaff børnens kammer. Ellers, uden sigdommen taager y andre maader uyder offuerhand, daa gørriss ted inted behoff med prindtzen att forandre *Locum. Datum Nykøbing*⁴⁾ den 4 *Aprilis Anno* 1616.

Christian.

Udskrift: Hoffmesteren Christian Friiss til hande.

¹⁾ Den ovfr. S. 46 nævnte Christen Bording fik 1614 til Efterfølger som Prinsens Livlæge Dr. Matthias Jakobsen, f. 1569, som efter at have studeret i Udlandet, navnlig i Padua, og der taget Doktorgraden nedsatte sig i Aarhus. Ligesom han 1613 havde afslaaet en Kaldelse til Universitetet, saaledes tiltalte hans Hofstilling ham vist ikke heller, og 1620 opgav han den for at vende tilbage til Aarhus, hvortil han ogsaa var knyttet ved sit Ægteskab, idet han var gift med Biskoppen der Jens Gjødesens Datter Ingeborg Jensdatter. Han døde i Aarhus 1636 (Ingerslev, Danmarks Læger I, 296 f. Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarch 1872 S. 189. Rørdam, Kjøbenhavns Universitets Hist. 1537—1621 III, 248 f.). Jvfr. det følgende Brev og Brevet af 11. Juli 1620.

²⁾ Kongens Bryllup med Kirstine Munk stod 31. Decbr. 1615 (Smith, Grevinde Ulfeldts Hist. I, 1). 15. April 1616 kom hun til Kongen paa Frederiksborg fra Antvorskov (Suhms Nye Saml II, 2. 106). Paa det sidstnævnte Sted opholdt Kongens Børn sig.

³⁾ Kongens Staldmester (s. ovfr. S. 94).

⁴⁾ Til Nykøbing var Kongen kommen 2. April; 5. April vendte han tilbage til Sjælland (Suhms Nye Saml. II, 2, 106).

67.

16. April 1616.

Til Christian Friis.

Det skal paases, at Maden til Kongens Børn tilberedes ordentlig Dr. Matthias Jakobsen maa faa Orlov paa nogle Dage. Tøj til Sørgeklæder for Prinsen vil blive sendt. — *Geh. Ark.*

Hoffmestrinden haffuer noglegange klaagit paa, att kockene icke saaledis fliide madden till for børnen, som dii skulle, huorfor du dermed skaldt haffue indseen, att ted gaar ret till.

Docter Maatiiss maa paa nogle daagerss tiid haffue forloff att forreisse till syne børn¹⁾, och skall hand syden stille sig ind igen.

Inden faa daage uill ieg sende nogit suordt tøy till dig, huoraff Prindtzen skall gørriss sørgekleeder²⁾. *Datum Anderskou den 16 Aprilis Anno 1616.*

Christian.

Udskrift: Hoffmesteren Christen friiss till hande.

68.

20. April 1616.

Til Christian Friis.

Om Klæder til Kongens Sønner. — *Geh. Ark.*

Ieg sender dig huoss Neeruerendiss Breffuyser Nogit Suordt kleede och andit tøy. Som tiill Prindtzens, h: frederichs Och h: wldrichs kleeder skall Brugiss, Och naar deraff Saa megit, som behoff kan uerre, Er affskorren, Saa

¹⁾ Nemlig i Aarhus. Hans Hustru var død allerede 1614 (Hübertz, Aktstykker vedk. Aarhus II, 72), efterladende Sønnen Jakob, den senere Biskop i Aarhus, og 3 Døtre (om hvilke se Giessing, Jubel-Lærere I, 261. 270. 272).

²⁾ Sagtens i Anledning af Hertug Johan Adolf af Gottorps Død, der var indtruffen 31. Marts 1616. Foruden det Slægtskab, som var mellem Kongehuset og Gottorperne, var Hertugen jo gift med en Søster til Christian IV.

skaall ted Offuerige skickiss tilbaage igen udi Clauss Condeuins¹⁾ boe²⁾.

Kapperne skall inted gørriss saa megit *extraordinarie* lange, Och skall dii for paa opslaagen foriss med ted tørske groffgrøn³⁾. Er der nogen aff derriss Strømper, som nogit uaar smittit, daa send dem till faarueren. att dii bliffuer suorte faaruit, ty heer Er ganske ingen saa smaa strømper att bekomme. Er der nogit Øffuerligt aff Samme tøi daa laad Christian ochsaa gørrer kleeder aff samme groffgrøn Eller ochsaa aff detthe kleede. *Datum in horto Hafnien: den 20 Aprilis Anno Dni 1616.*

Christian.

Udskrift: Hoffmesteren Christienn friiss tiill hande.

69.

28. April 1616.

Til Christian Friis.

Prins Christian, der har faaet Mæslinger, og Hertug Frederik skulle behandles efter Lægens Forskrifter. — *Gch. Ark.*

Ieg haffuer vdaff dyn skriffuelse fornommit, att Prindtzen haffuer bekommit Mesling, Och att die, gud uerre loffuit, uell erre vdkommen, Och er best, att hand Epther *Doctercens* raad bliffuer y allemaade holdt Saauell som ochsaa

¹⁾ Klavs Condevin, en større Handelsmand i Kjøbenhavn, blev Medlem af Direktionen for det ostindiske Kompagni og døde 1619 (Nielsen, Kjøbenhavns Diplom. I, 594. 606. 612. 614. II, 556. VI, 53. Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskriv. IV, 212. 238 f. 255. 257. 272. Norske Rigsregistr. IV, 751. Nyerup, Mag. f. Rejseiagttagelser IV, 441. Hübertz, Aktstykker vedk. Aarhus II, 34. Personalhist. Tidsskr. I, 203). Han var Fader til den i Brevene 1636—40 S. 17 f. nævnte Baltser Condevin.

²⁾ o: Bod. Den laa i Højbrostræde.

³⁾ Tyrkisk Grovgrøn, et Slags Tøj, s. Hist. Tidsskr. 5. R. I, 720. Kalkar, Ordbog II, 76.

h: frederich. *Datum* frederichsborrig den 28 *Aprilis*
Anno 1616.

Christian.

Udskrift: Hoffmesteren Christen friiss tiill hande.

70.

10. Maj 1616.

Til Tolderne i Sundet.

Om nogle mindre Udbetalinger. — *Geh. Ark.*

Heerepther skall sig tollerne y helsingør retthe.

Der Skall giffuiss

hanss Stenuynckell ¹⁾ thuhundrit daaler,
Gothardt kleensmid ²⁾ thuhundrit daaler,
hanss grytthenfenger ³⁾ Ett hundrit daaler,
hindrick wiittynger fyrretyue daaler.

Actum y Lundehaauen for Croneborrig den 10 *Maij*
Anno 1616.

Christian.

71.

12. Maj 1616.

Til Christian Friis.

Han skal komme til Kjøbenhavn med Kongens Sønner og Hertug Christian af Brunsvig. — *Geh. Ark.*

Du skaldt den 21 *Hvius* begiffue dig paa reissen till københaffuen med Prindtzen, h: aff Brunsvig och dy andre

¹⁾ Billedhugger og Bygmester, s. Brevene 1632--35 S. 26 og Hist. Tidsskr. 5. R. I, 357 ff.

²⁾ Gothard Rande (Ran). Hist. Tidsskr. IV, 570 ff. Danske Saml. V, 184. Friis, Saml. t. dsk. Bygnings- og Kunsthist. S. 218. 221.

³⁾ Grutte betyder en Kalkun (Sanders, Wörterbuch). Mandens Bestilling var Snedker (se Nyerup, Mag. f. Rejseagttagelser IV, 441. 474. 514, hvor han kaldes Gritzenfænger. Friis, Saml. t. dansk Bygnings- og Kunsthist. S. 254).

Børn, Och saaledis anstille reissen, saatt y paa tree dagss tiid kommer tillsteede ¹⁾).

Du skaldt Ochsaa strax laade forferdige En wogen seddell och den tilskicke lensmenden paa huerdt sted. *Datum* Frederichsborrig den 12 *Maij* Anno 1616.

Christian.

Udskrift: Hoffmesteren Christiensen fryss tiil hande.

72.

18. Novbr. 1616.

Til Christian Friis.

Han skal begive sig med Prins Christian til Kolding i Anledning af Lensmodtagelsen, hvorimod Hertug Frederik, der er upasselig, skal blive tilbage. — *Geh. Ark.*

Epthersom ieg dig tilforn befhalit haffuer, at du med Priindtzen skulle till kolding ymod den berammede Leehn-emphangings dag ²⁾), Saa erre nu disse wogne afferdige, huilcke du till samme reysse skaldt bruge ³⁾).

Och epherdi ieg for stackit tyd syden aff dig haffuer fornømt, at hertug frederich En tydlang haffuer uerrit nogit ylde till paass, huorfor du skaldt laade hannem bliiffue huoss hoffmestriinden, intill gud uyll, Prindtzen kommer tilbaage ygen. *Datum* Haadersleeff den 18 *Novembris* Anno 1616.

Christian.

Udskrift: Hoffmesteren Christian Friiss til hande ⁴⁾).

¹⁾ 23. Maj kom de ogsaa efter Bestemmelsen til Kjøbenhavn, hvor Herredagen tre Dage senere tog sin Begyndelse (Suhms Nye Saml. II, 2, 107).

²⁾ 2. Decbr. skulde Hertug Frederik III forlenes med Slesvig, hvilket ogsaa skete.

³⁾ Prinsen kom 28. Novbr. til Kolding (Suhms Nye Saml. II, 2, 112).

⁴⁾ Modtaget 20. Novbr. paa Skanderborg, hvor Kongens Sønner da opholdt sig.

73.

1. Decbr. 1616.

Til Rigsraadet.

Kongen meddeler det, at han har udvalgt Christian Friis til Kragerup til sin Kansler, og udpeger 6 Personer, som han vil have udnævnt til Rigsraader. Raadet skal votere paa en Marsk. — *Geh. Ark.*

Epthersom Gud Alsommechtigste nestforleden Somme[r] haffuer henkallit uorriss Chanseler Christian friiss till Borreby¹⁾, Saa haffuer uy aff uychtige Aarsag skiild icke Nu lenger uylt uerre vden Chanseler, huorfor uy nu till samme bestilling oss haffuer udueelit Chriistian friiss til kraagerup, huilcken ochsaa och²⁾ derpaa haffuer giordt syn Eed, huess persohn y eder skall laade uerre befhalt.

Och epherdi en ganske hob aff riigenss Raad ued døden erre henkallit, och en paardt aff dennom, som ygenleffuer, gamle och wformugsom erre, Saa haffuer uy for sliig aarsag skiild for raadsom erachtit, at samme taall med ted forderligste skulle formeeriss.

Huorfor uy disse eptherskreffne persohner uill haffue vdneffnit, som er Iørgen lunge, Albret Skeel, Iffuer Iull, Anderss Bille, Ienss Iull och holger Rosenkrandtz iørgensøn³⁾,

ybland huilcke uy Albret Skeell till Riigenss Admiraall haffuer forordnit och saatt⁴⁾.

Nu uyll ted ochsaa uerre fornøden, at dette Riige bliiffuer forsørgit med en diichtig Maarss⁵⁾, som y all for-

¹⁾ Han døde 29. Juli 1616 paa et Skib i Oslos Havn.

²⁾ Fejlskrift for: os.

³⁾ De nævnte Adelsmænd bleve samme Dag Rigsraader med Undtagelse af Holger Rosenkrands, som først det følgende Aar aflagde sin Ed (Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 225). Han har formodentlig paa denne Tid ikke været i Kolding.

⁴⁾ Hans Ed findes nedenfor som Nr. 75. Hans Formand Mogens Ulfeldt var død 15. Juni 1616.

⁵⁾ Embedet havde staaet ledigt siden 1611, da Sten Maltessen Sehested døde.

fallende leylighed Riigenss Aadell och krigsfolck kan føre, huorfor meenige danmarckiss raad. som heer tilsteede erre, om samme persohn skall *Votere* och deriss mening en huer serdeliss paa en lyden seddell med et Naffn skall giffue tilkende och dennom tilluckt tilstille uorriss Chanseler ¹⁾). Och er saa detthe, huess uy paa denne tyd worriss Elskelige riigenss raad haffuer naadigst uyllit laade forstaa. Och erre uy eder samdtliigen med all kongelige gunst och beuegenhed (!) altiid beogen. *Datum* paa uordt Slott kolding den 1 *Decembris Anno* 1616.

Christian.

Udskrift: Danmarckiss rigenss Raad til hande.

74.

1. Decbr. 1616.

Til Rigsraadet.

Kongen forlanger dets Erklæring om, hvad der skal gjøres i Anledning af den polske Konges truende Anslag mod Sverig. — *Geh. Ark.*

Epthersom udi københaffuen til Syste forleden herredag ²⁾) danmarckiss Riigiss Raad aff oss er bleffuen *Proponerit*, huad for wleilighed disse Riiger och lande sig haffuer att formode, om kon: aff Polen ted konnigrige Suerrig igen skulle bliffue mechtig, Huorpaa riigenss raad dentiid sig erklerede, dennom med oss at uerre udi samme meening, Och saa framdt man nogit uydere om kon: aff Polens uisse *Intention* kunde erfhaare, at man daa uylle *Deliberere*, huad udi all forfallende leilighed disse ryger och lande till beste forretaagis kunde, Huorfor uy siiden den tyd kon: aff Polenss anslag at erfhaare haffuer laagdt uynd paa, Saa megit mueligdt haffuer uerit, Och nu Erfhaarer ³⁾), at hand endeliigens tilsyndtz er Nestkommendis

¹⁾ Valget faldt paa Jørgen Lunge

²⁾ Den var, som ovfr. bemærket, bleven aabnet 26. Maj.

³⁾ Nemlig af den til Danmark ankomne Gesandt fra Kurland (om hvem nedfr. S. 111), s. Slange S. 389.

Sommer (eller maa skee før) at forsøge syn løcke ymod Suerrig och dessen tilbehørige lande. Thiill huilcken *Intention* at sette y uerck hand till Prage och andenstedtz haffuer laadit werbe krigsfolck, Saoch aff den Rom: keysser bekommit nogle fornemme *officerer*, huilcke haffuer en stor anhang aff Soldater. *Item* hand haffuer offentlig ladit besøge en deel aff Søsteederne om Skiib Och icke duldt, huortill han samme Skiib bruge uylle.

Huad nu heerudinden er at betencke, som disse konnig-riger och lande y framtiden mynst kan uerre tiil faare, derpaa kan uorriss Raad sig betencke Och deris meening Oss Skriffligen laade tilstille¹⁾. Och erre uy Eder samdtligen med all kongeliige gunst och Naade welbeuogen. *Datum* kolding den 1 *Decembris Anno* 1616.

Christian.

Udskrift: Et *Negotium* Riigerne ahngaaendis, paa huilckit rygenss Raad skall sig Erkleere.

75.

1. Decbr. 1616.

Udkast til Rigsadmiralens Ed. — *Geh. Ark.*

Epthersom E: ko: Ma: nu Naadigst mig²⁾ tilbetroet haffuer at uerre E: ko: Ma: Raad och Admiraall, daa loffuer Och tilsyger ieg E: k: M: och disse ryger och lande sand huldskab, troskab och lydachtighed. All skaade och forderff uill ieg aff myn yderste formue affuerrie, Derymod uyll aff yderste macht och formue forfremme all den deell,

¹⁾ Rigsraadets Svar herpaa af 3. Decbr. gik ud paa, at Kongen burde advare Gustav Adolf om den fra Polen truende Fare og i fornødent Fald hjælpe ham, og at han af den Grund i Tide maatte se at komme paa en god Fod med Hansestæderne (Erslev, anf. Skr. I, 226 f.). Jvfr. nedtr. Nr. 77 og Hammarstrand, Förhandl. om Sveriges deltagande i trettioåriga kriget S. 45 ff., hvorefter Brejde Rantzau havde advaret Gustav Adolf mod de polske Planer.

²⁾ Albert Skeel.

som E: ko: Ma: och disse ryger och lande kan komme till *Reputation*, gaffn och beste. Ieg uyll ochsaa udi fred och feyde tyd, naar E: k: Ma: mig tilsiigendis uorder, med E: k: M: Skiibsflaade och folck mig henbegiffue paa dy steeder, huordthen ted mig aff E: k: M: *commenderit* bliiffuer, Och saalediss føre E: k: M: flaade och folck, som ted en erlig Admiraall Eegner och bør och uell anstaar. Ieg uyll ochsaa holde god ordning och regimentt Och salediss mig forholde ymod E: k: M: och disse rygerss fyender, Saat E: k: M: deraff skall haffue behaagelighed, ochsaa huoss yndlendtske och vldendtske haffue Rom, Eehre och *Reputation*. Ieg uyll aarligenss med all fliid beseer E: k: M: Skybsflaade Och E: k: M: derom *gørre Relation*, hurlediss den er ued macht Saat den kan uerre altiit ferdig, naar behoff *gørriss*. Ieg uill ochsaa udi myn foruaaring haffue Ett uyst register paa, huess Søfolck y tienisten er, saoch huad folck E: k: M: aff huerdt land steeder och byer udi disse konnigriger Och lande kan bekomme, naar behoff *gørriss*. Ieg uill ochsaa laade mig E: k: M: Søfolck paa ted høieste uerre befhaalit, sauell som ochsaa den gemeene Søfaarende man, Saat ingen dennom forwlemper y nogen maader. Ieg uill ochsaa udi dom och *sentens* mig epher E: k: M: *Artikkelss* indhold forholde, saasom ieg ted for gud y himmelen och saa for E: k: M: uyll forsuaare. Herhuoss uyll ieg tilholde myne vndergiffne *Capiteiner*, Skipperere och alle andre *officerer*, at dy saaledis omgaass med Søfolckit, som ted sig Bør. Och uyll ieg med all fliid tilholde søfolckit, at dy affthen och morgen, saoch naar dy haffuer faat maad, epher E: k: M: derpaa giorthe forordning indhold Synger och tacker gud y himmelen, saoch flitig søge predicken, naar dii dage indfaller y ugen, paa huilcke maan pleier att holde Predicken.

Herhuoss Loffuer och tilsiger ieg E: k: M: at aldt, huess ieg Seer, hører, leser eller erfhaarer, som bør att holliss hiemmeligt och E: k: M: macht paa ligger, ted uyll ieg aldrig nogen aabenbare, menss tage ted med mig y myn graaff. Dette och aldt andit Offuenbemelthe loffuer

ieg faast och wbrødeligen att holde, saa Sandt hielpe mig Gud och hanss hellige Euangelium ued *Iesum Christum. Amen.*

Paaskrift: *Admiraalenss Eed. Anno 1616 Coldingi 1 Decembris.*

76.*

Omtr. 1. Decbr. 1616.

5 nye Rigsraader skulle møde den følgende Morgen. — *Klevenfeldtsk Afskr. i Kgl. Bibl., Kallske Saml., 4., 439.*

Disse Skal tilsiigiss at uerre tilsteede
y Morgen tilig ued 7 slet:

Iørgen Lunge,
Albert Skeell,
Iffuer Iull,
Andress Biille,
Ienss Iull.

Paaskrift: *Senatores electi.*

77.

3—5. Decbr. 1616¹⁾.

Ytringer om Forholdet til Sverig, Hansestæderne, Kurland og Polen samt om den Tilstand, hvori Rytteriet bør holdes, angaaende hvilke Punkter Rigsraadet har forhandlet. — *Geh. Ark.*

Anlangendiss att man Schuensken skulle aduaare, gørriss inted fornøden, menss dermed skall uell saalediss bliffue omgaaet, at dii *Cum magna reverentia* skall baade giffue oss deriss nød tilkende, saoch begeere hielp, huoss huilcken *actu* skall uell bliffue holdt y acht, att dii inted om sunst skall bekomme. Och skall, sauit mueligdt er,

¹⁾ Affattelsestiden maa falde mellem 3. Decbr., da Rigsraadets Erklæring, hvorpaa nærværende Skrivelse indeholder Svar, afgaves (s. ovfr. S. 108), og 5. Decbr., da Kongen forlod Kolding (Suhms Nye Saml. II, 2, 113).

alting udi god acht holliss¹⁾. Med steederne skall, saa uyt *cum Reputacione* skee kan, forretagiss. Riiteriet anlændiss, maa endeligenss y aar holliss y god øffuelse, paa-
ted man kan udi forberørte *Negotio* haffue dennom til-
reede. Om den Churlendtzske gesantiss²⁾ Erinder haffuer
uy taalit med Iacob wlfeldt. Saframdt raadit nu syniss,
att man vden *preiuditz* kan giffue k: aff Polen den Schuenske
titell³⁾, daa kan man uell wylfheere samme herre, *alias non*.

Respondetur non vel ita, saa bliffuer ted deruud.

78.*

Omtr. 4. Decbr. 1616.

Udkast til en Befaling til Brejde Rantzau om at løslade
Jørgen Kaas paa visse Betingelser. — *Geh. Ark.*

Ett breff till Stadtholderen, att hand skall stelle Iørgen
kaass⁴⁾ paa syn frii fod, dog tage aff hannem En ordfeide,

¹⁾ Om Forhandlingerne med Sverig i det følgende Aar s. Slange S. 395 og Hammarstrand, Förhandl. om Sveriges deltagande i trettioåriga kriget S. 61 f.

²⁾ 25. Novbr. var en Gesandt fra Hertug Vilhelm af Kurland kommen til Kongen (Suhms Nye Saml. II, 2, 112). Han hed Georg Linstow, og hans Hverv var at paakalde Christian IV's Hjælp mod Kongen af Polen, som havde berøvet Hertugen sit Land. Rekreditiv for ham udstedtes 2. Decbr. (Ausländ. Reg.) Det næste Aar kom Hertugen selv til Danmark, men uden at kunne opnaa en Sammenkomst med Kongen (Slange S. 393. Danske Saml. V, 53).

³⁾ Jvfr. ndfr. Brevet af 17 Oktbr. 1617.

⁴⁾ Jørgen (Eriksen) Kaas til Birkelse, Hemmestrup og Havgaard, Lensmand over Stavanger Len 1601—16 (Personahist. Tidsskr. V, 3. Erslev, Danmark-Norges Len S 87). Som Lensmand havde han gjort sig skyldig i forskellige Misligheder, dels ved at opkræve en stor Sum af Kirkernes Penge, som man frygtede for, at han ikke kunde tilbagebetale, dels ved at opgive Bygningsarbejder ved Kongsgaarden i Stavanger til en for høj Værdi, dels endelig ved at tillade Fogderne at forhugge Egeskovene. Et Kongebrev af 3. Aug. 1616 befalede derfor hans Eitermand, Gabriel-Kruse, at tiltale ham og, hvis han ikke kunde stille tilstrækkelig Borgen, at beslaglægge hans Ejendele der i Byen og sende ham ned til Kjøbenhavn

saa och En forpflicht, att hand skall stille renteriet till friidtz for uachtskatt Eller ochsaa stelle sig ind udi *Custodien* ygen¹⁾.

79.

14. Decbr. 1616.

Til Christian Friis og Jørgen Lunge.

De skulle anholde hos Hertugen af Gottorp om Nedsættelsen af en Kommission til at undersøge og afgjøre nogle Sager i Slesvig. — *Geh. Ark.*

Y skall anholde huoss her: friderich, att godtske wynsyn och hanss von der wysk²⁾ matthe bliffue Brugdt med thuende aff myne raad, som er gerdt och Balsers³⁾, strax eptheratt detthe er offuerstaad⁴⁾, udi En *commission*, 1. att beseede ted uerck, som ieg udi bredsted uill indiiige⁵⁾, om samme diige icke kommer saauell dii husommer vndersaather til skonsell paa deriss vnde dyger som myne⁶⁾, paated all uydere *Disputation* kan affskaffes, 2. att forhøre En trette imellom myn søster och myn

(Norske Rigsregistr. IV, 599 f.). Allerede det foregaaende Aar havde han ikke kunnet betale Kongen en Sum, han skyldte, og havde som Følge deraf mistet sin Andel i den jydsk Gaard Hemmestrup, som hans Forlovere havde faaet i Pant (Saml. t. jydsk Hist. og Topogr II, 342).

¹⁾ Kongebrevet til Brejde Rantzau om denne Sag er dat. Koldinghus 4. Decbr. 1616 (Sjæll. Tegn. XXI, 195).

²⁾ Amtmænd henholdsvis i Gottorp og Husum Amter.

³⁾ Gert Rantzau og Baltser v. Ahlefeldt.

⁴⁾ „Dette“ : Hertug Frederik III's Hylding. Til at forhandle herom med Landdagen og senere overvære selve Højtideligheden havde Christian Friis, Jørgen Lunge og Dr. Leonhard Metzner 4. Decbr. faaet Instrux (Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 228).

⁵⁾ Om de store Digearbejder ved Bredsted, som Christian IV levende interesserede sig for, og i Anledning af hvis Projektering han to Dage senere var henne at bese Lokalteterne, men som trods de store derpaa anvendte Summer dog mislykkedes, se Molbechs Udgave af Brevene I, 45.

⁶⁾ Husum Amt herte til den gottorpske, Bredsted Amt til den kongelige Del.

broder¹⁾ om en *vocation* udi Et kaall, 3. En trette om En tørremosse dersammestedt, huilckit alsammen kan forrettiss paa thu eller tre dage y ted lengste.

I motthe uell styndom skriffue hiid, *in quo statu* att ted Er nu huoss Eder²⁾. *Valete. Datum* flensborrig den 14 *Decembris Anno* 1616.

Christian.

Udskrift: Chanseleren H: Christian friss och H: Iørgen Lunge, Riigenss Maars, till hande³⁾.

80.

15. Decbr. 1616.

Til Christian Friis og Jørgen Lunge.

Jørgen Lunge og Dr. Leonhard Metzner skulle repræsenterere Kongen ved Hertuginde af Sønderborgs Begravelse, hvorfor Christian Friis, hvis Forhandlingerne i Gottorp til den Tid endnu ikke ere afsluttede, ene skal fortsætte dem. — *Geh. Ark.*

Epthersom denne handling, som y nu erre udi uerck med⁴⁾, sig offuer myn forrige meening forhaaler, Och ieg aff myn faarbroder er beeden till hans gemahls be-

¹⁾ Enkehertuginde Augusta, der ved denne Tid efter Mandens Død tog Ophold paa Husum Slot, hvor hun blev boende til sin Død 1639, og Hertug Ulrik paa Svabsted. Begge havde de faa Dage i Forvejen aflagt Kongen Besøg, og begge modtog de kort efter hans Besøg (Suhms Nye Saml. II, 2, 113).

²⁾ Jvfr. det følgende Brev.

³⁾ Modtaget paa Gottorp 15. Decbr.

⁴⁾ I Aaret 1608 havde Johan Adolf af Gottorp truffet den Disposition, at for hans Linie skulde Førstefødselsretten gjælde, og den stadfæstedes af Kejseren for Holstens og af Christian IV for Slesvigs Vedkommende. En Meddelelse herom gaves Landdagen 1609 uden at fremkalde videre Forhandlinger. Efter Hertugens Død indkaldte Christian IV 25. Oktbr. 1616 Stænderne til at møde i Slesvig 9. Decbr. for at aflægge Hertug Frederik III Arvehyldingseden. Landdagen søgte at hævde sig Valgretten, men efter flere Dages Forhandlinger maatte den i det væsentlige give efter for Fyrsterne. Jvfr. det følgende Brev.

graffuelse¹⁾, huilcken den 19 *Hvius* skall staa till sønderborrig, till huilcken ieg achter att bruge Iørgen lunge och *D: Medtzener*²⁾ till att fortreedde mit sted, huorfor dii derriss leilighed derepther skall retthe, atti om afftenen tilforn didahn kan komme. Drog ted Sig till, att denne handling sig saa lenge forhaalde, att tyden sig forløb, daa skall dii dessen vacht drage fordt, och Christen friiss bliffue tilsteede, indtill samme *actus* er forby, och den dell forretthe, som *Instructionen* medför. Halffparten aff herremenden skall bliffue huoss Iørgen Lunge och dii andre huoss Christen friss. *Creditiffit* er huoss den tydske Sekreterer till flensborrig. *Valete. Datum* Bredsted den 15 *Decembris Anno* 1616.

Christian.

Naar y skriffuer tilbaage, daa sender breffuit till husom³⁾.

Udskrift: Chansleren H: Christian Friiss Och H: Iørgen Lunge, Riigenss Maarss, til hande⁴⁾.

81.

16. Decbr. 1616.

Til Christian Friis.

Kongen tilkjendegiver sin Vilje med Hensyn til de af Landdagen fremsatte Begjæringer. — *Geh Ark.*

¹⁾ Hertug Hans den yngres anden Gemalinde Agnes Hedevig af Anhalt, hvem han havde ægtet 1588, var død 3. Novbr. 1616.

²⁾ Leonhard Metzner, født i Lyneborg 1570, tog den juridiske Doktorgrad i Basel og ansattes 1602 i Christian IV's tydske Kancelli. I Aarene 1605—15 var han tillige juridisk Professor, men forlod Universitetets Tjeneste, da han i sidstnævnte Aar udnævntes til Hofraad. 1623 fik han Afsked fra Kancelliet og blev tydsk Raad; senere skal han have fungeret som tydsk Kansler. Han døde 1629 (Rørdam, Kjøbenhavns Universitets Hist. 1537—1621 III, 625 ff. 754).

³⁾ Derhen drog Kongen nemlig den følgende Dag (Suhms Nye Saml. II, 2, 113).

⁴⁾ Modtaget paa Gottorp 16. Decbr.

Ieg haffuer aff begge skriffueleseren (!) saa megit fornommen, att sagen paa nogle faa *puncter* beroer, huilcke ieg ochsaa haffuer igennomsiet, Och naar ted om Erbhuldigung, *Item* att dii hannem som den Elste h: Iohan adolffs søn hiildiger, bliffuer indførdt, saoch att hand deriss wohlhergebracht *privilegia confirmerer*, Saa siiniss mig, att alting ephther ted *concept*, mig tilskickit Er, paa denne gang nock kan Passere¹⁾. Paa raadhuussit skaldu følge,

¹⁾ Efter at Fyrsterne ved deres Befuldmægtigede 9. Decbr. mundtlig havde fremsat deres Proposition for Landdagen om at hylde Hertug Frederik som Arvehertug, svarede Stænderne 11. Decbr. efter bevægede Forhandlinger i det nedsatte Udvalg, at de vilde vælge ham til Hertug, hvis han vilde bekræfte deres Privilegier og afhjælpe deres Besværinger. Et Par Timer efter fik de imidlertid den mundtlige Besked, at hin Erklæring ikke kunde modtages, da der slet ikke var Tale om et Valg, men kun forlangtes den skyldige Arvehyding. En ny Udtalelse af Stænderne, som overbragtes 13. Decbr., og hvori de erklærede sig villige til at vælge den førstefødte, naar han var duelig, blev ligeledes afvist. Den følgende Dag sendte Stænderne et Medlem af Udvalget til Hertugen med Tilbud om, at de vilde erkjende og antage ham for deres Landsfyrste som Johan Adolfs ældste Søn. Hermed erklærede Hertugen sig tilfreds, men opfordrede dem til at udtale sig skriftlig, for at Sagen kunde blive forelagt Kongens Kommissærer. Da Erklæringen 15. Decbr. oplæstes for disse, havde de imidlertid Indvendinger imod den; den lød paa, at Stænderne „den Herrn Friedrich als des Herrn Johann Adolffen hinterlassenen ältesten Sohn für ihren regierenden Landesfürsten erkennen und annehmen“, men de forlangte, at Ordet „als“ skulde stryges, og at der skulde staa: „Johann Adolfs ältesten Sohn für ihren, von Ihro Kais. und Kön. Mayt. belehnten, regierenden Landesfürsten“ osv. Da ingen af Parterne vilde give efter, sendte Stænderne i Hast den kongelige Statholder Gert Rantzau til Husum for at bede Kongen om at samtykke i den Erklæring, som Hertugen var tilfreds med, og 17. Decbr. vendte Statholderen tilbage med det Svar, at Kongen gav det ønskede Samtykke (Ipsen, Die alten Landtage der Herz. Schleswig-Holstein S. 117 ff.). Denne mundtlige Besked er altsaa kommen samtidig med Brevet til Kansleren. 18. Decbr. enedes man om den Formel, som Hertugen skulde bruge ved Privilegie-

saframdt hertugen sligdt med siit hoffraad for gaadt anseer. Dii *gravamina* att affskaffe, derpaa skaldu haardt staa och didhed(!) forhielpe, att dii bliffuer ygenomsiet och affskaffit. Den Eed att *prestere* paa derriss *privilegiabaag* kan uell skee, naar dii *ante acta precaveris*, som før om rørdt Er. Den Ed, som aff myne købsteeder begeeriss, den skall dii *more consveto* leiste, huorom ieg ochsaa haffuer taalit M:¹⁾ h: gerdt Randtzou.

Med Egidiuss v: der lanckenss Persohn Er ieg nocksom *Contendt*²⁾. *Datum* husom den 16 *Decembris Anno* 1616.

Christian.

Udskrift: Chanseleren H: Christian friiss til hande³⁾.

82.

1616⁴⁾.

Om Foranstaltninger, der bør træffes til Forbedring af Ros-tjenesten, nemlig Indførelse af Øvelser i Hjemstavnen og Straffebøder for Udeblivelse. — *Geh. Ark.*

konfirmationen. Med Hensyn til de Besværinger, som Stænderne forebragte, viste Fyrsterne sig mere eftergivende end sædvanlig og lovede det meste af, hvad der forlangtes (Ipsen S. 125 f. 129 ff.). Hyldingseden aflagdes endelig 20. Decbr.

¹⁾ o: med.

²⁾ Ægidius von der Lancken, af en holstensk Adelsslægt, var født 1580. Efter fuldendte Studier fandt han 1604 Ansættelse hos Ærkebiskop Johan Frederik af Bremen, hvis Moder Enkehertuginde Christine af Gottorp havde taget sig af ham som Barn og Yngling, efter at han havde mistet begge sine Forældre. Hertug Frederik III af Gottorp drog ham 1618 over i sin Tjeneste og gjorde ham til Overhofmester, Gehejmerraad, Amtmand osv. Allerede 1631 døde han som den sidste Mand af Slægten (Møller, Cimbria lit. I, 323 f.). Kongens Udtalelse ovenfor staar vel i Forbindelse med, at Hertugen har villet høre hans Mening om v. d. Lancken, inden han gjorde Forsøg paa at faa denne i sin Tjeneste. Om hans store Indflydelse hos Hertugen se Brevet af 11. April 1620.

³⁾ Modtaget paa Gottorp 17. Decbr.

⁴⁾ Efter Grams Paategning.

Memorial.

At ryteriet noglegang om Aarit Skulle *Exerseris*, En huer faane dersom dy haffuer hiemme, Och at der bliffuer saat en uyss straff paa, huad der skall giffuiss Ritmesterne for huer man och hest, der bliffuer vden stor och uychtig aarsag tilbaage, naar dy tilsigis, huilcken straff rytmesterne Skulle mue kreffue Liigesom anden ytterlig geiild.

Ty man befinder y sandhed, att saa snaardt nogen Munstering forby er, daa skiller en pardt dennom ued heste, haarnisk och folck, En pardt seer aldrig tyer till deriss ryterye, tyer end naar di faar bud om Munstering, En pardt laaner heeste aff et land y ted andit. Huilckit er detthe Riige till faare och icke heller bør att uerre, huorfor ted y tyde uiil *Remedieris*.

83.

25. Marts 1617.

Til Christian Friis.

Paa Grund af Prins Christians Sygdom skal Kansleren blive med ham paa Antvorskov, indtil der indtræder Forandring. Medikamenter, som Doktoren selv burde have, skulle komme med det første. — *Geh. Ark.*

Ieg haffuer vdaff dyn Skriffuelse fornommen Prindtzens tilstand, Och er ted best, attu bliffuer med hannem saa lenge til Anderskou, intill der Er nogen forandring paa feerde, huilcket nest Gudtz hielp icke lenge waarer. Och laad mig strax med detthe bud uyde, huorlediss ted sig nu haffuer. Dy *Medicamenta* skall med ted første komme, Och meen ieg, att *Docteren* burde sielffuer att haffue sligt huoss sig, eptherdi man haffuer hannem icke till andit. *Vale. Datum frederichssborrig den 25 Martij Anno 1617.*

Christian.

Udskrift: Chansleren Her Christian fryss til hande.

84.*

Omt. April 1617.

Til Christian Friis.

Om nogle Lensforandringer. — *Geh. Ark.*

Disse ephtherfølgendiss Leehn skall forandriss saoch
annammiss, som Ephtherfølger:

holger Rosenkrantz Daalumkloster¹⁾.
Iørgen Brade haagenskou.
Ebbe munck skall igen annamme Seebygaar²⁾.
holger Rosenkrantz paa Roskild³⁾ skall annamme halmsted.
Mogenss Paax Roskiild.
Gundi lange ted, Iørgen friiss haffde⁴⁾.

Udskrift: Chanseleren till hande.

85.

21. Maj 1617.

Til Christian Friis og Brejde Rantzau.

En svensk Oberst har været hos Kongen og klaget over den Uvilje, han har mødt i Nederlandene. To Skibe skulle gjøres sejlfærdige. Kongen vil bese Ibstrup. — *Geh. Ark.*

Den Suenske Offuerster⁵⁾ uaar y gaar till Middagss
huoss mig och drog imod 4 slet bordt ygen. Hand klaagede

¹⁾ Den nys udnævnte Rigsraad Holger Rosenkrands til Rosenholm fik 19. April 1617 Lensbrev paa Dalum (Erslev, Danmark-Norges Len og Lensmænd 1596—1660 S. 60). Af samme Datum ere ogsaa Lensbrevene til de andre af Kongen nævnte.

²⁾ Sæbygaard i Løve Herred i Sjælland henlagdes samme Dag under Antvorskov, hvor Ebbe Munk var Lensmand siden 1596. I de første 8 Aar, 1596—1604, havde han haft Sæbygaard forønet med Hovedlenet (Erslev, anf. Skr. S. 12 f. 20).

³⁾ Holger Rosenkrands til Glimminge.

⁴⁾ Jørgen Friis til Krastrup var til sin Død 1616 forlenet med Sejlstrup.

⁵⁾ I Jan. 1617 var den berømte svenske Kriger Nils Stjernsköld (f. 1583 † 1627) bleven afsendt til Nederlandene for der at hverve 1200 Soldater og 300 Matroser til Krigen med Polen. Paa Overrejsen besøgte han Christian IV i Febr. paa Skan-

hardt paa Staaterne, at dy hannem ganske inted uyste till uyllie, vdiligemaade offuer hanss Egen herriss *Agendt* den vom dyck, att hand neppeliigenss uille see till hannem¹⁾. Den gemeene man roede om skiiben. och somme stod paa landit och raabthe, huad Soldatherne uille gøre udi ted forløgen land, saat dy paa ted ene skib hug touet och lod skiibit driffue y land.

Thed skiib *Patientia*²⁾ skall indtaage thu Manederss Prouiandt, Och *Argo* skall ochsaa görriiss seielferdig med lige saa meegit *proviandt*.

Ibstrup uyll ieg med første leylighed besee, saa kan der syden handliss med En aff *Ingenieren*. *Valete. Datum* frederichsborrig den 21 *Maij Anno* 1617.

Christian.

Udskrift: Chanseleren Och Stadtholderen til hande³⁾.

derborg og erholdt af ham Tilladelse til, at disse Folk maatte føres gjennem Sundet. Nu vendte han efter udført Hverv tilbage til Sverig (Hallenberg, Gustaf Adolfs regering IV, 647 f. Danske Saml. V, 50. 53. Slange S. 395. 397). Om Stjernsköld se Biogr. Lex. öfver namnkunn. svenska män XVI, 38 ff.

¹⁾ Allerede før Stjernskölds Ankomst til Nederlandene havde den svenske Agent der, van Dijck. efter Ordre henvendt sig til Holland og Vestfrisland for at faa Tilladelse til at anstille hin Hverving, og denne Anmodning gjentog han kort efter, i Marts, i et udførligt Aktstykke (trykt hos Vreede, Nederland en Zweden II, 205 ff.). Dr. jur. Jacob van Dijck, f. 1567, var oprindelig Advokat i Haag. 1620 kaldte Gustav Adolf ham til Sverig, skjænkede ham Gods i Upland og gjorde ham til Borggreve i Göteborg; 1624 forandredes det til, at han blev Formand for Byraadet under Titel af Kommissarius; han døde 1631 (v. d. Aa., Biographisch woordenboek IV, 454. Hallenberg, anf. Skr. IV, 876. V, 204. Hammarstrand, Förhandl. om Sveriges deltagande i trettioåriga kriget S. 16 ff. Schybergson, Sveriges och Hollands diplom. förbindelser 1621—30 S. 525. W. Berg, Samlingar till Göteborgs hist., Reg. S. 9. v. d. Burgh, Gezantschappen door Zweden en Nederland 1592—1795 S. 32 f.).

²⁾ I Juni gjorde Kongen gjentagne Prøvefarter med dette Skib (Danske Saml. V, 53).

³⁾ Modtaget i Kjøbenhavn 21. Maj.

86.

1. Juli 1617.

Til Christian Friis.

Kongen erklærer sig utilfreds med et fra den svenske Konge modtaget Svar paa en Klage og antyder, hvad der i den Anledning paa ny skal skrives til Sverig. — *Geh. Ark.*

Ieg sender dig herhuoss gustauy suar paa ted breff, Palli¹⁾ førde didhen, Och befinder ted paa Suenske maaner att uerre stylerit, yted att hand først siger, sig saagen icke uerre beuyst, och *Concluderer*, den affiffuede att uerre udaff Lensmanden sked wret, Och endeligenss uyll henuysse oss till en wendelig *proces* med nogle Losse kompaner, huilckit mig och detthe ryge uille geraade till

1) Palle Rosenkrands var bleuen sendt til Gustav Adolf med et Brev af 31. Maj, indeholdende Klage over, at Liget af en svensk Mand, hvem Lensmanden i Christianopol Falk Lykke havde ladet henrette til Straf for en begaaet Forbrydelse, var bleuen bortført fra Retterstedet af svenske Bønder og begravet; Christian IV forlangte, at Bønderne skulde straffes og Liget føres tilbage. Herpaa svarede den svenske Konge 21. Juni, at han havde paalagt sin Statholder paa Kalmar Slot, at han, saa snart der kom nogen fra Danmark med Klager over svenske Undersaatter, skulde undersøge Sagen nøje og fælde en retfærdig Dom; til Gjengjæld stoledo Kongen paa, at hvis nogen af hans Undersaatter besværede sig over, at Lensmanden i Christianopol havde ladet „den fattige Karl“ uskyldig henrette, den danske Konge da vilde lade dem vederfares Retfærdighed. Dette Brev fremkaldte et Svar fra dansk Side af 3. Juli, som igjen efterfulgtes af et svensk Svar af 21. Juli. Statholderen paa Kalmar Herman Wrangel, som meldte, at han havde fældet Dødsdom over dem, som havde forset sig i Bleking, fik Befaling til at fængsle de domfældte og sende Dommen til Lensmanden i Christianopol med Tilbud om at lade den udføre, hvis man fra dansk Side vilde forpligte sig til ligeledes at straffe de Danske, som havde gjort Indfald over den svenske Grænse, ligesom den henrettedes Moder skulde paatale den mod hendes Søn anvendte Fremgangsmaade som ulovlig. Med Undtagelse af, at Liget fortos tilbage til Retterstedet og de svenske Bønder sade fængslede en Tid, skete intet videre i denne Sag (Hallenberg, Gustaf Adolfs reger. IV, 671 ff. Slange S. 399. Datum 31. Maj er efter Svenske Acta III, 295; Hallenberg har: 21. Maj).

største wngelegenhed, huorfor paa ny samme Palle diidhen skall reisse med breff till gustaum udi denne mening, att man med saagen uydliiffigen (!) att *procedere* icke uaar til-sindtz, eptherdi saagen saa *manifest* och aabenbaar ymod all billighed och rett er giordt, och dy sielffuer *factum* icke *negerer*, udi ted attdi siger, hannem aff lensmanden att uerre skeed for kordt, menss endnu begeerer, att samme mysdeder maa leggiss paa den pladtz, hand bleff fraaførtd. Saaframdt syden kan befindiss, att lensmanden Eller nogen vrichtigen med hannem haffuer fo[r]faarit. daa skall dii tilbørligen derfor bliffue straffit, *cum annectiōne* att man forseer sig till, atti icke Erre tilsindtz dennom att forsuaare, som ymellom rygerne nogen wlist uylle ahnstillē. Y morgen kandtu møde till frederichsborrig med samme breffs vdkastning. *Datum Croneborrig den 1 Iulij Anno 1617.*

Christian.

Udskrift: Chanseleren Her Christian Friiss til hande.

87.

2. Septbr. 1617.

Til Christian Friis.

Om Modtagelsen af et brandenborgsk Gesandtskab. Nogle Rigsraader, Musikanterne og Apothekeren skulle indfinde sig. — *Geh. Ark.*

Ieg fick retnu bud fraa *Croneborrig*, att En sielff femthe gesandtzuyss er kommen fraa Churfursten aff Brandenborrig, vden thuiffuell y den Polske saag, huilcken ieg haffuer befhaalit Sammestedsz att fortøffue, indtill ieg didhenkommer ¹⁾. Och skaldtu, Stadtholderen ²⁾ och Oluff

¹⁾ Den brandenborgske Gesandt hed Hieronymus Dieskau (jvfr. Kneschke, Deutsches Adels-Lex. II, 486). Hans Hverv var bl. a. at virke for, at Danmark mæglede Fred mellem Polen og Sverig (Slange S. 397 f.). Hans Rekreditiv er af 7. Sept. (Ausländ. Registr.).

²⁾ Brejde Rantzau.

Rosensparre, huilchen Er paa wallø, saoch Christen holck, som sygiss endnu att uerre y køben:, offuermorgen verre tilsteede paa *Croneborrig*, saatt gesanthen anden dag der-epther kan haffue *Audiens*¹⁾.

Musikanterne och trommeterne skall imod samme tyd uerre tilsteede, saaoch *Apoteckeren* med huess hand skall bruge. *Vale. Datum* fre: den 2 7tembris Anno 1617.

Christian.

Udskrift: Chanseleren Her Christian Friisse till hande.

88.

17. Oktbr. 1617.

Til Christian Friis.

Han skal underrette Rigsraadet om Grunden til dets Sammenkaldelse og om den polske Gesandts Hverv. — *Gch. Ark.*

Epthersom Raadit Semdtligen nuhmer erre foruentendiss²⁾, Saa skaldtu, naar dy ankommer, dennom Paa myne uegne Laade uyde Aarsagen, huorfor dy dennegang erre forskreffuen³⁾. Och syden dennom den Polnske gesantis weruyng Laade forstaa⁴⁾. Naar sligt aff dennom *ad deli-*

¹⁾ 4. Septbr. drog Kongen til Kronborg, hvor han baade 5. og 7. Septbr. havde Gesandten til Gjæst (Danske Saml. V, 55).

²⁾ Rigsraaderne, som vare indkaldte 3 Oktbr., mødte 18. Oktbr. i Kjøbenhavn (Erslev, Rigsraadets og Støndermødernes Hist. I, 229).

³⁾ De Sager, som forhandlede paa dette Rigsraadmøde, vare dels Forholdet til Polen og Sverig, dels forskjellige Forslag om Skattebevilling, Forholdsregler mod Luxus osv (se Erslev, anf. Skr. I, 229. 232 f.).

⁴⁾ 30. Septbr. var den polske Gesandt kommen til Kjøbenhavn, hvor han 6. Oktbr. havde sin første Audiens. Kongen kalder ham Hans Weier (Danske Saml. V, 56), hos Sigvard Grubbe hedder han Johannes Wojer (Dsk. Mag. 4. R. IV, 47), medens Navnet hos Slange (S. 396) er blevet til Johan Weyser; den første Form turde være den rigtigste, siden han i Rekreditivet (af 29. Oktbr.) kaldes Veiher (Latina). Han forlangte, at Kong Sigismund anerkjendtes som Konge i Sverig og tituleredes som saadan, og at Danmark, skjönt neutralt i Kampen mellem Sverig og Polen, skulde vise det sidstnævnte

berandum annammiss, Saa skaldtu sligdt mig laade uyde.
Vale. Datum Frederichsborrig den 17 *Stobris Anno* 1617.
 Christian.

Udskrift: Chanseleren Her Christian Friiss til hande.

89.*

Oktbr. 1617.

Til Christian Friis.

Befaling, at Hofprædikanten skal prædike paa Rosenborg, og at Rigsraaderne derefter skulle spise paa Kjøbenhavns Slot. — *Geh. Ark.*

*M: Madtz*¹⁾ skall y morgen gørre tienniste heer ude y haffuen, Och skall du och stadtholderen²⁾ komme heer ud till predicken.

Raadit alsammen skall epther predicken komme till maaltiid paa Slottit.

90.*

Omtr. 30. Novbr. 1617.

Udkast til et Svar, der skal gives den gottorpske Gesandt angaaende Domkapitlet i Slesvig, Kommissionen i Svabsted og Kongens Forhold til hans Søster og hendes Søn. — *Geh. Ark.*

Rige visse Tjenester (herom se Slange S. 396). Efter at have modtaget Rigsraadets Erklæring af 24. Oktbr. (trykt hos Erslev I, 230 ff.) svarede Christian IV i Overensstemmelse hermed, at han var villig til at give den polske Konge den svenske Kongetitel, uden at der dog deri skulde ligge nogen Anerkjendelse af hans Ret til Sverig, men at han ikke paa nogen Maade vilde understøtte Polen mod Sverig. Med denne Besked forlod Gesandten 31. Oktbr. den danske Hovedstad.

¹⁾ M. Mads Jensen Middelfart var Hofprædikant 1616—20, da han blev Biskop og Dr. theol.

²⁾ Breyde Rantzau døde 10. Jan. 1618. Brevet maa altsaa være fra 1616 eller 1617, men da Rigsraadet 1616 samledes i Kjøbenhavn, var det i Maj Juni, og da var Mads Jensens Formand som Hofprædikant, Hans Mikkelsen, endnu ikke kaldet til Fyns Bispestol. Følgelig maa Brevet være fra Oktbr. 1617, da Raadet atter holdt Møde i Kjøbenhavn (Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 222. 229).

Andtuordt auff dess gesanthen heutiggess
anbringen¹⁾.

1. Dass ess zum besten sein wirdt *propter interesse*, so diss Reich ahm *Capittel* daselst (!) hatt, auch dass den semdtligen Sleiiunckeren kein vnrecht geskee, dass eine *commission* ahngestellet wirdt, wahrdurch man einmahll zu ruhe kommen konthe.

2. Di *Commission* zu Suabsted kan auff den 13 *Aprilis* ahngesetzt werden, wozru her Albrecht Skeell, Eske Brock, Iacob wlfeld vndt holger Rossenkrantz sollen *Deputiret* werden.

3. Meine Schuester vndt vetther sollen dass gewislich gelauben, dass wahn sii mihr ihre *intention* zuuorn hetthen wissen lassen, alsdan hetthe ich nimmer dasselbige werck zu *tractiren* forgenommen, dahn mihr genuncksam bewust, dass mihr nicht ahnsteet meinen Schuesterkinderen ihm Lichte zu steen, Nuhn aber ist ess also weit gekommen, dass ich ohne *Disreputation* nicht zurucke kan²⁾.

91.

14. Decbr. 1617.

Til Christian Friis.

Kongen sender ham sin Almanak med Optegnelser fra 1612 til Benyttelse. Han vil vide, naar den svenske Prins er i Nærheden af Helsingborg. — *Geh. Ark.*

¹⁾ De i Stykke 2 nævnte Rigsraader fik 11. Marts 1618 Befaling til at være Kongens Kommissærer ved Mødet 13. April i Rødemis i den svabstedske, gottorpske og husumske Strid (Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 244); men Kongens Skrivkalender indeholder intet om, at der i dette Aars Begyndelse er kommet nogen gottorpsk Gesandt til ham. 30. Novbr. 1617 havde derimod en saadan, Godske Wensin, Audiens hos ham (Danske Saml. V, 57).

²⁾ Striden mellem Kongen og Gottorp drejede sig især om det slesvigske Stiftsgods eller Amtet Svabsted, som det almindelig kaldtes, hvilket Kongen var i Besiddelse af og, som ovfr. S. 32 omtalt, havde overdraget sin Broder Ulrik. Først Freden i Roskilde 1658 bevirkede en Forandring heri (jvfr. Ny kirkehist. Saml. IV, 727 ff.). Jvfr. Brevet af 26. Juni 1621.

Den Almenack, ieg haffuer saa lenge Ledt epher, den haffuer ieg nu funden¹⁾, och fiindiss udi samme almenack aldt, huess *Anno* 612 paa den siide, ieg uaar, sig tildrog, huilcken ieg dig herhuos tilskicker, huilcken, naar dii, saauit fornøden er, haffuer ygennomsiet, mig igen skall tilstilliss. Naar du Erfharer, att den Suenske herre²⁾ er paa En Nadtzleger neer helsingborrig, daa laad mig ted strax uyde. *Vale. Datum* frede: den 14 *Xcembris Anno* 1617.

Christian.

Udskrift: Chanseleren Her Christi[an] friiss till hande.

92.*

Omtr. 22. Decbr. 1617.

Der skal i Kancelliet udfærdiges et Kongebrev til Gunde Lange om Forfærdigelsen af et Bulhus. — *Geh. Ark.*

Breff

till gundi lange, att hand skall fare fordt med ted Bolhuss, hannem tilforn er befhaalit att laade hugge, Och skall hand samme huss laade gøre 8 bindinger lenger, endsom tilforn befhaalit Er³⁾.

Detthe breff skall sendiss op med et egit Bud.

¹⁾ Som bekjendt hører Kongens Skrivkalender for 1612 til de mange, som nu savnes.

²⁾ Gustav Adolfs Broder Hertug Karl Philip af Södermanland, f. 1601 † 1622. 18 Decbr. kom han til Kronborg; efter faa Dages Forløb drog han videre paa Rejsen syd paa (Danske Saml. V, 57). Af hans Læge haves Optegnelser om denne Rejse s. Danske Saml. 2. R. II, 139. Om det Lejdebrev, der var udfærdiget for ham fra dansk Side, og den Mistanke, det vakte hos hans Broder, se Hallenberg, Gustav Adolfs reger. IV, 695 f.

³⁾ Et hermed nøje stemmende Kongebrev udfærdigedes 22. Decbr. 1617 fra Kronborg og er trykt i Norske Rigsregistr. IV, 674. I denne Udgate kaldes det et Boldhus, men Talen er vel snarere om et Bulhus, Bjælkehús. Gunde Lange var Lensmand i Tensberg. Den søldre Befaling, der paaberaabes, kjendes ikke, men da han i April 1617 fik Tilladelse til paa en kort Tid at besøge Danmark (anf. Skr. IV, 621), er Befalingen maaske givet ham mundtlig. Denne Gunde Frederiksen Lange til Søfde og Aggersvold var en Fætter til den ovfr. S. 118 omtalte Gunde Hansen Lange til Brejninge.

93.

Før 26. Decbr. 1617.

Til Christen Thomesen Sehested.

Prins Christian skal rejse med Kongen til Frederiksborg. Hans Lærer maa forløves i Julen. Om Tilsyn med Kongens Børn. — *Kgl. Bibl.*

Priindtzen skall anden Iulledag epher Preedicken drage med mig till frederichsborrig¹⁾.

Der skall ickun en aff drengen och kammertieneren med. Hanss Seng skall ochsaa bliffue heer, kammertieneren kan med sig taage En klenning och Lyn kleeder. *D: Iesper*²⁾ maa forløffuiss att drage, huordt hand uyll, och sig instille igen Nytaarssaffthen.

Børnenss kammeriuncker³⁾ och Skolemeisters⁴⁾ skall

¹⁾ I Kongens Skrivkalender for 1617 læses, at han 26. Decbr. drog fra Kronborg til Frederiksborg og havde Prinsen med (Danske Saml. V, 58). Heraf fremgaar Tiden for Brevet. 2. Jan. 1618 vendte Kongen og Prinsen tilbage til Kronborg (Nyerup, Mag. for Rejseiagttagelser IV, 401).

²⁾ Den berømte Theolog, Professor Jesper Brochmann, som fra 1617 til 1620 var Prinsens Præceptor (Rørdam, Kjøbenhavns Universitets Hist. 1537—1621 III, 309. Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarch. 1872 S. 185. Brevet af 11. Juli 1620. Jvfr. Dänische Bibl. II, 174 ff.).

³⁾ Børnene \circ : de yngre Sønner Frederik og Ulrik. I Følge Grundtvigs Fortegnelse over den Tids Hofpersonale (anf. Skr. S. 131) var Vincens Stensen Kammerjunker hos Hertug Ulrik 1617—23 og Jørgen Schult hos Hertug Frederik 1619—24; men i og for sig synes det lidet sandsynligt, at Hertug Ulrik skulde have faaet en opvartende Kavaller to Aar før hans ældre Broder, og da Kongen 6. Maj 1617 noterer, at „Fysens [\circ : Vincens] Stensøn kom i Kammeret til de andre tvende Børn“ (Danske Saml. V, 52), maa Meningene derfor være den. at han blev Kammerjunker hos begge Sønnerne for saa senere kun at være det hos den yngste. Endnu tidligere, 2. Febr. 1617, var Jørgen Schult bleven ansat som Kammerjunker hos Hertug Frederik (Fridericia, Danmarks ydre polit. Hist. I, 93), men Bestallingen lød paa, at han tillige skulde være Kongens Raad og Tjener „von Haus aus“, og han har næppe strax hørt til Kongesønnens daglige Omgivelser, om han end ved enkelte Lejligheder, som f. Ex. Hertugens Rejse 1617 til Bremen (Danske Saml. IV, 7), har fungeret som Kammerjunker (jvfr. Brevet af 6. Decbr. 1618).

⁴⁾ Der var to, begge udnævnte samme 6. Maj 1617, nemlig M.

befhaalis att giffue acht paa, atty icke laader børnen drycke, naar dy haffuer Legdt dennom varm.

Du for dyn persohn¹⁾ sauell som ochsaa frederick²⁾ skall følgiss med, och skall fre: age paa den lille wogen huoss Prindtzen och du foraan paa dyn Eegen uogen.

94.*

1617—18³⁾.

Optegnelse om Lensmænd, som skulle indkjøbe Heste. — *Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml., Fol., 1299e.*

Disse epherskreffne heste, stickit til 10 rixdaler, skall købiss aff lensmenden, huilcke dii skall huos sig beholde til uyder besked.

h: Ior: Lunge.....	10 heste
h: an: Bille	10
h: Ie: Sparre	10
h: an: Synckler	10 ⁴⁾
Oluff Rosensparre	10
Steen Brade.....	10
Iacob wlfeld.....	10
Syuerdt grubbe	10

Hans Knoff, der var Hertug Frederiks Tugtemester indtil sin Død 1619, og Niels Frandsen, i en halv Snæs Aar Hertug Ulriks Tugtemester (Grundtvig, anf. Skr. S. 185). Den første af disse, Hans Christoffersen Knoff, f. 1578, havde 1613—17 været Rektor paa Herlufsholm (Wad, Rektorerne p. Herlufsholm S. 53 ff.). Niels Frandsen, der kreeredes til Magister et Par Uger efter sin Ansættelse ved Hove, blev 1627 Sognepræst i Vejle og døde 1642 (Personalhist. Tidsskr. III, 137).

¹⁾ Christen Thomesen Sehested (jvfr. ovfr. S. 98) var 6. Maj 1617 bleven Prinsens Hofmester (Grundtvig, anf. Skr. S. 129. Danske Saml. V, 52).

²⁾ Frederik Rantzau blev samme Dag Kammerjunker hos Priusen (Grundtvig, anf. Skr. S. 131. Danske Saml. V, 52).

³⁾ Tiden ligger mellem Decbr. 1616, da flere af de her nævnte bleve slagne til Riddere, og Aug. 1619, da Jørgen Lunge døde. Listen er vel næppe senere end fra 1618, da Jørgen Lunge mistede Elfsborg, Jens Sparre Christiansstad, Knud Henriksen Gyldenstjerne Vestervig og Peder Basse Svenstrup.

⁴⁾ Med en anden Haand er tilføjet: 5.

tage tot otthesøn	10 heste
tage tot andersøn.....	10
holger Rosenkrans axelsøn	10
h: al: Skeel	10
Iørgen Skeel	10
Otthe brade	10
Lauridtz Ebbissøn.....	10
Ernst Norman	5
knud gyldenstern axelsøn	10
knud gyldenstern hen:.....	10 ¹⁾
Ebbe munck	10
Palle Rosenkrantz.....	10
Christoffer gøie	5
Peder Basse.....	5
Mogens Pax.....	5

95.

12. Januar 1618.

Til Christian Friis.

Han skal udføre forskjellige Hverv, da Kongen er bleven forhindret i at komme til Kjøbenhavn, nemlig med Hensyn til den ostindiske Expedition, Landfolkets Forsyning med Mundering, Hugning af Tømmer til Brokar ved Kronborg, Oplærelse af nogle i Tugthuset til at knytte Garn, Ansættelse af en Chef for Arkeliet og Hjælp til Krudtmagerens Kulbrænding. — *Geh. Ark.*

Ieg uille haffue uerrit y københaffuen, ephthersom ieg med dig tog affskeen, haffde ieg formedelst andre sager icke bleffuen forhindrit. Nu skaldtu udi myn frauereelse disse ephtherskreffne Eerinder forretthe, intill gud uill, ieg kan komme tilstede, huilckit Nest gudtz hielp inden en eller thu dage uell skeer²⁾.

1. att dy reyderss³⁾ till den *Indianske* Seglation bliffuer *instigerit* att haste med vðredningen.

¹⁾ Med en anden Haand er tilføjet: 5.

²⁾ 10. Januar var Kongen fra Kjøbenhavn taget ud til Frederiksborg; 16. Januar vendte han tilbage (Nyerup, Mag. f. Rejse- iagttagelser IV, 495 f.).

³⁾ o: Rederne. Det ostindiske Kompagni var stiftet 1616.

2. At erfhaare, om Landtfolckit til fodtz haffuer alssammen bekommit Deris Liuri.

3. En tømmerman skulle forskickiss till Skaane y helsingborre leen tilatt hugge tømmer till Brokarren ued *Croneborrig*.

4. Der er En Soldatt aff *Crone*: ued naffn Iohan Segeberrig, som kan biinde eller knøtthe gaarn, hand skall anuyssis y thuchthusit sammestedt att leere nogle drenge och kuindfolck att biinde gaarn, huorfor hannem er loffuit 24 dl.

5. Med graabo skall handliss, att hand *Arckeliet* igen annammer och staar for regenskaabit¹⁾.

6. Lensmanden paa køben: faar att forskaffe krudmaageren²⁾ nogle Bønder, som kan Skaale Barken aff ted tree, hand skall gøre kull aff. *Vale. Datum* frede: den 12 *Ianvarij Anno* 1618.

·Christian.

Udskrift: Chanseleren Her Christian Friiss til hande.

¹⁾ I Følge Blom, Kristian IV's Artilleri S. 26 var denne Embedsbesættelse — thi Underhandlingerne førte til, at den udpegede Mand overtog den ham tiltænkte Plads — fremkaldt ved Statholderen Brejde Rantzaus Død 10. Jan. 1618, idet Kongen maatte ønske at have et Mellemlid mellem sig og Arkelmesteren i Kjøbenhavn, saa længe Statholderposten stod ledig. Adolf Frederik Grabow, der kaldes øverste Arkelmester, beklædte denne Stilling til 1624 eller dog hen imod denne Tid. 1624 blev han Berghauptmand i Norge, men allerede to Aar efter anstilledes der Undersøgelser i Anledning af Misligheder, han mentes at have begaaet; Udfaldet af disse Undersøgelser kjendes imidlertid ikke, ligesom overhovedet hans Skjæbne efter 1628, da Sekvestrationen af hans norske Gods hævdes, er ubekjendt (se de af Blom, anf. Skr. S. 26 ff. 31 samlede Efterretninger). Han var af en pommersk-meklenborgsk Adelslægt, af hvilken flere Medlemmer virkede her i Landet.

²⁾ Krudtmager var fra 1615 og endnu i 1618 Jakob Sørensen Tønder (Grundtvig, anf. Skr. S. 202).

96.

22. Januar 1618.

Til Christian Friis.

Kongen vil modtage Pfalzgreven i Kjøbenhavn. Rigsraadet maa snarest sammenkaldes i Anledning af hans Sag. — *Geh. Ark.*

Ieg haffuer udaff dyn Skriffuelse fornommit Paldtzgreffuens¹⁾ mening, att hand Epther besked uill fortøffue. Saa Er ted best, att hand ickun sig till københaffuen begiffuer med ted første, huordthed (!) ieg nest gudtz hielp y morgen affthen achter att uerre²⁾. Och kandtu strax, eptherattu bekommer detthe breff, begiffue dig ochsaa derhen, saoch befhaale herremenden, Musikanterne, trummeter och gevarden, atti ochsaa derhenkommer.

Saagen, som han mig udi hans Skriffuelse forregiffuer, er En ganske høi punct, Och siinis, ligesom du skriffuer, att dii Sielffuer fast giffuer dennom tabdt, Och uill uerre fornøden, att Raadit ted første mueligdt kommer sammen, huortill ieg laader nu gørre breffue y forraad³⁾. *Vale. Datum* wyndebiiholdt⁴⁾ den 22 *Ianvarij Anno* 1618.

Christian.

Udskrift: Chanseleren Her Christian Friiss til hande.

¹⁾ Pfalzgrev Johan Kasimir af Zweibrücken-Kleeberg, siden 1615 gift med Gustav Adolfs Søster Katharina, var 20. Jan. kommen til Helsingør, kom 24. til Kjøbenhavn og var den følgende Dag Kongens Gjest. Han havde sin Hustru med sig (Nyerup, Mag. f. Rejseiagtt. IV, 407 ff. Slange S. 401. Dsk. Mag. 4. R. IV, 48).

²⁾ Over Store Heddinge kom Kongen næste Dag til Kjøbenhavn (Nyerup, anf. Skr. IV, 408).

³⁾ Brevene, hvorved Rigsraaderne indkaldtes til et Møde paa Antvorskov, udgik 23. Jan. (Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 236).

⁴⁾ Vindbyholt, en lille Kongsgaard i Roholte Sogn mellem Præste og Faxe. Kongen havde aflagt sin Moder et Besøg i Nykjøbing.

97.*

24. Januar 1618.

Til Jakob I af England.

Anbefalingsbrev for Gesandten Anders Sinklar. — *Efter den fotografiske Udgave i Facsimiles of national manuscripts from William the Conqueror to Queen Anne, Part IV, Nr. 22.*

Serenissimæ (!) frater & affinis Charissimæ (!), mittimus ad Se: Ve: famulum nostrum communem Do: Andream Synchronum, Qui in mandatis habet, ut apud S: V: quaedam graviora exponat. Quamobrem etsi non dubitemus, quin S: V: ipsi fidem sit habitura, Tamen ut id eo magis hisce nostris literis perlectis faciat, ab eadem peramanter contendimus. Cui de cætero vitæ diurnitatem & Regiam prosperitatem ex animo quam intime præcamur¹⁾. Dabantur Hafniæ 24 Ianuarij Anno Dni 1618.

S: V: bonus & fidelis frater & affinis

Christianus.

98.

25. Januar 1618.

Til Christian Friis.

Om Hugning af Bøgetømmer. Tage Thott skal møde i Elfsborg, forinden Jørgen Lunge drager derfra. — *Geh. Ark.*

Key Randtzou²⁾ skall laade hugge udi den tilkommediss Neye³⁾ ymellom københaffuen och dette thre hun-

¹⁾ Samme Dag udfærdigedes der Anbefalingsbreve for Anders Sinklar til Prinsen af Wales og Sir Dudley Carleton, og Dagen efter tog han Afsked fra Kongen, som medgav ham 300 Rdl. til Tærepeng (Erslev, anf. Skr. I, 246). Jvfr. Brevet af 10 Febr. 1618. I Slutningen af April synes han atter at have været i Danmark (Dsk. Mag. 4. R. IV, 49), hvorimod man af Macray, Second report S. 13 og 45 skulde slutte, at han først ved denne Tid forlod England. Skulde hans Navn paa hint Sted være en Skrivfejl af Sigvard Grubbe for Anders Bilde (jfr. Erslev, anf. Skr. I, 243)?

²⁾ Lensmand paa Kjøbenhavns Slot.

³⁾ o: Næ.

drede Bøger, Ett gaadt kuartheer y kanthen Och saa lange, som dy kan falle. Der skall gørriss et sønderlig mercke, huormed man kan samme stubbe, dersom treerne bliffuer affhuggen, mercke. Naar samme antall treer omhuggen och feldt erre, daa skall der forordniss tømmermend til, som samme tømmer kan kaanthe. Lensmanden rammer uell til, saatt all tømmerit icke Bliffuer huggen paa et sted.

Den Ene tage todt gørriss Paa Baahuss inted fornøden¹⁾, alleniste att taage todt, som nu y københaffuen er, hand tilsiiigis att begiffue sig till Elsborrhig, saat hand sammestedt kan uerre tilsteede, førend Iørgen derfraa draager. *Vale. Datum Ronsty*²⁾ kroee den 25 *Ianvarij Anno Dni* 1618.

Christian.

Udskrift: Chanseleren Her Christian Friiss til hande.

99.*

Januar 1618.

Befaling om at udfærdige Bestallinger for en Kapelmester og en Underkapelmester. — *Geh. Ark.*

¹⁾ Med Baahus var Jørgen Lunge forlenet, men samtidig havde han ogsaa Elfsborg, som ved Fredslutningen 1613 var givet Danmark som et Sikkerhedspant for 1 Mill. Rdl. Begge Lenene overdroges i April 1618 til Jens Sparre (Erslev, Danmark-Norges Len og Lensmænd S. 12. 78). Et Kongebrev af 25. Jan. 1618 paalægger Tage Thott Andersen at ligge i Slotsloven paa Baahus og Tage Thott Ottesen at ligge i Slotsloven paa Elfsborg i Jørgen Lunges Fraværelse (Skaanske Tegn. IV, 174). Man finder ikke i denne Kancelliets Kopibog Spor til, at Kongens egenhændige Befaling har foranlediget et nyt Kongebrev. Tage Thott Andersen til Næs og Egede († 1642) var Lensmand paa Laholm, hans mere berømte Fætter Tage Thott Ottesen til Eriksholm († 1658) var Lensmand i Landskrone.

²⁾ Rungsted. 1613 var Kroen her bleven overladt til Villum Carron, som et Par Aar efter blev Herold (Christensen, Hørsholms Hist. S. 261. Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarch. 1872 S. 203).

Thuende Bestillinger

En paa Merlcker ¹⁾ <i>Insturmentist</i> Enanden paa Monss Persøn ²⁾	}	den ene for <i>Capelmei-</i> <i>ster</i> , den anden for <i>vnderkapelmeiste[r]</i> , dog for den besolding, dii nu haffuer.
--	---	--

100.

10. Febr. 1618.

Til Anders Sinklar.

Han skal ikke tale til den engelske Konge om dennes Intercession for den svenske Regering, men melde, at Indløsningssummen for Elfsborg er bleven betalt med det for indeværende Aar fastsatte Beløb, skjønt med stort Besvær. — *Geh. Ark.*

Ieg haffuer fraa Rubberdt Anstruder³⁾ fat Skriffuelse, huorudi hand formelder, at myn Elskelige keere Suoger Och Broder, kon: vdi Store Brytannien, sig ganske haffuer

- ¹⁾ 30. Januar 1618 udfærdigedes der Bestalling for Melchior Burggrafing (=: Borchgrøving) som øverste Kapelmester (Sjæll. Reg. XVI, 293 f.). Han døde 1632 som Kannik i Roskilde (Bloch, Roskilde Domscoles Hist. III, 24. Ny kirkehist. Saml. I, 547). En Søn af ham blev Konrektor i Aarhus og siden Sognepræst i Hornslet (Personalhist. Tidsskr. III, 270).
- ²⁾ Mogens Pedersen, Instrumentist, fik 19. Aug. 1615 et Tillæg af 100 Rdl. til sin Besolding. To Aar senere tilstodes der ham 100 Rdl. aarlig for at undervise i Musik og underholde en ung Person ved Navn Simon Ut[r]echt. Hans Bestalling som Underkapelmester er af 6. Febr. 1618. 1621 forlenedes han med et Vikarie i Roskilde (Sjæll. Reg. XVI, 141. 280. 305 f. XVII, 187). Jvfr. Hübertz, Aktstykker vedk. Aarhus II, 36. Ny kirkehist. Saml. I, 131. Kirkehist. Saml. 3. R. III, 25. Nyerup, Lit. Lex. S. 456. Brev af 6. Oktbr. 1621.
- ³⁾ Robert Anstruther af en skotsk Slægt brugtes i en Række Aar af den engelske Regering i diplomatiske Ærinder, navnlig hos Kongen af Danmark (jvfr. ovfr. S. 87), til hvem han stod i et særeget Forhold, idet han fra Aaret 1606 var dennes „abwesende Tjener“ eller Agent i England med en fast aarlig Løn (Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarch. 1872 S. 176). Han kunde skrive Dansk. Jvfr. Molbechs Udg. af Brevene I, 56.

erkleerit, at hand med *intercession* for dy Suenske inted uill sig befatthe. Saa erfhaarer ieg ochsa, at Nuhmehr den Suenske gesanther vdaff Engeland er forreissit, huorfor du om samme Punct inted skaldt formelde¹⁾. Den *Summa* penning, som vdi Neeruerendiss Aar for Elsberrig skulle erleggis, Er, Gud uerre loffuit, imod alle folckiss *opinion* Nu erlagdt, Dog ted holdte ganske haardt. Och motthe konningen, her: Iohan saoch huem Sølfuer geskiir haffde, Sligdt til mynthen strax skicke²⁾, Pated *Summen* kunde bliiffue Erlagdt. Huorlediss ted med den syste *termyn* uill affløbe, ted giffuer oss tyden³⁾.

Huilckit alsammen du ha: ker: skaldt beretthe Och derhuoss ha: ker: med myn keere Søster och Prindtzen *Salutere*, vdiligemaade dy herrer, som till hoffue erre, med huilcke du uest, at ieg Er bekendt. Denne Lakey maatdu inted Lenge opholde, menss hannem enthen till Landtz eller waandt framskicke, Och saaframdt du nogit mig vyldt paa denne tyd laade uyde, som macht paaligger, daa laad

¹⁾ Betalingen af den Million, som Sverig skulde erlægge, faldt meget vanskelig, og den svenske Regering søgte, skjont forgjæves, at opnaa Udsættelse. Blandt andet henvendte den sig gjentagne Gange til Jakob I, under hvis Mægling Knæred-Freden var sluttet, for gjennem ham at bevæge Christian IV til Eftergivenhed i saa Henseende, og den engelske Konge opfyldte virkelig ogsaa den til ham rettede Anmodning 1615, i Begyndelsen af 1617 og i Slutningen af 1618 (Macray, Second report S. 12. 13. Slange S. 392. Danske Saml. V, 52), dog uden Virkning. Den svenske Gesandt Johan Skytte, som i Decbr. 1617 i samme Øjemed gjæstede det engelske Hof, var derimod ikke heldig (Hallenberg, Gustaf Adolfs regering IV, 687 f. 692 ff.).

²⁾ I Stedet for har der først staaet: „til mynthen skicke tedsamme“.

³⁾ Første Afbetaling fandt Sted 1616, anden 1617, tredje 1618 (Pengene indsattes 17. Febr. i Hvælvingen paa Frederiksborg, s. Nyerup, Mag. f. Rejseiagtt IV, 413) og den fjerde og sidste efter Bestemmelsen 1619 (jvfr. Brevet af 17. Jan. 1619). Gustav Adolfs Fætter Hertug Johan af Østergötland (jvfr. ovfr. S. 15) havde 1613 stadfæstet Gjældsrevet til Danmark (Slange S. 340).

*D: Ionas*¹⁾ skriffue. Raadit er heer nu forsamliid²⁾, och er alting, Gud uerre Eerit, ganske well. *Vale. Datum Anderskou den 10 Februarij Anno Dni 1618.*

Christian.

Udskrift: Her Anderss Synckler til hande.

101.*

17. Marts 1618.

Til Kurfyrst Johan Georg af Sachsen.

Kongen erklærer, at han ikke kan møde til en Sammenkomst med Kurfyrsten i Løbet af Sommeren, men foreslaar, at de til Efteraaret skulle træffe sammen i Lyneborg. — *Haupt- u. Staatsarchiv i Dresden.*

Freundtlicher, vielgeliebther Vetther, Schuager vndt Bruder, Negst meine freundt willige dinste vndt wass mehr liebess vndt gutess Ich vermach zuuor, kan ich E: L: freundt, Vetther, Schuager vndt Bruderlichen nicht Bergen, dass ich aus E: L: schreiben vernommen, dass der erste bestimther tag der zusammenkunst von wegen dess ausgeschribenen Churfurstentaagiss E: L: nicht gelegen, vndt dass diiselbige zeit etwass kurdrtzer muchte ahngesetzt werden.

Weill nuhn dii zeit durch der Post hin vndt hierreissen zimlich verlauffen wurde, Erachte ich Es fuhr wnmuglich zu thun, weil auch der sommer Nuhmer Ahntriiit, vndt ich ihm werendem sommer fuhr dismahl von hinnen mich zubegeben nicht vnthersteen kan, Insonderheit weill mein Stadthalter fuhr wenich tagen thodess ver-fhaaren³⁾, Ich auch fuhr weinig zeit einen newen Chanseler bekommen, Bitthe derohalben ganss freundt, vetther,

¹⁾ Jonas Carisius var ogsaa sendt til England (Macray, Second report S. 45. Nyerup, Mag. f. Rejseiagtt. IV, 407).

²⁾ Om dette Møde og Forhandlingerne paa det jvfr. Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 236 ff.

³⁾ Brøjde Rantzau var, som ovfr. S. 129 bemærket, død 10. Jan. 1618.

Schuager vndt Bruderlich, E: L: wollenss Im keinen vn-
guthen auffnehmen vndt mich Ihn werendem Sommer Endt-
skuldiget halthen. Wahn ess sonsten E: L: gelegen sein
wurde einen tag in *September, October* zu nennen, alsdan
wil ich mich ganss willich darzu bekuemen. Weil auch
Hamburch E: L: allerdingess nicht gefellig ist, so weiss
ich keine staadt dahn lyneburch, welche E: L: Etwass
neger gelegen dahn hamburch, ahn welchen ordt ich auch
zum bekuemligsten mich verfiigen konthe¹⁾. Wass nuhn
E: L: meinung oder *Resolution* sein wirdt, dasselbige werden
E: L: mihr woll wissen lassen. Befhele E: L: hiemit dehm
lieben Godt vnd thu nicht alleine ihn dissem, sondern
ihn allem dehm, wass E: L: lieb vndt dinst mag sein,
von hertzen gerne, wii ess Einem getreuen freundt, vet-
thern, Schuagern vndt Brudern eignet vndt gebiiret dii
zeit meiness lebenss

Christian.

Datum kopenhagen den 17 *Martij Anno* 1618²⁾.

102.*

Omtr. 26. Marts 1618.

Til Christian Friis.

Ordre om Breve, der skulle udfærdiges i Kancelliet om Bro-
sten fra Møen, om Kugler og Jern fra Baahus og om en Instrux
for en Kaptajn, som skal ligge i Øresund for at forhindre Toldsvig.
— *Gch. Ark.*

Ett Breff till fogden Paa Møn, att hand til ferresteden
skall laade aage Brostene, saa mange som 5 skuder kan
føre³⁾;

til Iørgen lunge, att hand med Cronenss tiener skall
laade nederføre, huess kugler Och baalastiern Dronningen
aff Suerrig till grendtzen ued Bahuss Eelff laader føre, Och

¹⁾ Der blev ikke noget af denne Sammenkomst.

²⁾ Udskriften ikke egenhændig.

³⁾ En Ordre af dette Indhold udgik 26. Marts 1618 til Hieronymus
Thorkildsen, Foged paa Møen (Sjæll. Tegn. XXI, 292).

siiden heer tilkendegiffue, naar sligdt till Bahuss ankommer, saoch huormegit, paated man derepther kan sende skiib¹⁾).

En *Instruction* Paa En *Capitein*, som med ted skiib grib skall ligge y sundit, att hand sammestedtzt skall uare och acht paa giffue, att ingen vfortollit igennem løber, saoch med sit folck udi saa mange skib, mueligdt Er, indfaare Och ransage, hvad godtz dii inde haffuer, Och om dii icke uidere, end Angiffuen Er, indhaffuer²⁾).

Tollerne skall hannem deriss tolzedler laade see, naar hand ted begerendiss vorder.

Udskrift: Chanseleren till hande.

103.*

Omtr. 1. April 1618.

Optegnelse om Breve, som skulle udstedes om Istandsættelse af Antvorskov og Indsendelse af Høns. — *Geh. Ark.*

Breffue

till Anderskou, att hand sig skall staffere, saatt Printzen til Piindtzedag³⁾) dersammestedtzt kan ligge⁴⁾);

till Møn, att fogden sammestedtzt skall købe och sielffuer hiidforskaffe 300 høns och dennom salediss framføre enten till landtz eller wandtz, atti leffuendiss och uellfød framkommer, ty hand paa ingen vden paa dennom, som uell framkommer, skall kuyteriss;

till hanss lyndenou Paa Borningholm udi samme mening om 400 høns, Och att hand dennom imod Pindtzdag heer skall haffue tilstede;

1) Kongebrevet herom, af 26. Marts, findes i Norske Rigsregistr. IV, 689 f.

2) En Instrux af 29. Marts 1618 for Skipperen Anders Bogensen, som skal ligge i Bæltet med Skibet Alexander for at passe paa, at ingen forløber Tolden, er indført i Sjæll. Reg. XVI, 326; men en Instrux af det Indhold, Texten angiver, findes ikke der.

3) Indtraf 1618 paa 24. Maj.

4) Kongebrevet til Ebbe Munk er af 2. April 1618 (Sjæll. Tegn. XXI, 296).

till Otthe Lindenou¹⁾ udi samme mening om 300;
till Palle Rosenkrantz²⁾ udi samme mening om 200³⁾.

104.*

Omtr. 22. April 1618⁴⁾.

Udkast til en Instrux for to Skibe, som skulle løbe til Færøerne og Island og nord om Norge og forebygge al ulovlig Sejlads og Fiskeri i disse Farvande. — *Kgl. Bibl.*

Instruction paa dii thuende skiib,
som skall y westersøen.

Capitein Niels Rossenkrantz⁵⁾ paa *Fides* skall strax *recta* seile paa Island och sammestedt fraa sig ylandsetthe dii herremend, som didhen forordnit Er⁶⁾. Paa ueien skall dii Erfhaare, om nogen friibuther vnder ferrø eller wespenø sig opholder, Och saframdt hand ted kan fornemme, skall hand dennom strax søge. Saframdt ingen endaa forhanden er, skall hand holle hanss kaass, som forbemelendt (!) Er. *Capitein* hindrich wynd⁷⁾ skall holle flaade med herfraa intill vnder ferrø och wespenø, saatt dii samdtlig sammestedt kan griibe dennom an, som der wloffligen sig opholder. Naar nu Rossenkrantz siin kaass paa Island setter, daa skall den wynd sig runderomkring

¹⁾ Lensmand paa Sølvitsborg.

²⁾ Lensmand paa Vordingborg.

³⁾ De 4 Breve om Høns ere udstedte 1. April 1618 (Sjæll. Tegn. XXI, 295). De lyde paa saa mange Par Høns, som Kongen nævner enkelte.

⁴⁾ Den giennem Kancelliet udfærdigede Instrux for Niels Rosenkrands er af 22. April 1618 (Sjæll. Reg. XVI, 342 ff.).

⁵⁾ Jvfr. om ham ovfr. S. 33.

⁶⁾ Frederik Friis og Jørgen Vind havde 9. April faaet Befaling til at gaa til Island for at anstille Undersøgelser med Hensyn til Lensmanden Herluf Daa og de paa Øen handlende Kjøbmænd (Slange, übers. v. Schlegel, II 113. Norske Rigsregistr. IV, 692. Jvfr. Espólin, Íslands Árbækur VI, 2 ff. 7 ff.).

⁷⁾ Henrik Vind til Aggersvold og Klarupgaard, f. 1594 † 1633 (Hiort-Lorenzen og Thiset, Danmarks Adels Aarvog 1886 S. 405).

ferrø och wespenø opholde (dog icke kriibe udi nogen hauen), indtill Rosenkrantz igen til hannem kommer. Siiden skall dii inted skilliss ad, Och skall denne wynd følge denne Rossenkrantz Och setthe derriss kaass ad waarhuss Och paa ueien allestedtz Erfhaare, om nogen, Ihuad Nation hand uerre kan, paa Norriess reffuerer eller strømme y nogen maade wlofflig fiiskeri eller handell vden Pass bruger. Siiden skall dii derfraa indtill kyldyn¹⁾ sig begiffue och paa ueien udi alle fiiskerleier acht giffue, om nogen uden Pass sammestedt handler, huilcke allesammen, ihuor dii fiindiss, dii med macht skall indtaage och dennom til københaffuen føre.

Naar sligdt vdi Norlanden forrettit Er, skall dii dennom Paa hiemreisen begiffue, och skaall Rosen: til Island, herremenden igen att indtage, sig begiffue. Och skall wynd sig till ferø och wespeø igen begiffue, att erfaare, om endaa nogen, som inted der haffuer att gøre, sig opholder. Naar sliigdt forrettit er, skall hand sig *recta* till køben: begiffue.

Paa et aff skiiben Eller ochsaa paa et aff købmendens skiibe Skall dii taage med dennom 2 Islendtske ganger, som vnge erre, huilcke lensmanden sammestedt dennom skall forskaffe.

105.

2. Maj 1618.

Til Christen Thomesen Sehested.

Han skal den følgende Dag kjøre med Prinsen til Kongen.
— *Kgl. Bibl.*

Du skaldt y Morgen Epther Predicken begiffue dig hiid med Prindtzen *comitatu solito* och bruge diin uogen

¹⁾ En Ø i det nordlige Ishav ved Kysten af Halvøen Kola (s. E. H. Wichmann, *Gesch. Altona's* S. 285 f.).

til Prin: Du skall ochsaa taage Skredderen¹⁾ med dig.
Datum fride: 2 *Maij Anno* 1618.

Udskrift: Christian Thomessøn till hande.

106.

5. Maj 1618.

Til Christian Friis.

Om Modtagelsen af det russiske Gesandtskab. En Vognmand, som er kjørt fra et Bud, skal straffes. — *Geh. Ark.*

H: Anderss Bille haffuer faat beskeen, hurlediss hand sig med den gesanter²⁾ skall forholle, Och skall hand y helsingør en dag eller thu ophollis, pated man kan bekomme wogne til dy fornemste. Du faar att sende dyn uogen med en aff Chanseliet, som kan bliiffue huoss dem, diidhen, saa skall Christen thommissøn ochsaa faa hans wogen till dennom. Den wogenmand, som og denne breffuiss fram, hand og fraa hannem, imenss hand uaar oppe med Breffuit. At ted icke forsømmis, att hand io faar straff derfor.

Disse Riisser kand best ligge y mit lossomente ued stranden³⁾. *Vale. Datum* frede: Den 5 *Maij Anno Dni* 1618.

Christian.

Udskrift: Chanseleren H: Christian friiss till hande.

¹⁾ Maaske Simon Walter, der i hvert Fald 1619 var Prinsens Skrædder (Rentemestr. Regnsk.).

²⁾ En russisk Gesandt, som 12 Maj havde Audiens hos Kongen i Kjøbenhavn og 16. Maj drog bort „paa Vejen til Nederlandene“ (Nyerup, Mag. f. Rejseiagtt. IV, 423 f.). Anders Bilde var Lensmand paa Helsingborg og havde samme Dag (5. Maj) faaet Befaling til, naar det russiske Gesandtskab ankom der, at betale dets Ophold i Byen og ledsage det over Sundet til Helsingør samt at møde 12. Maj i Kjøbenhavn (Skaanske Tegn. IV, 191).

³⁾ 1620 bortforpagtede Kongen en Gaard i Højbrostræde i Kjøbenhavn, som han „for en kort Tid siden“ havde kjøbt af

107.

11. Maj 1618.

Til Christen Thomesen Sehested.

Han skal komme med Kongens Sønner til Kjøbenhavn. —
Kgl. Bibl.

Den 18 *Hvius* skaldtu dig med Børnen till københaffuen begiffue. Och skall Prindtzen med fre: Randtzou och en aff dii andre kammeriuncker aage paa den Eene store uogen, Och dii andre thuende skall aage paa den anden store uogen, huoss huilcke du kandt *ordinere* till den Ene kammeriuncker saa mange, som huoss dem kan faa rom. Aadam Bulou skall samme daag med hestene sig till københaffuen begiffue, dog icke følgiss med Eder. *Datum* frederichsborrig den 11 *Maij* Anno 1618.

Udskrift: Hohmeisteren (!) Christian thommissøn till hande.

108.

22. Maj 1618.

Til Anders Sinklar og Mogens Kaas.

Nogle Soldater skulle hjemmitteres. En Kaptajn skal trues med Afskedigelse, hvis han ikke indøver sine Folk bedre. — *Geh. Ark.*

Peder Olborrigss *Companie*¹⁾ maa begiffue sig hiem igen. Och skall samme *Capitein* aduaariss, att hand siine

Fru Ellen Marsvin, til Johan Eriksen med Forpligtelse for denne til deri at herberge Fremmede (Nielsen, Kjøbenhavns Diplom. II, 643). Mon det ikke skulde være denne Gaard, liggende paa Hjørnet af Højbrostræde (nu Højbroplads) og Læderstræde (Nielsen, Kjøbenhavns Hist og Beskriv. IV, 334), som der sigtes til i Texten? I hvert Fald var det samme Johan Eriksen, „Gastgeber i kgl. Maj's den store Gjæstegaard ved Stranden her udi Kjøbenhavn“, som 23. Juli 1618 fik Betaling for den russiske Gesandts Ophold fra 9. til 16. Maj samme Aar (Rentemestr. Regnsk.).

¹⁾ Peder Ibsen Aalborg var Kaptajn over et Kompagni i det skaanske Regiment. Over dette Regiment var Anders Sinklar Oberst, medens Mogens Kaas til Støvringgaard var Oberst over det jydsk Regiment (Grundtvig, Meddelelser fra Rente-

Soldater bedre affretter, endsom nu er att see, vnder *Cassering*.

Dii andre skall begiffue dennom enhuer Paa sit arbeide igen indtill uyder beskeed.

Actum københaffuen den 22 *Maij* Anno 1618.

Udskrift: H: Andress Synckler och Mogenss kaass till hande.

109.

22. Maj 1618.

Til Christian Friis.

Rytteriet maa hjempermitteres. — *Geh. Ark*

Ritmeisterne,

Saa mange heer tilsteede erre, maa forløffue Riiterne at drage heerfraa ephther Enhuerss leilighed, naar dii paa dennegang uyll.

Actum københaffuen den 22 *Maij* Anno 1618.

Udskrift: Chansleren till hande.

110.*

Omr. 29. Juni 1618¹⁾.

Udkast til en Skrivelse til Statholderen i Hertugdømmerne om en Udbetaling til Gregorius Ketwich, om Tilsendelse af Dalerment, hvis der trænges dertil, om Antagelsen af to Kaptajner, om Købet af Godset Nybøl m. m., samt til en Anbefalingsskrivelse til den engelske Dronning for Vilhelm Belov paa Hertug Ulriks Vegne. — *Geh. Ark*.

Auff dess Stadthalterss²⁾ Schreiben.

Gregorius ketuich³⁾ soll mit dem gelde zu Brehmen bezalet werden. Vnd so vern bei den vnterthanen mangell

kammerarch. 1872 S. 111. 114). Den foregaaende Dag havde Kongen været „ude med Landsaatterne“ og mønstret dem (Nyerup, Mag. f. Rejseiagtt IV, 424).

¹⁾ Paa Brevet er noteret, at det er modtaget „in horto Regio“ (o: Rosenborg) 29. Juni 1618.

²⁾ Gert Rantzau.

³⁾ Han nævnes i Kongens Dagbog for 1608 (Schlegel, Saml. z. dän. Gesch. II, 3, 71), hvor det hedder, at han fik 2000 Rdl.

ahn thaleren sein wirt, so soll der Stadthalther strax auff der Post mihr dii ahnzaall wissen lassen, vndt sollen ihm von stunden daler *in specie* zugesicket werder (!) ¹⁾, welche dii vntherthannen Einwexelen sollen, dan ich nicht vermeine Einnig geldt dan daler ahnzunehmen ²⁾. Er soll auch mit der vhmslagssrechnung Einzuskicken Eilen.

Dii beide *Capiteine* soll Er ahnnehmen vndt sii seinem schreiben nach bei den vntherthaanen *Contentiren* lassen.

Mit dem gute Nubell [h]att ess seine richtigkeit, dahn ich den kauff h: Iohansen auffgetragen ³⁾.

Es soll Ein schreiben ahn h: hansen von wegen der 498 daler gethan werden.

Dii handtwerck Brauchen, sollen geben wii fuhr alterss.

Eine forskrift ahn dii ko: Ihn Enge:, dass sii wilhelm Belowen ihn h: wldrichss sachen zuerrichten wolle behilfflig sein ⁴⁾.

for nogle „korte Lasker“ (o: Kortelasser, Huggeter, af det franske coutelas, s. Blom, Kristian IV's Artilleri S. 311 f. Brasch, Vemmetoftes Hist. I, 117), og i Dagbogen for 1625 (Nyerup, Mag. IV, 532), da der gaves ham Penge til at kjøbe Proviant til Hæren.

- ¹⁾ I Juli Maaned sendte Kongen 50,000 Rdl. til „Lante Holsten“ (Nyerup, Mag. f. Rejseiagtt. IV, 428).
- ²⁾ Den tydske Smaament var ikke god (Slange S. 412. Schlegels Overs. II, 110).
- ³⁾ Godset Nybøl i Angel kjøbtes 1618 af Hertug Hans fra Klavs v. d. Hagen for 65,500 Rdl. (Trap, Slesvig S. 501. Dsk. Mag. 4. R. V, 45). Har Bestemmelsen været, at Godset skulde kjøbes til Kongen, maa der være sket en Forandring hermed, thi Hertugen og hans Efterkommere beholdt det.
- ⁴⁾ 30. Juni 1618 udfærdigedes en Anbefalingsskrivelse til Dronning Anna af England for Vilhelm Belov (Ausländ. Reg.). Denne Mand, Kongens „abwesende Tjener“ siden 1606, blev 1623 Agent i England (Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarch. 1872 S. 176). 1622 angives det, at han i omtr. 30 Aar havde tjent Dronning Anna af England, der var død 1619 (Macray, Second report S. 40). 1629 træffes han i sin Hjemstavn Meklenborg (Fridericia, Danm. ydre polit. Hist. I, 137).

111.

13. Juli 1618.

Til Christian Friis.

Han skal i Overværelse af det ostindiske Kompagnis Direktører tale med den ceilonske Gesandt. Kongen kommer snart til Kjøbenhavn. Om Prisen paa Bøsninger og om en Klokkestøber. — *Geh. Ark.*

Huad ted Indlendttske vehsen, som gesanteren¹⁾ angiffuer, anlanger, derom kandtu udi beuyndheberniss neruerelsse taale med gesanten och om altiing nestkommendiss Onstdag²⁾ referere, paa huilcken tiid ieg nest gudtz hielp achter att uerre y københaffuen. Dii Biissing³⁾ koster mig heer icke mere end 8 β. Med klokestøberen Er aldt

1) Da Kansleren skal tale med denne Gesandt i Overværelse af „Bewindheberne“ (o: Direktørerne for det ostindiske Kompagni), kan der ingen Tvivl være om, at det maa være Gesandten fra Ceilon, som i Novbr. 1617 var kommen til Danmark, som 30. Marts 1618 paa sin Herres Vegne afsluttede en Handels- og Forbundstraktat med Christian IV, og som endelig 16. Novbr. efter et helt Aars Ophold her tog Afsked fra Kongen for nogle Dage efter at sejle med den danske Expedition til Ostindien. Hans egentlige Navn var Marselis Boshouwer, og han var fra Nederlandene. Hvorledes han blev bekjendt med Kejseren paa Ceilon og af denne blev ophejet til Prins af Migomme og fik mange andre højt klingende Titeler, hvorledes han drog til Europa og der indledede en Forbindelse mellem Ceilon og Danmark, og hvorledes han endte sit æventyrlige Liv allerede i Oktbr. 1619, derom findes Oplysninger i Schlegels Samml. zur dän. Gesch. I, 3, 167 ff. 174 ff. (jvfr. Nye Dsk. Mag. I, 373 ff.). — Det „indlendske Væsen“, hvorom der er Tale i Brevet, maa man antage har været Sager angaaende den ostindiske Expedition, og Schlegel har maaske derfor truffet det rette, naar han i sin Bearbejdelse af Slange (II, 96) gjen giver Ordene ved „das Indianische Wesen“. Jvfr. det følgende Brev.

2) 15. Juli. Paa denne Dag kom Kongen til Kjøbenhavn (Nyerup, Mag. f. Rejseigt. IV, 428).

3) Formodentlig Bøsninger (s. Kalkar, Ordbog I, 305).

ygaar giordt klaardt¹⁾. *Vale. Datum Croneborrig den 13 Iulij Anno 1618.*

Christian.

Udskrift: Chanseleren Her Christian friiss till hande.

112.

14. Juli 1618.

Til Christian Friis.

Kongen erklærer sig villig til at laane det ostindiske Kompagni 12,000 Rdl. — *Geh. Ark.*

Iacob Myckelsøn²⁾ haffuer uerrit heer y dag och hafft et breff³⁾ med sig, huilckit ganske ingen *Summa* y sig haffde, alleniste sagde dennom med 10 thusind inted kunde uerre hiolpen, menss begeerede 12 thusind.

Ephtherdi ieg nest gudtz hielp y morgen kommer till køben:, Saa kan Chanseleren y forraad laade stelle Breffuit paa 12 thusind daler paa omslaagss maaneer, Saa Skall dii bekomme penningen vngeferlig om 3 eller 4 slett ephthermiddag⁴⁾. *Vale. Datum frederichsborrich den 14 Iulij Anno Dni 1618.*

Christian.

Udskrift: Chanseleren Her Christian Friiss til hande.

¹⁾ Megen Sandsynlighed taler for, at det er Hartvig Qvillichmeyer, hvis Støbning af „den store Timeklokke“ (Specieklokken) til Frederiksborg Kongen havde overværet 3. April 1618 (Kirkehist. Saml. 3. R. IV, 262 f.).

²⁾ Tolder i Kjøbenhavn, senere (fra 1625) Borgmester sammesteds, s. Brevene 1632—35 S. 83 f. og Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskriv. III, 208 ff. Han var en af Direktørerne for det ostindiske Kompagni.

³⁾ o: et Gjælds brev.

⁴⁾ Først 18. Juli udbetaltes Pengene (Nyerup, Mag. f. Rejseiagtt. IV, 428).

113.

11. Aug. 1618.

Til Christen Thomesen Sehested.

Kongen sender nogle forlangte Lægemedler med Undtagelse af Granatæbler, som han ikke har kunnet faa; han beklager sig over, at Doktoren ikke har dem hos sig. — *Kgl. Bibl.*

Ieg sender dig herhuoss Saa mange *medicamenta*, som seddelen om formelthe, saaner som graanadtebell, huilcke icke Er att bekomme. *Docteren*¹⁾ motthe uell haffue sligt med sig, besønderligenss Eptherdi hand dog taager forsell²⁾ nock, huor hand Reisser. Ieg haabiss, att ted uell ingen Nød haffuer. Laad mig dog uyde strax, huor ted nu Er. *Datum* frede: den 11 *Agustj Anno* 1618.

Udskrift: Christen Thommessøn till hande.

114.*

1. Septbr. 1618.

Til Tolderne i Suudet.

De skulle udbetale Johan Bøgvad 3000 Rdl. til Bygningsarbejder paa Frederiksborg. — *Geh. Ark.*

Tollerne skall tilstille Iohan Bøguad³⁾ trethussind daler, huilcke hand till fre: bigningss behoff skall vdgiffue⁴⁾. *Actum* frede: den 1 *Septembris Anno* 1618.

115.

5. Oktbr. 1618.

Til Christian Friis.

Johan Sem skal komme til Haderslev. Nogle Bjergværksfolk skulle sendes op til Norge. En Metalgruppe, fremstillende en

¹⁾ Matthias Jakobsen (s. ovfr. S 101).

²⁾ o: Befordring (Kalkar, Ordbog I, 691).

³⁾ Om Johan Bøgvad, som paa denne Tid var Skriver paa Frederiksborg, se Brevene 1636—40 S. 5.

⁴⁾ Under 27. Septbr. noterer Kongen, at han har givet Johan Bøgvad 3000 Rdl. til Frederiksborgs Bygning (Nyerup, Mag. f. Rejseiagett. IV, 435).

Hest og en Løve, skal gjøres færdig eller Mesteren trues til at stille Borgen. Landretten nærmer sig sin Afslutning. — *Kgl. Bibl.*

Iohan Sem¹⁾ skall sig strax hiidbegiffue. Den Berchmeister skicker ieg nu ochsaa fram²⁾ och derhuoss deriss bestalling paa, huess dy skall haffue. Och skall dy samdtlich strax forskickiss op till Styring bolss len³⁾, ty samme

1) Johan Sem, maaske af Fødsel en Nordmand, fik 30. April 1616 Bestalling som Ingeniør (Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarch. 1872 S. 197). I Decbr. 1617 sluttedes der Kontrakt med ham om Opførelsen af en Befæstning paa Amager, o: Christianshavns Fæstningsværker, et betydeligt Arbejde, der skulde være færdigt til Foraaret 1620, og hvorfor han skulde oppebære 38,100 Rdl. Grunden til, at han kaldtes over til Haderslev, har vistnok været den, at Kongen har villet tale med ham om Digearbejderne ved Bredsted (jvfr. ovfr. S. 112), som han havde overtaget, uden at han var bleven færdig paa Amager, hvor hans Søn, Sem Johansen, en Tid fortsatte Arbejdet. Med Aaret 1620 forsvinde Sporene af ham (Lassen, Doc. til Kiøbenhavns Befæstn. Hist. S. 46. 124 ff. Nyerup, Mag. f. Rejseiagtt. IV, 585 (samt 434). Brev af 11. April 1620. Nielsen, Kjøbenhavns Diplom. II, 762. Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskriv. IV, 256. 259. Norske Rigsregistr. IV, 644. V, 36. 64).

2) Tobias Kupfer fra Sachsen fik samme Dag, 5. Oktbr. 1618, Bestalling som Bergmester i Norge (Brünnich, Hist. Efterretn. om Norges Biergverker S. 274, efter hvilket Skrift han først i Begyndelsen af 1619 kom til Danmark med 15 Berggeseller. Han har dog alt været her 1618; men han sendtes derfra tilbage til Sachsen for at antage nye Berggeseller, som det fremgaar af en Udbetaling til ham i dette Øjemed 14. Jan. 1619 i Rentemestr. Regnsk. Hans Ankomst til Norge falder vel derfor først i 1619). I en længere Aarrække, indtil 1635, var han ansat ved de norske Bjergværker (Norske Rigsregistr. VII, 87 f.).

3) Styring Boel (eller rettere vistnok Bohl) af en rygisk Adelslægt havde været Frederik II's og Christian IV's Hofjunker, derefter Staldmester 1597—1603 og endelig i to Aar Kammerjunker; 1605 forlenedes han med Nedenæs Len i Norge, som han beholdt til sin Død, der indtraf i Sommeren eller Begyndelsen af Efteraaret 1618 (Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarch. 1872 S. 129. 131. 1873—76 S. 168. Erslev, Danmark-Norges Len og Lensmænd S. 85. Molbechs Udg. af Brevene I, 60). Hans Enke Margrethe Galt og Alexander

berchmeister syger sig liigesaauell om uynteren som om sommeren att kunde opleede eerdtz. Aadam Bulou¹⁾ beretthet, att thuende aff Styremenden, den ene ued naffn Iffuer, den anden Olyffer, haffuer uerrit med hannem udi en haffn y samme leen liggendiss, huor dii adskillig Eerdztz haffuer funden, huordhen disse kan forskickiss. Heydenstrup²⁾ beretthet sig ingen befhallning at haffue giffuet hanss dreng paa den stadtliche *tractation*, hand till disse berckgeseller bestildt haffuer. Saa kan dog disamme, saaut billigdt kan uerre, vdkuiteriss³⁾, saatt dii kan komme bordt med denne Meister, saoch ephther derriss bestillingss lydelsse giffuess 2 Maanederss besolding paa handen, huilckit icke dennom, menss den fornemste skall tilstilliss.

Den meister, som gjorde den hest och løwe aff Metaall⁴⁾,

Rabe v. Pappenheim (der var Lensmand over Bratsberg Len) fik 5. Oktbr. 1618 Befaling til at understøtte de Berggeseller, som Kongen nu sendte til Norge for at lede efter Erts i Mandal, Nedenæs og Lister Len (Norske Rigsregistr. IV, 734; jvfr. S. 740 og V, 29. 33).

- 1) Denne Mand, der som ovfr. S. 94 bemærket var Kongens Staldmester, sendtes 1616 over til England med Heste til Kongens Svoger og Søster (Suhms Nye Saml. II, 2, 109. 113). Han afsjlede fra Kronborg, og det har vel været paa denne eller en anden lignende Rejse — ogsaa 1615 var han i England, s. Macray, Second report S. 12 —, at han har været i en norsk Havn.
- 2) Reinhold Heidenstrup (Heidersdorf) blev 1612 Hofjunker og 1615 Kjøgemester, som han var indtil 1620 (Grundtvig, Meddelelser 1872 S. 127. 143). 3. Aug. 1618 fik han Penge til en Rejse til Meissen (Rentemestr. Regnsk.). Paa denne Rejse har han utvivlsomt antaget Bjergværksfolkene.
- 3) 25. Novbr. 1618 fik den ovfr. S. 141 nævnte Johan Eriksen i Kjøbenhavn Betaling for 6 Berggesellers Kost fra 23. Septbr. til 15. Oktbr. (Rentemestr. Regnskab, hvor de siges at være sendte til Aggershus).
- 4) Den bekjendte, i Rosenborg Have opstillede Gruppe, fremstillende en Kamp mellem en Løve og en Hest. 1617 sluttede Kongen Akkord med Peder Husum om Udførelsen af denne Gruppe; i Aug. 1619 fik denne Mand sidste Gang Penge derfor, og kort efter maa han være død, men selve Støbningen var dog udført forinden. I de følgende Aar (indtil 1624) ar-

skall tillholliss att fulferdige samme arbeid, eller ochsaa true hannem med fengsell, saaframdt hand icke kan setthe borgen.

Saagerne hersammestedtzt gaar temmelig for sig¹⁾, dog uille ted ikke lickiss Otthe von Qvalen²⁾ eptther hanss mening. Och haabiss ieg, att dii fleeste saager y denne vgge mestepaardt faar Ende. *Vale.*

Datum haadersleff den 5 *stobris Anno* 1618.

Christian.

Udskrift: Chanseleren Her Christian friiss til hande.

116.

6. Decbr. 1618.

Til Christen Thomesen Sehested.

Martin von der Meden skal i hans Nærværelse tale med Jørgen Schult. — *Kgl. Bibl.*

Denne Breffuysser Martinuss von der Meeden³⁾ er afferdigit att taale med her Iørgen Skuldt⁴⁾ udi dyn Neer-

bøjdede Rothgieteren Jørgen Wulf paa Ciseleringen. 1623 saa Fyrst Christian af Anhalt Gruppen opstillet i Støberiet (Friis, Saml. t. dansk Bygnings- og Kunsthist. S. 49 f. 368).

¹⁾ Skjønt Kongen skriver i sin Kalender for 1618, at Landdagen i Haderslev begyndte 1. Oktbr. (Nyerup, Mag. f. Rejseiagtt. IV, 436), kan man dog med Sikkerhed sige, at der ikke ved denne Tid er blevet holdt nogen Landdag der. Der menes Landretten.

²⁾ Om Otto von Qvalen, der var Landraad og Amtmand i Flensborg og døde 1620, se Nordalbing. Studien III, 120 ff. Naar Kongens Ytring om ham her sættes i Forbindelse med hans Sendelse til Prag det foregaaende Aar, er dette næppe rigtigt; utvivlsomt er der Tale om hans Processer. Der faldt nemlig ved Landretten i Haderslev i Oktbr. 1618 adskillige Domme i Sager, hvori han var interesseret, navnlig om Arven efter hans Morbroder Henrik Ahlefeldt til Satrupholm, og de gik ham næsten alle imod (Voss's Excerpter Bd. XI i Geh. Ark.).

³⁾ Med nogen Afbydelse var Martin v. d. Meden ansat i det tyske Kancelli fra 1604 til 1623; han var fra Stade og blev derfor særlig benyttet til diplomatiske Forhandlinger angaaende Bremen (Fridericia, Danmarks ydre polit. Hist. I, 93).

⁴⁾ Om Jørgen Schult fra Bremen se Brevene 1632—35 S. 86 f. Han var paa denne Tid Christian IV's Raad og Sønnen Fre-

uerelsse. Huad samme anbringen ysigsielffuer er, ted for-
nemmer du uell aff forbenente Martino. *Datum* Nykøbing
Den 6 *Decembris Anno* 1618.

Christian.

Udskrift: Christian Thomissøn till hande.

117.*

17. Januar 1619.

Udkast til en Skrivelse til Kongen af Sverig, hvori denne
opfordres til at efterkomme Aftalen om et Møde af Kommissærer
fra begge Riger, og hvori Tilbudet om Elfsborgs Restitution gjen-
tages. — *Geh. Ark.*

Suaar Paa ko: aff Suerrigss Breff¹⁾,

At ephthersom aff h: k: vdi syn syste Skryffuelsse bleff be-
gerit, at førend denne maanid *Ianvarius* vdi dette Ner-
uerendiiss aar forløb, Ett mode ved wlsbeck motthe
berammiss, huilckit sammetyd ochsaa bleff samtickt, och
den 27 *eiusdem* dertill berammit bleff och nu aff h: ke:
ratificerit, huorfor man til ha: ke: beer den tilforsicht, att
hand sliigdt vden ydere forhaaling ephtherkommer, Saat
worriss *commissa[ri]er*²⁾ vtilbørligen bliffuer opholdt³⁾.
Den Erbiidels[se], man sammetyd om Elsbørrigss *Restitu-
tion* giordt haffuer, densamme att ephtherkomme er man

deriks Kammerjunker, s. ovfr. S 126, og han maa have fun-
geret i den sidste Stilling, siden Samtalen skal foregaa i
Hofmesterens Nærværelse. At denne Samtale har staaet i
Forbindelse med Forhold i Bremen, ligger nær at antage.

¹⁾ Overbragt samme Dag af Gustaf Horn, den senere berømte
Feltherre, der døde 1657 (Nyerup, Mag. f. Rejseiagtt. IV, 448).

²⁾ Her mangler Ordet: ikke.

³⁾ I Slutningen af Aaret 1618 vare de nordiske Konger blevne
enige om Afholdelsen af et Grænsemøde mellem Knæred og
Ulfsbæk. 19. Decbr. fik Sten Brahe, Oluf Rosensparre, Jakob
Ulfeldt, Anders Bilde og Holger Rosenkrands Befaling til at
møde i den Anledning 27. Jan. 1619 ved Ulfsbæk. Fuld-
magten for dem samt Christian Friis udfærdigedes 22. Jan.
(Slange S. 419 f. Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes
Hist. I, 259 f.).

endnu erbødig, huortill herremenden ochsaa erre forordnuidt, som ted skall *effectuere*, naar dii fraa *Commissarene*, Som till halmsted forordnit erre, bliffuer *Aviserit*, att den *Syste termiins* betaalning er erlagdt¹⁾.

Actum frede: den 17 *Ianvarij* Anno 1619.

118.*

25. Marts 1619.

Til Rentemestrene.

De skulle udbetale Mogens Krabbe et Laan af 1500 Rdl. — *Geh. Ark.*

Mogenss krabbe til Riidtzeholm²⁾ Skall Rentemeisterne laade bekomme halffandit thusiind Rix daler *in specie*, for huilcken *Summa* aff hannem heer nøyachtig foruaaring skeed Er. *Actum* Frederichsborrig den 25 *Martij* Anno *Dni* 1619.

119.*

26. Marts 1619.

Til Rentemestrene.

Ordre om forskjellige Udbetalinger. — *Geh. Ark.*

¹⁾ For at modtage den sidste Fjerdedel Million for Elfsborg (s. ovfr. S. 134), der ikke som de foregaaende tre skulde udbetales paa Elfsborg, men i Halmstad, befalede det 24. Novbr. 1618 de i forrige Anm. nævnte 5 Rigsraader (ikke Kansleren) at møde 20. Jan. i Halmstad (Erslev. anf. Skr. I, 259). Pengene betaltes til bestemt Tid; samme Dag (31. Jan.), som de bragtes Kongen paa Kronborg, overgaves Elfsborg til Svenskerne (Nyerup, Mag. f. Rejseiagt. IV, 449. Hallenberg, Gustaf Adolfs regering IV, 810).

²⁾ Det kan næppe være nogen anden end Mogens Tagesen Krabbe; men var han dengang her i Landet? Som ung drog han 1615 udenlands. og 1621 døde han i Blois (Gjellerup, Jens Dinesen Jersin S. 51). Baade 1620 og 1621 nævner Kongen, at han har faaet Renter af ham (Nyerup, Mag. f. Rejseiagt. IV, 487. Schlegel, Saml. z dän. Gesch. II, 1, 45). Rytsehholm ligger i Skaane og hedder nu Rössjöholm.

Rentemeisterne skall laade tilstille gerdt Sachariesen ¹⁾ threhundrede rix daler, Lyder Braask ²⁾ halff trydie hundrede rix daler, Ienss Nielsøn søm kremmer ³⁾ firehundrede Ryxdaler, Peder Christoffersøn ⁴⁾ trehundrede rixdaler, alle *in specie*, Och haffuer dy heer derriss Nøiachtig foruaaring indlaagdt.

Anderss Ollfsøn Renteskriuffuer ⁵⁾ skall giffuess thusind Ryx daler *in specie*, huorpa hand heer Nøiachtig foruaaring haffuer giordt. *Actum Frederichsborrig* den 26 *Martij Anno* 1619.

120.

27. Marts 1619.

Til Christen Thomesen Sehested.

I Anledning af Prins Christians Upasselighed sendes Doktoren til ham. Saa snart det er muligt, skulle alle Kongens Sønner begive sig til Faderen. — *Kgl. Bibl.*

Ieg haffuer fornømt aff dyn skriffuelse, att Prindtzen Er bleffuen nogit ylde tilpaass, saatt hand icke kan reysse ⁶⁾.

¹⁾ Urtekræmmer i Kjøbenhavn (Nielsen, Kjøbenhavns Diplom. I, 609). 1626 opsagdes Laanet paa de 300 Rdl. ham (Nielsen, anf. Skr. V, 93; jvfr. Nyerup, Mag. f. Rejseiagtt. IV, 517). Ogsaa de tre andre ovfr. nævnte Borgere i Kjøbenhavn fik 1626 Befaling til at tilbagebetale Pengene.

²⁾ Handelsmand i Kjøbenhavn, † 1629 (Nielsen, anf. Skr., Reg. Personahist. Tidsskr. I, 218. Danske Saml. 2. R. II, 300).

³⁾ Ogsaa i Kjøbenhavn (Nielsen, anf. Skr. I, 605).

⁴⁾ Kræmmer i Kjøbenhavn (Nielsen, anf. Skr. I, 600. 610).

⁵⁾ Jvfr. Brevene 1632—35 S. 215. Han var i Tiden omkring 1625 Tolder i Kjøbenhavn og 1629—33 Raadmand sammesteds; † 1633 (Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskriv. III, 236 f.). Af Texten synes at fremgaa, at det maa være ham, hvem Kongen i sin Skrivkalender kalder Anders Vinskjænk (Nyerup, Mag. f. Rejseiagtt. IV, 453).

⁶⁾ Sandsynligvis skulde han have indfundet sig hos Kongen til Paasken, som indfaldt 28. Marts. De kongelige Børn havde, som det synes, Ophold paa Antvorskov (jvfr. Brevet Nr. 121).

Och sender ieg *Docteren*¹⁾ fram. Cytronerne skall st[r]ax komme Epther. Och skaldtu, ted første mueligdt er, begiffue dig med Børnen samdtlig hiid²⁾. *Vale. Datum frederichsborrig den 27 Martij Anno 1619.*

Christian.

Udskrift: Christen Thommissøn till hande.

121.

1. April 1619.

Til Christen Thomesen Sehested.

Han skal, da det nu er bedre med Prins Christian, begive sig paa Rejsen med ham. Der skal gjøres forskjellige Forberedelser paa Antvorskov til den forestaaende Herredag — *Langebeks Afskr. (efter Orig. hos Klevenfeldt 1770) i Kgl. Bibl., Kallske Saml., 4., 439.*

Ieg haffuer vdaff dyn Skriffuelse fornommit, atted, Gud uerre loffuit, sig till forbedring haffuer laadit ansee, Och kandtu paa samme tid, som du skriffuer, dig paa reissen begiffue³⁾. Och epherdi Herredagen till Anderskou skall holliss⁴⁾, daa kan⁵⁾ ted meiste Godtz, som y icke altiid fornøden haffuer, laade staa *in loco*. Och skall tøiet forfliittiss paa dy andre bekuemmelige kammer, saatt ieg mit kammer igen kan bekomme.

Ebbe Munck⁶⁾ skall laade gøre paa Sallen et Skranck-

¹⁾ Matthias Jakobsen (jvfr. ovfr. S. 101). Mon han ikke paa denne Tid tillige har fungeret som Kongens Livlæge, da Kongen ikke synes at have haft nogen særegen Læge?

²⁾ Jvfr. det følgende Brev.

³⁾ 6. April kom Prinsen og hans Brødre til Frederiksborg (Nyerup, Mag f. Rejseiagt. IV, 453).

⁴⁾ Under 10. Decbr. 1618 var Herredagen udskreven til at holdes 23. Maj i Kjøbenhavn, men paa Grund af den der herskende Sygdom forandredes Mødestedet 31. Marts til Antvorskov (Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 251).

⁵⁾ Her mangler Ordet: I.

⁶⁾ Lensmand paa Antvorskov.

uerck, som man kan *excludere* partierne, naar Ret holliss.
Vale. Datum københaffuen 1 Aprilis Anno 1619.

Christian.

122.*

1. April 1619.

Til Tolderne i Sundet.

De skulle udbetale Wibrand Ankes 3500 Rdl. — *Geh. Ark.*

Denne breffuysser wybrandt Anckess aff Staaueren skall
 tollerne y helsingør laade tilkomme halffierde thusind ryx
 daler *in specie*¹⁾. *Actum københaffuen den 1 Aprilis*
Anno 1619.

Christian.

123.*

25. April 1619.

Til Rentemestrene.

De skulle udbetale Otto Frederik Folkersahm 40 Rdl. — *Geh.*
Ark., Bilag t. Rentemestr. Regnskab 1618—19.

Rentemeisterne skall laade giffue En dreng ued Naffn
 Otthe frederick fölckersam 40 Rix daler. *Actum køben-*
*haffuen den 25 Aprilis Anno 1619*²⁾.

124.*

7. Maj 1619.

Til Tolderne i Sundet.

De skulle kjøbe nogle Malerier, som ved Fortoldningen skulle
 være ansatte til for lav en Pris. — *Geh. Ark.*

1) Pengene vare Restbetaling for et Skib, Kongen havde afkjøbt
 Wibrand Ankes eller, som han i Sundtoldkistens Udgifts-
 regnskab for 1619, hvorfra denne Oplysning er hentet, kaldes,
 Anshes.

2) Vedlagt Kvittering af Otto Frederik v. Folkersahm, „som til-
 forn haver tjent under kgl. Maj.s Edelknaber“, for Mod-
 tagelsen af 40 Rdl., dat. Kjøbenhavn 27. Apr. 1619. Pengene
 vare en Slags Afskedsducør (Rentemestr. Regnsk.).

Ieg haffuer fornommit, att vdi sundit Er ankommit nogit Maaluerck, huilckit vdi tollen Er indsaatt for 1400 dl., huilckit formeniss meere verdt att werre, huorfor y ted strax skall betaale och hiidforskicke, huortill fogden Paa Slottit strax skall skaffe uogne ¹⁾.

Actum frede: den 7 *Maij Anno* 1619.

Laader mig ochsaa forstaa, huad paa tolboen y forrad Er.

Christian.

Udskrift: Tollerne y helsingør till hande.

125.*

17. Maj 1619.

Til Tolderne i Sundet.

De skulle udbetale Kaspar Fincke 700 Rdl. — *Geh. Ark.*

Tollerne y helsingør skall erlegge och betaale Seddeluysser Casper fyncke ²⁾ Syuhundrid Rix daaler. *Actum* frede: anden Pinssdag *Anno* 1619.

¹⁾ I Regnskabet for 1619 over Sundtoldkistens Udgifter hedder det: 7. Maj „er betalt til Jan Albertsen af Harlingen efter kgl. Maj.'s skriftlige Befaling for 4 Kister med Malværk, som han havde indtaget til Ostende, og blev samme Malninger indsatte udi kgl. Maj.'s Told for 1400 Rdl., hvilken Summa hannom strax er betalt efter Hs. Maj.'s Befaling og forsendt til Frederiksborg, og haver Visitøren Baltser de Bitter dennom udi Land ført og udtagen af for^{ne} Skippers Skib, betalt derfor 1400 Dlr.“

²⁾ Om denne bekjendte Smed s. Brevene 1632—35 S. 91. Der er vel ingen Tvivl om, at det har været Betaling for det prægtige Jerngitter i Roskilde Domkirke med Mesterens Navn og Aarstallet 1619. St. Friis (K. Christian IV's Gravkapel S. 58) har blandet forskjellige Efterretninger sammen, naar han siger, at Arbejdet paa dette Gitter varede i 5 Aar; under 6. Jan. 1618 noterer Kongen nemlig i sin Dagbog, at der da sluttedes Akkord med Kaspar Fincke om dette Arbejde (Nyerup, Mag. f. Rejseiagtt. IV, 404). Jvfr. Brevet af 14. Juni 1619.

126.*

17. Maj 1619.

Til Rentemestrene.

De skulle udbetale Christoffer Gjøe 2000 Rdl. — *Geh. Ark.*

Rentemeisterne skall erlegge Christoffer Gøie¹⁾ thusind rix daler *in specie*, Paa huilcke penning hand heer nocksom foruaaring giordt haffuer. *Actum* Roskild²⁾ den 17 *Maij Anno* 1619.

Christian.

127.*

14. Juni 1619.

Til Tolderne i Sundet.

De skulle udbetale Kaspar Fincke 1000 Rdl. — *Geh. Ark.*

Denne breffuissier Casper Fincke skall tollerne y helsingør erlegge och betaale it thusind Daler *in specie*. *Actum* frederichsborrig den 14 *Iunij Anno* 1619.

Christian.

128.*

29. Juni 1619.

Til Tolderne i Sundet.

De skulle udbetale Lorens Petersen Sweis 1000 Rdl. — *Geh. Ark.*

Denne Breffuyser Lorendtz Petersøn³⁾ Eller hanss fulmechtige Skall tollerne y helsingør giffue och fornøie Et thusind rixdaler *in specie*.

Actum københaffuen den 29 *Iunij Anno* 1619.

¹⁾ Om denne Mand og hans Mellemværende med Kongen jvfr. Brevene 1636—40 S. 365 f. 1618 havde han ogsaa laant 2000 Rdl. (Nyerup, Mag. f. Rejseiagt. IV, 430).

²⁾ Kongen var samme Dag rejst fra Frederiksborg til Roskilde (Nyerup, Mag. IV, 457).

³⁾ Lorens Petersen Sweis (Swies), Billed- og Stenhugger, se Brevene 1632—35 S. 79. Jvfr. Brevet af 16. Septbr. 1619. I Følge Sundtoldkistens Udgiftsregnskab vare de 1000 Rdl. Betaling for Cement og andre Varer, han havde leveret Kongen; de udbetaltes 13. Juli.

129.

Omtr. 8. Aug. 1619.

Udkast til Breve om Bygningsarbejder paa Antvorskov og Afstraffelse af nogle Bønder. — *G. F. Lassens Afskr. i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml, 4., 985 c¹.*

Suaar:

1. att sperrit med bielckerne skall indfattis och ingen lofft derpaa leggiss.

2. dy skall beginde att hugge paa beriiderhusset. Och skall giffues saa megit mere for bindingen, som ted erhøier end stallen.

3. for stallen att mure skall giffuiss for huer taffuell, ligesom ted vdi landit alleuegne brugeligdt Er.

4. taagsten skall forskriffuiss fraa Emden, och skall till rentemeisterne gørriss et breff, att dii saa mange forskriffuer att losse for korsør²).

5. grunduolden skall aff bønderne graffuiss och siiden paa dagløn formedelss murmeister leggiss, saatt den kan haffue bestand³).

Ieg erfhaarer, att nogle herremenss tiener haffuer offuer fallit myn smid och myn dreng, huilcke ridefogden till anderskou skall forfølge och laade ske *excustion*.

Breff till borckardt Rudt och syuerdt Beck, att dii holler samme bønder tilsteede till rettenss Vddracht⁴).

¹) Efter denne Afskrift er Udkastet trykt i Molbechs Udgave (Nr. 60) med Tilføjelse, at Originalen, en Grundtegnning til nogle Udbygninger ved Antvorskov med Kongens egenhændige Resolutioner, findes i det danske Kancelli-Arkiv; men i dettes Registrant er noteret, at Stykket manglede 1849.

²) Brevet til Rentemestrene er af 8. Aug. 1619 (Sjæll. Tegn. XXI, 436).

³) Kongebrevet til Lensmanden paa Antvorskov, Ebbe Munk, med alle disse Ordre er dat. Bredsted 8. Aug. 1619 (anf. St.).

⁴) Samme Dag fik Sivert Beck Befaling til at fængsle en af sine Bønder, som havde deltaget i dette Overfald paa Vejen mellem Næstved og Antvorskov (Sjæll. Tegn. XXI, 435). Sivert Beck ejede Førslev.

130.

4. Septbr. 1619.

Til Rigsraadet.

Kongen forlanger dets Betænkning i Anledning af Skrivelser fra Hertug Christian af Brunsvig (paa de tydske protestantiske Fyrsters Vegne), Kongen af Polen og Storfyrsten af Rusland. — *Geh. Ark.*

Disse 3 Eptherfølgendiss Puncter Skall Menige danmarks Riigiss Raad *proponeris* till kolling den 12 *Septembris Anno 1619*¹⁾.

1.

Den 9 *Agusti* siist forleden er huoss oss en gesanter²⁾ fraa hanss ker: hertug Christian aff lyneborrig med *Creditif* anlangit (huilckit herhuoss *sub litera A* findiss), Som *proponerede*, at hans herre Aff dii samdtlige *vnierte* Euangeliske herrer och Stender waar besøgd och Ombedit denne *Legation* til oss at afferdige, till den ende at uy *nomine Regni Danie* den *correspondens* daag uylle lade besckike, som den 22 *Agusti* siistforleden till Mulheim ansaat waar³⁾, Till huilcken dag och steed icke allene vorriss elskelige kere Suoger och Broderss kon: aff Store Briitannien, menss ochsaa kon: aff Suerrigess gesanter vaare foruentendis. Huorpaa bleff Suaarit, atden wrolige tilstand, som nu for Øien waar, oss ganske wkeer vaar att fornemme, vy vaare ickeheller vbenegen tillatt *prestere* dy *vnierte* Euangeliske Stender all *favor*, Sauyt mueligdt

¹⁾ 25. og 29. Aug. var Rigsraadet blevet indkaldt til Møde i Kolding. Forhandlingerne varede fra 13 til 17. Septbr. Den skriftlige Betænkning, Kongen forlangte af det, kjendes ikke (Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 254).

²⁾ Hans Navn var Julius v. Bülow (Nyerup, Mag. f. Rejseiagtt. IV, 465).

³⁾ Mødet i Mühlhausen (ikke Mühlheim), der var berammet til 22. Aug., og som skulde forhandle om et Defensionsværk, fandt ikke Sted, men erstattedes i Novbr. af et i Nürnberg (Hammarstrand, Förhandl. om Sveriges deltagande i trettio-åriga kriget S. 153).

kunde uerre, Mens paa denne tyd for *terminens* kordthed skiild, Saaoch atted *Requirerede* nogit betenckende, kunde man paa den tyd icke sig derpaa Erkleere, Menss paa førstendommenss uegne Erbød uy oss at laade besøge samme dag. *In privato colloquio* bleff vngeferlig loffuit, at vdi framtiden ville man uell laade dennom forstaa, huad Skee kunde.

2.

For kordt tyd syden er oss kon: aff Polenss Skriffuelsse til hande kommen, huilcken herhuoss fiindiss *sub Litera B*, hurudinden hand om ted hallandske godtz, hand dii Posser forleendt haffuer, skriffuer.

3.

Er disse daage ochsaa en med breffue fraa grodt-fursten sammestedt hiidankommen¹⁾, huilcke ochsaa herhuss *sub litera C* fiindiss, huilcke uy her haffuer laadit vdsette paa tysk, hurudaff Raadit uydere all dessen Indhold kan fornemme. Huad Nu vorriss Raad vdi disse saager syniss Raadeligst och vdi framtiden gaffnligst, ted kan dii oss epther hollen *Deliberation* Skrifflich laade tilstille.

*Actum walsbyll*²⁾ den 4 *Septembris Anno* 1619.

Christian.

Udskrift: Menige danmarckiss Riigiss Raad till hande.

¹⁾ 1. Septbr. var en russisk Tolk kommen til Kongen med disse Breve (Nyerup, Mag. IV, 467 f.). Maaske er det de to Breve af 12 og 14. Juli 7127 (o: 1619), som med vedlagte tyske Oversættelser findes i Geh. Ark., Reg. 14, Rusland Nr. 48. Det første indeholder Klage over, at Christian IV ikke har givet Zaren den ham tilkommende Titel; i det andet skrives der om de Begunstigelser med Hensyn til Handelen, der gjensidig bør indrømmes de to Fyrsters Undersaatter, og om Grænsestridighederne i Lapland.

²⁾ Valsbøl, Landsby i Breklum Sogn mellem Husum og Tønder, i Nærheden af Bredstød, hvor de store Digearbejder vare under Udførelse (s. ovfr. S. 112. 147).

131.

7. Septbr. 1619.

Til Christen Thomesen Sehested.

Pelsværk og Tøj sendes til Kongesønnernes Klæder. Prinsen maa kun skyde en bestemt Slags Daahjorte i Dyrehaven. Kongen vil vide, hvorledes Sundhedstilstanden er der paa Egnen, og om Vin og Tøj ere ankomne. — *Kgl. Bibl.*

Ieg sender dig herhuoss udi Ett foder 3 tømmer zaabell, saoch En Natkiortell, huorfraa du skaldt laade skeere foridt och laade foruaare kiortelen, intill ieg kommer. Foridt aldtammen skall brugiss till Børnenss kleeder, saauit behoff gørriss. Prindtzen maa uell skiide aff dii Røde daahjorte udi dyrehaffuen¹⁾, menss dii Braagede maa inted rørriss. Laad mig ued denne breffuiss er ude, huorlediss ted staar till med sigdommen omkring Eder²⁾, Och om uynen er ankommen, saoch tøiet. *Vale. Datum* walsbyll den 7 7tembris Anno 1619.

Christian.

132.*

16. Septbr. 1619.

Til Tolderne i Sundet.

De skulle udbetale Lorens Sweis 7000 Rdl. — *Geh. Ark.*

Tollerne y helsingør skall giffue Neruerendiss breffuiss er Lorendtz zwiiss Syu thussind rix daler *in specie.* *Actum* waalsbull den 16 7tembris Anno 1619.

Christian.

133.

10. Oktbr. 1619.

Til Christen Thomesen Sehested.

Wenzel Rothkirch skal undervise Prins Christian i Ridning. — *Kgl. Bibl.*

¹⁾ Formodentlig ved Frederiksborg.

²⁾ Om den i Aaret 1619 herskende Pest se Mansa, Folkesygdommenes og Sundhedspleiens Hist. S. 275 ff.

Denne Breffuysse[r] wensell Rodtkyrch¹⁾ skaltdu laade tilstille och leffuere dii heste, som Aadam Bulow saalig Pleiede att riide²⁾, saatt hand dennom vdi øffuelssen kan beholde, saatt Prindtzen dermed kan komme tilretthe. Hand kan haffue syt lossemente ued stallen³⁾, Pated hand kan uerre ued handen. *Vale. Datum* walsbull den 10 *Octobris Anno* 1619.

Christian.

Udskrift: Christen Thommissøn till hande.

134.

11. Januar 1620.

Til Christen Thomesen Sehested.

Bestemmelser om de kongelige Børns Maaltider, om Udgifterne til Vin og Øl og om Leverancen af Vildt. — *Kgl. Bibl.*

Naar Maaltidtz tiid er, daa skall Porten⁴⁾ uerre luckt och till en uyss tiid, icke saa ganske haastig ephther maltiderne. Och huem der oppe fiindis, som derriss uysse

¹⁾ Den schlesiske Adelsmand Wenzel Rothkirch, der var født 1597, kom som Barn til Danmark. Medens han opholdt sig paa Antvorskov hos Broderen Henrik, der var Berider, blev Kongen opmærksom paa ham og sendte ham udenlands for der at fuldende sin Uddannelse i Ridekunsten. Efter flere Aars Fraværelse var han nu efter Befaling vendt tilbage; han traf Kongen 3. Oktbr. i Bredsted og blev strax ansat som Lærer i Ridning for Prinsen. 1621 rykkede han op til at blive kongelig Staldmester; 1631 blev han Lensmand paa Antvorskov, hvilket han vedblev at være til sin Død 1655 (Er. Pontoppidans Ligpræd. over ham. Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarch. 1872 S. 129. Nielsen, Hist. Efterretninger om Skadst Herred S. 73 ff.).

²⁾ I Følge Grundtvig, anf. Skr. S. 129 var denne Kongens Staldmester død 5. Oktbr. 1619. Han havde undervist Prinsen i Ridning (Pontoppidans ovfr. anf. Ligpræd. S. 244).

³⁾ Nemlig paa Skanderborg.

⁴⁾ Som det fremgaar af det følgende, opholdt Kongens Sønner sig paa Skanderborg. Prins Christian fulgte 8. Jan. med Faderen paa Vejen til Kolding, men 4 Dage efter vendte han tilbage til Skanderborg (Nyerup, Mag. f. Rejseagt. IV, 481).

taffell icke haffuer, dii skall derfor straffis, Och skall fodermarskalcken med Slotzfogden enhuer paa dennom, som dii vnder sig haffuer, flittig derpaa acht giffue, som di uyll staa ued enden och suare dertiill.

Huess yun och tystøll paa Børnen samdtlich och derriss tilforordnede folck medgaar, ted skall aff dig vgge epther anden vnderskriffues.

Wyldbradt, yhuad naffn ted haffue kan, som til kockenit forbrugis, Skall Skiidis eller fangiss paa dy om-liggende leen och grendtzer, Som Sylckiborre, haall, Arhuss och bigholm Lehne, Saatt di inted, vden nøden trenger, udi den retthe vyldbane Iaager, vden naar Prindtzen sielff kan komme vdmed.

Wyldtskøtterne skall ydeliigen baade paa Skanderborrig som och paa dii andre lehn werre om at fange aggerhøns saoch skiide byreckhøns¹⁾, som till vdspiisningen kan brugis. *Datum* kolding den 11 *Ianuarij Anno Dni* 1620.

Christian.

Udskrift: Christen Tommissøn til hande.

135.*

Januar—Marts 1620²⁾.

Udkast til en Skrivelse til Ditlev Rantzau om Borttagelse af Sætønderne i Elben langs den holstenske Side, saa længe Vinteren staa paa. — *Geh. Ark.*

¹⁾ o: Urhøns (Kalkar, Ordbog I, 204).

²⁾ Originalen har ligget mellem Inländische Concepte for 1620 ved et af tydske Kancellis Udkast til et Kongebrev af 12. Marts til Ditlev Rantzau, Amtmand paa Steinburg. Heri paalægges det denne strax at forlange fra Breitenburg tre af de Sætønder, som Kongen lader forfærdige der, og, saa snart Isen bryder op, at lægge den ene ud for Glückstadt og de to andre efter Lejlighed og Strømmens Beskaffenhed. Hvis der allerede ligger andre, skal han fjerne disse og lægge Kongens Sætønder i Stedet, og han skal ilsomt „per posta“ underrette Kongen om, hvorledes dette optages paa „den anden Side“. Dette Kongebrev kan dog næppe betragtes som en Udførelse af Kongens Udkast.

Ahn her: detloff Raudtzou,
 Dass er dii Sehetunnen, So langss dehm holsteinskem ge-
 biithe von den hamburgeren ihn dii Elbe geleget sein, Soll
 auffnehmen lassen vndt dii zeit ihn acht nehmen, wahn dii
 v: ham: sii phlegen auffzunehmen, auffdass Dehm Sehfaaren-
 den manne dardurch kein Skaade zugefuget wurde. Welche
 tunnen er nach der kriimpfen soll fuhren lassen vndt auff
 kunfftigem friilinck diselbige ahn ihren ordt wiideruhm
 legen lassen.

Dii tunnen, so ahm stift Brehmen gelegen, darmit
 soll er nichtess zu skaffen haben.

Er soll auch diienige zum auffnehmen der tunnen ge-
 brauchen, welche er hiinwideruhm auff dehm friilingck
 darzu gebrauchen (!), welche Sii wideruhm ahn ihren ordt
 zu legen dinlich sein.

Wass nuhn darauff Spendiret wirdt, dass hatt er zu
 rechnung zu fhuren.

136.

11. Marts 1620.

Til Christen Thomesen Sehested.

Silketøj til de kongelige Børns Klæder sendes. Han skal
 med Børnene begive sig til Kolding. — *Kgl. Bibl.*

Ieg sender dig herhuoss nogit Silckytøy, med huess
 man heer haffuer kundit tencke fornøden att uerre til
 fleere end En klenning, huilckit du till dig udi foruaaring
 kandt taage. Dy lynkleeder skall med ted første komme
 fraam.

Du skaldt med Børnen sandtlig dig begiffue paa
 reissen till kolding, saattu der kandt uerre tilsteede Ons-
 daagen for Paaske¹⁾. Huess tøy som icke ganske fornøden
 Er, skall bliffue tilbage, saatted y framtyden till skiibss

¹⁾ 12. April. Kongen kom selv denne Dag til Kolding (Nyerup,
 Mag. IV, 489), men hans Dagbog indeholder intet om Børnens
 Rejse.

kan framkomme. *Datum* københaffuen den 11 *Martij*
Anno 1620.

Christian.

Udskrift: Christen tohmissøn till hande.

137.

24. Marts 1620.

Til Christian Friis.

En „skjælmsk“ Præst, som er kommen med et opdigtet Foregivende, skal forhøres og straffes. Den hollandske Advokat har hidtil ikke haft Held med sine Klager over Konfiskation af Gods. — *Geh. Ark.*

Ieg sender dig herhuoss et Breff, huilckett En Skelmsk Prest mig her tilskreff, huilcken fine mand Ieg ochsaa herhuoss med framskicker, huilcken du y Byskopenss Neeruerelsse skaldt *examinere*, Och ted med all fliid, Och uaar ted stor synd, atthand icke skulle straffis, Ty man saa *Evidenter* kan see, atthand *Lucri ergo* skiigdt (!) haffuer optenck. Hand haffuer uerrit huoss kyrsten Munck och saa skammeligenss Sorit sig om meen, saatted er stor skaam.

Den hollendtske *Doctor* eller *Advocat*¹⁾ haffuer endomstund Liidit eller inted kundit bestaa med hanss klaage-maall, ty skipperen icke hanss beuyss haffuer paa tolboden uyst, førend hand fornam, att godtzit vaar forbrudt. *Vale. Datum* frede: den 24 *Martij Anno* 1620.

Christian.

Udskrift: Chanseleren Her Christian friiss till hande.

138.

11. April 1620.

Til Christian Friis.

Kejserlige Gesandter ere komne til Gottorp og ventes til Kolding, hvorhen Kongen begiver sig. Gesandter skulle sendes

¹⁾ Samme Dag, som Brevet er skrevet, var denne, „en Commissarius fra Staterne“, hos Kongen (Nyerup, Mag. IV, 487).

til Ærkebiskoppen af Bremen. Om det fjendtlige Forhold mellem Hertugerne af Lyneborg og Hamborg og Kongens Optræden mod denne By hos den gottorpske Regering. 3 Skibe skulle sendes til Bredsted og Elben; Abraham de Lahaye og Jørgen Plug skulle rejse til Kongen; Christoffer Urne skal gennemgaa Johan Sems Regnskab. 20 Hestedækkener skulle fodres og sendes til Vordingborg. Destillereren skal fylde en Del Flasker med forskjelligt Vand. — *Kgl. Bibl.*

Ieg haffuer siedt den *Resolution*, gesanterne haffuer till godtorp bekommit¹⁾, och skall alting. sauydt skee kan, haffuiss y acht. Dy till godtorp skall uell skicke dem. Dy keysserlige gesanter²⁾ kam y gaar till godtorp, droge strax waduaarit paa Slottit. Dy kommer om en dag eller thu till kolding³⁾, huordthen ieg mig ochsaa achter, om gud uill, offuermorgen⁴⁾. Martinuss von der Meeden er heer Och skall strax til byskopen⁵⁾, kommer dog strax epher helligdaagen⁶⁾ till krimpen⁷⁾ till mig, huorfraa h: albrecht och Ia: Wlfeldt skall *cum* Mar: till bi: aff Brehmen, saoch till tenderne⁸⁾. Dy keyserlige derriss anbringen haffuer

¹⁾ I Anledning af Stridighederne med Hamborg sendtes Albert Skeel og Holger Rosenkrands samt to holstenske Raader til Gottorp; deres Instrux udstedtes 13. Marts (Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 306). Det er vel disse Gesandter, om hvem Kongen taler.

²⁾ Hertug Julius Henrik af Sachsen-Lauenburg (jvfr. ovfr. S. 84) og Rigshofraad Hieronymus v. Elvern (om hvem s. Allgem. Deutsche Biogr. VI, 74). Jvfr. Hammarstrand, Förhandl. om Sveriges deltagande i trettioåriga kriget S. 225. I v. Elverns Indberetning til Kejserhoffet af 17. Maj 1620 skal der findes en vidtløftig Beretning om det danske Hof (Jahrbücher des Vereins f. meklenburg. Gesch. u. Alterthumskunde XX, 125).

³⁾ 14.—19. April vare de i Kolding (Nyerup, Mag. IV, 489).

⁴⁾ Jvfr. ovfr. S. 163.

⁵⁾ Johan Frederik af det gottorpske Hus, Ærkebiskop af Bremen og Biskop af Lybek. Han stod i et temmelig spændt Forhold til Christian IV, hvis Bestræbelser for at faa Sønnen Frederik valgt til Koadjutor i Ærkestiftet han modarbejdede.

⁶⁾ Paaskedag indfaldt 16. April.

⁷⁾ 5. Maj kom Kongen til Krempe (Nyerup, Mag. IV, 490).

⁸⁾ Formodentlig menes der: Stænderne. 24. Maj udstedtes der i Krempe Kreditiv for Albert Skeel, Jakob Ulfeldt og Martin

uy lenge *in scriptis*, førend dy ankommer¹⁾, erre ganske *general* uerck. Den *Copie* aff dy Lyneborgerss breff *ad Status hollandie*, som forarsagede den Skriffuelsse till Brehmen, haffde Mar: med sig, och skall y syn²⁾ uell haffuiss y achtt. Att uorriss folck om samme leilighed erre berettit till godtorp, ted laader sig ansehe, atted er sked, att man *hoc rerum Statu* icke skulle falle dy Lyneborger by, besønderligen menss den Lyneborger krig saa heerligen er affløben, Och dy hamburgenses nu Erre *Libererit*³⁾. Dog haabiss ieg nogit bedre att *disponere* gottorpienses, saatt dy hamborger icke faar formegen Lufft, ty y sandhed haffde dy icke uerrit reed for mig, daa haffde di plundrit all lanthe Lyneborrig. Ieg kam ret y tyde. Haffde ieg kommit nogit før, ted haffde inted skulle skaad. Dy haffde aldt laadit till godtorp werbe 2 fenlin knechte och en faane Riither, som dii uylle haffue sendt dy hamborger till hielp. Knechtene skulle Iørgen von Aanefeldt haffue

v. d. Meden til Ærkebiskop Johan Frederik samt til Kapitlet og Landskabet Bremen. Deres Hverv var at virke for Hertug Frederiks Antagelse til Koadjutor. De droge afsted 25. Maj og vendte tilbage til Krempe 30. Maj (Erslev. anf. Skr. I, 307).

¹⁾ I Marts havde Kongen faaet Skrivelse fra de kejserlige Gesandter, hvori de meldte deres forestaaende Ankomst. Kongen svarede, at han stod i Begreb med at rejse til Hertugdømerne, og at de kunde træffe ham der. De skulde bringe Underretning om Ferdinand II's Valg til Kejser og om Urolighederne i Bøhmen samt erfare, til hvilket Parti den danske Konge vilde slutte sig (Slange S. 447).

²⁾ Her mangler Ordet: Tid.

³⁾ Mellem Hertugerne af Lyneborg og Hamborg havde der i lang Tid været Strid om Stabelretten paa Elben, og bl. a. havde hine klaget over, at Opførelsen af det saakaldte Gammerdige havde givet Elben et for deres Lande skadeligt Løb. Rigs-kammerretten demte 1619 til Fordel for Hertugerne, men Hamborg rettede sig ikke efter Dommen, og Hertugerne grebe da i Begyndelsen af 1620 til Vaaben; de gjenemstak Diget og faldt ind i Hamborgs Territorium. Men skjønt Hamborg blev ladt i Stikken af sin Medforbundne, Lybek. lykkedes det dog Byen at stille en Troppestyrke paa Benene, som kastede Fjenden tilbage.

førdt, och dyryck von Aanefeldt Riiterne. Ted kunde dy aaligeuell smuck tye. der uorriss folck uaar der. Den Egydyuss¹⁾ regerer all Spillit. Huordthen han *inclinerer*, derued bliffuer thed.

Archa Rosse maa med ted første skickiss till dygit²⁾, Och skall den inted løbe nogenstedtz epther laast, mennis lyge tyll dygit. Laad hannem faa gode Styremend. *Raphael* och Nelleblaadit skall med første uynd løbe till Störerordt³⁾ och sammestedtz foruenthe wiider beskeen. Abraham *laahei*⁴⁾ skall komme til mig och Iørgen Plug⁵⁾, som arbeidede y fyor paa frederichsborrig. Du kandt y Abrahams sted forordne en anden, som haffuer opsicht ymidlertyd. Christoffer wrne⁶⁾ skall begiffue sig till Breidsted, huor ieg hannem achter att bruge tilatt høre M:

¹⁾ Ægidius v. d. Lancken, se ovfr. S. 116.

²⁾ Næmlig ved Bredsted.

³⁾ Störort ved Floden Störs Udlob i Elben. I Foraaret 1620 blev Anlæggelsen af Glückstadts Fæstningsværker paabegyndt; mulig staar de to Skibes Afsendelse i nogen Forbindelse hermed. Allerede 1. April 1620 havde Niels Hammer paa Nældebladet og Erik Urne paa Raphael faaet Befaling til at sejle til Störort (Sjæll. Tegn. XVII, 41. 43).

⁴⁾ Abraham de Lahaye (la Haye) blev ved Bestalling af 28. Oktbr. 1617 ansat som Ingeniør, og han arbejdede i den følgende Tid forskjellige Steder. En Duel endte hans Liv 1627 i Tydskland (Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarch. 1872 S. 197. Nyerup, Mag. f. Rejseiagtt. IV, 416. 419. 516. Schlegel, Saml. zur dän. Gesch. II, 1, 44. Friis, Saml. t. dansk Bygnings- og Kunsthist. S. 47. Lassen, Doc. til Kiøbenhavns Befæstn. Hist. S. 36. 38. 120. Nielsen, Kjøbenhavns Diplom. I. 635 f. II, 609. Brevene af 12. Febr. 1621 og 18. Oktbr. 1623. Jahn, Christian IV's Krigshist II, 283 f.). Naar der hos Nielsen, Kjøbenhavns Diplom. III, 189 f. (jvfr. Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskriv. IV, 257) forekommer en Mand af samme Navn, som 1634 var Voldmester i Kjøbenhavn, men 1639 var død. maa denne alt-saa, forunderlig nok være forskjellig fra hin.

⁵⁾ Jørgen Plug eller Plog var ogsaa Ingeniør (Lassen, Doc. t. Kiøbenhavns Befæstn. Hist. S. 128). Kaldelsen af de to Ingeniører hænger maaske sammen med de forestaaende Befæstningsarbejder ved Glückstadt.

⁶⁾ Var Rentemester.

Iohan Semss¹⁾ Regenskab. Ted uyll befhaaliss, atti bruger den Store Praam flux epther ueed. Ieg forhaabiss ochsaa, att eptherdi Skyben icke Saa haastig Epther hinanden kommer ud, attidaa med Øllit uell kommer tilretthe.

Der gørriss nogle hestetecken y tuchthussit, huorudaff 20 skall foriss, som man Pleier dennom bruge, och siiden forskicke dennom med Dy uogne, som skall till worenborrig.

Der Staar Paa frede: En ganske hob glaasflaasker med adskillig uaand, huilcke med god leilighed Dystilereren²⁾ derfraa skall henthe och dennom Eptherhanden med nydt *renovere*. *Vale. Datum* flensborg Den 11 *Aprilis Anno Dni* 1620.

Christian.

Udskrift: Chanseleren Her Christian Friiss til hande³⁾.

139.

13. April 1620.

Til Christian Friis.

Fetalje til Kongens eget Brug skal sendes til Flensborg, og den nye Kjøkkenskriver bør følge med det. En Piber skal sendes til Kongen. Om Ansættelsen af en ny Byfoged (i Kjøbenhavn), om Besættelsen af Fiskalembedet og om forskjellige Arbejder paa Frederiksborg og i Kjøbenhavn. — *Afskr. i Kgl. Bibl., Kallske Saml., 4., 439.*

Du skaldt bestille, att der skickiss till flensborrig med ted aller første mueligdt kan uerre thu Maanederss Saaltid och tør feetaalie aff allehande slaagss till myt Eggit behoff. Och eptherdi Christoffer wrne Er befhaalit att skaffe En køckenskriffuer⁴⁾, saa kan samme persohn følgis med samme fetaalie, hand kan best see till, hvad hand

¹⁾ Jvfr. ovfr. S. 147.

²⁾ Peter Diderik Paynck, jvfr. Brevene 1632—35 S. 94.

³⁾ Modtaget i Kjøbenhavn 15. April.

⁴⁾ Mon det blev den Person, om hvem Kongen et Aar senere (5. April 1621) skriver: „Jo før jo bedre, at man kan blive af med denne“?

fører frem. Samme køckenskriffuer skall taage med sig thu tønder smør affted, till frede: aller sist Slaagit er. Der staar ochsaa endnu nogit y kelleren till frede:, samme smør skall Marckuss y haffuen ¹⁾ tilstilliss.

Den feldtpiiber, som er y københaffuen, skall hiid offuer skickiss. Saa framdt den Lauerss hanssøn, Ieg icke andit ued, end att hand saa hedder, uill taage sig byfogdiss bestilling an, daa skall hand indsettis och den anden affskaffis ²⁾. Du skaldt ochsaa taale med den vnderfogit, om hand icke uil taage sig ted fyskaalliatt ³⁾ an, Eller om du kandt spørre en anden vd. Førend ieg ganske ingen skulle faa, daa skall ieg før taage En skelm och straffe En anden dermed och setthe den Bøguaad dertill, som sist bleff aaresterit ⁴⁾.

Stenuynckell ⁵⁾ skall befhaaliss att sancke den brønd paa frede: och forsøge, om hand samme brønd kan hitthe tilsammen ⁶⁾.

Denne Eske skall tilstilliss graabov ⁷⁾, och denne seddell skickiss til frede: Naar Steen och kalck ankommer,

¹⁾ 1606—23 var Markus Wibnitz Forvalter paa Rosenborg; 1623 blev han Fiskemester i Kjøbenhavns og Frederiksborg Len; 1628 døde han (Brock, Efterretninger om Rosenborg I, 2 f. 8 f.).

²⁾ Denne Lavrits Hansen var født 1574 i Kjertemind, beskikkedes 1. Maj 1620 til Byfoged i Kjøbenhavn, valgtes 6 Aar senere til Raadmand og døde 1628 (Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskriv. III, 236. 255. IV, 462. Nielsen, Kjøbenhavns Diplom. VI, 106 f. Resenius, Inscriptiones Haffnienses S. 81). Han afløste som Byfoged Lavrits Mogensen, der havde beklædt denne Stilling siden 1615. og som 1622 blev Raadmand i Kjøbenhavn, men allerede samme Aar døde (Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskriv. III, 235. 255. Nielsen, Kjøbenhavns Diplom. VI, 105 ff. Resenius, Inscriptiones Haffnienses S. 123).

³⁾ Jvfr. Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskriv. III, 256 ff.

⁴⁾ Det kan næppe være Skriveren Johan Bøgvad (s. ovfr. S. 146), da der intet Spor haves til, at han saaledes har mistet sin Herres Gunst.

⁵⁾ Hans Steenwinkel, s. ovfr. S. 104

⁶⁾ Talen er om Neptunus-Brønden paa Frederiksborg, s Friis, Saml. t. dansk Bygnings- og Kunsthist. S. 255 ff.

⁷⁾ Adolf Frederik Grabow, s. ovfr. S. 129.

skall dii skorsten gøress y ted Ny bryggerss¹⁾ ferdig, ephther som ieg haffuer uist ted Morten Murmeister²⁾. Kandestøberen³⁾ uill holliss till, att hand gør ferdig, huess hans arbeide Er, saaoch bøssestøberen, att hand gør dii haaner ferdig, som skall y keylen⁴⁾. Bøckeren⁵⁾ skall ochsaa gørre kaarrene fuld ferdige. *Vale.*

Datum kolding den 13 *Aprilis Anno* 1620.

Christian.

Udskrift: Chanseleren Her Christian Friiss till hande.

140.

21. April 1620.

Til Christen Thomesen Sehested.

Med Hensyn til de kongelige Børns Hofholdning skal han passe nøje paa Kokken; manglende Fetalje skal forlanges hos Kansleren; Vaskerpigerne skulle have et andet Opholdssted og have under Opsyn. — *Kgl. Bibl.*

Du maadt haffue flitig Indseend med kocken. Och naar aff saaltit feetaalie fattiss elleroch nogit, som heer icke er att bekomme, daa skaldtu skriffue Chanseleren derom till, att Ieg sligdt att framskicke haffuer befhalit.

¹⁾ I Kjøbenhavn. Naar der 1619 tales om „den Skanse, som det gamle Svovlhus tilforn stod bag Tøjhuset her for Kjøbenhavns Slot, som nu er forordineret til et Bryggers“ (Lassen, Doc. t. Kiøbenhavns Befæstn Hist. S. 31), maa det være det nye Bryggers.

²⁾ Hans Navn var Morten Weichart eller Weichent. Fra 1619 til sin Død i 1626 var han Kongens Bygmester (Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarch. 1872 S. 195. Nielsen, Kjøbenhavns Diplom. III, 40 ff. Lassen, Børsens Hist. S. 10 ff. 16. 20. Lassen, Doc. t. Kiøbenhavns Befæstn. Hist. S. 46. Ny kirkehist. Saml. I, 715).

³⁾ Jørgen Marquardsen (i Følge Rentemestr. Regnsk.).

⁴⁾ o: Kjødlen.

⁵⁾ Reinhold Hansen, Karmager i Kjøbenhavn, fik 31. Maj 1620 Betaling for tre nye Bryggekar til det nye Bryggers (Rentemestr. Regnsk.).

Dy haffuer En gang haag needer aff børnenss kammer till dy waaskepiiger, Och er ted best, att samme piiger kommer ind till faadeburskuynden. Dy samme haffuer temmelig søgning aff allehandeslags folck, huilckit will affskaffis, elleroch *cassere* dem slet.

Actum haadersleff den 21 *Apri: Anno* 1620.

Christian.

Udskrift: Christian thommissøn till hande.

141.

4. Maj 1620.

Til Christian Friis.

En Agent skal tages i Ed. Et Vexelbrev skal betales af Sundtolden, hvis det er rigtigt. Om Underhandling med den engelske Gesandt Robert Anstruther angaaende et Pengelaan til Jakob I og Fornyelse af Forbundet mellem de to Riger. — *Kgl. Bibl.*

Den *Agend* haffuer y dag veritt huoss mig, skall en aff disse daage gørre syn Eed¹⁾. Bernd tolskriffuer²⁾ haffuer berettit, att Pouell de willem³⁾ haffuer sendt Ett

¹⁾ I sin Skrivkalender for 1620 noterer Kongen under 4. Maj: „Kom den nederlandske Agent Adrian Strick til Bredsted“, og under 7. Maj: „Gjorde Adrian Strick sin Ed, og drog han samme Dag derfra paa Vejen til Nederland“ (Nyerup, Mag. IV, 490 f.). I Følge Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarch. 1872 S. 177 var han ansat som Agent i Haag siden 1. April 1619 og døde 15. Febr. 1623. Jvfr. Friis, Saml. t. dansk Bygnings- og Kunsthist. S. 371 f. Macray, Second report S. 38. 47. Han nævnes hos v. d. Aa, Biogr. woordenboek der Nederlanden XVII, 1045 som Oversætter af et Skrift, hvilken Oversættelse udkom 1629 i Haag, men uden at der ellers gives nogen Oplysning om ham der.

²⁾ Hans Navn var Bernt Vake (ell. Fake) og han var ansat ved Øresundstolden. Han havde den foregaaende Dag bragt Kongen en Sum Penge fra Tøldkisten (Nyerup, Mag. IV, 490). I Marts 1621 omtales hans Enke (Schlegel, Saml. z. dän. Gesch. II, 1, 51. Jvfr. Nyerup, Mag. IV, 515).

³⁾ En stor hollandsk Handelsmand, der ligesom Broderen David boede i Amsterdam. Derimod havde den tredje Broder Johan

wexelbreff Offuer Paa 7 thussind daler. Nu kan ieg inted Errindre mig, huorfor ted skulle verre, huorfor du kandt sligdt erfaare, och saaframdt ted Er richtig, daa kandtu befhaale tollerne, atty laader hannem sligge penning følge.

Rubberdt haffuer nogle daage med mig allene *tracterit*, Och løber snacken vdpaa att laane Penning, Och icke en ringe Summa, 100 thussind Pund, huortill er Suaarit, att man till slig En Summa icke haffuer rad, Menss Paated man icke slet Skulle Siiniss att uylle Slaa handen aff dennom (besønderligenss menss Prindtzen saa høieligenss derom anholder¹⁾), daa haffuer ieg loffuit att forstrecke konningen 200 thussind daler, dog med den vylkor, saframdt vdaff Staterne inted *tracteris* med hamborrig Eller Brehmen, som mig kan uerre ymod. Och haabiss ieg dermed att sette dennom En piind for, ty myn Suoger Er suarligen forstirrit paa Penning at haffue y denne tyd²⁾. Der er ochsaa taalit med Rubberdt om *fædera* att *renovere* ymellom Danmark och Engeland, huilckit hand meen, baade myn Suoger och all Landit uell skall behaage. atted settis y uerck, huortill ued denne leilighed Skall bliffue giordt *preparatoria*³⁾.

Rubberdt Skriffuer strax denne beskeen offuer till Engeland, och syniss icke, att hand drager herfraa, førend

nedsat sig i Kjøbenhavn. De stode i megen Forbindelse med Christian IV. Povl blev 1624 hans Faktor i Amsterdam (Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarch. 1872 S. 177). Jvfr. Brevet af 27. Juli 1620.

¹⁾ Jvfr. Macray, Second report S. 20 og Brevet af 17. Aug. 1620. Ved „Prinsen“ menes Prinsen af Wales, den senere Karl I.

²⁾ Om disse Underhandlinger mellem Danmark og England se Macray, Second report S. 14. 38. 46 f. og Molbechs Udgave af Brevene I, 73 f. 21. Juli 1620 leverede Kongen den engelske Gesandt Robert Anstruther, som 28. April havde haft sin første Audiens hos Kongen, 200,000 Rdl. (Nyerup, Mag. IV. 490. 494). Det følgende Aar forøgedes denne Sum efter nye indtrængende Anmodninger med 100,000 Rdl.

³⁾ En Venskabstraktat mellem de to Riger afsluttedes 19. April 1621 i London, hvorhen Anders Sinklar var sendt fra dansk Side. Jvfr. Brevet af 17. Aug. 1620.

hand faar beskeen Igen tilbaage. I morgen drager ieg till gelyckstadt Och kommer inden 2 eller 3 dage hiid igen¹⁾. *Vale. Datum* Bredsted den 4 *Maij Anno* 1620.
Christian.

Udskrift: Chanseleren Her Christian Friiss till hande.

142.

13. Maj 1620.

Til Christen Thomesen Sehested.

Han skal strax rejse med Prins Christian til Kongen. — *Kgl. Bibl.*

Du skaldt, epheratt du haffuer bekommit detthe breff, Om anden daagen begiffue dig Paa reyssen med Prindtzen hiid till mig och taage ted mynste tøy saoch folck med, skee kan²⁾. Ederss reisse skall y Epther huosliggendiss Seddell anstille. *Datum* krimpen den 13 *Ma[ij] Anno Dni* 1620.

Christian.

Reysseseddell³⁾.

1. fraa kolding till Bollersleff.
2. fraa Bollersleff till Rensborrig.
3. fraa Rensborrig till Melderup⁴⁾.
4. fraa Melderup till kremen.

143.*

22. Juni 1620.

Til Hartvig Hvitfeldt.

Befaling til at udlevere en Ladning Spir og 14 Dages Proviant til en Skipper. — *Rigsarkivet i Christiania, Kongebreve.*

¹⁾ 6. Maj kom Kongen til Glückstadt, hvor han dog kun blev nogle Timer, hvorpaa han vendte tilbage til Krempe. Først 21. Juni forlod han denne By for at aflægge et kort Besøg i Bredsted. 8. Maj skriver han i Dagbogen: „Blev Fæstningen til Glückstadt begyndt“; men han synes ikke selv at have været tilstede ved denne Begyndelse (Nyerup, Mag. IV, 491 ff.).

²⁾ 20. Maj kom Prinsen til Krempe (Nyerup, Mag. IV, 492).

³⁾ Skrevet paa en løs Seddel.

⁴⁾ Meldorf.

Haardtug Huidtfeldt ¹⁾ Skall forskaffe denne Breff-
uissær Søren Sørensøn kørssør, Skipper paa den Skodtske
Priiss, En Lading aff Spiirer paa 14, 15 och 16 Palmer
Och hannem med ted første endeligdt afferdige. Hand
skall ochsaa til samme skibss folck forskaffe fiorten dagss
fetaalie. *Actum Bredsted 22 Iunij Anno 1620.*

Christian.

144.

4. Juli 1620.

Til Christian Friis.

Kongen vil vide Besked om den med nogle Flensborgere
sluttede Akkord om Bygningen af et Skib. Forskjellige Efter-
retninger fra Udlandet: om Gustav Adolf, om Stridigheder mellem
Nederlændere og Englændere i Ostindien og ved Spitzbergen og om
Stemningen i England overfor Nederlandene og Hamborg. De
fangne Soldater i Portugal maa absolut løskjøbes. Der skal
hugges 3 Vangehuse. Kongen har været i Husum til sin Søster-
datters Bryllup. — *Kgl. Bibl.*

Her faller allehande *Disputation* om den bigning, som
di aff flensborrig skall gøre paa ted Skib, som med den-
nom fortiingit Er ²⁾, huorfor *Copien* aff den *Contract* sauell
som aff den, med *M: Daaniell* ³⁾ giordt er, hiidoffuer skall

¹⁾ Lensmand paa Søm i Eger Præstegjæld (mellem Drammen
og Kongsberg).

²⁾ 29. Febr. 1620 gav Kongen, efter hvad han noterer i sin
Skrivkalender, to Borgere fra Flensborg 2000 Dlr. in Sp. paa
Haanden for et Skib, han havde fortinget at bygge hos dem
(Nyerup, Mag. IV, 486). Jvfr. Brevet af 12. Juni 1621.

³⁾ Daniel Sinclair blev i Juli 1617 ansat som Skibsbygmester
(Schlegel, Saml. z. dän. Gesch. II, 2, 113). 1619 akkorderedes
der med ham om Bygningen af et Skib paa 300 Læster i
Bleking; der skulde leveres ham Træmateriale, Skyts og
Ammunition, og desuden skulde han have 14,000 Rdl. (Garde,
Sømagtens Hist. 1535—1700 S. 138). Han døde 1636 i Kjøben-
havn, efterladende sig Enke og flere Børn (Personahist.
Tidsskr. I, 198. Jvfr. Brevene 1632—35 S. 327. Nielsen, Kjø-
benhavns Hist. og Beskriv. IV, 256. 272. Nyerup, Mag. IV,
468. 502).

skickis. Om konning Gustauo sig¹⁾ heer, att hand skall uerre y Suerrig igen²⁾. Huad y huoss Eder derom kan erfhaare. ted laad mig uyde.

Dy fangne Soldather y Portugaall wyll endeligenss løss gørriss, y huad middell du dertill fynde kandt. Herfraa uill ieg Skriffue den Spanske gesanther y Engeland till.

Der uyll y forraad huggiss thre wangehuss, Som man y framtiden udi den ny Solbjergiss waang³⁾ kan bruge.

¹⁾ Fejlskrift for: siges.

²⁾ I Slutningen af April var Gustav Adolf sejlet fra Stockholm for i al Hemmelighed at besøge Berlin og der hente sig en Brud. Han friede personlig til Prinsesse Maria Eleonora, fik hendes og Moderens Ja, aflagde ukjendt et Besøg ved det kurpfalziske Hof og vendte 1. Juli tilbage til sin Hovedstad (Hallenberg, Gustaf Adolfs reger. IV, 892 f. Hammarstrand, Förhandl. om Sveriges deltagande i trettioåriga kriget I, 193 ff.).

³⁾ En Landsby af Navnet Solbjerg laa paa den nuværende Frederiksberg Bys Grund. Den nedlagdes omtr. 1621, og dens Jorder henlagdes under den Ladegaard, som Kongen da lod opføre paa den af ham erhvervede St. Jørgens Mark udenfor Kjøbenhavn. Skjødet, hvorved Kongen fik denne Mark, er udstedt 1. Jan. 1621, men allerede 3 Uger tidligere havde han truffet Aftale med Haandværksfolk om Opførelsen af en stor Lade der, og 8. Febr. 1621 bestemte han, at Sognepræsten ved Frue Kirke i Kjøbenhavn skulde have Erstatning for Tienden af Solbjerg. hvis tilliggende Jord og Ejendom han havde besluttet at lade bruge til Avl under Ladegaarden (Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskriv. I, 5. IV, 396 f.). Det er højt sandsynligt, at det er med denne Plan for Øje, at Kongen i Sommeren 1620 taler om den ny Solbjergs Vang, og at denne altsaa maa søges i Kjøbenhavns Omegn. Molbech siger i sin Udgave af Brevene (I, 75), at det er en af Vangene ved Frederiksborg Ladegaard. Muligheden heraf tør vel ikke benægtes, men da der formentlig ikke haves nogen Oplysning om, at der virkelig paa den Tid fandtes en Lokalitet med det Navn ved Frederiksborg, og det, selv under Forudsætning heraf, synes lidet rimeligt, at Kansleren ved blot at faa Navnet opgivet vilde forstaa, at der mentes, ikke det i Hovedstadens Nærhed liggende, almindelig bekjendte Sted, men en Mark ude ved Frederiksborg, maa dog vist den først opstillede Forklaring foretrækkes. Mon ikke Schlegels Note til Brevet (Saml. z. dän. Gesch. II, 2, 114), skjønt i og for sig rigtig, har vildledet Molbech?

Dy holdanske(!) Skyb y Indien ¹⁾ Paa ny Slaagit di Engelske skib, Som sig forlode paa den *accord*, dennom ymellom gangen Er. Dy gaffue dennom gode ord, indtill dy Engelske Skilthe dennom ad, enhuer paa siit Sted, Saa greebe dii dem an Och Suaarlig *crudeliter* med forachtelig och ²⁾ skammelig Død dennom *rvinerid* ganske, saatt den skaade regniss paa 4 gang 100 thussind daaler, Epther som myn Suoger sielff ted till Rubberdt haffuer laadit Skriffue.

Paa samme tiid ankom tyding, att dii Engelske aff dii hollender y grønland ³⁾ ochsaa Er Slaagen och Pliindrit, Saatt dy ganske Ilde huoss myn Suoger och *nationen* Sammestedt er Skreffuen, Epthersom vdaff samme Skriffuelse er att see, huorudi yblandt andit findiss, att Nuhmer dy, som aff herrer och Potentater er hiolpen och bracht til ted, dy er, diisamme vnderstaar dennom nu att *Rvinere* alle herrer.

Dy aff hamborrig haffuer ochsaa Suaarligenss *offenderit* dy Engelske, saatt man icke kan see, atti lenge skall tillsammans forliigiss.

Ieg uaar y Søndagss och y gaar till hussom till Paldtzeffuenss brillup ⁴⁾, Der waar ganske ingen fremmid. *Vale.*
Datum Bredsted den 4 *Iulij* Anno 1620.

Christian.

Udskrift: Chanseleren Her Christian friiss tiil hande ⁵⁾.

145.

11. Juli 1620.

Til Christen Thomesen Sehested.

Prins Christian skal begive sig over til Sjælland. Jesper Brochmann skal have sin Afsked som hans Lærer, og ogsaa

¹⁾ Her mangler Ordet: have.

²⁾ Ordet er skrevet to Gange.

³⁾ Som ovfr. S. 86 bemærket, maa herved forstaas Spitzbergen. Om et Sammenstød her mellem Englændere og Nederlændere 1618 se S. Muller, *Mare clausum*, Amst. 1872, S. 133. 373 ff.

⁴⁾ Kongens Søsterdatter, Hedevig, en Datter af Johan Adolf af Gottorp, havde 2. Juli Bryllup med Pfalzgreve August af Huset Neuburg, Stifteren af Linien Sulzbach (f. 1582 † 1632).

⁵⁾ Modtaget 8. Juli i Kjøbenhavn og besvaret samme Dag.

Løgen Matthias Jakobsen maa forløves. Henning Arnisæus skal foreløbig tage sig af Kongens yngre Sønner alene. — *Kgl. Bibl.*

Prindtzen skall sig med ted første til Sielandt begiffue ¹⁾ Och med sig taage nogle aff hanss beste bøsser. Du kandt forhen skicke bud, saatt lensmendens wogne staar tilreede. Kock, kellersuend Och sølffuerkammerit tør y inted taage med, menss bestille, huess y dy maader behøffuiss, huoss Lensmenden. *D:* Iesper ²⁾ skall ansiigiss, att hand nu igen kan *dimitteris*, Och kan han med god leilighed flitthe hanss hussgeraht. Naar *Arniscus* ³⁾ ankommer, daa kan hand uare Paa dy smaa, indtill gud will, Prindtzen kommer tilbaage igen. Saframd *D:* Mathiass ⁴⁾ endnu haffuer syt boeskab till frederichsborrig, daa uyll ted flyttiss, Och om hand wydere om hanss affskeen anholder, daa maa hand Erløffuiss. *Vale. Datum* hadersleff den 11 *Iulij Anno* 1620.

Christian.

Udskrift: Christian Thommissøn til hande.

146.*

27. Juli 1620.

Anvisning paa 5471 Rdl., som af Sundtolden skulle udbetales David de Willem paa hans Broders Vegne. — *Geh. Ark.*

¹⁾ Vistnok fra Kolding, hvorhen han var draget 20. Juni fra Krempe (Nyerup, Mag. IV, 492). Jvfr. ovfr. S. 173.

²⁾ Jesper Brochmann. Jvfr. ovfr. S. 126.

³⁾ Henning Arnisæus, om hvem kan ses de i Brevene 1632—35 S. 266 anførte Skrifter, var Professor i Medicin ved Universitetet i Helmstädt. Han blev ansat som Christian IV's Livlæge 15. Aug. 1619. men han tiltraadte næppe denne Plads før Aaret efter. 14. Aug. 1619 skriver Kongen i sin Dagbog, at han forærede ham 200 Rdl. og lovede ham lige saa meget, „naar han sig indstiller“, hvilke Penge vare bestemte til Flytningen af hans „Boskab“ (Nyerup, Mag. IV, 465 f.). Jvfr. Brevet af 22. Decbr. 1620.

⁴⁾ Matthias Jakobsen (jvfr. ovfr. S. 101, 153) afløstes som Livlæge af Henning Arnisæus; han oppebar Løn indtil 29. Septbr. 1620 (Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarch. 1872 S. 189).

Denne Breffuysser Dauyt de willem¹⁾ skall vdaff tol-
lerne y helsingør erleggiss paa hans Broderss Pouell de
wyllemss wegne Femthusiind fyrehundridt halffierdesindtzs-
tyue och en rix daler *in specie*. *Actum* københaffuen den
27 Iulij Anno 1620.

Christian.

147.

Før 28. Juli 1620²⁾.

Til Christen Thomesen Sehested.

Bestemmelse om Prins Christians Rejseroute til Odense og
om den Jagt, han under Vejs maa anstille. — *Kgl. Bibl.*

Prindtzenss Reysse.

Iulij.

28 till tryggeueyle.

29 till waarenborrig och Paa weien Iaage.

30..... } Pa Iacht och vd paa Skouen, ephtersom
31..... } leiligheden sig kan giffue.

Augustj.

1..... }
2..... }
3..... }
4..... }
5..... }
6..... }
7..... }
8..... }

Paa Iacht, ephtersom leiligheden sig
begiffuer.

¹⁾ Jvfr. ovfr. S. 171. Den foregaaende Dag havde samme David de Willem faaet 2000 Rdl. paa Regnskab, ligesom han 23. Juli havde faaet 8100 Rdl. (Nyerup, Mag. IV, 495).

²⁾ Tiden for dette udaterede Stykke lader sig bestemme ved følgende. Som det ses, faar Prinsens Hofmester Christen Thomesen Sehested Tilladelse til ved 8. Aug. at skille sig fra Prinsen. hvem Kansleren Christian Friis saa i Stedet for skal følge til Odense. Det ligger nær at sætte dette i Forbindelse med Christen Thomesen Sehesteds Bryllup (med Mette Rosenkrands), der stod i Odense 13. Aug. 1620. Meningen har alt-

Paa denne tyd maa hoffmeisteren sig fraa Prindtzen begiffue.

9 till Nsted, huor Chanseleren skall møde Och siiden følge.

10 till Anderskou, Och om nogit Paa ueien Er att skyde, daa maa thed Skee.

11 till Nyborrig.

12 till Othensehe.

Paa denne Iacht skall ingen vnge dyhr Slaaess eller Skydiss, ickeheller Raadiur, vden huad till køckenit fornøden Er.

Udskrift: Christian thommissøn till hande.

148.*

15. Aug. 1620.

Til Rigsraadet.

Dets Betænkning om det tilraadelige i, at det forbydes Svenskere at drage gjennem Riget uden Pas, forlanges. — *Geh. Ark., Rigens Raads Breve, Fasc. 42.*

Om icke dii Suenske epther ted Stetinske fredtzfordragiss indhold bør taage paass, naar dy igennem riigit¹⁾ drager, ty ted y framtyden uell kunde giffue *Disputation.*

Raadit skall ted siiste breff²⁾ forrelessis och derriss

saa været, at Prinsen skulde indfinde sig til dette, ligesom vi se Kongen selv, der forlod Kjøbenhavn ogsaa 28. Juli, give Møde i Odense 12. Aug. Hensigten naaedes ikke, idet Prinsen først Dagen efter Brylluppet ankom til denne By (Nyerup, Mag. IV, 497), uden at Aarsagen hertil kjendes; maaske har Modvind forhindret Overfarten over Store Bælt.

¹⁾ Formodentlig menes hermed Rigets Strømme, jvfr. Nr. 149.

²⁾ Ventelig Gustav Adolfs Skrivelse af 20. Juli, hvorved han underrettede Christian IV om sit paatænkte Giftermaal (s ovfr. S. 175) og bad ham virke for det hos Kurfyrsten af Brandenburg, der paa Grund af sit Forhold til Polen nærede Betæneligheder ved at se sin Søster ægte dette Riges Fjende (Hallenberg, Gustaf Adolfs reger. IV, 894 f. Jvfr. Slange S. 451). Christian IV's afdøde Dronning Anna Kathrine var en Søster til Kurfyrst Georg Vilhelms og Maria Eleonoras Fader Johan Sigismund.

betenckende fornemme, ty ted er inted saa slet en saag, som ted sig lader ansehe¹⁾).

149.

17. Aug. 1620.

Til Rigsraadet.

Dets Betænkning forlanges om, hvad man bør gjøre, hvis den svenske Konge for sit Giftermaals Skyld drager til Tydskland, hvorhen han ikke kan komme uden at passere Danmarks Riges Strømme. — *Geh. Ark.*

Denne Eptherfølgendiss Punct er glemdt vd aff den *poposition* (!), Riigenss Raad dennegang skall *proponeris*²⁾).

Epthersom nuhmer inthed thuiffiss, attio kon: aff Suerrig med ted første sit forretagne gifthermal will fulende³⁾, Och hand huercken till eller fraa tysland komme kan, atthand Io skall berøre danmarckiss Riigiss Strømme (huilckit y denne Sommer allerede thuende gange skeed er), Begerer vy derfor Riigenss Raadtz betenckende att uide, Om man sligdt Dette Riige vden *preiuditz* kan laade passere, Elleroch om man skall vdsckicke nogle Skiib, som Riigenss høyhed kan *manutenerere*, Pated dy Suenske sig icke Sammestedtztz skall anmode *dominum & ius Maris*⁴⁾).

¹⁾ Ovenstaaende er Kongens egenhændige Efterskrift til den originale Proposition til Rigsraadet, der er skreven med Kansleren Christian Friis's Haand og dat. Dalum 15. Aug. 1620. Hele Propositionen er trykt hos Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 277 ff., hvor ogsaa Rigsraadets Betænkning af 28. Aug. er meddelt. Raadet udtalte sig for, at Pas-spørgsmaalet for de Svenske burde afgjøres snarest paa et Grænsemøde.

²⁾ Jvfr. den foregaaende Anm.

³⁾ Jvfr. ovfr. S. 175. 179. Den svenske Konge drog ikke anden Gang til Berlin. Han afsendte Axel Oxenstjerna for at afslutte Underhandlingerne, og med en Flaade paa 8 Orlogsskibe førte denne Sverigs tilkommende Dronning over Østersøen til Kalmar, hvor hun 7. Oktbr. modtoges af sin Brudgom. Brylluppet stod 25. Novbr. i Stockholm (Hallenberg, anf. Skr. IV, 897 ff.).

⁴⁾ I Rigsraadets Betænkning af 28. Aug. hedder det med Hensyn til dette Punkt, at det formentlig vil være rigtigst ikke at

Actum Othensegaard den 17 Agustj Anno 1620.

Christian.

Udskrift: Menige Danmarckiss Riigenss Raad tilhende.

150.

17. Aug. 1620.

Til Christian Friis.

Kongen hævder, at Rigsraadet bør bevilge ham en Skat til Dækning af Laanet til den engelske Konge. — *Kgl. Bibl.*

Ieg kunde ick saa y en haast komme yhue, At y fyord, der Raadit uar forsamliedt, daa gaff dy udi derriss *resolution* skriffligens fraa sig, At man dy Behmske Stender med 100 thusind daaler skulle forehre, huilcke formedelst en Skadtning mig igen skulle bliffue erlagdt¹⁾. Saframdt nu sligdt strax haffde uerrit saatt y uerck, Daa haffde samme penning dog uerrit Spiiltdt, och dog aligeuell epther radtzenss erklering bleffuit vdlagdt en Skaatt. Nu er kon: aff Engeland Dobbeldt saa mange Penning laandt²⁾, aldt till den ende att icke allene dii Behmer dermed mechte-liigenss wndsettis, menss ochsaa samme laan kan bekuem-

udsende Skibe til at ledsage de svenske, da det let kan føre til Fjendtligheder, men at man bør forholde sig rolig og siden skriftlig protestere og henvise Sagen til Afgjørelse paa et Grænsemøde (Erslev, anf. Skr. I, 287 f.). Da den svenske Konge gjennem en engelsk Gesandt havde hørt, at Christian IV agtede at lade nogle Skibe møde den brandenborgske Prinsesse, ja maaske selv at være om Bord, udtalte han i en Skrivelse til sin Rigsadmiral Karl Gyllenhjelm, som førte Befalingen over de til Prinsessens Overførsel udsendte svenske Skibe, at den danske Konge maaske ikke havde anden Hensigt dermed „än att låta se sig och bravera uti sjön“; hvis de Danske fordrede Topsejlets Strygning eller lignende, skulde de Svenske, saafremt Damerne vare ombord, efterkomme dette, dog under Protest, og den svenske Konge vilde da vide at gjengjælde det til sin Tid (Hallenberg, anf. Skr. IV, 898 f.). Det lader til, at Christian IV har fulgt sit Raads Advarsel.

¹⁾ Denne Udtalelse af Raadet kjøndes ellers næppe.

²⁾ Jvfr. ovfr. S. 172.

meligenss giffue god anleiding till god *correspondens*, ephthersom Prindtzen aff Engeland skreff Rubberdt¹⁾ till, att hand och ted ganske land holthe slig laan saa høyt, som ted dennom forehrit waar, *absit tamen omen*, Saaoch att formedelst sliigdt kunde gørriss en god begindelse till den *confæderation* ymellom danmarck och Store Brytanien, Om huilcken Raadit noglegang haffuer giordt Errinding²⁾. Och tør ingen tencke, att haffde ted icke skeed for forbemelthe *motiver* Skiild, daa haffde samme penning well bleffuen hiemme, ty man nocksom ued, med huad besuerlighed Sliig laan Igenkreffuess, for huilcke forbemelthe aarsaager Skiild Raadit dystemynder aarsag haffuer sig udi den begerthe *contribution* att *gravere*³⁾.

Skulle ted haffue den meening, att maan all *Cronens* indkomst paa Riigenss *promotion* och *reputation* dagligenss skulle *spendere* och inted igen werre formodendiss, daa fick man tencke paa andre middell, ellerss wille dii, som Eptherbliffuer, haffue ringe *profit* aff detthe *prosedere*.
Vale. Datum Daalumkloster den 17 *Agustij Anno* 1620.
 Christian.

Udskrift: Chanseleren Her Christian Friiss till hande.

151.

10. Novbr. 1620.

Til Christen Thomesen Sehested.

Om Prinsens Sygdom, som har vist sig igjen. Kniplinger til Børnenes Klæder og en Hund fra Enkehertuginde af Gottorp til Prins Christian sendes. — *Kgl. Bibl.*

¹⁾ Robert Anstruther. Jvfr. Molbechs Udg. af Brevene I, 77 f.

²⁾ Jvfr. ovfr. S. 172. Raadets udførlige Udtalelse af 28. Aug. om Forholdet til England findes hos Erslev, anf. Skr. I, 294 ff.

³⁾ Raadet bevilgede ganske vist 3 Skatter (for 1620, 1622 og 1624) til Afbetaling af Kongens og Rigens Gjæld, doriblandt ogsaa Gjælden til Enkedronning Sophie, men Dækningen af det engelske Laan omtaler det slet ikke (Erslev, anf. Skr. I, 282).

Ieg haffuer vdaff dyn Syste Skriffuelse fornommit, att Sigdommen ¹⁾ siiden igen nogit sig haffuer laadit fornemme, Och epherdi den saa *varierer*, saa habiss ieg nest gudtz hielp, att ted med ded første uell bliffuer gaadt.

Herhuoss sender ieg dig nogit knipling, som skall brugiss till børnenss Lynkleeder ²⁾, och er serdeliss tegnit huortill.

Der Er ochsaa En hund, som myn søster hertoginden aff holsten sender Prindtzen. *Datum* flensborrig den 10 *Novembris Anno* 1620.

[Christian.]

Udskrift: Christian Thommissøn till hande.

152.*

Omtr. 13. Novbr. 1620³⁾.

Udkast til en Befaling til Ditlev Rantzau, Amtmand i Steinburg, om at tage sig af Møntmesteren i Glückstadt i Anledning af en mod ham rejst Tiltale. — *Geh. Ark.*

Ein Schreiben ahn h: detloff Randtzou,
Dass Ich [in] Erfharung gekommen, dass der Burgemeister zur gelyckstaadt⁴⁾ mit dem Myndtzmeister⁵⁾ daselbst Ein kauff vhm Ein hauss getroffen, welchen dess Burgemeisterss Schuager⁶⁾ Itz beispreden thudt, welchess dem obgemelthem My[n]dtzer, weil Er fremdt, ganss beschuerlich fallen wolthe, weil Er sich darauff verlassen, vndt soll derohalben h: D: Ra: dess Burge: Schuager dahrhiin wissen, Das souern Ehr Etwass in den sachen zu sprechen sich vermenett recht zu haben, dass er alsdan den verkauffer, so dii gelder ohne zueiffuell ihn den henden hatt, bespreche.

¹⁾ At der her og i det følgende Brev er Tale om Prins Christians Sygdom, fremgaar af Brevet af 22. Decbr. 1620.

²⁾ Jvfr. Nyerup, Mag. IV, 503.

³⁾ Datum fremgaar af den, Flensborg 13. Novbr. 1620 daterede, Konzept til tydske Kancellis Kongebrev (Geh. Ark., Inländ. Concepte)

⁴⁾ Wibold von Ancken.

⁵⁾ Albertus Dionysius (s. Hist. Tidsskr. 5 R. IV, 528. 735).

⁶⁾ I Følge den nævnte Konzept menes der Borgmesterens Svigersøn.

153.

18. Novbr. 1620.

Til Christen Thomesen Sehested.

Kongen udtrykker sin Glæde over Forandringen i Prinsens Sygdom. Hvis det lader sig gjøre, vil han sende en Læge. Han sender noget Chrystallinum Tartari. — *Kgl. Bibl.*

Thed er mig keerdt, att ieg fornemmer Sygen at haffue faat Saa Stor forandring. Den *Docter*¹⁾ uyll ieg framskicke, om ted nogenlunde mueligdt Er att faa ham aasted.

Herhuoss sender ieg fram nogit *Christallinum tartarj*. *Datum* hadersleben den 18 *9vem: Anno* 1620.

Christian.

Udskrift: Christen Thommissøn till hande.

154.

5. Decbr. 1620.

Til Christen Thomesen Sehested.

Befaling til at lade forfærdige Kraver og Nathuer. — *Kgl. Bibl.*

Herhuoss sender ieg dig nogit kammerdug Och knipling, aff huilcket du skaldt y byen laade Sye 4 kraffuer med breede knipling och 4 vden knipling paa den maaner och størrelsse, som hertug wldrichss Spanske kraffuer Er, och till huer kraffue 2 paar handstrimper²⁾.

Ephther den kraffue, som herhuoss findiss, skall der

¹⁾ Henning Arnisæus. Jvfr. Brevet af 22. Decbr. 1620.

²⁾ Ordet maa vistnok forklares som Manchetter (jvfr. Molbechs Udg. af Brevene I, 80, hvorimod det i hans Glossarium I, 317 formodes at betyde en Art Handsker). Naar T. Lund (Danmarks og Norges Hist. I, 4, 102 f.) mener, at Haandstrømperne have været strikkede, synes Textens Udtryk at tyde paa, at dette ikke var en Nødvendighed.

ochsaa gørriss 8 med tilbehørendiss handstrimper, paa den maaner giordt, lygesom denne er. Naar dy erre ferdig med 14 Natluer ephther denne huosliggendiss Størrelsse, besatt med breede knipling, Daa kandtu dem med forfallende leilighed framskicke. *Datum* københaffuen den 5 *Decembris Anno Dni* 1620.

Christian.

Udskrift: Christian Thommissen till hande.

155.

22. Decbr. 1620.

Til Christen Thomesen Sehested.

Om Prins Christians Sygdom. Arnisæus kan foreløbig blive hos ham. De Heste, Prinsen ikke bruger, skulle føres til Haaderslev. — *Kgl. Bibl.*

Ieg haffuer vdaff dyn Skriffuelsse fornommit den forandring, sygen haffuer faatt med Prindtzen, Saa ieg haabis nuhmer sielff, atted nest gudtz hielp bliffuer gaadt. Huad *Arnisenium* anlanger, sa skall hand med ted første, skee kan, komme diidhen, Saa kandtu beholle hannem, indtill y kan komme hiidoffuer. Hand er ellerss nogit langsom y wendingen. Huad hesten anlanger, Saa kandtu befhaale Saadelknechten, att hand draager till haadersleff med dy heste, Prindtzen icke rier.

Detthe huosliggendiss breff, som angaar samme *negotium*, kan Saadelknechten sende for hen. *Datum* københaffuen den 22 *Decembris Anno* 1620.

Christian.

Udskrift: Christian Thommissøn till hande.

156.*

1621—24.

Optegnelse om Kvæg. — *Gch. Ark.*

Fehe, som y sommer skal y gress.

Stude och Studlinger¹⁾, som staar tiil Esserom... 42,
yblandt dysse er en vng tyer.

Paa den lylle laadgard til fre: Staar 27 Stude och en
studling.

Item 15 vnge kuyer²⁾.

157.

27. Januar 1621.

Til Rigsraadet.

Dets Betænkning forlanges om den politiske Stilling, om
svenske Flaaders Fart i Østersøen uden Pas og om Mønten. —
Gch. Ark.

Aarsagen, huorfor vy Paa denne tyd haffuer laadit for-
skriffue worriss Elskelige danmarckis Riigenss Raad³⁾, er
udi ephtherfølgendis 3 *puncter* befattit.

1.

I huad selsam tilstand ted Rommiske Riige nuhmer
er geraader (!) y, ted er wnødigdt her att fortelle, huilcken
nu paa nogle faa aarsstiid paa adskillige tiider vnder-
skedliige Raadtzmoder att wdskriffue haffuer foraarsagit,
Anseende, uy merckeligenss derudi erre *intresserede* Saa-

¹⁾ Studling. ung Stud (Molbech, Glossar. II, 160).

²⁾ Denne Optegnelse er skreven paa et Blad, der indeholder en
Nøgle til en Chifferskrift. Bag paa har Kongen noteret:
„Peder galtyss Baagstauer“ og ved Siden heraf det som Text
aftrykte. Peder Galt var Resident i Stockholm 1621 - c. 24
(Bruun, Slaget paa Kolberger Heide S 129 f.), og fra denne
Tid ere vel derfor Optegnelserne, maaske lidt senere.

³⁾ I Begyndelsen af Januar sammenkaldtes Rigsraadet til et
Møde i Kjøbenhavn. Isforhindringer bevirkede, at Mødet
først aabnedes 2. Febr. (Erslev, Rigsraadets og Stænder-
mødernes Hist. I, 308).

uellsom den sande Christelige *Religion*. Samme moderss *conclusiones* haffuer altiid uerrit derhen *Dirigerit*, at man skulle eruarthe, huess som aff den Nedersexiske kreissis och hensestederss Stender y samme sag bleff *concluderit*, Huorfor hanss ker: kon: aff Bhemen saoch *vnionen* paa vnderskedtlige tiider same beskeen er giffuen. I huad høyfaarlig wroe forbemelte Romiske Riige for kordt tiid siiden ydermere geraaden er, ted er huerman vytterligdt. Huorfor uy Nu for kordt tiid siiden paa Nie aff ha: ke: aff Behmen, *vnionen* och de *general* Staather besøgd er¹⁾, som udaff *acteren* viidløfftig kan erfaaris, huilcke samdrig udi dii tancker erre, att saaframdt vy oss saagen med ville antaage, atdaa dy fleeste och fornemmeste aff ted Nedersexiske kreidtzis Førster med oss sig Skulle indlaade. At nu denne saag oss icke ganske betenckeligenss skulle forrekomme, ted haffuer ingen att tencke, Isønderlighed ited att uy oss vdi sadan høy uychtig werck goduylligen skulle munge och induyckle, Besønderligenss eptherdi di tyske førsters *Actiones* och Maaner heel uell oss erre bekendt, saa ingen thuiffuer (!) er, attiiio sig laader nøie med, huad keysseren dennom anpresenterendis worder, huilckiss oss och keysseren y framtiden kan føre y misforstand. Huad om ted Østerickske Burgundiske forbundt kunde siigiss, ted laader uy y siin verdt beroe. Huorymod uy oss billigen errinder den Store faare, uorriss Saande Christelige *Religions* medforuanter Nu erre sted wdi, huilcke ganske at forlaade huercken Christeligdt eller forsuaarligdt er, Och uy sielffuer icke kan uyde, huad paa ted syste oss kunde tymeess. Derhuoss och huad faarlige raad, anslag och forbundt som nu en tiidlang imellom de *generall* Staater, dy hense Steeder och Nogle uorriss Naa-

¹⁾ I Decbr. 1620 kom der Gesandter fra Kongen af Bøhmen og den evangeliske Union og den følgende Maaned en Gesandt fra Generalstaterne (Nyerup, Mag. IV, 506 f. Schlegel, Saml. z. dän. Gesch. II, 1, 44. J. Goll, Der Convent von Segeberg (1621), Prag 1875, S. 19).

boer¹⁾ haffuer uerrit *tracterit* med detthe Riigiss Størst Eeuentyhr, saaframdt gud alsommechtigste ted icke naadeligenss haffde affuendt, ted haffuer man dageligenss erfhaarit, aff huilcke uy med stor wmaage haffuer bekommit en deell *copier* och ephtherretning, som uorriss Chanseler Raadit skall laade See. Huilke forbemelte anslaag och forbundt erre en stor dell foraarsagit aff en *Diffidens* och mistruuen, som forbemelthe Staather till oss hafft haffuer, torte och uell med dette riigiss ringe fordell y framtiiden tiltaage, om dii *treuves* bliffue *prolongerit*²⁾. Worriss betenckende er, inted middel at uerre samme Staather sadandt mystruuen at betaage, dy vydtudseende *confederationes* att *Dissolvere* och dennom y bedre *Devotion* att vnderholde, end at man dennom med nogen daatlich forretning, som derriss och worriss Elskelige keere Suoger och Broderss kon: y Store Britannienss *intention* y nogen maader kan uerre gemeess, wiilfhaarer, Anseende, att de med ord eller Lyffthe y denne tilstand ganske inted uill uerre *contenterit*.

Aarsagen, huorfor uy ha: ke: aff Store Britannien med indfører, er denne, At ingen skall sig indbilde, att nogit aff ted forbundt imellom disse ryger och Engeland bliffuer, om denne saag forbygaass, ty inted wissere er att formode, end att uy med ted allerførste io haffuer bud fraa ha: ke: aff Store Britannien, huilcket uyll *repetere eadem*³⁾. Och ephtherdi Radtzens vnderdanigste betenckende altiit haffuer uerrit At uerre detthe Riige gaffnligdt med forbemelthe Staather att *correspondere*, vdi lige maade først att siige med ha: ke: aff Store Britannien att gøre forbund, Daa uyll uydere *Delibereris*, huorlediss sligdt bekuemmeligen kan settis y werck.

¹⁾ Sverig.

²⁾ Den 1609 sluttede Vaabenstilstand mellem Spanien og Nederlandene udløb 1621.

³⁾ Den engelske Gesandt Robert Anstruther kom i de første Dage af Marts til Kongen (Schlegel, Saml. II, 1, 49. Macray, Second report S. 15).

2.

Hvad forgangen høst sig med den Suenske flaade vdi Østersøen sig haffuer begiffuen, yted at ha: k: aff Suerrig syne Skiib vden Paass eller geleide paa detthe Riigiss Strømme haffuer paa vnderskedlige tiider laadit finde, ted er Riigenss Raad nocksom uytterligdt, huilken *Actus* uyll haffuiss y acht och tenckiss paa middell, saatt detthe konnigrige icke kommer om syn høihed och *Regalie*.

3.

Den Seeniste affsked om Mynthen¹⁾ siiniss icke salediss att verre giord, saatt riigerne dermed erre tiendt, Menss dageligenss aff myntens wrichtighed foraarsagiss Stor wleilighed, huorfor sligdt uyll haffuess y acht och y tyde *Remedieris*.

Och uylle vy disse Saagerss tilstand och *Consequentias* worriss Elskelige Riigenss Raad haffue Betroet, atti vell och fornunfftig vnderdanigst dennom offuerueier Och siiden derriss vnderdanigst betenckende med første leilighed Skriffellig oss tilstiller, huilke uy samdtlig med all kongelige gunst och Naade ganss uell erre bewogen²⁾. *Actum* Frederichsborrig den 27 Ianuarij Anno 1621.

Christian.

Udskrift: Danmarckiss Riigiss Raad till hande.

¹⁾ Forordningen af 16. Novbr. 1619.

²⁾ Rigsraadets Erklæring, der afgaves 9. Febr., er trykt hos Erslev, anf. Skr. I, 310 ff. Det tilraadede heri først at arbejde for en fredelig Løsning af Striden i Tydskland og, hvis dette ikke lykkedes, da at virke for Dannelsen af et Forbund mellem alle de protestantiske Magter i Europa, i hvilken Anledning der burde hverves nogle Tropper. Med Hensyn til den svenske Flaades Optræden henviste det til sin Udtalelse det foregaaende Aar (s. ovfr. S. 180 f.). Med Hensyn til Mønten mente det, at den enkelte Rigsdaler skulde svare til 96 Skill., men at der af den daarlige Smaamønt skulde gaa 104 Skill. paa Daleren. En Forordning herom udkom 20. Febr. s. A.

158.

12. Febr. 1621.

Til Christian Friis.

Optegnelse om mange forskellige Hverv, som skulle udføres.
— *Geh. Ark.*

Memoriall Paa Chansleren.

1. At Borgerskaabit wecker omkriung københaffuen, ymenss ted tøer.

2. Myn kammel (!) Skredder¹⁾ som boer y kollekoll²⁾, siiniss att uevre suaar kostfrie³⁾ med Skouen, ty altiid, naar ieg er kommen imellom kø: och fre:, daa haffuer mig mødt Skønne ferske treer, som og till kø:, saaoch Eger, som man till nød uell kundit bruge til skiibsbigning. Der-tilmed laader dy staa di fornit⁴⁾ och uysser ferske treer vd.

3. Der er befhaalit att gørrer nogle Staaketter till wollen⁵⁾ aff dii fyrrelechther, som saauskorren Er, huilcke skall med heed traan først anstriigiss och siiden med raa tyere.

4. Med Rodenborrig⁶⁾ skall handliiss om den Maarmel *funtein* Skaall paa dii 700 dl.

¹⁾ Uden Tvivl menes Kongens Livskrædder Ernst Møller (hos Nielsen, Kjøbenhavns Diplom. V, 38 staar urigtig Millen), om hvem kan ses Brevene 1632—35 S. 116. Han havde forskellige Ting for: i Kjøbenhavn havde han saaledes Bryggeri med aaben Kjælder (Nielsen, anf. Skr. V, 63).

²⁾ I Værløse Sogn ved Furesø. Her er et Kongebrev udstedt 1584 (Danske Saml. V, 165).

³⁾ o: gavmild.

⁴⁾ Udgaæet, frønnet (Kalkar, Ordbog I, 675).

⁵⁾ Om Kjøbenhavn?

⁶⁾ 29. Febr. 1620 fik Magistraten i Kjøbenhavn Befaling til at udvise en Have i Nærheden af Rosenborg til „Theodorus af Rottenburg, Ridder, af det burgundiske Hus“ eller, som han vel rettere betegnes, da han 22. Febr. samme Aar fik Tilladelse til med sine Konsorter for denne ene Gang at indføre hvidt Salt fra Holland. „Ridder af den Orden af det Hus Burgundien“ (Sjæll. Reg. XVII, 7). Samme 22. Febr. var der udstedt et Privilegium for samme Mand, der her blot kaldes „Theodorus Rotenburg“, paa at oprette og i 8 Aar drive Olie-møller i Kjøbenhavn (Nielsen, Kjøbenhavns Diplom. I, 631. II, 617). Et Forslag fra ham om forskellige Fabrikker 1621

5. Dy huss paa *S*: Iørgen¹⁾ skall besichtigiss aff tømmermend, om maan deraff icke kunde faa en Staald till myne heste, Eptherdi meist alle stallen er forfallen, Eller-och om man Sperrit icke kunde bruge til den Staald, som baag tøyhussit begiindt Er, huilcken y sommer lettheligenss kunde saa høidt, som fornøden Er, bliffue opmurit.

6. Dy, der raader for byenss taalle²⁾ y kø:, vnderstaar siig att henuysse Rustuogenhesten y dy uerste Plaadtze och forhiirer till wogenmend di beste Och laader dem formercke, atty stalle erre ickun allene till fremmede, huilckit uill affskaffis och dennom befhaaliss, atty stallene, epthersom di hiidintill altiid giordt haffuer, holder ued macht.

7. Den Store laade, som huggiss paa holmen, skall verre y aaldt 140 allen lang, och skall *Abraham Ingeniør*³⁾ derepther forkorthe *transien*.

8. Naar ted ganske optøet er, saattdi kan komme y Iorden, huilckit dog uell inted skeer, førend ieg nest gudtz hielp ti[l]baage igen kommer⁴⁾, daa skall der hiidskickiss 40 fanger, som heer skall fii nogle damme. Till dennom skall gørriss en keede, hurudi dii alle om natthen kan sluttis, epthersom ieg ted Smidden saagdt haffuer, att dii keeder bliffuer ymidlertiid ferdig.

9. Myckell Caffinss⁵⁾ kuinde boer y myn gaard paa

i Thottske Saml. Fol. Nr. 837. Det er sagtens den samme, hvem Kongen har villet afkjøbe en Fontæne-Skaal af Marmor. Hvortil denne skulde bruges, fremgaar ikke af Rentemestrenes Regnskab, i Følge hvilket der 17. Febr. udbetaltes Konrad v. Nürnberg [altsaa ikke Rotenburg] 700 Rdl. for en Kam af Marmorsten efter det Kjøb, Kansleren havde sluttet med ham, hvilken Kam skulde anbringes paa en Brønd, men foreløbig var indsat i det store Hus ved Boldhuset, som Sukkerbageren boede i.

¹⁾ Jvfr. ovfr. S. 175.

²⁾ Skrivfejl for: staalle (o: Stalde).

³⁾ Abraham de Lahaye, jvfr. ovfr. S. 167.

⁴⁾ Kongen var ved at bryde op til Hertugdømmerne; 18. Marts kom han tilbage til Sjælland og 24. Marts til Frederiksborg (Schlegel, Saml. II, 1, 46. 51).

⁵⁾ I Følge Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskriv. III, 366 hed han Mikkel Camphein og var 1607 ansat som Haandværks-

faarueriet¹⁾, huilcken y langsommelig tid sammestedtzy boet haffuer. Hun skall tilsigiss att uyge plaadtzen ellerochsaa stelle borgen for hushiiren. Ieg giffuer sielff Leie for en hob aff dii andre.

10. Steen wylmsøn²⁾ meen, atder er En skude, som kunde tiene tyll dy dyr, som skall till Engeland³⁾, huorfor ted Er best, att densamme strax bliffuer ferdiggjordt med huess dertill behøffuiss.

11. Der Er huoss Rasmus tømmermand bestiildt 3 reender med Pumper, huilcke naar dii erre ferdige, daa skall di føriss tiill frede:⁴⁾.

12. Der lygger dronning dorretiss Conterfey affstøbdt y gybss y borrestuuen paa køben: Tedsamme skall føriss needer till den *Italianske* podtzerer⁵⁾, som skall gøre et andit derepther, dog atthand icke skender detthe.

13. Naar Søen bliffuer aaben, daa skall fraa Rostock bestilliss saa meegit fyskegaarn, som till 3 waader.

14. Naar Sneen affgaar, daa skall *Abraham*⁶⁾ strax draage hiid och maale aff med den rødder, som rødder moserne hersammestedtzy, och hannem befhaaliss fliitig acht att haffue paa samme Staalbroder, ty hand mangedstedtzy haffuer ickun opgraffuit grønsueeren, Ligesom der haffde stait rødder⁷⁾.

15. Der skulle gørriss En Steenkyste ued Sundbyferrie⁸⁾, huordthen och En tømmermand bleff Skickit,

mester (Floretentripmager) ved Tugthuset (jvfr. Kalkar, Ord-bog I, 564).

¹⁾ Om Farvergaarden i Kjøbenhavn s. Brevene 1641 44 S. 38 f.

²⁾ Sten Villumsen Rosenvinge, Holmens Chef 1613—30 (Garde, Sømagtens Hist. 1535—1700 S. 134. 165).

³⁾ I Novbr. 1620 havde Jakob I bedet sin Svoger om nogle danske Hjorte til sin Dyrehave (Molbechs Udg. af Brevene I, 86).

⁴⁾ Jvfr. Friis, Saml. t. dansk Bygnings- og Kunsthist. S. 261.

⁵⁾ Peter Griffel ell. Gravile (s. Friis, anf. Skr. S. 37. 267).

⁶⁾ Den ovfr. nævnte Abraham de Lahaye.

⁷⁾ Jvfr. Brevet af 5. Maj 1621.

⁸⁾ Laa i Nærheden af det nuværende Frederikssund.

menns ingen beskeen ieg fick, enten huad den skulle koste, eller om hand sig uylle vnderstaa den att gørre, huorfor derepther skall erfhaaris och om en dychtig meyster omhøriss.

16. Tiill Sundebyeferre skall forskickiss 3 skibstømmermend, som sammestedtzt kan opbigge en nie Praam, Ellerss kan ingen komme offuer.

17. Der uaar en y københaffuen, som med att forblende¹⁾ tømmerhusse kunde omgaass Den skall hiidskickis, atthand beseer kyrcken y hyllerød²⁾. Paated man den y sommer kunde faa ferdig. Dog uyll haffues y acht, att faaggen³⁾ paa forbemelthe kyrcke erre riingere end paa andre gemene husse.

18. Der uyll tenckiss Paa En *Medico* y thuchthussit⁴⁾.

19. Naar dennom trenge till Penning heer till frede: bigning, daa skall Renthemeisterne forstrecke Iohan Bøguaad med Penning. Dog gørriss icke mange fornøden, Eptherdi der Er ickun faa arbeidtzfolck.

20. Meister Iørgen⁵⁾ skall holliss till, Strax naar nogit myldt weer bliffuer, att hand ferdiggør gemeckerne, diisom siist bleffue opbrit, saoch køckenskorstenen.

¹⁾ o: dække med en Murbeklædning (tydsk verblenden). Kalkar, Ordbog I, 598.

²⁾ 9. Marts 1621 sluttedes Kontrakt med de to hollandske Murmestre Dirik og Tønns Peitersen Müller om Opførelsen af en Kirke i Hillerød. Den var hugget og rejst af en Tømrer, men nu skulde de „forklæde“ den paa begge Sider med Murværk, halvanden Sten tykt (Danske Samlinger I, 24 f.). En Storm omblæste denne Kirke allerede 1625 (Danske Saml. 2. R. III, 391).

³⁾ o: Fagene.

⁴⁾ Under den haarde Pest 1619 (se ovfr. S. 160) var Tugthuset blevet lukket, men 1621 aabnedes det igjen (Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskriv. III, 368). Læge her var Esbern Nielsen Halveg 1617—21; Henrik Paaske blev det 1629; om den mellemliggende Tid vides intet (Ingerslev, Danmarks Læger og Lægevæsen I, 322. Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarch. 1872 S. 190).

⁵⁾ Jørgen Bebbet (eller Bæver), Murmester, se Brevene 1632—35 S. 25.

21. Maarckuss¹⁾ skall sende En aff dii tolff lange bøsser, som henger y myn Stuuue y haffuen till køben; til saadelmaageren till frede; hand skall gørrre holffter²⁾ till dysamme.

22. Der uaar nogit Sleet fløiell huoss Nylle, som uar 1½ haar. Saaframdt hun uyll siellie ted for 4 dl. 1 ¼ *currant*, daa skall ted sendiss till frede: till Saadelmaageren.

23. Till dii Ny steenboer y kødmaager gaaden skall gørriss dørre, saatt man aff en Stuuue y den anden kan gaa, dog till hoffuitnøggelen, saa derygennem ingen gang bliffuer vden till mig sielff.

24. Med Iohan Bøguaad skall handliiss om hanss besolding, imenss hand haffuer uerit fraa Skriffuerstuuuen³⁾.

25. Maartynuss von der Meeden⁴⁾ skall strax følge⁵⁾.

Paaskrift: *Memoriall Anno 1621 den 12 Febrvarij. Frede:*

159.

24. Febr. 1621.

Til Christian Friis.

Der skal træffes Forberedelser til en stor Brygning af Øl i Bryggerierne ved Københavns Slot, ogsaa, om fornødent, for det islandske Kompagni; forskjellige Orlogsskibe skulle udsendes; en muret Dæmning ved Frederiksborg skal istandsættes; Muren ved Helsingør skal beses; i Strødam ved Frederiksborg skal der indrettes Vej og Broer til Kvæget; Hans Steenwinkel skal gjøre Statuerne til Galleriet ved Frederiksborg og til Københavns Vesterport færdige. — *Geh. Ark.*

Eptherdi tyden lacker flux ad, ted man skall brygge Øll, som waare skal⁶⁾, huorfor y begge bryggerss uyll med

¹⁾ Markus Wiblitz, Forvalter paa Rosenborg, s. ovfr. S. 169.

²⁾ Det tydske Holfter, Hylster.

³⁾ 16. April 1621 fik Johan Bøgvad, der hidtil havde været Skriver paa Frederiksborg, Bestalling som Tilsynsmand ved Frederiksborg Slots Bygning. Hans Løn sattes til 100 Rdl. om Aaret og Foder til en Hest (Nyt hist. Tidsskr. IV, 238. Danske Samlinger II. 119). Jvfr. Brevet af 10. Marts 1621.

⁴⁾ Se ovfr. S. 149.

⁵⁾ Ved en Del af disse Punkter har Kansleren tilskrevet, at de ere besørgede.

⁶⁾ Allerede i Skuespillet „Kortvending“ nævnes Tordmaanedsøl (o: Øl brygget i Marts Maaned) som særlig godt (Danske Samlinger I, 196).

fiid briggiss, och Eptherdi hand y ted nye briggers uell skall haffue stor forhindring aff den Bøcker, foratt hand icke kan bruge samme rom, Och ted andit bøckerhuss, paa huilcket dy nu gør, maa skee icke kan bliffue saa snardt ferdigdt, daa skall bøckeren saa lenge røcke ind y ted lange huss ymellom tøyhussit och brøggersit.

Saaframdt ted Islandtske *Companie* begerer øll samme-stedtz att laade brigge, daa skall ted briggiss, ephtersom dy ted begeerer sterdt¹⁾.

Ett aff Orloffskiiben skall vdristis Paa Elffuen, dog ickun Paa thu maanederss tyd, thuende skall y westersøen, Och Ett till *confoi* med dy hualfanger, Saoch en y beldt. Der er en murmeister I køge, med huilcken ieg for faa aarsstiid fortiingede En murede daam, som till wandwerckit, som løbber till fre: badtstuue, skulle brugiss, huorfor ieg, om ieg ret mindiss, gaff hannem 400 dl. Nu holler samme muruerck Paa mangesteeder ganske inted, fordi saa hand icke dybdt noch haffuer laagdt fundamentit, huorfor du hannem sligdt skaldt lade See och hannem laade syge, att-hand epther fortingningenss indhold ted skall forferdige, saatt den kan holle waand, och saframdt hand sig trøcker, daa skall hand setthe borgen eller borge for sig sielff.

Du skaldt drage till helsingør och besee, huoruydt der er giordt paa den mur²⁾, Pated man y tyde kan gøre *preparatoria*, saatt y sommer nogit kunde bliffue forrittit, ty ieg meen, atty ted ganske haffuer laadit ligge.

Fraa den Lylle laadgaard indtill den mosse, som kalliss Strødam³⁾, er en uey affpelit, huilcken Bønderne, strax naar di kan komme y Iorden, skall ferdiggøriss (!). Vdi samme Strødam skall gørriss Broer med egipeele och uell med Plancker belagdt, derhuoss En bom ued huer broe,

¹⁾ o: stærkt.

²⁾ Som ovfr. S. 93 omtalt, var det 1616 blevet befaleet, at der skulde opføres en Mur om Helsingør. I Marts 1621 udgik et Par nye Kongebreve om denne Mur (Aarsberetn. fra Geh. Arch. III, Till. S. 89).

³⁾ Jvfr. Brevet af 5. Maj 1621.

saatt ieg kan slippe fehet ind y huilckit rom ieg uyll. Dysse, som nu ligger, skall affueien Rømmis och andre, som før formeldit Er. med fiid gørriss, Och saaframdt grøfftherne icke gaar saa uyt op imod geerit, saatt fehet icke kan gaa forbye, daa skall dii endnu saa gørriss. Hanss Stenuynckel skall befhalis, atthand gørrer dy bylleder ferdig, som hører tiill gaaleriet paa syden ued Porthen till frede:¹⁾, saoch dy, som hører till westerportd y køben: Och uyll giffuiss achtpaa, atthand inted andit arbeide taager sig for, som ellerss uyst Skeer. *Vale. Datum* haadersleff den 24 *Febrvarij Anno* 1621.

Christian.

Udskrift: Chanseleren Her Christian Friiss till hande.

160.

28. Febr. 1621.

Til Christian Friis.

Den fordrevne Konge af Bøhmen er ankommen, og andre Fyrster ventes den følgende Dag. Forskjellige politiske Nyheder fra Tydskland meldes. Der skal sendes Folk og siden ogsaa Proviant til en Pinke ved Glückstadt. Den engelske Gesandt Robert Anstruther kommer snart. — *Geh. Ark.*

Dy forordninger²⁾ hiidskickit skall med ted første bliffue ygenomsiet och igen framskickit. Y dag kam den gewesener konning aff Behmen³⁾ hiid wed halffgan fem fraa Lybeck, huor hand nogle dage haffuer Leien. Hand er megit from och ellerss Slett⁴⁾ y alle maader. Hand,

¹⁾ Vistnok de 12 Statuer, som endnu staa paa Frederiksborg udvendig paa den lave Bygning, der skiller den indre Slotsgaard fra Slotsgraven (Friis, Saml. til dansk Bygnings- og Kunsthist. S. 229).

²⁾ Jvfr. Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 309.

³⁾ Kurfyrst Frederik V af Pfalz

⁴⁾ Jævn, ligefrem.

Margraff hanss Iørgen ¹⁾, furst Christian aff Ahnholdt ²⁾ och greffuen aff hollack ³⁾ Er paa en tyd erklerit vdi acht, epthersom myn Søster ⁴⁾ mig tilskreffuit haffuer. Dy andre herrer, saanersom her: aff Meckelborrig, kommer ymorgen ⁵⁾. Spinola ⁶⁾ faarer fordt med all macht y Phaldtzen, Och haffuer hand nylligen brandskattit landgreffuen aff hessen ⁷⁾. Heer rundt omkring werbiss folck, saatt huem der kommer

¹⁾ Johan Georg, Markgreve af Brandenburg, Hertug af Jägern-dorf (i Schlesien), en Søn af Kurfyrst Joachim Frederik, f. 1577 † 1624. Af de schlesiske Stænder udnævntes han til Feltherre over deres Hær i Kampen paa Bøhmens Side, og til Straf herfor erklærede Ferdinand II ham i Rigets Akt. Han døde hos Bethlen Gabor i Siebenbürgen (Allg. Deutsche Biographie XIV, 175 f.).

²⁾ Christian I, Fyrste af Anhalt, f. 1568 † 1630, førte den bøhmiske Hær i det ulykkelige Slag paa det hvide Bjerg ved Prag 1620. 1624 udsonedes han med Kejseren (anf. Skr. IV, 145 ff.).

³⁾ Georg Frederik Greve af Hohenlohe, f. 1569 † 1645, en af Hovedførerne for Bøhmernes Stridskræfter i Kampen mod Habsburgerne. 1623 løste Kejseren ham af Akten, men da han 1631 sluttede sig til Gustaf Adolf, udtaltes Akten paa ny over ham, og om han end 1637 blev benaadet for sin Person, fik han ikke sine Besiddelser tilbage (anf. Skr. XII, 636 ff.).

⁴⁾ Uden Tvivl Kurfyrstinde Hedevig af Sachsen. Kejser Ferdinand havde underrettet Kurfyrsten om de fire Aktsærklæringer, som han havde underskrevet 22. Januar (ny St.) 1621, og som vare blevne højtidelig publicerede en Uge senere (Gindely, Gesch. des 30jähr. Krieges III, 425 f.)

⁵⁾ I sin Dagbog har Kongen noteret, at 1. Marts kom Hertug Christian af Lyneborg, Hertug Frederik [Ulrik] af Brunsvig og Hertugen af Sachsen-Lauenborg (Schlegel, Saml. z. dän. Gesch. II, 1, 48). Den sidstes Navn var August (Slange S. 460). Hertugerne af Meklenborg undskyldte sig for at komme. Om Sammenkomstens politiske Betydning s. J. Goll, Der Convent von Segeberg (1621), Prag 1875.

⁶⁾ Den bekjendte spanske Feltherre (fra Italien)

⁷⁾ En Gesandt fra Landgrev Morits af Hessen havde 5. Marts Audies i Segeberg hos Christian IV (Schlegel, Saml. II, 1, 49), og samme Dag udfærdigedes et Brev, hvori Kongen, Hertug Frederik Ulrik af Brunsvig og Hertug Christian af Lyneborg opfordrede Spinola til at holde inde med sit Angreb (Londorpheus, Acta publica II, 390).

siist, hand faar icke mange. Dy *venetianer* werber ochsaa och loffuer suaare Penning vd. Derriss Offuerster Er graff Otthe von der Lyppe. Keysseren haffuer icke uildt holle, huess Chur: aff Saxen haffuer *tracterit* med dy Slesinger, huorudoffuer Chur: hannem En skarp skriffuelsse haffuer tilskreffuit y den mening, att saaframdt hand Chur: ordt wille gøre till inted, daa wille hand bliffue saa wnd keyserssk, som hand tildiss haffde uerrit god¹⁾. Folck skall der skickiss till den Pincke, som ligger till geluckstad, och naar uandet Er aabit, daa uyll der fethallie ochsaa framskickiss. Rubberdt Er y den haagen Och kommer snardt hiid²⁾. *Vale. Datum*³⁾ den 28 *Febrvarij Anno* 1621.

Christian.

Udskrift: Chanseleren Her Christian friiss till hande.

1) Stænderne i Nedre Lausitz erklærede sig i Novbr. 1620 for Kurfyrst Johan Georg beredte til at underkaste sig Kejseren; til Gjengjæld havde Kurfyrsten lovet dem uforstyrret Nydelse af deres religiøse og politiske Friheder. Men dette Tilbud syntes man i Wien ikke om, og Kejseren opfordrede Kurfyrsten til at holde Lausitzernes Pardonering in suspenso. Johan Georg svarede (¼ Oktbr. 1620) med at henvise til sin Fuldmagt, der berettigede ham til en saadan Optræden, og Kejseren gav efter. Noget lignende tildrog sig kort efter med Schlesierne, som ogsaa havde gjort fælles Sag med Bøhmerne: efter længere Tids Underhandling tilstod den sachsiske Kurfyrste paa Kejserens Vegne dem Amnesti. „Akkorden“ herom sluttedes ¼ Febr. 1621, men allerede forinden havde Kejseren ved Skrivelse af 11. Jan. (n. St.) forbudt Kurfyrsten at love nogen almindelig Pardon, og en ny Skrivelse af 20. Febr. (n. St.) indskærpede dette. Denne sidste Skrivelse ankom til Dresden Dagen før Akkorden undertegnedes, men alligevel fastholdt Kurfyrsten sin engang indtagne Stilling, beraabende sig paa sin Fuldmagt, og Enden paa det blev, at Kejseren ogsaa her gav efter (Gindely, Gesch. des 30jåhr. Krieges III, 403 f. 431 ff.).

2) 15. Febr. havde Christian IV faaet Brev fra Robert Anstruther om hans snarlige Ankomst, og 4. Marts kom han til Segeberg. Hans Hverv var et Laan (Schlegel, Saml. II, 1, 47. 49. Goll, anf. Skr. S. 27).

3) Dateringsstedet, Segeberg, er glemt.

161.

10. Marts 1621.

Til Christian Friis.

Hvis nogle Kjøbmænd ikke kunne blive enige med Itzehoerne, skulle disse oppebie Kongens Ankomst. Aftalen med Johan Bøgvad billiges undtagen for et enkelt Punkts Vedkommende. Christoffer Basse skal kun lade rejse et Hus, Kongen besøger Resten. Nogle Søfolks Lønning skal forbedres. Kongen er tilfreds med de Vilkaar, hvorpaa Ryttere og Fodfolk ere gaaede ind. I Skaane skal hverves 200 Mand. Et Brev fra Sverig er som sædvanlig hverken ja eller nej. — *Geh. Ark.*

Ieg Skreff dig siist till med den Riiske tolck¹⁾, huilcket ieg dog icke troer, attu end[om]stund haffuer bekommit. Derudi befohll ieg, att saframdt købmenden med dii Itzehouer icke kunde *accordere*, daa skulle dii Itzehouer fortøffue intill myn ankomst. Den *accord* med Iohan Bøguaad kan saa uell hugge hen, naar den ene hest derudelaadiss, ty hand haffuer ingenstedtz att aage²⁾. Christoffer Bassis³⁾ *memoriall* haffuer inted Paa sig. Hand skall ickun laade reisse hussit⁴⁾, siiden uyll ieg nock maage ted, som ted skall uerre. Dy søfolckiss forbedring, som skall *ad fretum Regium*⁵⁾, uyll ieg forordne, naar gud uyll, ieg kommer tilstede, *interim* kan Skiibene fliiess. Med krigsfolckit till hest och fodtz kam uy, gud uerre loffuet, smuck tilrette, dog motthe ieg høiere besolded (!) Riitheriet giffue, end

¹⁾ 7. Marts var der kommen „en Post“ fra Moskov til Kongen i Rendsborg (Schlegel, Saml. II, 1, 50). Det Brev, Kongen med ham havde sendt Kansleren, kjendes ikke.

²⁾ Jvfr. ovfr. S. 194.

³⁾ Lensmand paa Frederiksborg og Kronborg.

⁴⁾ 27 Marts fik Christoffer Basse Ordre til at opbygge den øde Gaard i Kyndby i Abrahamstrup Len „og opsætte et Længehus“, for at man kunde faa nogen til at bebo Gaarden (Sjæll. Tegn. XXI, 560).

⁵⁾ Hermed menes Davisstrædet ved Grønland, som Jens Munk havde givet Navnet Fretum regis (Jens Munks Navigatio septentrionalis, udg. af P. Lauridsen, S. 10. 61). 1621 paa-tænkte en Expedition under ham for at finde Nordvestpassagen, men der blev ikke noget deraf (anf. Skr. S. XLVII. XLIX).

først uaar beradslaagit¹⁾. Derimod tog di huer daler *in spe*: an for thu slette daler²⁾, dog alle bestillinger Er stillit paa gillen.

Thomass Null³⁾ skall begiffue sig till Skaane och der wdleede 200 mand aff dii, der bleff aftackit aff helsingborre, gyngeherrid, Bleging och gersherridtz folck, dog alle wolunttiir. Naar ieg nest gudtz hielp ankommer⁴⁾, uill ieg gøre *order*, huor man dem best kan forlegge. Dettthe breff fraa Suerrig Er, ligesom dy pleier att uerre, ted er huercken ney eller Iaa⁵⁾. *Vale. Datum* haadersleff den 10 *Martij Anno* 1621.

Christian.

Udskrift: Chanseleren Her Christian friiss tiill hande.

¹⁾ Jvfr. Brevet af 15. April 1621. Rigsraadet havde tilraadet at hverve 1000 Ryttere og 4000 Fodfolk (s. ovfr. S. 189). Jvfr. Brevet af 20. April 1621.

²⁾ Paa Speciesdaleren gik 6 (slette) Mark (à 16 Skill.), paa en slet Daler 4 (slette) Mark (Scharling, Pengenes synkende Værdi S. 34).

³⁾ Thomas Nold (om hvem se Brevene 1632—35 S. 117) var paa denne Tid Hovedsmand (ikke at forvexle med Lensmanden) paa Kronborg (Blom, Kristian IV's Artilleri S. 29).

⁴⁾ Jvfr. ovfr. S. 191.

⁵⁾ Paa Christian IV's Skrivelse af 8. Febr. til Gustav Adolf, hvori denne underrettedes om det forestaaende Møde i Segeberg og opfordredes til at svare, om han vilde deltage i at underholde en Hær i Tydskland til Forsvar for de evangeliske Fyrster og Stænder, svarede den svenske Konge 22. Febr. Han berømmede heri sin Nabos Plan, som han ikke var utilbøjelig til at støtte; men hvor gjerne han vilde, kunde han ikke give nogen kategorisk Erklæring, da han stod i Begreb med at gjøre Polen Fredsforslag; bleve disse antagne, og blev han anmodet om Hjælp af de nødlidende Evangeliske og forvisset om Konditionerne, vilde han tage en Bestemmelse, som var rimelig og stemmede med hans Riges Tarv (Geh. Ark., Reg. 27, Fasc. 206).

162.

5. April 1621.

Til Christian Friis.

To Heste fra Antvorskov skulle sendes til Kongen. Denne trænger til en ny Kjøkkenskriver. Laden paa Dalum Kloster behøver en Istandsættelse. — *Gch. Ark.*

Der er kommen vdenthuiffuell thuende heste fraa Anderskou, med dennom skall dy strax begiffue sig hiid.

Erfhaar, om man kan faa en dychtig køkenskriiffer, som paa denne reysse¹⁾ wumistendiss Er. Huoss Prindtzen uyll dog altiid uerre En, epherdi hand sielden er, dersom Ieg Er. Hannem kan holliss en wnderskriffuer och thuende dreng. Io før Io bedre, att man kan bliffue aff med denne²⁾. Laaden Paa daalumkloster staar Paa Stythter, endog att tømmerit intet skaader, vden atted Er ilde forbundit, huilckit med Baand uell kan hielpiss, huorfor du kandt Erfhaare, om man kan faae en tømmermand, som samme arbeid sig uill offuertaage³⁾. *Vale. Datum* frede: den 5 *Aprilis Anno* 1621.

Christian.

Udskrift: Chanseleren H: Christian friiss till hande.

163.

15. April 1621.

Til Christian Friis.

Foranlediget ved Rigsraadets Udtalelser, erklærer Kongen Formaålet for sin Rejse gavnligt og hæderligt. Rigsraadet maa skaffe Penge, da de hvervede Tropper sluge store Summer. — *Kgl. Bibl.*

¹⁾ I Begyndelsen af Maj drog Kongen over til Holsten, hvor han forblev en Maaned Tid; efter et Ophold paa omtr. 8 Dage her i Landet rejste han i Midten af Juni paa ny til Holsten, hvor han atter blev en Maaned.

²⁾ Jvfr. ovfr. S. 168 og Brevet af 22. Marts 1622.

³⁾ Fru Ellen Marsvin, som havde Dalum i Forlening 1620–28, fik 25. April 1621 Tilladelse til at maatte lade Laden med Loerne „forfærdige“ og, hvis det gamle Tømmer ikke strakte til, da at maatte kjøbe noget (Fynske Tegn. III, 600).

Ieg haffuer vdaff dyn Skriffuelse fornommit, att En Paardt aff Riigens Raad om myn reysse vdaff Landit¹⁾ dig haffuer tilskreffuit, Och atty dennom hiidoffuer till Landit wylle begiffue, huilckit om ted skeer eller och icke, saa erachter ieg sligdt at komme aff et gaadt, trodt och vnderdaanigste hiertilaag, Och achter nest gudtz hielp med denne Reisse inted forretaage andit, end som kan verre gaffnligdt och *reputerligdt*, Forhaabendiss derhuoss, attden Alsommechtigste Gud vell alting *Dirigerendis* worder, siit hellige Naffn til loff, ehre och priiss, saoch hanss Christne kyrcke till gaffn och Beste.

Riigens raad uyll errinderiss, att med ted første bliffuer giordt anordning, huor man skall tage Penning, epherdi mig aff ingen anden penning bewist er vden dii 100 thussind daler, som aff Frummoder Laandt erre²⁾, aff huilcke allerede 30 thusind daler till Anritgeldt, Loffgeldt³⁾ och anden *preparatorijs* erre vdgiffuen, ephersom Regenskaberne skall vduysse, huilcke *commissarierne* med ted første skall bliffue tilstillit. Nu paa Munsterpladtzen er dennom loffuit en halff Maanidtz soldt, dertilmed uyll dy errindriss, attder skeer god och richtig anordning, huorlediss Pengene epherhanden kan komme Paa dii steder, som man dennom behøffuer, saatt derudoffuer icke skeer nogen *faute*⁴⁾.

¹⁾ Jvfr. det foregaaende Brev. Molbech opstiller i sin Udgave af Brevene (I, 92) den Formodning, at det maaske oprindeligt har været Kongens Plan at begive sig til Tydskland.

²⁾ Jvfr. herom Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 309 og Brevene af 22. April og 29. Decbr. 1622.

³⁾ Anrittgeld og Laufgeld, Navne paa Haandpenge ved Hvervingen.

⁴⁾ Overensstemmende hermed udtaler Kongen sig i det Brev af 16. April, hvorved han indkalder Rigsraadet til at møde 5—6 Dage før Herredagens Begyndelse. Rigsraadet, som traadte sammen 24. Maj, svarede først 26. Maj med at foreslaa Afskedigelsen af de hvervede Tropper og at henstille, at Kongen laante Riget Pengene til Troppernes Sold, men senere, 8. Juli, bevilgede det dog en toaarig Skat og Told paa udenlandske

Mogenss kaass er befhaalit att skaffe ted folck Paa Munsterpladtzen¹⁾, dog uille der skickiss Penning heen. Ellerss er ted uell att befrichte, att samme krusse och Stensøn icke faar mange folck, ty dy erre en ringeting kendt yblandt di tyske, Och er ted dennom uell Saagdt. Dy tydinge haffuer inted paa sig, dii erre fast gaale, och Lydit Eller inted deraff syniss sanden att uerre. *Vale.*
Datum frederichsborrig den 15 Aprilis Anno 1621.

Christian.

Udskrift: Chanseleren Her Christian Friiss till hande.

164.

17. April 1621.

Til Arkelimestrene.

Befaling til strax at sende 4 Kanoner til Frederiksborg. —
Geh. Ark.

Wohnach sich dii Artholoriemeisterss zu richten haben.

Sy Sollen 4 dreykuartihr Sackerss²⁾ hieher strax mit disse rustuaagen Skicken, welche zwar nun fuhrss erst zum gewichte sollen gebraucht werden, aber hernacher auff den thurm geleget werden. *Actum* Friderichsburch den 17 *Aprilis Anno* 1621.

Varer til Dækning af Udgifterne (Erslev, anf. Skr. I, 315 ff.).
 Jvfr. Brevet af 26. Juni 1621.

¹⁾ 15. April fik Mogens Kaas Befaling til at samle de Knægte af det jydsk og fynsk Regiment, som godvillig vilde begive sig i Kongens Tjeneste, og derpaa ufortøvet sende dem til Mønstringspladsen ved Steinburg (Jydske Tegn. VII, 76). Mogens Kaas var Lensmand paa Mariager Kloster og Regimentets Oberst.

²⁾ Om Trekvarter Sagerne (af det franske sacre), en Art Jernkanoner, s. Blom, Kristian IV's Artilleri S. 168 f. 243 f.

165.

20. April 1621.

Til Christian Friis.

Om Antallet af de antagne Tropper og deres Besolding og de andre Udgifter, som medgaa til Udrustningen. Heste og Telte skulle sendes over til Kongen. 300 Kyradser skulle sælges til Hertug Georg af Brunsvig. Om Antagelsen af Bøsseskytter, om Anskaffelsen og Forfærdigelsen af Klæder til Soldaterne og om den politiske Situation. — *Geh. Ark.*

Ephtherdi ted Egitømmer Er icke at bekomme, saa uyll ieg see, huor ieg desforuden kan komme tillretthe. Ted offuerslag paa Riither och knechte haffde uell uerrit gadt, atted haffde Strax skeed, der man *concluderede* att uille Skicke nogit folck, Och er samme traxt (!) Lettelighens att gøre, ephtherdi icke en mand flere erre bestillit, end dentiid waar omtaaliid, alss nemlig 1000 heste och 4000 till fozt¹). Huad nu derriss besolding Er, ted fiindiss udi bestalningerne, huilcke Nyckolauss²) huoss sich haffuer, och kan vdkopieriss till bedre Ephtherretning. Och haffuer man, saa uyd^t mueligdt haffuer uerrit, besoldingen giordt ryng. Menss vden detthe, som paa sligdt folck gaa kan, Saa uyll haffuiss y acht dii Persohner som deriblandt inted Er regnit, som alle høie *Officia* som Offuerster, derriss Offuerster Luthenandt, wachtmeisterss, Quartermeisterss,

¹) Jvfr. ovfr. S. 200.

²) Sikkerlig menes Nicolaus Eggebrecht, der var Sekretær i tydske Kancelli fra 1612 til sin Død i Aaret 1639. 1614 optraadte han paa Kongens Vegne som Aktor mod den bekjendte M. Niels Mikkelsen Aalborg, der beskyldtes for Zwinglianisme; 1629 gik han til Haande ved Fredslutningen i Lybek; men i det hele synes han ikke at være bleven anvendt stort i selvstændige Stillinger (Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarch. 1872 S. 166. Ny kirkehist. Saml. VI. 598 ff. Kirkehist. Saml. 3. R. I, 408. Wad, Rektorerne paa Herlufsholm S. 36 f. Slange S. 650. Man har et udlat. Brev fra Christian IV til ham). At han syslede noget med litterære Arbejder, ses deraf, at han efterlod sig en tydsk Oversættelse af en Krønike om Frederik II (Resen, Frederichs II's Krøn., Fortalen Bl. a 2. Rørdam, Klavs Lyskander S. 159. Smith, Om Kjøbenhavns Universitetsbibl. før 1728 S. 36. Kirkehist. Saml. 3. R. V, 267).

Prouiandtmeisterss, generaall gewaldiger¹⁾ med hanss tyner²⁾, gerichtskultuss³⁾. generall *Commissarier* med derriss generall och *particulaar* Munsterskriffuerss, *Item* krud, Lod, Lunther, Blii och dennom, som derpaa waare skall. Saaoch wogne och heste, som dertill behøffuiss, huilckit alsammen uill haffuiss y acht. Iblandt andit Er icke mueligdt, att nogen *Armeie* vden kundskab kan bestaa, huorpaa uyll ochsaa *spenderis*. Och uyll *commissarierne* sligdt att haffue y acht befhaaliss. Dy heste kan med samme kaass Offuerskickiss, dog skall drengene bliffue huoss hesten. Telthe skall wybaldt⁴⁾ faa Bysseskittherne med aff dii, som erre giordt till *Arckeliet*, huilcke dii kan brede offuer Rustuognen. Myt ted Lydit teldt skall hand sende med, ellerss ingen. Ted breff fraa her: Iørgen Indeholder inted andit, End att ieg hannem for bethalni[n]g uille laade tilkomme 300 kørrass, huilcke du kandt befhaale Iohan de willem, atthand hannem dem skall laade følge till Brehmen for bethalning⁵⁾. Naffuen paa dy Bysseskøtter sender ieg dig herhuoss, med huilcke du om besoldingen kandt *tractere* Paa den maaner, dy udi siste Suenske kriig bekam till Landtz. Saframdt ieg icke kan bekomme blaadt kleede, daa maa Ieg Endeligenss haffue huiidt med Blaadt bebremmit, och Er uell saa megit blaadt att bekomme, som man kan bremme med. Der uill ochsaa bestilliss hatthe till samme folck. Rebslaageren skall ochsaa slaa nogle Lyner som Skydegymer tilatt bruge till draagunhesten, huilcke uyll uerre aff reen haamp. Du faar att Skynde paa Skredderen, atthand gør dii trum-

1) Generalprofos, Rigens Profos.

2) Skrivfejl for: Tjener.

3) Generalauditor.

4) Vibold Johansen, Teltmager (Brevene 1636—40 S. 178)

5) Hertug Georg (Jørgen) af Brunsvig fik de 300 Kyradser (v. d. Decken, Herzog Georg von Braunschweig u. Lüneburg I, 90). En i Lyneborg 16. April aabnet nedersachsisk Kredsday havde besluttet, at Kredsen skulde ruste sig.

metherkiortell och drauanterniss kleder ferdig, Ochattedi Stybøile ochsaa bliffuer ferdige.

Iacob wulfeld bliffuer nu med tyden uell snaardt *Expedierit*¹⁾. Den *proposition*, som sked Er aff myn Suoger²⁾, Er glemdt. Ieg thuilffler(!) dog inted, attden io er *Abastandt* nock, will di ickun skinde dem med werckit. *Vnionen* maa uell hastig begere hielp. menss ted syniss icke, attden haffuer saa stor nød, om di uyll holle faast³⁾. Spinola drager uyst til Nedderland igen, Och sigiss ted, atthan haffuer allerede flit flux aff hanss godtz fraa hanss *garnisoner* till Nedderland, saat maa ske hand troer icke-heller fredde. Her kam yaftiss En *Capitein* ued Naffn Bottheler, som er hidskickit fraa En aff dy herrer aff weymeren, huilcken herre mig *anpresenterer* 3000 tilfodtz och 500 till hest. Hand siger, att alting endnu icke erre salediss, som herom taaliss. Huad nu derom Er, giffuer tyden. H: aff Lyneborrig Munsterer den 3 *Maij*⁴⁾. *Vale. Datum Croneborrig* den 20 *Aprilis Anno* 1621.

Christian.

Som ieg luckte Prinss Moridtz Breff⁵⁾ op och uille ted vnderskriffue, daa haffde dii lagdt ted saa waadt

¹⁾ Han var sendt til Nederlandene for at slutte et Forbund mellem dette Rige og Danmark. I Slutningen af Februar drog han afsted (Schlegel, Saml. II, 1, 48); 14. Maj (ny Stil) undertegnedes Traktaten i Haag (Aitzema, Saeken van staet en oorlogh I, 93 ff.).

²⁾ Kong Jakob I af England.

³⁾ Stillingen var den, at den evangeliske Union 2. April i Mainz havde sluttet et Forlig med Spinola, hvorved den i Virkeligheden opgav Frederik af Pfalz's Sag (Gindely, Gesch. des 30jåhr. Krieges IV, 148 f.).

⁴⁾ Hos v. d. Decken, anf. Skr. I, 90 nævnes de Tropper, som Hertug Christian af Lyneborg 3. Maj mønstrede i Nærheden af Celle.

⁵⁾ I Ausländ. Registr. er indført et Brev til Prins Morits af Oranien af 19. April 1621 om to Heste, der sendes Prinsen som Foræring.

sammen, att blecket holdt saa hardt, att breffuit gick sonder. Ieg drager ymorgen till frede:

Udskrift: Chanseleren Her Christian Friiss till hande.

166.

5. Maj 1621.

Til Christian Friis.

Rigsraadets Gjælds-brev till Enkedronningen skal skaffes til-veje. Lensmændene skulle indkjøbe Øxne. Kongens Kemiker skal arbejde for Enkedronningen, og der skal skaffes hende Ene-bær og Rav. Om forskjellige Arbejder ved Frederiksborg Lade-gaarde. — *Kgl. Bibl.*

Thed breff, som Riigenss Raad skulle giffue frummoder Paa dy hundrede thusind daaler, bleff tilskickit Manderup Pasberrig fraa haadersleff med et eget bud den 24 febrvarij, huilckit breff ieg syden icke haffuer siet, huorfor ued dag och naatt samme breff uill ephtherskickis¹⁾.

Lensmenden skall købe Øxen epher ted antaall, y forgangen aar skedde, och skaall dy y Skaane aduaariss, atty køber bedre fehe, saframdt di icke sielffuer uyll staa Skaaden²⁾. Du kandt framskicke en taxst, saa kan der udgaa befhalning till dem. Pether Paay³⁾ skall ickun bliffue till køben: Hand skall forferdige *spiritum sulphoris* och den hiid till frummoder forskicke. Frummoder uyll ochsaa haffue nogle Enneber saoch Raau. Enneberen faar dii y skaane, dersom dy tilforne erre bestildt, baade y helsingborre, Christianstad och Sølfuisborrig lehne, der er ochsaa nogle endnu paa køben: Raauyt faar du y Skaane

¹⁾ Jvfr. ovfr. S. 202. 13. Maj var det kommet Kongen i Hænde, thi da sendte han det til sin Moder (Schlegel, Saml. II, 1, 55).

²⁾ Kongebreve om Indkjøb af Staldøxne, som inden Mikkelsdag skulde sendes til Ladegaardene ved Kjøbenhavn og Frederiksborg, udgik 8. Maj (Sjæll. Tegn. XXI, 572).

³⁾ Peter Diderik Paynck, Hofchemicus, s. Brevene 1632—35 S. 94.

ued ysted, dybeck ¹⁾ och deromkring, Och saaframdt ted icke er der att bekomme, daa skaldtu forskriffue ted fraa dandtzig.

Theð møddingsted ued then lille ladgard ued frede: skall fortingiss, ellers faar man ingen ende derpaa, Och uyll der giffuis achtpaa, attder icke holliss mere Plixfolck, end som der er arbeid till, huilckit dog gemenlig skeer.

Densom rødder, skall faare fordt att rødde y den ny wang, som kalliss strødam ²⁾, wansiet Iohan Skriffuer ³⁾ siger, atted icke er tienligdt. Och achter ieg att gørrer sammestedt en humlehaffue. Samme rødder er flux forsømmelig ⁴⁾, huorfor hand uyll tilholdiss att gørrer ted richtig, som er røddit. pa ted man icke bliffuer forhindrit, naar man skall høste. Saa skall bønderne Ochsaa rømme aff ueien, huess Buske vdrøddit Er, huormed dii omgaass suarlig langsam. Sørrit ⁵⁾, som Slaaess paa begge laagarden, skall epherhanden forskickiss till Marckuss ⁶⁾, som ted skall sellie, och skall enhuer brende ⁷⁾ siit, pated man kan uyde, huad enhuer sender fram, Och skall achting paa giffuiss, attdi ted icke forbyter. *Valc. Datum Nykøbing* ⁸⁾ den 5 *Maij Anno* 1621.

Christian.

Udskrift: Chanseleren Her Christian friiss till hande.

¹⁾ Herregaarden Dybæk ligger i det sydlige Skaane mellem Trellebørg og Ystad tæt ved Østersøens Kyst. Om Ravets Forekomst i denne Egn s. Det kgl. danske Videnskabernes Selskabs hist. og philos. Afhandlinger V, 214 f.

²⁾ Jvfr. ovfr. S. 195

³⁾ Johan Bøgvad.

⁴⁾ Jvfr. ovfr. S. 192.

⁵⁾ En Skrivfejl for: Smørret.

⁶⁾ Markus Wiblitz paa Rosenborg. I Decbr. 1621 indbetalte han til Kongen omtr. 518 Rdl. for solgt Smør (Schlegel, Saml. II, 1, 72).

⁷⁾ o: stemple med et indbrændt Mærke i Træet.

⁸⁾ Kongen var kommen til Nykjøbing (paa Falster) 3. Maj og drog igjen derfra 5. Maj (Schlegel, Saml. II, 1, 54). Paa Foden af Brevet har Modtageren noteret: „Klocke paa frederichsborg ladegardt“.

167.

12. Juni 1621.

Til Christian Friis.

Om Kongens forestaaende Rejse til Holsten; om Formen for Herredagsdomme, der afsiges i hans Fraværelse; om en Jomfrus (Christence Kruckovs) Forhør og Henrettelse; om Expeditionen af Sager vedkommende Lyneborg, England og Nederlandene; om Tømmer til Opbyggelse af nedbrændte Gaarde i Kronborg Len; om Opførelsen af en Slagbom ved Kjøbenhavn; om Restbetalingen for et i Flensborg bygget Skib; om Fuldendelsen af Alteret i Frederiksborg Slotskirke; om en Forandring ved Krudtmøllen (ved Kjøbenhavn). — *Geh. Ark.*

Ieg Er nu ferdig att begiffue mig offuer till Lanteholsten igen¹⁾, Paated ieg dyste snaarer kan komme hiem ygen²⁾. Dommene, som affsygis herepther udi neruerendis herredag, skall *codem tenore* affsygis, som hiid indtill sked er. Naar dii giffuis beskreffuen, daa Skal mit naffn med Radtzsens derudi brugis, som seduanligdt Er. Denne formente Iomfrues sag anlangendis, Saa skall hun med fliid *examineris* och icke med hinders afflyffuing ylis, paated att man diste bedre kan hinders bedrift erfaare. Naar inted uydere aff hinder kan erfharis, daa skall hun *Decolleris*³⁾. Den lyneborgers och Brunsuigske sag angaendis uyll nogit ylis, ickun sauyt tyden angaar, pated dii kan sig derepther retthe, udiligemaade med den *confirmation*,

¹⁾ Samme Dag drog Kongen afsted til Korsør (Schlegel, Saml. II, 1, 57).

²⁾ Jvfr. ovfr. S. 201.

³⁾ Vistnok er Talen om Jomfru Christence Axelsdatter Kruckov, der tre Dage i Forvejen ved en Herredagsdom var dømt til at have forbrudt sin adelige Stand og til at straffes paa Livet. Denne Dom, der er meddelt i Nye Danske Mag. I, 379 ff., var begrundet paa, at hun havde gjort sig skyldig i Trolddom, en Beskyldning, der, som ovfr. S. 60 omtalt, allerede over 20 Aar tidligere havde været oppe, men som nu endelig vandt Sejr over den aldrende Dame. Hun var en Datter af Axel Nielsen Kruckov til Aarslevgaard (s. Hist. Tidsskr. 4. R. IV, 523). Hendes Henrettelse fandt Sted, efter at Herredagen var sluttet (Rørdam, Hist. Kildeskrifter II, 724).

som skall till Engeland och Nedderland¹⁾. Ienss Iull maa icke alforlunge ophollis for bigningens skyll Paa Aggershus²⁾.

Memoriall.

1. Der er affbrendt nogle gaarde y *Croneborriglehn*, huortil du skaldt lade hente tømmer fraa Norrie, atti ygen bliffuer bigdt.

2. Borgemeister och raad y køben: skall laade gøre en Slagbom for den Bro, som er paa ueien att Roskild och køge ued ted ny werdtzhus.

3. Resten aff dii Penning for ted skiib, som bleff bigdt till flensborrig, att dennom betaalis Och med dennom gørris affregning³⁾.

4. Hanss Stenuinckell skall befhalis, atthan gør altarit til frede: ferdigdt⁴⁾.

Actum frede: den 12 *Iunij* Anno 1621.

Christian.

Den meister, som haffuer bygd krudmøllen⁵⁾, beklager sig, atty kobberhiull sammestedt er icke saledis giordt, som ted sig bør, huorfor att Rodtgitheren skall tilholdiss, att hand ted ferdiggør, Och att grabo⁶⁾ giffuer achtpaa,

¹⁾ Nemlig de danske Ratifikationer af Traktaten med England af 29. April og af Traktaten med Nederlandene af 1. Maj 1621. Hin er af 20. Juli (Reg. dipl. Dan.); denne blev slet ikke udfærdiget (Slange S. 467. Naar der her siges, at heller ikke Nederlandene ratificerede denne Traktat, er dette ikke rigtigt, s. Reg. dipl. Dan. II, Nr. 6040).

²⁾ Jens Juel, Lensmand paa Aggershus, havde som Medlem af Rigsraadet 31. Marts faaet Befaling til at møde paa den forestaaende Herredag i Kjøbenhavn (Norske Rigsregistr. V, 134). Han indfandt sig ogsaa, men Kongen ønsker altsaa, at han snarest skal rejse op til Norge igjen. Om Byggearbejderne paa Aggershus s. Norske Rigsregistr. V, 41. 67. 86 f. 105. 135.

³⁾ Jvfr. ovfr. S. 174.

⁴⁾ Jvfr. Friis, Frederiksborg Slot i 17. Aarh. S. 13.

⁵⁾ Formodentlig den, der laa i Nærheden af Kjøbenhavn (Fuglevad Mølle), s. Brevene 1632—35 S. 327.

⁶⁾ Adolf Frederik Grabow, øverste Arkelimester (se ovfr. S. 129).

atthand inted andit sig forretaager, førend sligdt ferdigdt Er.

Udskrift: Chanseleren Her Christian friiss till hande.

168.

Omr. 23. Juni 1621¹⁾.

Udkast til en Svarskrivelse til de meklenborgske Gesandter angaaende Forholdet mellem Kongen og Ærkebiskoppen af Bremen. — *Geh. Ark.*

Andtwordt auff der Meckelburgiske gesanten anbringen²⁾.

1. *Curialia.*

2. Dass man sich bedancke, dass ihre herren sich der sachen halber so fleissig bemuhet. Nuhn zueiffuelet man nicht, sii werden Io des Byskopen³⁾ *prosedere* kegen mihr genuncksam vernommen haben, welches auch ihm druck verhanden⁴⁾, verhoffen derohalben, dii von Mecklenborrig sich mehr auff disser als des Byskopen seythen werden finden lassen. worzu man sich verlest. Welches man ihn allen vorfallenden gelegenheiten widerum ver-skullden will.

¹⁾ Paa Brevet er skrevet med en fremmed Haand: „Steinburg den 23. Jun. 1621“.

²⁾ Der var to Gesandter, David Reventlow og Bartel Bülow. De vare komne til Kongen paa Steinburg 22. Juni (Schlegel, Saml. II, 1, 58). Deres Kreditiv er af 11. Juni (Geh. Ark., Meklenborg Nr. 30), Christian IV's Rekreditiv for dem af 23. Juni (Ausländ. Registr.).

³⁾ Ærkebiskop Johan Frederik af Bremen. Han modarbejdede Valget af Christian IV's Søn Frederik til Koadjutor i Stiftet Bremen, idet han i Stedet ønskede at lede Valget hen paa sin Brodersøn Hertug Adolf, en Broder til Hertug Frederik III af Gottorp.

⁴⁾ Wahrhaftige Deduction, was sich zwischen Christian IV u. des Herrn Ertzbischoffen zu Brehmen, Herz. Johann Friedrichs F. G. in negocio coadjutorie et futuræ successionis archiepiscopatus Bremensis begeben u. verlauffen. 1621. 4°. (Optrykt efter en Afskrift hos Noodt, Beyträge zur Erläut. der Hist. der Herzogth. Schleswig u. Hollstein I, 214 ff.)

Hiemit haben sii Ihren abskeit, souern sy nichtz anders einzuwenden haben.

169.

26. Juni 1621.

Til Christian Friis.

Om Landdagen i Kiel; om det bremiske Koadjutorvalg, der gjør det nødvendigt endnu en Tid at holde Tropperne samlede; om et Forslag om at overlade Hertugen af Gottorp Svabsted i Stedet for Aabenraa og Løgum Kloster; om de Svar, der ere givne Hertugerne af Meklenborg, Prinsen af Oranien og Greven af Nassau; om forestaaende Underhandlinger med Hamborg; om Besøg af to brunsvigske Hertuginder; om Mangelen paa Efterretninger om de danske Skibe i Ostindien. — *Geh. Ark.*

Syden ieg sist Skreff dig til. er der inted sønderligt *passerit*, vdenat landagen till kyll er syden holdt, huor dog inted vden gemene sager Er *tracterit*¹⁾. Den Bremske sag²⁾ staaer, gud uerre loffuit, endnu uell, wansiet den gaar langsam fordt, besønderligens mens du vest, att ieg haffuer mange ymod mig y den sag³⁾. *Contraria pars* habis ickun

¹⁾ Om de Sager, der forhandlede paa denne Landdag (under hvilken Kongen ikke kom til Kiel), s. Lackmann, Einleit. zur Schleswig-Holstein. Hist. II, 506 ff. Christiani, Gesch. der Herzogth. Schleswig u. Holstein unter dem Oldenburg. Hause III, 423. Ipsen, Die alten Landtage der Herzogth. Schleswig-Holstein S. 132 ff. 141. Ratjen, Verzeichn. der Handschriften der Kieler Universitätsbibl. I, 63. II, 333. III, 69 f.

²⁾ o: Underhandlingerne om Valget af Kongens yngre Søn Hertug Frederik til Koadjutor i Bremen (jvfr. det foregaaende Brev). De endte med, at Hertugen i Slutningen af Aaret (14. Decbr.) postuleredes til Koadjutor.

³⁾ I sin Kalender for 1618 har Kongen noteret Navnene paa de Medlemmer af Kapitlet i Bremen, som stode paa hans Parti. tilsammen 9, og paa de Kapitelsherrer, som vare inod ham, hvis Antal var 6 (Slange, übers. von Schlegel II. 91). Fortegnelsen nævner vist kun de residerende Kanniker, thi Hertug Christian af Brunsvig, som havde et Kanonikat der, forekommer ikke i den. 1619 overlod Hertug Christian efter sin Morbroder Kongens Ønske dette Kanonikat til den danske Adelsmand Just Høg, hvorved Kongen sikrede sig en Stemme (anf. Skr. II, 161).

paa. at folckit skulle afftackis, huorued frøchten dennom kunde myndskis, huilckit haffuer foraarsagit, att man folckit icke haffuer uylt laadit gaa endomstund. Och epherdi mig paa denne sag ted keeriste, mig y werden er. angelegen er, Och ingen thuiffuell er, att saframdt ieg denne gang slipper sager (!), att ieg daa megit besuerliger en anden gang saledis den skall faa fattid, huorfor mig skedde en stor tieniste, om folckit framybedre en Manit eller thu y ted lengste, om behoff giordis, motthe *atretencris*. Saframdt raadit maaske nuhmer erre skyldtatt, och sligdt icke kunde dennom bliffue *proponerit*, saa bliffuer ted derued, och faar att gøre ted paa myn egen hand ¹⁾. Der Stadtholderen nu waar till kyll ²⁾, daa taledede Egidius von der lancken med hannem Och spurde, om ingen middell kunde forreslaaes ³⁾. Suarede Stadtholderen, hannem uell uytterligdt at uerre, att sligdt lengesyden forsøgd uaar, mens *a parte* godtorp aldrig uylt *accepteris*. Daa yblandt mange och wunderbarlige forslag gaff hand detthe for, Om hertug friiderich aff godtorp kunde bekomme Suaabested *permutatione* for Aapenraade och Lymkloster ⁴⁾, y allemaade med saa gaadt godtz, som ted andit Er. Huorudaff, saauit ieg see kan, Riigit ingen skaade kan haffue. saframdt alting, som før formeldit Er, skeer, huorued gaatt er att rade, naar sauyt kommer. Och kunde man vden thuiffuell *illo medio* komme med Stifftid till en god ende, saoch forre-

¹⁾ Jvfr. ovfr. S. 202 f. Rigsraadets Bevilling af 8. Juli hænger vel sammen med det i nærværende Brev udtalte Ønske.

²⁾ Paa Kongens Vegne havde Statholderen Gert Rantzau været tilstede ved den nys omtalte Landdag i Kiel, ligesom den gottorpske Overhofmester Ægidius v. d. Lancken havde repræsenteret sin Herre der.

³⁾ Nemlig, som man maa formode, til at ende de langvarige Stridigheder mellem Kongen og Hertugen af Gottorp om Retten til Svabsted Amt (jvfr. ovfr. S. 124).

⁴⁾ Løgum Kloster. 1624, da Hertug Ulrik, der sad inde med Stiftsgodset, var død, fremkom paa ny Forslaget om at bytte Svabsted Amt med Aabenraa Amt, men der blev ikke noget af Mageskiftet (Ny kirkehist. Saml. IV, 729).

komme anden wuille, som maaske uylle taage offuerhand, Och Riigit y ingenmaade skedde forkordt.

Dy herrer aff Meckelborrigss gesanter uaar heer och *intersederede* for Biskopen & *quidem valde frigide*. Dii bleff uell *cotant*¹⁾ *dimitterit*²⁾. Siiden kam Priindtz Moridtz tiener hiid³⁾, som er En *commissarius*, huilcken haffde uerrit y lante Brunsuig och lyneborrig och der antagen hues folck sammestedtzt er fo[r]løffuit, haffde ted samme y befaling heer att gøre, huilkit icke paa dennetiid kunde skee, Och bleff med godt *contento dimitterit*. Greff Ernst⁴⁾ begerede, attman folckit med gewehrit dennom uylle laade følge, gewehrit ygen att betaale elleroch sagodt ysteden att skaffe, huilckit dog icke haffde kund skee, om endskøndt folckit haffde uerrit afftackit, *propter neutralitytatem*. Dy hamborger erre y afftis igen ankommen, ieg haabis, att y dag skall alting fulendis⁵⁾. Myn søster, den

¹⁾ o: content.

²⁾ Jvfr. det foregaaende Brev.

³⁾ Denne Afsending fra Morits af Oranien ankom 23. Juni (Schlegel, Saml. II, 1, 59); han hed Kornelius v. Hohenhouck. Hans Kreditiv var af 8. Juni, hans Rekreditiv af 24. Juni (Ausländ. Registr.).

⁴⁾ Grev Ernst Kasimir af Nassaus Skrivelse til Christian IV e dat. Haag 31. Maj (gl. St.) og overbragtes af Prinsen af Oraniens Afsending. Kongens Afslag er af 24. Juni (Geh. Ark., Nassau og Oranien Nr. 3. Ausländ. Registr.).

⁵⁾ 16.—18. Juni vare hamborgske Afsendinge hos Kongen, og da blev Striden mellem dem „paa det næste forligt“; efter at de vare komne igjen 25. Juni, underhandlede der med dem de to følgende Dage, hvorefter de droge hjem for at hente „ydermere Erklæring“. 6. Juli kom de for tredje Gang til Steinburg, og efter fornyet Forhandling „blev alting klart“ mellem Kongen og dem 8. Juli (Schlegel, Saml. II, 1, 58 ff.). Den Misstemning, som saaledes blev hævet, havde forskjellige Aarsager. I Hamborg var man utilfreds med Anlæggelsen af Glückstadt, med Stationeringen af danske Orlogsskibe paa Elben og med Sammendragningen af de kongelige Tropper i Holsten; paa et Hansemøde i Lybek havde der været Tale om at hverve Soldater for at sikre sig mod et dansk Overfald, men man opgav dog dette Skridt og besluttede hellere at ende Striden med det gode, for saaledes atter at faa Ret

aff Brunswig¹⁾, saoch h: friderichs aff Brunswigs gemahl²⁾, erre endnu her, drager bordt y denne wge. Der er kommen skiib an till Amsterdam fraa Ostindien, huilcke ganske inted uyll uyde aff uorris skyb, huilcket hoger mig ganske uell, ty lidde dennom ilde, daa uyste dii ted uell. *Vale.*
Datum Stenborrig den 26 *Iunij Anno* 1621.

Christian.

Udskrift: Chanseleren Her Christian Friiss tiill hande.

170.

2. Juli 1621.

Til Christian Friis.

En engelsk Gesandt er ankommen, men Kongen har endnu ikke talt med ham. Det berammede Møde i Bremen kan ikke udsættes. Gabriel Kruse skal foreløbig bestyre Bornholm. Marquard Bilde skal passe paa, at han ikke mister sit Len. Hvor Rigsraadets Gjælds-brev til Enkedronningen er, veed Kongen endnu ikke. Efterretninger om den politiske Situation i Tydskland. Niels Hammer, som er sejlet til Kjøbenhavn, skal paa Tilbagevejen føre en Klokke med sig derfra. — *Geh. Ark.*

Denne Engelsman Er kommen tilstede, dog haffuer ieg sielffuer endomstund icke taalit med hannem, ty leiligheden sig icke haffuer dertill *presenterit*, førend ieg mig

til uhindret at handle i Danmark, hvilket var blevet Hamburgerne forment. De ovenfor nævnte Underhandlinger førte til det attraaede Maal, for saa vidt det fredelige Forhold gjenoprettedes, men Hamborg maatte bekvemme sig til at anerkjende Kongens og den gottorpske Hertugs Overhøjhed, indtil den kejserlige Dom herom maatte falde (Slange S. 456 ff.).

¹⁾ Hertuginde Elisabeth (s. ovfr. S. 11).

²⁾ Hertug Frederik Ulrik af Brunsvig, Hertuginde Elisabeths ældste Søn, var gift med Anna Sophie, en Datter af Kurfyrst Johan Sigismund af Brandenburg. Enkehertuginde og hendes Svigerdatter samt endnu en tydsk Prinsesse fra Anhalt-Zerbst (maaske Dorothea, som to Aar senere blev gift med Hertug August af Brunsvig-Wolfenbüttel) kom til Kongen 19. Juni; den første (og rimeligvis ogsaa de to andre) drog igjen bort 29. Juni (Schlegel, Saml. II, 1, 58. 60).

hiid haffuer begiffuit¹⁾. Y morgen, om gud uyll, kommer ieg tilbage igen, saa uil ieg erfhaare, huad hanss forre-giffuen er. Tyden, som formenis at uerre for stackit, at Raadit til Brehmen skall møde, kan inted forandris, eptherdi samme tyd Staaterne er *notificerit*²⁾. Gabriel krusse skall forualthe Borringholm³⁾, och naar man uyll syden ted forandre, daa kan ted letteligens skee. Marckuardt Bylle se syg fore, atted uarer lenge med ham, der hand Er, ty Søsteren, den hand huos sig haffuer, regerer Lehnit mere

¹⁾ 27. Juni noterer Kongen i sin Almanak, at der er kommet en Engelskmand fra Prinsen af Wales med Breve (Schlegel, Saml. II, 1, 59). Det maa vel være Lord John Wentworth, der medbragte et Anbefalingsbrev fra Prins Karl af 6. Juni og, som det synes, et Portræt af denne. Christian IV's Svar er af 6. Juli (Macray, Second report S. 20. 39). 30. Juni drog Kongen fra Steinburg; 3. Juli vendte han tilbage dertil fra sin Udflugt, men heller ikke da synes Englænderen at have haft Audiens, hvis man tør slutte noget af Dagbogens Tavshed, maaske som Følge af Sprogukyndighed (jvfr. det følgende Brev).

²⁾ Da der 4. Maj 1621 sluttedes en Forbundstraktat mellem Nederlandene og Danmark (ovfr. S. 210), fastsattes det udtrykkelig i denne, at der om visse Punkter skulde føres nærmere Underhandlinger, før noget afgjordes. Kongen bestemte, at disse Underhandlinger skulde aabnes i Slutningen af Juli, og 17. Juli fik Jakob Ulfeldt og Holger Rosenkrands Kreditiver til dette Møde. Først i Midten af August begynde Forhandlingerne, da de nederlandske Gesandter kom senere end bestemt, og over en Maaned gik hen, før man blev enig. Den 3°. Septbr. underskrevne Reces blev imidlertid ikke ratificeret paa nogen af Siderne (Slange S. 466 f. Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 333).

³⁾ Gabriel Kruse (om hvem se Danske Mag. 4. R. V, 280 f.) var 18. Maj 1621 bleven forlenet med Landskrone i Stedet for Gladsaxe i Skaane, som han havde faaet Aaret i Forvejen, og faa Dage efter, 23. Maj, havde Anders Sinklar faaet Hammershus (o: Bornholm) i Forlening. I April 1622 fik de begge nye Lensbreve paa samme Len (Erslev, Danmark-Norges Len og Lensmænd 1596—1660 S. 4. 6. Hübertz, Aktstykker til Bornholms Hist. S. 596). Kongens Ytring om, at hin skal forvalte Bornholm, er derfor ikke ganske klar. Anders Sinklar var 30. Maj kommen tilbage fra en engelsk Gesandtskabsrejse (Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 332).

end hand¹⁾. Ieg sende otthe dage, førend ieg siist drog till dannemarck²⁾, et aff Buddene fraa Stenborrig till frummoder med ted breff, Raadit gaff frummoder paa dii 100 thusind daler, huilcken ieg syden icke haffuer kund opspørre³⁾, ty ieg forundrer mig ganske derpaa, attieg ingen suar bekam derpaa. Myne gesanter er kommen fraa keyseren igen, haffuer inted kund erholle Paa Paldtzgreffuens uegne⁴⁾, Och staar alting selsam dersammestedt till. Dii faarer skarp affsted med Religionen, Siiniss att wille følge Store forandringer wdi alle Stende. Den *contract*, Churfursten aff Saxen med dii Slesinger haffuer Sluttit,

¹⁾ Marqvard Bilde til Hvidkilde (f. 1568 † 1631) var 1616–28 Lensmand paa Rugaard (Erslev, Danmark-Norges Len og Lensmænd S. 27). Allerede 1606 var han bleven Enkemand ved sin Hustru Susanne Brockenhuus's Død (Vedel Simonsen, Rugaard II, 1, 99), og det var da meget naturligt, om en af hans Søstre overtog Husmoderens Stilling paa Rugaard. Den ældste af dem, Anne Bilde (f. 1564 † 1640), var siden 1602 Enke efter hans Svigerfader Ejler Brockenhuus; hende kan der ikke menes, da hun stadig boede paa Nakkebølle (mellem Faaborg og Svendborg), og da Forholdet mellem hende og Broderen ikke synes at have været det bedste (Vedel Simonsen, anf. St. Rasmussen Sekilde, Holstenshus og Nakkebølle S. 243 f.). Den anden Søster, Lisbet Bilde (f. 1572 † 1633, ugift), kan der endnu mindre tænkes paa, da hun levede ovre i Sjælland paa den af hende opførte Gammelkjøgegaard (Carlsen, Gammelkjøgegaard I, 97 ff.). C. T. Engelstoft har derfor vistnok Ret, naar han (Hist. Tidsskr. 4. R. IV, 535) formoder, at det maa være den tredje Søster, Birthe Bilde (f. 1574 † 1635, ugift). Sine sidste Aar tilbragte hun vel hos Søsteren og siden ene paa Gammelkjøgegaard, men dette hindrer ikke, at hun tidligere kan have opholdt sig hos Broderen Marqvard (Carlsen, anf. Skr. I, 121 ff.).

²⁾ 4. Juni var Kongen brudt op fra Steinburg.

³⁾ Jvfr. ovfr. S. 202. 207.

⁴⁾ I Marts havde Kongen sendt Henrik Rantzau og Julius Adolf v. Wietersheim til Wien for at gjøre Forestillinger til Fordel for Kurfyrsten af Pfalz, men Kejserens Svar af 7. Juni (n. Stil) afslog Kongens forskjellige Opfordringer (Copia käyserl. Bescheidts den kön. Dennemärck. Abgesandten ertheilt, 1621. Schlegel, Saml. zur dän. Gesch. II, 1, 49).

den wil keysseren inted holde ¹⁾, haffuer sendt h: aff Saxen didhed (!) att *exequere*, huilcken, som man formener, lidet eller inted att skulle vdretthe. Der er ganske ingen forrad aff Penning. Buckoy ²⁾ er ickun 6 thusind mand, iblandt huilcke enda er stor sigdom. Margraffuen aff Iegerendorff med Stuben folck ³⁾ haffuer slagit sig sammen, saoch den aff Mansfeldt med nogle andre paa En anden kaass, saattdi achter att forsøge et *Desperat* werck, yhuoruyd dy dermed kommer ⁴⁾.

Nylss hammer ⁵⁾ aff Nød for Prouyandt motthe løbe hiem, eptherdi man formener heer, att *proviandt*skybit er bleffuen. Naar hand kommer tilbage igen, skall hand med sig tage En klokke, som staar huos Clauss Soll ⁶⁾, och den fraa sig leffuere till gelyckstadt. Saframdt den kunde uerre soldt, daa skall hand den med sig tage, som y

¹⁾ Jvfr. ovfr. S. 198.

²⁾ Den bekjendte kejserlige Feltherre Grev Bucquoi, født i Grevskabet Artois i de spanske Nederlande, faldt to Dage, før dette Brev var skrevet, udenfor den ungarske Fæstning Neuhausel, som han i længere Tid havde belejret (Allg. Deutsche Biogr. III, 497 ff. Gindely, Gesch. des 30jåhr. Krieges IV, 252 f.).

³⁾ Som allerede Molbech har gjort opmærksom paa i sin Udgave af Brevene (I, 102), maa det forstaas som: Stubenvoll, Navnet paa en tysk Oberst.

⁴⁾ Markgreven af Jägerndorf (om hvem se ovfr. S. 197), der i April var bleven udnævnt af Frederik af Pfalz til hans General og befuldmægtigede Kommissær, samlede Tropper i Schlesien og brød 3. Juli op for efter Ordre at marschere til Ungarn og forene sig med Fyrsten af Siebenbürgen. Mansfeld laa med sine Tropper i Øvrepfalz, hvor han havde ondt ved at skaffe dem Underhold (Gindely, anf. Skr. IV, 202 ff. 257 f.).

⁵⁾ Om denne Søkaptajn se Brevene 1641—44 S. 391. Han havde 23. Maj 1621 faaet Befaling til at løbe med det Orlogsskib, hvormed han laa paa Elben, ud i Vesterhavet og i en 8 Dages Tid forfølge nogle Fribyttere, som havde vist sig der ved Elbens Udløb (Sjæll. Tegn. XXI, 573).

⁶⁾ Proviantskriver paa Bremerholm, † 1628 (Personalhist. Tidsskr. I, 203. Nielsen, Kjøbenhavns Diplom., Reg. Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskriv. IV, 255).

uynther hengte paa fladen y tøyhussit. *Vale. Datum*
Bredsted den 2 *Iulij Anno Dni* 1621.

Christian.

Udskrift: Chanseleren Her Christian Friiss till hande.

171.

4. Juli 1621.

Til Christian Friis.

Om Kejsereens paatænkte Egenmægtighed overfor de tyske Fyrster; om den engelske Gesandt og hans Hverv. Nogle med Egetømmer ladede Skibe, som ere beslaglagte, skulle losses. Kaptajnen paa Trost skal straffes, dersom han ikke har gjort sin Pligt. Der udtales Frygt for, at Sverig skal bemægtige sig Riga. Kongen er tilfreds med Udsigterne i Bremen. — *Geh. Ark.*

Ieg fick ygaar dyn Skriffuelse, *Daterit 29 Iunij*, paa ueien imellom Bredsted och dette. Huad nu anlanger ted, som er vdgaen paa tryck y keyserens Naffn, saa kan keyseren sligdt inted forretage, ty deraff uylle komme *infinita mala*, om keysere *illo modo aut alio detrahere* førsterne nogit och ted *ad alios vsus* henuende. Den Engelske¹⁾ er endnu heer, mens man haffuer inted kundit hanss mening Endnu fornemme, Och er, hues hand haffuer offuergiffuen, henfaatt att vdsette paa tysk, ty hand kan slettingen maall vden Engelske. Dy skyb, der er tagen med Egiitømmer, skall lossis ued dagelycke²⁾. Saframdt *Trost* icke Er saa lack, som formeniss, atthand io haffde kundt holdt Søen, daa uyll *capiteinen* endelig straffis. At konningen aff Schuerrig drager for Riiga³⁾, ted haffuer syn beskeen, menss gud forbyde, atthand ted skulle bliffue mechtig, ty daa uaar all uorriss Rustkammer luckt, huad tackel och

¹⁾ Jvfr. ovfr. S. 215 f.

²⁾ Jvfr. Brevene 1632—35 S. 439.

³⁾ I Slutningen af Juli sejlede Gustav Adolf med en Flaade til Lifland. Efter en Maanedes Belejring overgav Riga sig til ham 15. Septbr.

tou anlanger, naar, gud forbyde, uy faar att gøre med Suerrig. Dii forskriffter fraa Nedderland fick ieg ochsaa, menss Bitterss¹⁾ erklering fandt ieg inted derhuoss.

Sagerne y ted Stiift Brehmen staar nu temmelig well, *omnes ordines* y stiftit *intersedcrede pro filio* forgangen Løffuerdag, Och som Iost høg skriffuer, daa er ted huoss *capittelit* well antagen, och hand for siin Person haffuer stor mod dertiill. Leuyn Marskalck²⁾ med nogle andre. som tilforne uaar *contrarij Iuramento*, sauit ted *aput tales* gelde kan, erklerit myne *partes* att uylle *promovere* Huad wydere skeer, ted faar ieg denne wge att uyde. *Vale. Datum* Stenborrig den 4 *Iulij Anno Dni* 1621.

Christian.

Udskrift: Chanseleren Her Christian Friiss till hande.

172.

1. Aug. 1621.

Til Christen Thomesen Sehested.

Prinsen skal møde Kongen. Om de Heste, som skulle til England. -- *Kgl. Bibl.*

Paa mandag³⁾, Om Gud uyll, skall Prindtzen møde mig ued kyghaffuen⁴⁾, dersom man drager offuer til drax-

¹⁾ Baltser de Bitter, Visitator i Øresund fra 1618 til sin Død i Januar 1623 (Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarch. 1872 S. 205).

²⁾ Levin Marschalck af en bremisk Adelsslægt var Raad og Landdrost hos Ærkebiskop Johan Frederik Han havde en væsentlig Andel i, at den danske Kongesøn 1621 valgtes til Koadjutor i Bremen. Senere traadte han i Christian IV's Tjeneste og skal en Tid have forestaaet det tydske Kancelli, hvorfor han undertiden kaldes tydsk Kansler. I de Forhandlinger, der gik forud for Freden i Lybek, deltog han, men han døde samme Aar, 1629. Han roses som en dygtig Politiker og publicistisk Forfatter (Fridericia. Danmarks ydre polit. Hist. I, 95. Allg. Deutsche Biographie XX, 430 f.).

³⁾ 6. August.

⁴⁾ Fiskerlejet Kikhavn (Torup Sogn, Strø Herred) paa Halvøen Halsnæs ved Indløbet til Issefjord. — 5. Aug. kom Prins

holm Lehn. Du skaldt sende forueck¹⁾ nogle aff hestene, som paa Iachten kan brugis. Dy heste, som skall till Engeland, dy skall sendis till køben: Laad hannem tage 3 eller 4 aff hanssis heste, och dyskandt skall med ochsa. *Datum* frede: den 1 *Agustj Anno* 1621.

Christian.

Dauit luftt²⁾ skall komme till køben:

Udskrift: Christen tommissøn till hande.

173.

6. Oktbr. 1621.

Til Christen Thomesen Sehested.

Kapelmesteren skal begive sig til Kongens Børn tillige med en Violinist. Tøj til Børnenes Klæder skal blive sendt, og en Skrædder skal antages. — *Langebeks Afskr. (efter Orig. i Rosenholms Arkiv 1761) i Kgl. Bibl., Kallske Saml., 4., 439.*

Mogens Persøn³⁾ er befalit att begiffue sig till Børnen, sa och tager hand med sig den Fyolist.

Tøj till Børnens kleeder skall med ted første bliffue framskickit, Och haffde ted lenge siden uerrid sked, sa-framdt en Skredder igen haffde uerrit antagen.

Der er thuende, iblandt huilcke Ieg achter att tage af, den ene er Tønnius Smidtz⁴⁾ Steffsøn, den anden Her Augustinus⁵⁾ Suoger, huilcken du kandt opsørre. Dii skall

Christian til Kongen paa Frederiksborg (Schlegel, Saml. II, 1, 63).

¹⁾ I Forvejen (tydsk vorweg). Eller skulde det være Navnet paa en Mand?

²⁾ Toldskriver i Helsingør (jvfr. Brevene 1632—35 S. 128).

³⁾ Jvfr. ovfr. S. 133.

⁴⁾ Maaske Tønnes Smed fra Oldenburg, der tjente som Enspænder 1607—10 (Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarch. 1872 S. 156).

⁵⁾ Augustinus Sandt, f. 1567 † 1649, tydsk Præst i Helsingør, Feltpræst, Kannik i Aarhus, var gift med Anna Rhumann, hvis Fader Hans Rhumann († 1611) havde været Hofskrædder (Giessing, Jubel-Lærere II, 2, 78 ff. Ny kirkehist. Saml. III,

settis huer paa siit kammer och gjørre huer en klenning, och ingén Suenne dennem stedis till hielp. Huemsomheldtz der kommer y samme tieniste, daa maa hand uyst sielff gørre nogit mehre, end den anden gjorde, ty Suenne och drengre motthe gørre alt, huad der bleff giordt. *Datum københaffuen den 6 Octobris Anno 1621.*

Christian.

Udskrift: Christian Thommissøn till hande.

174.

14. Oktbr. 1621.

Til Christen Thomesen Sehested.

Prins Christian skal komme til Kjøbenhavn. Der skal skaffes den engelske Falkefænger Falke. Kongen ønsker sikre Tidender om Riga. — *Langebeks Afskr. (efter Orig. i Rosenholms Arkiv 1761) i Kgl. Bibl., Kallske Saml., 4., 439.*

Paa Onstdag førstkommendis¹⁾ skall Prindtzen komme till københaffuen och ickun faa folck taage med sig.

Du skaldt erfaare huoss Tollerne, om kongen aff Engelandtz falckefanger haffuer uerrit huoss dennom om falcke, Och saaframdt hand der fyndis, atty daa skaffer hannem falcke.

Huad tyding om Riiga kan uerre²⁾, som uysse erre, dem skaldt du taage med.

Datum frederichsborg den 14 Octobris Anno 1621.

Christian.

Udskrift: Christen Thommissøn till handt.

153. 165 f. Løffler, Gravstenene i Roskilde S. 54 f. Hist. Tidsskr. III, 41). Hun har rimeligvis haft en Broder, der er gaaet ind i Faderens Haandværk.

¹⁾ 17. Oktbr. Paa denne Dag kom Prinsen ogsaa til Kjøbenhavn (Schlegel, Saml. II, 1, 67). Han og de andre Børn opholdt sig paa Kronborg.

²⁾ Jvfr. ovfr. S. 219.

175.

27. Novbr. 1621.

Til Christen Thomesen Sehested.

Om Klæder til Kongens Sønner. — *Langebeks Afskr. (efter Orig. i Rosenholms Arkiv 1761) i Kgl. Bibl., Kallske Saml., 4., 439.*

Der er bestiltdt nogit Tøy fraa københaffuen till Børnens kleeder, huilckit, naar ted ankommer, du strax kandt laade skeere till. Och meen ieg, att snoren kommer med. Huad som til samme tøy kan tiene tiill kapper, derepther skaldtu skriffue till københaffn. Slett fløiell haffuer Ieg, och ted ruge fløiell er huos Skriffueren. *Datum* frederichsborg 27 *Novemb: Anno* 1621.

Christian.

Udskrift: Christen Thomissøn till hande.

176.

10. Decbr. 1621.

Til Christen Thomesen Sehested.

Kongens Børn skulle begive sig til Frederiksborg, ligeledes Holger Rosenkrands, hvis han er i Helsingør, Drabanterne og Dr. Leonhard Metzner. — *Langebeks Afskr. (efter Orig. i Rosenholms Arkiv 1761) i Kgl. Bibl., Kallske Saml., 4., 439.*

Prindtzsen med dy andre børn skall offuermorgen begiffue sig hiid¹⁾, dog skall ted meiste folck bliffue tilbaage.

Mig er berettit, att Holger Rosenkrantz skall uerre y Helsingør. Saafremdt ted saa er, daa skall hand begiffue sig hiid.

Drauanterne skall tilsygis att begiffue sig ochsaa hiid²⁾. *Datum* frederichsborg 10 *Decemb: Anno* 1621.

Christian.

Er *D:* Medtzner der, daa laad hannem drage hiid.

Udskrift: Christian Thommissøn till hände.

¹⁾ 12. Decbr. kom de kongelige Børn til Frederiksborg (Schlegel, Saml. II, 1, 71).

²⁾ De forskjellige samles vistnok i Anledning af det bremiske Gesandtskab, som 13. Decbr. kom til Frederiksborg og den følgende Dag havde Audiens.

177.*

Omtr. 1621¹⁾.

Liste over Personer, som skulle udstede nye Gjældsbreve til Kongen. — *Geh. Ark.*²⁾

¹⁾ Tidspunktet for Affattelsen af denne Liste lader sig bestemme nogenlunde ved Hjælp af de i den nævnte Personer; dog maa deres Dødsaar ikke benyttes hertil, da det er aabenbart, at den indeholder baade døde og levende; saaledes døde Herman v. Delden, Hans Aalborg og Jonas Carisius alle i Aaret 1619, Fru Margrethe Brahe endogsaa allerede 1617, førend hun var bleven en af Kongens Debitorer. Med andre Ord Listen maa betragtes som en Fortegnelse over dem, der havde udstedt de Gjældsbreve, Kongen nu vilde have forandrede, ligegyldig om de vare i Live eller ej. Derimod maa der lægges Mærke til, at Thomas Nolds andet Laan stiftedes i April 1621. Stort senere end fra dette Aar er Listen paa den anden Side ikke; sikkert er det i hvert Fald, at den ikke er yngre end 1625, da Mikkel Vibes og Thomas Nolds nys nævnte andet Laan tilbagebetales. Mellem 14. eller 19. April 1621, da Thomas Nold laante de 500 Rdl., og 24. April s. A., da Christen Villadsen afbetalte en Del af sin Gjæld, kunde det synes, at Affattelsestiden for Listen maa falde, dersom man kunde stole paa, at den var udarbejdet efter selve Gjældsbrevene og ikke efter ældre Fortegnelser, hvor en Udsettelse eller Rettelse kan være glemt. Da det vides, at Klavs Plum, der nævnes som Doktor, først opnaaede denne Værdighed i Juli 1621, vilde heri ligge et Bevis for, at Listen ikke var et Fjerdingaar ældre, naar vi ikke af Kongens Skrivkalender for 1620 saa, at han allerede da titulerede Klavs Plum som Doktor (Nyerup, Mag. IV, 501). — Listen omfatter ingenlunde alle Kongens Debitorer. Saaledes forekommer Otte Marsvin ikke i den, skjønt Kongen omtaler Rentebetalinger af ham baade 1620, 1621 og 1625 (Nyerup, Mag. IV, 480 515. Schlegel, Saml. z. dän. Gesch. II, 1, 44. 71), ikke heller Ove Gjedde, som 1621 og 1625 betaler Renter af sit Laan (Schlegel, Saml. II, 1, 44. Nyerup, Mag. IV, 510), eller, for at anføre et tredje Exempel, Karen Pax, der 1625 tilbagebetales 3000 Rdl., som huu forrentede 1621 (Nyerup, Mag. IV, 511. Schlegel, Saml. II, 1, 45). — En stor Del af de i Listen nævnte Personer fik 1626 Befaling til at tilbagebetale de laante Penge (Nielsen, Kjøbenhavns Diplom. V, 92 f.).

²⁾ En samtidig Afskrift af denne Liste (i Geh. Ark.) tilføjer de borgerlige Personers Hjemstavn. Disse Oplysninger ere her meddelte i Noterne, men paa Grund af Listens Omfang har det været nødvendigt at indskrænke Noterne til den mere

Disse Eptherskreffne Skall forandre derriss Breffue, saad dy alle Lyder Paa att betaale Renthen Och Siiden, Naar dy Opskriffuiss, hoffuidstolen till *fabiani* dag¹⁾.

Axell Rosenkrandtzt til glymning ²⁾	800 dl.
Assueruss hummelcken ³⁾	300
Anderss Olffsøn ⁴⁾	500
Anderss Nylssøn y Isted ⁵⁾	150
Adrian hanssøn y Isted	200
Borgemeyster och Raad med menige borger y	
Malmø	13000
Borgemeyster och Raad y Othense	2000
Borgemeyster och Raad y Malmø ⁶⁾ .	1000 dl. y m[arck]
Boe Myckelssøn y Isted	100
Berndt facke ⁷⁾ y helssyngør	1000
Christian Bernekouss arffuynger ⁸⁾	[1500]
Clauss Bille ⁹⁾	60[0]

end ellers. Da Kongens Optegnelse har lidt en Del af Fugtighed, ere de nu manglende Tal og Bogstaver tilføjede i Klammer efter samme Afskrift.

¹⁾ 20. Januar.

²⁾ Han havde 1616 laant de 800 Rdl. af Universitetet, som igjen overdrog sin Fordring til Kongen 1618 (Danske Saml. VI, 134).

³⁾ I Kjøbenhavn. I Decbr. 1620 betaler han Rente (Nyerup, Mag. IV, 509).

⁴⁾ Sammesteds. Jvfr. ovfr. S. 152.

⁵⁾ o: Ystad.

⁶⁾ Betalte Renter i Maj 1619 (Nyerup, Mag. IV. 458). Pengene havde de laant 1617 af Universitetet, men 1618 overlodes Forskrivningen til Kongen som Pant for den Sum, han havde forstrakt til Indkjøbet af den Gaard, hvor Regensen indrettedes (Danske Saml. VI, 135).

⁷⁾ Toldskriver, jvfr. ovfr. S. 171. Han havde i Marts 1619 laant Pengene af Kongen (Nyerup, Mag. IV, 451).

⁸⁾ Paa Christian Barnekovs Enke Margrethe Brahe havde Kongen desuden en Fordring paa 2000 Rdl. (s. ndfr. S. 230).

⁹⁾ Klavs Bilde til Vandaas havde 1618 laant 1200 Rdl. af Universitetet, og paa samme Maade som ovfr. bemærket var denne Fordring samme Aar gaaet over til Kongen (Danske Saml. VI, 135). Han havde udstedt 2 Gjældsbreve, hvert paa 600 Rdl., og det ene maa han vel derfor have indløst i Mellemtiden. Endnu 1621 betalte han Kongen Renter (Schlegel,

Christoffer treyner ¹⁾	200 dl.
Cordt v: Busk ²⁾	300
Clauss Soll ³⁾	40[0]
Clauss Iohansøn ⁴⁾	350
Clauss Plume D: ⁵⁾	5[00]
Cordt Axelssøn D: ⁶⁾	50[0]
Clauss thor Smeede ⁷⁾	500
Christen wylladtsøn ⁸⁾	70[0]
Christen hansøn y Malmø	40[0]
Cordt walckeling ⁹⁾	3[00]
Christen Iacobsøn ⁹⁾	10[0]
Christen Oluffsøn ⁹⁾	1[0]0
Christen Nylsøn ⁹⁾	100
Christen Pedersøn ⁹⁾	200

Saml. z. dän. Gesch. II, 1, 52), nemlig 72 Rdl., hvilket med den da brugelige Rentefod af 6 pCt. viser, at det enten maa være to Aars Rente af de 600 Rdl. eller et Aars af de 1200. (Tallet 52 hos Nyerup, Mag. IV, 495 er vel en Fejl for 72.)

- ¹⁾ Christoffer Thrønner i Kjøbenhavn. Han betalte endnu 1625 Renter (Nyerup, Mag. IV, 517).
- ²⁾ I Kjøbenhavn, † 1625 som Slotsskriver (Personalhist. Tidsskr. I, 196. Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskriv. IV, 123). Endnu i sit Dødsaar betalte han Renter (Nyerup, Mag. IV, 517).
- ³⁾ Jvfr. ovfr. S. 218. Betalte Renter endnu 1625 (Nyerup, anf. St.).
- ⁴⁾ Raadmand i Kjøbenhavn 1622—25, da han døde (Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskriv. III, 234). Betalte Renter endnu 1625 (Nyerup, anf. St., hvor man maa formode, at 31 er en Fejl for 21).
- ⁵⁾ Professor siden 1617, tog 1621 i Juli den juridiske Doktorgrad, † 1649. Allerede 1619 betalte han Renter af sit Laan (Nyerup, Mag. IV, 474. Angivelsen S. 501, at han og 4 andre Professorer 1620 hver betalte 174 Rdl. i Rentepenge (jvfr. Schlegel, Saml. II, 1, 65), er uforstaaelig).
- ⁶⁾ Theologisk Professor, † 1624. Betalte ligeledes Renter 1619 (anf. St.).
- ⁷⁾ I Kjøge. Han laante Pengene af Kongen i Decbr. 1618 (Nyerup, Mag. IV, 444).
- ⁸⁾ I Helsingør. Han betalte Renter af de 700 Rdl. i 1620 (Nyerup, Mag. IV, 484, hvor der for 43 vistnok bør læses 42); i April 1621 afbetalte han 400 Rdl. (Schlegel, Saml. II, 1, 53); Resten skyldte han endnu 1625 (Nyerup, IV, 515).
- ⁹⁾ I Malme.

Clauss Andersson ¹⁾	200 dl.
Dyrick Iohansøn ²⁾	300
Dynuss Christensøn ³⁾	300
Dyderich von wippen ⁴⁾	200
Dauid Cornelissøn ⁴⁾	100
Eliias fleysker ⁵⁾	300
Elyass Eyssenber ⁶⁾	500
Euerdt dyckman ⁷⁾ och Pouell fechtel y Malmø ...	300
Ebling ditborn ⁸⁾	100
Erland Skomaager y Isted	200
frandtz Issenberg ⁹⁾ y køge	300
fadder Madtsøn ¹⁰⁾ y Malmø	300
Godtske Lydenouss arffuinger	2000
Gerdt Meyer ¹¹⁾	300
gerdt Slitter ¹²⁾	300
german Iohanssøn ¹²⁾	200
gerdt Salterss ¹³⁾	400
gerdt frølichussen ¹³⁾	100
hendrick B[ille]	500

¹⁾ I Ystad.

²⁾ Diderik Johansen Badskjær blev Raadmand i Kjøbenhavn 1631, † 1642 (Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskriv. III, 238 f.).

³⁾ I Kjøge. Han laante Pengene 1619 (Nyerup, Mag. IV, 448).

⁴⁾ I Malmø.

⁵⁾ Apotheker i Kjøbenhavn (jvfr. Brevene 1632—35 S. 94). Betalte Renter 1621 (Schlegel, Saml. II, 1, 46).

⁶⁾ Sognepræst i Besser og Onsbjerg paa Samsø; han havde tidligere, 1612—20, været Professor; † 1635 (Rørdam, Kjøbenhavns Universitets Hist. 1537—1621 III, 639 ff.). Allerede 1619 var han en af Kongens Debitorer (Nyerup, Mag. IV, 474).

⁷⁾ Borgmester i Malmø, † 1629 (Dsk. Mag. 4. R. IV, 79).

⁸⁾ I Malmø.

⁹⁾ Frands Eisenberg. Hans Laan var fra 1619 (Nyerup, Mag. IV, 448).

¹⁰⁾ Borgmester, † 1630 (Dsk. Mag. 4. R. II, 82).

¹¹⁾ I Kjøbenhavn. Betalte Renter endnu 1625 (Nyerup, Mag. IV, 517).

¹²⁾ I Malmø.

¹³⁾ I Ystad.

herman v: dellén ¹⁾	350 dl.
herman wust ²⁾	1000
<i>M:</i> herman Nylssøn ³⁾	400
herman Bu[rgra]ff ⁴⁾	500
helmer R[a]de ⁵⁾	500
herman v: ham ⁶⁾	300
hendrick Berner ⁷⁾	1000
hanss Iensøn ⁸⁾	300
hanss hyndtze ⁹⁾	200
hanss Reyssen <i>D:</i> ¹⁰⁾	1000
hanss olborg <i>M:</i> ¹¹⁾	200
hendrick arendtsøn y Malmø.....	100
hanss Raffn ¹²⁾	100
hanss Berndtsøn ¹²⁾	200
hanss Christensøn ¹²⁾	200
heyn dubbelstein ¹²⁾	100

¹⁾ Herman v. Delden i Kjøbenhavn, † 1619 (Personalhist. Tidsskr. I, 219).

²⁾ I Kjøbenhavn, † 1642 (Personalhist. Tidsskr. I, 195). Skyldte endnu 1625 Kongen 1000 Rdl. (Nyerup, Mag. IV, 517).

³⁾ Professor, † 1629. Betalte 1619 Renter til Kongen (Nyerup, Mag. IV, 474).

⁴⁾ I Kjøbenhavn. Betalte 1620 Renter (anf. Skr. IV, 505).

⁵⁾ Helmer Rode, Handelsmand i Kjøbenhavn. Hans Børn betalte Renter 1625 (anf. Skr. IV, 517).

⁶⁾ I Kjøbenhavn, † 1625 (Personalhist. Tidsskr. I, 210. Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskriv. IV, 124).

⁷⁾ I Kjøbenhavn, † 1632 (Personalhist. Tidsskr. I, 204).

⁸⁾ I Kjøbenhavn, maaske den Mand af dette Navn, der døde 1628 (Personalhist. Tidsskr. I, 205).

⁹⁾ I Kjøbenhavn. Betalte Renter 1621 (Schlegel, Saml. II, 1, 46. 72).

¹⁰⁾ Sjællands Biskop Hans Resen. Betalte 1619 Renter (Nyerup, Mag. IV, 474).

¹¹⁾ Hans Aalborg, Boghandler i Kjøbenhavn, † 9. Aug. 1619 (Nyrop, Den danske Boghandels Hist. I, 133 ff. Dansk biogr. Lex. I, 11 f.). Faa Maaneder før sin Død, i Marts 1619, laante han Pengene af Kongen (Nyerup, Mag. IV, 452).

¹²⁾ I Malmø.

hanss tylling ¹⁾	200 dl.
hanss kordtsøn ¹⁾	200
hendrick gerdtson ¹⁾	200
Iohan Bøguaad ²⁾	2600
Ionass <i>Charisii D: arffuinger</i> ³⁾	1000
Iørgen Pouelsøn ⁴⁾	200
Isack korriiss ⁵⁾	500
Ienss Nylsøn Sømkremer ⁶⁾	400
Iacob Claussøn ⁷⁾	200
Iost ledeborn ⁷⁾	400
Iost krudtmeyer ⁷⁾	400
Ienss Munck <i>Capitein</i> ⁸⁾	300
Ienss Nylsøn ⁹⁾	100
Iohan tryp ⁹⁾	100
Ienss lauridtsøn ¹⁰⁾	150
Iacob wlfeldt Corfydtsøn	1000
Iohan Post ¹¹⁾ och Iohan Etterssøn ¹²⁾	2000
Iacob wlfeldt till wrup	2000
Iesper grubbe ¹³⁾	35[00]

¹⁾ I Ystad.

²⁾ Den bekjendte Johan Bøgvad paa Frederiksborg (s. ovfr. S. 146) havde 1618 laant denne Sum hos Kongen (Nyerup, Mag. IV, 422).

³⁾ Jonas Carisius var, som ovfr. S. 67 anført, død 1619. To Dage før sin Død betalte han Renter (Nyerup, Mag. IV, 476).

⁴⁾ I Kjøbenhavn.

⁵⁾ Isak Korris ell. Choritz, Kandestøber i Kjøbenhavn, † 1625 (Personalhist. Tidsskr. I, 208; jvfr. Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskriv. III, 310). Betalte Renter 1621 og endnu 1625 (Schlegel, Saml. II, 1, 44. Nyerup, Mag. IV, 517).

⁶⁾ Jvfr. ovfr. S. 152.

⁷⁾ I Malmø.

⁸⁾ Den bekjendte Grønlandsfarer, † 1628 (Indledn. til hans Navigatio septentrionalis, udg. af P. Lauridsen. Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskr. IV, 216 ff.).

⁹⁾ I Malmø.

¹⁰⁾ I Ystad.

¹¹⁾ Guldsmed og Møntmester i Kjøbenhavn.

¹²⁾ I Kjøbenhavn (jvfr. Brevene 1641—44 S. 43 f.).

¹³⁾ I sin Kalender for 1618 har Kongen noteret, at han har laant ham 6500 Rdl. (Nyerup, Mag. IV, 444).

Laxman gyldenstern	30[00] dl.
Lyder Brask ¹⁾	250
lauridtz hanssøn ²⁾	300
Lubberdt Meynerdtz ³⁾	10[0]
lauridtz Nylsøn Møller ³⁾	10[0]
Lyloff Rabraham ³⁾	2[00]
Laue Nylsøn ³⁾	1[00]
lauridtz gerdtson ⁴⁾	300
lauridtz graa ⁴⁾	600
lauridtz gødtzøn ⁴⁾	100
Margrete Brade ⁵⁾	20[00]
Mogenss wifeldtz arffuynger	2[000]
Madtz Raun ⁶⁾	3[00]
Morten Bendtsøn ⁷⁾	300
Marren dauid Patersøns ⁷⁾	[400]
Madtz graass ⁸⁾	10[0]
Myckel wybe ⁹⁾	4000
Nielss hanssøn ¹⁰⁾	300
Nielss Iacobsøn ¹¹⁾	300

¹⁾ Jvfr. ovfr. S. 152.

²⁾ Jvfr. ovfr. S. 169. 1625 betalte han endnu Renter (Nyerup, Mag. IV, 517).

³⁾ I Malmø.

⁴⁾ I Ystad.

⁵⁾ Christian Barnekovs Enke Margrethe Brahe havde 1614 laant 2000 Rdl. af Universitetet. 1618, Aaret efter hendes Død, overgik Gjælds brevet som Pant til Kongen, der 1626 krævede Summen udbetalt (Danske Saml. VI, 133. Hist. Tidsskr. 4. R. III, 20. 667).

⁶⁾ Den berygtede Tolder, Raadmand og Borgmester i Kjøge, om hvem se A. Petersen, Kjøge Bys Hist. S. 91 ff. Hans Laan var fra 1619 (Nyerup, Mag. IV, 448).

⁷⁾ I Malmø.

⁸⁾ I Ystad.

⁹⁾ Borgmester i Kjøbenhavn, † 1624 (Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskriv. III. 200 ff.). 1620 gjorde han Laanet, og 1625 blev det afbetalt (Nyerup, Mag. IV, 484. 512).

¹⁰⁾ Uden Tvivl Niels Hansen Folskenk, som 1622 blev Raadmand i Kjøbenhavn (Brevene 1645—48 S. 58).

¹¹⁾ I Kjøbenhavn. Betalte Renter 1621 (Schlegel, Saml. II, 1, 44).

Nielss Iensøn ¹⁾	1000 dl.
Nyckolauss Suaabe ²⁾	1500
Nyelss kraag y Malmøe	100
Nyelss lauridtzsøn ³⁾	100
Nyelss kordtsøn ³⁾	100
Nyelss lauridtsøn ⁴⁾	150
Nyelss Pedersøn ⁴⁾	100
Nielss Madtzsøn ⁵⁾	100
Oluff Pedersøn ⁶⁾	100
Otte Pedersøn ⁷⁾	100
Peder Christoffersøn ⁸⁾	300
Peder Sandersøn ⁹⁾ och Iacob graatop ⁹⁾	300
Peder Bertelsøn ⁹⁾	300
Pouell Skønneck ⁹⁾	100
[Pe]der Nyls[ø]n ⁹⁾	100
[Rem] Petersøn ¹⁰⁾	300
Steen Madtsønss ¹¹⁾ arffuynger	1000
Sten Pedersøn guldsmyd ¹²⁾	300
[Søff]ren bugge ¹³⁾	400
[Søff]ren Ibsøn ¹⁴⁾	300

¹⁾ Sammesteds. Betegnes 1626 som Skriver (Nielsen, Kjøbenhavns Diplom. V, 93).

²⁾ Møntmester, † 1629 (Personahist. Tidsskr. I, 220). 1618 laante han 500 Rdl. hos Kongen (Nyerup, Mag. IV, 444).

³⁾ I Malmø.

⁴⁾ I Ystad.

⁵⁾ Sammesteds. Hans Laan var vistnok fra 1618 (Nyerup, Mag. IV, 440). 1626 boede han i Kjøbenhavn (Nielsen, Kjøbenhavns Diplom. V, 93).

⁶⁾ Sammesteds.

⁷⁾ I Malmø.

⁸⁾ Jvfr. ovfr. S. 152.

⁹⁾ I Malmø.

¹⁰⁾ Rømmert Petersen, Kontrafejer i Kjøbenhavn (Brevene 1632—35 S. 339).

¹¹⁾ Af Familien Laxmand.

¹²⁾ I Kjøbenhavn, † 1644 (Nyrop, Dansk Guldsmedekunst S. 43 f.). 1621 betalte han Renter (Schlegel, Saml. II, 1, 46. 69).

¹³⁾ I Kjøbenhavn. Betalte Renter 1620 (Nyerup, Mag. IV, 499).

¹⁴⁾ I Kjøbenhavn.

[Sy]men Surbeck ¹⁾ med Syne <i>Consortes</i> ...	10000 dl. cur:
Søren Christensøn ²⁾	300
Søren barcke ³⁾	100
Zachariass hansøn ⁴⁾	100
Symen Surbeck med syne <i>Consortes</i>	25000 dl. <i>in spe</i> :
[Th]omass Null ⁵⁾	1000
[Th]omas Null	500
[T]age Andersøn ⁶⁾	500
[wil]lem Mortensøn ⁷⁾	3000
[wi]llem dop ⁸⁾	500
werner klouman ⁹⁾	500
walther Spannier ¹⁰⁾	100
wendtzell blomme ¹⁰⁾	100
wyllem Morthensøn et <i>consortes</i>	5000 ¹¹⁾ .

Huilcke som fyndiss wuysse, dennom skall Byfogden kreffue, dy andre skall giffue nye breffue, som forskreffuen staar.

¹⁾ Raadmand i Kjøbenhavn. Jvfr. ndfr. S. 236.

²⁾ I Malme.

³⁾ Sammesteds. 1625 fik Kongen 18 Rdl. i Rente [altsaa af 300 Rdl.] af Søren Bankes Arvinger (Nyerup, Mag. IV, 515), sikkert samme Mand.

⁴⁾ I Ystad.

⁵⁾ Jvfr. Brevene 1632—35 S. 117. 1619 laante han 1000 Rdl. hos Kongen og 1621 yderligere 500 Rdl., hvilken sidste Sum han tilbagebetalte 1625 (Nyerup, Mag. IV, 451. 500. 512. Schlegel, Saml. II, 1, 52).

⁶⁾ I Kjøbenhavn. Hans Enke, som hed Maria Lepape, betalte Renterne 1625 (Nyerup, Mag. IV, 517. Nielsen, Kjøbenhavns Diplom. V. 93).

⁷⁾ Toldskriver, siden Tolder ved Sundtolden i Helsingør; af Familien Rosenvinge.

⁸⁾ I Kjøbenhavn; han havde været Kongens Kammertjener, † 1628 (Resenius, Inscriptiones Haffnienses S. 169 f. Personalhist. Tidsskr. I, 205). Betalte Renter 1621 (Schlegel, Saml. II, 1, 44, hvor Don maa være en Fejl for Dop) og ligesaa 1625 (Nyerup, Mag. IV, 511). Det er en Misforstaaelse, naar han hos Nielsen, Kjøbenhavns Diplom. V, 38 omtales som død.

⁹⁾ I Kjøbenhavn, † 1640 (Resenius, Inscriptiones Haffnienses S. 170. Personalhist. Tidsskr. I, 204). Hans Laan var fra 1618 (Nyerup, Mag. IV, 444).

¹⁰⁾ I Malme.

¹¹⁾ Den hele Sum bliver i alt omtr. 122,000 Rdl.

178.

5. Januar 1622.

Til Christen Thomesen Sehested.

Prins Christian skal møde ved Ibstrup. Alle Hængsler og Laase paa Portene paa den ny Vej fra Frederiksborg Dyrehave til Stenholtsvang skulle afbrydes. — *Langebeks Afskr. (efter Orig. i Rosenholms Arkiv 1761) i Kgl. Bibl., Kallske Saml, 4, 439.*

Printzen skall tiilkommendis tysdag¹⁾ møde ued ybstrup, der som hand siiste gang møtthe ued Iachten.

Godthardt kleensmyd²⁾ skall tilsygis, att hand affbriider alle dy hengsell och laasse aff dy Porthen paa den ny uey fraa Frederichsborrigs dyrehaffues Pordt indtill den yderste port y Steenholdtz uaang³⁾ ymod Croneborrig. *Datum Friderichsborg den 5 Ianuarii Anno 1622.*

Christian.

Udskrift: Christen Thommissøn tiill hande.

179.

5. Febr. 1622.

Til Skriveren Bartholomæus Haagensen⁴⁾.

Om forskjellige Arbejder, som Kobbersmeden paa Hammermøllen skal udføre. — *Geh. Ark.*

Kobbersmidden ued *Cro:* skall gøre:

1. En kedel paa 24 tønder, huilcken allerede bestillid Er.

2. Thuende kobber Spande paa En tønne uaand Enhuer, icke aldels saa uyde omkring som en tønne Och lyge uye offuen och needen. Dy samme skall haffue laag och uerre indenudi fortynnede.

¹⁾ 8. Januar.

²⁾ Gothard Rande, s. ovfr. S 104.

³⁾ Har Navn efter en forlængst nedlagt Landsby Stenholt i Nøddebo Sogn.

⁴⁾ Han var Skriver paa Hammermøllen, jvfr. Brevene 1632 - 35 S. 65.

3. En stor brendeuyns keedell¹⁾.

Actum frede: den 5 *Febrv: Anno* 1622.

Udskrift: Huorepther Bertholomeuss hogensøn seg skall Retthe.

180.*

5. Febr. 1622.

Til Skriveren Hans Mikkelsen.

Gæs skulle skaffes til den lille Ladegaard ved Frederiksborg.
— *Geh. Ark.*

Skriffueren Paa frede:

Skall Skaffe 20 gess til den lylle laadgard, som man kan bruge til att Legge til epher.

Actum fre: den 5 *Febru: Anno* 1622.

181.

15. Febr. 1622.

Til Christian Friis.

Om noget Ulmerdug, som Kongen har faaet. Nogle Pantebreve skulle gjennemses i Renteriet, og Kongen venter, at naar først En er kommen i Forlegenhed, vil der blive gjort flere Opdagelser. Om et forestaaende Indkjøb af Master og Egetømmer. Om Tilstanden i Sverig. 50 Hakker skulle forfærdiges efter en Prøve. — *Geh. Ark.*

Thed wulmerdug aff beggeslaags haffuer ieg bekommit, Och er ted, som fraa Mandix²⁾ kam, en føietyng bedre end ted andit, Och skall der et bedre sticke hiidskickis. Dy Pantebreffue uyll Paa Rentheriet flitig Igennomsees.

¹⁾ I Følge Paaskrift paa Brevet fandtes Kjedelen i Bryggerset paa Frederiksborg, de to Spande paa Ladegaarden ved Frederiksborg og Brændevinskjedelen i Haven for Kjøbenhavn (?: Rosenborg).

²⁾ Hans Mandix eller Mandixen i Kjøbenhavn, s. Brevene 1641—44 S. 454. Han var ved denne Tid Skriver for de fremmede Haandværksfolk, især Silkevævere, der vare indforskrevne til Kjøbenhavn.

Och thuiffler ieg inted, att naar Ickun en først kommer y *Laborindt* for samme saag, att ieg io Erfhaarer mange, dem ieg huerke (!) paa Rentheriet eller andenstedtz kan fynde, ty den ene tyer inted med den anden. Clauss daa haffuer uyst nogit her y Sieland. Den fortegnelse paa dy Maaster och ted Eegitømmer haffuer ieg ygennomsiet, och synis mig ted nocksom att uerre tilgaffns, sauyt dy store Maaster anlanger, dog ephther *currandt* myndt, ty mange daler *in specie* att vdloffue uyll herephther bliffue saare betenckeligdt. Huoss ted Eegytoplommer er ingen Priiss saatt, huorfor ted er best, atthand leffuerer En Proba aff huerdt slaagss, saa kan man handle dyste uysser.

Enthen dy tyding aff Suerrig erre wysse eller ey, saa faar ted dog ingen anden Ende, end densom wnd Er, ty dy haffde ickun føie ret tilted, begyndt er¹⁾. Ieg taalede med en Suensk, saoch med no[g]le Lybsker nu y Skaane, Som sagde, att Suerrig aldrig haffde uerrit saa aldelis blodt for Penning, som ted nu er. Ted synis, att detthe laau²⁾ y lyffland ickun haager dem Passelig, der hiemme Er, dy løbber flux ud for den vdskrifning skiild. Kan dy Staater nu hielpe nogit, daa uyll ted gørris fornøden. Herhuoss sender Ieg dig En haacke, huorephther skall gørris 50 stycker, med Staall fory. *Vale. Datum* frede: den 15 *Febrvarij Anno* 1622.

Christian.

Udskrift: Chanseleren Her Christian friiss tiil hande.

182.

17. Febr. 1622.

Til Christen Thomesen Sehested.

Prins Christian skal komme til Kjøbenhavn i Anledning af nogle russiske Gesandters Ankomst. Børnenes aflagte Klæder skulle sendes til Frederiksborg. — *Langebeks Afskr. (efter Orig. i Rosenholms Arkiv 1761) i Kgl. Bibl., Kallske Saml., 4., 439.*

1) Nemlig Sverigs Angreb paa Lifland og Kurland.

2) Lav, o: Krigen.

Epthersom Ieg fornemmer, att nogle Rysyske Gesanter skall uerre forhanden¹⁾, Saa Skall Prindtzen strax, eptther-att dy erre forbyreysit till københaffn²⁾, begiffue sig och-saa till københaffn. Ieg fremskicker herhuos en kyste, hvorudi du skall laade legge Børnens afflagde kleeder, huilcke skall hiidsendis. *Datum* Frederichsborg den 17 *Februarii Anno* 1622.

Christian.

Udskrift: Christen Thommissøn till hande.

183.

27. Febr. 1622.

Fortegnelse over dem, der ere eller skulle være Borgmestre og Raadmænd i Kjøbenhavn. — *Geh. Ark.*

Myckel wybe ³⁾	} Borgemeyster.
knud Marckussøn ⁴⁾	
Symen Surbeck ⁵⁾	
Mathias hansøn ⁶⁾	
Iacob Brender ⁷⁾	} Raadmend.
tommis lorck ⁸⁾	

¹⁾ De havde Audiens 1. Marts (Danske Samlinger 2. R. III, 371). Om Øjemedet med dette Gesandtskab s. Slange S. 484 ff.

²⁾ I Følge Slange S. 484 kom de russiske Gesandter til Søs fra Narva, hvad der ikke synes at stemme med Texten.

³⁾ Mikkel Vibe, f. 1565, Borgmester fra 1609 til sin Død 1624 (s. ovfr. S. 230).

⁴⁾ Raadmand 1596—1606, Borgmester 1606—29, da han døde (Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskriv. III, 199).

⁵⁾ Raadmand 1613—22, Borgmester 1622—44, da han døde; han indsattes som Borgmester 1. Marts (Brevene 1641—44 S. 449).

⁶⁾ Blev ogsaa indsat som Borgmester 1. Marts 1622, efter at have været Raadmand siden 1613. Han døde 1628 (Nielsen, anf. Skr. III, 207).

⁷⁾ Raadmand fra 1599 til sin Død 1628 (Nielsen, anf. Skr. III, 232).

⁸⁾ Raadmand 1613—33, † 1634 (Nielsen, III, 233).

Peder Carlsøn ¹⁾	}	Raadmend.
Iørgen daanielsøn ²⁾		
Clauss Iohansøn ³⁾		
Nielss hansøn ⁴⁾		
lauridtz Mogensøn ⁵⁾		
Iørgen lensøn ⁶⁾		

Actum københaffuen den 27 Febrvarij Anno 1622.

184.

22. Marts 1622.

Til Christian Friis.

Udtalelser om det ostindiske Kompagnis Direktører. Om Ansættelsen af en Humlemand. Om Jakob Becks Død. Det er vigtigt at faa en dygtig Lensmand paa Øsel paa Grund af de truende Krigsudsigter; Bondebefolkningen vil sandsynligvis forøges ved Indvandringer. Om Krigen mellem Polen og Sverrig. Om den ny Kjøkkenskriver og den Maade, hvorpaa Kongen vil prøve hans Troskab. Om en indisk Mønt til Møntmesteren. Et Stakitværk ved Frederiksborg skal males, og nogle Fanger skulle sendes derud. — *Langebecks Afskr. (efter Orig. hos Klevenfeldt 1770) i Kgl. Bibl., Kallske Saml., 4., 439.*

Ieg forundrer mig paa, att Beuyndtheberen icke sender bud om uyen till Croneborrig, eptherdi dennom er sagdt, att den der er, och atty den kan faa, naar dy den afforder, Och meen ieg, atted ickun er en wndskilding. Dy haffuer faatt en god Skipper fraa mig, huormed dy kan nøies. Och kan Steen wylmsøn¹⁾ skaffe dennom en vnder-skipper, om dy endskøndt icke faar strax den samme, dy

¹⁾ Raadmand fra 1618 til 1638, da han døde (Nielsen, III, 233 f.).

²⁾ Blev Raadmand 1. Marts 1622 og Borgmester 1629, † 1638 (anf. Skr. III, 212 f. Brevene 1632—35 S. 407).

³⁾ Blev Raadmand 1. Marts 1622 sammen med den foregaaende og de 3 følgende (s. ovfr. S. 226).

⁴⁾ Niels Hansen Folskenk (s. Brevene 1645—48 S. 58).

⁵⁾ Døde faa Maaneder efter, i Aug. 1622 (Nielsen, anf. Skr. III, 235).

⁶⁾ Jørgen Jensen (Braad) døde 1633 som Raadmand (Nielsen, anf. Skr. III, 235).

⁷⁾ Holmens Chef Sten Villumsen Rosenvinge (s. ovfr. S. 192).

begerer, ty heer er dog icke saa saare langdt till, att Perlen skall fordt. Atted skulle forhaalis med Piincken til Engeland, ted ued ieg icke huortill, ty hand skall dog strax paa Norrie, och kan hanss Macker møde hannem vnder Norrie och beginde paa den dell, dennom befalid er, Och maaske paa ueien spør hand uell tiill dy andre, om dy er forhanden. Atti begerer et aff Orloffskyben, som skulle med detthe Ostindianske Skiib paa ueien, synis mig, at ted skeer y den Mening, atted skulle forsencke reyssen, thy dy men, atted icke saa snardt kan bliffue ferdigt, ty den tyd ieg uaar tilstede, daa menthe dy io, atted inted uaar fornøden, huorfor samme vdristning bleff tilbage, nu haffuer di faatt Øl, uyn, brød och andit bordt till derris Skiib. Du kandt dog tale¹⁾ Steen wylmsøn allene, om et saa tylig kan bliffue ferdigt²⁾. Den Humlemand skaldtu loffue di 110 dl. *currandt* for humlen och hans fortering, dog maa hand komme hiid engang først, att hand kan besee Pladtzen. Ted er dyr Hummell, geraader den well, da er den ochsaa uell betaalid. Den Profit, uy skall faa aff di Hollender, den skall icke bliffue stor.

Iacob Beckis død uaar ieg uell wyss paa, førend hand drog bordt³⁾. Den ene Budde, som fruuen haffuer taagit paa Husit till sig⁴⁾, er kongen aff Suerrigis Vnder-

¹⁾ Her mangler et Ord: til eller med.

²⁾ I Slutningen af April sejlede det ostindiske Kompagnis Skib Vandhunden fra Kjøbenhavn paa Rejsen til Ostindien (Danske Samlinger 2. R. III, 371); det konvoyeredes til forbi de kanariske Øer af Skibet Nældebladet, paa hvilket Jens Munk førte Kommandoen (Rothe, Brave danske Mænds og Qvinders Eftermæle II, 552). Jvfr. Schlegel, Saml. zur dän. Gesch. II, 4, 179.

³⁾ Jakob Beck til Beldringe havde været Lensmand paa Øsel siden 1613. Jvfr. om ham Hiort-Lorenzen og Thiset, Danmarks Adels Aarvog 1886 S. 54, hvor hans Død næppe rigtig henføres til 1625.

⁴⁾ Ved „Fruuen“ menes Jakob Becks Enke Helle Jørgensdatter Marsvin (f. 1566 † 1637); „Huset“ er Arnsborg paa Øsel. Familien Budde ejede Gods paa denne Ø, s. Brevene 1641—44 S. 131.

dan, dog habis ieg, atted nū ingen faare skall haffue. Dy thuende, som begerer samme *administration*, tiener inted att bruge paa sligge langdtfraa liggendis steeder, ellers er ted uell gaadt folck, enhuer paa syn Maaneer¹⁾. Wor Herre hielpe oss ellers well, att uy matthe ramme paa den retthe, ty her epther wyll sammestedtzt falle allehande for, om krigen ymellom Suensken och Polacken gaar for sig, som for Menniskens Øien er att ansee icke ude uyll bliffue.

At uy nu haffuer faat bønder nock paa Øssell, er uel troeligdt, Och er att formode, att der skall komme fleere, end man gerne saa, ty vden thuiffuell uyll dy derpaa Landet haffue derris *refugium*. Haffuer dy Polacker skøndt myst formedelst tilfaald (huilckit ieg dog inted kan troe, ty ted er icke saa tyd Aars, att folck droner, epther som denne uynther haffuer uerrid), Saa haffuer dy dog aldt iagit frycht y Suensken, saatt dy Suenske med derris eget folck herepther liidit skall kunde vdretthe. Kommer ted dertiill, att *Carolus* haffuer faatt syn død der²⁾ (som icke lenge kan bliffue tyed, om ted saa y Sandhed er), daa skall dy Polacker endaa mehre *gloriere*, besønderligens for Naffnit skyld. Køckenskriffuerens Eed haffuer ieg bekommit³⁾, Och endog ieg ingen sønderlig mening om hannem haffuer (huilckit maaske skall gaffne mig y framtyden), saa uyll ieg dog forsøge, huor hand sig uyll anstille, naar hand haffuer giordt syn eed. Ted kan maaske gaa till med hannem, som dy taaler om dennom, som forandrer sig y Brudsengen. Ieg haffuer en anden Maaneer for med hannem, Ieg laader huer maltiid optegne paa huer sted, huad der giffuis op aff huer slags, saa kan ieg ligne dem sammen, naar hand kommer fram med hans Sedler. Du kandt tencke, huorledis hand retthede sig

1) Ved Lensbrev af 3. Maj fik Frederik Rantzau Øsel i Forlening, som han beholdt til 1634 (Erslev, Danmark-Norges Len og Lensmænd 1596—1660 S. 11. Dsk. Mag. 4. R. IV, 178).

2) Gustav Adolfs Broder Hertug Karl Philip døde af Sygdom 25. Januar i Narva.

3) Jvfr. det følgende Brev. Hans Navn var Niels Rasmussen.

epther bestillingen, hand haffde yblandt megit andit kladeri antegnit 3 bøgger Papiir huer ugge, hand haffde faatt Herremenden til att skriffue paa. Ted er en uyssel regel, 19 Skriffuer och 1 er 20. Dog uill ieg forsøge, huor ted kand affløbe, ty ieg frichter, att iager ieg en Skelm bordt, saa faar ieg 3 ygen. Den Indianske myndt, Nyckolaus¹⁾ begerer, deraff haffuer ieg faatt hannem en aff, der ieg uaar till københ., och haffde icke flere deraff, menss Oue Gedde²⁾ haffuer nogle faa, som hand mig berethede. Holmens Maaler³⁾ skall wrie rød och huyd faarue, huor med hand skall hiidkomme och anstrige et Staaketuerck, saatt Stacketuercket skall uerre rødt och Spidtzerne huyde. Hand kand tage syt folck med, paa ted kan gaa diste bedre fordt. Fortegnelsen paa dy fanger sender ieg dig herhuoss, huilcke skall komme hiid epther Paaske hellige dage⁴⁾. *Vale. Datum frederichsborrig den 22 Martii Anno 1622.*

Christian.

Udskrift: Chansleren H: Christian Friiss til hande.

185.

Omtr. 22. Marts 1622.

Til Niels Friis.

Om Kjøkkenskriverens Ed. — *Geh. Ark.*

Du skaldt til dig fodre køkkenskriffueren och hannem lade Suere denne herudinden laagde Eed⁵⁾, huorudaff du

¹⁾ Møntmesteren Nikolaus Schwabe (ovfr. S. 231).

²⁾ 4. Marts var Ove Gjedde kommen til Kjøbenhavn fra sin ostindiske Rejse efter at have været borte paa fjerde Aar. Skibet, som han havde forladt i Norge, kom 30. Marts til Kjøbenhavn (Schlegel, Saml. zur dän. Gesch. I, 2, 158. Slauge S. 478. Danske Saml. 2. R. III, 371).

³⁾ Thomas Thomesen.

⁴⁾ Paaskedag var 21. April.

⁵⁾ Den findes endnu vedlagt. Den er trykt (efter en Afskrift) i Molbechs Udgave I, 112 f. Orig. er ikke egenhændig. Eden er indført i Sjæll. Reg. XVII, 229 f. med Datum 22. Marts 1622.

hannem skaldt meddele *Copie* och siiden huoss *Registranden* foruaare *originalid*.

186.

23. Marts 1622.

Til Skriveren Bartholomæus Haagensen.

Befaling om Forfærdigelsen af Mælkekar og Mælkespande. — *Geh. Ark.*

Bartholomeuss hogensøn

Skall aff kobber laade gøre 6 Saaer¹⁾ tilatt beere melck udi, huer Paa en tønde. Disligiste 6 Melkespande, lige Paa den maaner och Størrelse, som den gemehne maaner och fadtzun Er. Grebben paa dennom alle skall uerre aff Iern.

Actum frede: den 23 *Martij Anno* 1622.

Christian.

Epttherhanden som di bliffuer ferdig, saa skall dii hiidskickis.

187.

24. Marts 1622.

Til Christen Thomesen Sehested.

Om Foranstaltninger i Anledning af Kongens Sønners forestaaende Ankomst til Frederiksborg. — *Langebeks Afskr. (efter Orig. i Rosenholms Arkiv 1761) i Kgl. Bibl., Kallske Saml., 4., 439.*

Laad mig ued denne breffuysser ude, huor mange Senge der behøffuis till Prindtzens folck, som haffuer derris Lossering paa Slottid. Vdi ligemaade uill sendis fortegnelsen paa dy andre, som neden for Slottid losserris, til forereren, att hand y tyde dennom kan forere.

Den 1 *Aprilis* førstkommendis skall Børnen samdtlig komme hiid, Och skaldtu udi tyde laade Christoffer Bassie²⁾ ude, huor mange uogne der gørris behoff. Er der och

¹⁾ Saa, en Slags Ballie (Molbech, *Dialect-Lex.* S. 465).

²⁾ Lensmand paa Frederiksborg og Kronborg.

saa nogit, som paa Bønder uogne icke kan framkomme, ted skaldtu antegne, Saa skall didhen komme saa mange Rustuogne, som fornøden kan uerre. *Datum* frederichsborg den 24 *Martii Anno* 1622.

Christian.

Udskrift: Christen Thomissøn till hande.

188.

22. April 1622.

Til Christian Friis.

Kongen mener, at Hertug Philip Sigismunds Revers i Anledning af det verdenske Koadjutorvalg endnu ikke kan udleveres. Gaver, som russiske Gesandter have overbragt, skulle vurderes. En fængslet Kudsk af Kongens skal løslades. Der skal bestilles Tagsten. Om Istandsættelsen af et Kølefad i Bryggerset ved Frederiksborg og af Pumpen i Emdrup. Af de Penge, der ere samlede til at tilbagebetales Enkedronningen, skal lægges saa meget til Side, som Kongen har udlagt mere end 100,000 Rdl. — *Kgl. Bibl.*

Ieg sender dig herhuoss Martyne v: der Medenss Breff med nogle andre saager, som he: Phylip¹⁾ framskicker, Och haffuer h: Philip udi syn Skriffuelse begerid syn *Revers* igen, epttherdi athand nu framskicker Domherrenis *Revers* och kuytandt. Myn mening er, mig slig *Revers* icke att kunde fraa mig leffuere, førend alting Er *effectuerid*²⁾.

¹⁾ Philip Sigismund, Hertug af Brunsvig, Biskop i Verden og Osnabrück, en Broder til Christian IV's Svoger Henrik Julius, havde en væsentlig Andel i, at Kongens Søn Frederik (III) 1622 valgtes til Koadjutor i Verden. Hans Død 1623 aabnede Hertug Frederik selve Stiftet.

²⁾ 24. April svarede Kongen Biskoppen, at Beviset for Modtagelsen af de Penge, som vare deponerede hos ham, og som nu vare udbetalte til Kapitelsherrerne i Verden, var i Kjøbenhavn under Kongens egen Forvaring, og da Kongen for Øjeblikket ikke kunde begive sig derhen, eftersom han hver Time ventede en svensk Afsending, og da han ikke heller turde opholde Biskoppens Lakaj længere, kunde han ikke nu

Herhuoss offuerskickis ochsaa ted Ryske tøy¹⁾, huilcket du huoss guldsmyddene kandt laade wordere. Rustningen kandtu huoss Plaatenslageren laade wordere. Der er En aff myne kudtsker slagen y iern nylygen Paa holmen, densamme skal ladiss vd och uysses hiid igen. Ieg dragiss icke andit til mynde, endatt ieg for nogen tiid siiden skreff dig till om taagsten att bestille. Saframtdy Er icke bestildt, attdi daa bliffuer bestildt.

Dy Skybstømmermend, som Sist her uaar, haffuer ganske vflitig dichtit ted kølfaad y briggersit, huorfor di uyll igen hiiduysse, atti ted gørrer till gaaffns. Dy tømmermend, som tilforne haffuer giordt den Pumpe y Emmindorp²⁾ daam, skal betaale, huess den nu koster igen att fliee, ty ted Er skaarn ted, Rassmus siiger, Pumpen kunde ued ingen anden middell løfftis vden ued dy, som sked Er. Haffde den uerrid giordt til gaffns, daa haffde den nock holdt y mange aar. Dy skyller dem dog gemenlig saaledis ued altiing, Ieg haffuer sielffuer siet ted.

Ieg glemthe att taale med dig om Skatten, som Er samlid tilatt betaale frummoder med³⁾, att aff samme Penning saa mange bliffuer tilsyde saatt, som den summa sig beløber, som ieg aff mit egit, uydere en di 100 thusind daler sig beløber, vdlagdt haffuer, huilcke ieg till allehande vdgifft nu behøffuer. *Vale. Datum* frede: anden Paskedag *Anno* 1622.

Christian.

Io før Io bedre attuy kan komme aff med disse Rysser.

Udskrift: Chansleren Her Christian friiss til hande.

tilbagesende Beviset, men det skulde ske med det første (Ausländ. Registr.).

¹⁾ Gaver, overbragte af det ovfr. S. 236 omtalte russiske Gesandtskab.

²⁾ Allerede i Frederik II's Tid var Kjøbenhavn blevet forsynet med Vand fra Emdrup Sø (Lundehussøen), s. Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskriv. IV, 129 ff. Ved denne Tid var den gamle Vandledning ved at forfalde.

³⁾ Jvfr. ovfr. S. 202.

189.*

Omtr. 10. Maj 1622.

Til Frederik Günther.

Der skal svares Hertugen af Gottorp, at Kongen er enig med ham angaaende Tripelhjælpen, og at Landdagen bør udskrives; en Afskrift af Hertugens Skrivelse skal sendes til Gert Rantzau. Der skal gives den lyneborgske Gesandt det Svar, at man uden Hensyn til Hertug Frederik af Lyneborg vil lade Kapitlet (i Verden) vælge frit; om Abbediet i Lyneborg venter Kongen, at der vil opnaas Enighed. — *Geh. Ark.*

Hierbei ist dess h: von holsteins Schreibendt der triipelhullffe betreffende, worauff zur andtuordt sol gegeben werden, dass Ich ihn allem mit ihm einnich. Worzu dii landtstende auch sollen zusammen verskriben werden¹⁾.

Ahn den Stadthalther soll Ein Schreibendt abgehen vndt *copei* von des her: Schrebendt zuskicken, worauss Er zusehen hatt, dass der her: viell Einne andere meinung ist, als er ihm schreibendt mihr hatt verstendiget.

Dii *Recreditiff* sollen auch allsobalde fertig gemacht werden auff den Lyneburgisker gesanthen, wieauch Sein abskeidtt also lauthende, dass zuaar mit h: fride: von Ly: offtmahll *tractiret* sey, aber keynmal zu Einiger *final Resolution* kommen können auss wrsach, dass obgemelther h: fri: sich also obstinatt Erzeiget, wy Er dem regirendem herren zumbesten bewust, das Er auch verursachet von mihr zu begeren, Ich muchte ihm hinfhuro mit dem *negotio* verskonen vndt mit h: fri: slebst(!) *tractiren*, auss wess wrsachen ich es Nuhmer darbey bewenden lasse vndt dem *Capitulo* Ihren freien waall lassen, ess gerathe, wohr-hin der liebe godt will²⁾.

¹⁾ Der afholdtes ingen Landdag før Januar 1623.

²⁾ 10. Maj udfærdigedes der paa Grundlag af Kongens Udkast en Besked til en Gesandt fra Hertugerne Christian af Lyneborg og Frederik Ulrik af Brunsvig. Gesandten havde forebragt et Forslag om, at Hertug Frederik af Lyneborg (en Broder til Hertug Christian) vilde i Egenskab af Domprovst i Bremen give Kongens Søn Hertug Frederik sin Stemme som Koadjutor i Bremen, naar Kongen til Gjengjæld vilde undlade at

Der abbedei ihn Lyneburgh betreffende, weill sie von beiden theilen meine nahe veruanthen seindt, So zueiffuele ich nicht, sie werden den sachen vnther sich woll maass geben ¹⁾).

Christian.

Udskrift: Friiderich gynter zu handen.

190.*

20. Aug. 1622.

Til Kjøbmanden Hans Mandix.

Befaling til at sende Plydsfløj ud til Kongen paa Rosenborg.
— *Geh. Ark.*

Hanss Mandix ²⁾

Skall strax med denne Breffuissær Peder Pedersøn hiidud skicke ted stycke graa Plyss fløiell.

Actum y haffuen for køben: 20 Augusti Anno 1622.

Christian.

191.

20. Aug. 1622.

Til Christen Thomesen Sehested.

Tøj til Klæder (for Kongens Sønner) sendes. Tre Pager skulle sendes andre Steder hen efter deres eget Ønske. — *Langebeks Afskr. (efter Orig. i Rosenholms Arkiv 1761) i Kgl. Bibl., Kallske Saml., 4., 439.*

modsatte sig hans eget Valg til Koadjutor og Successor i Verden. Som det vil ses af Brevet, afviste Kongen dette Tilbud, naturligvis fordi han ønskede sin egen Søn valgt ogsaa til Koadjutor i Verden (Inländische Reg. 1600—1624 S. 99).

¹⁾ Om St. Michaels-Abbediet i Lyneborg se Zedler, *Universal Lexicon XVIII*, 1099 f. Der var, i Følge den udfærdigede Besked, Strid mellem Hertugerne af Brunsvig og Domkapitlet i Verden angaaende Retten til at bekræfte Abbeden; Kongen afslog i Beskeden til Gesandten at blande sig i Striden. Jvfr. Brevet af omtr. 3. April 1625.

²⁾ Se ovfr. S. 234. I Følge en Paategning paa Brevet fik Kongen: „8 Alen Sæll farffue floss ÷ $\frac{1}{16}$ dell“.

Aff detthe Slaags Pliisfløiel er inted mere forhanden, dog men ieg, ted att uerre nock, dog aff thuende Slaags, huilket dog aaligeuel paa di Steder kan brugis, der som myndtz er att see. Kleede Snorer och Sylcky er ochsaa der huos, dog ued ieg icke, huor megit aff huer Slaags der er, huilckit du uell haffuer y acht. Och kandtu med neruerendis breffuissier sende tilbage, hues som offuerlig bliffuer.

Marskalcken skall du syge, att hand disse thre drenge, Borchardt, Spørcke och Morman¹⁾, skall laade uyde, att ieg med ted forderligste dennom paa andre Steder uyll forskriffue, huordthen dy haffuer Løst, huylcke forskriffther skall ferdiggørris, sa att di kan ferdig uerre om en dag eller thu, naar gud uill, ieg kommer der tilstede igen. *Datum københaffn den 20 Agusti Anno 1622.*

Udskrift: Christen Thommissøn til hande.

192.

3. Oktbr. 1622.

Til Christen Thomesen Sehested.

Prins Christian skal den følgende Dag drage til Kjøbenhavn og senere med sine Brødre til Antvorskov. — *Langebeks Afskr. (efter Orig. i Rosenholms Arkiv 1761) i Kgl. Bibl., Kallske Saml., 4., 439.*

Prindtzen med Børnen skall herfraa til Anderskou sig begiffue den 24 *huius*.

Prindtzen skall y morgen begiffue sig til københaffn och tage med sig ted mynste, skee kan. Der skall brugis en aff Rustuognen til Sengen och tøiet, och dy graa heste for en aff uognen till hannem sielffuer.

¹⁾ Under 28. Aug. udfærdigedes en Anbefalingsskrivelse for Edelknaben Friedrich Spørcke til Biskop Philip Sigismund i Verden og Osnabrück og en lignende for Edelknaben Burchard Behr til Prins Morits af Oranien (Ausländ. Registr.). Navnet paa den tredje Edelknabe var Herluf Mormand (Rentemestr. Regnsk.).

Myønderne sa och en hest eller thuo skall ochsaa der heen.

Actum frederichsborg 3 Octob: Anno 1622.

Udskrift: Christen Thommissøn til hande.

193.

15. Oktbr. 1622.

Til Christian Friis.

Om Baging af Brød til Skibene; om Indretning af Lade-
gaarden ved Kjøbenhavn. En Smørkjerne skal hentes fra Kron-
borg. Om et Laan til Klædekompaniet. Fangerne skulle sendes
til Frederiksborg. Kongen forlanger et Exemplar af Jens Dinesen
Jersins Grammatik, Silketøj, Læmper til Brug i Mønten paa
Frederiksborg og Fliser. — *Kgl. Bibl.*

Ieg haffuer, syden ieg paa Ibstrup taalede med dig,
tenckt Paa ted brød, som skall til dy skyb, Och befynder,
att inted korn uerre forhanden, huoraff brødit kan baagis,
vden den dandtziger rue, som bleff forbrudt, huilcken strax
uyll maalis, Paated man nogit kan komme tilretthe. Møllen
ued westerporidt haffuer nu uaand nock, y Bagersen ued
Slottid maa ochsaa baagis, sauidt skee kan. Saa kandtu
ochsaa sende ud paa lehnem heer omkring¹⁾. Heer y
Lehnit er ted aldt befhaalid, naar ted ickun kommer.

Paa Laagarden²⁾ ued københaffuen skall ted saaledis
forordnis med kammerne til kuyndfolcken, Sluffer till maask
och Maag³⁾, saoch kloffuer⁴⁾ tilatt binde fehet udi, Saatt
nest gudtz hielp den 30 *Hvius* kørene kan indbyndis.

Du skaldt sende bud til *Croneborrig* ephther S[m]ør-
kernen, huilcken staar ferdig y arkeliet sammestedt. Paa
bordet y myn stuue Paa Slottid staar 5010 $\frac{1}{2}$ dl. til 6 $\frac{1}{2}$,

¹⁾ 14. Oktbr. befaledes det 6 sjællandske Lensmænd i Løbet af 8
Dage at indsende Skibsbrød til Kjøbenhavns Slot til Brug for de
Skibe, som strax skulde afgaa til Spanien (Sjæll. Tegn. XXII, 143).

²⁾ Ladegaarden. Jvfr. ovfr. S. 175.

³⁾ o: Møg.

⁴⁾ Klove, en Jernbøjle, som lægges om Køernes Hals, og hvor-
ved de bindes til Baasen.

huilcke ted kleede *Companie*¹⁾ skall tilstillis. huorpaa du derris *obligation debita forma* mig kandt tilskicke. Naar dy støffle til dy fanger erre ferdig, daa skall samme fanger med derris *officerer* hiidskickis²⁾. Send mig ett *exemplar* aff den grammattika, som M: Ienss haffuer giordt³⁾. Hanss Mandix skall vdi en kyste uell foruaarid (huilcken kyste hand huoss Slodtzfogden skall tage) indpacke aff allehande slags Sylcketøy, huilckit hand myn Skredder skall tilstille, Som hand siden med sig offuer til Iutland skall taage. Der Skall hiidforskickis 4 Laamper med nogit Ollie, som heer morgen och afften y Mynthen⁴⁾ skall brugis.

1) Dette Handelsselskab var stiftet kort forinden, nemlig 1620. Allerede 1623 var det kommet i Miskredit, thi Rigsraadet henstillede da, at det var ønskeligt, at Klædekompagniet ikke fik Lov til at fordyre Varerne, og i Henhold hertil befalede Kongen, at to af Rigsraaderne aarlig skulde gjenneemgaa Kompagniets Bøger og indberette Utilbærligheder. Efter en kort Levetid afgik Kompagniet ved Døden i Slutningen af 1628, et Par Maaneder efter, at Kongen havde laant noget over 8000 Rdl. af det (Schlegels Slange II, 219 f. Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskriv. IV, 311. Nielsen, Kjøbenhavns Diplom. II, 633. III, 303. V, 71. 89. Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 353. 359. Dsk. Mag. 3. R. II, 301).

2) Jvfr. det følgende Nr.

3) M. Jens Dinesen Jersin. siden 1677 Lærer for Christian Ulrik Gyldenløve (og senere tillige for Hans Ulrik Gyldenløve) og siden 1619 Professor i Metafysik ved Universitetet, havde i Febr. 1622 faaet Befaling til at udarbejde en latinsk Grammatik. Allerede i Begyndelsen af Septbr. s. A. forelagdes den i Konsistorium til Professorernes Gjennemsyn, men den mødte megen Modstand. Kansleren Christian Friis, der levende interesserede sig for dens Udgivelse, drev imidlertid Sagen igjennem. 29. Novbr. fik Jersin Privilegium paa i 10 Aar at lade trykke en større og mindre Grammatik, og ogsaa paa anden Maade tog Regeringen sig af hans Grammatik. Den mindre („*Epitome Grammaticæ Latinæ*“) udkom 1623, den større („*Grammatica Latina*“) Aaret efter. Jvfr. herom og om den nye Methode, som derved indførtes i Grammatikundervisningen her til Lands, Gjellerup, Bisk. Jens Dinesen Jersin, især S. 70 ff. Det maa herefter antages, at det er en Afskrift, Kongen forlanger at se.

4) Om Mønten paa Frederiksborg jvfr. Rasbech Frederiksborg Slots Beskriv. S. 79. Friis, Saml. t. dansk Bygnings- og Kunsthist. S. 253 f.

Hans Steenuynckell skall befhalis att framskicke dy steen, som skall till Pladztzen her sammestedt¹⁾. Herhuoss fiindis en Seddel, huylcken Christoffer wrne skal tilstillis. *Vale.*

Datum frede: den 15 8to Anno 1622.

Christian.

Udskrift: Chanseleren Her Christian friiss tiill hande.

194.*

Oktbr. 1622.

Resolutioner om de Straffe, som en Del paa Bremerholm hensatte Fanger skulle lide²⁾. — *Geh. Ark., Aftv. fra Marineminist., Fasc. 357, Nr. 14.*

Fanger, som gaar wdi Iern Her Paa Holmen, som icke Enndnu aff denn høye Øffrigheed ehr bleffuen forordenit. Huor Lenge de schall gaa.

— — — — —
Guldbrandd Siffuordzenn Och Paa 20 aars tiid y Iern. Niells Iounssenn, hidskicket fraa Aggershuuslehnn i Norge formedelst Adschillige huus geraad, wld, klæder, kaaber och Anndet, de haffuer stollenn fraa enn quinneder paa Lænitt om Natte thide, som ehr till ssammen *taxerit* for xj dr. j Ƴ xvj β danssche, Och sidenn haffuer dee sat Ild paa hiindis Huus och Affbrennt, ehrre dæmbt till Gallie och Greenn for samme thiuffuerj, komb i

¹⁾ Den mellemste Borggaard paa Frederiksborg blev ved denne Tid belagt med gullandske Sten (Friis, anf. Skr. S. 262).

²⁾ Selve Listen over Fangerne med Angivelserne af deres Forbrydelser osv., er utvivlsomt skreven af den ndfr. nævnte Knud Worm, der var Skriver ved den store Smedie paa Bremerholm. (Han nævnes i Saml. t. jydsk Hist. III, 242 og Nielsen, Kjøbenhavns Diplom. III, 72. VI, 57. 213.) Alle de Fanger, henved 30, ved hvilke Kongen intet har noteret, ere udeladte her; de ere enten døde eller bortrømte, eller ogsaa har en anden Haand tilføjet, at de skulle sendes til Frederiksborg (jvfr. ovfr. S. 248).

Iernit dennd 15 *September Anno*
1621¹⁾).

Kasper Elliessenn, hidschicket Paa 20 aarss tiid y Iern.
fraa Aggershuus lehnn wdj Norge
for 45 slete daller wdj firre schil-
linng støcker, Noch 23 Rixs daller
i enn huid Lerffuidzposse samt 2
halffue daller Och Een heell daller
wdaff Enn Esche, derforuden no-
genn marchstøcker och smaa
Penge, som hannd haffuer stollenn
aff Enn Manndzs krambou i Opss-
loug, med Anndet Merre Plynn-
derj effter dommens Inndhold,
ehr dæmbt till Gallie och Greenn,
komb i Iernitt samme dagh.

Peder Niellssenn, hidskicket Paa 15 aar y Iern.
fraa Kaløelehn wdj Iudland for-
medelst Enn senge dynne hannd
haffuer stollenn dersammestedzs,
som ehr wurderit for Otte slette
daller, Ett schiørt, for sex daller,
Enn kobber kiedell, for firre dal-
ler, Enn Messinng kiedell, for
thou mark, Ett Beken, for femb
marck, Itsengeklæde for sex marck,
slet mønt beregnet, Ehr dæmbt till
Gallie och greenn, komb i Iernit
dennd 15 *September Anno* 1621.

Søffrenn Mortenssenn, Hid- Paa 10 aarss tyd.
schicket fraa Wordingborge lehnn,
formedelst hannd haffuer stollenn
enhest dersammestedzs, ehr dæmbt
till Gallie och greenn, komb i
Iernitt dennd 27 *October Anno*
1621.

Karll Anderssenn och Olle Y 8 aar att gaa y Iern.
Hannssenn, thou *tatere*, som Chri-
stoffer Gøye haffuer Ladet hid-
ssennde fraa Nenisslehnn²⁾ med
Christoffer Iensenn, Skipper paa

¹⁾ Randbemærkning, at den første er bortrømt 26. Juli, og at den anden endnu findes.

²⁾ Nedenæs Len i Norge.

denn Korssøerschude, komb i Iernit dennd 31 *October* effter Her. Canndzellers befallning, Och Inn-genn domb met dennem¹⁾.

— — — — — Pa 10 aarss tiid.
 Peder Niellssenn, enn snedker ssuenn, hidschicket fra Dronning-borge slot, som Esche Brock haffuer Ladet frømsende, formedelst handd om Natte thide haffuer Inndbrut wdj Hanndschriffuerenns kammer der paa slotted och der stall och wdtog Enn schiorte, Enn Ost och It hørgarens forklæde effter dommens Inndholdt, ehr dømt till Gal[lie] och grønn, komb i Iernitt dennd 10 *October* 1621.

Niels Pederssenn Hald, som Y 10 aar.
 først ehr bleffuen hidssenndt fraa Hald slott, som Knud Gyldenstieren haffuer Ladet fremssennde for Enn Leddegiennger, Huilcken sidenn Ehr Bortrømt paa Fredrichsborge Arbeide, Och siden ehr paagrebenn med thiuffuerie paa Holbeck Slodzs lehn Och der stolenn It hørgarens Laggenn, thou Blorgarens laggen, wurderit for j daller, Enn Oxe, for j \mathcal{K} , Enn Liusestage, for 8 β , Enn heste sille, for 1 \mathcal{K} , threj Rinng till Itt hals kobell, for 1 \mathcal{K} , Enn hiøtiuffue, for 8 β , thou Nøgeller giørrenn, for j \mathcal{K} , Enn Opled, for j \mathcal{K} , Siuff march karede wld, for xxj β , Och Rede penng 1j \mathcal{K} , Med Anndet Mere thiuffuerj, handd haffuer brugt der paa Lænit effter dommens Inndhold, Som kannd beløffue Sig tillssammen iiij slette daler j β . Och der handd met samme thiuffuerj ehr paagrebenn, haffuer handd giffuit sig It Anndet Nauffnn och sagt sig At hede Peder Ollssenn. Ehr dømt till Gallie och greenn,

¹⁾ Randbemærkning, at begge bortrømte 17. Oktbr. 1622.

komb i Iernit dennd 9 Nouember
Anno 1621.

Hanns Iørgennssenn Smede- Skall gaar (!) der et haltt aar.
ssuend her aff Kiøbenhaffnn,
som Her Canndzeller loud wd-
ssennde paa Holmen, formedelst
der formenis, At hannnd haffuer
werridt wdj widdennschab med
At forkomme nogenn Anckere
fraa Lønnportenn wid Wand-
konstenn, och den, som stall
samme Anckere, bleff hen Reted
for sagenn, komb i Ierennitdennd
8 December 1621 effter H: Cand-
zelers befallinng, och Inngendomb
met hannem¹⁾.

Niels Madzenn, som borge- Skall endnu gaa y Iern 2 aar.
mester och Raad haffuer ladet
hidssennde fraa Ringsted, for-
medelst hand haffuer stollenn
Enn stud, som ehr wurgerit for 7
slete dr., Ehr dømbt till Galle
och green, komb i Iernit dennd
13 December Anno 1621²⁾.

Niels Smed, hidschicket fraa 2 aar Och syden stille Borgen
Malmøe huus lehnn i Skaane, for-
medelst hannnd haffuer Omløbenn
med Een Bøsse och schut duer
och Ennder, thruid och wndssagt
Folck i derris gaaerde och husse,
med Anndet Mere Moutuilligheedt
effter dommens Inndhold, ehr
dømbt at lide for hanns begann-
genne gierninger effter *Recessens*

1) Randbemærkning: Af Jernet 1. Oktober efter Kanslerens Be-
faling.

2) Randbemærkning: „Er slaggenn aff Iernnitt wdi hans store
siugdomb om st. Hans dag 1622, och haffuer siden en tidlang
taget ware paa de andre fanger her paa holmen til dend 1
Ochtoobr: hand er kommen til wandkikeren at boure och
Rensse Render paa kong: M: arbeide.“ — Senere tilføjet:
„Bekom pas den 8 Ianuarii Anno 1624.“

67 *Capitell* for hanns schiøtterj, kom i Iernit den 22 *Ianuarij* 1622¹⁾.

— — — — —
 Søffrenn Pouellssenn Winnd, 4 aar. som Thygge Brahe haffuer ladet hidssennde fraa Schiffhuus, formedelst hannd haffuer brut och wндуigt aff konngens Ieren och fengsell, som hand haffuer wer-ridt behafftedt med der paa Schiffhuus, formedelst hand haffuer icke begiffuit sig wdi Rette thide wnder hanns *Compagnie* dersammestedzs, *Item* haffuer siden thruid och wндssagt Enn Mannd der paa Lænit, Ehr dømbt fra liffuit, kom i Iernit den 19 *februarij* 1622.

— — — — —
 Peder Niellssenn, som ehr 6 aar y Iern. hidschicket fraa Kallundborge slott formedelst firre secker och Enn thrøye, som ehr wurderit for femb march mønt, hannd haffuer stollenn fraa nogenn Bønnder der paa Lænit, ehr dømbt till Gallie och green, komb i Iernit dennd 7 *Martij Anno* 1622.

Hanns Niellssenn, hidschicket 8 aar y Iern. fraa Waldbye her paa Kiøbenhauffns Lehnn, formedelst hannd ehr Bortrømbt med en Mandzs hustru der i Waldbye och haffuer stollenn enn gryde och It sengeklæde fraa hannem, Ehr dømbt till Gallie och green, komb i Iernitt dennd 8 *Martij Anno* 1622.

Iacob Iennssen Borrecock, Skall forskickis till frede: Lauridzs Nielsen och Ienns Anderssenn, kockedrenge, hidschicket fra Antuorschou formedelst Adschillige fittalle och kiøckenfit, de haffuer stollenn der paa slotted,

¹⁾ Randbemærkning: Bortrømt.

ehr dømbt till Gallie och grænn,
komb i Iernit dennd 8 *Martij*
*Anno 1622*¹⁾.

— — — — —
Søffrenn Madtzenn, hidschi- 10 aar y Iern.
cketfraa Hellssingøer, formedelst
hannd for 16 Aar sidenn haffuer
krøncket sinn egenn frencke
Marenne Madzs daater, som ehr
Nestsødschindebarn methannem,
Och Aufflet barenn tillssammen,
haffuer och sidenn med en Ann-
den hanns frencke paa Seierøøe
Afflet thou Børenn effter hanns
egenn bekiendellsse, haffuer nu
Atter lagt sig effter fornē Hanns
Neste sødschende barn Marenne
Madzs daatter At wille bringge
hinnde till At effterkomme hanns
syndige begiering, Ehr dømbt
At straffis med fengssell och
threldomb paa kong: Maytz: Ar-
beide sin Liffs tiidt, komb i Iernit
dennd 15 *Aprilj* 1622²⁾.

Peder Lauridzenn drager, som 8 aar y Iern.
Borgemester och Raad i Malmøe
haffuer ladet frembssennde, for-
medelst hannd haffuer ligget wdj
It slemt leffnit med enn Egte-
mandzs Quinde der wdj Byen
och dog sielff Ochssaa haffde
hanns egenn hustru, effter It *Mes-
sive* breffs formeldinng, som H:
Canndzeller ehr thillschreffuen,
komb i Iernit dennd 18 *Aprilis*
Anno 1622, Ehr dømbt till konng:
Maytz: Arbeide och fengssell
effter Hanns Maytz: goude Be-
tennkennde.

1) Ved den første af disse tre er skrevet, at han døde 5. Aug.
Randbemærkningen „bortrømt“ synes at gjælde den tredje af
dem.

2) Randbemærkning, at han er bortløben fra Ladegaarden 15.
Juli 1623.

Bennt Suenndzenn, som Bye- 6 aar y Iern.
fougedenn her wdj Kiøbenhaffn
haffuer ladet hidssennde, for hand
haffuer stollen noget Guld fraa
s: Iacob Beckis thienner, ehr
dømbt At gaa i Ierenn i sex Aar
effter Enn zeddels formelding,
som for^{ne} Byefouget haffuer met
hannem frembsendt, komb i
Iernit dend 9 *Maij Anno* 1622.

Christenn Niellssenn, som 4 aar y Iern.
Hanns Thelling haffuer ladet
fremssennde fra for^{ne} Ydsted, for-
medelst hand haffuer stollenn
Enn Blorgarens schiorte och
Enn klædehuffue, som ehr wur-
derit for iij ŷ, Ehr dømbt till
Gallie och grønn, kom i Iernit
dennd 13 *Maij* 1622¹⁾.

Olle Pederssenn, som Siffuord 6 aar y Iern.
Beck, Rentemester, haffuer ladet
hidssennde fraa Ørsted i Ramb-
ssøeherridt, formedelst hand
haffuer leigenn wdj It slembt
leffnet med Enn Echtemandzs
quinde och dog sielff haffuer
hanns Egte Hustru, Och haffuer
thrud och wndssagt enn aff wel-
bemeldte Siffuord Beckis Bønnder
Och Offuerfaldenn hannem om
Nate tide, Ehr dømt till konng.
Maytz: fennngsell och Arbeide,
Inndtill hand aff denn høye Øff-
righeed Igienn kannd bliffue for-
løffuit, komb i Iernitt den 28 *Maij*
1622.

Olle Søffrenssenn, som Borge- 4 aar y Iern.
mester och Raad i Slangerup haff-
uer ladet frembsennde, formedelst
hand ehr Optagenn for Enn ledde-
giennnger, som icke nogen wis
tienniste haffuer tagenn sig forre

¹⁾ Randbemærkning, at han er bortrømt 3. Maj 1623.

Och bleffuen befundenn, at hand haffuer stollen thou schiepper hommell Och enn Nye wadmels kiortell fraa en Mand i Horrens Herridt, ehr domb[t] till konng. maytz: Ierenn och fengssell Hanns liffs tiid for ssamme hanns gierninger, komb i Iernit dennd 4 *Iunij Anno 1622.*

Christenn Anderssens, hid- 4 aar y Iern. schicket fraa Hussumb her paa Kiøbenhauffns Lehn, for hannd haffuer Enn sønndag wnder Predickenn Inndgaaen wdi Ienns Iesperssens[s] hus och der wdtaget It schrinn mett noggenn breffue, som ehr wurderitt for 14 daller, Ehr dombt till thiuffstraff, komb i Iernitt dennd 23 *Iunij 1622.*

Quest Niellssenn hidschicket 3 aar y Iern. fraa Slangellsse, for hannd haffuer stollet Enp Ierenn wegge¹⁾ fraa Niells smed derssammesteds, ehr wurderitt for 3 slette marck, ehr dombt till thiuffstraff, komb i Iernitt dennd 21 *Iunij Anno 1622²⁾.*

Niells smed, som ehr hid- 2 aar y Iern. schicket fra Malmøehuus, formedelst hannd haffuer brugt slagsmaall der paa Lehnet och haffuer stollen Nogenn Par kirkeduffuer aff kirketornet och schiødt och forderffuet kirketaget och blyet, kirkenn till schade, Ehr dombt at lide derfohr som ehnn thiuff, komb i Iernit 26 *Iunij 1622³⁾.*

1) Vægge, en Kile.

2) Randbemærkning: død.

3) Randbemærkning: „Er derforuden tildømt at gaa it Aar i iern for kongens iern, hand haffuer afflagt uden beuilling.“

Marckus Hannssenn, hidsckicket 4 aar y Iern.
 cket fra Roschildgaard, formedelst
 handd haffuer stollenn Enn Øxe,
 Enn wogenn Øxe och Enn thøme
 fraa enn Bunde i Winndinge,
 som ehr wurgerit tillssammenn for
 iij §, ehr dømpt till kong. Maytzs.
 Arbeide i Ierenn och fennngsell
 hanns Liffstiid, wden Øffrighedenn
 hannem will benaade, komb i
 Iernitt dend 15 *Iulij* 1622¹⁾.

Hanns Hannssenn, hidschicket 1 aar y Iern.
 fraa Kiøbennhauffns slott, som
 Hanns vonn Schmalckell, slodzs-
 fouget, loud wdssennde och Enn
 zeddell met hannem, liudendis, at
 Effter kong. Maytzs. eggen Naa-
 digste befalling schall Nerue-
 rennde zeddelluisserr Hanns Hanns-
 senn aff Fyenn wdi Wenndzherrid
 i Oubyssoffen Brandstrup Bye
 gaa paa holmenn i Ierenn Itt Aar
 formedelst nogenn Iringg och
 thrette, hannem och Lanndzsdøm-
 mer derssamstedzs Emellum
 weret haffuer, komb i Iernitt dend
 15 *Iulij Anno* 1622, Och Inngen
 Annden domb met hannem²⁾.

Søffrenn Lauridzenn schreder, 6 aar y Iern.
 som ehr hidsckicket fraa Rinng-
 sted, formedelst handd ehr bleff-
 uenn paagrebenn, for handd
 haffuer her i Lanndet lagt sig i
 løssachtigheed med Enn quindis
 Perssonn, Marenne wid Nauffnn,
 och Aufflet met hinnde It drennge-
 barenn, och der handd haffuer
 Affschildt sig met hinnde, haffuer
 handd igienn i hinndis sted till
 sig Annammidt Enn Annden
 quinde, handd nu haffuer huos
 sig, Margrete Hendrichs daatter,

¹⁾ Randbemærkning: død.

²⁾ Randbemærkning: „Er derforuden tildømt at gaa 3 Aar i Iern for kong. iern, hand vden forloff haffuer afflagtt“.

och leffuet met hinnde paa thretten Aars tid wdenn Echteschaff i Obennbare huoreri, som schriffuis Om at were Enn Egte Mandzs quinde i Ottensse i Fyenn, Och haffuer for 16 Aar sidenn forlat hanns Egte hustrue, som ehr i hospitalet i Ottensse, Med Anndett Mere Lössagtighed, hand haffuer brugt effter dommenss Indholdt, er dømt for saadan hanns groffue forsseelsse och oende begangne gierninger at straffes och hiemføres wdi kong. Maytzs. fengssell och Iern, wdenn den høye øffrighed Naadigst i andre maader will benaade, kom i Ierned dend 20 *Iulj Anno 1622.*

Iep Markurssen, hidschicket fra Otthensse i Fyenn, formedelst hand haffuer trued och wndsagt Karene Hanssdotter paa liff och leffnet, Och icke haffuer ssatt hende borgen at were hende wbeuart, och haffuer ombløbbet der i landet met leddiggang wden Pass och affscheiden, er dømt at straffes i Iern och fengssell, saalenge øffrigheden siuness, kom i Ierned dend 24 *Iulj Anno 1622.*

Christen Christenssen, hidschicket fra Wigssøe her paa Kiøbenhauffns Leehn, for hand haffuer stollen ett par støffle, ett hørgarns laggen, ehn blorgarnsschiorte, ett sengkledede och ehn huggeøxe fra Iørgen Oellssen i Wigssøe, som ehr wurdereett tillsammans for femb sslette daller, er dømt till galle och green, komb i Iernedt dendt 24 *Iulj 1622*¹⁾.

Peder Pederssen, hidssentt fra slottet, formedelst hand er wnd-

¹⁾ Randbemærkning: ophængt.

uigt kong. Mayzs. Plidzs Arbejde wedt Fredrichsborge, er dømt at slaess en tid lang wdi Iern eller i andre maader at straffes, som wedbør, kom i Ierned dend¹⁾.

Hans Anderssen, hidschicket 3 aar y Iern. fra Malmøehuess, formedelst hand haffuer stollen ssig till i Fredrichsborge schriffuerstuffue at trække kong. Mayzs. stempell och seigell for fire Blaucketter Och ssiden wdi Lantzkrone ladet schriffue paa den ehne et falsch sendebreff och eht falsch pass paa den anden wed Christoffer Basses naufn och der paa haffuer løigen och stollen ssig till fri wnderholding, foedringschaff och thou daler Maanetzpenge paa Malmøehuuss, haffuer och brugt schielmsche diricker Och tiuffge nøgler at optage kong. Mayzs. Iern och fengssell med, er dømt till Gallie och green, komb i Iern dend 24 *Iulij* 1622.

Iohan Carnelessen, som till- 8 aar y Iern. forne haffuer weret wdi Iern her paa hollmen och bortrømt Och nu igien paagreben wdi Kiøge och hidschicket, formedelst hand haffuer stollen nogen temmermendzs werckteigh, som er toe Breede øxer, Thoe sauge och ehn holde hage²⁾, tilsamen wurderet for v $\frac{1}{2}$ dr., Och toe bindøxer och twende andre sauge for 4 $\frac{1}{2}$, siuff tørre dieller, huer agtedt for j $\frac{1}{2}$, er dømbt till galle och green, komb i Ierned den 14 *Augustij Anno* 1622³⁾.

¹⁾ Ufuldført.

²⁾ Holdhage, s. Vidsk. Selsk. Ordbog.

³⁾ Randbemærkning: bortrømt 22. Juli 1623.

Peitter Nauffnessen och Ienss 5 aar y Iern.
 Søffrenssen, hidschicket fra Lund,
 for de haffuer stollen nogen
 schollepund kobber fra ehn
 Grydde støbber der i Lund och
 sold och forhandlet det till ehn
 grydestøber i Malmøe effter dom-
 mens videre Indhold, ehr dømt
 till Galle och green, komb i
 Iern dend 19 *Augusti Anno* 1622.

Anderss Iffuerssen, hidschicket 6 aar y Iern.
 fra Halmsted, som Erich Rossen-
 krandsz haffuer ladet fremssende,
 formedelst hand med wtilberlige,
 ærrørige ord haffuer forholdet
 och Anstillet ssig emoed baade
 Eddell och wæddell och opsat
 menigheden till Mytterie och
 at wille wdkaste Byfoegden
 wdaff Raadstuewidnuffued, der
 hand haffuer ladet lesse kong:
 Mayzs. forordninger, er dømt at
 haffue forsseet ssig emoed kong.
 Mayzs. heighed och bør derfor som
 en wfridstifter och Myttemagger
 at straffes paa ssin halss och løss-
 øre effter stads Retten, komb i
 Ierned dend 20 *Augustj* 1622.

—————
 Niels Ienssen Berghen, som 1 aar y Iern.
 war høigbaatzmand wed det nye
 schib, som kong. Maytt. loed
 bygge wdi Blegend, och der
 samestedz haffuer wdførtt till
 tuende fremede schippere tow
 stycker stauffstrop och et boye
 reeb aff kong. Mayzs. Reedschab,
 dog effter hanss schippers befal-
 ling, er dømt at gaa wdi Iern
 et Aarss tid for hanss forsseelsse,
 kom i Ierned dend 26 *Augustj*
Anno 1622¹⁾.

¹⁾ Randbemærkning: „Dommen findis lige saa wdi sin besluttning wdi Holmis bog. Knud Wormb, egenhænd.“ -- Senere tilføjet: bekom Pas 26. Aug. 1623.

— — — — —
 Peder Laurentzen kieller 3 aar y Iern.
 ssuend, som Hollger Rossen-
 kranzs haffuer ladet hid ssende
 fra Otthenssegaard, formedelst
 hand schulle haffue forspisset
 ssig nogen fittallie, er dømbt at
 haffue wtroligen forholdet ssig
 och derfore bør at lide, som
 wedbør, komb i Iernet dend 3
Septembr. Anno 1622.

Hanss Nielssen, hidschicket 6 aar y Iern.
 fra Mallmøe, formedelst hand er
 rømbt fra hanss egte hustrue och
 haffuer beleigen tuende Quind-
 folck, Ittem ssiden forlocket ehn
 piige aff ssin tjenste och hende
 ochsaa beliggen och hiemeligen
 lade ssig troloffue wed hende,
 Er dømbt i kong: Mayzs: naade
 och wnaade, kom i Iernet dend
 19 *Septembr. 1622.*

Oluff Pøll och Madzs Ienssen, 4 aar y Iern.
 hidschicket fra Mallmøe, for-
 medelst de haffuer stollen ehn
 stud fra ehn mand der paa leehnet,
 ehre dømbt till Gallie och green
 for deeress tiuffuerie, komb i
 Ierned dend 19 *Septembr. 1622¹⁾.*

Nielss Maarttenssen, hid- 4 aar y Iern.
 schicket fra Lund, formedelst
 hand emoed hanss wdgiffuene
 forpligt haffuer begiffuet ssig ind
 i Willaz grydestøbberss huuss och
 lagt ssig effter hanss hustrue och
 ført hende wdi et ont nauffn och
 røgte, till med wdeschet ehn aff
 kong: Mayzs: schateborgere der i
 byen och schielt hanom for ehn
 schielm, med andet meere effter
 dommenss Indhold, er dømbt till
 kong: Mayzs: Iern och fengssell,
 kom i Iernet den 20 *September*
Anno 1622.

¹⁾ Randbemærkning: bortrømte.

Olluff Nielssen, hidschicket fra 3 aar y Iern. Dragssholmbs Leehen, formedelst hand er bortrømt och wndwigt kong: Mayzs: Arbeede till Frederichsborgh, er dømbt till Iern och fengssell wdi kong: Mayzs: Arbeede, komb i Iern dend 1 *Octobr. 1622¹⁾*.

Er beuylgit att komme løss, naar hand giffuer 1000 dl. Giert Schrøder, som er hidschicket fra Berghen, formedelst hand haffuer Ligget wdi hoer med hanss tieneste Quinde och haffuer hanss egte hustrue, er dømt at wdstaa dend Peehn och straff, som kong: M: hanom Naadigst will paalegge, kom i Ierned dend 1 *Octobr. 1622²⁾*.

Thillemand Gossen, hidschicket fra Berghen, formedelst hand schamelige haffuer foragted kong: Maytt: woress Allernaadigste herress Mandatt effter dommens Indhold, er dømbt at lide och wdstaae dend straff, som kong: Maytt: hanom Naadigst will paalegge, kom i Ierned den 1 *October Anno 1622³⁾*.

Lawin Brøderss, hidschicket fra Berghen, formedelst hand haffuer vheffscheligen taldt om dend forordning och Instruxs, som er giort effter kong: Mayzs: Mandatt och forordning, Och

¹⁾ Randbemærkning: død.

²⁾ Randbemærkning: er udkommen. — 31. Juli 1622 havde Lensmanden paa Bergenhus faaet Ordre til at nedsende Tileman Gasen (Gaasen), Levin Brøders (Brodersen) og Gert Schrøder med deres Domme til Bremerholm, og 31. Oktbr. s. A. tilskreves der ham. at de to førstnævnte maatte slippe ud mod hver at betale 50 Rdl., den tredje mod at betale 1000 Rdl. (Norske Rigsregistr. V, 255. 291 f.). Om Gert Schrøders Sag se endvidere samme Bind S. 172. 186. 308.

³⁾ Randbemærkning: er udkommen. — Denne Mand, en Westfaler, havde 1602 taget Borgherskab i Bergen (Nicolaysen, Bergens Borgerbog 1550—1751 S. 20).

Løignet byefoegden for rettenn. er dømt at lide och vdstaae dennd straff, som kong: Maytt: hanom Naadigst will paalægge, komb i Iernett dennd 1 *Octobr. Anno 1622*¹⁾.

195.*

Omtr. Oktbr. 1622.

Resolutioner om, hvad der skal gjøres ved en Del kvindelige Fanger, som ere indsatte i Børne- og Tugthuset i Kjøbenhavn. — *Geh. Ark., Aflev. fra Marineminist., Fasc. 357, Nr. 14.*

Forteignnillse Och Register paa Alle store Quinders Personer, som for deris begangne Gierninger Ehre Indsatte wdj konng: Maytts: børne- och Tugthuus her wdj Kiøbenhaffn, och huad ehenn huer seherdellis sinn forseellsse der till haffuer werid²⁾.

Aff Kiøbenhaffn.

1. Kharenn Hanns daater, hinndis forssehellsse ehr, ad hun med noglle schennds ord sinn hustru³⁾) och hosbunde offueriilled haffuer, och haffuer derfor werid inndsatt thou Aar. Skall udlaadis till Iull, dog atthun gørrer syn forpflicht, atthun sig herepther bedre skicke uyll saoch uerre dennom vbeuaarid, som hinder anklaget haffuer.
2. Karen, her Peder suenndssens⁴⁾) daatter, hinndis forseellsse ehr, ad hun noglle ganngge haardellig sinn fader fortørnid haffuer, och hannd derfor loed hinnder inndssette, haffuer werid her inndsatt paa tou Aars tiid. Naar hinderss faader uyl gørrer forbøn for hinder, och hun forplicher sig, atthun uill sig bedre, daa skall hun slippe.
3. Anne Peders daater, hinndis forseellsse ehr, ad hun løb fra ehen Quinde her i byenn, som Skall endnu bliffue der et aar.

¹⁾ Randbemærkning: er udkommen.

²⁾ I Marginen er ved de allerfleste tilskrevet: ingen Dom.

³⁾ Madmoder.

⁴⁾ Peder Svendsen, Kapellan ved Helliggejstes Kirke i Kjøbenhavn, † 1625 (Wiberg, Alm. dansk Præstehist. II, 148).

hun tiennte, och derfore aff hinndis Egen fader inndsatt, och sidenn her aff huussed wdbrut, mens ehr aff Byenns tienner igienn inndført, haffuer werid indsat it aar.

4. Anne Christenns daater, hinndis forseellsse ehr, ad hun formedellst hindis læsachtighed forferde konng: Maytts: kudsch, dissmidlertiid hinndis hossbonnde waar till Ostinndien forreyst, haffuer werid inndsatt ehett Aars tiid.

5. Mette kockis, hinndis forseellsse ehr icke Annderledis, ennd hun sig med Nogennschennds ord moed ehenn Quinde her i Byenn haffuer ladit forliude, och derfor haffuer werid inndsatt paa halftredie Aars tiid.

6. KharennHartuigsdaatter, hinndis forseellsse ehr, ad hun schulle haffue staalled noged rinngede Goeds effter Byefougdenns zeddells inndeholld, haffuer werid ehett fierdingg Aar.

Fra Hellsingier.

7. Pernille Peders daatter, hinndis forseellsse ehr, ad hun haffuer schiieldt ehenn quinde der sammesteds wid Naffn Anne Reebslars foer ehenn hore och hun hinnder det samme igien, och waar derom i Rette for Byefougden och beretter ad haffue wid sinn Egtehossbunde auffled femb Børnn, som nu ehre fattige och faderløsse, huor aff it, syetten vger gammelt, i Hellsingier ehr effterladt, haffuer her inde tou Aar werid.

8. Thrinne Iackobs daater, hinndis forseellsse ehr, at hun schulle haffue hellged och dellged noglle staallne kaaster, som hinndis

Saframdt hinderss mand endnu er y liffue, och hand uild tage hinder an igen, daa ma hun nu Slippe, mens ellerss skall hun bliffue der et aar.

Skall Slippe strax och gørere syn Orfeyde.

Skall uerre Ett aar derinde.

Tyl Iull maa hun slippe Och gørere syn Orfeyde.

Maa Sleppe till Iull.

Mann haffde staalled, och derfore bleff hennretted for Hellsinnigior, menn hann Aarsagid hiude, ad hun icke wiiste aff hanns thiuffuerij ad sige, haffuer werid inndsatt paa halffannden Aars tiid.

9. Anne Christenns daatter ehr Maa sleppe strax. inntagen for it Barnn vdj farffueriid och sidenn formedellst hinndis siugdomb och suaged aff s: her stathollder¹⁾ vdforløffuid och nu forganngen Paasche aff Byefougden i Hellsinnigior angreben wdj den Menning, ad hun schulle were her wdløbenn, och derfore igienn hiid forssennt, haffuer wered her innde med Alle paa thij Aars tiid.

10. Kharenn Niells haffuer icke Skall bliffue der Paa halff-willed Tiennit gaat faalleck, men andit aar. men giffuenn sig till Læsachtigt sellschab, haffuer werid inndsatt paa it fierdinngs Aars tiid.

Aff Roeskilld.

11. Karenn Niells daater, hinn- Skall bliffue der endnu et aar. dis forsseellsse ehr, ad hun haffuer ligged wdj læsachtighed och auffled it Barnn wid Ehen leedig karll, haffuer werred inndsatt paa Tou aars tiid.

12. Innger Christenns daatter, Skall uerre der y 2 aar. hindis forsseellsse er, ad hun haffuer staallid noglle kleder wdj Kiøge, mens i Roschildd paagreben, haffuer werid her innde paa tre Maanneders tiid.

13. Berithe Børgis daatter fra Skall bliffue der y 3 aar. Bleginnd, hinndis forseellsse ehr for horerij och thiuffuerij effter hinndis dombs inndehold, haffuer werid inndsatt paa tou Aars tiid.

¹⁾ Brejde Rantzau, † 1618.

14. Kirstenn Suennds daater fra Hellsingborig lænn, hinndis forseellse ehr, at hun haffuer iilled¹⁾ ehenn ærllig quinde med noglle schennds ord och det icke beuiisse kunde, haffuer werid inndsatt tou Aars tiid. Skall forløffuis til Iull och gørrer Orfeyde.
15. Luudsse Peders daater fra Lanndskronne, ad hun haffuer schielt paa ehen Raadmand der sammesteds wid Naffin Iørgen Suendssen och det icke kunde beuiisse, haffuer verid indsatt hallffanddet aars tiid. Skall bliffue 2 aar fuld ochsaa gørrer syn Orfeyde.
16. Marenn Tynnders fra Bridsted haffuer ladet sich befinnde i løesachtighed och derforre hiid forsennt, haffuer werid indsatt paa tou Aars tiid. Skall bliffue der endnu et aar.
17. Bergitte Anders daater fraa Oddennse haffuer ligged i it slembt løesachtigt leffned och auffled it Barn wid ehenn leddig karll, haffuer [werid] her innde it Aar. Skall bliffue der endnu et aar.
18. Kirstenn Ienndaater²⁾ fra Callundborg haffuer ladet nogle onnde och schennds ord falde mod sin egenn søster, haffuer werid inndsatt paa it Aars tiid. Skall endnu bliffue der et haldt aar och forseckre syn Søster for uydere offuerlast.
19. Anne Rembsnidens fra Fridrichsborg haffuer wnyteligen fordrucked huus och gord, haffuer werid herinnde hallffanddet Aar. Naar nogen aff hinderess wener begerer hinder wd och uyll loffue, atthun uyll Skicke sig bedre, end som hiidindtill Sked er, daa kan hun komme ud.
20. Kirstenn Mads daater fra Wiborg haffuer med hinndis forældre huussed och hellged ehenn fridløes Mandd, Mortenn schiøtte, Skall endnu bliffue der et aar.

¹⁾ Ilde, anklage, beskyldte.

²⁾ Ovenover er skrevet med en anden Haand: Fridrichs daater (maaske igjen udslettet).

effterdommensinndeholld, haffuer werid her inne thou Aars tiid.

21. Anna Maria Peders daater fra Christiannopell, hinndis forseellse ehr denned høyge Øffrig- hed well sellff beuist, haffuer wered inndsatt paa itt Aars tiid.

22. Maren Iørgens daater ehr innsat, for hun icke wille tienne Hanns Gynnge, schreder her i byenn, beretter derimod for denned Aarsage schyld, ad hun schulle siunngge opp for hannem i fremmede faallckis Nerewerillsse, och waar hinnde bewillged ad haffue vdgangg i byen, och der med ehr Bortløbenn och sidenn aff byefougden i Hellssinggør opspurt och igienn hiidforsennt, haffuer werid innsat paa it Aars tiid.

23. Iohanne suarifuers fra Slagellsse haffuer kiøbt och saalld med nogle Misdedere och tillforn der sammesteds bleffuen kaegstrøgen, haffuer werid inndsatt it fierdingg Aars tiid.

24. Kirstenn Christens daater fra Ebbeltofft innsat, for hun haffuer staalid it lagen fra ehen quinde dersammesteds, haffuer werit her inde 3 Maan.

25. Karenn Christens daater fra Wiborig haffuer ligged i it slembt løesachtigt leffned med ehenn leeddig karll, och hannd derfor gaar wdj Iernn, haffuer werid innsat tou Maannederstiid.

26. Marenn Christens daater fra Wixsø erbleffuenn Mistennckt, ad hun schulle haffue ligged i løesachtighed med ehenn leddig karll, men hannd wndschylder hinnde, haffuer werit inndsatt ehen Maanneds tiid.

27. Marenn Ienns daater fra Horssenns, hinndis forseellsse er ad haffue ombkommed sit egit

Skall brugis tilatt toe for di andre paa et aarss tiid.

Skall bliffue der halffandit aar.

Skall bliffue der halffandit aar.

Skall bliffue der et aar.

Vden der er anden beuiss derpaa, daa skall hun sleppe strax.

Skall bliffue der indtill uydere beskeeu.

foester, dog aff øffrigheden benaad sit Liff, haffuer werid inndsatt it fierding Aars tiid.

28. Iohanne Christenns daater fra Mallmø, hinndis forsseellsse ehr, ad hun schulle haffue staallid it par blaargarns Lagen fra s: Carnellis Willumbssenns hustru, haffuer werid inndsatt tou Maaneders tiid. Skall bliffue der y 2 aar.

29. Kharenn Lauris daatter, ochsaa fra Mallmø, hinndis forsseellsse ehr ad haffue ligged vdi læsachtighed med Eenn Egtemann, enndog hun haffde sinn Egtehosbonnde, effter begge derris Beretning, och inngen domb waar med hinde, haffuer werid inndsatt fire Maaneders tiid. Skall bliffue der y 5 aar.

30. Ellse Iespers daatter fra Hadersleff wor inndkommen med Børnene och waar hoes bomulldspinderschen i denn Middelste stue och sidenn stall nogen fra Børnens kleeder och saallde i byenn och derfore ehr inndsatt hoes de Anndre store quinder och haffuer werid her innde tou Aars tiid. Skall endnu bliffue der 2 aar.

31. Kirstenn Norgis fra Opslou gaff sig sellffwilligen her ned med Børnene att tage ware paa dennem, ad de paa Reysen scheede goed Rycht, haffuer werit her innde halffandtet Aar. Skall Slippe ygen strax.

32. Kharenn Ienns daatter fra Laalland, hiid forsseennnd fra welb: Eyller Quidsee, haffuer werid beschylde for fougden paa Gaardenn, Ad hannnd schulle haffue beligged hinnde, haffuer werid inndsatt trhee Maaneders. Skall brugis tilatt uaare Paa Børnen.

33 Inngeborg Peders daatter fra Asenndrupp, aff welb: Esche Krauffse hiid forsseennndt, hinndis forseellsse ehr, ad hun schall Skall Slippis løss till feste- manden.

haffue Auffled it Barnn wid ehenn
Aff bemelte welb: Esche Krauffsis
førrige Tienner wid Naßinn Albrit
Annd[e]rssen, som hun bereter
ad were trouloffuid med och for
dennem allereede vdlyest, haff-
uer werid innsat tou Maanneders
tiid.

34. Anne Annders daatter fra
Ribe, hinndis forsseellsse ehr, ad
hun med schennnds ord och
druckenschaff sine forældre for-
tørned, haffuer werid her inne
it hallff aars tiid.

Naar hiinders foreldre uyll
beede hiinder løss ygen
daa kan hun Slippe.

35. Marenn Christennsdaatter fra
Callundborg, hinndis forsseellsse
ehr, ad hun med sin Mannd staa-
lede Noped Goeds der samme
steds och haffuer ochsaa lert
hinndis seen ad bruge Thiugerii,
haffuer werid innsat sidenn S:
Mickells daug sidst forleedenn
Anno 1622.

Skall bliffue der y 3. aar.

196.

29. Decbr. 1622.

Punkter, hvorom Rigsraadets Betænkning skal indhentes, nemlig angaaende den Hjælp, Riget i paakommende Tilfælde bør yde Hertugdømmerne, Forholdet til Frankrig og Mansfeld, Kongens Forrentning af Laanet hos Enkedronningen, Forholdet til Rusland, Tilstanden i Bremen og Sorø Skoles nye Ordinans. En Gesandt er ankommen fra Ærkebiskoppen af Bremen. — *Geh. Ark.*

Epthersom vy Naadigst Danmarckiss Riiges Raad til den 29 *Hvius* til horssens at møde forskreffuet haffuer ¹⁾, Daa Er disse ephtherfø[1]gendiss *Puncta*, som uy dennom paa denne tyd at betencke En Nothurfft at verre haffuer Erachtid.

¹⁾ Nemlig ved Brev af 16. Decbr. (Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 339).

1.

Der worriss Elskelige keere Søstersøn h: friderich aff holsten nu sist huoss oss uaar¹⁾, da faldt der alle hande *Discurs* om denne Selsamme tilstand fast y alle Lande. Iblandt andit kam paa taale om dy heste, som Riigit førstendommen til hielp med skulle komme²⁾, naar fornøden waar, huorpaa uy Suaarede, att paa den hielp nest gudtz hielp skulle ingen thuiffuel uerre. Der uy til kolding kommen uare, bleff uy aff h: ker: igen Errindrit om den vnderlige tilstandt, saoch atty dagligens io nehrmer och nehrmer kam oss, huorpaa uy, ted første mueligdt uaar, til oss Lode kalle dy Raad, som nest ued handen uaar³⁾, Och dentiid om samme Leilighed med dennom willed *De-liberere*, Menss ephtherdi andre flere saager oss til hande kam, som syntis at udkreffue al Radenss nehruerelse, Saa bleff sammetid alting opsat intil nehruerendiss tyhd.

Och Ephtherdi førstendommen icke *verserer* udi ringe faare Paa denne tiid, och dennom med 300 heste liidit maaske erre thientd, Och fraa fremmede steder folck att henthe udi sliggen haast er icke att tencke, huorfor well fornøden waar samme hielp nogit att *extendere*⁴⁾.

¹⁾ Hertug Frederik af Gottorp kom 19. Novbr. til Kongen i Haderslev (Danske Samlinger 2. R. III, 372).

²⁾ I Henhold til Unionen af 1533.

³⁾ 10. Decbr. befalede Kongen 5 Rigsraader at møde 19. Decbr. paa Koldinghus (Erslev, anf. St.).

⁴⁾ Paa Propositionerne svarede Rigsraadet med to Betænkninger, begge af 7. Januar 1623, trykte hos Erslev, anf. Skr. I, 341 ff. Med Hensyn til Ønsket om at forøge Hjælpen til Hertugdømmerne holdt det paa at blive ved Traktatens Bestemmelse. Alligevel bragtes Sagen kort efter frem af de regerende Fyrster i Hertugdømmerne, først for Ridderskabet og siden for Stænderne, og det vedtoges, at Hjælpen skulde fordobles. Traktaten herom udfærdigedes 9. Maj og stadfæstedes 19. Juni af Kongen og det danske Rigsraad, idet dette imidlertid havde opgivet sin Modstand (Ipsen, Die alten Landtage der Herzogth. Schleswig-Holstein S. 136 ff. Erslev, anf. Skr. I, 360. Jvfr. ndfr. Brevet af 8. Marts 1623). I Følge Hegewisch, Schleswigs u. Holsteins Gesch. unter Christ. IV S. 182, Ipsen, anf.

2.

Riigenss Raad ued sig ochsaa nocksom at Errindre, huad udi dy forleden aar sig tildragit haffuer med dy thuende fransosser, udaff huilcke den ene under Norland taagen er och den anden under *Capo de verdes*¹⁾, huilcke, wansiet dennom inted, som ymod ret och billigt kunde uerre, sked er, dog erlangit *Repressalia* saoch *arrest* paa Skib och godtz, huorom vy strax h: k: aff franckerige ued egen Post tilskreffuit haffuer, Som vdaff samme skriffuelse y sig

Skr. S. 138 og Regesta dipl. hist. Dan. II, Nr. 6236 er Stadfæstelsen fra dansk Side af 7. Juni.

- ¹⁾ Et Baron de Chapellaine tilhørende Skib, Lion d'or, udrustet med 28 Kanoner, var 1619 paa Rejsen til Guinea og Brasilien blevet taget af Ove Gjeddes Flaade ved Kap Verde og ført til Ostindien. Fra dansk Side gjordes gjældende, at det var et Sereverskib. Et andet fransk Skib var 1615 af Kaptajn Abraham du Quesne, en Skotte, der havde nedsat sig i Dieppe, blevet sendt paa Hvalfangst ved Norges Kyster, men deroppe blev Skibet beslaglagt og sendt til Kjøbenhavn. Efter at de to Franskmænd forgjæves havde søgt Erstatning, henvendte de sig med Klager til deres egen Regering, og Følgen blev, at Ludvig XIII ikke alene tillod dem 9. Juli 1622 til Gjengjæld at opbringe danske Skibe, men endog besluttede, at danske Undersaatter samt danske Skibe og Varer, som kom til Frankrig, skulde belægges med Arrest. Christian IV klagede herover i en Skrivelse af 26. Septbr.; Dagen i Forvejen havde han opfordret sine Undersaatter til at afbryde al Forbindelse med Frankrig, et Paabud, som gjentoges 22. Februar 1623. Striden trak ud gennem mange Aar; endnu 1637 klagede den franske Baron over, at han ikke havde faaet den ham tilkommende Erstatning, uagtet der 1628 var blevet sluttet en Traktat herom. Abr. du Quesne synes derimod at være bleven stillet tilfreds 1630. (Dokk. i Geh Ark., Frankrig. Dsk. Kongers Hist. Nr. 84 d. Sjøll. Tegn. XXII, 211. Danske Kancellis udenl. Instruxbog Fol. 48 ff. Les voyages de M. des Hayes Baron de Courmesvin, Paris 1664. Loenbom, Svenska Archivum II. 95 f. Schlegel, Saml. z. dän. Gesch. I, 2, 65 ff. 162 f. Slange S. 473 f. Opel, Der niedersächsisch-dänische Krieg II, 107. Nielsen, Kjøbenhavns Diplom. II, 628 f. Erslev, anf. Skr. I, 327. 341. 345. Jvfr. Brevet af 8. Marts 1623.) — Abr. du Quesne fik 1616 Pas til at sejle nord om Norge (Norske Rigsregistr. IV, 606 f.).

sielff er att see. Huad for suaar uy derpaa bekommid haffuer, ted er udi lige maade udaff *originalit* att erfhaare, huilckit sig ganske inted til uorriss begering ryhmer, menss h: k: Langdt udi en anden mehning vorriss Skriffuelsse udtyder, endsom den aff os mendt er och skreffuen. Huilckit oss til største *Disreputation* Och rygenss vndersaather til høieste faahre kunde geraade, huilckit uell uyll betenckis, Pated sligdt udi tyde kan forrekommis¹⁾.

3.

Huad som greffuen aff Mansfeldtz gesanther²⁾ huoss oss ahnbracht haffuer, ted kan aff Nyckolao eggebret erfhaariss, huilcken nu med dy fransøsyske *acta* framkickis, saoch huad uy hannem lod giffue til Suaar³⁾.

4.

Ted er Riigenss raad och ganske uell uytterligdt, atty hundrede thusind daler, som y forleden feyde bleff landt aff worriss Elskelige keere frummoder⁴⁾, aff oss altyd siiden erre forrentyd, saat samme renthe sig beløber til Sex och trissindtzthye thussind dl. *in spe*., huorfor der uyl tenckis paa middell, att uy med slige Aarlig vdgifft kan bliffue aff med⁵⁾.

1) Rigsraadet opfordrede Kongen til paa ny at henvende sig til den franske Konge for at faa Striden bilagt i Mindelighed.

2) Oberst og Generalvagtmeister Joachim v. Capitzon. Grev Ernst af Mansfeld havde i Novbr. 1622 sat sig fast i Grevskabet Ostfrisland og truede derfra de omliggende Lande. Den nævnte Gesandt havde dog forsikret, at Greven vilde skaane Oldenborg og Delmenhorst; Kongen bad ham i sit Rekreditiv af 3. Jan. 1623 gjøre det samme med Stiftet Bremen og sendte tillige sin Hofjunker Jørgen Urne til Mansfeld (Ausländ. Reg.; jvfr. Molbechs Udg. af Brevene I, 124).

3) Rigsraadet fraraadede at indlade sig med Greven.

4) Jvfr. ovfr. S. 202.

5) Denne Sag foreslog Rigsraadet opsat til Herredagen, for at den kunde blive nærmere undersøgt, da det mente, at der var blevet bevilget en Skat til denne Gjælds Afbetaling.

5.

Riigens Raad er ochsaa uell beuyt, at uy vdi saa lang tiid haffuer *tracterid* med den Muskouyterske grodt-fyrste, at hand den dell, som hand fraa Norriess krone tagit haffuer, uylle igen affstaa, huilckit endomstund inted haffuer kundt hielpe, huorfor uyll tenckis paa myddell, huorued uy till den dell, oss med retthe tilkommer, kan gelange ¹⁾).

6.

Huad faarlig tilstand ted Styfft Brehmen med dy andre omliggendiss lande Paa denne tyd er bested udi, ted er alformegit bekendt. Huad domherrene och ridder-skabit med andre stender *privatim* med fredericko gynther taalid haffuer, ted er hannem befhalid Att *referere*. Huorfor uyll høiligenss uerre angelegen, at Samme Sag haffues uel y acht ²⁾). Och eptherdi Riigens raad best beuyt er, huor høydty uy y samme sag er *interessetid*, och huad macht oss derpaa ligger, daa uylle uy samme sag icke uydere *deducere*, menss detthe med huess andit heer *proponerid* Er Eder att Betencke Naadigst befhaalid haffue, huorpaa y Ederss Erklering skriffellig oss skal laade tilkomme, forbluendis Eder samdtlig med all kongelig gunst och Naade altid beuogen.

Naar nu disse forbemelthe *puncta* Epther gudtz uyllie erre *absoluerid*, daa skal taaliss om Soer Skolis Ny *Ordi-*

¹⁾ I Betragtning af Tidernes Farlighed tilraadede Rigsraadet foreløbig at lade disse Underhandlinger bero.

²⁾ Rigsraadets Forslag gik ud paa at yde Stiftet Bremen en Understøttelse af 2000 Mand i 4 Maaneder, idet man stoledes paa, at Slesvig og Holsten vilde stille en lignende Hjælpestyrke paa Benene. Tropperne bleve ogsaa afsendte (Slange S. 492; jvfr. ndfr. Brevet Nr. 202 og Kongens Brev til Ærkebiskop Johan Frederik af 25. Febr. 1623 i Auslænd. Reg.).

nandt, huorledis man den Best och Snaarist kan faa udi en god bestendig ordning¹⁾.

Actum Skanderborrig den 29 *Decembris Anno* 1622.

Christian.

Biskopen aff Brehmenss gesanther²⁾ er kommen hiid y dag och skall haffue *Audiens* y morgen. Sauyt vdaff her gerdt Randtzous skriffuelse er att fornenme, daa hoger hannem ickun passelig uell tiil och tør uell søge om hielp.

197.*

1622—23*).

Til Christian Friis.

Forskjellige Ordre, især om den nye Ladegaard ved Kjøbenhavn, Smedien paa Bremerholm og Tugthuset. — *Geh. Ark.*

Memorial.

1. Vdi Saaldtkelleren skall muriss 3 vnderskedlige Saaldtbiinge⁴⁾ aff Seemendt och klinckerdt⁵⁾.

2. Fraa trundheem skall bestilliss Sund och Maager⁶⁾.

1) Paa dette Spørgsmaal kommer Rigsraadet ikke ind i sine Betænkninger, men 3. Jan. 1623 befalede Kongen 5 Rigsraader og 17 Adelsmænd at møde i Sorø 5. Febr. for at raadslaa om det adelige Akademi, som skulde stiftes der. 9. Febr. indgav en Del af de tilsagte et Forslag til en Fundats (Erslev, anf. Skr. I, 387 f.). Allerede 1620 havde Rigsraadet paa Opfordring udførlig drøftet Oprettelsen af en adelig „Exercitie-Skole“ i Sorø (Erslev, anf. Skr. I, 289 ff.). Fundatsen for Akademiet er af 30. Novbr. 1623.

2) Ved Navn Christoffer Hans v. Bülow (Danske Saml. 2. R. III, 372, hvor hans Ankomst sættes til 28. Decbr.)

3) Da der tales om Kjøbenhavns nye Ladegaard (se ovfr. S. 175), der blev tagen i Brug 1623 (Nielsen. Kjøbenhavns Hist. og Beskriv. IV. 398), som ikke færdig, er der Sandsynlighed for, at det udaterede Brev er fra disse Aar.

4) Bing, Kiste (Kalkar, Ordbog I, 204; jvfr. Brevene 1632—35 S. 342).

5) Klinker, brændte Mursten.

6) Sundmave, Svømmeblæren af Fisk, især Torsk; heraf tilbe-

3. Dy køer, som heertil erre holdt y haffuen y Marcussis¹⁾ lossomend, skall affskaffis, Och forit, som hiidindtill didhen bleff førdt, skall nu føris til den anden laadgard.

4. Deeler skall købiss, yhuor man dem kan bekomme, Pated man laadgaarden kan faa teckit med deeler, saframdt man den med Skeffuer icke kan faa tackt. Eptherhanden nar man delerne kan faa. saa skall dii huggiss tilretthe, saatt man dem strax kan Paanaffle.

5. Eptherdi letteligenss er att erachte, att hussit paa den ny laadgaard icke imod den tiid, høet skall indhøstis, kan bliffue ferdig. daa uyll høet indfør is udi den gamle laade²⁾. Den ny uill endeligens vdi en Ende, om icke wydere skee kan, gørriss saa ferdig, att kornit derudi kan ligge.

6. Ted Staakette, som y Bleging huggit Er, skall Bliffue oplaagdt paa holmen Och siiden Paa adskillige Steeder brugis ued den ny ladgard.

7. Skriffueren Paa holmen, som er y den Store Smiddie³⁾, skall dag epther anden antegne, huad och huormegit kleensmiddene gørrer.

8. Skriffueren y Brøggersit skall tilhollis, atthau y briggersit Er tilstede, safram hannem icke skall skaffis et vbeleiliger lossomendt.

9. Dii vdi thuchthussit skall tilhollis, atty er Paa Arbeiidit, naar 5 slaar, epther ordinandtzen⁴⁾, huilckit nu inted skeer, som ieg sielffer haffuer siet.

redtes bl. a. Husblas (Vid. Selsk. Ordb. T. Lund, Danm. og Norges Hist. I, 5, 84). I ældre Tid brugtes jævnlig Formen Sund og Mave.

¹⁾ Marcus Wiblitz, se ovfr. S. 169.

²⁾ Vel Nyby Ladegaard paa den nuværende Godthaabsvej ved Frederiksberg (Nielsen, anf. Skr. IV, 396).

³⁾ Knud Worm, jvfr. ovfr. S. 249.

⁴⁾ Ved Forordningen af 1621 om Tugthuset var der paabudt en Arbejdstid fra Kl. 5—10 Formiddag og fra Kl. 12—5 Eftermiddag (Nielsen, Kjøbenhavns Diplomater. II, 659).

10. Fetaalien foraargis vdi thuchthussit dagligens, saa snartt ieg uender røggen, huorom Madtz dauidtzsøn¹⁾ end engang skall aduaariss, huilckit herepther icke tyer skee skall.

11. Der skall forskriffues 2 maal hunderdthussind Enneberstager, som skall forbrugis till frede:

Udskrift: Chanseleren²⁾. .

198.*

3. Januar 1623.

Til Hertug Frederik af Gottorp.

Hvis Rygterne fare med Sandhed, bør hans Moder, der bor paa et ubefæstet Sted, tage sig i Agt. — *Geh. Ark.*

Ich wil nicht hoffen, dass ess mit dehnn ausgesprengethen zeitungen etwass auff sich haben soll. Solthen sich aber etzliche dergeleiche dinge vntherstehen, so wehre nicht wndinlich, dass sich meine Schuester, deine frau-mutther, wohl fohrsehe, dan ihr *quartuhr* Ein offen nest ist³⁾.

¹⁾ Mads Davidsen, der 1609 nævnes som Slotsskriver (Nielsen, Kjøbenhavns Diplom. VI, 167), og som nu var Proviantskriver ved Kjøbenhavns Slot.

²⁾ Udenpaa har Kansleren skrevet: „Snedkers pension effter det gamle. Den Ny ladegardt en deell fyrst op. Den Ny mylle.“

³⁾ Er skrevet paa Foden af et Brev fra Kongen til Hertugen af Gottorp, dat. Skanderborg 3. Januar 1623, med følgende egenhændige Underskrift: „Dein getrewer vetther vndt vather, Dieweill ich Lebe, Christian.“ Brevet, som er modtaget paa Gottorp 7. Jan., er Svar paa Hertugens Skrivelser af 28. og 29. Decbr. 1622 og handler om Hvervningen af et større Antal Soldater end tidligere aftalt, om Udfærdigelsen af en Reces angaaende Landsforviste og om en ny Møntforordning. — Hertuginde Augusta boede paa Husum Slot. Oplysning om Rygternes Karakter kan vistnok hentes fra det 3. Jan. udstedte Mandat af Kongen og Hertugen om, at Prælater og Ridderskab i Hertugdømmerne skulde møde i Kiel til det forestaaende Omslag med fuldstændig væbnede Ryttere for at hindre et af Rygtet omtalt Foretagende mod Byen af fremmede Krigsfolk (Samml. Schlesw.-Holst. gemeinsch. Verordn. S. 343 f.; jvfr. Lackmann, Einleit. z. Schlesw.-Holst. Hist. II, 560).

199.*

Omtr. 4. Januar 1623.

Ordre om Udfærdigelsen af en Instrux og et Kreditiv for Niels Friis og Martin v. d. Meden. der skulle rejse til Domkapitlet i Stiftet Kamin og søge at skaffe Hertug Ulrik dette Stift. — *Geh. Ark.*

Eine *Instruction* mit creditiff

auff Niells friissen vndt Martynum v: der meden, dass sii sich erstes tages nach denn *capittularen* ihm Stiftt kaamyhn ihn Pommeren sich verfühgen. alda auff meiness Shonss h: wlderichens vegen vhm dasselbige Stiftt ahnhalthen mit gewohnliger zusage vndt anderen *requisitis*.

Nells friiss soll Marthinum auffsuchen, woher er ihn finndt ¹⁾).

200.

Omtr. 18. Januar 1623²⁾.

Udkast til en Skrivelse til Ærkebiskop Johan Frederik af Bremen, hvori han opfordres til at afholde sig fra Voldsomheder mod Greven af Mansfelds Soldater. — *Geh. Ark.*

Ahn den Erdtzbiskop.

Dass ich auss h: Christian zu Braunsuychs, wieauch des graffuen von Mansfeldt Schreiben ³⁾ vernommen, dass der Biskop allerlei tedtlicheithen kegen dehnen Soldathen,

¹⁾ 4. Jan. 1623 udstedtes de omtalte Kreditiver til Domkapitlet i Kamin og til Hertugerne Philip Julius og Bogislav (XIV) af Pommern (Auslænd. Reg.). 31. Oktbr. 1622 var Stiftet Kamin blevet ledigt ved Hertug Ulrik af Pommerns Død, men Kongens Bestræbelser for at skaffe sin Søn dette Stift førte ikke til noget, idet Hertug Bogislav valgtes til Biskop 1623 (Schwartz, Versuch einer Pommersch- u. Rügianisch. Lehn-Historie S. 981).

²⁾ 18. Jan. 1623 udfærdigedes Skrivelsen (Auslænd. Reg.).

³⁾ Ernst af Mansfelds Klageskrivelse var af ^{18/23} Januar 1623. Samtidig hermed havde Greven sendt Jørgen Urne, der, som ovfr. S. 272 omtalt, var paa en Sendelse fra Kongen hos ham, til Ærkebispnen med de samme Klager, hvilket havde bevirket, at Johan Frederik allerede 16. Jan. havde forsvaret sig i en Skrivelse til Christian IV (Geh. Ark., Bremen Nr. 23).

so ihnen zulauffen wollen, wbet, vndt ob der Biskop sich woll E[n]dtskuldiget ihn seinem Schreiben, So muss ich doch meiness vetthern schreibendt trawen, will dero halben ihm rahthen, dass er solches einstelle, auch weill man dess Mandtzfelders Erklerung bekommen, dass er, souern Er nicht *offendiret*, dem Stifthe nichtes thun will, So wehre zum diinligsten, dass dass folck, so ahngenommen ist, wiideruhm abgeschaffet wurde vndt *neutral* bleyben¹⁾.

201.*

Omtr. 18. Januar 1623.

Udkast til Skrivelser til Grev Ernst af Mansfeld og Hertug Christian af Brunsvig, hvorved de skulle beroliges i deres Frygt for Ærkebispem af Bremen. — *Geh. Ark.*

Ahn den Man: vndt h: Christian.

Dass man ahn den byskop geskriben, dass Er sich aller *neutralitædt accommodiren* Soll²⁾, vndt dass folck, so ihm stifthe geurben ist, dasselbige ist zu keynem ende dan zu veruahrung der Pesse ahngenommen vndt nicht zur Einiger *offension*, vndt sollen diiselbige den Stenden sowoll als denn byskop Schueren, also dass dahrbi sii sich nichtes zu befhaaren haben sollen³⁾.

202.

Omtr. 20. Januar 1623⁴⁾.

Udkast til en Skrivelse til Ærkebiskop Johan Frederik, hvori Kongen beklager det i hans Lande skete Indfald, men tillige undrer sig over ikke at have faaet tilsendt en Landdagsbeslutning; de lovede Tropper skulle snarest sendes til ham. — Skrevet med Blyant. *Geh. Ark.*

¹⁾ Johan Frederik besvarede 19. Jan. Kongens Skrivelse (*Geh. Ark., Bremen Nr. 23*).

²⁾ Jvfr. det foregaaende Brev.

³⁾ En saadan Skrivelse udfærdigedes til Ernst af Mansfeld 18. Jan.; den indeholdt dog tillige en Opfordring til at passe paa, at der ikke tilføjedes Ærkebispens Undersaatter nogen Skade (*Ausländ. Reg.*).

⁴⁾ Den udfærdigede Skrivelse har Datum 20. Jan. (*Ausländ. Reg.*).

Anuordt Ahn den Byskop.

Man habe den Einfall ganss vngerne fornommen, Man will inhnnerhalb wehnich tagen Bodt durch gesanthen bey Ihm haben¹⁾. Es verunderdt mich nicht wehnich, dass der Sluss. So auff dem landtage gemacht, nicht mit wbergesckicket ist. Man will aber erstess tages volck nach Staade vndt Buxstehude Skicken, Souernne si Eisseshalber vber kommen können²⁾.

203.

Omtr. 21. Januar 1623³⁾.

Udkast til en Skrivelse til Kurfyrst Johan Georg, i hvilken Kongen udbeder sig Oplysninger om Tilstanden i Tydskland og især om, hvad der bør gjøres med Hensyn til Ernst af Mansfelds Hær. — *Geh. Ark.*

Ahn den Churfursten zu Saxen.

Nachdem ess Nuhmer Ihm Römcken Reiche zu einen Selsamen zustande geraahten, vndt man disses ordtz keine gewisheidt habe, wie ess ahnitzo zusteem mag, darzu fernimdt man auch, dass die drancksalen der Religionssueruanthen Ie lenger Ie mehr zuwaxen, wihe auch ahn dissen orthern dess Mandtzfelder *Armei* halber ihn grosser gefahr

¹⁾ Talen er om et Indfald af Hertug Christian af Brunsvigs Tropper i Forening med mansfeldske i Amtet Thedinghausen, en syd for Weser liggende Del af Stiftet Bremen. Ærkebispnen havde klaget derover i en Skrivelse af 17. Jan. Kongens Paatale af det skete førte til, at Ernst af Mansfeld tilbød at aftræde det nævnte Amt til Kongen, saa snart denne fordrede det. Christian IV takkede ham 2. Febr. for Tilbudet og gav 11. Febr. Sigvard Pogwisch, der var forordnet til Kongens Kommissær i Bremen Stift, Ordre til strax at begive sig til Thedinghausen og befale Officererne at forlade det og aftræde det til ham i Kongens Navn; Pogwisch skulde derefter forsyne det med Garnison (Ausländ. Reg. Inländ. Concepte. Jvfr. Brevet Nr. 204 og Opel, Der niedersächsisch-dänische Krieg I, 405).

²⁾ Se ovfr. S. 273.

³⁾ Den i Henhold til Kongens Udkast udfærdigede Skrivelse er af 21. Jan. (Ausländ. Reg.).

steen, Begeret man derohalben zu Erfhaaren den zustandt desselbigen, auch wass ihn dess Mandtzfelderss werck fohrzunehmen.

204.

Omtr. 2. Febr. 1623¹⁾.

Udkast til en Skrivelse til Ernst af Mansfeld, hvori han takkes for Rømningen af Slottet Thedinghausen og opfordres til ikke at tilføje Stiftet Bremen, lige saa lidt som Grevskaberne Oldenburg og Delmenhorst, nogen Skade. — *Geh. Ark.*

Ahn den graffuen von Mansfeldt.

Dass man sich der kuythirung dess hauses thedinghaussen bedancket²⁾, vndt weill der Biskop nuhn auss dem lande³⁾, vnd wass fohrhiin fohrgelauffen seine Persohn alleine beizumessen, Alss hatt man ahnitzo dii ahnordnung gethan, dass nichtess hinfhuro fuhr di handt daselbst soll genommen werden, So einige wrsache zur *offention* geben kan. Verhoffe derowegen, Dass er seine *Armeie* hinfhuro, wi bisher geskeen, dahrhin halthen wirdt, dassie seinem versprechen nach dem Stifte, wie auch der graffskaff Oldenburch vndt delmenhorst⁴⁾ kein skaade zugefihget wiirdt.

1) Den i Henhold til Udkastet udfærdigede Skrivelse er af 2. Febr. (Auslând. Reg.).

2) Jvfr. ovfr. S. 279.

3) I et Brev af 21. Jan. havde Ærkebiskop Johan Frederik underrettet Kongen om sin Beslutning for en Tid at forlade sit Land (Geh. Ark., Bremen Nr. 23). Han vendte dog snart tilbage til Stiftet.

4) Om Grev Anton Günther af Oldenborgs Forhandlinger med Christian IV i Anledning af Ernst af Mansfelds Indkvartering i Ostfrisland se Winkelmann, Oldenburgische Friedens- u. Krieges Handlungen S. 157 f. 162. Slange, übers. v. Schlegel II, 209. — Kongen havde i Decbr givet Sigvard Pogwisch Fuldmagt til at have et vaagent Øje med Grevskaberne og sendte 2500 Mand til deres Dækning (Winkelmann, anf. Skr. S. 167).

205.*

Omtr. 2. Febr. 1623.

Udkast til et Svar til Hertug Alexander af Sønderborg angaaende en Strid om Patronatsrettigheder og Toldafgifter. — *Geh. Ark.*

Auff h: Alexanderss ahnbringen.

1. Dy Irrungen der *Juris patronatus* wollen mit dehn anderen *communitiret* werden vndt folgendt durch *commis-sarien* ihns kunfftig Enndtskeidett werden.

2. Dess zollen halber will man Souyll muglich thun, wahn man ihn gem[e]incksame Erfhaarung komme(!) wirdt. wii Es darmit bewandt¹⁾.

206.

22. Febr. 1623.

Til Frederik Günther²⁾.

Ordre om den Vej, ad hvilken en Del Kvæg skal drives fra Holsten til Frederiksborg. — *Geh. Ark.*

Nachtlaager, So mit dehm fiie, So von Stenburch Nach dennemarck sollen gebracht werden, Mussen gehalthen, wohrzu auch futther bei den amdtleuthen soll bestellet werden, Ihm Reieiche sowoll als hiir.

¹⁾ Af den til Hertug Alexander af Sønderborgs Gesandt, Sekretæren Johan Hildesheim udfærdigede Besked, som er dat. 2. Febr. 1623 og er i Overensstemmelse med Kongens Udkast, fremgaar, at Talen er om en Strid angaaende Patronatsretten til nogle Kirker mellem Hertug Alexander og hans Brødre, Hertugerne Johan Adolf og Philip, samt om nogle Toldafgifter i Hertugdømmet Slesvig, som Alexander mente at have Ret til (Inländ. Reg. 1600—24 Fol. 117). 25. Novbr. 1624 afsagde Kongen en Kjendelse, hvorefter Patronatsretten til Oxbøl Kirke skulde tilfalde Alexander og Retten til Satrup Kirke Philip (Lackmann, Einl. z. Schlesw.-Holst Hist. II, 663). Om Hertug Alexander, f. 1573 † 1627, se Dansk biografisk Lexikon I, 177).

²⁾ Denne har gjort en Paategning paa Brevet om dets Indhold.

Aprilis.

5. Von Stenburch nach ein klosterdorff, So zuene meyle dahruon ist.
6. Nach wehsted ¹⁾).
7. Nach Rensborrig.
8. Stille.
9. Stille.
10. Von Rendersburch nach danneuerd, wohrhiin von Rensburch muss futther geskaffet werden.
11. Nach Stenderupaaue. } Von flen[s]burch muss
12. Nach Oldemorstoffthe ²⁾). } futther geskaffet werden.
13. Stille.
14. Stille.
15. Nach Bollersleffuen ³⁾. }
16. Nach ein dorff, So bei } Dass futther von hadersleff.
- emmeruad ⁴⁾ ist. }
17. Nach haadersleff.
18. Stille.
19. Stille.
20. Stille.
21. Nach Assens fehre.
22. Wber dass wasser Nach } Iörgen Brade ⁵⁾ soll fut-
- assens. } ther skaffen.
23. Nach werning ⁶⁾

¹⁾ Hohenwestedt i Rendsborg Amt.

²⁾ Oldemorstoff i Bov Sogn i Vis Herred

³⁾ Bolderslev i Bjolderup Sogn i Ris Herred.

⁴⁾ Immervad er Navnet baade paa en Hede (i Vedsted Sogn i Gram Herred), paa en Aa og paa en Kro.

⁵⁾ Lensmand paa Hagenskov. 2. Marts udstedtes Ordre til ham, til Lensmændene paa Odensegaard (Holger Rosenkrands), paa Nyborg (Jakob Ulfeldt), paa Korsør (Ernst Normand), paa Ringsted Kloster (Axel Urne) og paa Roskildegård (Mogens Pax) samt til Forstanderen i Sorø (Hans Steffensen) om at sørge for Foder til 280 Stykker Fæ samt nogle Heste og Hopper, der skulde drives til Ladegaardene ved Frederiksborg; de 200 vilde dog maaske ikke komme til den bestemte Tid. men enten før eller siden (Sjæll. Tegn. XXII, 213 f.).

⁶⁾ Verninge By og Sogn i Odense Herred.

24. Nach Othensehe.
25. Stille.
26. Stille.
27. Den halben weck nach Nyburch. — Iacob wlfeldt sol futther skaffen.
28. Nach Nyburch.
29. Wber den Beldt.
30. Stille zu korsöer.

Maius.

1. Nach Anderskou.
2. Stille.
3. Nach Soer.
4. Nach Riingsted.
5. Nach harrested.
6. Stille.
7. Nach Rodtskyldt.
8. Nach wehrebroe, wohrhiin Mogenss Paax futther skaffen soll.
9. Nach fride:

NB.

Ahn allen örthen auff der reysse sollen sy mydtagss stunde mit dehm fyhe halthen, wohrhiin auch soll futther verordnet werden ahn allen orthen.

NB. Von der Stenborrich werden kommen 80 Styck, wie auch etzliche Pherde.

Auss fryslandt werden kommen 200 Styck, wieauch etzliche Stuthen, welche ihren weck durch dass amdt Segeberrig werden Nehmen, wohruon dem amdtman daselbst muss *Avisiret* werden¹⁾.

Actum Stenborrig den 22 *Febrvarij* Anno 1623.

¹⁾ 2. Marts udstedtes der Ordre til Amtmanden i Segeberg, Marqvard Pentz, om at sørge for Foder i Bramstedt og andre Steder til 200 Stykker Kvæg og nogle Hopper, som Kongen ventede fra Frisland, og som skulde føres gennem hans Amt til Nortorf og derfra videre til Danmark (Inländ. Concepte). Det er vel næppe det samme Kvæg, som omtales ndfr. i Brevet af 2. Juli.

207.

Omtr. 2. Marts 1623¹⁾.

Til Frederik Günther.

Udkast til en Skrivelse til Kejseren, hvori Hertug Joachim Ernst af Holsten anbefales til at opnaa Forlening. — *Geh. Ark.*

Eine fohrskrifft ahn den keysser

Fuhr herdtzog Iochim Ernst zu holstein²⁾.

Weil ehr sich befhaaret, dass ihm ihn anzuchung der Lehn disse nachfolgende *obstacula* fohrkommen Solthen:

1. Dass er dehm Phaldtzgraffuen Ihm Behmsken weh-sendt auffgewarhet.

2. Dass er Ihn dess Phaldtzgraffuen ahnligendt sich ahn mihr sich hatt gebrauchen Lassen³⁾.

3. Dass er sich kegen dissem keysser (doch ehe er zu dissem *dignitet* gekommen) bei den *Venetianer* hatt gebrauchen lassen.

Disse *motiven* können vngeferlich gebrauchet werden:

1. Er sei Ein Iunger herre gewehssen vndt ess nicht besser verstanden.

2. Er habe kein ziidtz⁴⁾ gehabt.

3. Er habe sich nihmahls ihm fehlde bei dehm Phaldtz-graffuen gebrauchen Lassen.

4 Daa er vernommen, dass der Phaldtzgraff ihn vngenade kommen, So haatt sein abskeidt genommen vnd ganss sich von ihm abgewendet.

¹⁾ Skrivelsen til Kejseren udfærdigedes 2. Marts 1623 i Overensstemmelse med dette Udkast (Auslænd. Reg.). Den sendtes samme Dag til Hertug Joachim Ernst (Inlænd. Concepte).

²⁾ Da Hertug Hans den yngre var død 9. Oktbr. 1622, vare hans Besiddelser i Følge hans Testamente blevne delte inellem hans Sønner, af hvilke den yngste, Joachim Ernst (f. 1595 † 1671), blev Stifter af den pløenske Linie.

³⁾ Han havde været hos Christian IV som Gesandt fra Kurfyrst Frederik af Pfalz i Novbr. 1620 (Nyerup, Mag. f. Rejseiagttagelser IV, 506 f.).

⁴⁾ o: Sitz, Sæde (paa Rigsdagene).

Conclu:

Man hoffthe, Er wurde den keysser Ihnss kunfftig be-
hegelige dinste noch leisten können¹⁾.

Udskrift: Fridericho gynther zu handen.

208.

8. Marts 1623.

Til Rigsraadet.

Kongens Proposition, hvorefter Rigsraadet skal udtale sig om et Laan til Generalstaterne, Forholdet til Frankrig, en nøjere Forbindelse mellem Riget og Hertugdømmerne, et Forbund med de vendiske Stæder, Bøders Erlæggelse af dem, der have overtraadt Forordningen om Fæstengaver, Fæstningernes Forbedring, Forholdet til Sverig og den nedersachsiske Kreds, Forbud mod Indførsel af Silkevarer og Foranstaltning til en bedre Overholdelse af de kongelige Mandater i Byerne. — *Geh. Ark.*

Aarsaagen, huorfor wy worriss Elskelige Danmarckiss Riigis
Raad Imod den 10 *Martij* udi uorriss købsted
Othenseh haffuer laadit forskriffue²⁾,
Erre disse ephtherfølgendiss *Puncta*.

I.

Ephtherdi for nogen tyd syden Staaterne er En *Summa*
Penning at forstrecke beuylgit³⁾, Och dy nu ued Skriffuelse

¹⁾ Først 18. Decbr. 1623 udstedte Kejseren Brev om Samforleningen med Holsten til ham og hans Brødre (Reg. dipl. Dan. II, Nr. 6285).

²⁾ Rigsraadet var indkaldt ved Breve af 10. Febr. 1623 (Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 352).

³⁾ Som omtalt ovfr. S. 216, var der i August og Septbr. 1621 blevet afholdt et Møde i Bremen mellem danske og nederlandske Kommissærer. Den af disse underskrevne Reces, hvorefter begge Parter i Nødsfald skulde hjælpe hinanden med 200,000 Rdl. i 3 Terminer, var ikke bleven ratificeret, men Rigsraadet havde i Novbr. 1621 tilraadet at betale den ene Tredjedel til næste Sommer (Erslev, anf. Skr. I, 328). Underlig taler Kongen her om det som et Laan, hvad Recessen ikke synes at medgive (Slange S. 467).

om en ahnsenlig Summa anholder¹⁾, Saa uyl *Delibereris*, om forrige beuylgede Lan elleroch en Større *summa* epher derriss begering nu dennom skall forstreckis, Saaoch huor man sliggen Summa taage Skal, Huorhuoss er at achte, atty syden den tyd, uorriss forordnede *commissarier* til Brehmen uaare. Icke med et ord om nogit affted, samme-stedt *tracterit* bleff, sig haffuer Laadit mercke, menss ted Stilsuygens forbygaet²⁾.

2.

Huad *hinc inde* imellom oss och kon: y franckerige udi dy beuyste Saager forløben er, ted er Riigenss Raad nocksom beuyst³⁾, Och erfhaarer uy nu ganss wformodtlig, at samme kon: imod syn forrige erklering haffuer forløffuit at *arrestere* fraanss Randtzou⁴⁾, huorudoffuer hanss *preceptor*⁵⁾ endnu fenckligen ahnholdiss. Derhuoss erfhaarer uy aff den gemene *Discurs*, at der allehande *Mandata* skal uerre vdgangen, som Snorret imod forrige tilsaun erre. Huorfor y tyde uyl tenckiss paa middel, saat Riigenss vnderdaan icke ymod al tilforsicht Offueryliss.

¹⁾ Ved Skrivelse af 23. Januar 1623, der modtoges paa Steinburg 10. Febr. (Geh. Ark., Holland Nr. 35) og samme Dag besvaredes af Kongen, som henskød Sagen til det forestaaende Rigsraadmøde (Ausländ. Reg.).

²⁾ Skjønt Rigsraadet i sin Betænkning af 15. Marts tilraadede at laane Generalstaterne 70,000 Rdl., afslog dog Kongen deres Anmodning i en Skrivelse af 29. Marts (Ausländ. Reg.). Jvfr. det følgende Brev.

³⁾ Jvfr. ovfr. S. 271.

⁴⁾ Talen maa være om den senere som Christian IV's Svigersøn og Rigshofmester saa bekjendte Frands Rantzau, Søn af Brejde Rantzau. Hans første Udenlandsrejse var gaaet gennem Tydskland til Schweiz og derpaa til Savoyen og Frankrig, hvor han altsaa maa være bleven anholdt. 1623 kom han dog tilbage til Danmark og foretog kort efter en ny Udenlandsrejse, som endte 1626 (Universitetsprogr. 1632).

⁵⁾ Som hans Hovmester nævnes i Universitetsprogrammet Povl Voldenberg. En Peder Voldenberg fik i Novbr. 1623 Ansættelse i det tyske Kancelli (Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarch. 1872 S. 167). Skulde det være den samme?

3.

Vdi den siiste forsamling til kyl er aff oss *proponerit*, at ymellom Riigit och fyrstendommen en sterckere tilsamensetting skee kunde. Huad derpaa er indkommen for erkleering, ted er huoss Chanseleren at finde. Om nu derpaa ydere *tracteris* skall, derom uyl *Delibereris*¹⁾.

4.

Epthersom uy formedelst gud Alsommechtigess hielp ted derhen *dirigerit* haffuer, at Lybeck, hamborrig, Brehmen, Rostock, wysmer och Stralsundt derriss forrige formente *privilegia* haffuer baag dørren saatt och nu *de novo* uille søge *privilegia*, som Riigerne *tollerabilia* kan uerre, Saaoch udi et Euyguaarende forbundt sig med Riigit Indlaade *contra quemcunque hostem*, saoch med et uyst antal folck til hest oc fodtz saoch orlogskiibe *Durante bello* Riigit med wndsette. Nu uyll *Delibereris*, om man uyl *in illo federe* haffue nogle aff dii omliggendiss herrer, saoch fleere Steeder, end forbemeldit er, Paated uy udi tyde dennom dertil *disponere* kan, førend andre dertil kommer, som maaske skulle beffiite dennom paa sliigt att forhiindre, ty Endomstund er ted hiemmeligt.

5.

Der findiss nogle Aadelspersohner (huess naffn huermand bekendt Er), som sich understandit haffuer dy *Mandata*, som om festensgaffuer at giffue vdgangen erre²⁾, at

¹⁾ Jvfr. ovfr. S. 270. Ridderskabets Møde i Kiel havde fundet Sted i Januar 1623, hvor det havde indtaget en kølig Holdning overfor Spørgsmaalet om Unionshjælpens Forøgelse (Lackmann, Einl. z. Schlesw.-Holst. Hist. II, 561. 567 ff. Ipsen, anf. Skr. S. 136 f. Ratjen, Verzeichn. d. Handschr. d. Kieler Universitätsbibl. III, 70 f.).

²⁾ Forordningen herom har ikke været til at finde, men formodentlig indeholdt den de samme Bestemmelser, som ere optagne i den store Reces af 1643 2. Bog 8. Kap. 2. Art., hvorefter Fæstefolk ikke maatte give hinanden eller hinandens Slægtninge Ædelstene eller runde Perler, men kun 2 Ringe til Værdi af højst 250 Speciedaler tilsammen.

illudere, huilcke udaff Riigens Raad skal paamyndiss, atty for samme begangne forseelsse Retther, Paated wy icke skal bliffue Nødttil dennom til første almyndelige herredag at Steffne, som slig forbødne festensgaffue oppeborrid haffuer, ochsaa dem, som Sligge Optenckte wndskildinger och *illudering* icke allene duldt, menss ochsaa tilsted haffuer.

6.

Vdi syste forsamling y horsenss bleffue nogle *Puncta* til en anden tyd opsaat, yblandt huilcke festningerniss forseckring med uaar¹⁾ huilcken fornøden er nu att gørrer til ende, Paated festningerne icke settis y faahre.

7.

Wy seer ochsaa wdtrøckeligen udaff den sielff optenckte Aalarm, dy Suenske Nylligen Paa grensen anrettid haffuer, Huadforen wuredelig Mehning dy om worriss Persohn haffuer, huorfor Skall *Delibereris*, huorlediss man best Sligge groffue *Iniurier* dennom igen kan ryffue y Nessen²⁾.

8.

Och ephtersom wy kommer y Erfhaaring, at y Suerrig En heel Sterck Skybsflaade vdrystis, huilcken oss icke ringe Mysterie *moverer*, Eptherdi den tiil at Enthree wdrystiss, huilckit ymod Polacken Saaledis at vdriste ganske inted er *Practicabile*, huorfor derom ochsaa uyll *Delibereris*, Saatt deraff dette Riige icke nogit wformodtligen Paakommer.

9.

Huad den Nyddersexige kreysse aff oss er begeerendis, ted er udaff derris huosliggendiss skriffuelse at fornemme,

¹⁾ Se Raadets Betænkning, Horsens 7. Jan. 1623 (Erslev, anf. Skr. I, 346).

²⁾ Jvfr. det følgende Brev.

huorum uyl *Delibereris*, huad skee kan, som y framtiden gaffnligdt kan uerre¹⁾).

10.

Och eptherat den beginthe Sylkyueuendt²⁾ temmeligens taager til³⁾, saatt man detthe konnigrige med adskillige Sylkyuaare nocksom forsyune kan, vden med Slet atlask, Slet fløiel och taafft, Daa uyll ochsaa *Delibereris*, om icke all Sylkyuaare foruden dy forbenenthe wdi Riigit att føre ganss kan forbydiss⁴⁾).

11.

Epthersom daglig forfahrenheit uduysser, at y købsteederne fast en ryngetyng holliss offuer uorriss *Mandater*, Menss faast Sees ygenom fynger med dennom, som dy welbeuogen erre, Indtil enten uorriss lensmend elleroch tydt och offthe uy sielffuer ted erfhaarer, huorfor uy fornøden at uerre erachte, at man *imponerer* dennom *necessitatem illo modo*, At naar dy nogen saag, huorlediss den och uerre kan, offuer 8 dage laader forbygaa, Och derpaa syden paa uorriss uegne talid bliffuer, daa at uerre oss

¹⁾ Ved Skrivelser af 8. og 9. Febr. havde de paa Kredsagen i Brunsvig samlede Fyrster og Stænder anmodet Kongen om Hjælp med en betydelig Tropestyrke og med et Laan paa 300,000 Rdl I et Brev af 25. Febr. til Hertug Christian af Lyneborg havde Kongen forlangt Betænkningstid (Auslænd. Reg. Erslev, anf. Skr. I. 354. Opel, anf. Skr. I, 391. 394). Jvfr. Brevet Nr. 210.

²⁾ Silkevævning.

³⁾ Christian IV havde 1619 indkaldt tyske Silkevævere til København; 1620 var der blevet opført Huse til Fabrikationen paa begge Sider af den ny anlagte Silkegade (Nielsen, Københavns Hist. og Beskriv. IV, 314 f.). 1623 omtales det, at der var 100 Værksteder (Krause, Tagebuch Christian des Jüngerer, Fürst zu Anhalt, S. 97).

⁴⁾ Jvfr. det følgende Brev.

allene falsmaalid hiemfallen, Och dii, som sligdt forarsagit haffuer, syden at gørrer Byen fyllist derfor¹⁾.

Actum Daalumkloster den 8 *Martij Anno* 1623.

Christian²⁾.

209.*

Før 10. Marts 1623³⁾.

Til Christian Friis.

Optegnelse om de Punkter, som skulle forelægges Rigsraadet, og Kongens Betænkning om hvert af dem. — *Kgl. Bibl.*

Dii *Puncta*, som til den 10 *Martij* y Othensehe skal
proponeris.

1. Staaterniss Begeering.
2. Ted fransøsyske werck.
3. Den *vnion* ymellom Riigit och førstendommen.

¹⁾ Medens Rigsraadet i sin Betænkning af 15. Marts henviste til den paatænkte Kjøbstadret, udstedte Kongen 21. April en Forordning (i hvilken Rigsraadets Samtykke ikke omtales), hvorefter Byerne skulde miste deres Part af Sagefaldet, naar Magistraten i 14 Dage lod en Overtrædelse af Kongens Forordninger være upaatalt (Erslev, anf. Skr. I, 353).

²⁾ Rigsraadet afgav sit Svar paa Kongens Propositioner i to Betænkninger af 13 og 15. Marts (Erslev, anf. Skr. I, 355 ff.). Jvfr. for øvrigt det følgende Brev.

³⁾ Erslev (anf. Skr. I, 352), som kun kjender Kongens Optegnelse fra Schlegels Gjengivelse i hans Overs. af Slange II, 211 f., antager den for at være affattet efter Rigsraadets Betænkning af 15. Marts, men ikke med Rette. Det kan bemærkes, at Christian Friis, der efter Modtagelsen i Følge sin vanlige Skik har gjort Notitser om Indholdet, derunder har skrevet: „Propositio Regis“. Hertil kommer, at selv om nogle af Kongens Bemærkninger kunde opfattes som et Svar paa Rigsraadets Betænkning, saaledes især den om Forholdet til Frankrig, saa viser Raadets Udtalelse om Kongens Ønske, at det skulde skrive til det svenske Rigsraad, ikke hen til Propositionen af 8. Marts, men til den her gjengivne Optegnelse. Det samme gjælder vistnok om Punkt 10 angaaende Indførselsforbudene. Man kan derfor vistnok ikke forklare det anderledes, end at Kongen efter Udtaerdigelsen af den egentlige Proposition har opsat nogle Punkter, hvis Indhold Kansleren yderligere skulde omtale for Rigsraadet.

4. Den *tractation* ymellom Riigit och Steederne.
5. Om dennom, som haffuer vdgiffuit festensgaffuer ymod forbud.
6. Om festningerniss forseckering.
7. Den Aalarm, di Suenske giorde Paa grensen.
8. Den Suenske vdrystning til Søess.
9. Den Nyddersexige kreydtziss begeering.
10. Sylckyhandelen y køben:
11. Om Øffrigheden y købstederniss forsømmelsse.

Myt betenckende Paa huer Punct y seei.

1. Atted nock skall forbyde sig sielff at forstrecke andre med Penning.

2. Ted fransøsyske werck er inted att troe, och er att befrichte, at Riigens vndersaater vnder Norrie, Island, ferrøe och Norland bliffuer anfechtit, wansiet huad och bliffuer Suaarid Paa den siiste Skriffuelse, nu k: der sammestedtztz tilskreffuit Er.

3. Den tilsammenkomst om *Vniones* fornyerung kan best ske til flensborrig Enthen 14 dage elleroch 3 vgger ephther Paaske¹⁾.

4. Den *tractation* med Stederne er Opsaat indtill 3 eller 4 vgger ephther trynitatis²⁾, Och endog dii begerthe uell att uylle indtage nogle nest omliggendis førster, Iaa den ganske kreydtz, huilckit dennom dog bleff affslaagen, huorued dy ted ochsaa lod bliffue.

5. Om den *punct* er inthed uyder at tale om, end sked Er *in propositione*.

6. Om endskøndt til horssens nogit om festningerniss forseckering taalid bleff, Saa skedde sliigdt dog icke saa fulkommeligens, som ted behoff gørris, huormed inted er

¹⁾ 29. Marts fik ogsaa 4 Rigsraader Ordre til i den Anledning at møde i Flensborg 5. Maj, men 2. Maj blev Mødestedet forandret til Rendsborg, hvor Landdagen aabnedes 8. Maj og den udvidede Union afsluttedes 9. Maj (Erslev, anf. Skr. I, 391. Ratjen, anf. Skr. III, 71). Paaske faldt paa d. 13. April.

²⁾ Trinitatis Søndag faldt paa 8. Juni.

att Skemte, menss nu strax ted att sette y uerck høieligenss Er fornøden.

7. At Raadit wdførligen ued Ett egit bud Skriffuer di Suenske raad till, att man *ab hac parte* ingen aarsag til Sligge tancker giffuit haffuer, och atty med Sligdt oss uylle haffue forskaanit¹⁾.

8. Den wdrystning berettis att skulle uerre ansiet derhen, atty uylle forhiindre tilførssele til dandtzig och dii Steder, som k: aff Polen uedkommer. Den anden mening, dii derom haffuer, Er inted att taale om, atti Staaterne til hielp uylle ted gørrer.

NB. Saaframdt flaadn skulle holliss ferdig enten for Suensken eller fransosens skild, daa uyll der taaliss om, huor man sligdt skall taage. Ieg haffuer allerede En sommer holdt dem ferdig med Stor bekostning.

9. Saaframdt man y Nogenmaade dennom kunde Nogit komme tilhielp, daa uaar man uyspaa, att naar man trengthe, att man ygen huoss dem kunde faa wndsetning.

Staaterne megen vndsetning att gørrer Och nogit aff dennom igen att foruenthe er inted att tencke. *Exempel* haffuer y y kon: y franckerige.

10. Alleslaagss Sylckytø y wden slet fløiel, Slet atlask och taafft uyll ganske forbydis at indføriss²⁾, Ellerss faar ieg ingen till, som taager Sylckihandelen an³⁾.

¹⁾ Rigsraadets Brev til det svenske Rigsraad er af 14. Marts; det forlangte deri Eftersøgelse og Afstraffelse af de Folk, som i Sverig udsprede ugrundede Rygter om, at Christian IV skulde have noget fjendtligt i Sinde mod Naboriget. Raadet bad dog i sin Betænkning Kongen om, at det ikke maatte afsendes, og at det er afsendt, er heller ikke ganske sikkert, om end sandsynligt (Erslev, anf. Skr. I, 391).

²⁾ 18. April udgik en Forordning om Forbud mod Indførsel af fremmed Silketøj, undtagen slet Fløjel, Atlask og Taft samt løs Silke, Silkestrømper og Silkesnore (særskilt trykt; jvfr. Erslev, anf. Skr. I, 353).

³⁾ 30. Novbr. 1623 overdrog Kongen Silkevæveriet til et Kompagni for en Tid af 12 Aar (Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskriv. IV, 315).

At Bommesiiden och Saaien bleff med forbøen, ted skulle suardt hielpe Paa den handell, ty daageligenss taager samme handtuerck til, dertilmed Er huoss kremmerne En stor forraad, att dii icke paa 2 eller 3 aarss tiid kan forhandle ted, dy haffuer, Saoch att inthed vbered kleede y Sieland, Skaane och Smaalanden Selgiss, vden atted y kø: Er beered ¹⁾.

11. Den Punct er ickun wforuaarendiss kommen med dery, ty dermed Er gaatt att handle, dog maa ted strax settiss y uerck, besønderligenss y køben: Och will alle *Mandater* trickis och bringiss I En baag tilsammen.

210.

Omtr. 12. Marts 1623.

Udkast til en Svarskrivelse til den nedersachsiske Kreds, hvorefter Kongen vil sende den 300 Ryttere til Undsætning, samt til en Ordre til Statholderen Gert Rantzau om eventuelt at give Knud Gyldenstjerne Befaling til Udrykning. — *Geh. Ark.*

Ein andtuord Schreibendt auff di beide Schreiben
von dehm kreidtzte ²⁾,

Dass man ihnen mit der begerthe Summa geldess vhm allerlei hochbedencklichen *motiven* halber nicht wilfheren kan, auff dass aber sii Spiiren mugen. dass man nicht ganss di hand von sii abziien will. so ist man erbiettig auff erst ahnfoderung, so beim Stadthalther geskiit, ihnen mit 300 Reither zu Endsetzen auff vnseren kosten, Nicht zueiffende, sii werden, ihren versprechen nach, wiideruhm auff allem notfall vnss dasselbige thun ³⁾.

¹⁾ Forbud mod Indførsel til Sjælland af farvet eller beredt Klæde, Kersej, Foderdug, Baj, Sarge eller andet saadant udstedtes 18. April (Erslev, anf. Skr. I, 353).

²⁾ Jvfr. ovfr. S. 289.

³⁾ En Skrivelse til Kredsøbersten, Hertug Christian af Brunsvig-Lyneborg, af dette Indhold udfærdigedes 12. Marts (Ausländ. Reg.). De 300 Ryttere bleve ogsaa sendte afsted, men 19. Maj 1623 gav Christian IV Kaptajnerne Jakob Sehested og Bernt Petersen Ordre til trods den nedersachsiske Kreds-

Ahn den Stadthalther, dass Er knud gyldenstern auff h: Christianss ahnmahnung soll wissen lassen, wahn Er fordricken soll vndt wohrhiin ¹⁾).

211.

25. Marts 1623.

Til Christen Thomesen Sehested.

Rygtet taler om Smitsot i Randers. Befaling om Prins Christians Rejse til Kolding og derfra til Antvorskov. — *Langebeks Afskr. (efter Orig. i Rosenholms Arkiv 1761) i Kgl. Bibl., Kallske Saml., 4, 439.*

Mig er heer berettyd, att y Randers skall uerre nogen Skrøbelighed, dog epherdi ieg derom ingen *particulir* Skriffuelse haffuer, Saa haabis ieg derom inted att uerre, huilckit du wden thuiffuel ochsaa uell haffuer y acht. sa fremdt nogit kan uerre.

Eders Reisse skall y saaledis anstille, sa att y imod Paske hellige dage kan uerre y kolling, Och epher samme hellige dage skall y begiffue Eder hiid till Landit och fortøffue til Anderskou, indtill y faar uidere bud, huorthen y skall, huorepher Marskalcken²⁾ med ted

obersts tidligere Befalinger at begive sig med deres Kompagnier til Oldenburg (v. d. Decken, Herzog Georg v. Braunschweig u. Lüneburg I, 107 ff. 327. Inländ. Concepte. Jvfr. Opel, anf. Skr. I, 556. Erslev, anf. Skr. I, 365. 367—82. 387).

¹⁾ En Konzept til en saadan Ordre til Statholderen Gert Rantzau er ligeledes dat. 12. Marts (Inländ. Concepte). Den følgende Dag fik Knud Axelsen Gyldenstjerne, „Ritmester over Hof-fanen og Lensmændenes Heste“, Ordre til at indsætte Officerer over Kompagniet og paa given Ordre bryde op fra Kolding (Jydske Tegn. VII, 191). Knud Gyldenstjerne til Tim var dengang Lensmand paa Hald. Allerede 3. Jan. 1623 havde han faaet Ordre til at møde i Kolding 5. Febr. med Rostjenesten af sit Len; 22. Febr. fik han Brev, at de 3 jydske Faner Rostjeneste snarest skulde møde i Kolding (Sjæll. Tegn. XXII, 192. 211).

²⁾ Wulf v. Buchwald var Hofmarskalk 1621—24 (Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarch. 1872 S. 125).

ganske Hoff sig skall med retthe. Huad Tøy som icke nøduendigdt er till daglig brug, ted skall skybis ued Aars. sa och wynen. *Vale. Datum* københaffn den 25 *Martii Anno* 1623.

Christian.

Udskrift: Christian Thommissøn til hande.

212.*

28. Marts 1623.

Til Christoffer Urne.

Befaling til at udlevere to Ringe, som skulle gives til Hertug Philip Sigismunds Gesandter. — *Geh. Ark.*

Du skaldt laade tilstille Martyno von der Meden thuende ryngge, den ene paa 50 dl., den anden paa 30 dl., til dii thuende gesanther fraa hertug Phiilip, derhuoss laade dem wdkuitere.

Actum Croneborrig den 28 *Martij Anno* 1623.

Christian.

Udskrift: Christoffer wrne till hande.

I hanss fraauerelsse Christoffer Dyricksøn ¹⁾ till hande ²⁾).

¹⁾ Christoffer Dideriksen, Renteskriver 1589—1625 (Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarch. 1872 S. 169).

²⁾ Modtaget 29. Marts. I Bilag til Rentem. Regnsk. findes en Kvittering, udstedt af Kongens Hofraad Martin von der Meden, for Modtagelsen af 2 Ringe, den ene stafferet med 5 Diamanter til en Værdi af 60 enk. Dlr., den anden med 5 Diamanter til en Værdi af 25 Rdl. in specie, til Hertug Philip Sigismund, Biskop til Osnabrück og Verden, hans Gesandter. Rekreditivet for Gesandterne (hvis Navne dog ikke ere nævnte) er af 28. Marts (Ausländ. Reg.). Hertug Philip Sigismund var imidlertid allerede død 19. Marts.

213.*

Omtr. 7. April 1623¹⁾.

Ordre om Udskrivning af en Landdag i Hertugdømmerne, der skal afholdes 5. Maj i Flensborg til Forhandling om Landets Forsvar. — *Geb. Ark.*

Schreiben Ahnn

H: fride:, he: wlderichen²⁾ vndt den B: zu Bre: dess Stifftz Lybecks halben³⁾. dass sii ihre gesanthen nach flensburch kegen den 5 *Maij* abfertigen wollen.

Item

ahn Prelathen, Ritther vndt Landtskafft ihn holstein, ahn Pre:, Rit: vnd Landt: ihn Sleswich,

Mit Ahnzeigung, dass man *tractation* Phlegen will da selbst, wie man allerhandt fuhr augen Suebende gefahr abuenden mag, *Item* wie di Streitige *contribuciones* zu Reigss vndt kreiss Steuern zuisken dem Stiffthe Lybeck vndt holstein⁴⁾, wieauch zuisken holstein vndt Sleswich konthe *remediiret* werden⁵⁾, Ihm gleichen Dii *Vnion* zuisken dem Reiche vndt den Beiden fuhrstenthumen zu Erfrischen vndt zu verbessern⁶⁾.

¹⁾ Landdagen i Flensborg, hvis Mødested senere forandredes til Rendsborg, udskreves 7. April (Lackmann, Einl. z. Schlesw.-Holst. Hist. II, 574). Jvfr. ovfr. S. 291.

²⁾ Hertug Ulrik som Biskop af Svabsted.

³⁾ Ærkebiskop Johan Frederik af Bremen var tillige siden 1608 Biskop over Lybek Stift.

⁴⁾ Stiftet Holsten er Eutin. Om Stifterne Lybeks og Eutins Forsøg paa at unddrage sig Ydelse af Rostjeneste og Kontributioner se Ipsen, Die alten Landtage d. Herzogth. Schlesw.-Holst. S. 129. 137 f.

⁵⁾ Ridderskabet og Landskabet i Slesvig lovede paa Landdagen at støtte Holsten med en Universalkollekt af 2 Rdl. pr. Plov som Bidrag til Kredshjælpen, men hævdede tillige, at dette ikke var nogen Pligt, og at det kun skete for denne ene Gang (Ipsen, anf. Skr. S. 143. Ratjen, Verzeichn. d. Haudsch. d. Kieler Universitätsbibl. III, 71 f.).

⁶⁾ Jvfr. ovfr. S. 270.

214.*

Omr. 17. April 1623.

Udkast til et Svar til Hertug Christian af Lyneborg om de Ydelser, Kongen som Hertug i Holsten er pligtig at yde den nedersachsiske Kreds. — *Geh. Ark., Brunsvig-Lyneborg Nr. 47 a.*

Meyness wissens ist nichtz verseumet von dehm, wass auss dem landtzu holstein soll geskigket sein. Wahn vnss aber der mangel *spesificeret* wirdt, alsdan soll es strax *supleret* werden. Wahn ich dii anderen ihr nahme Erfharen mag, so Soll ess ahn meinem Ermahnen nicht mangelen¹⁾.

215.

26. April 1623.

Til Christen Thomesen Sehested.

Prins Christian skal møde Kongen i Haderslev. — *Langebeks Afskr. (efter Orig. i Rosenholms Arkiv 1761) i Kgl. Bibl., Kallske Saml., 4., 439.*

Printtzen skall møde mig den 28 *huius* y Hadersleff. Marskalcken skall følgis med, Och skall hand tage med sig 10 aff Drauanterne. *Datum* Anderskou den 26 *Aprilis Anno* 1623.

Christian.

Udskrift: Christen Thomissøn tiil hande.

¹⁾ Paaskrift paa et Brev fra Hertug Christian af Lyneborg. dat. Zelle 30. Marts 1623 og modtaget i Kjøbenhavn 16. April. Som Kredsoborst lader Hertugen Kongen vide, at det grove Skyts, Folk, Munition, Penge og Proviant, som sidste Kreds-dag vedtog at stille, ikke er kommet, og beder ham sende det uden yderligere Paamindelse. Kreds-dagen i Brunsvig (se ovfr. S. 289) havde paalagt de enkelte Stænder den saakaldte Tripelhjælp in triplo (det nidobbelte af den Andel, Stænderne efter Matriklen skulde stille til deres Forsvar) og bestemt Mønstringen af Kontingenterne til 20. Febr. i Verden (Opel, anf. Skr. I, 390 f.). Et Brev til Hertugen i Overensstemmelse med Kongens Udkast udfærdigedes 17. April (Auslænd. Reg.).

216.*

Omtr. 2. Maj 1623.

Kongens Bemærkninger til den af Grev Ernst af Mansfelds Gesandt v. Ruppā forelagte Instrux; han afviser Forslaget om et Forbund med Frankrig og nægter foreløbig at tage Ostfrisland under sin Beskyttelse. — *Geh. Ark., Pfalz Nr. 6.*

Instruction

vor den Freyherrn von Ruppā GrossCandzlern des königReichs Boheimben, verreisend ahn die kon: Maytt: zu Dennemarcken etc.¹⁾.

Er wirdt meinett wegen höchstgedachte kon: Maytt: versichern wegen der *continuation* meiner vnderthenigsten vnd getrewesten dienste gegen dero landt vnd leute vnd deren verbesserung.

Dahrfuhr thudt man sich bedancken, vndt Erbeudt man sich zur aller Mugligkeit.

Nachdem Die kon: Maytt: in Franckreich sich mit der durchleuchtigen *Republica* zu Venedig vnd mit dem Herrzogen von Saphoye in eine *Union* vnd verbundtnuss eingelassen zu erhaltung ihrer *Statuum* vnd der freyheit der Fursten vnd Stände in Teutschlandt, in dem sie den krieg wieder das Osterreichische vnd Hispanische hauss führen wollen²⁾, vnd mir zusage gethan darzu gnugsambe mittell vnd *authoritet* zuverschaffen, Thro kon: Maytt: zu Dennemarcken deswegen zu *informiren* vnd bey

¹⁾ Om Mansfelds Sendelse af den tidligere böhmiske Storkansler Friherre Wenzel Wilhelm v. Ruppā til Christian IV se Archiv d. histor. Vereins f. Niedersachsen 1845 S. 100 f. Opel, anf. Skr. I, 486 f.

²⁾ ⁷/₁₇ Febr. var i Paris blevet sluttet et Forbund paa 2 Aar imellem Frankrig, Savoyen og Venedig. For den Hær, der skulde samles, tænkte man sig Greven af Mansfeld som Øverstbefalende (Opel, anf. Skr. I, 483).

deroselben vnderthenigst zu *solicitiren*, das Sie diese gelegenheit in obacht nehmben, dieselbe vmbfahen vnd sich zu solchem ende *confæderiren* wolten, vnd das solchs auch mit den benachbarten Fursten vnd Ständen zu wergke gerichtet werden möchte, Darmit wan der Christlichste könig mit seinen Bundtsgenossen, wie obgesagt, den krieg ahngefangen, Ihre kön: Maytt: zu Dennemarcken etc. mit den seinen ein ebenmässiges auff dero seiten vohrnehmbe, *conjungirend* also die gute verständnussen vnd tapferen beystandt, welchen der eine könig dem andern zu leisten.

Wan solchs geschehen, erbiere Ich mich der kön: Maytt: zu Dennemarcken etc. von dem könig in Franckreich versicherungen zuverschaffen, das er nicht allein auff seiner seiten eben dasselbe thun solle, besondern auch das er in keine *tractation* zum stillstandt oder friede sich einlassen wolle, Ihre kön: Maytt: wehren dan darmit einbegriffen, oder das es ohne dero wissen vnd deroselbigen verwandten nicht geschehen solle. Dahingegen zweiffle Ich nicht, das auff des Christlichsten königs seiten ein ebenmässiges geschehen werde.

Ess geruhen auch Ihre kön: Maytt: die Reichs: vnd Ansehe Städte darzu zu *disponiren*. darmit Sie zu gleichem zwegk zu ihrer sicherheit vnd zu beforderung der *negotien* ein billiges *contribuiren* möchten.

Sonsten geruhe auch höchstgedachte kön: Maytt: der Christlichsten Maytt: zu ehren (von welcher Ich befiehlt desswegen ahnzuhalten) mir einen freyen

Weill Solchess allein alhie also ahngebracht, vndt dess von franckereichss vndt dessen *Confæderenten Instruction* nicht darbei gezeiget wirdt, So traget man gross bedenccken von Solchen hochwichtigen Sachen weither *Communication* zu Phleegen.

Solchess ist ganss nicht zu Practiciren, aldiueill di Stetthe nichtess ohn der fuhrsten vndt stende Ihm Reich *concens* ihn dehm thun werden.

Dasselbige ist nicht thunlich, sondern mihr vielmehr gebühren will *pro viribus* solches zu hiindern.

durchzug durch die Furstenthumb Mecklenburg, Luneburg vnd Braunschweig zu wege zu bringen vor mein Volck, so Ich in Teutschlandt werbe, vnd das die Fursten der örter dieienigen nicht möchten wieder abfordern, so auss ihren Furstenthumben sein vndt in meiner *armée* verbleiben. Ich will keinerley manier vorgedachten Fursten *præjudicialich* sein oder dieselben beschädigen vnd solchs auff gute versicherungen.

Im fall Ihre Maytt: zu Denemarcken etc. in die obgesetzte Punctez keines weges willigen wolten, geruhen dieselben mir diese gnade zubezeigen vnd dero gemuts meinung hier vber zu entdecken, Darmit Ich nicht in grösseste gefahr gesetzt vnd in die eusserste *ruine* mit einer grossen ahnzahl guter Leute, so Ihr auffsehen auff mich haben, gesturtzet werden möchte, Da Ich mich mit dem gegentheill durch sichere, ehrliche vnd verandtwortliche mittell nicht durffte vergleichen vnd *accomodiren*.

Er wolle diess ganzte wergk Ihrer Maytt: dergestalt zuerkennen geben, wie die Christlichste Maytt: solchs begehren, vnd die *importandtz* es selbst erfordert, vnd solchs auff's geheimbeste, es immer geschehen kan, niemandt alss Ihrer Maytt: zu Denemarcken etc. das geringste wort davon zu sagen.

Ich bin dessen gewiss, das diese werbung wirdt ahngenehm vnd lieb sein. Die *resolution*, so er darauff empfangen wirdt soll er mir in grosser eil *notificiren*, Darmit Ich mich im vbrigen diesses wergks halber nach ge-

legenheit desselben zu richten vnd dasselbe zu befördern haben muge.

Er sol Ihre Maytt: auch wegen meines vorhabens, so Ich derselben durch den hern Graffn von Oldenburg habe vortragen lassen, erinneren, belangend, das Ich gegen empfangung einer gewissen Summe geldes, so Ich furderlichst zu erheben hette, in Ihrer Maytt: händen vnd *protection* zu dero grossem Vortheill alle die ort, so Ich in diesem land inne habe, vberantworten wolle, Vngeachtet was die anderen, sie wehren im lande oder ausserhalb in der nachbarschaft, ihnen einbilden möchten, Iedoch da es Ihrer kon: Maytt: also woll gefellig vnd Sie mir desswegen ihr *intention* entdecketen.

Er soll wegen des ersten puncts starck ahnhalten vnd fleissig befördern helffen belangend die Verbundtnuss, darmit Ihre Maytt: *resolution* Ich mit dem furderlichsten bekommen vnd nicht vrsache haben muge auff die *extremitaten*, darin kein *remedium* zuverhoffen, zu gedencken.

Gegeben zu wittmundt den
8. *Aprilis*
29. *Martij* Anno etc. 1623.

Mansfeldt.

Durch dem graffuen von Oldenburch ist nichtz dan vonwegen der graffskafft Ostfryslantz *protexion* ahngebracht, vndt aldiieweill von dem graffuen Dasselbst vndt den Stenden nochder zeit nicht dii Erklerung gekommen, wohmit mich gediinet, als lasse ich ess biss auff weither derselben erklerung berawen ¹⁾.

¹⁾ Grev Anton Günther af Oldenburg havde i Febr. 1623 sendt sin Kansler Dr. Protte til Christian IV og paa egne og Ernst af Mansfelds Vegne opfordret ham til at overtage Protektionen over Ostfrisland; han havde forsikret Kongen, at saavel Grev Enno af Ostfrisland som Stænderne i dette Land ønskede det samme. Ogsaa i Begyndelsen af April kom en anden oldenburgsk Gesandt i samme Ærinde; men Christian IV forlangte som Betingelse for at inklade sig paa Sagen en direkte Anmodning fra Grev Enno og Stænderne (Winkelmann, Oldenburgische Friedens- u. Krieges Handlungen S. 162 ff.).

Weill disser von Ruppaa Mit dem von Mansfeldt *familiar*, So begeret man, dass Er bei dem graffuen ahn-suchung thun will, dass er sich mit Dem forderligsten nach Dem k: ihn franckereich vndt dessen *confæderanten* verfighen will, auffdass der Nyddersexige kreysß durch seine *moram* nicht muchte gefehrdet werden. Er kan Licht[l]icht Erachten, dass souern man vermercken wirdt, dass *tilli* Seinen halben hernydder ricken wurde ¹⁾, dass man als dass genötiget wurde nach allem vermugen ihn zu wasser vndt lande zuerfolgen, wessen man gerne Endthoben sein wolthe ²⁾.

217.

Omtr. 5. Maj 1623.

Udkast til Skrivelser til Hertug Christian af Lyneborg, Ernst af Mansfeld og Ærkebisp Johan Frederik af Bremen, alle omhandlende Greven af Mansfelds Holdning og Nødvendigheden af at faa ham bort. — *Geh. Ark.*

Briffue

Ahn den he: von Lyneburch, dass er auff mittell gedencken wolle, wie man den Mansfelder kuyedt werden kan, Endweder ihn der guthe oder durch zuanckmittell ³⁾.

Ahn den Mansfelder. Weill er sich dess kö: ihn frankereychss bestallung beryhmet, dass er auch nuhmer seinen weck darauffzu nehmen wolle vndt dem Nydersexigem kreydtze mit seiner kegenwardt keine weither vngeliegenheit machen.

¹⁾ Tilly stod da med Hovedkvarter i Assenheim (i det nuværende Storfyrstendømme Hessen); i Midten af Maj rykkede han ind i Hessen-Kassel.

²⁾ Udenpaa er skrevet med en ubekjendt Haand: „Instruction auff den Freyhern von Ruppaa etc. auss der Frantzosischen sprache, darin dieselbe vbergeben worden, *transferivet*. Bredtstedt den 2. Maj 1623“. Rekreditivet for v. Ruppaa er af 2. Maj (Ausländ. Reg.). Jvfr. det følgende Brev.

³⁾ Skrivelser til Hertug Christian, Ernst af Mansfeld og Johan Frederik i Overensstemmelse med Kongens Udkast udfærdigedes 5. Maj (Ausländ. Reg.).

Eiin Pass auff Niells friiss¹⁾.

Ahn den Byskop von Brehmen, dass Er guthe auffacht haben wolle auff dess Mansfelderss wercke, weill man auss seinem ahngeben vermercket, dass er ganss *Desperat* sey. (Dii *copei* vondehm, wass zu Bredsted ahngebracht ist²⁾, soll mitgeskicket werde(!), Iedoch ihn geheim.) Dahn ob er skon dass stiftt brehmen dahrein nicht nennet, so kan er doch ihn Meckelenborrig nicht kommen, Er muss dahn da Durch.

218.

Omtr. 10. Maj 1623.

Til Nikolaus Eggebrecht.

Der skal udfærdiges en Bestalling for en adelig Dame som Hofmesterinde for Kongens Børn. — *Gch. Ark.*

Einne Bestallung auff Eiine Aadeliche Persohne (wessen Nahmen berdt geyst dahrein soll Schreiben lassen)³⁾, dass sii fuhr eine hoffmeistrinne bei Meinen kynderen auffuarthen soll, wohrfuhr sii lahrligss 200 Reix dl. haben soll, dahrneben vntherhaltt ahn essen vnd thrinckendt auff sich, seine tœchter eine vndt eine magdt.

Wahn meine gelegenheit nicht sein wirtt sii lenger

¹⁾ 13. Maj udstedtes der Kreditiv for Niels Friis og Martin v. d. Meden til Ernst af Mansfeld, Grev Enno af Ostfrisland og Staden Emden (Auslând. Reg.).

²⁾ Jvfr. ovfr. S. 298 ff.

³⁾ 10. Maj blev der til Bernt Hagen v. d. Geist sendt en Bestalling for en adelig Hofmesterinde samt en Revers og et Pas; Kongen ventede, at han vilde anvende al sin Flid for at skaffe en passende (Inlând. Concepte). Om den antagne Hofmesterinde se Brevene af 1. Septbr. 1623 og omtr. 6. April 1624. Om Bernt Hagen se Brevene 1632—35 S. 317; han kaldes allerede 1623 Oberstlieutenant og benyttedes i adskillige Sendelser, saaledes baade i April og Maj til Frederik Ulrik af Brunsvig-Wolfenbüttel, Christian af Brunsvig og Domkapitlet i Halberstadt (Kreditiver af 9. April og 5. Maj; Inlând. Concepte).

zu behalthen. so Soll ihr ein halb Jahr zuuor ihr dihnss auffgekundiget werden, welches ihr auch frey stehen sol.

NB. Sy soll mit achtung haben auff Megde vndt dass weiber gesynde, wie sii dass ihrige verrichten, vndt wie sii mit dehm Lynnen gerehte vhmgehen.

Sy soll ein Rewerss von sich geben (welcher alhie ihn der obengemelther meinung soll gestellet werden), So mitgeskicket werden Soll, wieauch Ein Paass.

Berdt geyst soll sich mit ihr vhm ein gewiss zergeldt vergleichen.

Udskrift: Nickolauss Eggebeck¹⁾ zu handen.

Diss soll mit Eynem Eygen botthen fordtgeskicket werden.

219.

12. Maj 1623.

Til Christen Thomesen Sehested.

Han skal begive sig paa en Rejse med Hertugerne Frederik og Ulrik. Der vil blive ham tilsendt Sørgeklæder til Hertug Ulrik og nogle af Betjeningen. — *Langebecks Afskr. (efter Orig. i Rosenholms Arkiv 1761) i Kgl. Bibl., Kallske Saml., 4., 439.*

Du skaldt retthe dyn Leilighed ephther att begiffue dig paa reyssen med H: frederich och H: wrich ephther huosliggendis Seddell²⁾. Hues som H: frederich ephther dyn Seddels indhold fattis, ted skaldtu paa Reyssen bekomme. Den store uogen med dy 6 Rodtsueiidtze skall uaare paa Børnen, ued Rensborrig skall y bekomme en wogen med 4 Heste, Ellers skaldtu taage dyn eegen wogen med. Dig bliffuer tilskickit Sørgekleder till H: wldrich³⁾, sa och till 3 dreng och ellers 5 Persohner, huilckit inden faa daage

¹⁾ Om ham se ovenfor S. 204.

²⁾ Om der allerede nu var truffet Bestemmelse om Kongesønnernes Rejse til Verden (se ndfr. det udaterede Brev af omtr. 25. Maj 1623), eller om der kun er Tale om en Rejse til Holsten, kan ikke afgjøres.

³⁾ Vel i Anledning af Hertug Philip Sigismunds Død (se ovfr. S. 295).

skall framkomme, huorudi du kandt laade kleede dy Persohner, som mest huos børnen er. Skolemeisterne¹⁾ sa och saa mange dreng, som kledde erre, skall følgis med. *Datum* Haaneraue den 12 *Maij Anno Dni* 1623.

Christian.

Udskrift: Christian Thommissøn till hande.

220.

17. Maj 1623.

Til Christen Thomesen Sehested.

Befalinger i Anledning af Kongesønnernes forestaaende Rejse. — *Langebeks Afskr. (efter Orig. i Rosenholms Arkiv 1761) i Kgl. Bibl., Kallske Saml., 4., 439.*

Aff kocken och Sølffuerkammerid skall saa mange, som til den Reysse fornøden kan uerre, følge med. Kellersuend er aldt bestiltdt. Prindtzens Skredder er befhalid att skulle begiffue sig til københaffn, sammestedtz att gøre kleeder till Prindtzen. Drauanterne skall til københaffn, sa och aldt andit øffuerlig folck. Dy Smaa dreng, som paa Reyssen icke brugis, kan imidlertid sendis til Soer. Haffuer Skredderen en dreng eller Suend, daa kan den waare paa sa lenge. Kraffuer och handklapper²⁾ er y gerre³⁾, sa att y begge dennom tylig nock skall bekomme. *Datum* Stenborrig den 17 *Maij Anno* 1623.

Christian.

Udskrift: Christian Thommissøn till hande.

221.

Omtr. 18. Maj 1623.

Udkast til en Svarskrivelse til den nedersachsiske Kredsdag i Gardeleben, hvori Kongen tilraader at anstrenge sig for at faa Ernst af Mansfeld bort fra Ostfrisland. — *Geh. Ark.*

¹⁾ Christoffer Pral og Niels Frandsen (se ovfr. S. 45. 127).

²⁾ Ærmeopslag.

³⁾ I Gjerde, i Arbejde.

Anuordt ahn dii *Deputirte* zu gaarleben¹⁾.

1. Dass ich heuthe *Dato* Ihre Schreiben bekommen²⁾.

2. Dass ich den tack zu garleben nicht beskicket, ist dii wrsache gewesen, dass dass ausschreiben wenich tage fuhrher ahngekommen³⁾.

3. Itzo wolte man gerne ihrem begeren nach skicken, aber weill man ihn der eile nihmandt so balde ahn hand bekommen kan, So hatt man fuhr radtsamdtz erachtet, auffdass sii nicht lange muchten auffgehalten werden ihn Schrifften meine meinung zu wissen zuthun.

Vndt ist disse meine meinung, dass man mit allem fleyss darahn sein solthe, dass man den Mansfelder auss Ostfryslant bringen konthe, wnangesehen dass dii selbige graffskafft nicht ihm Nydersexigem kreydtze gelehgen, Ich (!) betrachtung, wan der Mansfelder sich weither Stercken wirt (wie er persohnlich zu meinem abgeordnethen⁴⁾ gesagdt, daa ich von ihm begeret, Er wolthe Nuhmer seiner wege ziien ahn dii orther, wohrhiin er seinem eygenem berihmen Nach bescheiden wehre⁵⁾, dass Er ihn kurdtzem verhoffthe 21 thaussendt Starck zu werden), Er alsdan gewisslich Durchbrechen wirt vndt Deudtzlandt Einen wnwiiderbrincklichen Skaaden zufigen. Man kan auch auss seinen gans vnbestendige reeden woll vernehmen, dass er nichtz gudtz ihm sinne hatt. Man Erfehret auch auss seiner zurustung, dass er nicht zu wasser, wie beshero gesprengt,

¹⁾ En Kreds dag var udskreven til Gardeleben til 11. Maj; Forhandlingerne begyndte dog først 14. Maj (Arch. d. hist. Ver. eins f. Niedersachsen 1846 S. 289—91).

²⁾ Kreds dagens Skrivelse, hvori Kongen opfordres til at sende Gesandter til den, er af 14. Maj (anf. St. S. 323 ff.).

³⁾ Christian IV havde 5. Maj besvaret et Brev af 29. April fra Hertug Hans Albrecht af Meklenborg, hvori denne havde anmodet ham om at komme til Kreds dagen; han afslog det, fordi han ingen Underretning havde faaet (Ausl. Reg.).

⁴⁾ Vel Niels Friis og Martin v. d. Meden, se ovfr. S. 303.

⁵⁾ Frankrig, se ovfr. S. 302.

Sondern zu lande, wie Obengemeldet, er(!) seinen weck nehmen wirdt. Wahn nun der Mansfelder, wie oben Erwehnet, weck, alsdan hetthe dii keysserlich *Armei* keyne wrsache weither zu rickea, auch keyn ahnlass gegeben den *molem Bellj* ihn den Nydersexigem kreydtze zu fhiiren, welches Sonsten gewislich geskeen wirdt¹⁾, welches fuhr der *Posteritet* ihn kunfftig Schuer zuuerandtuorthen sein wirdt, Ich auch dahrein endtskuldiget Sein will²⁾.

222.*

Omtr. 20. Maj 1623³⁾.

Udkast til en Befaling til Amtmanden i Rendsborg, Baltser v. Ahlefeldt, om Anlægget af en Sluse. — *Geh. Ark.*

Eiin Befhell ahn Baldtzer von Aanefeldt,

Dass Er bey haall⁴⁾ soll eyne Sleusse bawen lassen, also Dass dii Eyder nicht hinauffen kommen kan.

Diselbige Sleusse Soll so gross sein alss dii hadsteder Sleusse⁵⁾, nicht dass man mit Skiffen dahrdurch kommen können. Dy Sleusse soll auff beyden Seyten byss woll auff ihns land mit Eychen Paalen bepaalett werden, welche ihneinander sollen gefyget werden⁶⁾.

1) Om Tillys Fremmarsch se ovfr. S. 302.

2) Det i Henhold til dette Udkast udfærdigede Brev er dateret Steinburg 18. Maj og trykt i Archiv d. histor. Vereins f. Niedersachsen 1846 S. 330 f.

3) Befalingen udstedtes 20. Maj 1623 (Inländ. Concepte).

4) Haale var et Gods, som tilhørte Kongen, 2 $\frac{1}{4}$ Mil Sydvest for Rendsborg.

5) I Ditmarsken findes saavel Nordhatstedt som Süderhatstedt.

6) 15. Decbr. 1623 udgik der Ordre til Baltser v. Ahlefeldt om foreløbig at indstille Bygningen af Slusen ved Ejderstrømmen (Inländ. Concepte).

223.

Omtr. 23. Maj 1623.

Udkast til en Skrivelse til Kejseren, hvorved Kongen oversender Hertug Christian af Brunsvigs Betingelser for at modtage kejserlig Pardon. — *Geh. Ark.*

Ahn den keysser.

Dass man auff dess keyssers gegebene *Perdon* auff h: Chri: hatt man alsobaldt eine *Legation* ahn ihn abgefertiget vndt allen muglichen fleyss ahngewandt ihm darhiin zu *disponiren*, dass Er sein folck abdancken muchte, auch ich vndt h: wldrich vnss Erbotthen zu *Assicuriren* vonwegen desselbigen *perdots*, welchess alles aber keine stadt bei ihm hatt finden können, allein sich dahrhin Erkleret, wahn ihm der keysser dergestaldt, wii hierbei zubefinden, wolthe Ein *Perdon* mitteiler(!), alsdan wolthe Er sich *accommodiren* ¹⁾.

¹⁾ Efter at Hertug Christian ved den i Febr. 1623 med sin Broder Hertug Frederik Ulrik af Brunsvig-Wolfenbüttel sluttede Overenskomst havde skilt sig fra Pfalz og Mansfeld og med sin Hær var traadt i Broderens Tjeneste, havde Christian IV 6. Marts anmodet Kejseren om at tage ham til Naade. I sit Svar af 29. April tilsagde Ferdinand II ham Amnesti, hvis han vilde holde sig i Ro og aftakke sin Hær (Archiv d. hist. Vereins für Niedersachsen 1845 S. 68—72. Opel, anf. Skr. I, 414—18. 451 f.). Ved Breve af 7. og 9. Maj takkede Kongen for dette Tilsagn, men tilføjede, at da Hertugen vist ikke vilde aftakke sine Folk, saa længe Tilly var i Nærheden, var det ønskeligt, om Kejseren vilde lade denne trække sig tilbage (Ausländ. Reg. Opel, anf. Skr. I, 454). Samtidig hermed havde Christian IV sendt Bernt Hagen og Frederik Günther til Christian af Brunsvig (jvfr. ovfr. S. 303); de overbragte en Kopi af den kejserlige Pardon og en Erklæring fra Kongen om, at han vilde gaa i Borgen for dens Opfyldelse; han vilde tillige søge at udvirke hos Kejseren Amnesti for Hertugens Officerer og Tjenere. Men alle Udsoningsbestræbelserne mødte en bestemt Modstand hos Christians Officerer, og i sit Svar til Gesandterne af 15. Maj forlangte Hertugen som Betingelse for at modtage den kejserlige Pardon, at der tilsikredes hans Hær fuldstændig Amnesti, at alle Processer mod ham og hans Folk hævedes, og at han bekræftedes i Besid-

Welchess man Eine hohe Notturfft zu sein Erachtet ihn muglicher Eyle dem keysser zu *notificiren* mit begeren, der keysser wolle dasienige dahrbei thun, wass zu friid vndt Ruhe konthe dihnlich sein. Man wolthe zuar keine masse den dyngen geben, aber mit solcher schlechter *perdon*, wie nochmalss geskeen, wirdt sich h: Christian nicht verwahret befinden, worauss hiinfburo noch grosser wnrue kommen kan ¹⁾.

224.

Omtr. 23. Maj 1623²⁾.

Udkast til en Skrivelse til Ernst af Mansfeld, hvorefter han kan være rolig med Hensyn til de til Oldenburg sendte kongelige Tropper, naar han vil give Sikkerhed for, at han vil lade Nabolandene i Fred. — *Gch. Ark.*

Ahn den Mansfelder.

Dass ich von meine dyner vernommen, dass Er sich befruchten thudt vonwegen meiness krigsfolckss, so ihn Dii graffskafft Oldenburch geleeget worden ³⁾, welchess Er nicht Nötig hatt, wahn Er wuss *Assecuriren* will, dass Dii benachbarthe lender von seiner *Armeie* nicht gefherdet werden sollen.

225.*

Omtr. 25. Maj 1623.

Udkast til en Instrux for Gert Rantzau og Christen Thomesen Sehested paa deres Rejse med Hertugerne Frederik og Ulrik til Rotenburg. — *Gch. Ark.*

delsen af sit Stift Halberstadt (Archiv d. histor. Vereins f. Niedersachsen 1846 S. 303 f. 327 ff. Opel, anf. Skr. I, 453 f.).

¹⁾ Brevet til Kejseren i Henhold til Kongens Udkast er udfærdiget 23. Maj (Ausländ. Reg.; jvfr. Opel, anf. Skr. I, 455).

²⁾ Den udfærdigede Skrivelse til Mansfeld er af 23. Maj (Ausländ. Reg.).

³⁾ Se ovfr. S. 280.

Instruction auff den Stadthalther h: Randtzou
vndt Christen thommissön.

1. Dass sii sich mit meinen Söhnen nach Rothenburch verfiigen sollen vndt alda der nodturfft nach alles ihn guther acht haben, vndt weill h: wldrich noch nicht *instaliret*, So sollen sii solches ahnordnen¹⁾.

2. Der Stadthalther soll dy fohruerck²⁾ besichtigen, Ob diselbige nicht ihn Einen besseren Stande zu bringen.

3. Er soll sich dess hausses Syck gelegenheidt vndt Ihnkomsten Erkundigen³⁾.

¹⁾ Hertug Frederiks Rejse til Rotenburg i Verden Stift var foranlediget ved, at dette Stift, i hvilket Hertugen 1622 var bleven valgt til Koadjutor, var blevet ledigt ved Biskoppen, Hertug Philip Sigismunds Død (se ovfr. S. 295). 25. Maj udstedte Kongen Kreditiv for Gert og Henrik Rantzau, Christen Thomesen Sehested og Martin v. d. Meden til Domkapitlet i Verden (Ausländ. Reg.); Henrik Rantzau fik under 24. Maj Brev om til Pintse (1. Juni) at følge Hertugen til Verden Stift (Inländ. Concepte). Imellem 5. og 9. Juni skal Frederik være bleven indsat som Biskop (Westphalen, Monumenta I, 1966); allerede 3. Juni havde Christian IV ved en Skrivelse opfordret Kejseren til at meddele Sønnen Regalia og Indult som postuleret og valgt Biskop (Ausländ. Reg.).

²⁾ Vorwercke, Ladegaardene.

³⁾ Hertug Frederik Ulrik skyldte fra tidligere Tid Christian IV 200,000 Rdl. og laante i Januar 1623 desuden 100,000 Rdl. af ham; dog fik han dengang kun de 30,000 Rdl. udbetalte og først ved Kieler Omslag 1624 de øvrige 70,000 Rdl. (Kieler Omslags Regnsk. 1624. Opel, anf. Skr. I, 415); som Pant for de 100,000 Rdl. gjorde Kongen Fordring paa Amtet Syke i Grevskabet Hoya, lidt Syd for Stiftet Bremen, hvilket var tilfaldet Hertugen efter hans Onkel, Hertug Philip Sigismunds Død. Under Kongens Besøg i Juli hos Hertugen blev Sagen foreløbig aftalt ved en Overenskomst i Schönningen; 10. August forlangte Kongen, at Hertugen skulde skaffe Christian af Lyneborgs Samtykke (Ausländ. Reg.). Endelig undertegnede Frederik Ulrik 29 Septbr. (ikke 29. Oktbr.) Aftrædelsesdokumentet; 7. Novbr. gav Kongen Levin Marschalk og Martin v. d. Meden Ordre til at tage Amtet i Besiddelse i hans Navn, og to Dage senere fik det danske Infanteri, der endnu fandtes ved Kredshæren, Befaling til at besætte det (Inländ. Concepte. Brevet

4. Sie sollen auch Eine gewisse ordnung der hushaltung ahnstellen, wie ess mit kychen vndt keller soll gehalthen werden.

5. Vndt weill ich fuhr dissem fuhr 5000 dl. Einem von Bodtmer Eine Prebenda zu h: fri: abgekauffet¹⁾, welche nun wider muss abgetreten werden, So sollen sii ess darhiin helfen *Disponiren*, dass ess Dem Schuldt zugeschandt-zet wirdt, dochalso dass nach verflissung zuener Iahr Er ess h: wlderichen widerum *resingniren* Soll.

226.*

*

Omtr. 25. Maj 1623.

Optegnelser om Antallet af Personer paa et Slot (uden Tvivl Rotenburg som Residens for Hertugerne Frederik og Ulrik) og om den Maade, hvorpaa nogle af Personerne lønnes, samt om de økonomiske Betingelser, der skulle stilles Drostens paa Rotenburg. — *Geh. Ark.*

Der Marskalck Oder hoffmeister ²⁾	4.
Kammeriuncker ³⁾	3.
Zuene hoffiunckern	4.
Eddelknaben.....	3. ⁴⁾
<i>Præceptor</i> ⁵⁾ , der zugeleich kammer Sekretariuss ist ..	2.

af omtr. 16. Novbr. 1623. Geh. Ark., Brunsvig-Lyneborg Nr. 64. v. d. Decken, Herzog Georg v. Braunsch. u. Lüneb. I, 120).

¹⁾ 19 Novbr. 1621 havde Kongen givet den verdenske Kansler 5000 Dlr., som han skulde tilstille Botmer for at aftræde et Vikarie til Hertug Frederik. Bag i sin Skrivekalender for 1621 har Kongen desuden noteret, at der til det følgende Omslag skulde betales Botmer 5000 Dl. „pro thesauria“, hvis han vilde hjælpe en af Kongens Sønner til Stiftet (Schlegel, Samml. zu dän. Gesch. II, 1, 70. 73).

²⁾ Christen Thomesen Sehested.

³⁾ Jørgen Schult (se ovfr. S. 126).

⁴⁾ Herefter er tilføjet med en anden Haand: „Hoffprediger . . . dem sein deputat sol gemacht werden.“

⁵⁾ Vel Hans Borchardsen, Hertug Frederiks Præceptor 1622—29 (Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarch. 1872 S. 186), 1629 Sognepræst ved Frue Kirke i Kjøbenhavn, 1635 Biskop i Ribe, † 1643.

- Hoffmedicuss soll auss der Stadt von haus auss bestaldt sein.
- Hoffbalbihr ihmgeleychen.
- Ein kammerdyner vndt ein fewerbyhter 2.
- Hoffsneider vndt ein Iungen, auff sich sol Er besoldung haben, aber auff den Iungen nur dy kost..... 2.
- Ein Sylberknecht vndt sein Iunge.... 2.
- Futtermarskalck vndt ein Iunge, vohrauff ihn di kost sol gegeben werden, aber keyn Lohn 2.
- Ein weinskenck vndt sein Iunge 2.
- Denselbigen sollen keine heehben¹⁾ von wein oder byhr passiret werden.
- Ein weisbecker vndt ein Iunge, wohrauff ihm auch nuhr dii kost soll gegunnet werden 2.
- Ein Slitter²⁾ vndt Ein Iunge. wohrauff er soll Lohn haben, Iedoch mit dem sey³⁾ vnde kley⁴⁾ soll Er sich nictes bewehren, welches alleine zu dess herren Sueyne sol gebrauchet werden 2.
- Ein Skitze 1. ⁵⁾
- Ein Meisterkoch, Ein knecht vndt zuehne lungeuss, welche auch Slachten sollen. Dieselbige sollen sich mit dehm kychenfet wieauch mit der asken nichtz bewehren 4.
- Ein fogelsteller 1.
- Ein fysker 1. ⁶⁾
- Dissen beiden soll ein genantz gemacht werden von allerlei wictualien.
- Ein leybkudtsker mit Eiinen fohrreither vndt beileuffer 3.

¹⁾ Hebe, Andel.

²⁾ Mon det plattydske Slüter, en Vogter?

³⁾ Sei, Mask.

⁴⁾ Klei, Klid.

⁵⁾ Her i Randen med en anden Haand: „dieser, so zur stadte ist, sol im dienst bleiben.“

⁶⁾ Ved de to sidste Poster i Randen med en anden Haand: „sollen auch im dienst bleiben.“

Ein Iunckerkudtzske.....	1. ¹⁾
Eine weskeryn mit 2 Megde.....	3.
Ein kychenschreiber vndt ein Iunge.....	2.

Myt²⁾ dem drosten zu Rothenborrig³⁾

Soll *tractiret* werden:

1. Dass er seine haushaltung nicht auff dem Slosse, sondern ihn der stadt haben soll.

2. Er soll auff Sich vndt seyne dyner Ein gewisses haben, also dass sii zu hoffe nichtz zu skaffen haben.

3. Dass ganzse amdt wie auch die ga[n]sse haushaltung soll Er ihn acht haben vndt darzu andtworthen. Wass zur kuchen vernöthen ist, dasselbige soll der kychenschreiber bei ihm abfhoderen vndt ihm darfuhr kuytyren.

4. Alle Schreiber vndt diiner, wess Nahmen sii auch sein mugen, So zur haushaltung gehören, soll er alle Ihn sein deputatt haben.

5. Dy leuthe auff den fohruercken sollen nicht gespeisset werden, Sondern ihr *deputat* haben.

6. Alle fyskereien, Iachten, abnudtzung der gyhter, klein vndt gross, vndt herligheithen, wess nahmen sii auch sein Mugen, nichtes ausgenommen, di sollen alleine dess herren sein, wohrmit der drost nichtes soll zuskaffen haben, auch zu seinen Nudtz zu uenden nicht bemechtiget sein sol weiter, als dass er dii *inspection* habe, darmit ess richtig zugehen muge.

7. Er soll sich *obligiren* alle Iahr Richtige Rechnung Ein zu liffuieren vndt fuhr dieselbige, so *pro tempore* darzu verordnet werden, rechnung thun vndt wass dan wberig sein wirdt ihn dii kammer Liffuieren vnd darauff richtige kuytung abfhoderen.

¹⁾ Ved de to sidste Poster i Randen med en anden Haand: „diese haben ihr Kostgeldt.“

²⁾ Det følgende er skrevet paa Bagsiden af Bladet.

³⁾ Ditlev Schult.

*Maj*¹⁾.

Søndag 25	27 til Predtz
Mandag 26	28 till hellig
tysdag 27 til Predtz	29 Offuer
Onsdag 28 til hellighaffuen	30 til Nykøbing
torsdag 29 Offuer	
fredag 30 til Nykøbing	
Løffuerdag 1 ²⁾	

227.

Omtr. 25. Maj 1623.

Udkast til en Skrivelse til Generalstaterne, hvori det forlanges, at de skulle tilbagekalde nogle af deres Skibe, som ligge paa Weseren. — *Geh. Ark.*

Ahn dii Stathen.

Dass man mit befremdung vernommen, dass sii Etzliche skiffe auff den wesserstrom geleget, welche man begeret abzuskaffen, aldiuweill ihr *territorium* alda sich nicht hinstreckt³⁾.

228.*

25. Juni 1623.

Der skal overlades Regina, Adam Basilius's Hustru, Silketøj for 2626 Rdl. — *Geh. Ark.*

¹⁾ Er en Rejseplan for Kongen selv.

²⁾ Fejlskrift for: 31.

³⁾ Jørgen Vind havde 7. April faaet Ordre til at begive sig med Skibet Marekatten til Weseren og ligge der om Sommeren (Sjæll. Reg. XVII, 348). Han kom 21. Maj dertil og traf to Dage efter en hollandsk Konvoy (hans Relation af 28. Juli 1623; Geh. Ark., Indkomne Breve til Kancelliet). 25. Maj udfærdigedes der et Brev til Generalstaterne i Overensstemmelse med Kongens Udkast (Ausländ. Reg.). 16. Juni besvarede Generalstaterne dette Brev; de lovede at skaffe Oplysninger, da de intet vidste om Sagen, og 7. Juli meddelte de Kongen, at Skibet kun havde skullet paase, at det af dem udstedte Forbud mod Udtørsel af Spisevarer blev overholdt (Geh. Ark., Holland Nr. 35).

Denne Breffuyserske Regina Baselyrske¹⁾ Skall giffuys Sylckytøy, aff huad for Slaagss hiinder best tienligdt Er, for ththusind Sex hundrid och Sex och tyue daler *in specie*.

Actum københaffuen den 25 Iunij Anno 1623.

Christian.

229.*

Juni—August 1623²⁾.

Til Christian Friis.

Forskjellige Befalinger og Spørgsmaal. — *Geh. Ark.*

Memoriall.

1. Pouel Byssing³⁾ maa nu, ymenss soderne⁴⁾ erre gode, forferdige ted Stycke udi Butenuerckit, som y fyord bleff liggendis.

2. Pether Paay skall gøre mere aff den *Spiritum vinj* med adskillige haurther *infunderit*.

3. Eptherdi ieg haffuer bekommit en ny wrthegardtz-

¹⁾ Regina, gift med Adam Baseler eller Basilius, og af Kongen snart kaldt Basiliuske, snart Baselyrske, var ligesom hendes Mand Leverander af Perler, Ringe, Tæpper, Møbler m. m. (Nyerup, Mag. f. Rejseiagtt. IV, 411 Schlegel, Samml. z. dän. Gesch. II, 1, 56. 59. Burman Becker, Vævede Tapeter i Danm., 2. Udg., S. 22). Adam Baseler var oprindeligt bosat i Antwerpen og senere i Hamborg (Friis, Saml. t dansk Bygnings- og Kunsthist. S. 248 f.).

²⁾ Man skulde nærmest tro, at denne „Memorial“ maa være skreven mellem 20. Juni 1623, da Rasmus Jensen ansattes som Foged ved Kjøbenhavns Ladegaard, og 1. Septbr. s. A., da Markus Wiblitz afløstes af en ny Forvalter paa Rosenborg.

³⁾ Ingeniøren Paul Bussier, rimeligvis en Franskmand, paatog sig 1621 sammen med Jørgen Plov at fuldende Befæstningen om Christianshavn (Lassen, Doc. og Actstykk. t. Kiøbenhavns Befæstn. Hist. S. 46 128). 1623 indgav han en Beregning over, hvad det udførte Arbejde ved Nyby Ladegaard udenfor Kjøbenhavns Vesterport var værd (Nielsen, Kjøbenhavns Diplom. IV, 774 f.).

⁴⁾ o: Græstørvæne.

mand, attda marckus¹⁾ holler hannem till, atthand haffuer aff adskillig Baadeurther yforrad.

4. Om køckenskorstenen till frede: er ferdig igen.

5. Hurledis fogden paa ladgarden ued køben:²⁾ tager affsted, och om hand siell aff Melcken.

6. Om ted fehe Er framkommen, som siist heraff landit bleff sendt til fre:

7. Huruydt den ny laade Er reyst³⁾.

230.

2. Juli 1623.

Til Christian Friis.

Om Indretninger, som skulle foretages til midlertidig Optagelse af en Del Kvæg, der er kommet fra Oldenburg. Der skal gjøres Bøtter, Spande osv. i Forraad samt to Ostekar af Sten. En kategorisk Skrivelse fra Kejseren om Pardonen til Christian af Brunsvig er kommen. — *Geh. Ark.*

Ieg haffuer bekommid Nogit fehe aff Oldenborrig⁴⁾, huilckit mig møtthe y gaar ued Nyborrig, huilcken skall bliffue til Anderskou, indtil marckene ued køben: erre høstid. Ymidlertid skall der gørriss Ett Planckeuereck til Ett Melckested Paa 400 køer, huilckit myty skall uerre fraahiinanden adskyldt, saatt halffparthen kan faa rom y huer Pladtz. Der skall komme Ett huss mit y skyllerommid, hurudi Spande och Saaer kan gemmiss, huyleckit ochsaa

¹⁾ Markus Wibnitz, Forvalter paa Rosenborg, se ovfr. S. 169.

²⁾ Ved den nye Ladegaard ved Kjøbenhavn ansattes en Foged, Rasmus Jensen; hans Instrux er af 20. Juni 1623 (Nielsen, Kjøbenhavns Diplom. II, 741 ff.).

³⁾ Jvfr. ovfr. S. 275. Udenpaa Seddelen er skrevet med Kanslerens Haand: „Amegger Broepenge, hielp att holde den wed lige.“

⁴⁾ 16. Maj 1623 havde Kongen i et Brev til Grev Anton Günther af Oldenburg anbefalet en Enspænder, der skulde kjøbe 200 Stykker Kvæg der i Landet (Ausländ. Reg.). Tre Dage efter var det blevet befalet Amtmændene i Rendsborg, Flensborg og Haderslev, Baltser og Kaj v. Ahlefeldt samt Gert Rantzau, at sørge for Foder til 200 Stykker, som skulde drives gennem deres Amter (Inländ. Concepte).

skall uerre Skyldtad, saat Enhuer kan haffue syn dundt for sig, Och kan ted huss, som til den Plother vdenfor westerporidt bleff bygdit och nu til ingenting brugiss, dertil *ordineris*¹⁾. Samme Planckeuerck skall uerre En halff deele høidt, Stolperne skal uerre aff Eeg, huylckit alsammen Paa holmen skall tillhuggiss med Stolper, Slaaer och Deeler, Och tilsammenleggiss och bliffue liggendiss indtil wydere beskeen. Och Eptherdi der nu kommer flere kører, Daa uyll och fleere Bøtther, Saaer, Spande och andit Slicht gørriss y forrad och Beslaas med Iern. Hanss Stenuynkell²⁾ skall aff tudtsten³⁾ Eller anden Marmell laade hugge thuende Ostekaar Paa den Størrelse indenudi Som et lempelig Sølfvad. Laagit dertil Skall gøris fliitig och Riiffues ind, saatted kan uerre teedt. I afftes, som⁴⁾ uille legge mig, kom der breff fraa keyssere(!), att uy skulle *cathegorice* erklere oss semdtlich, om hertug Christian wille antage hanss *perdon* elleroch icke, huoraff Lettelig er hanss mening att achte⁵⁾. *Vale. Datum* Assens den 2 *Iulij Hora* 8 formiddag *Anno Dni* 1623.

Christian.

Udskrift: Chanseleren Her Christian friiss tiil Hande.

¹⁾ Jvfr. om Flytning af nogle Huse udenfor Vesterport Nielsen, Københavns Diplom. V, 67.

²⁾ Jvfr. ovfr. S. 104.

³⁾ Vel Tudsesten, lapis bufonitis (Vid. Selsk. Ordb.). Friis (Tyge Brahe S. 357 og Saml. t. dansk Bygnings- og Kunsthist. S. 46) mener, at det er Porfyr.

⁴⁾ Her mangler Ordet: jeg.

⁵⁾ I en Skrivelse af 21. Juni havde Kejseren meddelt Kongen, at han havde sendt en Kurer med en Skrivelse til den da samlede Kreds dag i Lyneborg; af denne Skrivelse var vedlagt en Kopi. Kejseren forlangte deri, at Christian af Brunsvigs Hær skulde aftakkes inden 8. Juli (ny Stil), i modsat Fald vilde han befale Tilly at rykke ind i Kredsen. Han opfordrede nu Kongen, som han formodede havde Gesandter der (hvad dog ikke var Tilfældet), til at virke for en kategorisk Resolution efter Kejsers ønske Christian IV, som paa Kejsers Brev egenhændig har skrevet: „*Red. 2. Iulij Anno*

231.

3. Juli 1623.

Til Christian Friis.

Befalinger om Arbejder ved Kjøbenhavns Ladegaard, Abrahamstrup og Sundby Færgested. — *Geh. Ark.*

Memorial Paa huess Chanseleren Skall bestille,
Som systegang bleff glemdt.

1. Abraham tømmermand¹⁾ Skal tilholliss at gøre ted wanduerck paa ladgarden ferdig, saatted icke saa tydt bliffuer wferdigdt, Och huessom aff kobber dertil skal gørriss, atted bliffuer giordt til gaffns²⁾.

2. Wandit skall offueraldt y koestallen forsøgis, om ted er ferdig til att løbe baade aff Søen saoch aff wanduerckit, Saoch om krybberne salediss er satte, at uandit kan løbe reyndt aff.

3. Wandit skal indleedis y den Nye Melckestuue baade aff Søen saoch aff wanduerckit.

4. Suynen skal giffuis grøn kaal nogle gange y hunde-

1623 zu dalum“, og paa Kopien: „Diss gehöret bei dess keysers Schreiben“ (Geh. Ark., Østrig Nr. 30), besvarede Kejsers Skrivelse med en Opfordring til ham om at lade være at give Tilly en saadan Ordre (Brev uden Datum i Ausländ. Reg.). Faa Dage efter indtraf en Skrivelse fra Kejseren af 30. Juni, som var et Svar paa Kongens af 23. Maj (se ovfr. S. 308 f.); Kejseren gik deri ind paa at udstrække Pardonen for Christian af Brunsvig til alle hans Krigsfolk, men kun hvis de nedlagde Vaabnene inden 9 Dage (Østrig Nr. 30; jvfr. Londorpius, Acta publica II, 764). I et Svar herpaa af 7. Juli takkede Kongen derfor, men beklagede, at han ikke havde faaet Pardonen i en autentisk Form; Hertugen maatte desuden selv sikres for Angreb og Processer og Kejseren befale Tilly at trække sig tilbage (Ausländ. Reg.). Jvfr. om disse Forhandlinger og deres Fortsættelse Archiv d. histor. Vereins f. Niedersachsen 1847 S. 13 f. Opel, anf. Skr. I, 464 ff. Quellensaml. d. schlesw.-holst.-laueb. Gesellsch. f. vaterländ. Gesch. II, 2, 121. Brevet af 24. Jan. 1624.

¹⁾ Abraham Kruck (Krug); jvfr. om ham Nielsen, Kjøbenhavns Dipl IV, 769.

²⁾ Kansleren har paategnet, at det blev befalet 10. Juli.

daagen, huilchen y haffuen skal affblaadis, dersom ted med myndtz skaade ske kan¹⁾.

5. Tammiss woldmeister²⁾ Skall taage Iord vdenfor porten Och fo[r]uyde graffuen paa den uenstre syde, naar man gaar udaff Porten, Och dermed opfilde Pladtzen, saatt den rende, som er laagdt fraa dammen til Porten, kan komme under iorden at ligge. Iorden Skall ochsaa henge fraa fundamentid aff kallestallen til dammen, Och skall Iorden fyllis rundtom dammen Lige høydt och settis med tørre.

I samme dam skall gørriss et temmeligdt bredt wandedsted, huoratt fehet kan uande, om der gyck breck Paa uanduerckit.

Samme Pladtz skall leggiss med Steen. huylcke skall fattis vdi tømmer, saat Samme Steen icke bordttredis³⁾.

6. Til Abrahamstrup skall En tømmermand forskickis, som sammestedt kan flie broen, som gaar til hussit.

7. En Maaler skall ochsaa didhen skickis, som kan maale gemeckerne.

8. Der skall bestillis didhen nogle skyffuer och Stole och Bencke, huorybland Ett skall uerre, som kan wd-draagis.

9. Der skall ochsaa gørris 4 Sengsteder, huoryblandt dii 2 skall uerre nogit bedre giordt.

10. Dy skall tilhollis att opsette ted huss ued Sundbyferge, och om der kan fattis nogit tømmer (som dog er en ringe tyng), daa kan ted købiss. Hussit skall staa Paa Dammen saa ner til Brokarrid, som mueligdt kan uerre, Och om Samme demning icke Er høy nock, som ieg dog icke andit troer, daa skall der settis endnu en steen Paa.

¹⁾ I Følge Kanslerens Paategning blev det befalet Fogeden 10. Juli.

²⁾ Thomas Hansen, om hvem se Brevene 1632 - 35 S. 209.

³⁾ Kansleren har paategnet, at det blev befalet 10. Juli „och siden fortinget“.

Naar hussit Er saatt, daa skall dammen gørriss saamegit Breder, Epthersom ted kan fornøden syniss¹⁾.

Actum flensborrig den 3 Iulij Anno 1623²⁾.

Christian.

232.

14. Juli 1623.

Til Christian Friis.

Befalinger om Orlogsskibe, som skulle sendes til Elben og Weser; om Tilsynet med Rosenborg Have og Stald; om nogle Jesuiter, som skulle være dragne ind i Landet. Greven af Oldenburg er kommen til Kongen; Greven af Mansfeld bruger Trusler. — *Kgl. Bibl.*

Raphaell skall ygen komme paa Elffuen, Och Markatten Paa wesseren, dersom den laa tilforne. Der skall ochsaa med Markatten elleroch strax epther komme tre aff dy Iachter, som y fior uaar y Norland, enhuer besaatt med 12 eller 14 mand³⁾.

Marckuss⁴⁾ Skall befhaaliss att tilstille Hans Smalkalle⁵⁾ Hoffuidnøggelen, Saathand kan wformodendiss komme y haffuen att erfhare, huorlediss y haffuen och Stallen holliss Huss. Der ieg nyllygen uaar ued hamborrig, Daa erfobr ieg *inter alia*, at der er dragen fem *Ieswiter*

¹⁾ Kansleren har paategnet: „Den 12. Iulii bestillet. Iorg. Vrne (Jørgen Urne, Lensmand over Kronborg, Frederiksborg og Abrahamstrup Len 1623—27) self optegnede det“.

²⁾ Kansleren har herved noteret: „ibstrup bryndt“.

³⁾ Jørgen Vind var i Følge sin ovfr. S. 314 omtalte Relation 4. Juli sejlet tilbage fra Weseren med Marekatten af Mangel paa Proviant. Da Skibet sendtes ud igjen, blev Kaptajn Niels Rosenkrands (se ovfr. S. 33. 138) dets Chef. 1. Septbr. laa han endnu i Wesermundingen udenfor Brake og forespurgte derfra hos Sekretæren Niels Friis, hvad han skulde gjøre med sine 2 Jagter, som han ikke kunde føre hjem; han vilde helst overlade dem til Greven af Oldenburg (Geh. Ark., Indkomne Breve til Kancelliet).

⁴⁾ Markus Wiblitz.

⁵⁾ Hans Merckel v. Schmalkalden, Slotsfoged paa Kjøbenhavns Slot; se Brevene 1632—35 S. 84.

indy danmarck. som huoss sig haffuer hafft en stor antal mynted guld, aff huylcke dy fyre er kommen tilbage, och Den ene endnu att uerre tilbage, Epther huilcke du med fliid skaldt laade erfhaare. Derriss Naffn haffuer ieg inted kundt erfhaare. Densom taalede med dennom, hand gaff sig vd for en Papist, huorfor dy sig for hannem oplod, ochsaa fortroede hannem, atty kende endnu mange huoss oss, som den Rommerske kyrcke *høgeligenss Affectionerit* Er¹⁾. Herhuoss sender ieg dig et *Memoriall* paa adskillig ehrinder. Greffuen aff Oldenborrig kam hiid y afftis. Den Mansfelder truer nu styfft, ysteden foratthand y fyrst-

¹⁾ Den af Pave Gregor XV 1622 stiftede „Congregatio de fide propaganda“ vendte strax sin særlige Opmærksomhed mod Norden. Den dertil befuldmægtigede pavelige Nuntius i Brüssel, Johan Frands, Ærkebiskop af Patrasso, valgte to Dominikanermunke, Dr. Jakob de Brower og Nicolaus Janssen, til Udsendinge; de kom i Sommeren 1622 til Danmark og opholdt sig baade i Skaane og i Kjøbenhavn, hvor de forestillede sig for Kansler Christian Friis som katholske Kjøbmænd. De overbragte ved deres Tilbagekomst Forslag om Missionens Ordning i Norden og sendtes i Novbr. af den pavelige Nuntius til Rom. Propagandakollegiet udnævnte dem til Missionens Forstandere; 16. Maj 1623 gav en Pavebulle dem Tilladelse til i 5 Aar paa kjætterske Steder at læse forbudne Bøger og give Kjætters Absolution. I Antwerpen fik de en Instrux af Dominikanernes Provinsialforstander, hvorefter de skulde udgive sig for rhinske, moselske eller hollandske Kjøbmænd; de skulde søge Støtte hos den italienske Billedhugger Crivelli (Peter Griffel eller Gravile; se ovfr. S. 192), den franske Lærer Jacques Freville (Grundtvig, Meddel fra Rentekammerarch. 1872 S. 146. 177. 184), hvilke begge vare i Kongens Tjeneste, og desuden hos en Kjøbmand i Malmø, Arnold Wyswyller. I Slutningen af 1623 rejste saa ogsaa nogle Dominikanere, iblandt hvilke Nicolaus Janssen og to Brødre af ham, samt nogle Jesuiter til Danmark med katholske Bøger, Messeklæder, Helgenbilleder, Relikvier og Afadsbreve (Münter, Magazin für Kirchengeschichte u. Kirchenrecht des Nordens II, 4, 20—44. Münter, Den danske Reformationshist. II, 654 ff. Ranke, Fürsten u. Völker Süd-Europas IV, 1836, S. 409. Helveg, Den danske Kirkes Hist. efter Reformationen, 2. Udg., I, 336 ff.). Jvfr. Brevene af 14. og 24. Jan. 1624.

ningen gaff gode ord ¹⁾. *Vale. Datum* Rodenborrig den 14 *Iulij Anno* 1623.

Christian.

Udskrift: Chanseleren Her Christian Friiss til hande.

233.

15. Aug. 1623.

Befaling om at sende Planker til Frederiksborg. — *Geh. Ark.*

Der skall forskickiss till frede: 5 tylther Blegings Plancker, Och naar uognen dennom Patager, Daa skall dennom befhalliss, atty dem afflegger paa Ølskøb ²⁾ marck ued bleghussit.

Actum køben: den 15 *Agustj Anno* 1623.

234.*

27. Aug. 1623.

Ordre til Fogeden paa Ibstrup om at udlevere noget til Christen Kok. — *Geh. Ark.*

Huissom fogden Paa Ibstrup Skall Skaffe Christen kock
ymorgen affthen:

1 aff dy Beeder, som sammestedsz falden Er.

2 paar Duuer aff duuehussit.

1 gaass

1 Sneess ferske Eeg } aff Bønderniss landgilde.

Actum Ballerup den 27 *Agustj Anno* 1623 ³⁾).

¹⁾ 13. Juli var der udfærdiget en Advarselsskrivelse til Mansfeld i Anledning af hans Trudsler mod Oldenburg (Ausländ. Reg.). Jvfr. Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 362.

²⁾ Ølskjøb, en nu forsvunden Landsby tæt ved Hillerød (H. Knudsen, Danmark i Middelalderen 1. H. S. 41 f.).

³⁾ Bag paa Ordren er skrevet med en fremmed Haand: „1623. 1 lamb, 1 gaas, 1 Snes Eg forspiist for K: M: vdj Ballerup. 27. Augustj.“

235.*

Omr. 1. Septbr. 1623¹⁾.

Udkast til Bestalling for Knud Hansen som Opsynsmand paa Rosenborg. — *Geh. Ark.*

Bestilling Paa knud hansøn, Som y haffuen vdenfor køben:
Skall uaare Paa.

Hannem skall aarligen giffuiss 30 dl. *cur*: til løn och 5 om Maaneden. (Hanss forretning skall uerre:)

1. At haffue acht Paa hussen, Och att inted aff den dell, derinde er, bliffuer forrickt.

2. Hand skall giffue achtpaa, att wrtegardtzmanden med hanss selskab gørrer den dell, dy bør att gørrer, Och att inted kommer paa dy steder, som ted icke bør.

3. Naar nogit biggiss skall, da skal hand giffue achtpaa, att kalck, Steen och tømmer anuendiss dertill, ted forordnit bliffuer.

4. Wdaff dammene, Stadtzgraffuen, saoch huosliggendiss Søer skall hand ingen vden befhaling komme.

5. Ingen, som y haffuen icke beskeden Er, skall hand stede gang y haffuen, Och naar nogen y myn fraauerelss skall indladiss, daa skall hand sig først huoss Chanseleren bespørre.

6. Wrtegardtzmanden, *Apotecker*²⁾ Eller *Distilerer*³⁾ skall hand icke Stede nogen lau eller samkuem att holle y derris lossomente eller nogen om nattertyde att herberge, Ickeheller atty nogen y haffuen fører.

7. I hanss egit lossomente (dersom Mar:⁴⁾ tilforne uaar) Maa hand ingen herberge Eller nogen gesterie, Ølsaall⁵⁾ eller andit sliigt holle.

¹⁾ 1. Septbr. udfærdigedes Knud Hansens Bestalling (Friis, Saml. t. dansk Bygnings og Kunsthist. S. 54 f.).

²⁾ Peter Gagelmann.

³⁾ Peter Diderik Paynck.

⁴⁾ Markus Wiblitz, der 8. April 1623 var bleven beskikket til Fiskemester i Kjøbenhavns og Frederiksborg Len.

⁵⁾ o: Ølsalg (ikke Ølsal, Ølstue) s. Mansa, Folkesygdommenes og Sundhedspleiens Hist. i Danm. S. 234 f.

8. Mend (!) wrtegardtzmenden skall hand Aarligen holde regenskab, huormange wnge treer dy haffuer saatt och Podit, saoch huormange Rosentreer och andit sligdt dy haffuer y forrad, Som man y andre haffuer kan bruge.

9. Huad penning for frucht Och andit, som aff haffuen selgiss ¹⁾, derfor skall hand gørre reede for.

10. Hand skall aarligenss fraa sig leffue (!) En for- tegnelse Paa huessom Aff haffuen y forrad Er aff Sur och grøn kaall, agurrecker och andit Slicht.

11. Folckit, som *pro tempore* til haffuens Røcht bliffuer forordnit, Skall icke till anden arbeid brugiss.

236.

1. Septbr. 1623.

Til Christen Thomesen Sehested.

Befaling om et Forhør, som skal holdes over „den tyske Frue“. Hun skal afskedige sin Pige, saafremt hun selv vil blive i Kongens Tjeneste. — *Langebeks Afskr. (efter Orig. i Rosenholms Arkiv 1761) i Kgl. Bibl., Kallske Saml., 4., 439.*

Hues som Christen Thommissøn med den Tyske Frue ²⁾ y Nyckolay Eggebredtz och Hans Pedersøns ³⁾ Neruerelsse, huilcke hiinders Suar skall *protocollere*, skall taale.

1. At hun syn vdgiffuen forpflicht sig nocksom ued att errindre, huorymod ieg formercker, hiinder att haffue tracte- rid allehande, y ted ⁴⁾ til Daalum sig med Børnens *præceptor* ⁵⁾

¹⁾ Ordet er skrevet to Gange.

²⁾ Jvfr. ovfr. S. 303.

³⁾ Kongens Kammertjener, se Brevene 1632—35 S. 129.

⁴⁾ Her mangler Ordet: hun.

⁵⁾ Paa Dalum, Fru Ellen Marsvins Forlening, bleve Kirstine Munks Døtre opdragne. Deres første Lærer, som man kjender, var Enevold Nielsen Randulf, f. 1597, † 1666 som Sognepræst ved Domkirken i Roskilde, hvilken Stilling han havde beklædt siden 1627. I Følge Rentemestr. Regnskaber regnedes hans Løn som Børnens Præceptor fra 15. Oktbr. 1623, og det er derfor muligt, at det er hans forgænger, der omtales i Texten; men det er ikke umuligt, at det dog kan være

haffuer giffuit y kraakell¹⁾, offuer hannem skyndit nogle løsse kompaaner (Som hun ued syn Pyge fraa Othense lod henthe), huilcke samme Skolmeister paa kongens²⁾ truede och wdeskede.

2. At hun hiinders datther laader taale allehande vtillbørlig Snack, Sa och laader hiinder ferris omkring werre end en bundepiige, hiinders piige laader hun rende omkring eptther Nyetyding.

Saframdt hun sligdt icke indstiller och sig ued samme tienystpige skiller, i betrachtning att ieg sligge letferdige folck³⁾ achter att haffue y myt huss, megit mynder huos børnen, Saframdt uy skall lenger bliffue sammen.

Samme Piige løbber neder y Borrestuuen neder aff Porthen y alle wraer paa Slottid.

Huad for *mores* hun holler offuer borde och andenstedtz. ted kan erhfaris aff Ellen Marsuyn.

Actum frederichsborg den 1 *Septembris* Anno 1623.

237.*

8. Septbr. 1623.

Til Christian Friis.

Fra Ibstrup skal sendes Kalkuner og Faareoste. Kongen vil vide, om Gaardene ved Ladegaarden paa Amager tilhøre Bønderne eller ej. Rødt Klæde skal sendes til Frederiksborg. Der skal tænkes paa at indrette en Valkemølle. — *Børringe Kloster*.

Fraa Ibstrup skall hiidskickiss Saa mange gammel kalkunske haaner, som fraa hønerne kan mystis. Du

ham, der menes, eftersom Lønningens Begyndelse ikke altid i Tid falder sammen med Bestillingens Tiltrædelse. At Enevold Randulf 1619 var bleven Hertug Frederiks Præceptor (vistnok kun for en kortere Tid), synes ikke at være omtalt i Regnskaberne (Hundrup. Præster ved Roeskilde Domkirke S. 13 ff. Danske Samlinger 2. R. I, 142 f. Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarch. 1872 S. 186. Smith, Grevinde Ulfeldts Hist. I, VI).

¹⁾ Krakeel (plattysk). Strid, Trætte.

²⁾ Her mangler et Ord (Vegne?).

³⁾ Her mangler Ordet: ikke.

skaldt erfhaare, om gardene paa Aamag y byen, dersom ladgarden ligger y¹⁾, hører bønderne till, elleroch dy haffuer dem som andre bønder y Sieland. Der skall hiid-skickis 80 allen rødt gemen kleede tilatt henge om ueggen. Der uyll tenckiss paa en walckemølle²⁾. Købmenden forhiindrer, aldted dii kan, at kledit, som gørrriss y børnehussit³⁾, icke skall gaa fordt med walcking, huorudoffuer ted forderffuiss. Om man enten møllen paa Iermer skandtze⁴⁾ elleroch den tredemølle dertill kunde bruge, ted kan erfariss. *Vale. Datum* frede: den 8 7tem: Anno 1623.

Christian.

Der er til Ibstrup nogle smaa faareoste, dy skall sendiss hiid.

Udskrift: Chanseleren H: Christian friiss til hande.

238.

13. Oktbr. 1623.

Til Christian Friis.

En Pige skal anbringes paa Kjøbenhavns Ladegaard for der at brænde Brændevin. Kongen udtrykker sin Misfornejelse med Greven af Mansfeld. Svanerne skulle plukkes. — *Geh. Ark.*

-
- ¹⁾ Man maatte nærmest tænke paa Løjtegaard i Taarnby Sogn (Trap, Beskriv. af Danm., 2. Udg., III, 149. Olufsen, Collect. t. et antiqvar.-topogr. Lex. S. 91; men den ligger dog ikke i nogen By.
- ²⁾ Der fandtes dog tidligere en Valkemølle i Kjøbenhavn, nemlig Slottets Vandmølle paa Vandkunsten, som 1620 var bleven forandret dertil (Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskriv. IV, 155).
- ³⁾ Om Børnehusets Gjenoprettelse 1621, dets Adskillelse fra Tugthuset og Klædetilvirkningen som den vigtigste Fabrikation se Nielsen, anf. Skr. III, 367 f.
- ⁴⁾ Om Jermers Skanse, siden Helmers Bastion, se Nielsen, anf. Skr. IV, 443. Brevene 1641—44 S. 137. I Decbr 1623 udbetaltes der gjentagne Gange Tømmermand Abraham Krug Penge paa Regnskab af de 240 sl. Dlr., som vare ham til-sagte „for en Mølle at male Bark med paa Jermers Skanse og for en Mølle at stampe Hamp med paa Bremerholm“ (Rentemestr. Regnsk.).

Denne Piige skall wysses vd Paa ladgarden, huor hun skall besee dy Store brendeuynskedell, Och om derpaa nogit kan fattis, Da skall ted fluess. Saframdt ted nogit snardt kan ske, daa skall hun der bliffue, Och hiinder forskaffis En seng y ted kammer derhuoss, saoch kull och andit, hun behøffuer att gøre aff, Menss om ted Skulle uaare nogit, førend hun kan komme tillatt gøre nogit, daa skall hun komme hiid ygen¹⁾.

Befhall, att Nyckolauss²⁾ kommer hiid strax. Aff huossliggendiss breff Erfhaarer du, huorlediss ted Staartyll med Mansfelderer, gud giffue Pocker haffde hannem henne.
Vale.

Datum frede: den 13 *Octobris Anno* 1623.

Befhall, atty skynder dem med att Iage Suanerne ind och Plucke dem Och syden hiidforskicke dunen.

Christian.

Udskrift: Chanseleren Her Christian friiss tiill hande.

239.

14. Oktbr. 1623.

Til Christian Friis.

Nogle Folk, som Kongens Skrædder og Sølvkammeret have glemt i Kjøbenhavn, skulle sendes ud til Frederiksborg, ligesaa Mesteren for Kobbetækkkerne. Naar Skrædderen antager Folk uden Ordre, skulle de ikke underholdes paa Slottet. Der savnes Havre til Hestene. — *Geh. Ark.*

Myn Skredder³⁾ sauelsom Sølfuerkammerid haffuer glemdt dem tylbaage, huylcke du skalldt Skynde hiid, Och naar Skredderen En andengang vden zeddell antager eller fører folck Paa Slottid, daa skall dy inted Spissis eller Bethalis.

¹⁾ Jvfr. ndfr. S. 328.

²⁾ Vel Nicolaus Eggebrecht, Sekretær i det tydske Kancelli, eller Møntmesteren Nicolaus Schwabe (se ndfr. S. 333).

³⁾ Ernst Møller.

Meysteren aff kobberteckeren skall komme hiid och gørre nogle kobberrender.

Her er ingen haffre, Och haffuer hesten En hell Manid Edt Byug, huorfor der uyll, sau dyt forhanden Er, st[r]ax hiidskickis Och sendiss bud til Syuerdt¹⁾ med Ett Eget bud, athand sender haure fram. *Vale. Datum* frede: den 14 *Octobris Anno* 1623.

Christian.

Udskrift: Chanseleren H: Christian friiss till hande.

240.

18. Oktbr. 1623.

Til Christian Friis.

Det Fruentimmer, som skal brænde Brændevin (paa Kjøbenhavns Ladegaard), skal have en Medhjælperske. Om Gjørdernes Vedligeholdelse ved Ibstrup og om det Antal Kvæg, der skal holdes paa Kjøbenhavns Ladegaard. Abraham Lahaye skal begive sig til Bergen. Der skal sendes Klæde til Frederiksborg og gjøres Guldhægter til Prinsen. Fra Frederiksborg skal sendes Lam til Slagtning i Kjøbenhavn. Paa Dæmningen omkring Ladegaardsmarken (ved Kjøbenhavn) skal plantes Tjørn og Træer. Mogens Ulfeldts Børn skulle have en Advarsel om, at de ikke maa slippe deres Moder løs. — *Geh. Ark.*

Thed kuynndfolck, som skall brende Brendeuynd, skall tilforordniss Ett halffuoxsen kuynndfolck, som hiinder kan hielpe, Och huadfor materie hun begerer att bruge tilatt brende aff, ted skall hiinder forskaffis. Hiinder skall om aarid giffuiss 20 dl. *cur.*: saoch Maanidtz kost. Huorlediss du kandt laade *tractere* med hiinderss opuarter, ted staar derued. Hun, som skall uerre Meyster, kan giffuiss nogit, sa hun holler den anden med. Huad hussum bønder anlanger, Naar gerdene tilskiffis andre, som dem Lucker och holler ued macht ued Ibstrup, Saa er ted tedsamme, huilckit du kandt befaale, atted Strax skeer. Tallid Paa kører Och Øxen Paa ladgarden skall uerre fuld 500, ty

¹⁾ Sigvard Grubbe, Lensmand paa Malmøhus?

ted ¹⁾ vmueligdt, att Paarrid kan forthere 14 laass, yhuor lenge dy ochsaa skall staa, Dertilmed kan man altiid, naar man uyll, bliffue aff med Øxen huoss Slachteren, Dertilmed Skaaniss ochsaa megit foder med den Mask, som giffuess Enparadt kører saoch Øxen. Ifyør gickis selsam om med altiing. *Abraham Lahey* ²⁾ skall begiffue sig till Bergen, hand haffuer aldt fatt syn Paass ³⁾.

Der skall forskickis till frede: myrckegraadt kleede, saamegit Som till thuende kyorteler till mig och Prindtzen, ted uyll uerre gaatt Engelst elle[r] frantz kleede. Der skall gørriss 8 paar guldhechter, som Prindtzen kan bruge y En kyortell fortyll. Der skall fraa frede: med ted første komme nogle laam til køben:, huilcke skall der annammiss och Slachtiss. Y ted kammer, som ted kuynndfolck skall uerre, skall gørriss nogle hylder, huorpaan man kan setthe nogit tyntøy saoch kobber. Ieg ued icke retther, endatt huoss laauerss krøger ⁴⁾ bleff bestyldt nogle sengisteder och Stole till Aabrahamstrup ⁵⁾. En aff wrtegardtzmenden skall forordniss till, som skall Paa demningen Omkring ladgardtzmarcken ⁶⁾ Plante torn saoch hassell, huortill hannem skall skaffis hielp, Baade till att opgraffue dem y Skouen, saoch att fliitthe dem. Hand skall ochsaa Paa dy steeder, som woxe kan, setthe vnge Aske och Røn och dem med huess aff tornen huggiss binde omkring dem.

¹⁾ Her mangler Ordet: er.

²⁾ Jvfr. ovfr. S. 167.

³⁾ Hans Ærinde var at skulle afstikke Gaderne i Byen efter den store Ildebrand 6. April 1623 og tillige befæste den (Norske Rigsregistranter V, 336. 338. Y. Nielsen, Bergen fra de ældste Tider indtil Nutiden S. 319 f.). I Januar 1625 blev han atter sendt til Bergen med et lignende Hverv (først anf. Skr. V, 450).

⁴⁾ Lavrits Thomesen Krøger, Snedker i Kjøbenhavn (Friis, Saml. t. dansk Bygnings- og Kunsthist. S. 49. 141. Nielsen, Kjøbenhavns Diplom. VI, 215).

⁵⁾ Kansleren har her skrevet i Randen: „Rødt 220 alne. Abramst.“ Jvfr. hans Bemærkning til Brevet af 1. Novbr. 1623.

⁶⁾ Om den nyanlagte Ladegaard se ovfr. S. 175.

saatt haarer icke forderffuer dem. Ted Steeg¹⁾ uyll och-saa fiittis, naar bønderne haffuer tiilsaaed. Nu ieg uaar Paa Abrahamstrup, daa Erfhor ieg, at Mogenss wlfeldtz salig Børn alle tre uare Paa Sielsøe och holler frysk huss²⁾. Dy haffuer lagit fogden aff gaarden, wansiet hand

¹⁾ Uden Tvivl Sti.

²⁾ Rigsadmiralen Mogens Ulfeldt til Selsø havde 7. Aug. 1597 ægtet Anne Munk, Datter af Christen Munk til Toberup. Ubekjendte Forhold, som Kongen sigter til ved at omtale hendes „Bedrift“, gave Anledning til, at Ulfeldt med Christian IV's Vidende og Vilje lod hende „indsætte“ paa sin Gaard Selsø, i hvilken „Kustodie“ hun endnu var ved hans Død 15. Juni 1616. Han efterlod sig en Datter, Anne, der blev gift med Kaspar v. Gersdorf, og tre Sønner, Jakob U. til Kars-tofte, Christian U., der døde 1627, og Korfits U. til Krogsdal, der blev dødelig saaret som Viceadmiral under Pros Mund ved dennes Nederlag med den danske Flaade 13. Oktbr. 1644. Farbroderen, Rigsraaden og Rigskansleren Jakob Ulfeldt til Urup, blev de umyndige Børns Værge; han forpagtede Selsø til en vis Johan Petersen, der tillige blev forordnet til Foged over Bønderne, og som tog sit Ophold paa Gaarden. Efter to Aars Forløb overtog den ældste Broder Jakob Værgemaalet for sine Søkende; men da han kort Tid efter rejste udenlands, blev Fætteren Jakob Korfitsen Ulfeldt til Bavelse af Kongen indsat til Værge. Imidlertid havde Jakob Mogens Ulfeldt før sin Bortrejse tilstaaet Fogeden at blive paa Gaarden, og denne opnaede at faa udstedt to Kvitteringer, en af 1618 og en af 1622, for sine Regnskaber uden at have fremlagt disse. Da Jakob U. kom hjem fra sin Rejse, forlangte Brødrene Christian og Korfits at se disse Regnskaber og benægtede Kvitteringernes Gyldighed, dels paa Grund af Jakobs Ungdom, dels fordi han havde været arresteret i Holland, og dels fordi Fætteren var deres Værge. Men Fogeden afslog at fremlægge Regnskaberne, og da ogsaa Bønderne ved en Klage af 17. Septbr. 1623 rettede skarpe Beskyldninger mod ham, forjog de tre Brødre ham af Gaarden, løslode deres hidtil stadig fængslede Moder og yppede Strid med deres Fætter, der klagede over dem til Kancelliet. Kongen blev forb. tret paa dem; 17. Oktbr. 1623 befalede han Christian Ulfeldt at skaffe et nyt Brev med Forlovere paa Faderens Gjæld til ham af 2000 Rdl. (jvfr. ovfr. S. 230), og 12. Januar 1624 udstedtes der et Kongebrev til alle tre Brødre om, at Kongen havde forundret sig over, at de laa paa deres Gaard Selsø; de burde bruge deres Ungdomstid paa anden

haffuer forpachtid gaarden aff derriss werge, Saoch Sluppid Moderen løss aff hiinderss *custodie*, huilckit Sig icke salediss kan Skicke, Eptherdi hinderess bedrifft nocksom Er beuyst. Och huessom sked er, at man *rigore Iuris* med hynder icke haffuer *prosedcrit*, ted Er sked for dy Stockreckelss Skyld. Wyl dy endnu haffue, att huermand skall uyde, huad derriss moder Er for en, daa kan ted Endnu skee tylig nock.

Huorfor du kandt Skriffue Iacob till saoch Corfditz¹⁾, som skall uerre derriss werge, atty raader Bod derpaa, førend landit bliffuer fuldt deraff. *Vale. Datum* Meelbye²⁾ den 18 8to: *Anno* 1623.

Christian.

Udskrift: Chanseleren Her Christian Friiss tiill hande.

Maade, og de skulde derfor snarest mulig efter enhvers Lejlighed begive sig til fremmede Steder. 10. Marts 1624 blev Rigskansleren Jakob Ulfeldt til Urup af Kongen forordnet til at paatage sig Anne Ulfeldts Værgemaal, hvis Christoffer Gersdorf ikke vilde gjøre det. Senere synes dog Kongens Uvilje at være bleven noget formindsket, idet han 23. Decbr. 1624 bevilgede, at Christian Ulfeldt maatte tage sin Moder, „som hidtil paa Selsø haver været anholdt“ (hun maa altsaa paa ny være bleven fængslet), til sig paa sin Gaard Tvis ledig og løs, saaledes at hun maatte søge Kirken, men dog ikke forlade Gaarden. Endelig 27. Jan. 1628, efter Christian Ulfeldts Død, befriedes hun ved et Kongebrev fra sin Anholdelse, saaledes at hun maatte være og blive, hvor hun lystede, men kun indtil Kongen bestemte anderledes (Fynske Tegn. III, 540. 753. Sjæll. Tegn. XXII, 306. 346. Sjæll. Reg. XVIII, 263. Bøndernes Klage og to udat. Breve til Kongen fra Jakob Ulfeldt og fra Christian og Korfits Ulfeldt i Geh. Ark., Topogr. Saml., Selsø. Jakob Ulfeldt til Jørgen Sefeld, 6. Okt. 1623, i Geh. Ark., Indkomne Breve til Kancelliet. Molbechs Udg. af Brevene I, 139. 485).

¹⁾ Hvem Kongen mener med Korfits, vides ikke.

²⁾ En Landsby paa Halvøen Halsnæs, i Nærheden af det nuværende Frederiksværk.

241.

21. Oktbr. 1623.

Til Christian Friis.

Noget Klæde sendes tilbage, og andet forlanges i Stedet. Kjødet af de slagtede Lam skal bruges til Holmen og Børnehuset. Om Møbler til Abrahamstrup. Kongen vil selv bese Afpølingen paa Amager. Tilsynet med Mønten bør forandres, og Møntmesteren skal have sin Afsked. — *Geh. Ark.*

Thed Offuerskickedede kleede¹⁾ sendiss ued denne breffuiss tilbaage ygen, ted er inted thyenligdt dertill, Ieg ted uylle haffue. I kammerid ued kyrcken ligger nogit brundt kleede, huoraff Ett stycke Skall hiidskickiss.

Dy laam, som herfraa kommer, Skall Slachtiss Och till holmen saoch børnehussyt forbrugiss²⁾ Naar dy Sengistad saoch dy bestilthe 12 Stole³⁾ bliffuer ferdig och dydhenskickit, saa kan man dermed hielpe siig. Den wdtrecken Skyffue skall diidhen skyckiss. Saframdt Nyckolauss⁴⁾ skall *continvere*, huessom hand haffuer for, daa uyll endeligenss en anden uerre, som man kan bruge. Naar gud uyll, ieg kommer tilsteede, daa uyll Ieg besehe den affpehling paa Aamager⁵⁾. Der skall strax hiidskickiss 8 tylther gode gullantz Bohr⁶⁾.

Ieg Skreff systegang Renthemeysterne tiill, atty skulle forordne En aff Renthriet tilatt gifue acht paa Myntthen, ty kammertieneren⁷⁾ derpaa icke kan uaare, naar hand med mig Reysser, Andre dertill att bruge Er inted raadeligt. Kunde man haffue myntthen strax ued Renthriet⁸⁾.

1) Jvfr. ovfr. S. 329.

2) Jvfr. ovfr. S. 329.

3) Jvfr. ovfr. S. 329.

4) Vel Nicolaus Schwabe, se ndfr. S. 333.

5) Hang sammen med Fæstningsarbejderne paa Christianshavn; jvfr. ovfr. S. 147 og Lassen, Doc. t. Kiøbenhavns Befæst. Hist. S. 46 f.

6) Bord, Planker.

7) Hans Pedersen.

8) Talen er om den ny Mønt ved Kjøbenhavns Slot, som Kongen paa dette Tidspunkt lod oprette, og til hvilken der i Følge

saatt renthemeisterne ydeligens kunde sehe dertiill. daa uaar ted best, Ochatt icke altyd En Skriffuer haffde ted wnder hender, menss sommetid En, sommetid En anden, ty naar disse Skriffuer och Mynthemesteren faar wenskab med huerandre, Daa gaar ted uyst vd offuer den trydie.

Denne myndtmeister ¹⁾, ted første hand kam hiidygen,

Rentemestr. Regnskab 1623—24 fandt forskjellige Udbetalinger Sted til Møntmesteren Nicolaus Schwabe og Møntskriveren Hans Sørensen. Som det ses, tænkte Kongen først paa at anlægge den ved eller i det saakaldte Renteri. Saaledes kaldtes den gamle Toldbodbygning, der laa paa Slotsholmen, omtrent overfor den nuværende Boldhusgade, fordi Rentekammeret, sandsynligvis allerede fra Frederik II's Tid, havde haft sit Lokale paa Salen i denne Bygning; efter at Toldboden var bleven forlagt derfra omtrent 1619, flyttede ogsaa Kancellierne 1622 ind i den til det nye Brug forandrede Bygning (A. D. Jørgensen, Udsigt over Centraladministrationens Bygningshist. S. 4. Kongen forandrede dog meget snart sin Plan (se Brevet af 24. Oktbr. 1623), og Mønten blev anbragt paa den anden Side af den ydre Slotsgrav i en Bygning ved Holmens Kirke, hvor der tidligere havde været Smedie, derefter Toldbod, og som senere blev til Kirkens Kor. 7. Febr. 1624 fik Stenhuggeren Herman Rolfinck og 24. Febr. s. A. Murmesteren Morten Fund Betaling for Arbejde paa den nyanrettede Mønt ved Holmens Kirke (Capitain Jens Munks Livs og Levnets Beskrivelse, 1723, S. 24. Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskr. IV, 81 ff.). Senere, 1644, blev der indrettet et Møntværksted i en af Fløjene paa selve Slottet, i den gamle hvælvede Raadstue i den gamle Kancellibygning (Brevene 1641—1644 S. 431. Jørgensen, anf. Skr. S. 5).

¹⁾ Sandsynligvis er Talen om Møntmesteren Johan Engelbrecht, der 1620 og 1621 havde møntet for Kongen i Kjøbenhavn og 1622 og 1623 paa Frederiksborg (Beskrivelse over danske Mynter og Medailler i den kgl. Saml. S. xxvi f. Nielsen, Kjøbenhavns Diplom. IV, 770). Kongen havde dog paa denne Tid ogsaa to andre Møntmestre, Johan Post og Nicolaus Schwabe. Johan Post var tillige Guldsmed (Nyrop, Meddel. om dansk Guldsmedekunst S. 47. 50. 139). Nicolaus Schwabe blev 1596 antagen i Kongens Tjeneste som Billedsnider, kaldtes allerede 1603 Kongens Møntmester og fik gjentagne Gange senere nye Bestallinger og Instruxer, saaledes 1618 (i Forening med Johan Post) og 1624. 1615 rejste han i Kongens Ærinde til Prag; 25. Sept. 1628 fik han sin Afsked som Møntmester

daa Spurthe hand sig for, om hand skulle arbeide Paa den forrige maahner. Der hannem bleff aff Pouell Maaler¹⁾ y myn fraauerelsse Suaarid, hannem icke andit att haffue forstaaed, Daa sagde hand, atthand icke begerthe saa lenger att arbeyde. Hand skall ochsaa Strax faa syn affskeen, thedførste denne Smeldtning Er ferdig. Haffde ieg uerrid heer, daa skulle hand inted haffue kommid till att Smelthe. Ted hand kand, ted uyll ieg leere En anden y tree daage. Ted er ganske inted raadeligdt, atty Smelther Paa derriss Eygenhand. *Vale. Datum* frede: den 21 8to: Anno 1623.

Christian.

Udskrift: Chanseleren Her Christian Friiss tiil hande.

(Schlegels Overs. af Slange II, 111. 377. Beskrivelse over danske Mynter S. xxviii. Nyerup, Mag. f. Rejseiagtt. IV, 419 o. fl. St. Nielsen, Kjøbenhavns Diplom., Reg. Scharling, Pengenes synkende Værdi S. 36. Friis, Saml. t. dansk Bygnings- og Kunsthist. S. 3. 258 ff. 267. 373. Ny kirkehist. Saml. VI, 301 ff. 431. Sjæll. Reg. XVII, 537).

- ¹⁾ Povl Rumler (Romler) fik 6. Sept. 1599 Bestalling som Kongens Kontrafejer og Maler og havde i den følgende Tid meget Arbejde med Dekorationen af Frederiksborg Slot. Ved en ny Bestalling af 13. Nov. 1610 blev det paalagt ham at passe paa Gemakkerne og Malerierne paa det nævnte Slot, 1614 nævnes han tillige som Kammertjener og fik 1615 Bestalling som Maler og Opvarter der; endnu 1623 kaldes han „Aufwarter“ paa Frederiksborg. 1620 fik han af Kongen Skjøde paa et Stykke Jord og en Dam ved Hillerød, 1625 Brev paa Kirkens Anpart af Slangerup Sogns Kirketiende og 1629 Bevilling paa Esrom Mølle. At han har haft med Møntvæsenet at gjøre, fremgaar af, at der 1623 blev leveret ham forskjellige Penge, som han skulde formønte til adskillige Sorter nye danske Sølvmenter, hvilke han igjen skulde levere til Rentekammeret (Nyerup, Mag. f. Rejseiagtt. IV, 513. Histor. Tidsskr. IV, 582. Molbechs Udg. af Brevene I, 141. Burman Becker, Vævede Tapeter i Danm., 2. Udg., S. 19. 22. Danske Saml. II, 119. Grundtvig, Meddel. fra Rentekammerarch. 1872. S. 193. Friis, anf. Skr. S. 12. 229. 231. 236 f. 243. 248 ff. 372. Mejborg, Billeder af Livet ved Chr. V's Hof S. 146. Nielsen, Kbhvns Diplom. VI, 168. Weilbach, Dansk Konstnerlexikon S. 595 (hvor der uden Grund antages Muligheden af to Malere af samme Navn). Rentemestr. Regnskab.).

242.*

22. Oktbr. 1623.

Resolutioner om de Straffe, som en Del paa Bremerholm hensatte Fanger skulle lide. — *Geh. Ark., Aftev. fra Marineminist., Fasc. 357, Nr. 14.*

Fanger, som gaar wdi Iernn her
Paa Holmen, som icke Enndnu
aff dennd høye Øffrigheed ehr
bleffuenn forordnet, huor
lennge de schall gaa.

Ienns Anderssens, som Knud Skall gaa y Iernn 3 aar.
Ridefouget¹⁾ haffuer ladet hidsende
her aff Kiøbennhaffnns lehnn,
formedellst hannnd haffuer wnduigt
hanns Egte hustru och begiffuet
sig till Ballerup till enn Anndenn
quindfolck och leffuedt med hinder
som wdj Egteschaff vdj trei fiering
Aars tid, Er dømbt for saadann
hanns forseellse at straffes paa
Liffuet, wdenn øffrighedenn will
hannem Anderledes benaade.
Komb i Iernet dennd 2 Nouember
Anno 1622.

Madtz Børgesenn, som Fre- Ted bliffuer ued Dommen.
rich Reedtzs²⁾ haffuer ladet hid-
ssennende fraa Trøgeuellde, forme-
dellst hannnd ehr bleffuenn oppe-
tagen och befundenn for enn
ledegienger och omsøgt med ett
quindfolck, som hannnd haffuer
liget wdj Itt slemt leffnet med,
ehr dømbt at gaae i Iernn i tou
Aar. Komb i Iernit dend 2
Nouember Anno 1622.

Søffrenn Iennsens thømmer- Skall gaa y Iern 4 aar.
mandd, som ehr hidschichet fraa
Rodschille, for hand haffuer
stollen Enn bredbil, Enn bund-
øxe³⁾, Enn Naffuer⁴⁾ och Enn

1) Knud Jørgensen.

2) Lensmand paa Tryggevælde.

3) Baandøxe eller mulig Bindøxe.

4) Naver, et grovt Bor.

Syldøxe¹⁾ fraa enn thømmermand der i Raadschilde som ehr worderet for xj ~~ſ~~, ehr dæmbt till galle och greenn. Komb i Iernit dennd 2 Ianuarij *Anno* 1623.

Olluff Lauridssenn, hidschicket fraa Aggershus lehn, som Ienns lull haffuer ladet frembsende, for hannd haffuer stollenn enn hatt. Enn langbøsse, Enn wllenschiorrtte, thou Par klede bogser, Enn scharff øxe Och threj Oste paa Adtschelligesteder, Och ellers tillagt Andet thiuffuerj paa Adtschelligesteder at haffue bedreffuenn effter dommens Indhold, Och Rømbt affkong: Mayttz: schiff wdj Frerichstad, Item ligget wdi It slemt leffnnet med Itt quinfolch och Afflet børnn med hinder, Er dæmbt fraa lifluet for samme thiuffuerj. Komb i Iernit dennd 3 Ianuarij *Anno* 1623.

Stou Gystassenn Einnerenn, enn baadtzsmannnd her paa hollmenn, som haffuer paa sin wagt paa kong: Mayttz: schiff *Elephanten* forholdet sig wtrouligenn och stollenn och forkommet Itt støche blye aff Cabysenn och solld till enn schomager for j r ~~ſ~~, ehr dæmbt till thiuffstraff. Komb i Iernit dennd 23 *december Anno* 1623.

Arent Arenntssenn, Enn Bøsseschøtter fraa thiughusset, som haffuer haft wagt paa samme schiff och ehr beschyllt for at schulle haffue haft noget kaaber i sin koye i schibet och tilsammen banncket med enn legte hammer, huilcket hand dog heygeligen benegted, Och effterdj Ingenn koester hoes hannem ehr bleffuenn befundenn eller nogennstedtz at

¹⁾ Syløxe, en spidsbladet Øxe.

haffue solld. som hannem kunde Offuerbeuises, Daa effterdj hannd dog haffuer werret wagt paa schiffuet och icke haffuer giffuenn øffrigheden tilkiennde, straxs saadann tiuffuerij paa schiffuet ehr bedreffuenn. Er hannd till dømbt at gaae i Iern for hans forseellse paa thou Aars tid. Komb i Iernit dennd 23 december Anno 1622.

Rassmus Pedersenn Bøse- Ted bliffuer ued Dommen. schötter, som vdi lige maader haffuer werret wagt paa samme schiff och ehr beschyllt for, at hannd schulle haffue weest, at samme blye och kaaber bleff forkommenn och Affreebenn, och icke gaff øffrigheden det tillkiennde, huilcket hand dog hoigeligenn benegted, ehr dømbt at gaae i Iernit for hans forseellse Itt Aars tid. Komb i Iernit dennd 23 december Anno 1622.

Laur Lauridssenn Offuerdall, Skall gaa 3 aar y Iern. Enn baadtzsmannnd her aff holmenn, som haffuer haft wagt paa kong: Mayttz: schiffue Ellephanntenn och Liubsche Daffuet¹⁾ och der affbrudt noget kober och blye aff kabiusenn och bortstolenn, Ehr dømbt at haffue forbrudt hanns Liff till galle och greenn. Komb i Iernit dennd 13 december Anno 1622.

Laur Pederssenn Marstrand, Ted bliffuer ued Dommen. Bøsseschötter, som haffuer haft wagt paa samme schiffue och wist aff samme tiuffuerij at sige Och icke haffuer giffuen øffrighedenn tillkiennde, der saadann ehr scheid, ehr dømbt at gaae i Iernn for hanns forseellse hallff Andet Aars tid. Komb i Iernn dennd 13 10ber 1622.

¹⁾ Lybske David.

Christoffer Thordssen och Skall gaa y 3 aar y Iern. Mougens Jacobsen Stauanger, thou Baadsmend, som nogen tid forledenn ehre forsettligeuiss och oplagt huff wdgaenn och ladet sich befinde paa gader och Stræder her i Kiøbennhaffnn at Røffue och stielle fraa folck huffuer, kaaber, huorudoffuer de om Nattetide imellem dennd 25 Och 26 Nouemher Nest forledenn Aar ehre paa grebenn och sidenn den tid her wdj Raadhus kiellerenn fengseligenn Andholdenn. Ehr dømbt at slaaes i Iernn for saadann deres begannngne Missgierninger och der wdj Att Arbeide, saa lennge dennd gunstige Øffrigheeds willie tillsiger. Komb i Iernet dennd 18 *Ianuarij* 1623.

Hanns Thommesenn, som her knud¹⁾ wdj Øllsemagle her i Siellann haffuer ladet hidsennde, for hand haffuer forkommet och forsatt thou hestegiellinger for hannem, som hannd fick hannem at schulle selge for hannem, Och icke kunde finde samme heste Igienn eller faa Penge for dennem, Er dømbt att hennføres i kong: Mayttzs: Iernn och fengssell paa hanns Mayttzs: Arbeide, Indtall hannd Aff høye Øffrigheed kannd bliffue benaadet. Komb i Iernet dennd 28 *Ianuarij Anno* 1623²⁾.

Peitter Bouffuert, som Siffuer Ted bliffuer ued dommen. Paausch haffuer ladet hidsennde

Skall gaa saalenge y Iern, indtill hand bethaler Presten hanns heste.

¹⁾ Knud Jensen, Præst i Ølsemagle.

²⁾ Vedlagt findes en Seddel, udstedt 21. April 1625, hvorved Rasmus Jensen, Ladegaardsfoged paa Kongens store ny Ladegaard ved Kjøbenhavn, bevidner, at Hans Thomesen og Klavs Albretsen af Kongen ere blevne løsladte af deres Fængsel, saa at de maa tjene hvem der har dem behov.

fraa Ytters¹⁾ i Landhollstenn for schiells ord Och wbequemmelige talle, Er dombt at gaee i Iernn och fengsell paa kong: Mayttzs: Arbeide i fire Aars tid. Komb i Iernn thennd 4 *februarij Anno* 1623.

Engell Iennssenn, hidschicket fraa Landtzskronne, formedellst handd haffuer stollen thuende heste deken, Enn handlögte, Ett kneppe hamp, som ehr worderit for Nhj Marck, Och haffuer wdbrudt aff byenns fengssell der sammestedtzs, ehr dombt at straffes i kong: Mayttzs: fengsell och Arbeide effter hans Mayttzs: Manddatt. Komb i Iernet dennd 10 *februarij Anno* 1623²⁾).

Olluff Hannsenn, som Borgmestere och Raad haffuer ladet hidssennde fraa Hellsingør, formedellst handd haffuer forsiet sinn wagt och till med wtrouiligen begiffuenn ssig paa Høilickenn Petter thømmersmans lofft at wille stielle, Er dombt at forschickes paa kong: Mayttzs: Arbeide till fengsell och trelldomb at straffes som Annder thiuffue. Komb i Iernet dennd 6 *februarij Anno* 1623.

Børge Andersenn, hidschicket fraa Warbierge slott, formedellst handd med Erørige schiellds Ord haffuer offuer Iillet ssine grande och Nabouer, Item med hug och slaug wdj deres Eggett huss Offuerfalden baade bunden och hanns hustru, thill med om Nattetide Rømmet aff sit fengsell och offuerkrøbenn kong: Mayttzs: Mure paa hanns

¹⁾ Uetersen. Sigward Pogwisch var Provst for Uetersen Kloster.

²⁾ Randbemærkning: Død.

Mayttz: slotte och feste, Er dæmbt at straffes paa hanns halls, wdenn Øffrighedenn hannem Annderledes will benaade. Komb i Iernet dennd 7 *februarij* Anno 1623.

Hanns Christoffersenn, som Ted bliffuer derued. Borgemestere och Raad i Slangerup haffuer ladet hidssennde, for handd haffuer stollenn enn lidenn sølffschie Och enn hatt, till med ehr oppetaggenn for enn Ledegiengger, ehr dæmbt at gaae i Iernn paa kong: Mayttz: Arbeide wdj threj Aars tid. Komb i Iernit thennd 8 *februarij* Anno 1623.

Niels Mortenssenn, hidschicket fraa Lundt, formedellst handd haffuer thruid och wndsagt een grydestøffuer paa Liffuet och lagt sig efter hans hustru och ført hinder wdj ett slemt Røgte Och forpligted sig at Entholde sig der fraa byenn och det dog icke haffuer effterkomet effter dommens widere Indholdt, Och efftersom handd her paa holmenn enn tidlang haffuer werret i Iernn hous fangernne, ehr handd bortræmbt her fraa Och brøtt kong: Mayttz: Iernn, som hand waar med behefted. ehr dæmbt at haffue forbrudt sit Liff till gallie och green. Komb i Iernet dennd 15 *februarij* Anno 1623.

Hermand Beckier, hidschicket fraa Kiøge, formedellst handd haffuer slagenn och saargiordt och Ilde lytt enn aff byenns tiennere i ssit Annssigt, der hand wille foundre hannem i Rette, ehr dæmbt at haffue forbrudt hanns halls. Komb i Iernit dend 26 *februarij* Anno 1623.

Skall gaa y 5 Aar y Iern, och om formerkiss kan, atthand uill vnduyge, daa skall hand straffis Paa liffuid.

Skall gaa y 4 aar I Iern.

Søffrenn Thæckier hidschicket fraa Hellsinger, formedellst hann d haffuer stollenn Itt thæppe aff enn Mands haffue Och holdt Itt scharnns hus med Atschillige folck hous ssig, Er dømbt thill kong: Mayttz: Arbed at straffes wid fængsell och Arbeid, som vidbør. Komb v d j Iernit dend 14 Martij 1623.

Claus Willumssenn, hidschicket fraa slotted Och Ingenn domb med hannem, berettes, at hann schall werre wdbrut aff tugthuset. Komb i Iernit dend 15 Martij Anno 1623²⁾.

Peder Ollsenn, hidschicket fraa Hellsinger, formedellst hand ehr Oppetagenn for enn Ledegiengier och haffuer Indslaugenn nogenn winduffuer for thuende gott folck der i byenn om Natte tide, ehr dømbt att straffes i fængsell och trældomb, som widbør. Komb i Iernit dend 21 Martij 1623.

Claus Nann, hidschicket fraa Flensborg, formedellst, som berettes, Att hann schulle haffue werret Antagenn for soldatt och tagenn penge paa haandenn, Och sidenn Endtuigt fraa Companiet. Komb i Iernit dend 26 Martij 1623 Och Ingenn domb med hannem

Karstenn Schiøtt och Hanns Boutt, som først ehr frembsenn fraa Landhollstenn, formedellst de haffuer tagen nogen Penge fraa enn søffarende Mand Och enn tidlang haffuer sett wd det blaatornn her paa slotted Och vdbørdt aff fængselet Och sidenn

1) Her mangler Ordet: Aar.

2) Senere Randbemærkning: „Er he[n]gtt.“

paa greben igien. Komb i Iernit dend 26 Martij Och Ingen domb med dennem¹⁾.

Iacob Christensenn och Skall skickiss til thucht hussit Olluff Iennsenn, wdschicket y Iernen och brugiss her fraa slotted, formedelst de ehre wdbrudt och wnduigt aff Sammstedtz. thugt huset. Komb i Iernit dend 29 Martij och Ingenn domb med dennem.

Laurs Iacobsenn och Laurids Skall gaa y 4 aar y Iern. Pedersen fraa Hadersløff, som ehr wdschicket her fraa slotted, formenis, at de schulle haffue brut enn kirche der i Lanthollstenn och stollenn Noget bort. Komb i Iernit dend 17 Aprilj Och Ingenn domb med dennem.

ChristenMadsenn, hidschicket Skall gaa y 4 aar y Iern. fraa Duholmskloster, formedellst hand vtillberligenn med slaugsmaall thrussell och Oprørsche gierninger haffuer Andstellet sig der paa Lennet Och forpligted sig weed sin Halls saadant at wille Affstaae och det dog icke haffuer villet effterkommet effter dommens wittløfftige Indholld. Er dømbt at haffue forbrudt hanns halls effter hanns Egenn forpligtes Indholld. Komb i Iernit dend 18 Aprilis 1623.

Henndrich Iennsenn, hidschicket fraa Nested for Offuerlast med slaugsmaall och Røffuerj, hand haffuer begangen paa fattige folck wden orsag eller tillgang, Och haffuer omløbenn med vrigtige Pas, ehre dømbt at straffes i i Iernn och fengsell paa kong: Mayttz: Arbeide. Komb i Iernit dend 17 Martij Anno 1623.

Iacob Guttormbsenn, hidschicket fraa Thønsbierge lehn, formedellst hand haffuer stollenn

¹⁾ Senere Tilføjelse: Fik Pas den 4. Maj 1625.

6 dr. *in specie* och enn fiering Rugmøll fraa enn Mandd der paa Lennet, ehr dæmbt at haffue forbrut sit Liff. Komb i Iernit dend 18 Aprillj 1623.

Thommes Meideborge, Enn thømmermand, som her Candseler haffuer ladet wdsende her fraa slotted. Kom i Iernitt dend 21 Aprilis Anno 1623 Och Ingenn domb med dennem (!).

Rasmus Christensen och Christenn Rasmusenn, som Erenst Normand haffuer ladet hidsennende fraa Korsøhr, formedellst wlonglig Redschab, som de haffuer hulldenn paa deres schude, som Mastenn Nedfald och Ihiellslog førstlig Naade Prindsenns schredersuend, Erre dæmbt at haffue Orsage i samme wlyckelige tilfald och drab, derfor i kong: Mayttz: Naade och wnaade. Komb i Iernit dend 6 Majj Anno 1623¹.

Rasmuss Iørgensenn, hidschicket fraa Landskronne slott, formedellst wlonglige Oppebørszell, som hand haffuer Oppebaarenn aff bønnder derpaa lennet for dauguerck Och thorffue at Agge, Ehr dæmbt till Iernn och fengssell her paa hollmen, vden denn høye Øffrigheed hannem Anderledes will benaade. Komb i Iernitt dend 8 Majj 1623.

Søffrenn Aagesenn, som er hidssenndt fraa Soerkloster, formedellst hand med slagsmaall haffuer offuerfaldet och trælboleret²) schollenns bunde wdenn

Skall arbeide y thucht hussit huess tømmerarbeide de[r] kan falle och hannem affregniss indtill hand be-taaler, huissom hand mere, End hanss fortingning uaar, haffuer oppeborrid.

Faderen Er forløffuid och sønnen ephterladt att forskaffe paa hanss bekostning en y syt sted, som y uynther kan terske Paa ladgarden.

Skaal gaa paa 2 aar y Iern.

Skall paa 3 aar gaa y Iern.

¹) Senere Tilføjelse: Udkommen.

²) Enten tribuleret (efter det Franske) eller trælbæret = pryglet (Molbech, Glossarium II, 209 f.).

schießlich och billig Orsage och om Paasche hellige dage kommenn druckenn i kirckenn och vnder tienesten med Bullder och vschickeligheed sig som en guds ordss foragtere meget ilde Andstillet, Er dømbt att slaaes i Iernn och hennføres paa kong: Mayttzs: Arbeide. Komb i Iernit dend 14 Majj 1623.

Laurids Annderssenn, hidschicket fraa Hellsingborge slott, formedellst hannd haffuer Offuerfalldenn enn Prest och sagt sig at werre hanns slegt, Med Anded mere vschickeligheed, hannd haffuer brugt effter dommens Indhold, Och Oppetagenn for enn Lössgienger, Ehr dømbt till fengssell och Arbeit. Komb i Iernitt dend 15 Majj Anno 1623.

Skall gaa 3 aar y Iern.

Iochumb Lamp, som slotzsfougedenn¹⁾ haffuer ladet hid wdssennde fraaslotted, huilcked(!) berettes att werre hidsennnd fraa Gotterup for beliggelse maall Och sidenn lull haffuer werret Anholddenn paa ded blaa tornn. Komb i Iernit dend 7 Iunnij Anno 1623 Och Ingen domb eller schr[i]ftlig beschedenn med hannem.

Skall gaa 2 aar y Iern.

Hanns Pouellsenn, hidschicket fraa Ribe, formedellst hannd Emod thuennde stercke wdgiffne forpligter paa hanns halls haffuer wdslagen winduffuer och brugt slaugsmaall der i byenn Och derfore fredløs suorenn effter *Recesen*, Item for sin schiells Mund Och Erre Røriige ord dielt for enn Løgnere Och forholdt sig wtillberligen vnder Predickenn och Anddertider, Er dømbt at

Skall gaa y 4 aar y Iern.

¹⁾ Hans Merckel v. Schmalkalden.

haffue forbrudt hanns halls. Komb i Iernit dend 16 Iunnij Anno 1623.

Peder Oggessenn, som ehr hidschicket fraa Sellidsborge, formedellst handd haffuer stollenn Enn Øxe, Enn thrøye, Noget garnn Och enn lidenn sellff Naall, som ehr worderet for 11 R , ehr dømbt till galle och grenn. Komb i Iernit dend 19 Iunij 1623.

Ienns Willdmandd, hidschicket fraa Trundhiemb, formedellst handd haffuer *supliceret* till Tage Tott¹⁾ Och der wdj gandsche groffueligenn schieldet paa Borge-mestere Olluff Iennsenn och hanns Medbroder sambt byefougden. deres ære till forkleinring. Och ded iche kannd beuisse Item giort Mytterj och oprør med Borgerschaffuet och dennem till Opsetsighed *instigeret*, Med Andet mere effter dommens Indholdt, Er dømbt at haffue forbrudt hans halls. Komb i Iernit dend 24 Iunij 1623.

Hanns Suendssen snedkier, som ehr hidschicket fraa Frederichsborge. formedellst handd ehr bleffuen befundenn med noget aff kong: Maytts: thømmer, som handd iche kunde fae hiemmell till, Er dømbt at straffes for samme tømmer som for whiem-melltd wdj Iernn och fengssell effter hanns Maytts: egenn benaadell-sse. Komb i Iernit dend 25 Iunnij Anno 1623.

Peiter Lamp, som sloudsfougedenn²⁾ loud wdschicke her paa holmen, formedellst handd ehr wduigt fraa waaldmestere

Skall gaa 3 aar y Iern.

Skal gaa 4 aar y Iern.

Er løsgiffuen.

ygen.

¹⁾ Tage Thott Andersen, Lensmand i Throndhjem.

²⁾ Se Noten til S. 344.

wdenn westerport¹⁾. Komb i Iernit dennd 15 Iullij *Anno* 1623 Och Ingen domb med hannem.

Anders Nielsen Huadløer, enn Baadtzmand, som haffuer werret med kong: Maytts: schiff Raphaell och der paa schiffuet forsiet sig Och stollenn noget smaat Plønderij fraa de Andre baadsmend, ehr dømpt till at henges i bouspredet. Komb i Iernit dennd 14 Iullij 1623

Hendrich Luckou, smede-ssuend aff den store smedie, som haffuer stucken iij schollpund Iernn hous sig, som hand ville haffue med ssg i byen och stollenn i ssmidenn, ehr dømpt at gaae i Iernn for hans forseellse till Iull førstkommendes. Komb i Iernit dend 15 Iullj *Anno* 1623.

Laurs Iensenn, Rasmus Pedersen schoumager, Hanns Iørgensenn och Søffren Mortensenn, som ehr bleffuen hidssend fraa Halldsteedklosters lehnn, formedellst di haffuer tagenn enn trollquinde aff enn woggen och gaaet der med henn och søgt fiellster²⁾, der hun schulle førres till lanstinget, ehre dømpt fraa deres halls och deres Bousslød at were forfalldenn till dires herschab. Komb i Iernit dend 2 Augustj *Anno* 1623.

Madtz Hellessenn, hidschicket fraa Nyborge. formedellst hannd haffuer tagenn Itt Iernn bundenn schrinn atf enn ferge och ville forrychke, ehr dømpt till thiuffstraff. Komb i Iernit dend 2 Augustj 1623³⁾.

Skall gaa y 3 aar y Iern y Smydien och dog foruaariss om natten huoss di andre fanger.

Skall gaa y Iern 4 aar.

Skaell 3 aar gaa y Iern.

¹⁾ Thomas Hansen.

²⁾ Fjælster, Skjul (Kalkar, Ordbog I, 554).

³⁾ Senere Tilføjelse: Fik Pas in Aprili 1625.

Bertell fischer och Laurids Ted bliffuer ued dommen. Christoffersen, som Axell Wrnne¹⁾ haffuer ladet hidsende fraa Ringsted for deres Misgierninger effter Itt *Messiu*e breffs formell- ding, som wellbemellte Axell Wrnne med dennem loud hid- ssende, och formelldes i samme breff, Att hand haffuer bekommet kong: Mayttz: breff och befal- ling, att de schulle gaae i Iernn i Otte Aar. Komb i Iernit dennd 26 Augustj Och Ingenn Andenn domb med dennem.

Iørgenn Madssenn, hidschi- Skall gaa 2 aar y Iern. cket fraa ²⁾, formedellst hand haffuer stollenn 16 Allen hampegarnslerffuet fraa enn bunde, ehr dombt till gallenn och bundenn sin koester Igienn, wdenn den høye øffrigheed hannem will benaade. Komb i Iernit dennd 11 *September Anno 1623*³⁾.

Madtz Hannssenn, hidschi- Skall gaa 3 aar y Iern. cket fraa Lund, formedellst hand haffuer ligget vdj Aabennbare hoer med Itt quindfolck der i byenn och wdbrudt aff byenns fængsell och wnduigt och sidenn kommen till byenn igienn och brugt hanns førige bedriff och Ondegierninger, ehr dombt i kongensNaade och wnaade. Komb i Iernit dennd 23 *Sept: 1623*.

Hanns Pedersenn, hidschicket Skall gaa 4 aa[r] y Iern. fraa Rodschille, formedellst hand haffuer stollenn enn stud fraa enn bunde i Sallssløff⁴⁾, som ehr wor- deret for 10 dlr., ehr dombt till galle och gren. Komb i Iernit dennd 25 *September Anno 1623*.

1) Lensmand paa Ringsted Kloster.

2) Aaben Plads til Navnet.

3) Senere Tilføjeelse: Død.

4) Sallev, i Snoldelev Sogn, Tune Herred.

Niells Pedersenn, Enn wng Skall gaa 2 aar y Iern. drenng, som er hidschicket fraa Ballerup her paa Kiøbenhaffns lehn, formedellst hand haffuer werret med och efterfulld nogenn thiuffue wdenn westerport, som haffuer stollenn kiør, stude, queg, kaaber, kløder, Penge Och Andet Atschelligt paa Adschelligsteder her i Landet effter dommens Indholldt, ehr dømbt well at haffue fortiendt galle och green, Menn formedellst hans wmøndige Aare Och hand iche ehr kommenn till hans schiells Aar, da at straffes paa kroppen i kong: Mayttzs: fængsell. Komb i Iernit thennd 30 September Anno 1623¹⁾.

Actum frede: den 22 Octo: Anno 1623.

243.

24. Oktbr. 1623.

Til Christian Friis.

Om Planker, der skulle sendes til Frederiksborg; om Anbringelsen af Mønten ved Kjøbenhavns Slot; om de trykte Tidenders Upaalidelighed og om Bethlen Gabors Fremmarsch. — *Gch. Ark.*

Epthardi der er ingen aff dy gullandske boer, daa uyll saamange andre tycke deeler hiidskickis. Myndtuerckit att haffue y Anderss Olffsøns²⁾ kuaarter Epthar Rentemeisterenss³⁾ meening, ted er inted uerdt, ty dy skulle baade sielff Saoch y Chanselierne faa Liidit Roelighed⁴⁾ Heer er mit Sengikammer langdt fraa dem⁵⁾, dog kan ieg høre huer Slaag, naar ted Er stille. Waar ted icke, for atty skulle haffue gang Paa Slottid, daa uaar

¹⁾ Senere Tilføjelse: Er død.

²⁾ Renteskriveren Anders Olsen, se ovfr. S. 152.

³⁾ Axel Arenfeldt og Christoffer Urne vare Rentemestre.

⁴⁾ Jvfr. ovfr. S. 332 f.

⁵⁾ Talen er om Mønten paa Frederiksborg, se ovfr. S. 248.

dertill ingen bedre pladtz end y den gamle Raadstuue, ty ted er ued Iorden¹⁾).

Herhuoss Sender Ieg dig en zeddell paa nogle Snorer och andit tøy, som til myne kleeder skall. Snorene skall gørriss aff fyn guld. Dy tryckte tydinger fick ieg yafftis, huilcke erre herhuoss. Y dy forrige haffde dy saatt, huilcken dag och paa huilcken Steed den regerendiss herre aff brunsuig uaar død, Och hand haffuer icke hafft et hoffueduerck. Ieg fik bud ygaar derfraa. Dy haffuer y aar nu thuendegang sagdt hannem død. Ieg tencker, dy skryffuer, som dy gerne saa ted. Er dysse tyding uysse om Betlehem, daa tør ted same uell forandre *statum germaniæ*²⁾. *Vale. Datum* frede: den 24 *Octobris Anno* 1623.

Christian.

Udskrift: Chanseleren Her Christian Friiss tiil hande.

244.

25. Oktbr. 1623.

Til Christian Friis.

Kongen forlanger at se den nedersachsiske Kredses Skrivelser om at laane 4 Stykker Skyts. — *Geh. Ark.*

Laad En aff ted tydtske Chanselie leede Op, huessom aff den Neddersexige kreydtz bleff wdgiffuen anlangendiss dy 4 Stycker, dennom bleff laandt nu Syst, Och tag ted Strax medtig herud.

Actum y haffuen 25 *Sto: Anno* 1623³⁾.

¹⁾ Jvfr. ovfr. S. 333.

²⁾ Fyrsten af Siebenbürgen Bethlen Gabor var i August 1623 brudt op med sin Hær fra Siebenbürgen gennem Ungarn; i Oktbr. var han falden ind i Mähren og truede Nedre-Østrig.

³⁾ Kansleren har skrevet udenpaa Sedlen: „Bleff hans kong. May. same Afften leueriid, som det beholt“.

245.

30. Oktbr. 1623.

Til Christian Friis.

Om Modtagelsen af nogle Russere, med Hensyn til hvilke det ikke vides, om der er en virkelig Gesandt blandt dem. — *Geh. Ark.*

Du kandt taale med dy Rysser och taage breffuen aff dem, om dy dem uyll faa fraasig, Och Er ingen thuyffuell, att saframdt dy faar dem fraa sig, daa Erre der ingen gesanther deryblandt, Och saframdt Der uaar En fulmechtiger gesanther yblandt, daa kan man Ordinare en aff Skybskaapiteynerne till En *prestaff*¹⁾ for dem. Ellerss kan ted *gørre*, yhuem man nest forhanden haffuer²⁾. *Vale.*
Datum frede: den 30 *Octo.* Anno 1623.

Christian.

Udskrift: Chansleren H: Christian friiss til hande.

246.*

Oktbr. 1623.

Til Christian Friis(?).

Just Høg har været hos Kongen, men er foreløbig vist til Sorø. Han skal have sin Bestalling og aflægge Ed. — *Geh. Ark.*

Iost høg haffuer uerrid heer, huylcken Ieg ygen haffuer henuyst till Soer, indtill hand haffuer annammit ted, huil-

¹⁾ En opvartende Kavaller (Histor. Calender I, 1814, S. 106).

²⁾ I et Brev af 9 Novbr. til Storfyrsten af Moskau Michael Feodorowitsch anerkjendte Christian IV Modtagelsen af hans Brev af 28. Aug., som Gesandten Bogdan Lupandin og Tolken Ignato Cutzina havde overleveret ham 4. Novbr. paa Ibstrup. Brevet var et Forsvar for, at en russisk Embedsmand havde anholdt en kjøbenhavnsk Borger Clement Blume (se om ham Grundtvig, Meddel. fra Rentekammerarch. 1872 S. 178), og hans Varer og ført ham til Archangel, hvor han dog senere atter var bleven løsgiven. I sit Svar hævdede Christian IV sin Ret over Lapland (Ausländ. Reg.). Samme Dag udstedtes der et Pas for de to Russere, der vilde begive sig gennem Skaane til Sverig (Sjæll. Reg. XVII, 394). 4. Decbr. fik Johan Eriksen, Gjæstgiver i Kjøbenhavn, Betaling for Fortæring til to russiske Gesandter (Rentem. Regnsk.). Jvfr. Slange S. 502.

cket hannem aff Papenheim och Ernst Norman skall leffueriss. Hand skulle vell haffue syn bestilling och gørre syn Eed¹⁾.

Datum ut in literis.

247.

1. Novbr. 1623.

Til Christian Friis.

En Række Befalinger om Arbejder paa Frederiksborg, Beldringe og Børsen, om Tømmerindkjøb, om Støbning af Billeder, om Senge, der skulle leveres Kromanden ved Frederiksborg, og om Bryggeren paa Ibstrups Befordring. — *Gch. Ark.*

Memoriell.

1. Der er bestyldt nogle Lyster Omkring ueggen y kyrcken til frede: huoss den forrige Slotzsnecker²⁾, huorpther Skall Spørriss, om hand dermed er tyluercks.

2. Om der faariss fordt med den Laade, som bleff bestyldt at skulle ophuggiss til Beldering, saoch den mølle, som Ochsaa skulle til Beldering³⁾.

3. Der skall bestilliss tømmer til dy Brokaar ued *Croneborrig*, huorsom man ted best kan bekomme.

4. Dy kramboer Paa børsen Skall fortyngiss, saatt

¹⁾ 30. Juni 1623 havde Just Høg faaet Brev om at være Hofmester paa det nye Akademi i Sorø. 7. Juli fik Forstanderen for Sorø Skole, Hans Steffensen, Brev om paa Anfordring at overlevere Klosteret og Skolen til ham, og 15. Okt. Lensmændene paa Holbæk og Antvorskov, Alexander Rabe v. Papenheim og Ernst Normand, Breve om at levere ham Inventariet, hvilken Overlevering foregik 30. Okt. (Tauber, Udsigt over Sorø Academies Forfatn. S. VIII. x ff. Sjæll. Tegn. XXII, 256. Sjæll. Reg. XVII, 391).

²⁾ Skulde det være Villum Mohr (Friis, Saml. t. dansk Bygningshist. S. 28. 31, hvor det dog formodes, at han døde inden 1619)? Hans Barchmann (om hvem se Brevene 1632—35 S. 183 f.) var 1623 Hofsnedker.

³⁾ 29. Novbr. 1623 fik Tømmermanden Frederik Christian Betaling for Arbejdet paa et Hus og en Mølle, han skulde ophugge paa Beldringe (Rentemestr. Regnsk.).

tømmerid y forrad kan tørriss, Och paated dy skall icke løbe uylt derudi, Daa skall der gørriss thuende, huorepther dy dennom syden kan Retthe¹⁾.

5. Hanss Steenuynckell Skall tilholdiss, atthand ferdiggør ted affrydtz til *portalid* for Børssen²⁾.

6. Med Bøssesløberen skall *accorderis*, athand Støber dy thuende bylleder. som *Italianeren* formede³⁾, Saoch den hest⁴⁾, huorhuoss (saaframdt hand ted antager) hand sig skall *obligere*, naar hand ted arbeide uil leffuere.

7. Der Staar nogle Sengisteeder Paa Ibstrup, huoraff 4 aff dy Slettyste skall leggis Paa en Rustuogen och forskyckis till kroen for frede: och leffueriss kroemanden Sammestedtzt.

8. Den brygger Paa Ibstrup beklager sig icke att kunde bliffue befoddrid, huorudoffuer der gaar stor bekostning, huilkit uyll *remedieris*.

9. Naar dii kramboder paa Børssen bliffuer fortyngit, Daa uyll derhuoss tillyge tenckiss Paa beslaag til dørre Och Slaaguaynduer, Saoch dy wnderste uynduer Paa Børssen,

¹⁾ Tømmermester Fidt Kragen (om hvem se Brevene 1632—35 S. 192) overtog Indretningen af Kramboderne paa Børsen (Lassen, Bidrag t. Børsens Hist. S. 28).

²⁾ Stenhuggeren Lorens Steenwinkel havde allerede før sin Død 1619 gjort en Portal til Børsen færdig; naar der derfor her tales om en Tegning til en Portal, som Broderen Hans S. skal gjøre færdig, formoder Lassen (anf. Skr. S. 18 f., jvfr. S. 7 f.), at der 1623 er foretaget en Forandring med den under Opførelse værende Bygning, saaledes at Indgangen er flyttet fra den nederste til den øverste Etage.

³⁾ Talen er vistnok om to Billeder, „det ene siddende, som holder begge Hænder paa en Fod, det andet et Billede af Materie“, som den italienske Billedhugger Gravile (se ovfr. S. 192. 321) havde formet (Friis, Saml. t. dansk Bygningshist. S. 267) De skulde anbringes paa en Høj ved Rosenborg (se det følgende udat. Brev). Bøssesløberen er maaske den hos Blom, Kristian den Fjerdes Artilleri S. 175 nævnte Rolf Borchardson.

⁴⁾ Skulde det ikke være den Hest, som Fyrst Christian af Anhalt saa 5. Marts 1623 i Vox hos Voxpoussereren (Friis, anf. Skr. S. 368)?

huycke skall uerre aff tømmer Och Lyge ued kramboderne fortyngis Dy Øffuerste thuende reyer skall gørriss med glaass, dog inted tilatt lucke op.

10. Skriffuerstuerne Paa begge ender, Om dy faller fidt¹⁾ tyll, daa uyl dog Paanelingen fortyngiss, huyckit Ochsaa uyll Skee med wyndeltrappen optil lofftid, saoch den gang och Skillerom ymellem huer lofft, *Item* dy Øffuerste loffthe²⁾).

11. Och Eptherdi Børssen ued Nattetyde icke kan laadiss vden wacht, daa skall achtiss, om man Paa begge syder y Opgangen kan faa et lydit lossomente, eptherdi hand dog skal den forandre. Och om endskøndt ted icke y den ende nu skee kan, som wender ymod Slottid, daa kan ted nocksom anordniss y den anden Ende tedtoptill gaulen, Saa kan man opad gaulen laade føre en Skorsten op, saatty derudi kunde haffue En kackeloffuen³⁾).

Actum Frederichssborrig den 1 *Novem: Anno* 1623.

Udskrift: *Memorial* Chanseleren til hande.

248.*

Før 15. Novbr. 1623.

Ordre om Nedrivning af en Del af Volden ved Rosenborg og Jordens Anvendelse til en Høj, hvorpaa der skal anbringes to Billeder. — *Geh. Ark.*

Den *Cortine*⁴⁾ aff wollen omkring Lysthussit y haffuen skall optaagiss, førend den falder, Och samme Iord skall føriss y et aff kuarteren strax derhuoss, som ieg haffuer

¹⁾ Fidt Kragen.

²⁾ Herunder har Kansleren skrevet: „230 aln. Rødt Eng. Hylder hoss brenduinspigen. Om ladegardz~~z~~ torn, hessell. Steg. Guld hegter. Ask. Røn.“ Underlig nok høre disse Bemærkninger øjensynlig til Brevet Nr. 240 (se ovfr. S. 329 f.).

³⁾ Jvfr. Lassen, anf. Skr. S. 18 f.

⁴⁾ Kurtine, Mellemvold mellem to Bastioner.

uyt wrtegardtzmanen, huylckit skall fortingiss med tommiss Eller En anden ¹⁾.

Ted fundamentt, som dy thuende Bylleder ²⁾ staar Paa y ted kvarter, som skall opfylliss, skall strax opmuriss saa høydt. som byergid bliffuer, Som Samme stedtz skal opfylliss, huortill Steen skall tylaagiss.

249.*

Omr. 16. Novbr. 1623.

Udkast til en Svarskrivelse til Hertug Frederik Ulrik af Brunsvig, at Pengene ville blive udbetalte paa Omslaget, naar Betingelserne ere opfyldte. — *Geh. Ark., Brunsvig-Lyneborg, Fasc. 49 b.*

Andtwordt.

Souern dem abskeidt gemess dii Phandtuerskreibung, wii sii zu Skeningen ³⁾ verabskeidet, vndt di *traditio* dess hausses vndt amdtz Sycke folgen werden, alsdan soll Dass geldt auff dem vhmstage gezehlet werden ⁴⁾.

250.*

Omr. 16. Novbr. 1623.

Udkast til en Skrivelse til Hertug Frederik Ulrik af Brunsvig, at denne ikke bør indlade sig med Kniphausen, og at Kongen har skrevet til Hertugens Broder Hertug Christian og skal gjen tage det, hvis det kan nytte. — *Geh. Ark., Brunsvig-Lyneborg, Fasc. 49 b.*

¹⁾ 15. Novbr. 1623 fik Voldmesteren Thomas Hansen Betaling „for Brystværket i Lysthaven paa den søndre Side Huset, han skal nedtage og Jorden igjen opføre udi et Bjerg dersammesteds“ (Friis, Saml. t. dansk Bygnings- og Kunsthist. S. 41).

²⁾ Jvfr. ovfr. S. 352.

³⁾ Schönningen i Brunsvig-Wolfenbüttel.

⁴⁾ Paaskrift paa et, Wolfenbüttel 21. Oktober 1623 dat. Brev fra Hertug Frederik Ulrik af Brunsvig, hvori denne spørger Christian IV, om han til Hellig tre Kongers Dag kan lade de Penge afhente i Kiel, som Kongen da har lovet at betale ham, og beder ham opgive, paa hvilken Dag han ønsker Anvisningen paa Amtet Syke. Brevet var modtaget 15. Novbr., og Svaret blev udfærdiget 16. Novbr. (Ausländ. Reg.). Jvfr ovfr. S. 310 og Brevet Nr. 256.

Andtwordt,

Dass meiness Erachtens nach Er mit knyphaussen sich nicht Einlasse ihn einige *Disckurs*. Ahn h: Christian ist geschriben, welchess hinfhuro noch geskeen soll, wahn ess sonsten etwass helffen kan ¹⁾).

251.*

Omtr. 21. Decbr. 1623.

Udkast til et Kongebrev, der skal udstedes om dem, som have handlet med nogle norske Bønder, der havde stjaalet Sølv-
malm. — *Geh. Ark., Indkomne Breve til Dsk. Kancelli.*

¹⁾ Paaskrift paa en Skrivelse fra Hertug Frederik Ulrik af Brunsvig, dat. Schöningen 23. Oktbr. og modtaget paa Frederiksborg 15. Novbr., hvori Hertugen melder, at Oberst Kniphausen skal være undervejs „mit Instruction, Creditiven und andern Schreiben mehr, die er ohn allen Zweifel selbst gefordert und erpractisiret, bei uns sich anzugeben und abermals neue betrügliche Händel zu tentiren“. I Erindring om de Ulykker, Obersten før har bragt med sig over Hertugen og hans Undersaatter, vil han nu følge Kongens nylig givne Raad og ikke modtage Kniphausen. Han beder desuden Kongen om at rette „ein bewegliches Schreiben“ til hans Broder Hertug Christian og paa ny fraraade ham hans Forehavende. — Oberst Dodo v. In- und Kniphausen havde været en af Hertug Christian af Brunsvigs trofasteste Officerer. Skjønt han i alt Fald til sine Tider havde fraraadet Hertugen letsindige Foretagender, var han dog af de andre brunsvigske Hertuger og ligeledes af Christian IV mistænkt for at være den, der ivrigst nærrede hans krigeriske Lyster. Da Christian efter Nederlaget ved Stadtlohn 27. Juli 1623 paa ny var traadt i nederlandsk Tjeneste og vistnok atter agtede at rykke i Marken, tænkte han paa at sende Kniphausen til sin Broder Hertug Frederik Ulrik, men i Overensstemmelse med Christian IV's Raad befalede denne at afvise ham. Kongen selv var meget opbragt paa Kniphausen, som han gav al Skyld for sin Søstersøns „Uvæsen“ (Decken, Herzog Georg v. Braunschweig u. Lüneburg I, 105. Opel, anf. Skr. I, 510. 536. 572 ff.). En Skrivelse i Henhold til Kongens Udkast udfærdigedes 16. Novbr. (Ausländ. Reg.). — Dodo v. Kniphausen traadte senere i svensk Tjeneste. Han faldt 1636. Se om ham Lettres de Gustave Adolphe, roi de Suède, adressées à son général Dodo von In- und Kniphausen, en 1630—32, publ. p. H. O. Feith. Groningue 1860.

Ett Mandatum,

att dy, som med disse bønder, som den Sølfmalm wloff-
ligen Stollid haffuer. handlid och købdtt haffuer, atty inden
14 dagss *Dato*, eptheratt dette dennom forkyndigit bliffuer,
fraa sig till Stadtholderen¹⁾ legger, Saframdt dy for vhiem-
meldt icke will Lyde²⁾.

252.

30. Decbr. 1623.

Til Johannes Oberberg.

Befaling til at udbetale Ejler Urne en Sum Penge, som der
skal gives ham for Salget af Rubjerggaard til Joachim Barnewitz.
— *Afskr. (efter Orig.) af B. C. Lund i den Ledreborgske Manuskript-
saml., 8., 448.*

Heudte bin ich Godtlob anhero ahngelanget undt dem
kauff zwysken Iochim Bernewitz³⁾ undt Eyler wrnen⁴⁾ dess
guthes Ruberregardt Ihn Laaland⁵⁾ liggende betreffende
geschlossen, also dass Iochim Ihm Eyler wrnen geben soll
Sex undt fyrdzig thaussendt sex hunderdt fuhdff undt
fuffzig und einen halben Reyxdaaler in *spccie*, welche 46352^{1/2}
dl.⁶⁾ du nun gegenwärtigen Eyler wrnen unserem Abscheidt
nach werdest zuzehlen vndt erlegen wissen.

Datum kopenhagen d. 30 *Xbris Anno* 1623.

Christian.

Udskrift: Iohanness Offuerberg⁷⁾ zu henden.

¹⁾ Jens Juel.

²⁾ Det er skrevet udenpaa et Vidnesbyrd; udstedt 16. Oktbr. 1623
af 6 Lovrettesmænd i Sandsvær Præstegjæld i Tønsberg Len.
Jvfr. Kongebrev af 21. Dec. 1623 (Nsk. Rigsreg. V, 350).

³⁾ Joachim Barnewitz, Enkedronning Sophies Hofmester, se
ovfr. S. 9.

⁴⁾ Ejler Urne til Gunderslevholm, se Brevene 1632—35 S. 40.

⁵⁾ Rubjerggaard i Tillidse Sogn i Sønder Herred. Om Salget
jvfr. det følgende Brev og Brevet af 22. April 1624.

⁶⁾ Som det fremgaar af det følgende Brev, er dette Tal det
rigtige.

⁷⁾ Johannes Oberberg, Enkedronning Sophies Rentemester og

253.*

31. Decbr. 1623.

Til Enkedronning Sophie.

Nytaarslykønskning og Efterretning om Kjøbet af Rubjerggaard. — *Afskr. (efter Orig.) af B. C. Lund i den Ledreborgske Manuskriptsaml., 8., 448.*

Freundtliche, Herdtzliebe frawe Mutter, Nachdem der Almechtiger unss diss nuhnmehr verflossenes Iahr hat mit gesundtheit leben lassen, wndt wir morgen durch Gottes hülffe das newe anfangen werden. so wünsche ich auss grundt meiness herdtzen von dem lieben Godt E: L: ein glückseliges undt freudenreiches Neuess Iahr, undt dass E: L: nicht allein disses, sondern noch vielmehr Iahr mit gesundtheit mügen erhalten werden. Hieneben kan Ich E: L: nicht bergen, dass ich gesteriges tages, nachdem ich anhero wiederuhm angelanget, mit Eyler wrnen auff Iochim Bernewidz wegen den kauff vonuegen Rubberregardt getroffen, also dass darfhur soll gegeben werden Sex undt fyrdzig thaussend drei hunderdt zue undt fuffzig undt ein halber daaler *in specie*, welches ich auch dem Abskeidt nach Iohannes Offuerbergen haben wissen lassen. Ihn dem gebeude dess hoffues Sindt zuene, ein vom Adel undt ein bürger, dii noch auff 900 dl. darein haben, welches itziger zeit nicht kan verkaufft werden, alldieweill es ihm rechten ahnhengich gemacht. ob solches den kiindern oder den Ehebenanten zum besten kommen soll. welches doch Iochim zu keinem hiinder gereichen kan, den nihmandt mit solchem theyl gediinet. Hierbei wirdt auch die Sköthe mit dem Iordebuch nebenst dem folgebriff mitgesckicket. Es liiget auch ein bauerhoff ihm kaspell mit

Sekretær, † 29. Marts 1632 (Pontoppidan, Marmora Danica I, 270. Schlegel, Samml. z. dän. Gesch. II, 1, 54. Nyerup, Mag. f. Rejseiagtt. IV, 524 f. Saml. t. Fyens Hist. og Topogr. VI, 121. Danske Saml. 2. R. IV, 252. Personalhist. Tidsskr. IV, 69. Lolland-Falsters Stifts-Tid. 13 Juni 1872. Ovfr. S. 27. De egenh. Breve af 30. Novbr. og 6. Decbr. 1631).

nahmen knobbelock ¹⁾ Skouhuss, welcher nach Söllested ²⁾ gehörich, welchen hoff Hanss graabou ³⁾ gar instendich begeret. weil Er dasselbige Söllested zu kauffen ihm willen, aber ich es dahrhiin mit Eylern beredet, dass souern Iochim denselbigen begeren wiirdt, so soll er den führ andern bekommen.

Dass korn, so ihn die zu Ruberregardt ligende felder gesehet ist, dasselbige gehöret noch Eylern zu, woherum noch muss gehandelt werden, dan ess also mit allen kauff alhie im Reiche gehalthen wiirdt, wohemit auch lichtlich zu handeln ist. Er begerte auch, dass seiner frawen, wie gebreuchlich bei allen kauff ist, muchte Eine Verehrung geskeen. Da ich nun Skerdztueiss etwas dazu anworthede, So wardt daruon nichtz weiterss geredet. Befehle hiemit E: L: dem gewaltigen Schudtz gottess undt verbleibe dii zeit meines lebenss

E: L: gehorsamer Sohn

Christian.

Datum kopenhagen den
letsten disses 1623 Jahrss.

Udskrift: Meiner Herdtzlieben Fraw Mutther zu henden.

254.*

1623?

Der skal skaffes Oplysninger om Niels Sehested. hvem Kongen under visse Tilfælde har lovet et Kompagni til Hest. — *Gch. Ark.*

Niels Seested ⁴⁾ holthe an om Ett *companie* til hest. huilckit ieg ochsaa beuylgede, saframdt hand for sit

¹⁾ Knubbelykke.

²⁾ Söllestedgaard tilhørte dengang Ejler Urne, der havde faaet den med sin Hustru Jytte Henriksdatter Gyldenstjerne, hvem han havde ægtet 1622 (Brevene 1632—35 S. 189).

³⁾ Hans Grabow til Pederstrup, † 28. Marts 1625 (Nyt hist. Tidsskr. V, 187. Hübertz, Aktstykker til Bornholms Hist. S. 559).

⁴⁾ Niels Sehested til Bækmark, f. 1595, ægtede 1623 Birgitte Axelsdatter Brahe. Han deltog som Major i Kongens Krig i

gifftermall, hannem beuylgit bleff, haffde giordt klaridt. huilckit ieg befholl Niels friiss hannem att lade uyde, til huilcken ende ieg ochsaa Skreff h: gerdt Randtzou til. Nu ued ieg ingen beskeen om samme sag, Och Riitheren Er loffuid kreydtzen¹⁾, huorfor du skaldt erfhare, huorlediss faatt Er, saatt man kan uerre uyss Paa Sagen, Och om samme Sested enten formedelst dette eller andit²⁾ kunde komme, attu da faa (!) fyn lader Stadtholderen³⁾ ted uyde. Pated hand Sig derepther retthe kan Och sig om en anden Omsee.

255.

14. Januar 1624.

Til Thomas Nold og Jørgen Sefeldt.

De skulle rejse til Malmø og lade Lensmanden fængsle Arnold Wyswyller; tillige skal al dennes Ejendom og Breve beslaglægges. — *Geh. Ark.*

Huorepther thomass Nul⁴⁾ Och Iørgen Sehfeldt⁵⁾

Sig skall retthe.

Dy skall sig ymorgen strax herfraa paa weien til Malmø begiffue, och naar⁶⁾ sammestedt anlanger, Skall thomass Null sig til Syuerdt Grubbe⁷⁾ oppaa Slottid begiffue (Och Iørgen Sehfeldt y byen bliffue) och hannem behale med god lempe att sende bud epther Arnoldum

Tydskland og faldt 12. Juli 1627 (Pontoppidan, *Marmora Danica* II, 203. Nyerup, *Mag. f. Rejseiagtt.* IV, 515. *Hist. Tidsskr.* II, 165. Vedel Simonseu, *Jørgen Brahes Levnetsbeskrivelse* S. 46 f. 52. *Danske Saml.* II, 49. 2. R. VI, 294). Paa Grund af Omtalen af haus Giftermaal maa man formode, at Brevet hører til dette Aar.

¹⁾ Se ovfr. S. 293.

²⁾ Her maa mangle: ikke.

³⁾ Ovennævnte Gert Rantzau.

⁴⁾ Thomas Nold til Maglø, se Brevene 1632—35 S. 117.

⁵⁾ Den senere saa bekjendte Rigsraad og Landsdommer Jørgen Sefeldt, der var Sekretær i Kancelliet 1622—27 (*Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarch.* 1872 S. 162).

⁶⁾ Her mangler Ordet: de.

⁷⁾ Lensmand paa Malmøhus 1602—28.

wysuyler, borger sammestedt, Och naar Iørgen Sehfeldt kan tencke, at samme wysuyler er paa Slottid, Daa skall hand strax indgaa y forbenenthe wysuylerss huss och lossomend och sammestedt forseyle, huysom der fyndiss aff breffue, Skarthecker eller och huessom y dymaader neffniss kan. Herpaa skall Arnolduss wysuyler arresteriss Paa Slottid, och aff thomass Null och Iørgen Sehfeldt Registreriss, huess forbemeldt Er. Huad husse, garde och Liggende grunde kan werre, ted Skall Lensmanden sammestedt beholde y arest Paa En ret, menss huess Breffue och anden epherretning sammestedt fyndiss, skall føriss strax med ¹⁾.

Actum Croneborrig den 14 Ianuarij Anno 1624.

¹⁾ Arnold Wyswyller, Forretningsfører (procurator) i Malmø for de hamborgske Kjøbmænd, var en af Hovedstøtterne for den ovfr. S. 321 omtalte katholske Propaganda i Danmark og betegnes selv af Sigvard Grubbe som Jesuit. Forfølgelsen imod ham gik ganske vist ogsaa til Dels ud paa at finde Propagandaens Papirer og Sager, men var dog væsentlig begrundet i Beskyldningerne imod ham for Tyveri og for at have staaet i Forhold til to Søstre, Else og Karen Jakobsdatter. 17. Jan. kom Thomas Nold og Jørgen Sefeldt til Malmø, hvorpaa Wyswyller blev sat i Fængsel paa Slottet; af hans Hus udtog de fire Skrin, som foreløbig sendtes forseglede til Kongen. Tre Dage efter udstedte Kongen en Ordre til Sigvard Grubbe om at sende Wyswyller og Else Jakobsdatter (sammen med Jesuiten Matthias fra Köln) til Kjøbenhavns Slot; dog skulde de ikke belægges med Jern. Denne Ordre blev imidlertid 29 Jan. forandret derhen, at han skulde beholde Wyswyller og de to Søstre i god Forvaring; han skulde dernæst tiltale Wyswyller for, hvad Urigtighed der kunde findes i hans Haandskrifter, og desuden anklage ham og de to Søstre for Løstgighed. 11. Februar fik Grubbe endvidere Befaling til at sende de Bøger, Chartekker og andet saadant, som fandtes i Wyswyllers Hus, til Universitetsbibliotheket i Kjøbenhavn „til en Ihukommelse“, for at de ikke skulde komme andre i Hænde, som kunde forarges eller forføres derved. Imidlertid havde Gunde Frederiksen Lange til Søide angivet, at da han for nogle Aar siden gjorde sin Datters Bryllup i Wyswyllers Hus, var der frakommet ham adskillige Guld- og Sølv-sager, hvoriblandt nogle Ringe, af hvilke han

256.

24. Januar 1624.

Til Frederik Günther.

Om Forhandlingerne med Kapitlet i Halberstadt angaaende Hertug Frederiks Valg til Biskop samt om Advarsler til Hertug Christian af Brunsvig. Kongen udtrykker sin Glæde over Opdagelsen af de katholske Anslag. De brunsvigske Befuldmægtigede have gjort Vanskeligheder ved Obligationen for Laanet til Hertugen. — *Geh. Ark.*

Ich habe heuthe *Dato* dein Schreiben Neben den beilagen alhie Emphanen vndt alles durchgesehen, Erachte nuhn nictes dinligeress sein konne, dan das dass *Capittel* woll vhn dess *Administraters intention informiret* wurde, worzu

mente, at en Del fandtes i et af de forseglede Skrin. Grubbe fik derfor 1. April Brev om ikke at hindre Gunde Lange i at tiltale Wyswyller derfor ved Proces. Wyswyller benægtede Beskyldningen og paastod, at det var hans egne Ringe; da ogsaa Matthias fra Köln gjorde Fordring paa dem, erklærede han, at han vel havde haft i Sinde at forære dem til Munkene, men endnu ikke gjort det. Ogsaa en Dr. Roland krævede en Ring og nogle Breve tilbage, som vare fundne hos Wyswyller, og fik dem udleverede. Imidlertid havde Malmø Byting afsagt en Dom, hvorved Wyswyller og Else Jakobsdatter som Tyve dømtes til at straffes paa Livet, da de ingen Hjemmel kunde angive til adskillige Varer, som vare fundne hos dem, og som vare stjaalne fra Gunde Lange. 19. April afsagde ogsaa Raadstueretten i Malmø en Dom, hvori de kjendtes at have omgaaedes falskelig med nogle Haandskrifter og derfor burde lide, som vedbør. Derimod gik 15 Mænds „Afsigt“ ud paa, at de ikke kunde kjende, at Wyswyller havde begaaet Blodskam med de to Søstre. Brevene med disse Kjendelser sendtes 29. April af Kansleren til Sigvard Grubbe; men da denne 12. Maj fik Brev om snarest at holde justitiam over Wyswyller efter Dommens Lydende, fik han dog tillige Ordre til at sørge for, at Wyswyller før Henrettelsen blev pinlig examineret, „eftersom af adskillige Aarsager kan være præjudicerligt, at han har drevet Blodskam med de to Søstre“. Endnu i Maj blev Else Jakobsdatter halshugget og derefter Wyswyller hængt i Malmø Bys Galge. Sigvard Grubbe bemærker udtrykkelig, at han straffedes som Tyv og ikke for Religionens Skyld Rørdam, A. Arrebos Levnet I, 178 f. Danske Mag. 4. R. IV, 68 f. Skaanske Tegn. V, 46. 49. 53. 65. 67. 70. 72 f. *Geh. Ark., Topogr. Saml., Malmø.*

seine eigene schreiben sehr dynlich seindt, welche ich, Soweit disse wberskicte *effectuiren* konnen, dihr hiebei wider zuskicken thue, welche du bei den *actis* werdest zuuerwahren wissen¹⁾. Ein Schreibendt ahn herdtzog Christian

¹⁾ Allerede i April 1623 skal Kongen have tænkt paa at faa Hertug Frederik valgt til Biskop i Halberstadt i Stedet for Søstersønnen Christian af Brunsvig, der havde faaet dette Stift 1616. Efter at Bernt Hagen v. d. Geist og Frederik Günther vare sendte dertil, opnæede han, at Kapitlet 12. Maj valgte Frederik til Domprovst. 9. Juli sendtes de to Gesandter paa ny derhen; men imidlertid vare Forhandlingerne med Hertugen skredne saa vidt frem, at han 18. Juli i sit Hovedkvarter i Lemgo underskrev et Aktstykke, hvorved han overdrog Stiftet til Kapitlet paa den Betingelse, at dette skulde vælge Frederik til Biskop; til Gjengjæld lovede Kongen ham 100,000 Rdl. Planen stødte imidlertid paa en bestemt Modstand hos Administratoren af Stiftet Magdeburg. Christian Vilhelm af Brandenburg, som 1616 var valgt til Koadjutor i Halberstadt og derfor ved et Bispeskifte gjorde Fordring paa at blive Efterfølger. Under sit Ophold i Brunsvig i Slutningen af Juli og Begyndelsen af August ved den da samlede Kreds dag foreslog Kongen efter sin egen senere Paastand (se Brevet af 13. Maj 1624), at Frederik skulde nøjes med at antages til Koadjutor af Christian Vilhelm, men Kapitlet vilde ikke gaa ind derpaa. Kongen vendte derfor tilbage til sin tidligere Plan og sendte 4. Aug. fra Brunsvig Sigward Pogwisch til Kejseren for at opnaa dennes Samtykke. Men dette mislykkedes, og Christian Vilhelm fortsatte sin Modstand. Christian IV sendte nu i Oktober Frederik Günther til Christian af Brunsvig for at faa Sagen bragt i endelig Orden; 2. Novbr. bad han Hertugen forny sin Resignation; den lovede Pengeerstatning skulde blive betalt i Hamborg, naar Valget var foregaaet. Hertugen underrettede nu ogsaa ved en Skrivelse af 14. (eller 15.) Novbr. Christian Vilhelm om sin Resignation og opfordrede ham til ikke at modsætte sig Frederiks Valg. Imidlertid var Bernt Hagen sendt til Halberstadt for at virke derfor hos Domherrerne; han skulde tillige ved at sætte sig i Forbindelse med Ridderskabet og Landskabet i Magdeburg Stift modarbejde Administratorens Planer. Men Christian Vilhelm fastholdt bestemt sin Modstand. I Decbr. 1623 og Januar 1624 sendtes Hagen og Günther paa ny gjentagne Gange til Halberstadt; de opnaaede vel, at Kapitlet saavel 16. Decbr. som 26. Jan. og 16. Febr. lovede at vise sig villigt mod Kongen og endog opfordrede ham til at tage Stiftet i Besiddelse; men Situa-

habe ich auch darbei gefunden, welches ich auch darbei gelassen, weill ich meine, dass ess in der Eiile darbei gekommen. Wass Sein, he: Christian, abmahnung auss den Niiderlanden anlanget, Darbei ist biss *dato* souil immer muglich geskeen. Ahn fleissige ermahnung sol ess noch nicht mangelen, wan man Erfharen kan, woher er ahnzutreffen. Bei dissem seinem fhorhaben mag er woll Sehlich werden, aber beschuerlich Reych¹⁾.

tionen forandredes ikke derved. Kongen havde 10. Jan. tilskrevet Christian af Brunsvig, at han maatte opsætte Betalingen paa Grund af Valgets Tvivlsomhed; under disse Forhold kølnedes Hertugens Interesse for Sagen, han benægtede overfor en Gesandt fra Christian Vilhelm, at hans Resignation var traadt i Værk, og opfordrede 18. April Kapitlet til ikke at forhaste sig med Valget. Men Administratoren havde imidlertid, trods et meget skarpt Indlæg fra Hagen og Günther af 8. April til Kapitlet, vundet Spillet, saaledes at det 24. April valgte ham til Biskop; uden Hensyn til Christian af Brunsvigs Protest proklameredes han 4. Juli som saadan. Christian IV gav imidlertid ikke helt tabt; han gjenoptog Planen om Frederiks Valg til Koadjutor og enedes derom med Hertugen, saaledes at denne 30. Juli udstedte en ny formel Resignation paa Stiftet, da Kongen var gaaet ind paa at betale ham de 100,000 Rdl., naar hans Søn blev valgt til Koadjutor. 23. Septbr. valgte da ogsaa Kapitlet Frederik til denne Værdighed mod, at Kongen sammen med Rigsraadet undertegnede en saakaldt Assekuration, hvilket Kongen gik ind paa 26. Oktbr. 25. Novbr. skrev Kongen derpaa til Christian af Brunsvig, at af de lovede 100,000 Rdl. skulde der til Kieler Omslag betales ham 30,600 Rdl., hvoraf 10,000 Rdl. hos Kongens Faktorer, Brødrene Jakob og Hans Morse i Hamborg (Archiv d. hist. Vereins f. Niedersachsen 1845 S. 85 f. Talrige Aktstykker i Neue Mittheilungen aus d. Gebiet hist.-antiq. Forsch. Im Namen d. Thüring.-Sächs.-Vereins hrsg. v. Opel XIII, 10 ff. Opel, Der niedersächs.-dänische Krieg I, 514. 539. 585—88. II, 34 f. Danske Saml. 2. Række III, 374. Fridericia, Danm. ydre polit. Hist. I, 27. Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 438 f. Breve af 5. Maj, 9. Juli, 4. Aug., 2. Novbr. og 1. Decbr. 1623, 8. og 10. Jan., 26. Oktbr. og 25. Novbr. 1624 i Ausländ. Reg. Jvfr. ndfr. Brevene af 13. Maj og 29. Oktbr. 1624).

¹⁾ Som ovfr. S. 355 omtalt, var Christian af Brunsvig efter sit Nederlag ved Stadtlohn paa ny traadt i nederlandsk Tjeneste;

Der Almechtiger hatt wunderbarlich Disse tage der *Catholischen* ahnslag auff disse lender offenbaret, Dan wihr alhie in der stadt vndt Malmöe ihre Mesgewand, kelche, dess Phabstes ablass mitt wesseme wehr(!) darzu gehörigen Sachen gefunden nehbenst dess Pabstes *Instruction*, ahn welchen orten sii ihren ahnfanck machen sollen wie auch ihre *Collecten* ahnzustellen.

Diss werck recht ihns werck zu richten seindt 16 *Cardinelen* versamlet gewehsen vndt *contributiones* ahngeordnet, also dass von dem *capitall* 60 Dausendt *cronen in illum vsum* Lehrlich solthen Spendiret werden¹⁾.

han havde tillige i Oktbr. 1623 sluttet en ny Overenskomst med Ernst af Mansfeld. Fra brunsvig-wolfenbüttelsk Side gjordes der imidlertid store Anstrængelser for at formaa ham til at søge Kejserens Pardon, og Christian IV sluttede sig til disse Bestræbelser. Christian af Brunsvig stillede sig ogsaa for saa vidt imødekommende, som han sendte en Gesandt til Henrik Rantzau, der paa Christian IV's Vegne opholdt sig i Oldenborg, og der afsluttedes imellem dem en Overenskomst, hvorefter Hertugen skulde underkaste sig Kejseren og opholde sig hos sin Onkel Christian IV, indtil der tilvejebragtes en fuldständig Udsoning. Men trods dette Løfte rejste han paa ny til Haag (Archiv d. hist. Vereins f. Niedersachsen 1845 S. 93. Opel, anf. Skr. I, 573 ff.).

- ¹⁾ Om den katholske Propaganda se ovfr. S. 321. 360 f. og de der anførte Skrifter. I Decbr. 1623 opdagedes det, at en Johan (eller Nicolaus) van Dyk, som søgte at blive Professor i Sorø, havde en pavelig Bulle med sig. I Malmø synes Hovedarnestedet at have været; om Wyswyller og hans Skjæbne er allerede talt i det foregaaende. Mildere gik man frem mod Jesuiten Matthias fra Kølne; han fik uden Straf efter en kortere Anholdelse 29. Jan. 1624 Ordre til inden 3 Dage at forlade Riget; 3. April fik Sigvard Grubbe Brev om at lade ham faa de Bøger og det Gods, som han havde ladet blive liggende i Wyswyllers Hus, dog med Undtagelse af de Breve, som be-lyste hans hemmelige Praktiker, hvilke skulde sendes til Kancelliet. Med en Student i Kjøbenhavn, Jørgen Lavritsen, der havde indladt sig med Katholikerne, saa man ogsaa for saa vidt igjennem Fingre, som man tilgav ham det, fordi han ikke havde gjort det „af forsætligt Ondskab“, men han maatte aldrig faa nogen Skoletjeneste. 28. Febr. udstedtes der en Forordning, hvorved det forbødes alle Munke, Jesuiter, Præster

Welchess du mit guther gelegenheit meiner Schuester vndt h: friderichen sollest zu wissen thun. Dii Braunschweiche *deputirte*, So dass geldt zum kyll haben abholen wollen, haben allerlei sachen in di *obligation* immisken wollen, welchess zu Skeningen nicht abgeredet, wohrum du souill thunlich bei der Schuerster (!)¹⁾ ahnmeldung thun sollest, dass ess bei dem einmahl abgeredethem abskeide verbleiben mag oder mihr mein geldt wideruhm zuzehlen. Ehe ichdii 30 thausendt ausgezehlete Daler bekomme, So trette ich dass amdt Sycke nicht ab²⁾. *Datum Croneburch* den 24 *Ianvarij* Anno 1624.

Udskrift: Fridericho Gunther zu handen.

257.

5. Marts 1624.

Til Christian Friis.

Der skal udfærdiges Breve til forskjellige Lensmænd om noget Kvæg, der kommer fra Haderslev. Hvis Christen Thomesen Sehested rejser til Spanien i Jakob Ulfeldts Forfald, skal Jørgen Schult saa længe passe paa Børnene. Kongen angiver nogle Punkter, som skulle proponeres Rigsraadet — *Geh. Ark.*

Der skall gørriss breff till dy Lensmend ymellom detthe Och hadersleff, atty skall tage ymod ted fehe, som kommer fraa hadersleff, Som³⁾ 129 Stycker, och skaffe dem

og andre saadanne Gejstlige at opholde sig i Riget; tillige forbødes alle andre Sektens hemmelige Gudstjeneste. 6. Marts fik Bisperne Befaling til at holde Takkebøn paa en Gang for Aabenbarelsen af de katholske Anslag og for Opdagelsen af Sølverts i Norge (Schlegels Overs. af Slange II, 237 f. Tauber, Udsigt over Sorøe Acad. Forfatning S. xvi. Ny kirkehist. Saml. V, 843 f. Kirkehist. Saml. 3. R. I, 635. 638 ff. Rørdam, Monumenta hist. Dan. II, 725 f. Sjæll. Tegn. XXII, 358. Skaanske Tegn. V, 67).

¹⁾ Hertuginde Elisabeth af Brunsvig-Wolfenbüttel, Moder til Hertugerne Frederik Ulrik og Christian.

²⁾ Jvfr. ovfr. S 354.

³⁾ Her mangler Ordet: er.

Paa en Nadtziid foder saoch skaffe dem Offuer ferge-stederne. Iacob och holger ¹⁾ Er her y byen, som derom heer kan aduaariss.

Saframdt huoss Iacob wlfeldt kunde forfalle nogen *Difficultet*, den Spanske reysse anlangende, daa kunde Christen thommissøn den uell gørre ²⁾, och Iørgen Skuldt Saalenge waare Paa børnen ³⁾.

Den *Proposition* maa nu med tiiden forfattis, som Paa Denne tiid Raadit skall *proponeris* ⁴⁾, huilcken du kandt fatthe, Eptherdi du west dy fornemste *puncta*. Fattis Der nogit Syden, daa kan ted komme dertiill.

Sauydt ieg nu y En hast kan komme yhue, Erre disse:

1. Hurlediss man kan forseckre festningerne.
2. Om Prouiandt Och *munition* till Christianstad.
3. Om k: aff Suerrigss Stercke wdristning til Skybss.
4. Om k: aff Suerrigss *Intention* ymod dandtzig ⁵⁾, Och huad deraff komme kan, Epther Radtzsens Erklæring *de dominio maris baltici* ⁶⁾.

¹⁾ Jakob Ulfeldt og Holger Rosenkrands, Lensmænd paa Nyborg og Odensegaard.

²⁾ Jvfr. Brevet af omtr. 5. April 1624.

³⁾ Jørgen Schult, Hertug Frederiks hittidige Kammerjunker (se ovfr. S. 126), fik 17. April 1624 Bestalling som Hertugens Hofmester og fungerede som saadan til 4. Juni 1625; fra 11. Aug. 1626 til 30. Sept. 1628 var han paa ny Hofmester baade hos Hertug Frederik og hos Hertug Ulrik (Grundtvig, Medd. fra Rentekammerarch. 1872 S. 130).

⁴⁾ Rigsraadet var 5. Februar indkaldt til at møde i Kjøbenhavn. saa snart det var muligt for Is. Kongens Proposition er dat. 10. Marts (Molbechs Udg. af Brevene I, 156—58. Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 400 f.).

⁵⁾ Gustav Adolf havde 1623 blokeret Danzigs Havn og afnødt Staden en Neutralitetserklæring; men Forholdet vedblev dog at være spændt (Lengnich, Geschichte d. Lande Preussen V, 162 ff. Hallenberg, Svea Rikes hist. under Gustaf Adolfs regering V. 56 ff. Cronholm, Sveriges historia under Gustaf II Adolfs regering I, 421 ff. Konung Gustaf II Adolfs Skr. S. 428 f.).

⁶⁾ Jvfr. Rigsraadets Erklæring af 6. Juli 1622 (Erslev, ant. Skr. I, 336 f.).

5. Huorlediss man kan affbetale dy penning. Riigit Er frummoder Skilldig, huorudaff En dell y en temmeligtiid ieg haffuer forrentid ¹⁾).

6. Ølssyssens *Dcfect* att *suplere* ²⁾).

7. Ted *Negotium gallicum* ³⁾).

8. Suaar Paa k: aff Suerrigss Siiste Skriffuelsse ⁴⁾).

Rossenborrig den 5 *Martij Anno* 1624.

Udskrift: Chanseleren H: Christian friiss til hande.

258.

12. Marts 1624.

Til Rigsraadet.

Kongen meddeler, at han har udnævnt Mogens Kaas og Tage Ottesen Thott til Medlemmer af Raadet. — *Geh. Ark.*

Epthersom en Stor deell aff Riigenss Raad tyd epther anden ved døden erre henkallid, Saoch enpardt aff dem, som ygenleffuer, med Skrøbelighed erre belaaen, Saat

¹⁾ Talen er om et Laan fra 1605 paa 140,000 Rdl. og om et fra 1621 paa 100,000 Rdl, for hvilke Laan Rigsraadet var gaaet i Borgen (se ovfr. S. 18. 182. 202. 207. 217. Erslev, anf. Skr. I, 405. 415. 417).

²⁾ 16. Febr. 1621 var der udstedt et Forbud mod Indførsel af fremmed Øl, medens der i Stedet lagdes en Accise paa dansk Øl. Kongen beklagede, at hans Toldindtægter vare sunkne derved (Molbechs Udg. af Brevene I, 158. Erslev, anf. Skr. I, 309. 405). Mindrebeløbet opgaves senere til 20,000 Rdl. aarlig (Erslev, anf. Skr. I, 425).

³⁾ Jvfr. ovfr. S. 271. 286, Erslev, anf. Sk. I, 365. 383. 405 og Brevet af omtr. 5. April 1624.

⁴⁾ Gustav Adolf havde i en Skrivelse af 27 Novbr. 1623 beklaget sig til Christian IV over, at denne havde ladet kræve Told af svenske Undersaatter i Sundet (som Repressalie mod en i Sverig paalagt Udførselstold paa Varer til Danmark). Christian IV erklærede hertil 12. Jan., at han vilde besvare Klagen paa det første Møde af Raadet. 17. Marts sendtes Axel Arenfeldt til Sverig med en Skrivelse, hvori Kongen foreslog et Grænsemøde og en midlertidig Ophævelse paa begge Sider af de paalagte Toldafgifter (Erslev, anf. Skr. I, 392. 434). Jvfr. Brevet af 30. Maj 1624.

ickun faa tilbaage erre. Som paa reisser eller opuardtning udi vorriss ehrinder kan brugiss, Huorfor uy haffuer for gaadt ansiet y denne Ratzens forsamling med Mogenss kaass Och taage tot Otteson Ratzens anthal att formehre¹⁾.
Aff københaffuen den 12 *Martij Anno* 1624.

Christian.

Udskrift: Danmarckiss Riiges Raad, som nu her tilstede Erre, till hande.

259.

23. Marts 1624.

Til Christian Friis.

Kongen ønsker hurtig Rigsraadets Erklæring om et Tilbud fra hans Moder om et Laan af 50,000 Rdl. — *Kgl. Bibl.*

Frummoder Erklerede sig paa myn begering, atthun med 50 thusind daler uylle vndsetthe mig med, huilckit ieg sagde till Mogenss kaass y morriss, atthand ted Raadit Skulle syge, atty kunde sig derpaa Erkleere, huilckit endnu inted sked Er. Och epherdi ieg y morgen tylig drager herfraa Och achter att sende *Arnisenium* till frummoder (huortill skall yafften gørriss Ett Pass). saa uyll med hannem skriffuess beskeen²⁾. Ellers forstaar ieg, att samme Penning Erre halueyss forsagdt till her: aff Meckelborrig, Och tør syden sasnardt komme ad Suerrig som nogen andenstedtz.

Aff Rossenborg den 23 *Martij Anno* 1624.

Udskrift: Chanseleren till hande.

260.

23. Marts 1624.

Til Palle Rosenkrands.

Han skal rejse til Nykjøbing og hente 50,000 Rdl. hos Enkedronningen. — *Geh. Ark.*

¹⁾ Jvfr. Ærslev, anf. Skr. I, 401.

²⁾ Jvfr. det følgende Brev og Brevet af 13. April 1624.

Du skaldt strax drage offuer till Nykøbing Och samme-
stedtz annamme halfftrissyndtztyue thussind rix Daler *in*
specie, huilcke du syden hiid skaldt føre. Du skaldt med
dig taage fieringer, huorudi du samme Penning kandt
framføre. *Datum* Rossenborrig Den 23 *Martij Anno* 1624.
Christian.

Udskrift: Palle Rossenkrantz¹⁾ till hande.

261.

Omr. 5. April 1624.

Til Christian Friis.

Ordre om Optagelsen af et Punkt i Christen Thomesen Sehe-
steds Instrux paa hans Sendelse til Spanien. — *Geh. Ark.*

Der uyl ochsaa taalís om dysom til dynckercken och
andenstedtz vnder kon: aff hyspanniens gebydt Erre arre-
sterid, som erre fødde hollender och dog y mange aar
haffuer boed y Riigit heer.

NB. Ted uyll vdi Christen thommissøns *Instruction*
haffuyss y acht²⁾.

Udskrift: Chanseleren till hande.

¹⁾ Palle Axelsen Rosenkrands til Krenkerup, da Lensmand paa
Vordingborg.

²⁾ 5. April udstedtes der en Instrux for Sehested, der skulde gaa
som Gesandt til de spanske Nederlande, Frankrig og Spanien
og tillige til Generalstaterne (jvfr. ovfr. S. 366). Han skulde
i Brüssel klage over Dünkerckernes Overgreb og i Frankrig
og Spanien over Anholdelsen af de danske Skibe. Naar man fra
spansk Side forsvarede dette Skridt med, at der havde været
Folk paa dem, som vare fødte i Nederlandene, og at Skibene
ogsaa vare kjøbte der, saa skulde han hævde, at Nederlænderne
ikke længere kunde regnes for Rebeller (Danske Kancellis
udenlandske Instruxbog Fol. 48 ff.). Kreditiverne for ham til
Kongerne af Spanien og Frankrig, Infantinden i Brüssel,
Generalstaterne og Moritz af Oranien udstedtes 5. og 6. April
(Ausländ. Reg. Latina). I en Skrivelse fra Brüssel af 2. Novbr.
1624 til Kongen meddelte Christen Thomesen Sehested, at
han var rejst fra Madrid 7. Okt. efter at have opnaaet, at den
spanske Regering havde løsgivet de danske Skibe (Geh. Ark.,
Indkomne Breve til Kancelliet). Jvfr. Slange S. 505 f.

262.

Omtr. 6. April 1624.

Til Frederik Günther.

Der skal udfærdiges en Bestalling for den nye Hofmesterinde for Børnene. — *Geh. Ark.*

Diss soll strax verfertiget werden:

Eine Bestallung auff angekommene hoffmeistrinne, Dass Sii dii kiinder in obacht haben soll, sii zu gottes fuhrdt vnd guthen thugenden halthen &c., worfuhr ihr 200 dl. Iehrlich sollen gegeben werden von dato, wii sii hii angelanget ¹⁾).

Eiin *Reuers*, so sii darkeegen aussgeben Soll vndt vntherzeichenen.

Udskrift: Friiderich giinther zu handen.

263.

13. April 1624.

Til Christian Friis.

Rigsraadet skal gjøre Sagerne færdig. Om Enkedronningens Laan, Penge til Aftakning af Krigsfolket, forskjellige Forholdsregler paa Grund af Afskaffelsen af Bøndernes Ægter og om Advarsler til Lensmændene for mangelfuld Regnskabsafleggelse. — *Geh. Ark.*

Memoriall.

1. At Raadit gør ende Paa huessom er att bestille ²⁾).
2. At der gørriss foruaaring for dii syste Penning, der kom fraa Nykøbing, Elleroch sendis tilbage ygen ³⁾).
3. Huor pengene skall taagis, huormed krigsfolckit skall affskaffis ⁴⁾. *Item* renthen, som frumoder skal haffue til Pindtzdag.

¹⁾ 6. April udfærdigedes der en Bestalling for Elsebe Sperling, Matthias Schodzes Enke, som Hofmesterinde for Kongens Børn (Inländ. Concepte). Jvfr. ovfr. S. 303. Hun fik sin Afsked i Maj 1625 (Nyerup, Mag. f. Rejseiagett. IV, 527).

²⁾ Rigsraadet afgav 14. April sin Betænkning over Kongens Proposition (Erslev, anf. Skr. I, 402 ff.).

³⁾ Se ovfr. S. 368. Rigsraadet tilraadete at sende Pengene tilbage (Erslev, anf. Skr. I, 406).

⁴⁾ Talen er om de 1623 i Anledning af Krigsurolighederne i

4. Eptherdi til wollermis alle Paass Erre affskaffit, saa uyll gørriss En uyss forordning, huormange wogne Raadit skall skaffis, naar dy bliffuer forskreffuen, saoch lensmenden, naar dy framskicker Regenskabem. *NB.* Ieg saa heldtz, att Aadelenss tiener waare frii foratt age myt faadebuhr, Och derymod huemsom enthen y En eller anden maade skulle fraam, atty saa, huorlediss dy best framkom. Man kunde forsøge ted paa 3, 4 eller 5 aars-tiid¹).

5. Der hielper ingen formaaning til Lensmenden, faast dii fleeste²), atty til retthe tyde uyll framskycke den-dell, dy bør, saatt ieg med skriffuelser tildem faast dagligen besuergiss, huorfor du aff Renthemeisterne skaldt fodre En fortegnelse, huorepther dy skall ymod førstkommendiss herredag Steffniss. saamange till walburgi icke gør klaardt. *NB.* Dy kunde Lyde *in eventum*, sa-framdt dy icke gjorde klaardt y Renthieriet inden den tyd, atty daa bør att stande mig tilretthe.

Dy køber godtz med myne Penning, huoryblandt gundi lange³) y Norrie Er en aff, som er 9 eller 10 thusind daler skildig paa hanss Lehn Och ued icke raad till En daler. Aff ladgarden for køben: den 13 *Apri: Anno* 1624.

Udskrift: Chansleren H: Christian friiss till hande.

Tydskland hvervede Folk. Jvfr. Erslev, anf. Skr. I, 406. 415 f. 425 og Brevet Nr. 264.

¹) Skjønt Rigsraadet, efter nogen Uenighed, 15. Marts 1623 havde tilraadet, at Spørgsmaalet om Ægternes Afskaffelse skulde opsættes til næste Herredag, saa havde Kongen dog 11. April 1623 paabudt Lensmændene i Sjælland og Fyn at undersøge, hvad Bønderne kunde give i Stedet. I sit Svar af 14. April 1624 anbefalede Rigsraadet at lade alt blive ved det gamle (Erslev, anf. Skr. I, 359. 406. Danske Mag. 3. R. IV, 140 ff. C. Christensen Agrarhistoriske Studier I, 198 ff.).

²) Her mangler maaske: love, eller lign.

³) Gunde Frederiksen Lange, Lensmand over Tønsberg Len 1612—33 (ovfr. S. 125. Erslev, Danmark-Norges Len og Lensmænd S. 90. Molbechs Udgave af Brevene I, 155 f.).

264.

14. April 1624.

Opgivelse af Pengesummer, som maa udgives, dels til Krigsfolkets Aftakning, dels til Renter til Enkedronningen. — *Geh. Ark.*

Fortegnelse Paa huessom Endeligenss skall vdgiffuiss.	
Anridtgeldt paa 840 Ryther, 10 dl. paa manden,	8400 dl.
Rytmeystergylden	840 gy; gør 447 dl.
En Maanidtzsold Paa handen, 12 dl. regnit paa Manden, Er	10080 dl.
En maanidtzsold paa handen, 10 dl. regnit Paa Manden, beløber	8400 dl.
En maanid til afftackning Ligesaaamegit, 12 dl. Paa huer,	10080 dl.
En manid til afftackning Ligesaaamegit, 10 dl. paa huer, till Afftackning	8400 dl.
Loffgelyd med <i>capiteinerniss</i> forstreckning vngeferlig	3000 dl.
En maanidtz sold Paa handen	8000 dl.
En manidtz sold till afftackning	8000 dl.
Frummoderss Renthe nu til førstkommendiss Pindtzdag	6000 dl.
Myne vdlagde Penning til krigsfolckit, som Stackid for dennetyd bleff afftackit,	12000 dl.
Herforuden Er den summa, som restere kan Paa tystølss Sysse ¹⁾ .	
Naar man nu regner 10 dl. Paa huer Riither, daa beløber ted sig	57647 dl
Naar man regner ted paa 12 dl., da er ted	66007 dl.
Huad nu Stadtholderen ²⁾ dennom affhanle kan aff forbemelthe Summa, ted haffuer man tilbeste.	
Och Eptherdi Summen løbber større, end ieg haffde troed, daa kan ieg mig icke vnderstaa sligdt alsammen Paa mig att taage, ty kornit Paa alle Lehnen ligger	

¹⁾ Jvfr. ovfr. S. 367.

²⁾ Gert Rantzau.

wsoldt, Och dyguerckit¹⁾ *requirerer* dagligenss En stor summa Penning.

Actum køben: den 14 *Aprilis* Anno 1624.

265.*

22. April 1624.

Til Enkedronning Sophie.

Ejler Urne har ikke mere at fordre hos Joachim Barnewitz. — *Afskr. (efter Orig.) af B. C. Lund i den Ledreborgske Manuskript-saml., 8., 448.*

Es hatt mit dy 300 reyxdl., welche Eyler wrne vermeinthe noch bey Iochim stehen zu haaben, seine rich-tigkeidt, also dass Er nuhmehr nichtess zufohderen haatt²⁾.

Da: ko: den 22 *Apri:* Anno 1624.

Christian.

Udskrift: Meiner Herdtzlieben Fraw Mutter zu henden.

266.

13. Maj 1624.

Til Bernt Geist og Frederik Günther.

Kongen vil gaa ind paa, at Hertug Frederik bliver Koadjutor i Halberstadt, naar der ikke kan opnaas mere. Christian af Brunsvig maa hellere beholde Stiftet end beklage sig over Kongen. — *Geh. Ark.*

Ewer Schreiben *sub Dato* Halberstadt den 4 *Aprilis* dass habe ich gesteren abendt alhie emphanen vndt dar-auss vernommen, wie ess alda bei euch abgelauffen³⁾.

Wass nun anlanget, dass der *Administrator*⁴⁾ meynen Sohn *pro coadiuthore* strax ahnnehmen solthe, Dass habe ich

¹⁾ De oftere omtalte Inddigningsarbejder i Bredsted.

²⁾ For Salget af Rubjerggaard; se ovfr. S. 356 ff.

³⁾ Om Forhandlingerne angaaende Halberstadt Stift se ovfr. S. 362 ff.

⁴⁾ Administratoren af Magdeborg, Christian Vilhelm af Brandenburg.

bei meiner Ledtzsten kegenwardt zu Braunschwich¹⁾ selbst fohrgeslaagen, aber damahlss von den *capittularibus* nicht *acceptiret* worden, vndt bin noch zufrieden, dass ess auff den slack komme, wohe ess nicht anderss sein kan.

Dass h: Christian sich itzo *opponiret*, ist kein wunder, weil er sihet, dass dii sachen zwyhrich gemacht werden. Fuhr meine persohn sehe ich Lieber, dass er beim stifte bleibe, alss dass er heute oder morgen sagen solthe, er hette mirh zu gefallen dass Stift kuytyret vndt ohne einige *Recompans* nuhn ess von aussen ahnsehen musse.

Datum friderichsburch den 13 *Maij* Anno 1624.

Christian.

Udskrift: Berndt Geyst vndt Fridericho gynther zu handen.

267.

30. Maj 1624.

Til Kommissærerne ved Grænsemødet.

I Toldspørgsmaalet skulle Kommissærerne afsige Dom, hvorefter Kongen vil vælge Jakob I af England til Opmand. Paa de øvrige svenske Forslag kan Kongen ikke gaa ind. Der er ikke Folk nok til at besætte Fæstningerne anderledes, end allerede sket er. Skibsfolkene ere ogsaa forløvede. — *Geh. Ark.*

Vdaff Ederess Skriffuelse haffuer ieg Suenskenss *trac-tater* fornommid, huormed dy derriss gode benegenhed til oss giffuer tilkende²⁾. Huad den fornemste Saag, Som

¹⁾ Jvfr. ovfr. S. 362 og Vedel Simonsen, Eske Brocks Levnetsbeskrivelse I, 121.

²⁾ Eiter Kongens ovenfor S. 367 omtalte Forslag var det blevet aftalt, at et Grænsemøde skulde afholdes af danske og svenske Kommissærer 20. Maj mellem Knærød og Ulfsbæk. Christian IV befuldmægtigede 21. April Christian Friis Eske Brock, Christen Holck og Jakob Ulfeldt til at møde som Kommissærer med Fuldmagt til at dømme i Stridspunkterne. Fra svensk Side mødte Axel Oxenstjerna, Bo Ribbing, Gabriel Oxenstjerna og Linnorm Ribbing. Om Forhandlingerne se de

er tollen, anlanger, derom bør eptther fordraagit gaa dom, Och syden att komme for Opmanden ¹⁾. Ieg for myn Persohn uyll Elygere kon: aff Store *Britannien*. Dy andre forslaag kan ynted yndgaass, epttherdi dy erre baade ymod fordraagit och myn *reputation*. Om endskøndt som for Øien Laader, atty nu kan gørere oss allehande, Saa trøster ieg mig dog derued, at ieg haffuer en god saag, huoss huylcken den Alsommechtigste Gud mig altyd haffuer Erholdt.

Festningerne, y huad naffn dy haffue kan, anderlediss att Besette eller muntere, endsom med Radtzenss betenckende allerede skeed Er ²⁾, kan ieg icke see, huorledis ted skee kan, epttherdi heer inted folck er att bekomme. Huad man aff landfolckit haffuer, ted ued man nocksom. Skyben att holle y beredskab Er snaardt saagdt, menss langsom att bringe tyll ueye, Epttherdi folckit for bekostning skyld Er forløffuid. Haffde man for lang tyd syden fuldt myn formaaning, daa haffde man nu uerrid vdi en bedre *preparation*. *Valete*. *Datum* københaffn Den 30 *Maij* Anno 1624.

Christian.

Udskrift: Danmarckiss Riigiss Raad, som Nu ued kneerød Erre forordnede *Commissarier*, tiill hande.

nærmest følgende Breve. Slange S. 511 ff. Molbechs Udg. af Brevene I, 151 ff. Cronholm, Sveriges hist. u. Gustaf II Adolphs regering V, 2, 5 ff. Erslev, anf. Skr. I, 434 ff. — Den omtalte Skrivelse fra de danske Kommissærer var af 28. Maj (Molbechs Udg. I, 151 f).

¹⁾ Stettinerfreden bestemte, at hvis der ved Kommissærerens Dom stode lige mange Stemmer mod hinanden, skulde de to Konger enes om en Opmand.

²⁾ Jvfr. herom Rigsraadets Betænkning af 14. April (Erslev, anf. Skr. I, 403). Kommissærerne havde forestillet Nødvendigheden af at forsyne Grænsefæstningerne i Norge og Skaane med tilstrækkeligt Mandskab og Muntion og tillige holde Flaaden i godt Beredskab.

268.

31. Maj 1624.

Til Kommissærerne ved Grænsemødet.

Kongens Betænkning angaaende de svenske Forslag. —
Geh. Ark.

Ederess Skriffuelse, *Daterid* den 30 *Maij*, haffuer ieg denne tyme her bekommid Och derudaff dy Suenskis syste erkleering fornommid ¹⁾. Myn Erkleering om att dømme y saagen Och syden uelle en Opman ephther fordraagit, om saagen till fordraag icke komme kan, den haffuer y numer vell bekommen. Huad denne Erkleering anlanger, saa kan ieg inted sehe andit end, att den nogit bedre er vdstrøgen en dii forige, menss y sig sielff er ted Lige tedsamme, vdenatty y indgangen bekender, atty danske haffuer giffuid toll, dersom dy tilforne haffuer ted nechtid. ty haffde dy icke giffuid toll, daa haffde di nu icke behoff att ephtherlaa den. Dy forreslagen Puncter anlangendiss, Saa befinder ieg den første ²⁾ icke uerre wbillig, om ted til en uenlig forhandling kommer, naar ted *observeris* paa begge syder. Den anden ³⁾ befinder ieg billig att uerre, Naar ted medindføriss, att ingen ted huercken ued sig eller andre gør. Den tridie *punct* ⁴⁾ befinder ieg den anden att uerre ganske ymod, ty dermed kan di forbyde dy danske huilcken pladtz dii uyll. Den fierde Punct ⁵⁾ betreffende, Naar ted beuyssis, huad Suensk godtz er, ephthersom di sielffuer y den anden *punct* setter, att inted maa optenckiss, huormed den andenss vndersater kan *graveris*, daa haffuer ted syn maade. Den femthe Punct ⁶⁾

¹⁾ Den er dateret Ulfsbæk 30. Maj; se Molbechs Udg. I. 152 ff.

²⁾ Det hævdes deri, at Kongen af Sverigs mulige Indrømmelser ikke skyldes Pligt eller tidligere Aftaler, men kun hans Ønske om Venskab og Fred.

³⁾ At ingen optænker noget, hvorved den andens Undersaatter kunne besværes, og herved al Strid om Tolden hæves.

⁴⁾ At man fra dansk Side ikke vil modsætte sig svenske Toldpaalæg paa de Steder, hvor ingen Danske maa komme.

⁵⁾ At Kongen af Danmark ikke maa besvære svenske Undersaatter med nogen Told i Sundet.

⁶⁾ At de Danske kun maa have Ret til at handle i Sverig paa visse udtrykkelig nævnte Steder.

er ganske ymod fordragit, Och skulle ted saa uerre, atty danske nogle uysse Steeder skulle forresk[r]iffuiss, daa bør dy Suenske ochsaa y danmarck haffue uysse pladze att handle Paa. Den Sietthe och syste¹⁾ Er billig y seg, saauydt fordraagit dennom tilholder att lyde k: aff Suer-rigis bud eller forbud. Ellerss Er ieg y myn forrige mening, atom y icke kan komme y uenlighed tilrette, ephersom ieg ygaar Eder lod uyde, kunde tollen paa begge syder vdgiffuiss, ted saa ieg heldtz. *Valete.*
Datum Croneborrig Den 31 Maij Anno 1624.

Christian.

Udskrift: Danmarckiss Riigiss Raad, Som Nu ued grendtzen Erre farndnede(!) *Commissarier*, till hande²⁾.

269.

8. Juni 1624.

Til Kommissærerne ved Grænsemødet.

Der er, saa vidt som det er muligt, truffet Foranstaltninger til at dække Grænserne. Der skal ingen svenske Skibe være i Østersøen. — *Geh. Ark.*

Wdaff Ederss Skriffuelse Sael som aff mange andress *Relation* fornemmer Ieg, atter skulle *tracteris* aff k: aff Suerrig tedsom icke aff hannem Er forskildt³⁾. Saa endog ieg icke uyll haabiss, atted skall uerre sandt, Saa uyll ieg, sauydt med detthe folck Skee kan, haffue altyng y acht⁴⁾. Haffde uy ickun beholdt Søefolcken⁵⁾, daa skulle ted nest

1) At alle Danske, som handle i Sverig, skulle rette sig efter de svenske Love.

2) Modtaget i Knærød 1. Juni.

3) Om de svenske Rustninger og Udsigten til Krig se Hallenberg, anf. Skr. V, 282. 287. 295. 303. Cronholm, anf. Skr. V, 2, 5. 8. Fridericia, Danmarks ydre polit. Hist. I, 24.

4) I Skaanske Tegn. V findes en Række Breve om Sikring af Grænserne og Fæstningerne.

5) Rigsraadet havde 14. April fraraadet at udruste Flaaden (Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 404).

gudtz hielp ingen nød haffue. Lensmenden haffuer vnderlige begeringer, yted män heerfraa skulle skycke dem fehthaalie, der dy sielffuer Er y et land, som fehe och andit Er att bekomme. Krud och lod bør di att haffue, huorpaå ingen vden laaholm och Christianstad haffuer att klaage, huilcket skall forskaffis med ted snaariste mueligdt er. Ted Er bedre, atty taager ind y festningerne huess omkring kan uerre, endatt fynden ted skulle bordtrøffue. Myg tyckiss, dy forstaar ted ickun Passelig. Den y halmsted ¹⁾ Er en tung kaarll och maa haffue en huoss sig. Y Christianstad ²⁾ Er h: andress Synckler befhaalid att begiffue sig ³⁾. Dertill kommer nu den fleste Skanske aadell, saatt ieg icke seer, huad arsaag di haffuer att vnskilde sig, om endskøndt dy endnu ingen stycker derinde haffuer.

Igaar talede ieg med En Rostosker (!) mand, som med nogle Bandstager till Briggersit uaar fraa bleging hiidfrachtid, hand sagde, att ued kalmer ganske ingen folck uaar. Dysom aff Østersøen kommer, syger alle, atty ingen Skybe aff dy svenske haffuer fornommen. Den Alsommechtigste gud giffue oss alle, huad oss till lyff och siell tienligdt kan uerre. *Valete*. Datum københaffuen den 8 *Iunij Anno* 1624.

Christian.

Udskrift: Danmarckiss Riigiss Raad, Som nu till *Commissarier* wed grendtzen forordnit Erre, till hande.

¹⁾ Erik Rosenkrands til Glimminge, Lensmand i Halmstad 1620 —37 (Erslev, Danmark-Norges Len og Lensmænd S. 7).

²⁾ Lensmand der var Otte Marsvin til Dybæk 1618—27 (Erslev, anf. Skr. S. 3).

³⁾ I Juni fik Anders Sinklar Ordre til at begive sig til Christiansstad og sætte sig til Modværge, hvis der skulde komme noget fjendtligt paa (Skaanske Tegu. V, 78; jvfr. Slange S. 511).

270.

10. Juni 1624.

Til Kommissærerne ved Grænsemødet.

Kongen er tilfreds med deres Betænkning angaaende de svenske Forslags Antagelse. Han haaber, at Sverig ikke bryder Freden uden Varsel. Om Rustningerne til Lands og Vands — *Geb. Ark.*

Ieg haffuer vdaff Ederss Skriffuelse ¹⁾ fornommid Ederss betenckende Om dy forslaag att *acceptere*, huormed Ieg Er tilfrydtz, Och skall y anuende Ederss fliid, atty yckun Paa dennetyd dennom *contenterer*, Eptherdi man seer, huorpaa ted Er fornaulyd ²⁾.

Prouyandt att skycke til festningerne ³⁾ Er wmueligdt, ty heer neppeligenss Er saamegit, som maan kan ruste Skyben med. *Munition* Er forskickit till Christianstad. Ieg haabiss Endnu, atty io maa uerre saa Erlig, atty En maanid, om dy uyll icke lenger, Syge oss tyll, førend dy slaarer Paa oss. *Alia tempora requirunt alios mores*, Ieg haabiss, atted gaar icke huerdag saa tiill som nu. Ted sygiss heer, dog ued Ieg ted icke tiluysse, att den Suenske *agent* ⁴⁾ Er hiemmeligenss bordtdrageu. Ieg haffuer be-fhaalid denne breffuiss, athand derom y helsingør sig skall bespørrie. *Valete. Da: frede: den 10 Iunij Anno 1624.*

Ieg tog ygaar 3 Orloffskyb an y Sundit, huilcke uaar heell uyllig dertill, y køben: fyck Ieg 10. y køge 1, Och haabiss nest gudtz hielp att faa fleere, dy Erre besette med Større støcker. Ieg fandt dem uylliger dertill, end

¹⁾ Kommissærernes Skrivelse af 9. Juni omtalte to Hovedpunkter i de Svenskes Forslag, hvorefter Kongen skulde frafalde sin Klage over de svenske Toldpaalæg og gaa ind paa, at der bestemtes visse Steder, hvor de Danske skulde nyde Handelsfrihed (Molbechs Udgave af Brevene I, 155).

²⁾ ∴ hvad det drejer sig om, gaar ud paa (Kalkar, Ordbog I, 675).

³⁾ Dette havde Kommissærerne tilraadet.

⁴⁾ Jonas Bure (Buræus), svensk Agent i Helsingør 1622—29.

ieg nogentyd kunde haffue gettid, Saattuy med 24 Skybe kan gaa tiill Segelss.

Udskrift: Danmarckiss Riigiss Raad, Som nu ued grendtzen Erre forordnede *Commissarier*, til hande ¹⁾).

271.

15. Juni 1624.

Til Kommissærerne ved Grænsemødet.

Kongen vil ikke finde sig i, at Gustav Adolf faar større Magt i Østersøen. Han vil sørge for Flaadens Udrustning. Rytteriet samles. Han bebrejder dem, at de ikke skrive hyppigere. — *Geh. Ark.*

Vdaff ederss Skriffuelse ²⁾) haffuer ieg fornommit, huessom syden *tracterit* er, derhuoss Ederss betenckende, at man Suenskens forseet Paa Dandtzig icke skulle forhiindre, huorunder mig synis att uerre mendt, att man dy skyb ued Elsborrhig skulle ygenom Sundit laade Passere, huilckit ieg ingenlunde uyl tylsteede ³⁾).

Ieg lod mig offuertaale, att folckit bleff affskaffit ⁴⁾). Ieg laader hannem nu slet inted bliffue Stercker y Østersøen, end hand Er. Worris flaade skall Saalediss bliffue holdt y acht. atthand nest gudtz hielp Skaall bliffue fraa køben: saoch Sundit. Worherre giffue, attuy uaar uyss paa, huad deraff uyll bliffue. Riiteried sanckiss dage-ligenss, Och er nu bud Epther dy Iudtske. I skriffuer icke rett tydt fraa Eder, huorfor man icke kan uyde, udi huad *terminis* ted staar. Ieg kan icke uyde, huortill den lange *tractation* Er god. Skulle der nogit løbe for, daa

¹⁾ Modtaget 11. Juni i Knærød.

²⁾ Kommissærernes Skrivelse af 14. Juni (Molbechs Udg. I, 156).

³⁾ Kongen frygtede for, at de svenske Skibe skulde opbringe nogle Skibe med Folk og Munition, som Kongen af Polen havde bestilt i Nederlandene, og tilskrev derfor Sigismund, at deres Gjennemsejling ikke kunde tillades (Slange S. 517 f.).

⁴⁾ Se ovfr. S. 370.

uaar ted best, att herredagen bleff Opsaatt til bedre tyd¹⁾.
Valete. Datum frede: den 15 Junij Anno 1624.

Christian.

Udskrift: Danmarckis Riigiss Raad, Som nu til *Commissarier* ued grendtzen forordnit Er, till hande²⁾.

272.

17. Juni 1624.

Til Kommissærerne ved Grænsemødet.

Kongen fastholder, at de Svenskes Certifikater for deres Skibes toldfri Passage gennem Sundet skulle være beedigede; derimod gaar han ind paa, at de Danske kun maa handle paa bestemte Pladser i Sverig. Svenskerne maa ikke ubegrænset føre Munitiion gjennem Sundet. Kongen frygter ikke den svenske Flaade. — *Geh. Ark.*

Ederss Skriffuelse *Daterit* den 16 *Hvius* haffuer ieg ydag bekommit Och deraff fornommid, huessom di Suenke *Replicando* forregiffnit haffuer. Huad nu dy beedigthe *Certificadtzer* anlanger, Dem bør dy att vdgiffue Och kan medrette derfor dennom icke vndskildige, saframdt dy uyll handle ret. Dy maa laade dennom, som Suerer, sørge for derriss Samuyttighed³⁾. Atty danske herepther skall handle paa uysse steeder, ted haffuer numehr syn beskeen⁴⁾, menss huad *recompans* dy skall haffue for ted, atty y fordragit for alle andre *Nationer* haffuer den *prerogativum*, atty Erre tolfrie, Och nu skall uerre dy andre Lyge, ted seer leg inted. Munitiion dennom *pro Libito* igennem att skulle Passeriss, Er ganske ymod *neutraliteten* Och detthe

¹⁾ Herredagen var udskreven 30. Decbr. 1623 til 21. Juni 1624 i Kjøbenhavn; den blev ikke opsat (Erslev, anf. Skr. I, 408).

²⁾ Modtaget i Følge Christian Friis's Paaskrift i Knærød 16. Juni.

³⁾ Ved de d. 28. og 29. Juni undertegnede danske og svenske Afskede fritoges de Svenske for at beedige Certifikaterne om, at det Gods, de medbragte, tilhørte dem selv. Se Slange S. 515 ff.

⁴⁾ Det blev ogsaa fastslaaet ved Afskeden.

konningrige hell faarligdt ¹⁾, Och om dy uylle begere. att den flaade ued Elsborrhig skulle Steediss ygenom sundit, daa haffuer y udaff myn Syste skriffuelse derom fornommid myn mening.

Om Spenskens Store krygsmacht, huorpaa maaske dy Pucker, fornemmer man Lydit till, hanss Skybe ligger ganske wferdige, hanss tydtske folck dør for fode ued Stockholm. I Søen er ingen huercken store eller smaa aff hanss Skybe. Och haffuer ieg en aff galeieren ind y Skeeren, som kommer nest gudtz hielp y disse daage med uysse tydinge. Ted haffuer nest gudtz hielp ingen nød for, atthand besøger køben: Och sundit, Ieg achter nest gudtz hielp att haffue hand y hancke med hannem. *Valete.*
Datum Crone: Den 17 Iunij 1624.

Christian.

Udskrift: Danmarckis Riigiss Raad, Som nu ved grendtzen til *Commissarier* forordnit erre, til hande ²⁾).

273.

Omr. 8. Juli 1624.

Udkast til et Svar til Greven af Oldenborg som kejserlig Gesandt, navnlig angaaende Betingelserne for et Forlig mellem Kejseren og Kurfyrst Frederik af Pfalz. — *Geh. Ark.*

Andtuordt auff dess key: gesanthen ahnbringen.

Nachdem der key: den graffuen v: Oldenborrich gesandtweiss ahnhero hatt abgefertiget mit begeren, dass ich dem gemeinen wehsend zum besten, wieauch zu wiiderbringung dess werden friidens mich wolthe *interponiren*, auffdass ihm Römcken Reyche *de novo* nicht Ein new fewer muchte auffgeblassen werden ³⁾,

¹⁾ De gamle Aftaler herom opretholdtes ogsaa ved Afskeden.

²⁾ Modtaget, i Følge Kanslerens Paaskrift, i Knærød 18. Juni.

³⁾ Grev Anton Günther havde i Følge en kejserlig Instrux af 6. April faaet det Hverv at opfordre Kongen til at fortsætte sine Fredsbestræbelser, saaledes at Kurtyrst Frederik af Pfalz

Nuhn weiss sich der key: guthermassen zuendtsinnen, welchergestaldt ich zu wntherskidtlichen mahlen gesanthen bei Ihm gehabdt, allemahl zu dem ende vndt zueck *Instrverit*,

henvistes til at underkaste sig (Geh. Ark, Østrig Nr. 30). 30. Juni havde Greven fra Slagelse meldt sin Ankomst (Oldenburg Nr. 85), 2. Juli kom han til Kjøbenhavn og havde Audiens 4. Juli (Danske Saml. 2. R. III, 374. Danske Mag. 4. R. IV, 70. Winkelmann, Oldenb. Friedens- u. Kriegs-Handlungen S. 188). Kongen svarede først mundtlig ved en Kancellisekretær; senere, 8. Juli, blev der overgivet Greven et Rekreditiv (Ausländ. Reg.) og et skriftligt Svar. Dette var bygget paa Kongens i Texten meddelte Udkast, men dog noget forskjelligt derfra. Saaledes hedder det i Indledningen, at der gaar Rygter om, at Kongen af England har indgaaet en stærk Konføderation med Kongen af Frankrig (hvad der imidlertid ikke var Tilfældet); Christian IV veed dog ikke hidtil rigtig Besked derom, da den ventede engelske Gesandt endnu ikke er kommen. Rækkefølgen i de egentlige Forslagspunkter er ombyttet. Punkt 1 gaar ud paa, at Pfalzgrevens Afbigt skal forebringes ved Gesandter; hans kongelige Titel vil vist kun give ringe Anledning til Strid, da den ikke gives ham af nogen Fyrste i det romerske Rige og ikke heller af Kongen af England, og han maaske „denselben länger zu führen selbst vor schimpflich erachten, und also mit der Zeit solcher Titul von sich selbst fallen würde“. Punkt 2: Øvre- og Nedrepfalz skulle indrømmes ham mod Submission og Deprektion. Punkt 3: Efter Kurfyrsten af Bajerns Død skal Pfalzgreven have Kurfyrsteværdigheden tilbage. Dette Svar findes nu i Geh. Ark. (Østrig Nr. 30), udfærdiget, underskrevet og besejlet, men dernæst rettet og kasseret. Hermed hænger det sandsynligvis saaledes sammen. 19. Juli afgik der en ny Skrivelse fra Kongen til Greven af Oldenburg (Ausländ. Reg.). Det hed i den, at da Greven var her, og Kongen affattede sin Resolution paa Kejserens Andragende, troede han, at Jakob I vilde være at bevæge til at gaa ind paa, at Hertugen af Bajern maatte beholde Kurfyrstetitlen i sin Levetid; nu har han imidlertid erfaret af Robert Anstruther, at Jakob bestemte forlanger, at Kurfyrsten faar saavel sin Titel som sine Lande tilbage; derfor maa han forandre sin Resolution in isto passu, for at ikke, hvis Kejseren gaar ind paa Underhandling, denne da skal dreje sig om et Punkt, som dog ikke kan naas. Kongen sender ham derfor en forandret Resolution til at levere paa behørigt Sted, ligesom ogsaa en forandret Skrivelse til Kurfyrsten af Sachsen; den tidligere Resolution beder han

dass der key: dii sachen darhiin *Dirigiren* wolthe, dass der gemeine friiden widerum ihness Rom: Reyech muchte *Introdutiret* werden, welchess allless nictes hatt *effectuiren*

ham sende tilbage. Sandsynligvis er den udfærdigede, i Geh. Ark. nu bevarede Resolution den fra Greven tilbagesendte, i hvilken Rettelserne ere indførte. Disse Rettelser angik Punkt 3. Dette kom nu til at gaa ud paa, at skjønt Kongen ikke vilde bestride Overførelsen af Kurfyrsteværdigheden til Hertugen af Bajern, holdt han det dog for ugjærligt at vente en bestandig Fred, hvis Værdigheden ikke blev tilbagegivet Kurfyrst-Pfalzgreven; ligeledes vilde Kongen af England paa ingen Maade give efter i dette Punkt; Kongen frygtede derfor, at alle Traktater skulde være frugtesløse hvis man ikke paa kejserlig Side var tilbøjelig til at indvilge i en „plenaria restitutio tam tituli quam ditionum hæreditariarum“. Aarsagen til denne Forandring i Kongens Fredsforslag laa. som angivet af ham selv, i Robert Anstruthers Mellekomst. Med Instrux af 6. Juni var han ankommen til Kjøbenhavn 17. Juli. Hans Proposition er vel først dateret 25. Juli (Latina), men han maa i det mindste mundtlig have forebragt dens Indhold tidligere. Den gik ud paa, at Jakob I havde besluttet, selv med den største Fare, at skaffe Kurfyrst Frederik hans Lande og hans Værdighed tilbage; han bad derfor Christian IV hjælpe sig og opfordre de tyske Fyrster til det samme; han havde sendt 6000 Mand til Nederlandene og forhandlede med Kongen af Frankrig om Forbund; med Danmark, Sverig og Nederlandene ønskede han et særligt Forbund mod den katholske Liga; men hans Hensigt gjaldt alene Pfalz og Tydsklands Frihed. „nam religionis et conscientie causam dei curæ relinquit“. Som det fremgaar af den nye Skrivelse til Anton Günther og endnu mere af Kongens med Kanslerens Haand skrevne Indlæg til Rigsraadet af 22. Juli, gjorde Anstruthers Forslag et ikke ringe Indtryk paa Kongen, men Rigsraadet optraadte bestemt imod et Forbund med England og satte sin Vilje igjennem. Det var væsentlig i Overensstemmelse med dets Forslag af 25. Juli, at Kongens Svar af 27. Juli til Anstruther blev affattet. I dette fremhævedes, at Danmark og Kongens Sønners Stifter vilde blive udsatte for hele Faren, thi England og Sverig kunde ikke angribes af Modpartiet, der ingen Flaade havde; Kongen havde desuden tilbudt sin Mægling til den af Kejseren for faa Dage siden hertil sendte Gesandt; det vilde derfor ikke være loyalt ikke at oppebie hans Svar; en endelig Resolution skulde Anstruther faa ved sin Tilbagekomst fra Tydskland (Latina; jvfr. Schybergson, Underhandlingarne om en

konnen. Auss welchem allem zuernemen, dass ich dass-meinige darbei gethan vndt Nuhmer billich mich solcher sachen Endtslagen Solthe.

Auffdass aber der key: sehen vndt vernehmen Sol, dass ich meiness Ordtz gerne thun will, wass ihm vndt dem Röm: Reyche zu Ehren vndt Ruhe reichen kan, So will ich mich dess key: begeren nach *accommodiren* vndt versuchen, wie weit bei den sachen thunlich, Doch mit dem bedinge dass ich erfhaaren mag, wass der key: dem Phaldtzgraffuen fuhr genaade Erweisen will, Dan nicht zuhoffen, dass etwass fruchtbarligess dem gemeinem wehsendt zum besten kan *tractiret* werden, Souern Solchess nich vorheergehe. Ich fuhr meine Persohn kan zuaar nicht eigentlich wissen, wohrhiin mein Schuager, der von Engelandt, nehbenst seinen *adherenten incliniren*, woruon ich doch mit dem forderligsten bei Rubberdt *Anstruther* werde gewisheit haben.

Weil nun ganss nicht zu zueiffuelen, dass Io obgemelther der von Engelandt samdt seinen *Confæderanten* dass Eusserste muglich darbei thun vndt auff di *restitution in integrum* höchlich *urgiren* werden. Ob nun Skon ich fuhr meine Persohn nictes Liiberss wunsken muchte, als

evangelisk allians åren 1624—1625 S. 30 f. Danske Saml. 2. R. III, 374. Memoires et negociations secrètes de Mr. de Rusdorf I, 350—54. Molbechs Udgave af Brevene I, 160—65. Gardiner, History of England under the duke of Buckingham and Charles I. I, 135. Fridericia, Danm. ydre polit. Hist. I, 29. Erslev, Rigsraadets og Stændermedernes Hist. I, 409—15. Anstruther fik samme Dag Skrivelser med paa sin Rejse til Kurfyrsterne af Sachsen og Brandenburg; Kongen forestillede heri disse, at Jakob I var bestemt paa ved Hjælp af andre Potentater at ville gennemføre Frederiks Gjenindsættelse; da der herved ikke kunde ventes andet end skrækkelig Blodsudgydelse og frygtelige Ødelæggelser, og da desuden Fremmede derved let vilde faa fast Fod i Riget. saa tvivlede Kongen ikke paa, at de ligesom han selv vilde søge at forebygge det og opnaa en taalelig Fred: de burde opfordre Kejseren til mundtlig Forhandling, til hvilken Kongen haabede ogsaa at faa Jakobs Samtykke (Auslænd. Reg.).

dass, wie obengemeldet, alles ihn gute ruhe widerum muge gestellet werden, So kan der key: dennoch leichtlich Ermessen, dass ich, wie gerne ich auch wolthe, mich von meinen so gaar nahen anueruanten ihn ihr so hoe angelegene Sache nicht Endtslaagen kan, Der key: auch bei sich abnehmen kan, wass sii fuhr ihre persohn ihn solchem falle bei deroselben nahen verwanthen thun wurden.

Wan ich aber, wie obengemeldet, erfhaaren mach, Ob der Phaldtzgraff *perdon* erlangen mach, vndt wieweit derselbige sich Erstrecken Soll, Alsdan will ich, meinem Obengemeltem erbiitem nach, allen muglichen fleyss anwenden, also dass der key: Erfharen soll, dass es, ob godt will, ohne frucht nicht abgehen Soll. Weil nuhn ohne allen zueiffuell der key: wirdt wissen wollen, Ob von mihr Eynige fohrsleege gethan seindt, So Soll folgender gestaldt darzu geandtuortet werden, dass meiner forslaag also sei: 1. Dass dem Phaldtzgraffuen dii Ober vndt wnderphaldtz Strax wiideruhm eingereumet wurde, 2. weil dii Chure auff Beyeren *transferiret*, vndt ich meiness theilss solches dess key: *factum* nicht zu *Disputiren* habe, dass nach absterben desselbigen von Beyeren der Phaldtzgraff wiideruhm ihn seine fohrige *dignitet restitviret* wurde, 3. dass souern Eiinige abbitthe geskeen solthe. dass alsdan dieselbige durch gesanthen geskeen muge. Solthe auch dess könnichlichen tittelss halber einige zuhrickeit Einfallen, So ist meiner meinung nach darahn wehlich oder ganss nichtz gelegen, aldiueill derselbiger ihm, dem Phaldtzgraffuen, von niehmandtz ihm Rei[c]he gegeben wirdt, auch derselbiger tittel ihm mer Skymphlich dan ruhmlich ist, auch mit der zeit bei den auslendischen Potentatem (!) woll fallen wirdt, wie dan der von Engelandt ihm denselbigen noch niehmalss hatt geben wollen. Welchess also kurdtzlich meine mehnung ist (doch den anderen wnuergreiflich), Dan ich nochderzeit, wie fohrhiin vermeldet ist, nicht wissen kan, wass der von Engelandt nehenst seinen *adherenten* meinung oder fohrslag sein mach.

Weill nuhn solche fohrsleege dem key: woll thunlich

seindt, alss verhoffet man disses ordtz, dass mit dem forderligsten gute *resolution* Einkommen muchte, auffdass durch *protrahirung* der zeit keine wrsache zur weitleufftickeit muge gegeben werden, Dan ich mich nich zuobligiren weiss oder kan, dass ymmittelst nicht allerlei *preparatoria* Solten gemachet werden.

Weill mihr auch genuncksam bekandt, dass der key: von gott dem Almechtigem mit hoem verstande begaabet ist, So zueiffuele ich nicht, Er wirdt disse sache zu seinem selbst Eiigenem wolstande vnd Ruhe nebenst dess ganssen Ro: Reichss *prosperitet* ihn acht haben vndt sich in dissem *accommodiren* vndt *moderiren*, dass man damahllein Ihm wercke Spiiren mack, dass dii wiiderbringung dess werden friidens dem key: zu hertzen gehe.

274.*

22. Juli 1624.

Der skal sendes to Egeplanker til Frederiksborg. — *Geh. Ark.*

Tyll frede: skall forskickiss thuende Egyplancker, Enhuer 12 allen lang och En allen breed.

Køben: den 22 *Iulij Anno* 1624.

275.

4. Aug. 1624.

Til Christian Friis.

Om et Laan paa 50,000 Rdl. til det ostindiske Kompagni. De Penge, som komme ind ved Kontributionerne, maa fordeles til de forskjellige Øjemed. Der er endnu Fare for Angreb fra Sverig. Om lyneborgsk Salt, Nedsættelse af Bøndernes Arbejdspenge og Pest om Bord paa den svenske Flaade. — *Kgl. Bibl.*

Om dy 50000 dl. haffuer ieg Skreffuid frummoder tyll, som ted Ostindianske *companie* begerer¹⁾, dog ued ieg

¹⁾ Af Rigsraadets Betærkning af 3. Aug. 1624 fremgaar, at de 50,000 Rdl. allerede tidligere vare laante til det ostindiske Kompagni af de Skatter, som vare bevilgede 1620. Rigsraadet paastod, at de kun havde maattet benyttes, hvis Skatterne for øvrigt havde været tilstrækkelige til at betale hele Gjælden

icke, om hun uyll faa pengene vd, andenstedtz elleroch fleere att bringe tilueye ued ieg icke Paa denne tyd. Huad Penning der skall *contribveris*, dy maa endeligenss Skillis ad, saatt ieg faar huess mig hør, och tedsom till gellens affbetaling skall. atted forsyg bliffuer, Saoch tedsom till Soldaterniss vnderholding vdgiffuess, tilstillis *commis-sarierne*, som bliffuer *deputerit*. Ieg fornam ynted, att nogit bleff taalid om, huorlediss den Ølziisse kan *supleris*¹⁾, vdenatt ted Er sked, Syden ieg drog bordt. Aff dy Suenske tydinger Erfharer man derriss oprichtighed. Ieg ued endnu icke, om ted Er raadeligdt att affskaffe folckit eller ey. Om ted lyneborger Saaldt kan man taale, naar man faar derris *affections* forandring att uyde. Cordt von Busk²⁾ Er saatt till beuyndthebber. Den forlyndering Paa arbeidtzpenning kan taaliss om, naar man haffuer bedre leilighed, Ieg ued uell, atty gerne saa dem ganske affskaffit³⁾.

I gaar uaar ieg i helsyngør, daa kam der skybe fraa Dandtzig saoch Stockholm, som berethede Sammestedsz att døe hefftig aff Pestilendtze, Och atty Suenske Skybe uaar vdlagde och skulle uerrid till lyffland, daa døde dy saa fast Paa Skyben, saatty motte skaffe dem aff Skyben ygen. Ted uyll haffuiss yacht och Er allerede befhald,

til Enkedronningen; da dette ikke havde været Tilfældet, burde Kongen forlange Pengene tilbagebetalte af Kompagniet eller senere selv betale Riget dem tilbage (Erslev, anf. Skr. I, 417 f. 425).

¹⁾ Se ovfr. S. 367.

²⁾ Se ovfr. S. 226.

³⁾ 1623 havde Kongen paabudt en Omordning af Hoveriet paa Kronens Gods, saaledes at største Delen af Bønderne skulde fritages for alt Arbejde og Ægter mod at betale Arbejds-penge. Rigsraadet udtalte sig i sin Betænkning af 3. Aug. 1624 for deres Afskaffelse eller i alt Fald for en Nedsættelse af dem. Samme Dag paabødes ogsaa en ny Taxation (Danske Mag. 3. R. IV, 139 ff. V, 9 ff. Erslev, anf. Skr. I, 410. 422 f. C. Christensen, Aгрarhistoriske Studier I, 198 ff. Jvfr. ovfr. S. 371).

atty ycke maa komme y land ¹⁾. Tyll Rostock dør ted ochsaa sterckt. *Vale.*

Datum hyrsholm den 4 *Augustj Anno* 1624.

Udskrift: Chanseleren H: Christian friiss till hande.

276.

1. Septbr. 1624.

Om Forsendelse af Egeplanker til Frederiksborg. — *Geh. Ark.*

Fraa holmen skall forskickiss nogle aff dy Breediste Egyplancker til frede; Lygesom dy syste uaar, som bleffue ysenderskorren Paa holmen ²⁾.

Aff køben: den 1 *Septem:* Anno 1624.

277.

29. Oktbr. 1624.

Til Christian Friis.

En Expedition angaaende den halberstadtske Sag skal paa-skyndes. Rentemestrene skulle sende en Fortegnelse paa den Godtgjørelse, der tilkommer dem for noget Smedearbejde. — *Geh. Ark.*

Igaar glemde ieg y En hast ydere att taale med dig om den Halberstadtske *tractation*³⁾, Och Eptherdi dy erre beskeden til haadersleff y mod den Syste *Novembris* først-komendis⁴⁾, Och dy inted kan *expedieris*, udenatty dette faar med dem. Saa skulle der *matureris* med ted samme, Pated Sagen icke bliffuer opholdt. *Vale. Datum* frede: den 29 *Octo:* Anno 1624.

Christian.

Renthemeysterne skall Strax sende mig fortegnelsen Paa den affbrending, dem gørris gaadt Paa huess arbeid

¹⁾ Jvfr. Slange S. 518.

²⁾ Jvfr. ovfr. S. 387.

³⁾ Jvfr ovfr. S. 363.

⁴⁾ 10. Novbr. havde halberstadtske Gesandter Audiens hos Kongen i Haderslev (Danske Saml. 2. R. III, 375).

der Smyddiss y køben: sauell y byen som paa holmen, saoch om Iernit leffueris Skriffueren y Smydien elleroch Smiddene.

Udskrift: Chansleren H: Christian friis til hande.

278.*

23. Novbr. 1624.

Kongens Bemærkninger til de af de gottorpske Raader overgivne Punkter angaaende Sværmere, Forholdet til Hamborg, Møntvæsenet, Landevejsrøvier, Formynderskab, Grænsestridigheder med Gottorp og de inddigede Landstrækninger. — *Geh. Ark., Gottorpske Ark., Camera 4, Capsa 1, Konvolut 3.*

Kurtze *punctuation* dessen, darvber mit den koniglichen Hern Stadthaltern vndt Rheten die Fürstliche Holsteinische *deputirte* zu *communicirn* bevehligt¹).

1.

Wegen der Schwenckfeldischen *Enthusiastischen* Schwermerei, dero Lehrern H: Friedrichs zu Holstein F: G: dass landt zu reumen angekündigt, die aber zu Ist best, dassie verwissen werden innerhalb weh-nich dagen²).

¹) 22. Novbr. 1624 havde de gottorpske til Landretten i Haderslev deputerede Raader haft en Forhandling med Gert Kantzau og andre kongelige Raader og derved forelagt de Punkter, som indeholdtes i en af Hertug Frederik af Gottorp opsat Memorial, dat. 14. Novbr. De kongelige Raader forlangte en Kopi af Memorialen, hvorpaa den i Texten meddelte Punctuation blev opsat og indsendt til Statholderen, som leverede den til Christian IV. der var tilstede i Haderslev. Kongens Bemærkninger bleve nu overgivne til den gottorpske Kansler Ægidius v. d. Lancken. Da han og hans Kolleger fandt Kongens Resolution for almindelig holdt, henvendte de sig atter til Statholderen og Raaderne med Anmodning om, at der maatte gaas noget mere ind paa Enkeltheder i de fleste Punkter. 25. Novbr. overbragte de saa en ny Erklæring, hvis Indhold meddeles i de følgende Anmærkninger (Geh. Ark. Gott. Ark., Camera 4, Capsa 1, Konvolut 3).

²) Erklæringen af 25. Novbr.: Kongen har givet Statholderen Befaling til hurtigst mulig at skaffe de Sværmere, som have nedsat sig i Svabsted, bort.

Schwavestet ihr *receptacul* genommen, ob nicht I: kon: Mayt: belieben wolle denselbigen dass nest daselbst auch zuverstoren¹⁾.

2.

In der Hamburgischen *Exemptions*sachen einen gewissen schluss zumachen, ob man der aussgeschriebenen *Reuision inhærirn* oder des *beneficij Restitutionis in integrum* sich gebrauchen konne vndt wolle, ob nicht die *Acta* iemandt vnter handen zugeben, eine *deductio* darauss zumachen vndt dan etlicher Iuristen *faculteten* oder furnehmer Rechtsgelarten bedenken einzuholen vndt man sich zubemuehen, wie

Ess mussen Edtzliche gelarthe darzu verordnet werden vndt ihrer meinung vernehmen vndt das Iehe ehr Iehe besser²⁾.

¹⁾ I sin Memorial af 14. Novbr. omtaler Hertugen dem som en for nylig opstaaet Sekt med schwenkfeldtske, gjendøberske, fantastiske Vranglærdomme, som benægte Christi sande Meneskenatur, foragte Prædikenerne og Sakramenterne og modsætte sig Eder og Renter af Laan; forviste fra Husum have de nedsat sig i Svabsted. — Caspar Schwenkfeldt fra Schlesien, f. 1490 † 1561, regnes for den første protestantiske Mystiker; hans Tilhængere fandtes i det 17. Aarhundrede især i Schwaben og Schlesien (Herzog, Plitt u. Hauck, Real-Encyclopædie für protestant. Theologie u. Kirche XIII, Leipzig 1884, S. 776 ff.). Hovedrepræsentanterne i Slesvig for den mystiske, af Schwenkfeldt og Weigel paavirkede Retning vare Holsteneren Hartvig Lohmann og Husumeren Nicolaus Teting. 1622 havde de forladt Flensborg, hvor de hidtil havde virket; Teting forenede sig med den sværmeriske Enke Anna Ovena Hoyers og nedsatte sig i Husum; Lohmann gik til Svabsted, men kom ogsaa ofte derfra til Husum. Som Følge af Klager fra Gejstligheden i denne By befalede Hertug Frederik dem 27. Septbr. 1624 at tilbagekalde deres Vildfarelser eller inden 14 Dage forlade Hertugdømmerne. De maa derefter en Tid have taget Ophold i Svabsted (Krafft, Ein zweyfaches Jubel-Gedächtnis S 161 ff. 469. Jensen u. Michelsen, Schlesw.-Holst. Kirchengeschichte III, 313 ff. Kirkehist. Saml. 3. R. V, 1 ff.).

²⁾ Erklæringen af 25. Novbr.: Akterne i den hamborgske Exemtionssag skulle overgives til to lærde Raader, som skulle lave et Extrakt, der sammen med Akterne skal sendes til juridiske Fakulteter, f. Ex. i Ingolstadt og Köln.

auss des Heiligen Reichs *Archiven*, auch der Stadt Hamburg *clausuren* etliche zu dieser sachen dienliche *documenta* erhoben vndt zu weg gebracht werden muchten ¹⁾.

3.

Ob nicht mit schlagung der kleinen *Muntzsorten*. als drei schilling stucken vndt sechslingen, einzuhalten auff eine zeitlang vndt da hernechst solche *sorten* wider zuschlagen, die notturfft befunden wurde bei solcher pre- gung in allen muntzen gleicheit zuhalten, der vorthail, so bisshero der Muntzkosten halber *indulgirt*, etwas eingezogen, auch wegen deren ausserhalb dieser Fursten- thume geschlagenen *Muntzsorten* iüngst*publicirtes* *Muntzedict*²⁾ zu- erneuern.

Es ist billich, dass man mit dem myndtzen guthe acht gegeben werden ²⁾.

4.

Ob nicht an die Stadt Ham- burg zuschreiben wegen der eigenmechtigen zollsteigerung, damit dieser Furstenthume ein- gesessene beschwert werden, vndt was furzunehmen, wan solch schreiben keine frucht schaffte.

Daroon ist zuberadtslaagen, welchergesta[l]dt kegen sii zu *prosediren*, vndt kan man *in loco* daruber der Reth- meynung vernehmen ⁴⁾.

¹⁾ Ved Rigs-kammerrettens saakaldte Exemtionsdom af 6. Juli 1618 var Hamborg blevet erklæret for en Rigsstad. Kongen og Hertugen havde forlangt Dommens Revision, og ved Forliget i Steinburg 1621 havde Hamborg forpligtet sig til indtil Revisionens Resultat at forblive i Lydighed mod Kongen og Hertugen (Slange S. 457. Schlegels Overs. af Slange II, 175).

²⁾ Erklæringen af 25. Novbr.: Kongen har bevilget, at der holdes inde med Prægningen af Treskillingsstykker og Sekslinger.

³⁾ Af 28. Febr. 1623 (Samml. d. hauptsächl. schlesw.-holstein-gemeinschaftl. Verordnungen S. 347 ff.).

⁴⁾ Erklæringen af 25. Novbr.: Der skal skrives til Hamborg om Toldpaalægene.

5.

Wegen plackerei vndtrauberei auff freier landtstrassen, ob nicht als baldt, wan angriffe geschehen, Landtfirstlichen ampts halben *inquisitiones* anzustellen, die iehnige, so vmb zeit solcher *depredation* mit frembden verdecktigen Reutern *conuersirt*, deren namen ausszusagen, anzuhalten vndt die benante nach befindung der vmbstende rechtlich zuverfolgen an orten da sie ange-troffen.

Dass ist fuhr sich recht, vndt seindt dy ambdtleuthe solches zu thun Skuldich, worzu sii *per mandatum* nochmalss zu *compaliren* ¹⁾.

6.

Ob nicht den widewen die vormundtschafft vndt verwaltigen ihrer kinder guter abzu-stricken.

Muss ihn der Landgerichtz-ordnung Eingefhuret werden ²⁾.

Ob nicht zuverordnen, das *maior etas* oder mundigkeit in 25 iahre erstlich angehen solle.

Ob nicht eine *constitutio* zu-machen vndt *zublicirn*, darin alle *contract*, so von kindern, auch vnmundigen vndt minder-iahri-gen ohn ihrer Eltern, *tutorn* vndt *curatorn* wissen vndt willen auffgerichtet, verbotten mit die-sem anhange, das, was dawider gehandelt, null, nichtig vndt vnkrefftig sein solle.

7.

Weil wegen deren zwischen dem koniglichen vndt Furstlichen Emptern Flenssburg, Rendiss-burg vndt Gottorff eingefallenen

Darzu kan *Commission* alhie *in loco* ausgehen, auffdass Es doch mahll eins solche

¹⁾ Erklæringen af 25. Novbr.: Der skal anordnes stærke Inkvisitioner med Hensyn til Røveriernes paa Landevejene og træffes Aftaler derom med Lybek og Hamborg.

²⁾ Erklæringen af 25. Novbr.: Kongen har antaget Forslaget.

grentzirrungen durch beiderseits *Commissarien Ao 1618* vorschleße gethan, laut beigefuegter *extract sub A et B*, dieselbige auch von vorhochgedachten H: Friedrichens F: G: *ratificirt*, das bei I: kon: Mayt: ebenmessige genehmhaltung mucht befördert werden³⁾.

Irrung Ihre Endtskafft erlangen kan⁴⁾.

8.

Weil ersthochgemelte S: F: G: in dero Ampt Tundern einen grossen ort, den Bubschlott³⁾ genant, einteichen zulassen vorhabens, vndt leute vorhanden, die solch werck auff ihr eigen *spesen*, gefahr vndt vnstaten aussfuehren wollen, auch ferner dahin *zudisponirn* stunden, das sie die gefertigte neue teiche ohn zuthuen vndt aussfassung der abgeteichten koge eigner im stande vnterhalten wollen, vndt dan den anbelegenen kogen vndt dere eignern dahero eine grosse *commoditet*, auch merckliche erleichterung deren zu erhaltung der teiche iaehrlich auffgehender vnkosten zuwachssen wurde, ob nicht bei I: kon: Mayt: an diesem ortte *interessirenden* vnterthanen es dahin zurichten, das sie diesen neuen teichern, wan dass vorhabende werck fertig vndt nutzbarkeit entpfunden,

Darauff muss man sich bedencken vndt daruber der wnterthanen meynung vndt Erklarung vernehmen⁴⁾.

1) Erklæringen af 25. Novbr.: Gert Rantzau og Ægidius v. d. Lancken ere forordnede til Kommissærer for at berigtige Grænsestridighederne.

2) Jvfr. om Møderne 1618 og 1619 angaaende Grænsestridigheder Slange S. 412. 427 og Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 244 f. 259.

3) Botslot i Bøking Herred (se Brevene 1636—40 S. 403).

4) Erklæringen af 25. Novbr.: Kongen fastholder sin Resolution. Der var heller ikke fra gottorpsk Side forlangt nogen Forandring af den.

zu billiger *recompens* eine leidtliche *summen* geldts hergeben vndt darreichten, inmassen S: F: G: dero eigne vnterthanen dahin *zudisponirn* gemeint.

9.

Weil die Furstliche vnterthanen im Sachssenbände¹⁾ sich hochlich beklagen, das sie wider einen klaren vertrach, so Ao 1531 auffgerichtet, mit neuen vngewöhnlichen *oneribus* belegt werden wollen, das ihne auch die verspetung²⁾ der erde von etlichen butenteichen vndt vorlande bei straffe verboten dem alten herkommen vndt Spadelandes rechten zuwider, vndt da sie *in notoria possessione* gewesen, das solche beschwerden abgethan werden muchten.

In hoc puncto haben sii beyderseitz dass recht fuhr sich, welches sii *Ordinario modo* fuhr dii handt nehmen können²⁾.

10.

Weil S: F: G: wegen vnterhaltung der Schleusen in Neuen werck bei Coldenbüttel⁴⁾ einen vertrag eingangen, wodurch die-iehuige. so auff solche Schleuse wässern, gegen entrichtung einer gewissen billigen *summen* geldes von vnterhaltung solcher Schleusen ewiglich entfreiet werden, welchs dan auch etlichen Schwavestetischen vntergehörigen zu mercklichem nutzen gereicht, das demnach dieselbige, gleich S: F: G: vnterthanen gethan,

Wahn *Commissarien* nach wbelichem gebrauch daruber gefohderdt werden, alsdan kan den sachen Rychtige mass gegeben werden⁵⁾.

¹⁾ Distrikt i Wilstermarsken.

²⁾ Erklæringen af 25. Novbr.: Skal overgives til en Kommission.

³⁾ Af Ordet verspaden, at erklære noget Digeland for hjemfaldet efter Spade- eller Digeret Sander, Wörterbuch d. deutschen Sprache II, 2, 1129).

⁴⁾ Koldenbüttel i Eiderstedt.

⁵⁾ Erklæringen af 25. Novbr.: Skal overgives til en Kommission.

auch ein benante *summe* geldt darzulegen mughten angewiesen vndt zwartt von dero landerei, so auff selbige Schleuse wässert, welchs in alle wege billig, weil sie dadurch befreiung von allen vnkosten, so sie sonsten zu vnterhaltung der Schleussen darreichen müssen, gantzlich *liberirt* vndt frei werden.

Signatum 22 Nouembris Ao
1624 zu Haderssleben.

Paaskrift: Andtuordt Auff dii wbergebene *Puncta*, so von den holstensken Rethen Eingelyffueret.

23 *9vem: Anno* 1624.

279.*

17. Decbr. 1624.

Der skal sendes tre Garnvinder til Frederiksborg. — *Geh. Ark.*

Fraa *Croneborrig* skall hiidforskickis 3 gaarnuynder, saatt huer aff Melckedeieren kan faa Ett, huilcke skall købiss sammestedtzt y Byen.

Frede: den 17 *Decem: Anno* 1624.

280.*

1624.

Til Christian Friis.

Ordre om Farverne paa den Silke, hvormed Kornelius Fincke skal binde sine Breve sammen, naar deres Forsendelse ikke er sikker. — *Geh. Ark.*

Svetica.

Wahn man dy briffue nicht Sicher kan fordtbringen, alsdan sollen disse farben zum zubinden der briffue gebraucht werden.

Blau, wahn grosse zurustung zu Skiffe ist.

Gelb, wahn zurustung zu lande verhanden.

Gelb vndt rodt, wahn *D: Cornelij* persohn wnsicher.
Zuaardtz, wahn Eynige Newe verbundt verhanden¹⁾.

Udskrift: *D: Cornelij Fyncke*²⁾ *Characteren*. Chan-
seleren H: Christian friiss till hande.

281*.

1624.

Udkast til en Skrivelse til Hovedsmanden i Bützow om for-
skjellige Udbetalinger til den afdøde Hertug Ulriks Folk. —
Geh. Ark.

Der heubdtman zu Budtzow

Soll dii handtwercksleuthe, so zur begrebnuss meiness
Brudern³⁾ gearbeitet, bezaahlen, auch dem gewehsenem
bereiter 25 Reixdl fuhr ein Pherdt, So mein bruder von
ihm bekommen, geben. Dass wberige, so wnterskidliche
persohnen zufohderen haaben, soll nach bescaffenen saachen,
wahn man di *relation*, welche nach dennemarck geskicket
worden, durchgesehen, bezaahlen werden.

Mit der duhmherren *supplication* soll Es gleicher
gestaltdt gehalthen werden.

¹⁾ Hvad her er trykt, er kun Slutningen af et Brev, hvis Be-
gyndelse bestaar af en Chiiffernøgle.

²⁾ Dr. Kornelius Fincke var Agent i Haag fra 6. Febr. 1624 til
27. Jan. 1625 (Aitzema, Historie of verhael van saken van
staet en oorlogh, 4to, I, 914. Grundtvig, Meddel. fra Rente-
kammerarch. 1872 S. 177).

³⁾ Kongens Broder Hertug Ulrik, Biskop af Schwerin, var død
27. Marts 1624 i sit Stifts Residensstad Bützow. Begravelsen
fandt Sted 24. Maj (Schlegels Overs. af Slange II, 228.
Danske Mag. 4. R. IV, 69. Danske Saml. 2. R. III, 373.
Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 438). Hans
Lig førtes først 1642 til Roskilde Domkirke (Brevene 1641—
44 S. 217 f.).

282.*

1624.

Udkast til en Skrivelse til Henrik v. Hagen, kaldet Geist, om Hertug Ulriks i Bützow efterladte Sager. — *Geh. Ark.*

Ahn hiindrich geyst ¹⁾,

Dass er dass Sylberuerck, so zu Budtzou noch verhanden, wegen vndt bei eynem goldtsmyde zusammen Smeldtzen vndt ihn lange Stycken lauffen lassen, wohruon eine Proba sol genommen werden vndt nach hamhurch zu hanss Morssen ²⁾ geskicket werden.

Auff den kunfftygem frylinck ³⁾ soll er h: wl: Seli: kleyder, Lynnen vndt zynnen gereydt, so nicht dynlich, wieauch taapedtzerey vndt bettengewandt woll verwaret nach kopen: skycken.

Hiier mit Seindt dii duhn vndt fedderbetthen nicht gemeynet, welche aldaa sollen zustelle bleyben ⁴⁾.

283.

1624? ⁵⁾

Udkast til en Ordre til Theophilus Eathen (Eton?) om Reparationen af Skibet De tre Kroner. — *Geh. Ark.*

Memoriall

auff *Teophilo* Eathen,

Dass Er ihn Engelandt mit der Ostindianske *Companie* handeln soll, Sii vhm Ein Stycke geldess dass Skiff, die drey *Cronen* genandt, ihn Eyne ducke Setzen vndt dasselbige *repariren* lassen. Dass Skyff ist ihm Bodem Starck genunck, Es hatt sich hynthem im Spiigell gegeben. Ich

¹⁾ Henrik v. Hagen, kaldet Geist, var Stiftshovedsmand i Schwerin Stift (Aktstykker i Geh. Ark., Meklenborg Nr. 35).

²⁾ Kongens Faktor i Hamborg Hans Morse (eller Moritsen; se ovfr. S. 363 og Brevene 1632—35 S. 229).

³⁾ Christian IV kom i April 1625 selv til Bützow (Nyerup, Mag. f. Rejseiagtt. IV, 523).

⁴⁾ Kongens Søn Hertug Ulrik fulgte sin Onkel som Biskop i Schwerin og rejste dertil i August (Slange S. 504).

⁵⁾ Gram har skrevet dette Aarstal paa Brevet.

wolthe dass Skyff full zimmer vndt Plancken laden lassen vndt Es also fordtkickken. Souern Etwass mangelen Solthe, dasselbige muste di *Companie* fuhr ein gewisses zuskissen, wieauch dass Eyssenwerck.

Wahn nuhn solchess bei ihnen zuerhalthen wehre, Soll er mihr Solchess mit dem forderligsten zuwissen thun.

284.

1624?¹⁾

Udkast til et Svar til Sigward Pogwisch om forskjellige tyske Sager. — *Geh. Ark.*

Andtuordt auff Syuerdt Powisken Briff.

1. Darmit bin Ich fridttlich, will mich auch ganss woll mit den leuthen vergleichen.

2. Dii *commission* kan man woll leithen, aber wahn Der Bi: sonsten ess thun wolthe, so wehre solche *commission* vnnötig, dan di orther ohne besichtigung genunck bekandt.

3. Man will dass bey dem kreysobersten genunck verrichten.

4. Er ist nicht radtsam, dass Es lange darmit ge-seumet wirdt, Er mag drauen, wie er will.

285.*

1624—25.

Udkast til en Skrivelse til Hertug Frederik Ulrik af Brunsvig-Wolfenbüttel angaaende de Penge, Kongen har lovet Christian af Brunsvig, og angaaende hans Gemalindes Møbler. — *Geh. Ark.*

Ahn den her: von Braunsuich,

Dass Nachdem ihm fuhr radtsam zusein Duncket, dass her: Christian di gelder nicht in den handen sollen gestadthet werden²⁾, worzu kein besser mittell wehre, dan dass ich h: fri: wl: 100 thaussendt thaaler von der Summa, so er mich Skyldich ist³⁾ (von vergangenem whmslag an zu

¹⁾ Gram har skrevet dette Aarstal paa Brevet.

²⁾ Se ovfr. S. 362 f.

³⁾ Se ovfr. S. 310.

rechnen), kuytyre, workegen er, h: fri: wl:, h: Chri: *conten-tiren* kan, welches mit bekuemen mittell im lande woll geskeen kan, auch wehre h: fri: w: dahrdurch der renthen, so er Lehrlich daruon Endtrichted, endtlediget.

Zu dem Punct seines gemahlss *mobilien* betreffende soll geandtuorted werden. dass ich zuaar gehöret habe, dass mæn ihr sii nicht habe uyllen folgen lassen, aber dass ich ess solthe gerahten haben, dessen weiss mich nicht zuendtzinnen ¹⁾.

¹⁾ Ved en Fægtning i Nærheden af Göttingen i Juni 1623 vare en Del Brevskaber, tilhørende Hertug Frands Albrecht af Sachsen-Lauenborg, faldne i Hænderne paa hans Modstander, Hertug Christian af Brunsvig. Der fandtes herimellem adskillige Breve, der tydede paa et Forhold mellem Frands Albrecht og Hertug Frederik Ulriks Hustru, Anna Sophia, en Søster til Kurfyrst Georg Vilhelm af Brandenburg. Hertug Christian gjorde sin Broder bekjendt dermed, hvorpaa Hertuginde forlod det brunsvigske Hof og gik til Brandenburg. Frederik Ulrik betragtede nu Ægteskabet som opløst, inddrog hendes Medgift og Ejendele og forebragte Sagen for det theologiske Fakultet i Wittenberg, der ved en Erklæring af 6. Novbr. 1623 erkjendte Anna Sophia for skyldig og hendes Mand berettiget til Skilsmisse. Kurfyrst Georg Vilhelm tog derimod bestemt Søsterens Parti. I Skrivelser til Christian IV af 25. Aug. og 1. Decbr. 1623 opfordrede han Kongen til at mægle, men fik Afslag ved Svar af 21. Septbr. og 7. Jan. 1624. Imidlertid havde ogsaa Frederik Ulrik 18. Decbr. henvendt sig til Kongen, sendt det wittenbergske Fakultets Betænkning og spurgt, om han skulde lade Sagen hvile eller nedsætte et Udvalg af Theologer og Jurister. Endnu 14. Jan. 1624 afslog Kongen i sit Svar herpaa at udtale sig om Sagen. 24. Jan. bad Hertugen paa ny om Kongens Erklæring i Anledning af, at han havde afslaaet en Anmodning fra sin Hustru om at faa nogle af sine Sager. Først 20. April synes Kongen at have udtalt sig noget nærmere, idet han forlangte at se Kurfyrsten af Sachsens og hans Konsistorialraadens Betænkning og høre andre Paarørendes Mening; Hertugen burde ogsaa vise den sachsiske Betænkning til Fakultetet i Wittenberg (Geh. Ark, Brunsvig-Lyneborg Nr. 49 a. b. Ausländ. Reg. Opel, Der niedersächsisch-dänische Krieg I, 535. 580 ff. Jvfr. det følgende Brev og Brevet af omtr. 18. Jan. 1625). Sagen trak for øvrigt længe ud uden Afgjørelse.

286.*

1624—25.

Til Frederik Günther.

Kongens Betænkning i den brunsvigske Ægteskabsstrid. —
Geh. Ark.

Meyn Bedencken ihn der Bewusten Ehesache ¹⁾ ist, Dass Endueder dy furstynne wideruhm in fohrigem stande gezetzet wirdt, welchess ohne zueiffuell dii riingeste *Disputation* geben wurde, Oderauch dass man Ohne Skeu mit der Sache vhmgehe vndt den gansen verlauff der sachen offendtlich dem Churfursten von Brandenburch nebenst den Beleerungen, so albereidtz eingekommen, forbringen Lysse, Myt begerung, dass dii sache, nochmals von denen, so mit der sache nictes zuthun, *Rotuliret*, an vntherskidtliche vnpartiscke *universiteten* muge verskicket werden, vndt wass dan darauff fallen muchte, dass daselbige dan in beiwehsendt der Nahen verwanthen soll Eröffnet werden, wohnach sich beide theyll ohne eynige widdersage richten sollen, auch keyner von der freundschaft beiderzeit nach dem dage der sachen halber weyther zubemyhen sich wnthersteen Soll, welchess alles der Chur: v: Bran: wieauch der her: v: Brau: mit rechte abslaagen können, vndt wan wber zuuersicht von einem theyll solches solthe abgeslaagen werden, alsdan hetthe man sich zubeschweren. Ich sehe auch kein besser mittel, wohrdurch die herren voneinander konthen gesetzet werden, vndt in *omnem eventum* kein weither wngelicke angerichtet wurde.

NB.

Dass dem Chur: angeboten wurde, dass er seine diiner bei den wbrigen zeugen, so noch zu wulfenbittel konthen genommen werden (worunther di sache mit *permutation* der gemecher di fornemste), haben wolthe, welche auch musten mit *Rotuliret* werden.

¹⁾ Jvfr. ovfr. S. 400.

Diss soll nur Erinnerungdt vndt nicht *scripto* wbergeben werden.

Udskrift: Frydericho gynther zu handen.

287.

5. Januar 1625.

Til Hertug Frederik af Gottorp.

Kongen ønsker, at der maa udskrives en nedersachsisk Kreds-dag, paa hvilken Kredsens fleste Fyrster og deriblandt Hertugen ville mødes med ham for at enes med ham om en Forbindelse til Opnaaelsen af Pfalz's Tilbagegivelse til Kurfyrsten. — *Geh. Ark.*

Freundtlicher, vielgeliebter vetther vndt Sohn, Nebenwunschung einess gluckseligen Newen Iahrs verhalthe ich ihn högstem vertrawen dir nicht, dass auff ahnhaltung wnderskidtlicher *Potentaten*¹⁾ ich mich, wie gerne²⁾ ich

1) Væsentligst Indflydelse paa Kongens Holdning havde uden Tvivl den engelske Gesandt Robert Anstruthers Tilbagekomst til Kjøbenhavn lige ved Aarsskiftet (31. Decbr. eller 2. Januar). Men som en Forandring i Situationen, der gjorde ham tilbøjelig til aktiv Optræden, betegnede Kongen selv overfor Rigsraadet 4. Febr. 1625 den franske Gesandt des Hayes's Besøg hos ham; han var ankommen til Frederiksborg 27. Decbr. og havde Audiens d. 30. Foruden hvad der ellers er bekjendt om hans Sendelse kunne anføres nogle Ytringer af Christen Thomesen Sehested i hans Skrivelse til Kongen, dat. Bryssel 2. November 1624. Han fortæller heri, at han i Paris havde erfaret, at Kongen af Frankrig havde deputeret en Legation til Kongen for derved at udlette al Misforstand og oprette et fuldkomment Forbund, især rettet mod Huset Østrig; men før denne Legation vilde der nu strax blive sendt en Herremand til Kongen, som vel skulde have Fuldmagt til at traktere, men ikke titulum legati, og som skulde forsøge, hvad Kongen var til Sinds at gjøre, for at der ikke skulde gaa for meget Ord deraf, inden Sagen blev bekjendt (*Geh. Ark.*, Indkomne Breve til Kancell.). Jvfr. ellers Nyerup, *Mag. f. Rejseiagett.* IV, 510. *Danske Saml.* 2. R. III, 375. *Opel*, anf. *Skr.* II, 105 ff. *Schybergson*, *Underhandl. om en evangelisk allians åren 1624—1625* S. 60—65. *Bilagor* S. 1—VII. *Erslev*, *Rigsraadets og Stændermødernes Hist.* I, 441.

2) Fejlskrift for: ungerne?

ess auch habe thun wollen, wnternommen habe bei dem Nydersexigem kreydte versuch zuthun, Ob sii zu der *Restitution* der Phaldtz sich verstehen wollen, welchess zu thun Ohne einige Persohnlige zusammenkumst mirh nicht ahnsteet, vermeine derohalben ess darhiin zuermitteln helfen, dass mit dem forderligsten ein kreysdach ausgeschrieben werde *sub alio pretextu*, worbei ich verhoffe dii meiste fursten beisammen zubringen ¹⁾, bei welcher versamlung ich deine persohn gerne sehen muchte, doch nicht ehe dy *propositiones* von den dyneren, so darhiin *deputiret*, Eingenommen vndt *more solito* verrichted. Weill nuhn hierahn dem ganssem wercke viel gelegen, alss hoffe ich, du werdest ihns geheim darmit vhmgehen vndt bei guther gelegenheit ihn dem fall deine Erklerung mirh wissen lassen. Befhele dich hiemit dem Lieben Godt vndt verbleybe dii zeit meynness lebenss

Dein getrewer vetter vndt vather
Christian.

Datum friderichsburch den 5 *Ianuarij* Anno 1625.

Udskrift: Ahn Meynen vielgeliebthen vetter vndt Sohn, herdtzog friderich zu holstein.

288.*

6. Januar 1625.

Til Hertug Adolf Frederik af Meklenborg.

Kongen udtrykker Ønsket om at træffes med ham paa et Møde af den nedersachsiske Kreds. — *Geh. u. Haupt-Arch. i Schwercin.*

Freundtlicher, Lieber vetther vndt Sohn, wan ess E: L: nach deroselben eigenem wunsk noch woll ergynge, so wehre solchess mirh eine hoe freude zuernehmen. Wunsk

¹⁾ Kongen tænkte sig den Gang dette Møde afholdt i Lyneborg (Schybergson, anf. Skr., Bil. S. v). Jvfr. om Mødet Brevet Nr. 292.

auch E: L: von Godt dem Almechtigen Eein gluckseliges Newess Iahr. Vndt werden E: L: noch ihn friisker gedechnuss haben, wass der Engelsker gesanter bei sii tractiret¹⁾. Weill ich nuhn dem gemeinem wehsendt zum besten E: L: nebenst andere Nahe verwanthen gerne Sprechen muchte, vndt muglich ein kreystaag mit dem furderligsten konthe ausgeschriben werden, auff welchen ich gerne E: L: sehen vndt sprechen muchte, wahn ess deroselben also gelegen. Wass nuhn ihn dehm falle E: L: gemudtz meinung ist, dasselbige wollen sii mihr nach Ihrer guthen gelegenheit wissen lassen. Ich thue hiinwideruhm alle zeit gerne, wass deroselben Lieb vndt ahngenehm sein kan. Befehle E: L: hiemit dem Liebe Godt vndt verbleybe alle zeit

E: L: getrewer vetther vndt vather
Christian

Datum friderichsburch den 6 Ianvarij Anno 1625²⁾.

289.*

Omtr. 18. Januar 1625.

Udkast til Skrivelser til Hertug Christian af Brunsvig-Lyneborg og til Hertug Frederik Ulrik af Brunsvig-Wolfenbüttel; i den første skal fremhæves Nødvendigheden af en nærmere Forbindelse, i den anden udtales Forundring over Kurfyrsten af Brandenburgs Svar angaaende den brunsvigske Ægteskabsstrid. — *Gch. Ark.*

Andtuordt ahn den he: von Lyne:,

Dass ich den zustandt auss seinem Schreiben vernommen, weiill man aber fuhr dismahll mit krigsfolck

¹⁾ Om Anstruthers Forhandling i Novbr. 1624 med Hertugerne Adolf Frederik og Johan Albrecht af Meklenborg se Opel, anf. Skr. II, 69.

²⁾ Udskriften er ikke egenhændig. Hertugen har i Følge en egenhændig Paategning modtaget Brevet 19. Januar i Wredenhagen af sin Broder.

nicht versehen, so konthe man itzo ihm darmit auch nicht wylfheeren, vndt vermeiine, dass mit den verfassungen, so nochderzeit verhanden, wehnich auszurichten zu erhaltung der Einmahll Erkanthen vndt bekanthen *Religion* vndt so thewre erworbene Deudtske *Libertet*, vndt wehre meyness erachtens eine zusammensetzung hochnötig, Ehe man den falstryck gauss wber den haalss krychten. *NB* dass disses schreiben nicht ihn iedermanss handen komme ¹⁾).

Andtwordt ahn den h: von Braunschwich,

Dass ich auss seinem Schreiben vernommen, wass Chur: Brandenburg der Ehesachen halber geandtworthe. Wass nuhn ihm zu solches bewogen, kan man nicht wissen, Insonderheit weill seine *theoligen* (!), wii ess der billichkeit auch gemess, nicht ausgeslossen, vndt lebe der hoffnung, dass der Chur: dem v: Braun: nictes *preter decorum* anmuthen wirdt, weill mihr bewust, dass Er zu keinem anderem wercke, dan wass auffrichtich ist, *Incliniret* sey ²⁾).

¹⁾ Den i Henhold til Kongens Udkast udfærdigede Skrivelse til Christian den ældre af Lyneborg er dat. 18. Jan. 1625. Den er et Svar paa Hertugens Brev af 16. Decbr. 1624, som var modtaget 16. Jan., og hvori han havde underrettet Kongen om de kejserlige Troppers Indkvartering i Stiftet Minden og i Hoya, Diepholtz og Bruchhausen samt bedet om Undsætning og om Meddelelse om, hvor mange Folk Kongen kunde sende. Den udfærdigede Skrivelse er skarpere i sine Udtryk end Udkastet; det hedder deri, at man for Tiden kun kan udrette mindre end intet; man bør snarest, da der er *periculum in mora*. skride til „eine nähere Conjunction und Zusammensetzung“, førend man bliver overilet ligesom med en „Fallstrick“ om Halsen, og førend Nættet bliver trukket en over Hovedet (Ausländ. Reg.).

²⁾ Jvfr. ovfr. S. 400. Ogsaa den i Henhold hertil udfærdigede Skrivelse er dat. 18. Januar; den er et Svar paa Frederik Ulriks Brev, som var dat 24. Oktbr. 1624 med en Efterskrift af 8. Novbr., og som først var modtaget 16. Jan. I Skrivelsen tilraades desuden at indhente de kursachsiske Theologers Betænkning (Ausländ. Reg.).

290.*

7. Febr. 1625.

Til Christian Friis.

Kongen sender ham Breve fra Kongen af Sverig og fra den franske Afsending. — *Geh. Ark.*

Heerhuoss sender ieg dig kon: aff Suerrigss breff¹⁾ saoch den fransøyske gesantiiss²⁾, som ydag aff den Suenske *agent*³⁾ mig er leffuerid. *Croneborrig* den 7 *Febrvarij Anno* 1625.

Ieg draager ydag, om gud uyll, tiill frede: ygen⁴⁾.

Udskrift: Chanseleren H: Christian friiss tjill hande.

¹⁾ Talen er om et Brev fra Gustav Adolf af Jönköping 1. Febr. 1625. Heri takker han Kongen, fordi denne gjennem den franske Ambassadør har meddelt ham sin Hensigt at bruge Frygten for Sverig som et Paaskud til at hverve Folk med det virkelige Formaal at ville virke for roligere Forholds Gjenoprettelse i Tydskland. Han har intet imod et saadant Paaskud og opfordrer Kongen til at meddele sig sine Planer om, hvorledes „det gemene Væsen“ kan hjælpes (*Geh. Ark.*, *Svenske Akta* V, 8. En latinsk Overs. er trykt i *Moser, Patriotisches Arch.* V, 101 ff.).

²⁾ Den franske Gesandt des Hayes (se ovfr. S. 402) havde 10. Jan. forladt Frederiksborg og var rejst over Kjøbenhavn til Sverig, hvor han havde haft Audiens hos Gustav Adolf 22. Jan. i Jönköping. 26. Jan. var han kommen tilbage til Danmark, men var to Dage efter vendt tilbage til Sverig (Nyerup, *Mag. f. Rejseiagtt.* IV, 511 ff. Hallenberg, *Svea Rikes historia* und. *Gustaf Adolf* V, 318 f.). Hans omtalte Brev til Christian IV er dat. Jönköping 11. Febr. n. St; han meddeler deri om sine efter Kongens Ønske førte Forhandlinger med Gustav Adolf og roser dennes Interesse for den fælles Sag (*Geh. Ark.*, *Frankrig A.* Jvfr. *Opel, anf. Skr.* II, 113).

³⁾ Jonas Buræus.

⁴⁾ Kongen var 5. Febr. rejst fra Frederiksborg til Kronborg og vendte 7 Febr. tilbage til det først nævnte Slot (Nyerup, *Mag.* IV, 514).

291.

4. Marts 1625.

Til Christian Friis.

Kongen omtaler Besværlighederne ved sin Rejse og giver forskjellige Ordre angaaende sit Livkompagni og angaaende Greven af Oldenborgs Ønske om at faa Ørne. — *Geh. Ark.*

Ieg uaar ygaar tiil worenborrig Och formenthe der att uylle haffue kommid offuer, huilckit mig dog slog feyl. Ieg skulle først uerrid Offuer møen och saa derfra til falster, saat ieg befryctede mig. att tyden Skulle icke tilstrecke, besønderligenss menss ieg icke kunde komme offuer ued Rødbye. Skuder och baade Erre bordtdreffuen, och byen Paa tree gaarde Neer hendskuld aff uaandit, ingen vden Preesten ¹⁾ beholdt nogit fehe. Ted Er et besuerligdt reysen, alleuegne er broerne borthe, o[c]h ueien saa und, att man offuer 4 myl icke kan komme om daagen ²⁾.

RentHEMEYSTEREN ³⁾ skall laade gørre ted Lyuerie tyl myt *Companie* aff Lissebladt kleede, besaatt med et Streg huidt omkring, och kleede knappe derhuoss.

Der skall ochsaa gørriss nogle smaa faaner, nogit Større end en haand, som skall brugiss tiil fohreereren, naar kwarterit affstyckis.

Der er nogle tecker tiil Rustuognen Paa Rustkammerid,

¹⁾ Sognepræsten i Rødby hed Jakob Nielsen Sandby (Roskilde Kathedralskoles Program 1866 S. 4).

²⁾ Kongen var i Anledning af sin Rejse til den nedersachsiske Kreds 2. Marts brudt op fra Kjøbenhavn og 4. Marts kommen til Vordingborg. Her forandrede han sin Rejseroute og tog over Antvorskov til Fyn og derfra til Hertugdømmerne (Nyerup, Mag. IV, 518 f.). Der havde 10. Febr. hersket et frygteligt Uvejr over Laaland med Storm og Højvande; det var især gaaet ud over Nakskov, Rødby og disse Byers Omegn (Nyt hist. Tidsskr. V, 162 ff. Rhode, Saml. til Laalands og Falst. Hist., udg. af Friis, I, 33. Mansa, Folkesygdommenes og Sundhedspleiens Hist. S. 287).

³⁾ Rentemestre vare dengang Christoffer Urne og Axel Arenfeldt.

som skall gørriss større Epther dy Nye uogne, nu gørris. Saaframdt Greffuen aff Oldenborgs tiener y myn fraauerelsse ankommer, daa Skall hannem berettis, att eptherdi hanss *resolution* nogit lenge vdebleff, Saa erre aff mangell for foder Øxenen soldt tiil andre, Dog kan man huoss aadelen forskaffe hannem nock. Saaframdt hand møder mig, daa uyll ieg taale med hannem derom¹⁾. Iørgen wrne²⁾ skall befhaale laagardtzfogden Paa den Store laadgard tiil frede:, athand skall laade luge Ruen nu strax. huorsom der er Skaarn udi den³⁾. *Vale*.

Datum Nested den 4 *Martij Anno* 1625.

Christian.

Ted Lyffueri kan siess y børnehussit.

Dii Smaa faaner skall gørriss epther dy Store, kan ted icke syess saa smadt, daa uyl ted maalis.

Udskrift: Chanseleren Her Christian friiss tiil hande.

292.

26. Marts 1625.

Til Christian Friis.

Kongen underretter ham om sin Sammenkomst i Lauenborg med flere tydske Fyrster og meddeler ham forskjellige Nyheder fra Tydskland og Nederlandene. — *Kgl. Bibl.*⁴⁾.

1) Allerede 8 Januar 1625 havde Kongen skrevet til Grev Anton Günther af Oldenborg, at han især paa Grund af den store Fodermangel gjerne vilde vide, om han nu, ligesom tidligere, vilde lade indkjøbe et vist Antal Øxne; det var ham umuligt at fodre dette Kvæg saa længe som tidligere (Ausländ. Reg.).

2) Jørgen Urne var Lensmand paa Frederiksborg 1623—27.

3) Kansleren har her udenfor i Randen skrevet: „Jørg. Vrne tilskr. 9. Mart., bestillet med Axel Vrne 9. Martii“.

4) Om dette og flere følgende Breve til Kansleren fra 1625, 1626 og 1627 gjælder, at de for en stor Del ere skrevne med Chifre. Disse ere dels Tegn for enkelte Bogstaver, dels Tegn eller Tal for Ord eller Sætninger. Medens Tegnene for de enkelte Bogstaver fuldstændig have kunnet tydes ved den af Etatsraad Temler dannede Nøgle, der findes i Kgl.

— Gud i Himlen være lovet(?), Denne Dag¹⁾ haffuer nu ende. Ieg kam inted tiill Lyneborg²⁾, menss bleff til Lauenborg, huordthen kam Administratoren af Magdeborg, Ærkebiskoppen af Bremen, Hertugen af Brunsvig, Hertugen af Meklenborg, Hertugen af Meklenborg, Hertugen af Gottorp, som ydag droge syn kaass. Ted gyck bedre aff, end ieg tenckt haffde³⁾.

Bibl. Kallske Saml., 4. 436, og har været benyttet af Molbech i hans Udgave, gjælder det ikke om alle Tegnene eller Tallene for Ord eller Sætninger. Templers og efter ham Molbechs Forsøg have ikke altid været heldige og ere heller ikke fuldstændige. Den Løsning, der her er forsøgt, støtter sig dels paa, hvad man kan formode om Indholdet, dels, for Tallenes Vedkommende, paa en sandsynlig alfabetisk Ordning indenfor Talrækken af en Del af de med Chifre skrevne Ord. Hvor Tydningen kan antages for sikker, er Opløsningen trykt med spærret Skrift; hvor man kan have en nogenlunde rimelig Formodning om Ordet, men ikke nogen Sikkerhed, er der tilføjet et Spørgsmaalstegn; i de opløste Ord, som Kongen ikke selv har skrevet helt, er benyttet moderne Retskrivning. Har det derimod ikke været muligt at tyde Ordet, er Tallet beholdt, hvor der er Tal, og Streger benyttede til at angive Tegnene og deres Antal.

¹⁾ Eller Møde.

²⁾ 14. Marts var en nedersachsisk Kreds dag bleven aabnet i Lyneborg for at forhandle om Valget af en Kreds oberst (Opel, anf. Skr. II, 128 ff.). Kongen havde selv ønsket dens Udskrivning (se ovfr. S. 402 f.); paa hans Vegne mødte Sigward Pogwisch og Dr. Johan Schönbach med Kreditiv af 12. Marts (Ausländ. Reg.). Det kan bemærkes, at de i Molbechs Udgave af Brevene I, 185—88 som Nr. 171 trykte Bemærkninger af Kongen sikkert ikke høre til disse Forhandlinger; den nedersachsiske Kreds var paa denne Tid ikke for en stor Del ødelagt, og Kongen af Sverig havde ikke sendt nogen Gesandt til Kreds en.

³⁾ Fra Trittau havde Kongen 18. Marts indbudt Administratoren Christian Vilhelm af Magdeborg, Ærkebiskop Johan Frederik af Bremen og Hertugerne Frederik Ulrik af Brunsvig, Adolf Frederik og Johan Albrecht af Meklenborg, Frederik af Gottorp og August af Sachsen-Lauenborg til at mødes med sig i Lauenborg 20. Marts (Ausländ. Reg.). De indfandt sig alle i de nærmest følgende Dage, dog Hertug Frands Carl af Sachsen-Lauenborg i Steden for Hertug August; tillige var

Landgreven af Hessen med nogle andre, huorpaa icke stor macht Paa ligger, uaar ochsaa deer. Foppius¹⁾ bleff holdt der y stor *respect* huoss dem alle.

Ieg haffde nu strax uylled begiffue mig y Rygit ygen,

Landgrev Morits af Hessen tilstøede (Nyerup, Mag. f. Rejse-
iagtt. IV, 521). 25. Marts enedes nu de af Kongen i hans
Brev først nævnte Fyrster om Forholdsregler til Kredsen
Forsvar og til Afværgelse af Indkvarteringer og Gjennem-
marscher; Kredsstænderne skulde yde Tripelhjælpen in triplo.
Hvervinger anstilles, Christian IV overtage Pladsen som
Kredsøverst, der havde været ledig, siden Hertug Christian
af Lyneborg nedlagde den i Begyndelsen af 1624, og Fyrster-
nes Gesandter paa Kredsdagen instrueredes om at fuldbyrde
disse Beslutninger. Indtil dette var sket, skulde Recessen
holdes hemmelig, men derefter skulde Fyrsterne underrette
Kejseren om den vedtagne Forfatning (Recessen findes i Orig.
sammen med en rettet Konzept i Geh. Ark., Reg. 90, S. 54,
Conv. 46, og er trykt bl. a. hos Jahn, Christian IV's Krigs-
bist. II, 482 ff.). Det havde under disse Forhold kun lidet at
betyde, at Kredsagen i Lyneborg i de samme Dage havde
valgt Frederik Ulrik til Kredsøverst; thi de nye Instruxer fra
de ledende Fyrster sikrede Kongens Valg (Opel, anf. Skr. II,
128 ff.). Men Christian IV ønskede ikke at give Kejseren
Meddelelse om den lauenborgske Reces; 5. April skrev han
til Ærkebiskoppen af Bremen og Administratoren af Magde-
borg, at dette vilde være farligt; han tilraadede at under-
skrive en anden af ham opsat Reces, i hvilken man holdt sig
til almindelige Udtryk, og sende Kejseren den (Ausländ. Reg.).
Denne fingerede Reces er uden Tvivl den, som haves trykt
med Datum Lauenborg 26. Marts (Warhaffter Abdruck Kön.
Maj. zu Dennemarck Schreibens an die Churfürst. Versamb-
lung, 1627, Fol. Biiij f.), og efter hvilken en ny Kredsdag
skulde udskrives til at bekræfte Kongens Valg til Kreds-
øverst og til at tage Bestemmelser om Tripelhjælpen in triplo,
dog kun til Opretholdelse af Fred og Ro i Kredsen efter
Rigs- og Kredsafskedene; af denne Reces skulde et Exemplar
sendes til Kejseren. Allerede 2. April var en ny Kredsdag
udskreven til at mødes i Brunsvig 2. Maj (Opel, anf. Skr. II,
138); Kongen udstødte 6. April Kreditiver dertil for Henrik
Rantzau og Theodor Bussius (Ausländ. Reg.). Men før dens
Aabning skal der 17. April være udstedt et endeligt Doku-
ment, hvorved Kredsøverstembedet overdroges Kongen (Jahn,
anf. Skr. II, 485).

¹⁾ Den nederlandske Resident hos Hansestæderne Foppius van Aitzema.

huilckit endnu i otte Dage icke skee kan, ty ieg tilmig haffuer beskedt Kurfyrsten af Brandenburg¹⁾. Saa snart ted sked Er, uyll ieg begiffue mig tilbaage. Y midlertyd skall *gørriss preparatoria* till Fetalie(?), huilckit her er megit dyrdt. Ted skall skyckis paa Elben(?). Der skall ochsaa rystis nogle aff dy lempelygste Skib, Som kan brugiss Paa Elben(?) och Weseren(?).

Greven af Mansfelds²⁾ folck, som er aff —, dæer flux, hand sagde till en Officer(?), som heer tilstede Er, atty uaar icke alle en Daler uerdt. Der er ochsaa kommen til Haag(?) Fodfolk fraa —, Enhob Lumpe *companer*, huoraff halffparten aldt Er siin kaass. Der uaar en greffue aff —, som skulle uerre Oberst(?), hand lod Fodfolket draage syn kaass och drog hiemygen. Kejserens folck er yckun fire Tusind, huilcke, ephtherdi dy icke haffuer faatt Sold, daa haffuer dy Plyndrit och røffuid alting om —³⁾. Dy holler uerre huss en Greven af Mansfeld y Ostfrisland. Dy Hollænder haffuer Spolierid Spinolas⁴⁾ *proviandt*. Tilly ligger endnu⁵⁾ Landgreven af Hessens land. Dy Katholiker(?) haffuer brendt forstaaden for Breda(?) aff. Kejseren haffuer begeerid aff Landgreven af Hessen, atthand skall faa bannem Festi[n]gerne. Saa skall Tilly rømme hannem landit. Greven af Mansfeld laader sterck werbe, dog kan hand Paa dysse Steeder icke faa mange. Den syste Storm(?) haffuer alleuegne giordt større Skaade end den forrige⁶⁾. Spinola er foddrid

¹⁾ Jvfr. Brevet af omtr. 10. April 1625.

²⁾ Grev Ernst af Mansfeld var i Febr. kommen fra England til Nederlandene, hvor han foretog Hvervinger for at forstærke sin Hær (Opel, anf. Skr. II, 215. Schybergson, Sveriges och Hollands diplomatiska förbindelser S. 156. 160. 163. 167).

³⁾ Om de kejserlige Troppers Plyndringer i Brabant se Schybergson, anf. Skr. S. 168. 173. Theatrum Europaeum I, 941.

⁴⁾ Den bekjendte spanske Feltherre Spinola belejrede paa denne Tid den nederlandske Fæstning Breda, der maatte kapitulere 1. Juni 1625.

⁵⁾ Her mangler Ordet: i.

⁶⁾ Om de frygtelige Uvejr paa denne Tid rundt om se Theatrum Europaeum I, 1000.

till —, hand lod henge en Oberst(?) aff Hestfolket(?), huorudoffuer alle hanss Ryttere(?) Er offuerløben till Staterne¹⁾. Derris Fodfolk gaar daageligen dør²⁾. Prinsens af Oranien er nogit tilpass igen³⁾, 45 haffuer ochsaa uerrid flux syg, ted haffuer dog uendt sig till beedring med hannem. Der⁴⁾ skreffuen till Foppium, att paa vnder-skedtlige tyder Er siiedt et gloendis Suerd offuer Prinsens af Oraniens kuarteer. Ymellom begge Lejre er hørdt y Luften Skryg aff mange Tusind, saatt baade Spinola och Prinsens af Oranien haffuer hafft bud derheen Ochformenthe att haffue uerrid Ett anslaag. Y Meckelenborrig Er syett tre Sole⁵⁾, vdi den mellemste naar et rødt Kart⁶⁾. Y — haffuer der bittiss nogle Smafulde med en Adeler, huilcken dy skulle haffue offuerdyfflit. ted synis selsam, dog er ted udi adskillige Skryffuelser *confirmerid*. Ved 141 haffuer et berrig giffuid syg fraa hiinanden⁷⁾, huoraff Er kommen saadan Stanck, att alle dy, der er kommen dydhen att besee ded, dy erre alle bleffuen død. Vdi ted Stift Osenbryg erre alle Prester foriaagid, Som icke haffuer uyllid icke allene skille sig ued derriss kuynder, menss ochsaa forsuere baade hustrue och børn. Dii uaar 36, som gick dy uylekor ind, och der dy haffde giordt ted, saa tog dii derriss indkomst fraa dem Och lagde den ty[l] Iesuyterne. Hertugen af Holstens broder, som tynthe Kejseren, Er kommen y landit ygen⁸⁾. Markgreven af Anspach Er hastig

¹⁾ Et Mytteri af Spinolas Ryttere, der dog blev dæmpet, omtales hos Schybergson, anf. Skr. S. 195. 200.

²⁾ Det platttydske dör, durch.

³⁾ Prins Morits af Oranien døde efter længere Tids Svagelighed 13. April.

⁴⁾ Her mangler Ordet: er.

⁵⁾ Synet af de tre Sole omtales ogsaa i Theatrum Europaeum I, 1001.

⁶⁾ Fejlskrift for: Kors.

⁷⁾ Bjerget Trudenleiden i Bispedømmet Bamberg var revnet 22. Februar (Wassenaer, Historisch Verhael aller gedenckwaerdiger Geschiedenissen VIII, 145).

⁸⁾ Hertug Adolf af Gottorp, der havde været i kejserlig Tjeneste,

død¹⁾, haffde ted skeed for 7 Aar siiden, daa haffde ted beedre kommid tyipaass. Kejseren haffuer ingen Gesandt hafft paa denne Dag, huilkyt er att forundre. Iørgen wrne skall befhaalis att laade aage ued tyll ued *Croneborrig* saoch ued Stranden, som, om gud uyll, skall y sommer brugiss till københaffuen. *Vale. Datum* Oldeslou den 26 *Martij Anno* 1625.

Christian.

Udskrift: Chanseleren Her Christian friiss tiil hande.

293.*

Omr. 28. Marts 1625.

Udkast til Skrivelser til Staden Bremen, hvori der bebrejdes den at have gjort Vanskeligheder ved Indkvartering at Kongens Folk, og til Foppius van Aitzema, hvori han bedes at opfordre Bremen til Imødekommenhed. — *Geh. Ark.*

Ahn Brehmen,

Dass man auss dero *deputirten relation* vernommen, dass sii sich nicht gaar willich Erzeiget ihndehm, wass man ahn sii begeret, wessen man sich zu ihnen nicht ver- sehen hette, wolthe sii nochmahlss Ermaanet haben sich einess besseren hiinfhuro zu Erklere[n], souern Es nicht geskcen wurde vndt sii dii landtsten²⁾ mit lhrem *exempel perplex* maachen wurden. dass sii alsdan darbei kein for- theill haben sollen³⁾.

men var bleven aftakket, opholdt sig i alt Fald i Juni 1625 paa Gottorp; endnu i samme Aar traadte han i Wallensteins Tjeneste (Jahrbücher f. d. Landeskr. d. Herzogth. Schlesw., Holstein u. Lauenb. VIII, 44. Dansk biografisk Lexikon I, 111 ff.).

¹⁾ I Randen har Kansleren her skrevet: „Iudicium serenissimi de Marchione Ansbachensi“. Markgrev Joachim Ernst af Brandenburg-Ansbach, f. 1583 † 15. Febr. 1625, havde spillet en betydelig Rolle som General for den protestantiske Unions Hær (Allgemeine Deutsche Biographie XIV, 91).

²⁾ o: Landstände, Stænderne i Stiftet Bremen.

³⁾ Et Brev til Bremen i Henhold til Kongens Udkast udfærdigedes 28. Marts; det fremgaar heraf, at Bebrejdelseerne gjaldt

Eine *Copie* soll h: Lewyn¹⁾ daruon zugesicket werden.

Ahn foppium²⁾,
dass Er sii zur billicheit Ermahnen soll, dass sii sich selbst nicht Etwass, so sii hernacher nicht gerne sehen muchten, auff den haalss Laaden.

294.

28. Marts 1625.

Til Thomas Nold.

Ordre om nogle Karrebøsser, som han skal lade lave og prøve, og om noget Salpeter, der skal sendes til Flensborg for at bruges til Krudtfabrikation. — *Geh. Ark.*

Du sollest dii karrenbyxe Myt einem langen ahn-slaage machen lassen, dass man sy ahn der Brust ahnsetzen kan, vndt ahnfangss mit wehlich Puluer diselbige versuchen, biss man siiet, wii man darmit zurechte kommet. Auff der kammer oben hanget noch eine, welche ebenso soll zugerichtet werden. Diiselbige muss vonbinnen noch durchgeboret werden. dan ich nicht anders weyss, alss dass sii von forn weiter dan hiinten ist. Dass Pyrspuluer³⁾ muss mit fleyss gemachet werden, vndt weill zu flensburch gudt Puluer gemachet wirdt, wieauch ihn der negde darbei⁴⁾, alss sollen mit erster gelegenheit zue

Stadens Uvillighed til at modtage Kongens Tropper i Indkvartering (Ausländ. Reg.). Men Staden fastholdt sin Vægning (Opel, anf. Skr. II, 168. 192). 15. Marts havde Kongen tilskrevet Ærkebispem af Bremen om Indkvartering i Stitterne Bremen og Verden (Ausländ. Reg.).

¹⁾ Levin Marschalck, Landdrost hos Ærkebispem af Bremen (jvfr. ovfr. S. 220).

²⁾ Brevet til ham er ogsaa dat. 28. Marts (Ausländ. Reg.).

³⁾ Pürschpulver, Bürsch- eller Birschpulver af Ordet Birsch. Jagt, altsaa Jagt- eller Bøsekrudt.

⁴⁾ Hos Rivesell, Versuch einer Beschreib. d. Stadt Flensburg I, 245 ff. omtales to Krudtmøller udenfor Flensborg, en anlagt 1590 af Gert Rantzau og ødelagt 1627 af de kejserlige Soldater, og en mindre i Nærheden af den større paa Ramsharder Mark.

laast Salpeiiter mit darzu gehörigen Schueffuel nach flensburch zu wasser gebracht werden, welche dem ambdtmanne ¹⁾ daaselbst sollen zugestellet werden. *Datum* Segeberg Den 28 *Martij Anno* 1625.

Udskrift: Thomass Null ²⁾ zu handen.

295.*

Omtr. 30. Marts 1625.

Til Frederik Günther(?).

Udkast til et Rekreditiv til Greven af Oldenburg for Oberst v. Lohausen; Kongen kan foreløbig ikke erklære sig om hans Forebringende. — *Geh. Ark.*

Ein *recreditif* ahn den graffuen von Oldenburch
auff louhausen ³⁾.

Dii Erklerung auff sein anbringen,

Dass man fuhr dismall sich auff sein begeren nicht hatt erkleeren konnen, doch wan Der graff sich *resolviren*

Jvfr. Blom, Kristian IV's Artilleri S. 45. Holt, Flensburg früher und jetzt S. 185.

¹⁾ Kaj v. Ahlefeldt.

²⁾ Om Thomas Nold, der 1624—34 forestod Tøjhuset i Kjøbenhavn, se ovfr. S. 359.

³⁾ Oberst Wilhelm v. Kalcheim (ell. Kalchum), kaldet Lohausen, havde en Tid lang været i Tjeneste hos Kurfyrsten af Brandenburg, men fra 1622 hos Grev Anton Günther af Oldenburg (Opel, anf. Skr. II, 167). 2. April 1625 fik han Bestalling som Christian IV's Krigsraad (Liste over Bestallinger i Geh. Ark., Krigsminist. Aflev., Indk. Sager, Christ. IV, B); samme Dag skrev Kongen til Greven af Oldenburg og bad ham licentiere Lohausen, saa længe han selv havde Brug for ham (Ausländ. Reg.). Opel fremsætter (anf. St.) den Formodning, at han har haft Indflydelse paa Affattelsen af Christian IV's bekjendte Krigsartikler, der udstedtes 10. Maj. Lohausen, der blev Krigskommissær hos Christian IV, fangedes 1626 i Slaget ved Lutter. Efter længere Tids Fangenskab løslodes han, men han traadte ikke senere i den danske Konges Tjeneste. Han døde 1640 som meklenborgsk Generalmajor (Allg. Deutsche Biographie XIX, 114 f.).

auff dasienige, wass Er mihr zur Stenburch durch h: detloff Randtzou hatt anmelden lassen, alsdan will ich mich weiiter Erkleeren ¹⁾.

296.

Omtr. 3. April 1625.

Til Frederik Günther(?).

Udkast til Breve til Hertug August af Lyneborg angaaende Biskoppen af Verdens Ret til at stadfæste Abbeden i Lyneborg, til Hertug Frederik Ulrik af Brunsvig om det ubillige og uhen-sigtsmæssige i hans Fordringer til Kredsagen, og til Sigward Pogwisch om Forhandlinger i den Anledning. — *Geh. Ark.*

Briffue

Ahn h: augustum von lyneburch ²⁾ vonuegen der *con-firmation* dess abdtz zu lynenburch, das weill wir lange miteinander bekandt gewehsen, vndt mihr bewust, das Er nicht gerne seen muchte, das Einiger wiiderwillen zuisken dem hause holstein vndt Lyneburch sein Solthe.

Weill nun weldtkundich, das di *confirmation* bei dem biskop zu ferdien gestanden, vndt ihnen dardurch nichtes abgeet, alss verhoffet man, Er wurde Es darhiin *disponiren* helffen, dass Es bei dem alten muge verbleiben.

Dass auch dii grenssachen muchten fuhr dii handt genommen werden von wnparteilichen herren Rehte, als dess hertzen v: holstein vndt Saxen lauenburchs, welche dii sachen zur richtigkeit bringen konthen, dan man mit dem hause lyneburch in keiner widdersuertigkeit zu sein begeren ³⁾.

¹⁾ En Besked af det angivne Indhold udfærdigedes 30. Marts 1625 i Segeberg (Geh. Ark., Resolutiones u. Bescheide Fol. 10). Koncepten (i Auslând. Conc.) er skreven med Frederik Günthers Haand.

²⁾ Hertug August af Lyneborg, Søn af Hertug Vilhelm d. yngre, f. 1568 † 1636, blev først regerende Fyrste ved sin Broder, Hertug Christian den ældres Død 1633.

³⁾ 3. April udfærdigedes der et Brev til Hertug August i Overensstemmelse med Kongens Udkast (Auslând. Reg. Koncepten

Ahn h: fri: wlderich¹⁾, diueill man auff ledtzstem kreisdage²⁾ etzliche seiner *postulaten* nicht hatt willigen können, So hatt man dass vertrauen zu ihm, Er wurde Es nuhmer auch darbei bewenden lassen, Dan Es sich darhiin ahnsehen lest, als solthen etzliche ihren *privaten* nudtzen darauss suchen, dan dii Exfeldiske trennung, so mit landtfolck geskeen, worauff keine kosten hatt geen können³⁾, dem kreidtz nicht billich kan ahngemuhted werden. Dii Einkuartiirung halber solthe man billich gesprochen haaben, *cum res adhuc fuit integra*, Ehe dass krigsfolck das geldt in den handen bekommen. Dan der kreidtz Einmahll dass geldt ausgeleget, daa Es nicht woll *administrivet*, So hette man billig dii *commissarien* darum zu besprechen, dass sii di wnthertaanen bei der zahlung nicht haben inacht gehabdt.

Dan wan Etwass beim kreidtz ihm dem faall zu suchen wehre, So hette man disses ordtz Ein grosses zu fodern, ihndehm sii dass folck inss ambdt Siicke, welches im kreidtzze nicht gelegen, lossiret, wohr sii den wnthertaanen Einen fast wnwiderbricklichen skaaden gedan.

i Ausländ. Conc. er skreven af Fred. Günther). I Brevet omtales, at der har været Stridigheder mellem Christian af Lyneborg og den afdøde Biskop af Verden Philip Sigismund angaaende Konfirmationen af Abbeden for St. Michaels-Abbediet i Lyneborg; da Kongens Søn Hertug Frederik nu er bleven Biskop af Verden, bedes August paavirke sin Broder til Forlig. Angaaende det nævnte Abbedi se ovfr. S. 245; det synes, som om Kongen nu har indtaget et i Modsætning til 1622 forandret Standpunkt; Domkapitlets Ret omtaler han ikke længere.

- ¹⁾ Ogsaa Brevet til ham er udfærdiget 3. April (Ausländ. Reg.; Koncepten i Ausländ. Conc. er skreven af Fred. Günther).
²⁾ Om Kredsagen i Lyneborg, der var sluttet 31. Marts, se ovfr. S. 409.
³⁾ Talen er om, at brunsvig-wolfenbüttelske Tropper i Oktbr. 1621 i det syd for Hertugdømmet liggende eichsfeldske Gebet havde sprængt en Del af Christian af Brunsvigs Tropper fra hverandre, og at Hertugen nu af Kredsen fordrøede Erstatning for Udgifterne derved (Opel, anf. Skr. I, 293. II, 131).

Der von Erfften skreibet, Er seii zu stolsenou ahn-gewissen, nach dem ambdt Sycke sich zuuerfiigen¹⁾.

Dii konsten (!) der Brusselske *Legation* ist nicht Einzuwilligen, weill dergeleichen *Legationen* ohne fohrbewust der Semdtlichen Stende nicht konthe abgehen.

Man muss dii *Legation* an den keisser *alligiren*, wohrum si selbst angehalthen²⁾.

[Ob³⁾ man konthe den Lyneborgisken Stadthalter ahn einen Ordt bescheiden vndt mit im reeden, dass man es daarhiin *Disponiren* wolthe, dass die zuehne *companien* solthen bezaahlet werden. souern sii dass ander, worzu sii doch wehnich berechtiget, fallen lassen Auss den forigen *argumentis*, weill sii das geldt, so sii von dem kreidtzte zu fodderen vermeinen, Ihren *Commissaris* zu fodderen haaben.

Dii Spansken geben fohr, dass sii durch ihre beambdten ihs ambdt Siick gewissen, welches doch ausserhalb

¹⁾ I Septbr. 1623 var der i Stolzenau blevet sluttet en Overenskomst mellem brunsvig-lyneborgske Befuldmægtigede og Tillys Oberst Dietrich Ostman von Erwitte (Erffitte) om, at 12 af dennes Kompagnier maatte indkvarteres i Grevskabet Hoya, der lau i den westfalske Kreds. Et af disse Kompagnier blev af de brunsvig-lyneborgske Fyrster henvist til Amtet Syke, der hørte til det nævnte Grevskab, men, som ovfr. S. 310 omtalt, var pantsat til Christian IV. Kongen hævdede nu, at hvis Hertugen kunde fordre Erstatning hos Kredsen for den øvrige Indkvartering. maatte han ogsaa kunne gjøre det for den Skade, som de fremmede Tropper havde paaført det ham pantsatte Amt (forskj. Aktstykk. i Geh. Ark., Brunsvig-Lyneborg. Fasc. 64. Opel, anf. Skr. II, 23. Om Erwittes Indkvartering se flere Breve i Warhaffter Abdruck Kön. Maj. zu Dennemarck Schreibens an die Churf. Collegial Versammlung, 1627, Fol. Bij f. og Brevet af 14. Maj 1625).

²⁾ Hertugen havde fordret, at Kredsen skulde erstatte ham Udgifterne ved et 1622 til Bryssel afsendt Gesandtskab; Kongen fremhæver herimod, at det var afsendt uden Stændernes Vidende, og at han meget snarere kunde fordre Erstatning for sine Gesandtskaber til Sachsen og Kejseren, som vare iværksatte paa Kredsens Begjæring (Opel, anf. Skr. II, 131. Det udfærdigede Brev af 3. April).

³⁾ Det indklamrede er overstreget af Kongen.

kreidtzis ist, welcher skaaden billich bey denienigen, so sii darhin gewissen, zu suchen.]

Sygfrid Paawisk Soll den lyneburgesen Chanseler oder den grosfogit zu sich nach wynsem¹⁾ beskeyden vndt mit ihm reeden, dass sii dii sachen mit foderung der kosten, so ahn der Brisselske *Legation* vndt anderer fohderung, wohrzu sii doch wehnich befuget, wollen fallen lassen, alsdan wolthe man sich darhiin bearbeiten, dass der kreydtz di zuehne *companien* bezahlen sollthe. Dii *argumenta*, so ihm Braunschwickskem Schreiben ahngезogen seindt, kan man zumtheill *alligiren*²⁾.

297.*

Omr. 6. April 1625.

Udkast til en Skrivelse til Generalstaterne, hvori de opfordres til at formaa Kongen af Sverig til at erklære sig om sine Hensigter. — *Geh. Ark.*

Weill man vernommen, dass den 20 *Aprilis* Skestkufftich (!) Ihn den haag Eine versamlung ahngestellet, wohrhiin vermuttlich des k: Ihn Suehden gesanther auch kommen wirdt, weill Ihnen Nuhn woll bewust, wii hoch ich mihr dass gemeine wehsendt habe ahngelegen sein lassen, Ich haber (!) Nochderzeit nicht habe Erfhaaren konnen, wass Sueden darbei thun will, alss begeret man, sii wolthen Sueden darhiin *disponiren*, dass Er sich Erkleeren wollthe, wass Er thun will³⁾.

¹⁾ Winsen i Brunsvig-Lyneborg.

²⁾ 3. April udstedtes der et Kreditiv for Sigward Pogwisch til den lyneborgske Statholder i Celle, Julius v. Bülow, til „Grossvogt“ og Kansler Johan Behr og til Dr. Erik Heidemann (Ausländ. Reg.). Om den sidste af disse se Brevene 1632—35 S. 305.

³⁾ En Skrivelse til Generalstaterne af dette Indhold udfærdigedes 6. April (Ausländ. Reg.). Det skyldtes en Aftale mellem engelske og nederlandske Statsmænd, at der var berammet et Møde i Haag til 20. April, hvortil de forbundne Magter skulde sende Gesandter; men Gustav Adolf vilde ikke sende nogen saadan, og Mødet kom slet ikke i Stand (Opel, anf. Skr. II, 116. 218. Schybergson, Underhandl. om en evangel.

298.

Omtr. 10. April 1625.

To Udkast til en Memorial om Grunden til, at Kongen har ønsket en Samtale med Kurfyrsten af Brandenburg. Kongen udtaler deri Ønsket om, at Kurfyrsten vil søge at formaa Gustav Adolf til at overtage den af ham (Kongen) samlede Hær mod Erstatning af de Udgifter, han hidtil har paadraget sig til den; hvis Kurfyrsten ikke vil gaa ind derpaa, bør han udtale sig om, hvad han og Gustav Adolf da ville gjøre. — A (skrevet med Blyant) og B i *Geh. Ark.*

A.

Dy wrsache, wohrum Ich fuhr dismahll den Churfursten von Brandenburg habe Sprechen wollen¹⁾.

1. Weill nuhmer Riichtbahr, Ihn welcher verfassung ich mich Eingelassen, dem gemeynem wehsendt zum besten, Auch ein gross theill dess Nydersexigen kreydtzis Stende Ihn Einen zimlichen meynung gebracht, also dass sii verhoffendtlich zu demselbigen handell Sich *accommodiren* werden,

2. vndt weill mihr fuhr dissem vom Engelskem gesanthen vertröstung gedan ist, dass Sueden vndt Brandenburg

allians S. 77 ff. Schybergson, Sveriges och Hollands diplomatiska förbindelser 1621—30 S. XLVII ff.). Allerede 24. Marts havde Christian IV besvaret en Skrivelse fra Kurfyrst Frederik af Pfalz, hvori han bad ham sende Gesandter til Mødet; han erklærede, at han ikke var tilbøjelig dertil, skjønt han ikke var anmodet derom eller vidste, hvad der skulde forhandles der (*Ausländ. Reg.*). Kongen skal for øvrigt have udtalt sig meget mistvivlende om et Resultat af det nævnte Møde (*Rusdorf, Mémoires et négociations secrètes I, 544*).

¹⁾ Allerede 22. Marts havde Christian IV foreslaaet Kurfyrst Georg Vilhelm en personlig Sammenkomst. 9. April om Aftenen sent kom Kongen til Zechlin i Nærheden af Wittstock i det nordlige Mark Brandenburg og havde der den følgende Dag en Sammenkomst med Kurfyrsten; 12. April forlod han atter Zechlin (jvfr. ovfr. S. 411. Nyerup, *Mag. f. Rejseiagtt. IV, 523*. Molbechs Udg. af *Brevene I, 222*. Moser, *Patriotisches Archiv V, 225 f.* Opel, *anf. Skr. II, 133 f.* Schybergson, *Underhandl. om en evangelisk allians S. 86 f.* Schybergson, *Sveriges och Hollands diplomatiska förbindelser S. 193. 210. 215*).

sich auch hiirbei wolthen finden lassen, disse *Armei* zu *attretteniren*, weill ich aber auss den *offertis*, So der kon: v: Sueden gedan, Souyll vernommen, das bei ihm Solche *resolution* Nochderzeit nicht genommen ist, Sondern man *versere* noch ahn dem ordte in *preparatoriis*, auch diselbige fohrslege dergestaldt beschaffen gefunden, dass ich diselbe nicht zuerbesseren weiss, daa Sii nur können *practiciret* werden, Ich fuhr meine *persohn* kan Solches auff dii manihr inss werck nicht bringen. Weill mihr nuhn ihn hogster warheit von solchen des kon: v: Suehden *offertis* niehmall beust, Ehe si mihr auss Engelandt zugeskicket ¹⁾. vndt ich gerne Sehen muchte, das das gemeinig wehsendt durch meine *persohn* nicht muchte Ihn Stecken geraathen, vndt ich dem wercke nicht mehr hinderlich so[l]the sein dan befordelichen, Auch heuthe oder morgen, wahn alles

¹⁾ Det var uden Tvivl 20. Marts, at Christian IV fra den engelske Konge havde faaet nærmere Underretning om de Forslag, som Gustav Adolf havde stillet om sine Betingelser for en aktiv Optræden i Tydskland. Paa den Dag havde nemlig den engelske Sekretær i Hamborg Joseph Averie overbragt Kongen, der da opholdt sig i Lauenborg, nogle Breve, som vare sendte til Anstruther; denne havde, inden man vidste derom i England, efter Kongens Ønske begivet sig til Haag. Averie fik Indtrykket af at Christian IV blev bragt ud af Fatning (seemed to be troubled) ved at høre om Gustav Adolfs Tilbud (Nyerup, Mag. f. Rejseiagtt. IV, 520. Schybergson, Underhandlingarna S. 68. Rusdorf, Mémoires et négociations secrètes I, 516). Samme Dag skrev Kongen et egenhændigt Brev til Anstruther, af hvilket dog kun Uddrag kjendes; han skal deri have udtalt Ønsket om, at Kongen af Sverig maatte faa, hvad han forlangte, og at han selv maatte faa sine Udgifter erstattede, hvilket stemmer med hans Udtalelser i Forhandlingerne med Kurfyrsten af Brandenburg (Rusdorf, Mémoires I, 544). Efter et andet af Anstruther selv givet Uddrag af et egenhændigt Brev til ham fra Kongen, som han ikke betegner med noget Datum, men som sandsynligvis er det samme som det af Rusdorf omtalte, har han deri udtalt sig nærmere angaaende sine Fordringer til England og Generalstaterne om Hjælp og truet med at slutte Fred og lade andre være ene om Kampen, hvis han ikke fik, hvad han vilde (Schybergson, Underhandlingarna, Bilagor S. xv f.).

nach wunsk nichte muchte ablauffen, Man nicht sagen solthe: hette man Es bei den vndt den forsleegen bewenden lassen, alsdan hetthe Es Einen besseren fordtganck gewonnen, So wolthe Ich dem v: Brandenburg zum hogsten gebethen haben, Er wolthe den kon: v: Suehden darhiin *Disponiren*, dass Er dem fohrslaage nach dii *Armei*, So itzo beisammen, zu der Seynigen Nehmen¹⁾ vndt mihr dasselbige, so sii mihr bis auff den Munsterpladtz gekosted, wiiderum Erstatten vndt verner mit dem Nydersexigen kreydtz vndt andere *confœderirten* vhm fernere zulaage *tractiren*. Wass ich fuhr meine *persohn* darzu helffen kan, darein sollen Sii mich ganss willich befinden, vndt darnach Seiness gefallenss darmit zu *Disponiren*, wii vndt welchergestaldt dass werck zum besten ahnzugreifen Sein muchte. Daauch Sii Nebenst dem ko: Ihn Sueden dass werck ahnnehmen wolthen vndt Solches fordttreiben, So wehre meynes Erachtenss keiin Neger vndt besser we[r]ck.

Secunda propositio.

Daa sich nun Brandenburg Enskuldigen muchte, dass ihm Solches nicht thunlich, auch bei Sueden solches nicht zuerrichten vermeinen wurde, wirdt Endlich di fraage sein, wass dan der Suede vndt Er thun wollen. *Pono casum*, daa sii auff ihr eigenhand Eine *Armei* richten wollen, So muste man wissen, ahn welchenordt Es sein Solthe, auch wii balde diselbige kunthe auffgebracht werden, auch ui starck. Auffdass nuhn der von Brandenburg nicht meinen soll, dass ich ohne wrsache dasselbige zuuissen begere, alss sollen nachfolgende *rationes* Eingefihret werden: daa sii Eiine *Armei a parte* auffrichten werden, So wirdt disse *Armei* dardurch diste Suecker, vndt daa di Ihrige Spetter ihns feldt dan disse

¹⁾ Gustav Adolf havde stillet som Betingelse, at han alene fik Direktoratet over den Hær, som skulde virke i Tydskland (Rusdorf, Mémoires I, 442. Schybergson, Underhandlingarna S. 45. 53). Om den engelske Gesandt i Haag Dudley Carletons Bedømmelse af Christian IV's Forslag om at overlade sin Hær til Gustav Adolf se Schybergson, anf. Skr. S. 89.

kommen wirdt (welches zuermuthen ist), alsdan wirdt dii ganse *catholiske* macht auch ¹⁾ mich drengen, vndt daa disse *Armei*, dass godt genedichlich abuenden wolle, Entweder getrennett Oder soueit muchte gebracht werden, dass man sich reteriren muste vndt dem *impetum*, wii Es nötich, nicht austeem vermuchten, wass darauss dem Nydersexigem kreydtze vndt denen vhmliiggenden lenderen fuhr Eiine gefahr endtsteen wurde, dasselbige ist leychtlich zuerachten, vndt daa solches, welches der almechtiger genedichtichen verhiitten wolle, geskehn wurde, alsdan wehnich hoffnung Sein, dass man mit der Obengemelther *Armei*, So von ihnen auffgebrach[t], Etwass solthe ausgerichtet sein.

Wan auch Sueden vndt Brandenburch zu disser *Armei* sich versteem werden, konthe noch disser nutz dem Brandenburger zuuaxen, dass, daa Er wnuermerckt *tractirete* vndt stille Sesse. So wurde Er bei Saxen ihn keiner verdacht kommen, vndt muglich Saxen durch dass *exempell* neutrall verbleiben, auch Seine Lender dess durchzugss verskonen, welche zur *contribution* Ein grosses helffen kan, daa man sonsten, Soe weit di durchziige sein wurden, nictes haben wurde.

[Wolthe nun der Suede Sein folck] ²⁾.

B.

Dii wrsache, wohruhm Ich fuhr dismahll den Churfursten von Brandenburch haabe Sprechen wollen.

Weill Nuhmer fast kundtbahr, ihn wass krigsu erfassung ich mich Eingelassen, dem gemeinem wehsendt zum besten, Auch den grössisten theyll der Stende des Nydersexigen kreydtzis vermucht, dass sii dii hilffliche handt von demselbigen nicht abziihen wollen,

Vndt weill mir fuhr dissem von dem Engelskem ge-

¹⁾ Fejlskrift for: auff?

²⁾ Det indklamrede er overstreget.

santen vertröstung geskeen, das Sueden vndt Brandenburch sich auch darbei wolthen finden lassen, weil ich aber in den *offertis*, so *a parte* Sueden geskeen, souyll verstanden, das bei im Solche *resolution* nochderzeit nicht ist genommen, Sondern man *versere* an dem orthe noch *in preparatoriis*, Ich befinde auch diselbige fohrsleege dergestaldt beschaffen, dass ich fuhr meine persohn diselbige nicht zuerbesseren weiss, Daa sii nur können *practiciret* werden. Weill mihr nuhn Ihn högster wahrheit von Solchen dess ko: in Suehden *offerten* niemahlss bewust, Ehe sii mihr auss Engelandt zugeschicket, vndt ich nicht wolthe, dass dass gemeine wehsendt durch meine Persohn Ihn Stecken solthe geraathen, auch meine persohn dem wercke mehr hiinderlich dan forderlich sein solthe, Auch vber lanck oder kurdtz, wahn dass werck den gewunskethen Ende oder zueck nicht Erreichen wurde, man nicht Saagen muchte: hette man ess bei den Oder den fohrsleege verbleiben lassen, So wehre Ein bessers Erfolget, Alss wolthe ich dem v: Brandenburch freund, vetter vndt Suegerlichen gebethen haben, Er wolle dem gemeinem wehsendt zum besten den ko: v: Suehden darhiin *Disponiren*, dass er disse *Armei*, So itzo beisammen, der seinigen *adiungiren* wolthe vndt mir meine gedaane kosten Erstatten vndt ferner mit dem Nydersexigem kreydtze vndt andere *confederanten* vhm fernere zulaage *tractiren*. Wass ich fuhr meine *persohn* allemahl demselbigem wehsens zum besten thun oder leiisten kan, darein sollen sii mich gans willich befinden ¹⁾).

1) Kurfyrsten fraraadede i sit Svar paa Kongens Udtalelser denne at opgive sin Deltagelse i Krigen og søgte at paavirke ham til at gaa ind paa, at han og Gustav Adolf skulde enes om hver at have Anførselen over sin Hær. Kongen afviste vel ikke aldeles Tanken herom, men stillede sig kølig til den Opfordring, som den brandenborgske Gesandt Gehejme-raad v. Götze kort efter overbragte til ham i Kjøbenhavn om et personligt Møde med Gustav Adolf. Derimod gik han ind paa at sende Christen Thomesen Sehested som Gesandt til

299.*

10. April 1625.

Til Hertuginde Sophie af Meklenborg.

Kongen beklager, at han ikke har truffet hende, men kan ikke besøge hende paa Tilbagerejsen. — *Geh. u. Haupt-Arch. i Schwerin.*

Freundliche, vielgeliebthe Schuester, dein schreibendt ist mihr heuthe albie zu handen ganss woll Eingeliffuerdt, worauss ich deine Enskuldigung, so ganss wnnötich ist, vernommen habe, dan ich nich zueiffle, dan du wehrest zustelle gewehsen, du hettest mich lo gerne gesprochen, hette ess auch fuhr meine Persohn gerne sehen mugen. Weill ess Aaber fuhr diss mahll nicht hatt geskeen können, alss hoffe ich, der Liebe godt kan andere gelegenheit an dii handt geben. Fuhr dismahll werde ich nicht meinen weck daahiin, wohr ich herkommen, nehmen. Befhele dich ¹⁾ hiemit dem schudtz dess Allerhogsten vndt verbleibe allezeit

Dein getrewer Vetter, Schuager vndt Bruder
Christian.

Datum Scheelyn den 10 *Aprilis* Anno 1625.

Udskrift: Der hochgebornen Fürstin, vnser freundlichen, Lieben Muhmen vndt Schwester, frawen Sophien, geborne zu Schleswig Hollstein, Hertzogin zu Meckelburg, Fürstin zu wenden, Gräfin zu Schwerin, der Lande Rostogk vndt Stargardt Frawen, wittiben ²⁾.

Stockholm, hvor ogsaa v. Götze begav sig hen (Moser, Patriotisches Arch. V, 223 f. Schybergson, Underhandlingarna S. 86 ff. Brevet Nr. 300). Jvfr. om Mødet i Zechlin Brevet af omtr. 3. Juni 1625.

¹⁾ Ordet er skrevet to Gange.

²⁾ Sophie, Datter af Hertug Adolf af Gottorp, f. 1592, g. m. Hertug Johan IV af Meklenborg, Moder til Hertugerne Adolf Frederik og Johan Albrecht, † 1634.

300.

20. April 1625.

Til Christen Thomesen Sehested.

Nogle Tillæg til hans Instrux som Gesandt til Sverig. —
Den Ledreborgske Manuskriptsaml., Fol., Nr. 131.

Dette skall *annecteris Instructionen.*

Om Søstederne Enten En eller fleere sig ymod dette gemene werck wille *opponere*, huorudoffuer man kunde bliffue forarsagit dennom att tylltaale, Om ochsaa sligdt kon: aff Suerrig kunde werre ymod.

Actum Rossenborrig den 20 *Aprilis Anno* 1625.

Christian.

NB. Saframdt kon: aff Suerrig uill antaage Myn ge-
 worben *Armeie*, daa Skall den hannem strax, Naar hanss
Commissarier ahnkommer, tilstillis, dog *cum restitutione*
expensarum ¹⁾).

¹⁾ 19. April var der blevet udstedt en Instrux for Christen Thomesen Sehested som Gesandt til Gustav Adolf. Det hed i den, at Kongen af Kurfyrsten af Brandenburg havde erfaret den Fortrøstning, som Gustav Adolf havde givet ham om med en anselig Hær at ville rykke ind i Tydskland langs Oderen; men af Gustav Adolfs sidste Brev til ham (af 28. Marts) saa han til sin Beklagelse det modsatte. Hvis han kom til at staa alene, maatte han forlade Værket paa Halvvejen, og han haabede derfor, at Gustav Adolf ikke vilde trække sig tilbage, men meddele ham sin Beslutning; kunde intet andet opnaas, skulde Sehested minde ham om hans Løfte til den franske Gesandt (des Hayes) om at sende Kurfyrsten af Brandenburg 4000 Mand til det belejligste Sted (Svenske Akta V, 16. Jvfr. Schybergson, Underhandlingarna S. 88). 21. April rejste Sehested til Sverig (Nyerup, Mag. f. Rejseiagett. IV, 525). I sin Forestilling til Gustav Adolf af 2. Maj udtalte han i Overensstemmelse med sin Tillægsinstrux, at Christian IV hellere vilde overlade ham sin Hær end se ham fuldstændig opgive Sagen (Moser, Patriotisches Arch. V, 194). Om Gustav Adolfs Svar se Brevet af 21. Maj 1625. Se for øvrigt om Sehesteds Sendelse Hallenberg, anf. Skr. V, 323 ff. Slange S. 543 ff. Verbaal van de Ambassade van Gaspar van Vosbergen bij den Koning van Denemarken S. 27.

301.

26. April 1625¹⁾.

Til Frederik Günther.

Udkast til en Skrivelse til Hertug Frederik Ulrik af Brunsvig, hvori han opfordres til at hindre Tillys Gjennemmarsch gjennem sit Land. Med Hensyn til Amtet Syke forlanger Kongen en Udførelse af Aftalerne. — *Geh. Ark.*

Andtwordt auff h: fri: wldrichss Schreiben²⁾.

Tylli schreiben, wieauch wass *a parte* Brunswich zur andtwordt ist gegeben, hatt man vernommen vndt diselbige beandtworthing dermassen befunden, dass sii nicht besser fuhr dasmahll hette sein können.

Wass bei ledtster versamlung vom verdiskem Chanseler des schreibendt halber an tilli ist fohrgegeben worden³⁾, ist zuar fuhrhengst befholen worden, aber bei wehm ess in Stecken gerahten, kan man disses ordtz nicht Eiigendtllich wissen. Dii verhinderung der munsterung betreffende, wiil man disses ordtz souiil mugelich fuhrkommen, Es steet aber ein gross theiill bei dem v: Brauns:, Souern er ihm verstatten wirdt frey durch zupassiiren, welches er Lichtlich mit sein landtfolck wehren kan, aldii weill der *tilli* so gaar starck nicht ist, worauss, souern er Es nicht wehren wirdt, Erfolgett, dass, sobalde ich sein auffzug vermercken werde, Ich im gewislich begegnen werde, woruber der *sedes belli* woll Ein zeitlanck daselbst ihm lande bleiben muchte, wohran Er dan selbst wursach wehre,

¹⁾ Frederik Günther har skrevet dette Datum udenpaa Brevet. 26. April udfærdigedes ogsaa Brevet til Hertugen i Overensstemmelse med Udkastet (Auslænd. Reg. Konzept med Fr. Günthers Haand i Auslænd. Conc.).

²⁾ Hertugens Brev var af 17. April (Geh. Ark., Brunsvig-Lyneborg, Fasc. 50 a).

³⁾ Frederik Ulrik havde i sit Brev omtalt, at han for nylig havde sagt til den verdenske Kansler Martin v. der Meden, at han gjerne saa, at Tilly blev underrettet om Kongens Krigsforfatning, og v. der Meden lod formode, at det allerede var sket, men Tillys Brev tydede ikke paa det.

dass also den *tilli* in den kreydtz hiinein gelassen wurde, sichselbst zur *ruin*.

Dii verschreibung dess hausses Syck betreffende,
Dass ich endwedder mein geldt oder genucksam versicherung bekommen muchte. In Newe *tractaten* auff weiniger oder mehr Iahrskaar mich einzulassen bin ich ganss nicht gemeinet. Mihr verwunderdt aber nicht wehnich, das man dii *copiam* der Lyneburger *recusation* niemalss hatt mitgeskicket¹⁾, vndt daa es lo nicht sein kan, dass Lyneburgh mit *Consentiren* will, So fullendtzihe man ess *a parte* Braunschwich dergestald, wii ess einmahll verabskeidet, alsdan will man sehen, wii man selbst mit Lyneburgh zurechte kommet.

Sliislich

Bedancket man sich der guther *communication* vndt begeret man disses ordtz. man wollthe ess *continviren*.

Udskrift: Andtwordt auff dii Braunschwichske Schreiben.

302.

Før 10. Maj 1625²⁾.

Kongens Ordrer om, hvad der under hans Fraværelse skal foretages i forskjellige Henseender paa Kjøbenhavns Slot, Rosenborg, Frederiksborg og Kronborg og de tilliggende Len. — *Molbechsk Afskr. i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml., 4., 985 c³⁾*.

- ¹⁾ Om Pantsættelsen af Amtet Syke til Kongen se ovfr. S. 310. I et Brev til Hertug Frederik Ulrik af 18. Jan. 1625 havde Kongen udtalt Haabet om, at de lyneborgske Hertuger vilde give deres Samtykke til Pantsættelsen (Auslænd. Reg.); men i sit Brev af 17. April meddelte Hertugen, at de havde nægtet det.
- ²⁾ Natten mellem 9. og 10. Maj brød Kongen op fra Frederiksborg og begav sig over Roskilde til Falster og Laaland og derfra til Holsten (Nyerup, Mag. f. Rejseiagt. IV, 527 ff).
- ³⁾ Originalen fandtes i Kgl. Bibl., da Molbech lod Afskrifterne til sin Udgave tage, men har ikke nu været til at finde.

1. Kuyndfolcken Paa alle Laadgarden skall forskaffis huessom dii behøffuer, saatt dy inted haffuer att bye epher.

2. Den lange Staall till frede: Skall fliees med taag, saatten Er tør, vdiligemade Laagarden Skelnis med Straa, naar gud uyll, att langhalm er att bekomme, ymidlertiid Skall der hengis Steen Paa.

3. Ted wdskud, som nylligens paa den Store Ladgard er saatt op till febstallen, Skall ferdiggørris, saatt gaulene tilmuris och baaserne fliees, dog aff bønderne. Lofftid skall med Elletreer och anden let tømmer offuerleggis, saatt høe och foder kan ligge derpaa. Vdi samme vdskud skall gørris krøbber til feet sasom y øxenstallen, huyлке skall huggis till københaffuen och epherhanden framførís, saatty ymod dentyd, feet skall stallis, kan uerre ferdige. Brøndmeysteren Skall legge render ind y samme krøbber, saoch indy den nye Melcke Stuue. Vdi samme vdskud skall leggis thuende render vnder Iorden, saatt uandit kan løbe aff, huortill skall skaffis Plancker fraa køben:

4. Kallestyen skall offuerleggis med deeler, huilcke skall ligge løsse, indtil dy bliiffuer tørre.

5. Steengerdene alleuegne Skall fliees aff Bønderne, Epthersom ted sig bøer, Och skal den grøfft ymellom Ladgardtzmarck och freersløff¹⁾ opkaastis, huilcken halffparten aff Slottid och halffparten aff Bønderne Skall betaalis.

6. Thuende gaule Skall Paa den Staal ued Beridergaarden opmuris, den Ene, som uender ymod beriiderpladtzen Och staar paa muren, den anden ued enden, dersom weerid haffuer Slaagit hussid neer ued enden aff Porten.

7. Ted tømmer, som endnu staar offuerende, skall taagis neder Och leggis udi den Staall, som tackt er, Och merckis aff En tømmermand, saatt man ted ygen kan bruge.

¹⁾ Frerslev ved Frederiksborg i Herlev Sogn.

8. Ted Blegehuss, som er bygdt Paa Ølskøbss marck¹⁾, skall fließes med taag och wynduer saoch dørre, och settis derudi et kuyndfolck, som derudi kan boe, dog att hun inted fee holler, som kan gørere skaade y wangen. Vdi samme huss skall vdbrydis den keedel, som nu derudi Staar, och En anden, Som tienliger til en bygekeedell Er, fraa køben dertill laade henthe.

9. Der skall fraa københaffuen forskickis ty fanger med En, som kan tage uare paa dem, huilcke paa frede: skall Spiissis, saoch udi taarnit om Natten foruaaris. Dy samme Skall needertaage En huelffuing Och ued samme arbeide forbliffue, indtill sligdt forrettid er.

Fortegnelse Paa folcket, som skall affskaffis.

1. Tønnes Smyd²⁾ Skall yckun beholde saa megid folck, som hand kan holde 1 Postuogen och 4 aarbeidtzuogne ued macht med.

2. Sneckeren³⁾ skall Skaffe hans folck ganske aff.

3. Spormaageren⁴⁾ Skall allene bliffue, mens folckit affskaffe.

4. Saadelmageren⁵⁾ och hans Søn Skall bliffue, dy andre affskaffis.

5. Hyulmaageren⁶⁾ med En dreng skall bliffue, dy andre affskaffis.

6. Den fulefanger, som syst aff tydtzland kom, skall blyffue, den anden, som er den gamles søn, Skall affskaffis.

7. Dii thuende wrthegardtzmend skall huer beholde En suend och en dreng.

8. Den, som uaarer Paa kaanyneckerne, Skall affskaffis.

¹⁾ Jvfr. ovfr. S. 322.

²⁾ Vistnok Tønnes Skulrave, Grovsmed ved Frederiksborg Slot (Frederiksborg Lensregnsk.).

³⁾ Hans Barchmann.

⁴⁾ Steffen Madsen.

⁵⁾ Caspar Adolf.

⁶⁾ Jakob Olsen.

9. Torngemmeren Skall affskaffis, och skall portneren udi den Nederste Pordt waare taarnit med Porten.

10. Der skall ickun hollis 1 postuogen och 4 arbeidtzuogne, høeknipperne skall affskaffis.

11. Tyl huer Laadgard skall bliffue En koerøchter med en dreng Epther leiligheden ¹⁾).

Tyl københaffuen ²⁾).

1. Y haffuen ³⁾ skall folckit affskaffis sanersom Meysteren Och En suend y vrthehaffuen Och En Suend vdi køckenhaffuen. Naar Nogit vdi køckenhaffuen skall lugis och fiies, Skall ted Skee ued holmens folck, som altyd brugelicht haffuer werrid, Elleroch med folck aff Biirckit.

2. Den wogen, knud ⁴⁾ haffuer y haffuen, skall affskaffis.

3. Naar vrtegaardtzmanden Skall haffue Iorden fiied till kaall, Rødder och andit sligdt, daa Skall Lensmanden dertill forskaffe hannem Plowe.

4. Lensmanden Skall Skaffe dennom Paa Ladgarden Saaldt Och tre och anden Nodtorfft, som dii kan behøffue, Och haffue indseend, att altiing gaar rett tiill.

5. Paa Sneckeren paa køben: ⁵⁾ skall giffuiss acht,

¹⁾ At alle de foregaaende Punkter angaa Forholdene paa Frederiksborg, ses af, at der 17. Maj af Prins Christian udstedtes en Ordre til Lensmanden paa Frederiksborg, Jørgen Urne, af samme Indhold. I denne Ordre var der desuden optaget af det følgende Punkterne 7—11, 16 og 17 (Sjæll. Tegn. XXIII, 55).

²⁾ Prinsen udstedte 17. Maj en Ordre til Lensmanden paa Københavns Slot, Mogens Kaas, hvori af det følgende Punkterne 3, 4, 6, 8, 14 og 15, ligesom af det første Afsnit Punkt 1 og første Del af Punkt 5 vare optagne (Sjæll. Tegn. XXIII, 56). Samme Dag tilsendtes der Rentemestrene en Memorial om, hvad der skulde gøres paa Slottene „efter vor Hr. Faders egen Anordning“; heri var hele Kongens Ordinans optagen (Sjæll. Tegn. XXIII, 57).

³⁾ Rosenborg.

⁴⁾ Knud Hansen, se ovfr. S. 323.

⁵⁾ Antoni Meiding, Hofsnødker paa Københavns Slot (Rentemestr. Regnsk.). Jvfr. Friis, Saml. til Bygn. og Kunsthist. S. 32. 241.

huad han gør, Eptherdi ted Siinis med hans arbeide att gaa nogit langsam tiill, Och er best, att huer Løffuerdag gørris affregning med hannem, huad hand haffuer giordt, saoch att hand inted arbeide vden *expres* befhaling tager sig for, Och naar ted arbeid Paa Børssen Er giordt, daa Skall folckit affskaffis.

6. Dy boer, som Staar Paa Mynthen¹⁾ wteckit, Skall teckis, saoch Slottit med taag ygen fliess. Der skall inted nyet begindes, menss hussene Skall hollis vnder taag.

7. Der skall leggiss taag Paa Iegergaarden til frede;, Och hussid skall forbindis med Skylrom, som Skall forbindis op y taggid.

8. Der Skall gørris fleere Bøtter till Laadgardene alleuegne.

9. En waaskerpiige skall bliffue huoss Prindtzen, huilcken skall bliffue y faadeburstuen Och giffues kostpenning lyge ued dii andre Piiger y faadeburstuuen.

10. Melck och Smør skall Selgiss Paa alle Laadgardene til dem, som ted begerer.

11. Wechtergangene til *Croneborrig* skall fliies, saatt muren icke bliffuer forderffuid.

12. Hanss Stenuynckell skall haffue ted Lossomente ynde, som Peter Italianer²⁾ yboede, Och skall derymod aff hans besolding, sau ydt som hushyren kan settis, hannem affkortis. Hannem Skall aldted Podtzerede werck leffueris Registrerid.

13. Der ligger Ett Sticke gyldenstyck udi Stuen till køben:, som hører Anderss Olffsøn³⁾ tiill, huilckid hannem ygen Skall tilstyllis.

14. Eptherdi der er ingen heste udi haffuen, Och den lamme Smyd inted haffuer att gørre, Saa skall hannem befhaalis att tage uare Paa dii heste, som brugiss till Slottid, Och derymod affskaffe En anden.

1) Se ovfr. S. 332 f.

2) Peter Gravile, se ovfr. S. 192.

3) Anders Olsen, se ovfr. S. 152.

15. Lensmanden till køben: skall laade fliee Paa Sluserne, dammen och weien, sau ydt bønderne ted kan taale, Och giffue acht paa Laadgaardene, atty y Retthe tyde driffuiss, som ted sig bør.

16. Till *Crone*: och frede: Och dessen vnderliggendis husse och ladgarde skall inted aff Nye gørris, menss ted, som biggid Er, holde ued macht, sau ydt ske kan.

17. Ted huss ued Sundbye ferge skall ferdigis med taag, saatted kan bliffue ferdigdt, Och naar Bønderne nogit Erre leddige, daa skall dii fliee Paa Broen samme-stedtz saoch fylle broekarren, dersom dii Endnu vfylthe Erre.

Udskrift: Ordiinandtz, hurledis med altiing vdi Myn frauerelse Skall hollis.

303.

11. Maj 1625.

Til Christian Friis.

Han skal befale Christen Thomesen Sehested at skynde sig til Kongen og medtage Rigsraadseden. Der skal sendes Penge til Kongen. Om et Forhør over Skovrideren paa Frederiksborg, om Tilbagekaldelsen af et Brev til Falk Lykke og om en Sag mellem Palle Rosenkrands og en Præsts Kone. Kongen beklager, at han endnu ikke har faaet Krigsartiklerne. — *Geh. Ark.*

Naar Christian thommissøn ankommer, Skaldu med hannem framskicke Riigens Radtz Eed Och hannem befale att Skynde sig, hand tager uist den vey ygenom fiin, om hand maa raade¹⁾. Paa mynten Er numer ferdige nogle thussind goldt gylden, huilcke med ted før[s]te, med huessom y tollen y helsyngør syden kan uerre fallen, med

¹⁾ Christen Thomesen Sehested kom, efter sin Hjemkomst fra Sverig, 20. Maj til Kongen paa Steinburg (Nyerup, Mæg. f. Rejseiagtt. IV, 529). Om hans Udnævnelse paa denne Tid til Rigsraad se Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 439.

et uyst bud til haadersleff skall framskyckis¹⁾. Naar Skourideren til frede:²⁾ Skall *examineris*, daa skall derhuoss ingen uerre, som nu eller nylligen vdi nogen bestilling sammestedt er eller uerrid haffuer Der bleff et breff skreffuid til flalck (!) Lycke om en Iomfru, huilckit skall *revozeris* och, om ted Er framkommen, ygen affskaffis³⁾. Du uest dig att errindre, huad med Palli Rossenkrandtzis frue och en Prestekuinde Er forreløben. Nu haffuer Palli Stackid syden tagid Prestens uyndesbird udi samme saag. huilckid ieg merckte hannem att uylle *gørre*, huorfor ieg befohll Bispen⁴⁾, athand, saa uydt skee kunde, mig aff Presten skulle Erfhare huessom sked uaar, huilckid derhuoss findis, Som sig ilde *quadrerer* med huessom Palli tagid haffuer aff samme Prest, huilckit du hannem med god leilighed engang kandt lade See, Och siinis icke Naturligdt eller mueligdt, att Presten hannem med en god uillie skulle sligdt haffue igenleffuerid, Menss mere er att see, huorledis dii kan urye Retten och faa sligdt, som dii uyll⁵⁾. *Vale. Datum Nyckøpen den 11 Maij Anno 1625.*

1) Renteskriveren Jens Jakobsen leverede 1. Juni til Kongen paa Steinburg 15000 Guldgylden, som vare møntede i Kjøbenhavn, og 4000 Dl. af Sundtolden (Nyerup, Mag. f. Rejseiaegt. IV, 531).

2) Hans Casperliung (Frederiksborg Lensregnsk.).

3) 9. Maj var der udfærdiget et Brev til Falk Lykke til Skovgaard om at lade Jomfru (Fornavnet udeladt) Bilde, som var hos hans Hustru (Kirstine Rantzau), komme til Kirstine Munk paa Frederiksborg (Skaanske Tegn. V, 167). I Følge Meidell (Bille-Ættens Hist. 11, 178) var det Birgitte Mogensdatter Bilde.

4) Hans Povlsen Resen, Biskop over Sjællands Stift.

5) Den Kongens Brev vedlagte Erklæring af Præsten Albert Samuelsen, dat. 8. Maj, samt en Erklæring af Palle Rosenkrands, dat. 6. Juli 1625, ere trykte i Molbechs Udg. af Brevene I, 195 ff. Sagen drejede sig om, at Præstens Hustru, hvis Navn ikke kjendes, skulde, medens hun tjente Palle Rosenkrands, eiter dennes Paastand have stjælet forskjellige Sager fra hans dalevende Hustru, Helveg Rantzau († 1618), og be-gaaet andre Utilberligheder; paa Forbøn af sin Hustru Elisabeth Rosensparre (gift med ham 1622) havde Rosenkrands dog a†staaet fra Forfølgelse imod hende, mod at han fik tilbage-

Dii kriegss *Artickeler* er icke endnu ankommen ¹⁾, ted mig uytterligdt Er, huilket ued munsteringen ingen fordell uyll giffue.

304.

14. Maj 1625.

Til Frederik Günther.

Udkast til en Skrivelse til Kejseren, hvori det meddeles ham, at Kongen har overtaget Embedet som Kredsoborst i den neder-sachsiske Kreds, og hvori Grundene til de af Kongen foretagne Hvervninger fremstilles. — *Gch. Ark.*

Ahn den keysser,

1. Dass ich ihm *Notificire*, dass ich dass *officium* ahngenommen mit Erbithung desses, wass dii *Curialia* mithringen ²⁾.

2. Weill man nicht zueifflet, dass lo vnderskidtliche meinung vndt vrsachen disser werbung dem keysser zun Ohren gekommen seyndt, alss hatt man den grund Ihm endecken wollen, wii folget:

leveret det stjaalne og nogle Gaver. I Præstens Erklæring taltes ikke om Tyveriet, men kun om, at Rosenkrands havde faaet de forskjellige Sager udleverede med hans og hans Kones Samtykke. — Albert Samuelsen Schrøder var født 1592, blev 1620 Kapellan i Østofte, 1621 Præst i Snese, 1635 Magister, 1657 Provst i Baarse Herred og døde 1670; han ægtede 1642, efter sin første Hustrus Død, Margrethe Lavritsdatter (Wiberg. Præstehist. III, 145. Kirkehist. Saml. 3. R. III, 125. Leth og Wad, Medd. om Dimitt. fra Herlufsholm I, 14. II, 19—23. Personalhist. Tidsskr. III, 269). Palle Rosenkrands til Krenkerup var Lensmand paa Vordingborg 1616—32.

¹⁾ Krigsartiklerne vare udstedte 10. Maj (jvfr. ovfr. S. 415).

²⁾ 14. Maj modtog Kongen i Segeberg Administratoren af Magdeburgs Hofraad Nicolaus v. Rossau, Hertug Adolf Frederik af Meklenborgs Hofmarskalk Moritz v. Marwitz og Hertug Frederik af Gottorps Kansler Martin Chemnitz, som paa den nedersachsiske Kredses Vegne overdroge ham Kredsoborstembedet. Kongen tilmeldte samme Dag de nævnte Fyrster, at han havde modtaget Embedet og udstedt en Revers derfor (Nyerup, Mag. f. Rejseiagtt. IV, 128. Ausländ. Reg. Jvfr. ovfr. (S. 410).

1. Weill ich mich dessen vnthernommen, wii oben-gemeldet, So hatt man fuhr Eiine hoë Nodthurfft erachtet den kreiss ihn guthe verfassung zu setzen, auffdas man dii ynkuartyrung, wormit man ihm kreydtz vntherskydtlich von *tillj* gedrawet, muthen Endtfreiet sein.

2. Weill ich auch fuhr meine Persohn nicht habe der Inkuartirung verskonet sein können, vnangesehen Ich vntherskidtliche befhell ahn den *tillj* bekommen, meine Embthe zu reiimen¹⁾, welches er ganss nicht geachtet, sondern seiine *officirer* noch mudtuillicher wise geandtuortet, si konthen ihn der lufft nicht Suehben, allss [h]att mich dii hohe nodt darzu *moviret* mich selber zu *mantheniren*²⁾.

305.

Omtr. 14. Maj 1625.

Til Frederik Günther.

Udkast til en Svarskrivelse til Kejseren angaaende den forestaaende Deputationsdag, hvori Kongen anbefaler Pfalzgreve Frederik til Kejsereens Naade; en Henvendelse til Kongen af England vil derimod ikke kunne nytte. — *Geh. Ark.*

Andtuordt Schreiben ahn den keysser, den *Deputationtag*, wieauch dii *interposition* bei Engelandt betreffende³⁾.

Dass es mirh ganss Lieb vndt ahngenehm ist zuuer-

¹⁾ Om Indkvarteringen i Amtet Syke se ovfr. S. 418. Maximilian af Bajern havde 9. Juni tilskrevet Kongen, at Oberst Erwitte Indkvartering var sket imod hans udtrykkelige Befaling, og at han havde befalet Obersten at gjøre Kongen Undskyldning (Warhafter Abdruck Kön. Maj. zu Dennemarck Schreibens an die Churf. Collegial Versammlung, 1627, Fol. Biiij).

²⁾ Skrivelsen til Kejseren af det nævnte Indhold udfærdigedes 14. Maj (Londorp. Acta publica III, 807. Konzepten i Auslând. Concepte med Fr. Günthers Haand).

³⁾ I en Skrivelse af 13. April, som modtoges af Kongen 8. Maj, havde Kejseren meddelt ham sin Hensigt at udskrive en Deputationsdag og anmodet ham om at anvende sine Officia hos Kongen af England for at hindre, at andre Forholdsregler skulde stilles imod Kejsereens Planer (Geh. Ark., Østrig Nr. 30). Om den paatænkte Afholdelse af en Deputationsdag i Ulm i Aug.

nehmen, dass derselbiger tag fuhr diihandt soll genommen werden, Nicht zueiflende, der Almechtiger wirdt seinen segen darzu geben, dass der lange gewunskster friide ihn deudtzlandt damahlleinss wiideruhm muchte eingefihret werden.

Dii *Interposition* bei Engelandt wirdt wehnich staadt finden, aldiuweill der key: dess graffuen von Oldenburgss verrichtung ¹⁾ Noch in friisker gedechtnuss haben wiirdt, von welcher *resolution a parte* Engelandt Schuerlich wiirdt geskritten werden.

Wiir leben aber Semdtlich der hoffnung, dass der key: dii grosse *Clemens* kegen dem Phaldtzgraffuen blicken lassen wirdt, so er ahn diienige oder denienigen Erwissen hatt, so fohrgemelthen Phaldtzgraffuen darzu gebracht, weill *notorium*, dass der Offtgemelter Phaldtzgraff dahmahlls Ein Iunger herre gewehssen vndt, daa er von anderen nicht verleited gewehsen, Niehmalss Solch ein werck hetthe fuhr diihandt genommen. Daa nun der key: Sich mit solcher fohrerzelther *Clemens* wurde finden lassen, alsdan wurde solches nicht allein Ihm Einnen wnsterblichen Ruhm vndt Nahmen Machen, Sondern auch alle dess Phaldtzgraffuen ahnuerwanthen vndt freunden sich zum hogsten *Obligiret* machen ²⁾.

Udskrift: Friderich gunther zu handen.

306.

21. eller 22. Maj 1625.

Til Frederik Günther.

Udkast til en Skrivelse til Kurfyrsten af Brandenburg, hvori han underrettes om Gustav Adolfs Svar til Christen Thomesen Sehested og opfordres til at meddele Kongen det Svar, hans Ge-

1625 se Opel, anf. Skr. II, 98 f. 158. 183. 193. 221. 239 og Brevet af 23. Aug. 1625.

¹⁾ Se ovfr. S. 382 ff.

²⁾ En Skrivelse af Indhold som Kongens Udkast udfærdigedes 14. Maj til Kejseren (Londorp, Acta publica III, 807. Koncept med Fred. Günthers Haand i Auslænd. Conc.).

sandt har modtaget i Sverig, samt hvad han mener der yderligere er at gjøre; Kongen selv kan ikke forhandle videre med Gustav Adolf. — *Geh. Ark.*

Ahn den Churfursten von Brandenburg,

Dass meyn gesanther Christian thommissön wiideruhm auss Sueden gesterigess taagess ist ahnhero gekommen¹⁾, Man verhoffet, dass seiner auch zuricke sei gekommen²⁾. Habe im zur Nachrichtung dii verrichtung meiness gesanthen wollen wissen lassen, auffdass er sehen mag, dass es ahn meiner guthen befholderung nicht hatt gemangeltd. Vndt hatt der kö: in Suehden folgender gestaltdt Sich Erkleeret³⁾:

1. Dass er sich von dem gemeinem wehsendt nicht wolthe absondern.

2. Begehret, dass zuehne *Armeien* geleich starck, Iede 20000 zu fuss vndt 5000 zu Ross, mügen a[u]ff dii beyne gebracht werden, woruon Er dii eine fhiiren wolthe.

3. Zu solcher *Armei* auffzubringen sollen ihm von den *Confæderirten* dass lauffgeldt, dass gewehr oder in dessen stedt geldt, wiiauch drei Monadt Soldt fohrauss gegeben werden. Dass geskydtz will der kön: v: Suehden selbst skaffen.

4. Dass geldt. So von den *Confæderirten contribviret* wirdt, soll Ihn zuehne theill getheilet werden zur vntherhaltung der *Armeien*.

5. Soll im dii Stadt wysmaar zum *Randeuus* eingereumet werden.

1) Christen Thomesen Sehested var, som anfært ovfr. S. 433, 20. Maj kommen til Kongen paa Steinburg. Kongens Brev skulde derefter antages at være af 21. Maj, men Fred. Günther har udenpaa det paategnet: 22. Maj 1625.

2) Om den brandenborgske Gesandt, Gehejmerraad Sigismund v. Götzes Sendelse til Gustav Adolf se ovfr. S. 424 f., Moser, Patriotisches Archiv V, 220 ff. og Schybergson. Underhandlingarna om en evangelisk allians S. 89 ff.

3) Gustav Adolfs Svar til Christen Thomesen Sehested afgaves 10. Maj (Geh. Ark., Svenske Acta V, 23 ff. Latinsk Overs. i Moser, Patriotisches Archiv V, 199 ff.).

6. Slecht er 4 wege fohr: 1. dii wesser, 2. langss der Elbe hinauffen, 3. langss der Oder hiinauffen, 4. durch kassubern ¹⁾ ihn dii Slessinge ²⁾). Den weck dii Oder hinauffen slegdt er ab vonuegen dess Chur: v: Bran: *Incommoditet*, Begeret dii fursten vndt stende darhiin zu *disponiren*, dass ihm Ein freiier durchzug muge gestattet.

7. Dass dii *Conföderirten* gesanten zu Stockholm keegen den ledtsten *Iunij compariren* muchten, alda vhm fohrbemelthe *puncta* zu *tractiren* vndt *concludiren*.

Petitio,

Dass der Churfurst mihr dasienige, wass sein gesantther zur *resolution* bekommen, *communitiren* wolthe vndt sein bedencken darnehen mihr eröffnen, waass bei dem wercke weither zuthun, dass dess kön: Ihn Suehden *Intendt* einen fordtganck gewinnen könthe. Ich fuhr meine Persohn kouthe desfalss nicht weither mit Suehden *tractiren*, aldiueill dem Chur: bekandt, wiueit ich mich albereidtz Eingelassen, welchess wiiderum zu *confundiren* meiness Erachtenss nicht raadtsam sein wolthe ³⁾.

Udskrift: *Con:* Einess Schreibenss ahn Chur: Brandenburg.

¹⁾ Den gamle slaviske Stamme Kassuberne boede i den nordvestlige Del af Vestpreussen og den nordøstlige Del af Bagpommern.

²⁾ Schlesien.

³⁾ Skrivelsen til Kurfyrst Georg Vilhelm udfærdigedes 22. Maj (Ausländ. Reg. Konzept med Fr. Günthers Haand i Ausländ. Concepte). I en Skrivelse af 23. Maj takkede Christian IV Gustav Adolf for hans Svar til Sehested, men med det Tilføjende, at Tiden ikke nu var til at opsætte eller igjen konfundere det begyndte Værk (Svenske Acta V, 34. Latinsk Overs. i Moser, Patriotisches Archiv VI, 8 ff.).

307.*

Maj—Juni 1625.

Udkast til Ordre til Sigward Pogwisch om at begive sig til Verden og til Marquard Pentz og Wulf v. Buchwald om at skaffe Underretning om, hvorledes Lybekkerne behandle Soldaterne. — Skrevet med Blyant. *Geh. Ark.*

Eiin Briff

Ahn Sygfryd Paausky¹⁾, dass Er nach ferden sich strax begeben soll vndt aldaa Order machen fuhr dass folck, dan Es dordthiin Erstes taagen kommen wirdt.

Ahn M: Penss vndt wulff v: Bockuoldt, dass sii erfaren sollen, wii dii lybsken dii Soldathen *tractiret*, weil si klagen, dass sii nichtz bekommen können, vndt solches durch Notarrien vndt zeugen²⁾, auffdass man heutte oder morgen Etuass hatt fohrzulegen³⁾.

308.*

Maj—Juni 1625.

Om Ydelsel til Soldaterne og om Godtgjærelse derfor til hver af den nedersachsiske Kredses Stænder. — *Geh. Ark.*

Der zahlung halber ihm durchzien

Ist zumbesten, dass dasienige, so den Soldaathen nach dem gemachtem taxst gegeben, von den *Commissariis* vntherskriben wirdt, vndt hernacher Eiiinem Iehlichem Stande, bei wehn dii *Marse* durchgeet, ihn ihrer *Contribution* hinuiderum *pro quota* gudt gethan wirdt.

¹⁾ 16. Maj havde Sigward Pogwisch og Marquard Pentz faaet Bestalling som Krigskommissær (Geh. Ark., Krigsminist. Afløv., Indk. Sager, Christ. IV, B.). Ogsaa Wulf v. Buchwald var Kongens Krigskommissær. Dette ligesom det følgende udat. Brev hører uden Tvivl til den Tid, hvor Kongens Hær foretog sin Opmarsch i Tydskland.

²⁾ Her mangler Ordet: confirmiren, eller lign.

³⁾ Om Misstemningen mellem Lybekkerne og Kongens Tropper se Verbaal van de Ambassade van Gaspar van Vosbergen S. 71.

309.*

Juni 1625?

Til Frederik Günther.

Udkast til en Skrivelse til Kurfyrst Frederik af Pfalz, hvori Kongen forlanger Oplysninger om Greven af Mansfelds Marsch. — *Geh. Ark.*

Ein Schreibendt ahn Chur: Paldtz,
Dass man disses ordtz vernommen, dass der Mansfelder den weck nach Redtz *Marsire*¹⁾, vndt man nicht wissen kan, *qua Intentione* solches geskiiet, alss begeret man solches zu wissen, auffdass man sich distebesser darein Richten kan. *NB.* dass ess mit dissem wii mit anderen schreiben nicht zugehe [vndt Iederman]²⁾.

Udskrift: Friiderich günther zu handen.

310.

2. Juni 1625.

Udkast til Ordrer til Marqvard Pentz og Wulf v. Buchwald om Fremrykning med de af dem mønstrede Tropper. — *Geh. Ark.*

Eiin Befehl

Ahn Markuardt Penss vndt wulff von Bockuoldt, dass sii strax, wahn sii dissen befhell bekommen, mit dem folcke, so Eiinieder gemunsterdt, auffricken, bei welchem folcke sii auch bleiben soll vndt gudt Regimentt halthen.

Markuardt Penss soll nach dem tollenspicker³⁾.

Wulff v: Bockuoldt nach Blanckenesse.

Actum Sten: den 2 *Iunij Anno* 1625.

¹⁾ Ernst af Mansfeld havde i Slutningen af Maj forladt Nederlandene og slog i Juni Lejr ved Rees og Wesel ved Rhinen i det nuværende Westfalen (Opel, anf. Skr II, 290 f.). Det er derfor sandsynligt, at Kongens udaterede Brev tilhører dette Tidspunkt.

²⁾ De indklamrede Ord ere overstregede.

³⁾ Zollenspieker ved Elben i Nærheden af Hamborg.

311.

Omr. 3. Juni 1625.

Udkast til en Skrivelse til Kurfyrsten af Brandenburg angaaende Aarsagen til, at Lohausen ikke er brudt op, Ernst af Mansfelds Stilling og Umuligheden af at undvære Tropper fra Kongens Hær; Kongen ønsker at vide, hvad Forhaabninger han har om Hjælp fra Sverig. — *Geh Ark.*

Andtuordt auff dass Eine Schreiben vom Chur: zu
Brandenburch¹⁾).

Dii wrsache. wohrume Louhaussen²⁾ nicht ist fordtgezogen, wii es verabskeiidet, diiselbige ist im bekandt. Dess Mansfelderss zuck betreffende³⁾, Souern er sich ahn den Orthern lange wiill auffhalthen, ist zubefhaaren, dass Er dissen Sommer dem gemeinehm wehsendt zum besten wehnich wirdt verrichten. Von disser *Armei* viell abzuthun ist nicht muglich. weill ess nochderzeit nicht also *exersirit*, dass man viel darmit verrichten kan, darzu ist man im wercke mit dem auffbruche. Daa aber iuss kunfftich, wan man der Örther neger kommen wurde. vndt dii gelegenheit Es leiden kan, wiill man alles dass thun, wass thunlich sein wirdt. Der Chur: weiss zum besten, dass Nuhmer niemantz verhanden, worauff Sii ein auge haben, alss auff disse *Armej*, auch dii Suedisker *securs* lange aussbleibet, wessenhalben man sich woll vorzusehen hatt. Man begeret auch, dass er mihr wolthe wissen lassen, wass hoffnung Er noch habe zum Suediskem *securs*⁴⁾).

¹⁾ I en Skrivelse af 29. Maj havde Kurfyrsten mindet Kongen om det af denne givne Løfte om, at han vilde lade en Del Hestfolk under Oberst v. Lohausen marschere til Grevskabet Mark for at forsøge at tage det tilbage; han bad ham derfor træffe Forholdsregler til Troppernes Marsch og omtalte, at efter Sigende var Ernst af Mansfeld i Færd med at bryde op mod Cleve eller Berg. Kurfyrstens Brev har Paategning om at være modtaget 3. Juni (Geh. Ark., Brandenburg Nr. 31 b).

²⁾ Jvfr. ovfr. S. 415.

³⁾ Jvfr. ovfr. S. 441.

⁴⁾ Jvfr. ovfr. S. 438 f.

312.*

Omtr. 3. Juni 1625.

Udkast til en Skrivelse til Kong Sigismund af Polen, hvori der forklares ham Aarsagen til Frederik Ludvigsens Fængsling; paa Gustav Adolfs Forbøn er hans Liv blevet skaanet. - Skrevet med Blyant. *Geh. Ark.*

Dass friderich Luduichsön Ihn keinem *Arrest* ist gekommen desuegen, dass Er dem ko: ihn Polens diiner gewehssen, sondern diiuuell Er dii ganse Suediske *Nation difamiret*, welches Ihm dem k: Ihn Polen selbst nicht wirdt gefallen, ist aber Itzunder auff Erlassung dess itzigen ko: Ihn Sueden auff sein lebendt verskonen vndt seiinem verbrechen Nach ihn dii Eiissen geslagen ¹⁾).

¹⁾ Frederik Ludvigsen, en Borger i Halmstad, havde i flere Aar opholdt sig i Stockholm og der staaet i nøje Forbindelse med den danske Resident Peder Galt, maaske ogsaa haft det Hverv at være en Slags Faktor for danske Kjøbmænd. Han var imidlertid bleven indviklet i mange Processer, havde mistet sin Formue og havde derfor ladet sig anbefale til Kongen af Polen som villig til at træde i hans Tjeneste; samtidig havde han i Breve stærkt angrebet Svenskerne, hvilke Breve vare komne til den svenske Regerings Kundskab. Forbitret herover og i det hele frygtende Forbindelser mellem Danmark og Polen lod Gustav Adolf sin i Januar 1625 til Danmark afsendte Gesandt Gabriel Oxenstjerna forlange Fængsling af Frederik Ludvigsen, der da opholdt sig i Kjøbenhavn. Vistnok kun modstræbende gik Christian IV ind paa at lade ham tage under Bevogtning; den svenske Sekretær Lars Nilsson fik Tilladelse til at anklage ham, og Dommen lød paa, at han skulde miste Livet. Paa Grund af hans Hustrus og Slægtninges Forbøn anmodede Lars Nilsson dog Kongen om at suspendere Dommens Udførelse, indtil Gustav Adolfs Mening var indhentet, og ved et Brev af 31. Marts overlod denne til Christian IV, hvad han vilde gjøre. Frederik Ludvigsen blev nu holdt i Fængsel, og Kongen lod ham tiltale ved Lensmanden paa Kjøbenhavns Slot for at have sendt et Brev ud af Riget, hvori han havde skrevet adskilligt om ham og Riget; i sin Ordre herom af 26. April tilføjede han, at hvis hans Forseelse befandtes saa grov, at han blev dømt til at lide derfor, vilde han formilde hans Straf til at gaa et Aar i Jern paa Holmen. Imidlertid skrev Kongen af Polen 15. April til Christian IV og bad ham om hans Frigivelse. Svaret paa denne Skrivelse udfærdigedes i Overensstemmelse med Kongens i Texten trykte Udkast 3. Juni. 17.

313.

Omtr. 15. Juni 1625¹⁾.

Udkast til en Bestalling for Oberst Fuchs som General over Fodfolket og (i 2 Udfærdigelser) til en Revers, som han skal udstede. — A og B i *Geh. Ark.*

A.

Eine bestallung auff den Obersten fux.

Dass ich in fuhr generall vber dass fusfolck vndt *Artholerie* ahngenommen, wohrfuhr im Monatlich 2000 dl. sollen gegeben werden, wohruon Er seinen stadt halthen soll. Ihm Soll zur auffuartung Eine *companie* zu fusse zugeordnet werden, welche von den Regimenthen Einen soll genommen werden, vndt soll Eiin fehlnyn vhm dass ander auffuarthen, allemall 8 taage zugeleich. Daa festung oder stettthe mit Sturmender hand eingenommen, sollen ihm dass geskydtz, so von seinen vnthergebenen Bixenmeisterss dergestaldt verthorben, dass man sii weither nicht gebrauchen kan ohn vhm gissen, Ihmgeleichen dii zersprungen seindt, zukommen (doch sollen dii stycken darunther nicht gemeinet sein, wohrahn nur dii laaden oder reder zerskossen oder gebrochen Seindt). Dii grösseste klokke Ihn solchen gesturmethe stettthen oder festungen sollen Ihm auch zukommen, Vndt daa man dii zerbrochene

April 1626 frigav Christian IV Fangen med den Udtalelse, at Fangenskabet ikke skulde være ham til Hinder paa hans Ære og gode Navn (Loenbom, Svenska Archivum II, 74 ff. Moser, Patriotisches Archiv V, 97. 104. Hallenberg, anf. Skr. V, 312 f. 319 f. Kullberg, Svenska Riksrådets Protokoll I, 2 f. 5. Svenske Acta V, 14 21. 37. Latina. Sjæll. Tegn. XXIII, 21. 40. Sjæll. Reg. XXIII, 93).

¹⁾ Fuchs's Bestalling er efter en Fortegnelse i Geh. Ark. (Krigsminist. Aflever., Indk. Sager, Christ. IV, B) udfærdiget 15. Juni. I sin Skrivkalender anfører Kongen derimod 17. Juni som den Dag, paa hvilken han blev udnævnt. En kort Levnedsskildring af Johan Philipp Fuchs v. Bimbach, der, som bekjendt, faldt i Slaget ved Lutter am Barenberge, findes hos Opel, anf. Skr. II, 176 ff.; jvfr. Lichtenstein, Die Schlacht bei Lutter am Barenberge, 2. Aufl., S. 143 ff.

Stiicke zu lössen begehret, soll man dass *Methall* fuhr dii helffthe, wii Es gelthen wirdt, zu lössen bemechtiget sein.

NB. dass man sich seiner Persohn ihn allen thunlichen sachen allemahl will ahnnehmen vndt befholderlich sein.

Revers.

[Dass Er treulich vndt auffrichtich diinen will.

Dass Er sich keiness vnthersleffs gebrauchen Soll, auch dii *Artholorie* Persohnen zu seinen diinsten nicht gebrauchen.

Dass Er sich ahn seiner Einmahll Angenommener *gasie* soll *contentiren* lassen, Sonsten sich in allem dehm, wass solchem.¹⁾]

Weill Er auch disse bestallung gudtuillich ahngenommen.

1. Dass Er disse bestallung gudtuylich ahngenommen, hindtahgesetzt dasienige, so ihm solcher diinste halber endtstehen kan oder mack.

2. Dass er treulich vndt auffrichtich diinen soll vndt wiill mit den anderen *Requisi*:

3. Dass er sich keines fordtheilss weither, dan ihm in seiner bestallung gegiinnt, gebrauchen soll, auch den vntheroffizirer solches zu thun nicht gestatten²⁾).

4. Er soll diselbigen, so zur *Archelei* verordnet, zu seinen *Particular* diinsten nicht gebrauchen oder gebrauchen lassen³⁾, sondern alles dass, wass⁴⁾ zur *Arthelerei* verordnet, zu dessen fordtzetzung vndt gebrauch⁵⁾ allein lassen.

5. Dass Er sich ahn Seiner Itzigen ahngenommener *gasie* soll *contentiren* lassen⁶⁾).

¹⁾ Det indklamrede er atter overstreget.

²⁾ Fra „auch“ er tilføjet med Blyant.

³⁾ Fra „oder“ er tilføjet med Blyant.

⁴⁾ Ordet er tilføjet med Blyant.

⁵⁾ De to sidste Ord ere tilføjede med Blyant.

⁶⁾ Ordet er tilføjet med Blyant.

6 Er soll sich güdtuillich ihn allem dem. wass ihm von Mihr beholen, verrichten vndt demselbigen sich keines[we]ges¹⁾ *opponiren*.

7. Bei der Ein mall gemachter *gasie* der Soldateska vndt *Artholorie* Persohnen Soll Er Es verbleiben lassen vndt auff ihrem ahnzuchung keine *Intensession* (!) oder neuerung suchen²⁾.

B.

Revers.

1. Dass er disse bestallung gudtuillich ahngenommen, hiindtahngesetzt wass im solcher diinste halber endtsteen konthe.

2. Dass er treulich diinen wiill *cum Revisi:*

3. Dass Er wber seiner *gasie* keinen weitheren fortheill suchen soll vndt sich mit der gemachter *gasie* soll *contentiren* lassen.

4. Er soll auch zu seinen Particular dynsten diienige Persohnen, Pherde, waagen Oder wess nahmen Es haben kan oder mach, so zur *Artholorie* verordnet, nicht gebrauchen, auch von den *wntherofficirer* zu gebrauchen nicht verstatthen.

5. Dii Persohnen, so darbei verordnet, soll Er darbei lassen vndt ohne meinem wissen keine verenderung darunther machen, vieluehniger Ihre besoldung verhöieren Oder verringeren.

6. Bey der Einmahll gemachter *gasie* der Soldateska vndt *Artholorie* Persohnen, wess nahmen sii sein mügen, Soll er ess verbleiben lassen vndt auff ihrem anzuchendt keine *Intensession* (!) auff sich laaden Oder newerung suchen. sondern vielmehr sii zu halthung ihren Ein mahll ausgegebenen *Revers* Nachzukommen mit allem eyffuer Rathen.

7. Er soll sich ihn allemdehm, wass ihm ahnbefholen, gudtwillich *accommodiren*.

¹⁾ Ordet er tilføjet med Blyant. Der har først staaet: nicht.

²⁾ Hele dette Punkt er tilføjet med Blyant.

314.

27. Juni 1625.

Til Christian Friis.

Kongen underretter ham, til Dels i Chifre, om et til Tillys Tjener givet Svar, om Kurfyrsten af Brandenburgs Løfte om Subsidier, om Sendelsen af Gesandter til Magdeburg og til Hansedagen i Lybek samt om nogle andre Forhold. — *Kgl. Bibl.*

Der ieg for kordt tyd syden laa Paa et aff Hertugen af Brunsvigs Huse ued naffn Stoltenou. kam der en Tjener fraa Tilly med et breff, huorudi uaar allehaude¹⁾. Hand fyck till Suaar, attman Kejseren altyng om denne Ueruing haffde laadit ude, hannem vdi sligge maader Regenskab att gørrer syntis mig icke att gørriss fornøden²⁾. Syden dentyd haffuer ieg ingen uydere bud fatt fraa hannem. Alt er vel(?) heer, Ochhaabiss, att uy Spør tedsamme fraa Danmark. Munition(?) uy fandt deraff En temmelig forrad paa Stoltenou, som der haffuer standen. syden Kejseren sist haffde Folck.

Iohan de wyllem haffuer ganske inted Eptherkommit, huiss hand tilsagde, huilcket wiill haffuis y acht huoss Staterne³⁾.

Kurfyrsten af Brandenburgs Gesandt Bellin vaar heer for thu daage siiden⁴⁾ Och thuifflede Paa

¹⁾ Kongen var paa Stolzenau i Grevskaftet Hoya fra 22–24. Juni; d. 23. kom Budet fra Tilly (Nyerup, Mag. f. Rejseiaegt. IV. 533).

²⁾ 20. Juni havde Tilly fra Bielefeld i Kejsereens Navn opfordret Kongen til at udtale sig om Hensigten med hans egne og Kredens Rustninger. I sit Svar, dat. Windheim 24. Juni, henviste Kongen til de Oplysninger, han havde givet Kejseren derom (Villermont, Tilly, aus den Französ. übersetzt, Schaffhausen 1860, S. 251 ff. Ausländ. Reg.).

³⁾ 23. April var der udstedt Kreditiver til Kurfyrsten af Köln og Infantinden i Bryssel for Johan de Willem, der skulde anskaffe Geværer (Ausländ. Reg.). Jvfr. om Johan de Willem ovfr. S. 171 f.

⁴⁾ Den brandenborgske Gehejmerraad Christian v. Bellin kom til Christian IV 25. Juni (Nyerup, Mag IV, 534). Hans Kreditiver af 14. Juni (Geh. Ark., Brandenburg Nr. 31 b) og Rekreditivet af 26. Juni (Ausländ. Reg.).

Kongen af Sverigs hielp jaar, menss sagde, atthand y Polen uylle indfalle ued Pudtskeruinckel¹⁾, huilcket om ted skeer, giffuer tyden²⁾. Ellers loffuede hand, att epherdi hanss herre saa, att jaar fra Kongen af Sverig inted kom, saa uylle hand contribuere om Maaneden otte tusind Daler. Huad ted Capitel till Magdeburg uyll gørre, giffuer tyden. Iacob Ulfeld Er der nu henne, dy haffuer y mange maader werrid Administratoren af Magdeburg ymod³⁾. Der holliss nu En Hensedag tyll Lybek, huordthen ieg ochsaa haffuer en Gesandt afferdigid⁴⁾. Dii aff Brunsvig, — Och Magdeburg haffuer laadit sig uell an tilatt gørre --. Bethlen Gabor sygiss att uerre sterck.

315.

30(?) Juni 1625.

Til Christian Friis.

Kongen underretter ham, til Dels i Chifre, om Besværligheder ved Forsyningen med Proviant og Kanoner, om Subsidierne fra England og Frankrig og om Tillys Stilling og Styrke. Han sender en Kokkedreng, som skal fængsles. — *Geh. Ark.*

¹⁾ Putziger Wieck, Havarm N. V. for Danzig.

²⁾ I Begyndelsen af Juli faldt Gustav Adolf ind i Lifland.

³⁾ Domkapitlet og Stænderne i Magdeburg Stift indtog en uvenlig Holdning saavel overfor Administratoren af Stiftet, Christian Vilhelm, som overfor Christian IV. Til en i Calbe afholdt Landdag sendte Kongen Rigskansleren Jakob Ulfeldt og Krigsraaden Joachim v. Mitzlaf; deres Kreditiv var af 23. Juni, og de rejste 26. Juni; med stort Besvær opnaaede de Bevillinger af Landdagen (Opel, anf. Skr. II, 262 f. Ausländ. Reg. Nyerup, Mag. IV, 534).

⁴⁾ Den nederlandske Gesandt Kaspar v. Vosbergen havde drevet Sammenkaldelsen af en Hansedag til Lybek 27. Juni igjennem. Den afholdtes ogsaa, og Kongen sendte 24. Juni som sin Gesandt den bremiske Kannik Dr. Ludvig Heistermann derhen, men Mødet førte ikke til noget Resultat. (Opel, anf. Skr. II, 187 f. Nyerup, Mag. IV, 534).

— daa er — Gud give (?) framdeliss — alleuegne saoch —. — mening haffuer man inted att thuiffle om. Uorris Proviand och Stykkerne (?) haffuer mechtig forhiindrit oss, eptherdi Skiben for stackid syden erre ankommen, dertilmed Er en stor dell aff Stykkerne (?) ysønder och lernithenkaast —. Man maa opad Weseren (?) ymod Strømmen, Och uynden nu En tiidland (!) haffuer staaid lenge udi et hyørne. Den engelske Gesandt kommer hiid ydag, hand skreff mig till fraa Hamborg, athand haffde saamange Penge med sig, som Paa Maaneden, som forbi er, sig beløber, saoch Anritgeldt och Lofgeldt, *Item* betaalning for Geuerd, huorpaa ieg dog thuiffler saa att uerre¹⁾. Mickel Vibis søn²⁾ skreff friderich gynter till fraa Frankrig (?), att derfraa med ted første kam Penge, huilcke hand, som syst uaar Gesandt y Danmark³⁾, Skulle føre fraam. Huad nu skeer, giffuer tyden.

Ieg ligger heer med Lejren strax ued Minden Och achter nest gudtz hielp med ted første att losere mig paa hiin Side⁴⁾. Samme By er paa vor Side (?) och

¹⁾ 30. Juni kom Robert Anstruther til Christian IV i Windheim (Nyerup, Mag. IV, 534). Han medbragte 46,000 Pund Sterling i rede Penge og Løfte om 30,000 Pund i maanedlige Subsidiar (Opel, anf. Skr. II, 220. Schybergson, Underhandlingarna om en evangelisk allians S. 100. Molbechs Udg. af Brevene I, 207. Jvfr. Brevene Nr. 317 og 318).

²⁾ Den senere saa bekjendte Peder Vibe, Søn af Borgmesteren i Kjøbenhavn Mikkel Vibe († 30. Marts 1624). Paa sin Udenlandsrejse var han kommen til Frankrig og havde faaet en Ansættelse i Ludvig XIII's Gendarmkorps; da den franske Gesandt des Hayes i Efteraaret 1624 rejste til Danmark, var han fulgt med ham, men var senere kommen tilbage til Frankrig (Genealog.-biogr. Archiv S. 78 ff. Fridericia, Danm. ydre polit. Hist. I, 101. Brev af Novbr. 1624 fra Ludvig XIII til Christian IV, Geh. Ark., Frankrig).

³⁾ Des Hayes havde atter i April været som Gesandt i Danmark (Nyerup, Mag. IV, 525 f. Schybergson, anf. Skr. S. 102).

⁴⁾ 28. Juni havde Kongen været paa den anden Side af Minden og beset en Plads til at anbringe Lejren (Nyerup, Mag. IV, 534).

gør oss Tilfør. Tilly ligger till Heruerden¹⁾ udi ted Stift Padelborn, hand Ericke neer saast(!) sterck, som dy taaler om hannem. Naar Friedland²⁾ Endskøndt kommer tilhannem, Saa haffuer hand 25 tusind Fodfolk och tolv tusind Ryttere. Fodfolket Er inted sønderligd, menss Rytterne Erre gode. Worriss Fodfolk bliffuer snaardt forsterckit Paa tusind och nogle hundred, Rytterne vdi ligemaade Paa nogle tusind. Kongen af Sverigs søde breffue³⁾ sender ieg dig tilbaage igen, huilcke kan foruaariss. Waar denne Tyd anderledis, daa Skulle hand haffue ted alsammen behoff. Man haffuer hiid-indtill vdsprengdt heer, att Hertugen af Holstens Broder⁴⁾ weeruede folck for Kejseren, huorom inted Er. Hand kommer hiid och faar tusind Knægte(?) och tho tusind Ryttere. Greven af Mansfeld — synis ganske att komme y kalcken⁵⁾. En temmelig antal aff — Fodfolk er her huoss mig, som haffuer *ad tempus* suorid mig, indtill dy kan komme igennem. Gud i Himlen være lovet(?). *Vale. Datum* vdi worriss kuaratehr Uintem den — Iunii⁶⁾.

¹⁾ Herford i det nuværende Westfalen.

²⁾ Albrecht v. Wallenstein, der 1623 var ophøjet til Fyrste a Friedland, udnævntes i Marts 1625 til „Capo“ for de kejserlige Tropper, begyndte sine Hvervninger i Maj og blev i Juni udnævnt til Hertug af Friedland. I Juli blev han General for den til Riget sendte kejserlige Hjelpehær, men først i August begav han sig paa Marschen gjeennem Franken og Thüringen til Brunsvig (Gindely, Waldstein während seines ersten Generalats I, 42. 47. 51. 55. 58.

³⁾ Kongen tænker vel paa Gustav Adolfs Brev til ham af 10. Juni, hvori han, under gode Ønsker for Kongens Foretagende, meddelte ham, at han vilde begynde Felttoget i Lifland mod Polen (Svenske Acta V. 37. Latinsk Overs. i Moser, Patriotisches Archiv VI, 15 ff.).

⁴⁾ Hertug Adolf, se ovfr. S. 412 f.

⁵⁾ Om den Opløsningstilstand, i hvilken den mansfeldske Hær da befandt sig, se Opel, ant. Skr. II, 291 f.

⁶⁾ Efter Tiden for Anstruthers Ankomst (se ovfr. S. 449 Anm. 1) skulde man tro, at Brevet er skrevet 30. Juni.

Der framskickiss med denne breffuiss En kockedreng, som sig modtuylligen heer haffuer anstillid, ved tylnaffn Mynst, huilcken Paa *Croneborrig* skall gaa y Iern indtill wydere beskeen. Man haffuer giordt hannem heer uyss, athand skall uare Paa Prindtzen. ellerss haffde hand uell slet strøgid syn kaass¹⁾.

Udskrift: H: Christian friiss, Chanseler, tiill hande²⁾.

316.

5. Juli 1625.

Til Christian Friis.

Om Christoffer Ulfeldts Rigsraadsed, Gustav Adolfs Rustninger og de franske Subsidier. Kongen haaber paa et Brud mellem Kurtyrsten af Sachsen og Kejseren. Han har haft Spioneri i Tillys Lejr og formoder, at Tilly ogsaa har Forbindelser i hans Lejr. — *Geh. Ark.*

Christoffer wlfeld³⁾ haffuer Nu giordt syn Eed. *Conceptit.* du sende mig, ted haffuer ieg enten kaast paa ylden, Elleroch Iacob wlfeld, som nu ycke er tylstede⁴⁾, beholdte ted huoss sig, der Christian thommissøn gjorde syn Eed. Denne Eed satte ieg sammen y En Hast, er den icke ordt fraa ord, sa som den Pleier att uerre, Saa er dog *contenta* derudi. Konningen aff Suerrigss vdristning haffuer uarid lenge. yhuad hand dermed vdretter. Y lyffland maa hand gørere nogit, ty hand forlaader sig paa Ratzewyll⁵⁾. Eptherdi hand uyll tyll Lyffland, huorfor

¹⁾ Om Udførelsen af denne Ordre skrev Prins Christian 7. Juli til Jørgen Urne (Molbechs Udgave I, 205).

²⁾ Modtaget af Christian Friis paa Antvorskov 7. Juli.

³⁾ Om Christoffer Ulfeldt til Svenstrups Udnævnelse til Rigsraad se Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 439.

⁴⁾ Om hans Sendelse til Magdeburg se ovfr. S. 448.

⁵⁾ Om Svenskernes Tillid til den lithauiske Magnat Christoffer Ratziwills Misfornøjelse med sin Regering se Zedler, Universal-Lexicon XXX, 563 f. Hallenberg, anf. Skr. V, 247. 391. Cronholm, Sveriges Hist. u. Gustaf II Adolf I, 429.

lader hand daa henthe Ryteryed derfraa til Suerrig? Peder wybiss breff. dig tilskreffuen, Er udi densamme mehning, som ted uaar, hand skreff frederich gynther tyll¹⁾). Rubberdt²⁾ meen ochsaa, att fraa franckerige kommer Penning. Haffde uy Churfursten aff Saxen Paa uorriss siide. ted uaar bedre end dy penning. Der waar nyllig til dresden en keysserlig gesanter, huilcken *more solito* ycke bleff *tracterid*, der faldt ochsaa adskillig *discurs* dennom ymelom, som løber ymod den gamle *Credo*³⁾). Ieg haffde Nylligen en udi *tillis* leeger. som berettede, att sammestedt uaar kommen tyding, att greffuen aff Mansfeldtz folck haffuer slaagit Erfft⁴⁾) och faatt hannem fangen, man kunde ycke faa *particularia* att uyde, dy holdthed hell hiemmeligdt. Der er af *tillis offiserer*, som haffuer besolding aff mig. Ieg thuiuffer icke, athand lo ochsaa haffuer dem heer, som laader hannem uyde, huorlediss heer tylstaar. *Vale. Datum* vdi kuarterid tiil wynthem den 5 *Iulij Anno* 1625.

Christian.

Udskrift: Chanseleren H: Christian friiss tiil hande.

317.

9. Juli 1625.

Overslag paa de Udgifter, der ville medgaa til Rytteriet og Fodfolket, førend de føres i Marken. — *Geh. Ark.*

Offuerslag

Paa huess bekostning Paa thusiind heste uyl anuendis,	
førend dii bliffuer munstrid och føris y Marcken.	
Riitmestergylden, 1 gylden paa manden.....	875 dl.
Hertugen aff weymeren ⁵⁾ for hanss reyssen och	
vmaage.....	2500 -

¹⁾ Jvfr. ovfr. S. 449.

²⁾ Robert Anstruther.

³⁾ Kurfyrsten af Sachsen bevarede dog vedblivende et venskabeligt Forhold til Kejseren (Opel, anf. Skr. II, 290).

⁴⁾ Oberst Erwitte (se ovfr. S. 436).

⁵⁾ Hertug Johan Ernst af Sachsen-Weimar (f. 1594 † 1626) havde

Wyl komme den fierde paardt.....	625 dl.
Tyl samme 1000 Riither kommer 810 kørradtzerer, Paa Manden 12 dl. anridtgeldt.....	9720 -
810 kørradtzer, styckit 15 dl., er.....	12150 -
250 Archybuserriter till anritgeldt.....	2750 -
Tyll huer affdem en <i>Archybusse</i> , rigsticke och baagsticke med en Pott, huer regnit till 8 dl.	2000 -
Tyl samme ryterye Er kommen 8 <i>cornetter</i> och 16 trummeterfhaaner, til hver regnit 100 dl. ...	800 -
	<i>Summa</i> ... 28920 -
Følger bekostningen paa fodfolckit, førend dy Er Munstryd och førdt y Maarcken.	
Loffgeldt Paa Sex thusind Mand	6000 dl.
3000 Rustninger och Picker, Sticket affdem 5 dl.	15000 -
3000 Musketter, Styckit 4 dl.....	12000 -
30 fehnlyn, Styckit 25 dl.	750 -
60 trommer, Styckit 3 dl.	180 -
<i>Capiteiner</i> , Predikanter, Badtsker, <i>Ingenierer</i> , <i>Connestabls</i> och anden sligge Paa handen	2000 -
Den besuehring, vmkostning och skaade. Ind- biggerne och landit aff Indkuartheringen och Munsterpladtzen haffuer hafft, kan ycke letteligenss <i>estimeris</i> .	
Samme Anridt och Loffgeldt paa forbenenthe	
7000 man beløber Paa fodfolckit.....	35930 -
	<i>Summa</i> ... 64850 -
Naar En Maanidtz Sold epther den affskeen, til frede- richsborrig den 25 <i>Febrvarij Anno</i> 1625 giordt bleff ¹⁾), der-	

11. Febr. 1625 ved sin Nærværelse hos Kongen paa Frederiksborg faaet Bestalling som Oberst over 4000 Ryttere. I Slutningen af Marts og Begyndelsen af April besøgte han atter Kongen og blev nogen Tid efter udnævnt til Generallieutenant over Rytteriet (Nyerup, Mag. f. Rejseiagtt. IV, 515. 522. Opel, anf. Skr. II, 160. 172 f. Geh. Ark., Krigsmin. Aflev., Indkomne Sager, Christ. IV, A). Om Hertug Johan Ernst se Allgemeine Deutsche Biographie XIV, 352 ff.

¹⁾ Øjensynlig med Anstruther, der samme Dag forlod Frederiksborg (Nyerup, Mag. IV, 517).

tyll regniss, Nehmlich 30000 Pund Sterling, huer Pund till
4 dl. 8 Styffuer, som beløber..... 125000 rix dl.

Summarum Paa Pengene, som

Nu y hamborrig skall Erleggiss 189850 rix dl.¹⁾

Actum y feldtlegerid Paa ted huss tom Bergen den 9
Iulij Anno 1625²⁾.

318.

Juli 1625.

Til Frederik Günther.

Udkast til en Skrivelse til Kaspar van Vosbergen, hvori han underrettes om Forhandlingerne med Robert Anstruther. — *Geh. Ark.*

Ahn fosberger³⁾, weill man Ihn zugesagdt zu berichten,
wass Rubberdtz verrichtung gewehsen.

1. Dass Rubberdt bei seiner ahnkumst *Relation* gethan,
wii ess mit der fransösysker heuradt abgelauffen⁴⁾.

2. Dass Er geldt mitgebracht, vngeferlich 150000 dl.,

¹⁾ Kongen opgiver i sin Skrivkalender denne Sum som Kongen af Englands Anpart for det hvervede Krigsfolk (Nyerup, Mag. IV, 535). Jvfr. om de engelske Subsidier ovfr. S. 449 og Molbechs Udgave af Brevene I, 206 f.

²⁾ Kongen havde 6. Juli opslaaet sit Hovedkvarter i Hausbergen, en Flække ved Weseren mellem Minden og Vlotho (Nyerup, Mag. IV, 535). — Bagpaa Brevet er skrevet med en fremmed Haand: „Dise schreiben wolle der Her bis auf meine ankunft wolversigelt an sich behalten vnd verwahren“.

³⁾ Den nederlandske Gesandt Kaspar van Vosbergen, som 25. Maj var kommen første Gang til Kongen, havde taget Afsked fra ham paa Rotenburg 15. Juni for at rejse til Sverig; før hans Afrejse havde Kongen utaalmodig klaget over, at Anstruther lod saa længe vente paa sig; som ovfr. S. 449 omtalt, kom han tørst 30. Juni (Verbaal van de Ambassade van Gaspar van Vosbergen S. 79. 81).

⁴⁾ 1. Maj 1625 havde Brylluppet mellem Karl I og Prinsesse Henriette Marie af Frankrig fundet Sted i Paris ved Befuld-mægtigede fra Kongens Side. 16. Juni holdt hun sit Indtog i London.

welche zu hamburch verhanden, Erbeudt hinfhuro gelt fuhr 7000 Man Monatlichen zu skicken¹⁾).

3. Dii beide herren fran: vndt Engelandt wollen den Mansfelder auff dii beine Erhalthen.

4. Man hetthe auffden anderen Punct *Replisiret*, dass sollche versprochene geldthiilfe wehnich bei den sachen thun konthe. vndt Ein mehress Erfhoderen wurde, alldiweill dess Mansfelderss *armee* sehr abgenommen vndt wehnich, dii sich der sachen gaar hardt ahnnehmen, darneben Ist ihm zugemihthe gefuhret, dass dii Sache dem kon: Ihn Engelandtz zum högsten ahnginge.

5. Puly sei hiir vndt soll weither vonuegen ahnritgeltt, lauffgeltt, *Munition* vndt andere vhmkostung der *Leveien tractiren*²⁾. Rubberdt wirdt nach den fursten ihn deudtzlandt vereisen, dii althe *correspondens* zu *renoviren*, muglich dass Er bei sel[bigen] auch woll, souyll muglich. dii gemeine sachen Eingedenck sein, worzu man disses ordtz Souill thunlich guthen fohrskub gethan³⁾.

6. Von Betlehem hörde man nichtz. *Tilly* liget 3 kleine Meill von hie, dar uhr itzo ligen⁴⁾).

Udskrift: Fryderich giinther zu handen.

¹⁾ Jvfr ovfr. S. 449.

²⁾ 18. Aug. skrev Kongen til den engelske Sekretær i Hamborg Joseph Averie om at udbetale til Oberst Johan Puley 1000 Rdl. af de hos ham staaende Penge (Auslând. Reg.). Samme Dag udstedte Kongen et Kreditiv for ham til Karl I (Latina).

³⁾ 18. Juli medgav Kongen Anstruther en Skrivelse til Kurfyrst Johan Georg af Sachsen (Opel, anf. Skr. II, 289).

⁴⁾ Medens Kongen havde Kvarter i Hausbergen (se ovfr. S. 454) i Dagene fra 6.—11. Juli, stod Tilly kort derfra ved Vlotho (Nyerup, Mag. IV, 535). Sandsynligvis er Brevet derfor fra disse Dage. 18. Juli overskred Tilly Weser ved Hörter, ved hvilken Begivenhed Krigen regnes for begyndt, og 20. Juli faldt Kongen med Hesten paa Hamelns Volde.

319.*

Omtr. 17. Aug. 1625.

Kongen giver Tilladelse til den spanske Gesandts Ankomst.
— Skrevet med Blyant. *Geh. Ark., Spanien A.*

Er soll Nur ahnhero ahnlangen mit dem Ersten Nach seiner gelegenheit.

Dem trummether soll Strax andtuordt auff das Schreibendt gegeben werden, dass er verreissen kan.

NB. Dem trummeter soll der foherir zettell abgefohdert werden, Souern er den hatt, oder ess muss Einer mit im Reithen, der denselben holett¹⁾.

320.*

22. Aug. 1625.

Til Hertug Adolf Frederik af Meklenborg.

Rekreditiv for de af ham og hans Broder Hertug Johan Albrecht sendte Gesandter. — *Geh. u. Haupt-Arch. i Schwerin.*

Freundtlicher, Vielgeliebter Vetther Vndt Sohn, Ich habe auss E: L: fohrnehen diiner vndt Raht den Von Marrewidtz deroselbe trewhertzige meinung kegen meine Persohn Vnd diss ganse werck ganss woll vernommen.

¹⁾ Kongen har skrevet dette bagpaa et, Windheim 26. Aug. (n. St.) 1625 dateret, Brev fra Johan Carl v. Schönburg, hvori denne melder, at han er sendt fra Kongen af Spanien til ham, og beder om igjennem sin Trompeter at faa Besked om, hvor han kan træffe Kongen. Brevet er modtaget i Verden 17. Aug. Gesandts Kreditiv var udstedt af Kong Philip IV 21. Juni. 22. Aug. kom han til Verden. Han forsikrede om sin Konges Tilbøjelighed til at virke for Freden og tilbød Tilbagegivelsen af Nedrepfalz. Christian IV's Svar af 24. Aug. var holdt temmelig almindelig, men ved Siden af gik Forhandlinger om Ordningen af de nedersachsiske Forhold og om en Vaabenstilstand, hvilke fortsattes, efter at Schönburg havde forladt Verden 25. Aug., ved Skrivelser imellem ham og Rigskansleren Jakob Ulfeldt. Noget Resultat kom der dog ikke ud deraf (Londorp, Acta publica III, 823. Nyerup, Mag. f. Rejseiagtt. IV, 539. Opel, anf. Skr. II, 286 f. Geh. Ark., Spanien A).

Wass ich nuhn mit dem von Marrewydtz wie auch mit
 E: L: vielgeliebthten Herrn Bruders tiiner vndt Rahtt der
 von Bulow *communitiret*, Solches werden sii beiderseitz
Bona fide E: L: L: zu *referiren* wissen, vndt hoffe, E: L: L:
 werden darmit *contendt* sein vndt ess bei dem althem
 glauben bleiben lassen¹⁾. Ich verbleibe, So lange ich lebe,
 E: L: getrewer vetther vndt vather
 Christian.

Datum Feerden den 22 *Augusti Anno* 1625²⁾.

321.

23. Aug. 1625³⁾.

Til Frederik Günther.

Ordre om Udfærdigelsen af forskjellige Breve til Pfalzgrev
 Frederik, Generalstaterne, Prinsen af Oranien og Sir Dudley
 Carleton. — *Geh. Ark.*

Wntherskidtliche Schreiben ahn den Phaldtz graffuen vndt
 andere, welche Streyff⁴⁾ mit sich haaben Soll.

1. *Creditiff* ahn den Phaldtzgraffuen, ahn dii Staathen,
 ahn den Prindtz von wraanien, ahn *Charleton*.

¹⁾ Hertugernes Kreditiv for Marskalk Moritz v. d. Marwitz
 og for Høvedsmanden paa Boitzenburg Bartold v. Bülow
 er af 15. Aug. (Geh. Ark., Meklenborg Nr. 30), Kongens af
 Kancelliet udfærdigede Rekreditiv af 21. Aug. (Ausländ. Reg.).

²⁾ Udskriften er ikke egenhændig. Brevet blev modtaget af
 Hertugen i Schwerin 27. Aug.

³⁾ Dette Datum har Frederik Günther tilføjet.

⁴⁾ Oberst Johan Streiff v. Lawenstein (Laubenstein) havde over-
 bragt Kongen en Skrivelse, dat. 3. Aug., fra Prins Frederik
 Henrik af Oranien, for hvilken Kongen takkede i et Brev af
 20. Aug. Oberst Streiff sendtes tilbage med et Kreditiv af
 19. Aug. til Ernst af Mansfeld og fik tillige overdraget at
 hverve et Regiment til Fods i Nederlandene; ved Breve af
 23. Aug. anbefalede Kongen ham derfor til Generalstaterne,
 Prinsen af Oranien, Kongen af Bøhmen og den engelske Ge-
 sandt i Haag, Sir Dudley Carleton (Ausländ. Reg.). General-
 staterne gik imidlertid ikke ind paa at give Tilladelse til
 Hvervningen (Opel, anf. Skr. II, 293. 351). 1626 nævnes Streiff
 som Oberst i svensk Tjeneste (Axel Oxenstiernas Skrifter och
 Breffvexling II, 1, 305).

2. Ahn den Phaldtzgraffuen, dass er nack dem wlm-sken taage seine leute abfertige vndt in acht nehme, wass den sachen diinlich ist¹⁾.

3. Dass er disse Sache bei Engelandt, franckereich vndt bei den herren Staten *promoviren* helffe. *NB.* ihn dem Schreiben ahn dii Stathen muss *mentioniret* werden, dass sii ahn ihrem fleiss nichtess erwinden lassen.

4. Der sich fuhr Betlehem gaaborss gesanten ausgegeben hatt, in acht zu haben.

5. Durch foppio²⁾ hatt man weitleufftiger von etzlich sachen geschriben, aber verursacht worden mit dissen sachen dissen ahnitzo abzufertigen.

322.*

14. Septbr. 1625.

Til Hertug Adolf Frederik af Meklenborg.

Om Kredsdagen i Brunsvig og Hertugerne af Lyneborgs Fredsforhandling. I Nienburg er alt godt. — *Geh. u. Haupt-Arch. i Schwerin.*

Freundtlicher, Vielgeliebther Vetter vndt Sohn, daa ess E: L: noch ihn allem dehm, wass deroselben zu leyb vndt der sehlen dynlich sein mack, woll erginge, So wehre mihr solches zu erfhaaren ganss lieb. Fuhr meine Persohn kan ich nicht genuncksam den lieben Godt dancken, derselbige helffe hiinfuhro mit genaaden. Wass zu Braunsch uich fohrgelauffen³⁾, daruon werden E: L: Nuhmer von

¹⁾ I Brevet til Kurfyrst Frederik raadede Christian IV ham desuden til at lade en af sine Raader følge med den engelske Konges Gesandt til Deputationsdagen i Ulm. I en Skrivelse af 6. Juni havde Kurfyrsten bedet Kongen forhindre Deputationsdagen eller i alt Fald et Resultat af den (Geh. Ark., Pfalz Nr. 7).

²⁾ Foppius van Aitzema rejste paa denne Tid i Kongens Ærinde og med hans Kreditiv af 18. Aug. til Generalstaterne for at formaa dem til virksom Hjælp (Opel, anf. Skr. II, 351. Ausländ. Reg.).

³⁾ I den sidste Halvdel af August afholdtes i Brunsvig en neder-sachsisk Kredsdag. Kongen var repræsenteret af Sigward

deroselben diiner *Relation* haben. Sidderdehm ist nichtes sonderlichs alhie fohrgelauffen. Wass fuhr eine ardt von friidensstractation der Stadthalter von zelle alhii fohrgehabdt, daruon skicke ich E: L: *copiam*¹⁾. Derselbige Stadthalter sagte alhii in *presentia* meiner diiner, dass daa zu zelle *tillj* seine *proposition* nach Braunsuich nicht geenderdt wehre, so wehre diselbige viel skerffer geworden. Daa sii nuhn zu zelle beide *propositiones* vndt *consilia* (!) smyden mugen, so wirdt ess ohne gefahr der anderen nicht ablauffen, welches von Hyldesheimskan auch zuerwarthen, wo sie zu gelassen. E: L: wollen solches deroselben Hern Brudern wissen lassen mit vermeldung meiness grusses vndt wass ich sonsten mehr Liebess vndt gutess vermach. Den 12 *Hvjus* waar ich binnen Nyenburch vndt befandt dasselbst, Godt lob, noch alles ihm fohrigem stande²⁾. Der Almechtiger helffe hiinfhuro mit genaaden, dass alles seinem Nahmen zu Ehren gerichen (!) mach, wessen Almacht ich E: L: hiemit befahlen thue vndt verbleibe alle zeit

E: L: getrewer vetther vndt vather
Christian.

Datum feerden den 14 7tem: Anno 1625³⁾.

Pogwisch (med Kreditiv af 10. Aug., Ausl nd. Reg.). Tillys Forsøg igjennem sine Gesandter paa at opnaa en Afv bning mislykkedes (Opel, anf. Skr. II, 268—70).

- 1) Hertugerne Christian og Georg af Lyneborg og Celle havde fra Krigens Begyndelse søgt at bevare Neutraliteten og stode paa denne Tid i en ivrig Forhandling med Tilly og Wallenstein. 1. Septbr. var Statholderen Julius v. Bülow kommen til Kongen og strax dragen videre til Tilly. 3. Septbr. kom han tilbage og medbragte, efter Kongens Optegnelse i sin Skrivkalender, „en Kontrakt, som blev intet antagen“ (Nyerup, Mag. f. Rejseagt. IV, 540. Decken, Herzog Georg v. Braunschweig I, 152 ff.).
- 2) Staden Nienburg, der hørte til Brunsvig-Lyneborg, belejredes af Tilly, men forsvaredes med Dygtighed af Kongens Oberst Isak Cardin v. Limbach. Kongen undsatte Staden den 11. Septbr. om Aftenen, og 3 Dage efter hævede Tilly Belejringen (Nyerup, Mag. IV, 541).
- 3) Udskriften er ikke egenhændig. Brevet blev modtaget af Hertugen 18. Septbr.

323.*

Omtr. 15. Septbr. 1625.

Udkast til et Svar til Philip Ernst v. Isselstein om hans Tilbud fra nogle Ritmestre om at træde i Kongens Tjeneste. — *Geh. Ark.*

Andtwordt auff dess Phiilip Ernst von Isselstein¹⁾
ahnbringen,

Dass aldiuweill Diiselbige Reuther Ihress diinstes genslich nicht Erlassen seindt²⁾, Sondern nur vermeynen, Es muchte ihn kurdtzem geskeen, als kan ich fuhr Dismahl *cathegori*: mich nicht Erkleeren, sondern Dii zeitt abwerthen muss, dan Ich mich mit andere leuthe Soldathen Einzulegen nicht gemeynet.

324.*

4. Oktbr. 1625.

Til Hertug Adolf Frederik af Meklenborg.

Kongen beklager de meklenborgske Stænders Svar angaaende Tripelhjælpen. Hertug Christian af Brunsvig er kommen; Greven af Mansfeld og Hertug Frederik af Altenburg ventes. — *Geh. u. Haupt-Arch. i Schwerin.*

Freundtlicher, vielgeliebther Vetther vndt Sohn, E: L: gesundheit vndt gelucklicher zustandt ist mihr von Herdtzen lieb zuuernemen gewehsen, der Almechtiger erhalthe sii lange darbeii. Fuhr meine persohn habe ich den lieben godt zu dancken, derselbiger helffe hiinfhuro mit genaaden. Wass E: L: L: landtstende der trippel hulffe sich erkleeret, dass habe ich mit verwunderung vernommen, hoffe aber, sii werden sich eiiness besseren bedencken³⁾.

¹⁾ En Philip Ernst v. Isselstein nævnes 1620 som kurbrandenburgsk Falkemester (Ledebur, Preussisches Adelslex. I, 402).

²⁾ Af den udfærdigede Besked til Isselstein af 15. Septbr. ses det, at Talen er om nogle i nederlandsk Tjeneste staaende Ritmestre (Geh. Ark., Resolutiones u. Bescheide S. 22).

³⁾ I et Brev af 18. Septbr., vel overbragt af den ndr. nævnte Curt v. Behr, havde begge de meklenborgske Hertuger med-

Daa werden gewisslich edtzlige fögellss sein, dii solches stießthen. welche man billich solthe inacht haaben.

Wass wihr von wallensteiin vndt tillj itzo fihr zeitung haben, dasselbige ist *Curdt* Behren bewust, wiill derohalben E: L: darmit ihn Schriffthen nicht bemiiien. Der Almechtiger wiirdt alles seinem Nahmen zun Ehren woll zu *Ordiniren* wissen. Herdtzog Christian ist hir ¹⁾, der Mansfelder komdt in dii negde heuthe oder morgen mit seiiner Reuthereii, Sein fusfolck wii auch dass Staadiske werden mit dem ersten wiinde bei Brehmen ahnkommen ²⁾. Herdtzog friidtz von althenburchss ³⁾ wiie auch alle andre ney geworbene Reuther kommen disse taage ahn. Herdtzog Christian wiirdt bei disser *Armeii* 2000 Pherde *commandiren*, welche ihm albereidtz ahngewissen vndt zustelle seiindt. Dar zu wiirbdt er 6000 zu fuss, Er soll von mihr

delt Christian IV, at deres Landstænder paa et Møde i Parchim 15. Septbr. havde afslaaet Bevillingen af Tripelhjælpen (Geh. Ark., Meklenborg Nr. 30). 2. Oktbr. skrev Kongen til Hertugerne og truede med at skride til Exekution i Henhold til Kredsens tidligere Beslutninger, hvis han ikke fik sine Forskud paa Tripelhjælpen tilbage (Auslænd. Reg. Jvfr. Jahn, Christian IV's Krigshist. II, 168).

- ¹⁾ Hertug Christian af Brunsvig kom 30. Septbr. til Christian IV i Nienburg og blev der til 5. Oktbr. (Nyerup, Mag. f. Rejseiagett. IV, 543); paa denne Dag fik han Bestalling som General over 2000 Ryttere og 6000 Fodfolk (Opel. anf. Skr. II, 358. Geh. Ark., Krigsminist. Aflev., Indk. Sager, Christ. IV, A).
- ²⁾ For franske og engelske Penge havde Ernst af Mansfeld foretaget nye Rustninger; vistnok imod sit Ønske maatte han stille sig under Christian IV's Befaling. Hans Fodfolk førtes til Søs til Bremen, medens Rytterne gik til Lands fra Nederlandene. Selv kom han først 14. Novbr. til Kongen (Nyerup, Mag. IV, 547. Opel, anf. Skr. II, 294. 362 ff.). Generalstaterne sendte Kongen et Regiment, som han dog var meget misfornejt med (Opel, anf. Skr. II, 351 f.).
- ³⁾ Kongen havde i et Brev til Kurfyrsten af Sachsen af 5. Juli bedet ham støtte Hertug Frederik af Sachsen-Altenburgs Hvervninger (Auslænd. Reg.). Han faldt kort efter, 25. Oktbr., i en Træfning med Tilly ved Pattensen (Nyerup, Mag. IV, 545. Opel, anf. Skr. II, 355. Lichtenstein, Die Schlacht bei Lutter am Barenberge, 2. Aufl., S. 57).

alleine *commandiret* werden, Er ist ganss von dem Mansfelder abgeskiiden. Der Almechtiger gebe guthen raadt zu *effectuirung* dessen, so Seinem Nahmen zun Ehren vnd vnss Samdtlich zur zeitlicher vndt Ewiiger wolfaardt gereichen kan, wessen Almacht ich E: L: hiemit befahlen thue, verbleibe auch dii zeitt meiness lebenss

E: L: getrewer vetther vndt Vather
Christian.

Datum Nyenburch den 4 8tobris Anno 1625¹⁾.

325.*

16. Oktbr. 1625.

Kongens Erklæring angaaende Jesper Friis's Forsvar for at have tjent imod ham i den kejslerlige Hær. — *Afskr. (efter Orig. hos Holberg) i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml., Fol., 626.*

Erkleering paa dii tree *puncter*, som Riigenss Chanseler Iacob wlfeldt paa Iesper friisis wegne forbracht haffuer, huormed hand formeener sig att wndskyldige²⁾.

¹⁾ Udskriften er ikke egenhændig. Hertugen modtog 9. Oktbr. Brevet i Schwerin.

²⁾ Jesper Friis til Ørbæklunde (f. 1593 † 1643). Søn af Niels Friis til Hesselagergaard og Vibeke Gyldenstjerne, havde i sin Ungdom foretaget lange Rejser i Orienten og var derpaa først traadt i venetiansk, senere i kejslerlig Tjeneste. I denne havde han deltaget i Krigene i Bøhmen og Ungarn og tjente 1625 under Tilly. Han forlod ikke denne Tjeneste, da den kejslerlige Hær fik hans egen Konge til Fjende, men han blev fangen 7. Septbr. under et Udfald fra Nienburg. Stærkt kvæstet førtes han til Hoya og siden til Verden. Da han var nogenlunde helbredet, rejste han 8. Oktober til Kongen i Nienburg for at forsvare sin Adfærd og bede om Tilladelse til at rejse hjem for at komme fuldstændig til Kræfter. Muligvis ere nogle Adelsmænd gaaede i Borgen for ham; i alt Fald fik han Lov at rejse hjem. 1626 rejste han med Kongens Tilladelse til den kejslerlige Lejr for at søge sin Afsked, hvilken han ogsaa fik. I April eller Maj fik han derpaa Bestalling af Kongen paa at hverve et Kompagni og blev 1628 Oberst for det sjællandske Regiment Knægte. 1629 tog han sin Afsked og ægtede Rigskansleren Jakob Ulfeldts Datter Elisabeth; 1632 blev han Oberst over det jydskke Regiment Fodfolk

1. Att hand lengesiiden gerne haffde haafft siin affskeen.

2. At hannem ynted haffuer beuyt uerrid, at toggid hiid skulle gelde.

3. At hand aff myn persohns neeruereelse huoss denne *Armee* inted haffuer uyst att syge.

Den første och anden anlangendiss, gørrer liidit tiil saaggen, om hand for denne tiid haffde foddrid syn affskeen eller ey, ty derom er ingen *disputation*. At hand icke saa liige haffuer uiist, huordthen toggid gaaldt, ted kan man ochsaa troe hannem tiil uyllie, ephtherdi hand uaar ycke y raadit.

Den triiddie och fornemste belangendiss, uyll ieg uyde, huormed hand sig undskilde kan. At hannem om myn persohn ynted uaar beuyt, at ieg mig huoss denne *Armeie* lod finde, der ted dog ganske *notorium* uaar fast y alle omliggende kuartehr, tillj ochsaa beleirede denne pladtz, der den Spanske gesanter¹⁾ uaar huoss mig och haffde udi egen person *Audiens*, hand ochsaa, ephther att hand fraa mig drog, till tillj och till Mynden sig igen begaaff. aff tillj tromslaar en mig her i byen haffuer syet, huilkit alsammen sked er, førend samme friiss fangen bleff. Huad aff trommetere. som ymellom begge leiier forskyckid bleff, ochsaa aff fanger for kundskab bekommiss kunde. derom bliffuer her ynted om taalid, mens gaatt er aff forbemelthe omstende att Erfhaare, athand nocksom haffuer uyst, atieg udi egen persohn waar huoss *Armeien*, och att hannem ymod siin herre och konning icke burde att tiiene, om hand endskøndt kunde haffue naad høier wylkor. end hand haffde.

Och Ephtherdi saagen nogid wydløfftiger *ex fundamento* uiill bliffue *Disputerit*, Saa skall Iacob wlfeldt och Maar-

(Nyerup, Mag. f. Rejseiagtt. IV, 541. Schlegels Overs. af Slange II, 274 ff. Molbechs Udg. af Brevene I, 247 f. Geh. Ark., Krigsminist. Aflv., Indk. Sager, Christ. IV, B).

¹⁾ Jvfr. ovfr. S. 456.

skalcken¹⁾ adspørre dii herremend. som for hannem god saagdt haffuer, om dii framdeliss uiill samme løffthe *continuere*, huilcket, om dii yndgaar ted Skriffthliigen, skee skall, som ted sig bør. Saframdt dy icke uyder derfor staa uyll. skall marskalcken aff drauanterne hannem sa lenge lade foruaare, yndtiill andre dertiill forordnit bliiffuer.

Naar denne Erkleering Iesper friss siigis, skall saa mange Danske, som forhanden Er, och eller huem aff aadell, som begeerer, uerre derhuoss. Huad hand dertill suarer, ted skall taagis y pennen.

Actum Nyenburch den 16 Octobris Anno 1625.

326.*

24. Oktbr. 1625.

Tillægsinstrux for de til Haag sendte Gesandter, hvori Kongen erklærer, at hvis hans Forbundsfølger undsætte ham i rette Tid, vil han ikke slutte Fred uden deres Samtykke. — *Geh. Ark., Holland Nr. 45 a.*

Dersom *confæderantes* med den *Assistents*, Som de till denne *Armee*, salenge den wdi tiisland føriss, oss endsetter udi retthe tiide, som aff worriss gesanther sadt bliiffuer, daa wille wy vden derris samtiick ingen fuldkommen friid slutte.

Christian²⁾.

¹⁾ Jørgen Schulte (se ovfr. S. 126. 366), der var bleven Hofmarskalk 4. Juni 1625 (Grundtvig, Mødd. fra Rentekammerarch. 1872 S. 125).

²⁾ Kongen har skrevet dette ved Slutningen af en Instrux for Jakob Ulfeldt og Christen Thomesen Sehested som Gesandter til Generalstaterne, dat. Nienburg 24. Oktbr. 1625. Efter Instruxen skulde de i Haag skaffe sig Oplysninger om den berammede Traktationsdag, Antallet af de Forbundne og disses Betingelser; de skulde arbejde paa større Subsidiar, kræve de af den franske Regering lovede Penge og minde om den Diversion, som Kongen af Frankrig havde stillet i Udsigt med sin Hær; dog skulde de ikke indgaa nogen Konfederation med Frankrig; derimod ønskede Kongen et fælles Forbund af alle Magterne til gjensidigt Forsvar; hvis Gustav Adolf vilde staa ved sine tidligere Forslag, kunde Ernst af

327.

5. Novbr. 1625.

Til Christian Friis.

Kongen modsætter sig bestemt, at Anders Arrebo kaldes til Præst i Malmø, men gaar ind paa, at han maa faa et Kald i en af de mindre Kjøbstæder. — *Geh. Ark.*

Denne breffuiss, den gamle Byskop aff trundhem *M:* anderss ¹⁾, haffuer uerrid heer med et kaaldtzbreff aff menigmand y Malmø saaoch en *supplication* fraa samme borgerskaab *post festum*, atty hannem til sogneprest motte kaalde, huilcke ieg dig herhuoss tiilskicker, som hiemme *examineris* skall och haffuiss yacht, huor oprichtig och uell med samme kaald omgangen er. Myn benaading er *Daterit* den 25 *Agusti* til feerden, huilcken paa et bundekaaldt lyder, om hand *Legittime* kunde dertill komme, huilcken hanss *promotores* vdenthuiffuell siet haffuer. *pono casum*, dy uylle siige, dennom den ycke haffue siiet,

Mansfelds og Bethlen Gabors Hære støde til ham. — Til Mødet i Haag den 20. Novbr. havde Generalstaterne, vistnok paa Christian IV's Foranledning, indbudt Frankrig. England og de fleste protestantiske Magter. Foruden Instruxen fik de danske Gesandter Kreditiver af 30. Oktbr. og en Generalfuldmagt af 31. Oktbr.; de afrejste 1. Novbr. Mødet i Haag aabnedes 27. Novbr. og førte allerede 28. Novbr. til Afslutningen af et Forbund mellem Danmark, England og Generalstaterne, hvilket dog ikke tilfredsstillede Kongen (Opel, anf. Skr. II, 338 ff. Schybergson, Underhandlingarna om en evangelisk allians S. 102 ff. Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 467). Jvfr. Brevene Nr. 331 og 332.

¹⁾ Efter at Anders Arrebo ved Dom af 31. Juli 1622 var bleven afsat fra sin Værdighed som Biskop i Throndhjem, havde han taget Ophold i Malmø. Da den derværende Sognepræst M. Hans Ravn var død, valgte Borgmestre og Raad i Staden Arrebo 29. Sept. til hans Efterfølger. Men Kongen, der under 25. Aug. havde eftergivet ham hans Brøde og tilladt, at han maatte kaldes til et Bondekald, modsatte sig hans Kaldelse til Malmø. Derimod udgik der 29. Novbr. 1625 et Brev fra Prinsen om, at han maatte lade sig høre i Vordingborg, og 20. Jan. 1626 blev han beskikket til Præst i denne By (Rørdam, Anders Arrebos Levnet og Skrifter I, 185—89).

eo peius, atti propria autoritate hannem vdi en købsted haffuer giffuid kaald, huilckid en *extraordinarie* drystighed er, yhuem derudi mest skyldig er, huorepther ochsaa med fiid spørriss skall. Huorfor Priindtzen med Raadit, som ued handen er, en dychtig och tiienlig mand dydhen forsende Skaall, huilken dii *sensa seremonia* tiil sogneprest sammestedt annamme skaall ¹⁾.

Formedelst adskiillig forbøn skiild er ieg tilfriidtz, att samme *M:* anderss maa kaldiss tiil en aff dii geemene købsteeder, dersom dii ycke haffuer formegid liist til klammer ²⁾, huilcke uell erre bekendt. Ieg haffde uell strax giffuid hannem et breff derpaa, menss sligdt er eptherbleffuen aff aarsag. att gregerss krabbe til brehmen sendt er ³⁾, och ieg ingen anden haffuer, som derudi nogit *prestere* kan. *Vale. Datum* Niienburch Den 5 *Novembris Anno* 1625.

Christian.

Udskrift: Chanseleren Her Christian friiss till hande.

328.

16. Novbr. 1625.

Til Christian Friis.

Om Afholdelse af en Bededag og Udskrivning af en Herredag samt om en Gesandt fra Bethlen Gabor. — *Kgl. Bibl.*

Diine thuende skriiffuelser fick ieg ued frederich wrue ⁴⁾ yaffthen, huorpa du med ted første skall faa

¹⁾ Til Præst i Malmø forordnede Prinsen 29. Novbr. M. Jørgen Madsen Braad (Rørdam, anf. Skr. I, 187 f.).

²⁾ Kongen tænker vistnok paa de ovfr. S. 360 f. 364 f. omtalte katholske Uroligheder i Malmø.

³⁾ Gregers Krabbe havde været Sekretær i det danske Kancelli siden 1617, men var allerede afgaaet fra denne Stilling 26. April 1625 (Grundtvig, Medd. fra Rentekammerarch. 1872 S. 162). Han og Martin v. d. Meden vare sendte til Bremen med Kreditiv af 12. Oktbr. (Ausländ. Reg.).

⁴⁾ Frederik Urne, der havde været ansat i det danske Kancelli

beskeen. Och epherdi denne Rosenkrandtz¹⁾ nu paa en tydlang draager hiem, saa haffuer ieg dig paa dii thuende *puncter* om Bedeedaagen Och herredagen med hannem myn meening uilled laade uyde. Beeedaagen kan *intimeris* ymod samme tyd, du omskriffuer, gud giffue, dy motte saa *sellebrerit* blyffue. som ted siig burde. Herredaagen kan holdiss paa seduaanlige tyder, saafraamt saagerne saa uychtig och mange er, atted gørriss fornøden, huorom Raadzens betenckende Skriftlich kan erfhaaris²⁾. Gørriss ted ynted behoff, kan den uell haffue anstand, ty y myn vngdom uaar sommetiid lenge ymellom herredaagene. Huess heer *passerit* er, som nogit paa sig haffde, ted skreff ieg dig till ued Priindtzens kaarl. *Betlehem gabors* tiener³⁾ draager ymorgen *recta* til hannem ygen, huortill ieg hannem *persuaderede*, epherdi ieg merckte, athand samme stedtz megit betiier⁴⁾. Breffuene, som hand tiil Nedderland skulle førdt haffue, sende ieg fram med en aff myne opuaarter, dii liidde alle y den meening, som hand heer forbrachte, at *Betlehem* udi *Ianvarij* maanid først komendiss med 12000 mand uylde falle ynd y styrmarcken, Och atthand haffde tyrcken ued handen, som hannem med nogle tusind uylle strax følge Och siiden paa Sommeren komme med all macht. Den Alsommechtigste gode gud giffue, att altiing hanss hellige Naffn tiil ere baade maa

1622—24, havde dernæst været Hofjunker indtil 26. April 1625 (Grundtvig, Medd. fra Rentekammerarch. 1872 S. 146. 162).

¹⁾ Vistnok menes Korfits Rosenkrands, en Søn af Axel Rosenkrands til Glimminge og Mette Grubbe, som var Hofjunker 1621—25 (Grundtvig, anf. Skr. S. 145) og faldt i Slaget ved Lutter am Barenberge.

²⁾ Prins Christian indkaldte 19. Novbr. Rigsraadet til Møde paa Antvorskov 10. Decbr. I sin Betænkning af 15. Decbr. tilraadede det Udskrivningen af en Herredag; en saadan udskreves af Prinsen 23. Febr. 1626 til 8. Maj (Erslev, Rigsraadets og Støndermødernes Hist. I, 455 f. 474).

³⁾ 16. Novbr. udstedte Kongen Røkkreditiv for Bethlen Gabors Gesandt Sigismund Zaklika og forærede ham 35 Rosenobler (Latina. Nyerup. Mag. f. Rejseiagtt. IV, 547).

⁴⁾ o: betyder.

begiindis och endis. *Vale. Datum* Nyenburch den 16
Novembris Anno 1625.

Christian.

Udskrift: Chansleren Her Christian friiss tiil hande.

329.*

27. Novbr. 1625.

Til Hertug Adolf Frederik af Meklenborg.

Fjendtlighederne ere ophørte paa Grund af Aarstiden. Hertug Christian af Brunsvigs Ryttere have nedhugget 200 wallensteinske Ryttere. Kongen kan ikke tro paa, at Kurfyrsterne af Sachsen og Brandenburg skulle have ønsket Hertugen af Lyneborg som Fredsmægler. Bethlen Gabor har indbudt Kongen til sit Bryllup. — *Geh. u. Haupt-Arch. i Schwerin.*

Freundtlicher, vielgeliebther Vetter vnd Sohn, weil E: L: diiner ¹⁾ mihr sagen lassen. das er bot wiirde skicken ahn E: L: So habe ich diss Schreiben ahn E: L: mit skicken wollen vndt biin fihr wehnich taagen anhero gelanget, mich alhie eine geringe zeit auffzuhalthen ²⁾, weil im felde nu mer nichtz zu thun, der feiindt auch vberall in dii wiinterkuartiirh gericket.

H: Christianss reuther haben 200 wallensteinske knechte disse taage nidderhauen ³⁾. Von dem kreiidtztage zu Braunschwich habe ich biss *Dato* wehnich ⁴⁾, Sonsten wiirdt gesagdt,

¹⁾ Dr. Michael Bruns var 18. Novbr. kommen til Kongen i Nienburg, medbringende et Kreditiv af 8. Novbr. fra Hertugerne af Meklenborg (Nyerup, Mag. f. Rejseiagt. IV, 547. Geh. Ark., Meklenborg Nr. 30).

²⁾ Kongen var 23. Novbr. kommen til Rotenburg, hvor han forblev til 13. Febr. 1626 (Nyerup, Mag. IV, 548. Danske Saml. 2. R. III, 375).

³⁾ Hertug Christian havde sit Hovedkvarter i Wolfenbüttel.

⁴⁾ En til Gardelegen 26. Septbr. udskreven Kreds dag havde bestemt Afholdelsen af en ny Forsamling i Brunsvig for at forhandle om Fred under Kursachsens Mægling. Christian IV lod sig repræsentere af Sigward Pogwisch og Joachim v. Mitzlaf; 26. Oktbr. kom de kursachsiske Befuldmægtigede, 15. Novbr. de brandenborgske. Man enedes foreløbig med de Kejserslige om en Vaabenstilstand (Opel, anf. Skr. II, 369 ff.).

dass Saxen vnd Brandenburch den Herdtzoch von lyne-
burch zum vntherhendler solthen mit begehret haben,
welches ich dennoch nich glauben kan. Ess wehre sonsten
eiin nehwer proces, dan er sich von vnss anderen' abge-
sunderdt hatt¹⁾ vnd solte dennoch fridemacher werden.
Betlehem gaabor Schriib mihr zu gesteren vndt badt mich
zur hochtzeit, wo er dii braudt so staarck wiil abholen²⁾.
Wii seiin diiner, so ledtz beii miir waar³⁾, vermeiinthe, so
dörfthe dess *Astronomi* meinung etzlicher massen waar
werden, welcher mihr schriib, der keysser wurde diiss
Iahr einem vnrausam Christ taag vnd folgenden Ieiiaars-
tag (!) haben. Befhele E: L: hiemit dem lieben godt vndt
verbleibe allezeit

E: L: getrewer vetther vnd vather
Christian.

Datum Rodenburch den 27 *Novem: Anno* 1625.

E: L: wolthen deroselben hern Bruder meinendt wegen
viel gudtz zuembithen (!) vnd im von Betlehems hochtzeit
wissen lassen, welche den 22 *Febru: stilo novo* sein Soll⁴⁾.

330.*

Før 10. Decbr. 1625.

Punkter, som skulle meddeles de lyneborgske Hertuger. —
Skrevet med Blyant. *Geh. Ark.*

Puncta ahn Lyneburch.

1. Dass eiine versiicherung vnther des herren hand

¹⁾ Jvfr. ovfr. S. 459.

²⁾ Ved et Brev af 5. Novbr. indbød Bethlen Gabor Christian IV til sit Bryllup ^{17/27} Februar 1626 i Kaschau med Markgrevinde Katharina af Brandenburg, en Søster til Kurfyrst Georg Vilhelm; Brevet har Paategning om at være modtaget 27. Novbr. (Geh. Ark., Pfalz Nr. 7). Kongen ønskede ham til Lykke i en Skrivelse af 29. Novbr., men afslog at efterkomme Indbydelsen (Latina). Om Bethlen Gabors Bryllup se Opel, anf. Skr. II, 427. Historische Zeitschrift LVIII, 32 f.

³⁾ Se ovfr. S. 467.

⁴⁾ Udskriften er ikke egenhændig. Hertugen modtog Brevet i Schwerin 3. Decbr.

vnd Siigell heergeben nach dem abskeiidt, so mit Beehr verabskeiidet¹⁾).

2. Dass meiner *Capitein* Eiiner alle kuartiibr abgelaagen, darzu auch ym dorffe wtzen fewer auff sy gegeben vndt dii Soldathen abzutreiben sich vnterstand[en].

3. Dyrick vom horns knecht ist von dem Pherde abgeworffen, Dii Sporen abgespannen vndt abgelaagen, Dass Pherdt yst binnen zell gebracht.

4. Mein Scharsyanthen Eiiner ist in zell dii *Patenta* beraubet, auch Seiine kleider gemiist²⁾).

331.*

21. Decbr. 1625.

Til Hertug Adolf Frederik af Meklenborg.

Kongen ønsker ham til Lykke til det nye Aar. Hans Gesandter ere vendte tilbage fra Haag. Der er truffet Bestemmelser om Soldaternes Felttegn, som Kongen ønsker, at man ogsaa vil bruge i Meklenborg. Der er sendt en Gesandt fra Mødet i Haag til Kongen af Sverig. — *Geh. u. Haupt-Arch. i Schwerin.*

Freundtlicher, vielgeliebter vetther vnd Sohn, da ess E: L: an allem wollergeen noch wol erginge, So wehre

¹⁾ 20. Novbr. var der blevet afgivet en Resolution til „Grossvogt“ Johan Behr, der to Dage i Forvejen var kommen som Gesandt fra Hertugerne Christian, August, Frederik, Magnus og Johan af Brunsvig-Lyneborg. Paa Gesandstens Anmodning om, at Slottet og Flækken Winsen an der Lühe maatte forskaanes for Indkvartering, og at der ogsaa ellers maatte raades Bod paa Soldaternes Overgreb, svarede, at hvis Hertugerne vilde besætte Winsen saaledes, at Fjenden ikke kunde bemægtige sig Byen eller faa Hjælp derfra, og Kongens Tropper derimod maatte have fri Passage, vilde man gaa ind paa Hertugernes Ønske; Excesser lovede Kongen at hindre (Geh. Ark., Resolutions u. Bescheide S. 34; jvfr. Nyerup, Mag. f. Rejseiagett. IV, 547).

²⁾ 10. Decbr. skrev Hertug Christian af Lyneborg til Christian IV, at Johan Behr havde forelæst ham, hvad Hofmarskalken Jørgen Schulte havde forebragt ham fra Kongen; om Winsen havde han afgivet sin Erklæring; han lovede at straffe dem, som havde overfaldet Oberstlieutenant (Wulff Heinrich) v. Baudissins Lieutenant Dietrich v. Horns Tjener (Geh. Ark., Brunsvig-Lyneborg Nr. 47).

solches mir ganss lieb zuuernemen. Fiühr meine person habe ich den liiben godt höchlich zu dancken, derselbiger helffe hinführo mit genaaden. Weil wiir nun in innerhalb etzichen tagen das Newe Iahr, ob godt wiil, anfangen werden, So wiinske ich E: L: von godt dem Almechtigen ein gluckseliges Newes Iahr, vnd das E: L: mit guthem *Contento* dasselbige vnd viiel folgende Iahr erleben mugen. Hiineben habe ich nicht vnterlassen wollen E: L: wiissen lassen, das meine Reethe vnd diiner, so bei der *tractation* in den haag gewesen, bei mich wiideruhm angelanget vndt guten beskeiidt gebracht ¹⁾, worauff den Soldaten in allen kuartiiren befohlen auff Neiiars tag nach gehaltener predicht drei *salven* zu skiissen, worauff auch befohlen dii feldtzeiichen halb blau vnd halb brandtgelb zu machen mit einnem weissen bandt zusammen gebunden Ihn der Skördtze oder rosse, wormit man sonsten dii Skarpen Phleget zusammen zu biinden. Andere feehderen dan weisse mus niemand fiihren. Daa nun E: L: deroselben diinere befehlen wolten, dass diienige, so feldtzeiichen oder Skarpen dragen wollen, sii sich zu obgedachter faarbe *accommodiren* Solthen. in sonderheit auff weege vnd steiige, konte dardurch viiel vngelegenheit fohrgewawet werden, so sonsten muglich eendtsteen meechte. Bei der *tractation* im haag ist ess *a parte* Suehden zimlich schlecht abgelauffen, vndt ist ein gesanter *nomine aliorum* an S: L: den könich in Sueden abgefertiget, welcher sich kegen den 10 *Martii* in den haag muss wiiderum einstellen ²⁾. Wass er nun

¹⁾ Jakob Ulfeldt og Christen Thomesen Sehested vare komne til Rotenburg 18. Decbr. (Nyerup, Mag. f. Rejseiagtt. IV, 149). Jvfr. ovfr. S. 464 f.

²⁾ Gustav Adolf havde ikke været repræsenteret paa Mødet i Haag, idet hans Agent der, Rutgersius, som skulde have overværet Forhandlingerne, var død kort før Mødets Aabning 16. Oktbr. Kongen afslog ogsaa Opfordringen til at deltage i en ny Sammenkomst, der skulde have været afholdt 10. Marts 1626 i Haag, men som ikke kom i Stand (Schybergson, Underhandlingarna om en evangelisk allians S. 103. 110).

briingen wiirdt, giibt dii zeiiit. Befhele E: L: hiimit dem
schudtz dess Allerhögsten vnd verbleiibe

E: L: getrewer vetther vnd vather
Christian.

Datum Rodenburch den 21 *Decembris Anno* 1625¹⁾.

332.

Decbr. 1625.

Til Frederik Günther.

Kongen sender ham et Udkast til en Skrivelse til Kongen af England, hvori han udtrykker sin Misfornøjelse med Størrelsen af de Subsidiar, der ere lovede ham ved Traktaten i Haag, og forlanger et bestemt Svar om, naar han kan faa Pengene. — *Geh. Ark.*

Eiin schreiiben an Engelandt,
Dass ich den verlauff der *tractation* in der haag von
meinen diineren vernommen, wunske, das alles daselbst
tractirtes negotium godt zu ehren gedeiien muge.

Ihn wberlehsung ihrer verrichtung hab ich befunden,
dass *a parte* Engeland auff eiine riingere *summa* geschlossen
monatlich zu geben, dan fohrdissen von Rubberdt ver-
sprochen²⁾, welchess mihr gans befremdt fohrgekommen,
weil dii sachen fast Suerrer vndt nicht liichter werden,
vnd sii sich anfangen zu dreiien, daa man vermuttet, dass
sii eiin grössers thun solthen dan fohrhiin. Hette man
sich dessen verseen, So hetthe man dii abgesanten darauff
Instruiren können, weill Rubberdt aber alda zustelle,
standt man in den gedanken, dass er ihnen zum besten
vntherrichten konthe das, wass fohrhiin von ihm *nomine*
Regis zugesagdt waar, auch wii hardt ess hildt, Ehe ich
mich in diss werck misken wolthe, daa er miir sagte, dass

¹⁾ Udskriften er ikke egenhändig.

²⁾ Ved Traktaten af 28. Novbr. (se ovfr. S 465) forpligtede Karl I sig til at betale Christian IV 300,000 Gylden maanedlig, mod at han skulde føre en Hær paa 28—30,000 Md. Fodfolk og 7—8000 Ryttere i Marken. Om Anstruthers tidligere Løfter se ovfr. S. 449.

ich wrsache seiin konthe, dass des könningss *Reputation* Ia woll ein höerss kunthe erhalthen werden. Begeret man derohalben, dass man ein gewiss andtwordt haben kan, wan dii gelder zuermuhten seiindt, vndt an welchen ordt in theudtzlandt.

Udskrift: Friiderich giinther zu handen.

333.*

Decbr. 1625.

Til Frederik Günther.

Udkast til Skrivelser til General Fuchs og til Greven af Mansfeld om, at denne skal give Administratoren af Magdeburgs Folk Vaaben. — *Geh. Ark.*

Ahn den generall fux, dass er dem *Administratori*¹⁾ zuschreibe (weill er zum besten weiiss, wor er zu fiinden), dass er seiin folck nach geraade zum Mansfelder lauffen lest, wor sii sollen bewehret werden.

Eiin Schreibendt an Mansfelder, dass der *Administrator* im etzlich folck zulauffen lest, dass er ess dan ahnnehme vnd bewehre, welches im soll bezaalet werden²⁾.

Udskrift: Friiderich gii[n]tter.

¹⁾ Efter Kongens Öpgivelse i sin Skrivkalender blev Administratoren Christian Vilhelm af Magdeburg 17. Juni 1625 antagen til Generallieutenant (Nyerup, Mag. f. Rejseiagt. IV, 533; jvfr. om Tilbudet desangaaende til ham Verbaal van de Ambassade van Gaspar v. Vosbergen S. 72); men der er nogen Grund til at tvivle paa, at han allerede den Gang virkelig har overtaget dette Hverv; thi ikke alene udstedte han først, efter at de wallensteinske Tropper havde besat største Delen af hans Stift, 29. Oktbr. en Revers om at hverve 3000 Mand til Fods for Kongen, men hans Revers for Bestallingen som General-lieutenant er først dateret 28. April 1626 (Geh. Ark., Krigsmin. Aflev., Indk. Sager, Christ. IV, A; jvfr. Opel, anf. Skr. II, 268. 360 f.).

²⁾ Ernst af Mansfeld skrev 28. Decbr. 1625 fra Lauenborg, hvor han da havde sit Hovedkvarter (Opel, anf. Skr. II, 365 f.), til Kongen, at han paa hans Befaling vilde give det nye magde-

334.*

Decbr. 1625?

Udkast til en Skrivelse til Herman Müller i Bremen om Udboringen af nogle Kanoner. — *Geh. Ark.*

Ahn Möller zu Brehmen,

dass er mich soll wissen lassen, ob ich daa edtzliche Stiick geskiidtz kan geboret kriigen, welche itzo 18 Ɔ skiisen vnd auff 35 Ɔ solthen gebracht werden. *NB.* wii balde man sii wider bekommen kan, wass er fihr ieder stiick begeret zu machen, *Item* wiiuiell er von dem ausgebohrerem(!) zeiiige gedencket wiiderum zu liiffueren oder dasselbige gudt in bezaalung fihr seiiner arbeiidt ahnnehmen. Daa er ess nun annimdt zu machen, so muss er Das bohrzeiich gereiidt haben, also dass er strax darmit ahnfangen kan, wan dii Stiick dordthiin gebracht ¹⁾.

335.*

1625—26.

Til Henrik Rantzau? ²⁾

Om Forhandlinger med den oldenborgske Raad Christopher Pflug om at træde i Kongens Tjeneste. — *Geh. Ark.*

burgske Regiment en Løbeplads og forsyne det med Geværer (Geh. Ark., Krigsmin. Aflev., Indk. Sager, Christian IV, A). Sandsynligvis er dette Brev et Svar paa Kongens ovfr. trykte Ordre.

¹⁾ I Forbindelse med den her meddelte Skrivelse staar vistnok en anden af 2. Januar 1626 til Herman Müller, Faktor og Medlem af Raadet i Bremen, hvori Kongen beder ham være Arkelimesteren Christoffer Schwencke behjælpelig med Udboringen og Transporten af nogle Kanoner. Samme Dag udgik der en Skrivelse til Raadet i Bremen om, at Kongen havde truffet Akkord med en Støber der i Staden, Jørgen Berckmann, om at udbore nogle Kanoner og sendt Schwencke dertil (Ausländ. Reg.). Det kan bemærkes, at Schwencke 11. Febr. 1626 fik Bestalling som Felttøjmaster (Geh. Ark., Krigsminist. Aflev., Indk. Sager, Christian IV, B).

²⁾ Brevet, som denne Efterskrift hører til, kan formodes at have været rettet til Henrik Rantzau til Schmol, da Efterskriiten tidligere, i Rentekammerarkivet, har ligget sammen med flere Breve fra Kongen til ham.

Ich habe fuhr dissem zu Rodenburch¹⁾ durch Sygfridt Paa wysken mit Christoffer Phlugen reden lassen, Dass er sich ihn meine thegliche diinste einlassen wolle, worauff ich dahmalss keine erklerung bekommen. Welches du nuhn bei obgemeltem Phlug *reasumiren* Sollest vndt daruber Seine gemudtz meinung vernehmen vndt mihr dieselbige bei zeigere dissis wissen lassen.

Datum ut in literis.

336.*

1625—26.

Udkast til en Skrivelse til den verdiske Kansler Martin v. d. Meden om at træffe Forholdsregler til at skaffe Tropperne Underhold. — Skrevet med Blyant. *Geh. Ark.*

Ein Schreibendt

Ahn M: v: der Meden, dass ich mit dem fohrderligsten darhin kommen werde, vndt dassie daselbst *præparatoria* machen sollen, dass dass folck fuhr geldt dii Nodturfft bekommen können.

¹⁾ Kongen opholdt sig paa Rotenburg fra 13—17. Juni 1625 og fra 23. Novbr. 1625 til 13. Febr. 1626 (Nyerup, Mag. f. Rejse- iagtt. IV, 532. Ovfr. S. 468).

Rettelser og Tilføjelser.

- S. 99 L. 13 f. o. Den omtalte Præceptor var den tidligere Rektor paa Herlufsholm, Willichius Westhovius (Wad, Rektorerne paa Herlufsholm S. 27).
 - 205 Anm. 3. Er vist kun Auditor, jvfr. Nye Danske Magazin II, 162.
 - 227 — 5. Hans Navn var Esaias Fleischer.
 - 287 — 2. Den omtalte Forordning er af 20. Febr. 1621 (efter Meddelelse af Hr. Generalauditor Steffensen).
 - 333 L 20 f. n. nyanrettede, læs: nyindrettede.
 - 455 Anm. 2. Om Johan Puley se Grundtvig, Medd. fra Rentekammerarch. 1872 S. 199.
-

Fortegnelse

over

de Personer, til hvem Brevene ere skrevne.

-
- Adolf Frederik, Hertug af Meklenborg, Nr. 288, 320, 322, 324, 329, 331.
- v. Ahlefeldt, Baltser, Nr. 222 (Udkast).
- v. Ahnen, Klavs, Nr. 32.
- v. Aitzema, Foppius, Nr. 293 (Udkast).
- Alexander, Hertug af Sønderborg, Nr. 205 (Udkast).
- Anton Günther, Greve af Oldenborg, Nr. 273 (Udkast).
- Arkelimestrene, Nr. 164.
- Bartholomæus Haagensen, Nr. 179, 186.
- Bremen By, Nr. 293 (Udkast).
- v. Buchwald, Wulf, Nr. 307 (Udkast), 310 (Udkast).
- Bülow, Bartel, Nr. 168 (Udkast).
- Christian, Hertug af Brunsvig-Lyneborg, Nr. 214 (Udkast), 217 (Udkast).
- Christian, Hertug af Brunsvig-Wolfenbüttel, Nr. 201 (Udkast), 289 (Udkast).
- Eathen (Eton?), Theophilus, Nr. 283 (Udkast).
- Eggebrecht, Nicolaus, Nr. 218.
- Elisabeth, Hertuginde af Brunsvig, Nr. 49.
- Ernst af Mansfeld, Nr. 201 (Udkast), 204 (Udkast), 217 (Udkast), 224 (Udkast), 333 (Udkast).
- Ferdinand II, Kejser, Nr. 223 (Udkast), 304 (Udkast), 305 (Udkast).
- Frederik III, Hertug af Gottorp, Nr. 198, 287.
- Frederik, Kurfyrste af Pfalz, Nr. 309 (Udkast).
- Frederik Ulrik, Hertug af Brunsvig, Nr. 249 (Udkast), 250 (Udkast), 285 (Udkast), 289 (Udkast), 301 (Udkast).

- Friis, Christian, til Borreby, Nr. 29, 50, 53.
- Friis Christian, til Kragerup, Nr. 54 (Udkast). 55—58, 62—69, 71, 72, 79—81, 83—89, 91, 95, 96, 98, 102, 106, 109, 111, 112, 115, 137—39, 141, 144, 158—63, 165—67, 169—71, 181, 184, 188, 193, 197, 209, 229—32, 237—41, 243—45, 246 (?), 247, 257, 259, 261, 263, 275, 277, 280, 290—92, 303, 314—16, 327.
- Friis, Niels. Nr. 185, 199 (Udkast).
- Fuchs, Johan Philip, Nr. 313 (Udkast), 333 (Udkast).
- Geist, Bernt, Nr. 266.
- Generalstaterne, Nr. 227 (Udkast), 297 (Udkast).
- Georg Vilhelm, Kurfyrste af Brandenburg, Nr. 306 (Udkast), 311 (Udkast).
- Gottorpske Raader, Nr. 278 (Udkast).
- Gustaf II Adolf, Konge af Sverig, Nr. 117 (Udkast).
- Günther, Frederik, Nr. 189, 206, 207, 256, 262, 266, 286, 295(?), 296(?), 301, 304—6, 309, 318, 321, 332, 333.
- v. Hagen, kaldet Geist, Henrik, Nr. 282 (Udkast).
- Hans Mikkelsen, Nr. 180.
- Henrik Frederik, Prins af Wales, Nr. 42.
- Henrik Julius, Hertug af Brunsvig, Nr. 8, 41.
- Hertugerne af Brunsvig-Lyneborg, Nr. 330 (Udkast).
- Hvitfeldt, Hartvig, Nr. 143.
- Høvedsmanden i Bützow, Nr. 281 (Udkast).
- v. Isselstein, Philip Ernst, Nr. 323 (Udkast).
- Jakob I, Konge af England, Nr. 1, 10, 14, 97.
- Johan Frederik, Ærkebiskop af Bremen, Nr. 200 (Udkast), 203 (Udkast), 217 (Udkast).
- Johan Georg, Kurfyrste af Sachsen, Nr. 43, 45, 60, 61, 101, 203 (Udkast).
- Kaas, Mogens, Nr. 108.
- Karl I, Konge af England, Nr. 332 (Udkast).
- Knud Hansen, Nr. 235 (Udkast).
- Kommissærerne ved Grønsemødet 1624, Nr. 267—72.
- Lange, Gunde Frederiksen, Nr. 92 (Udkast).
- Lunge, Jørgen, Nr. 79, 80.
- Mandix, Hans, Nr. 190.
- v. d. Meden, Martin, Nr. 199 (Udkast), 336 (Udkast).
- Metzner, Leonhard, Nr. 46 (Udkast).

- Müller, Herman, Nr. 334 (Udkast).
 Nedersachsiske Kreds, Nr. 210 (Udkast), 221 (Udkast).
 Nold, Thomas, Nr. 255, 294.
 Oberberg, Johannes, Nr. 252.
 Pentz, Marqvard, Nr. 46 (Udkast). 307 (Udkast), 310 (Udkast).
 Pogwisch, Sigward, Nr. 284 (Udkast), 307 (Udkast).
 Prælater og Ridderskab i Hertugdømmerne, Nr. 213 (Udkast)
 Rantzau, Brejde, Nr. 26, 78 (Udkast), 85.
 Rantzau, Ditlev, Nr. 135 (Udkast), 152 (Udkast).
 Rantzau, Gert, Nr. 110 (Udkast), 225 (Udkast).
 Rantzau, Henrik, Nr. 335(?).
 Rentemestrene, Nr. 15, 118, 119, 123, 126.
 Reventlov, David, Nr. 168 (Udkast).
 Rigsraadet, Nr. 9, 11, 28, 31, 33, 52, 73, 74, 130, 148, 149,
 157, 196, 208, 258.
 Rosenkrands, Palle, Nr. 260.
 v. Rupp, Wenzel Vilhelm, Nr. 216.
 Salisbury, Jarl af, Nr. 38.
 Sefeldt, Jørgen, Nr. 255.
 Sehested, Christen Thomesen, Nr. 93, 105, 107, 113, 116, 120,
 121, 131, 133, 134, 136, 140, 142, 145, 147, 151,
 153—55, 172—76, 178, 182, 187, 191, 192, 211, 215,
 219, 225 (Udkast), 236, 300, 326.
 Sinklar, Anders, Nr. 23, 36, 37, 39, 44, 100, 108.
 Sigismund, Konge af Polen, Nr. 312 (Udkast).
 Skeel, Albert, Nr. 75 (Udkast).
 Sophie, Enkedronning, Nr. 2, 4—6, 12, 13, 20, 253, 265.
 Sophie, Hertuginde af Meklenborg, Nr. 299.
 Tolderne i Sundet, Nr. 70, 114, 122, 124, 125, 127, 128, 132.
 Ulfeldt, Jakob, Nr. 326.
 Ulrik, Hertug, d. æ., Nr. 16—19, 21, 22, 24, 25, 27, 35.
 Ulrik, Hertug af Meklenborg, Nr. 3.
 Urne, Christoffer, Nr. 212.
 Valkendorf, Christoffer, Nr. 7.
 v. Vosbergen, Kaspar, Nr. 318 (Udkast).
-

Register*).

- Aabenraa Amt** 212 f.
Aaby, Nørre-, Sogn 257.
Aalborg, Hans, Boghandler i
Kbhvn., 224, 228. — Niels
Mikkelsen, Præsti Kbhvn., 204.
 — Peder Ibsen, Kaptajn, 141 f.
Aarhus 101 f., 221, 295. —
 Skole 46, 133.
Aarhus Len 162.
Aarslevgaard 209.
Abrahamstrup 318 f., 329 f., 332.
Abrahamstrup Len 199, 320.
Adolf, Hertug af Gottorp, 211,
 412 f., 450.
Adolf Frederik, Hertug af Mek-
lenborg, 197, 212, 214, 368,
 403 f., 409, 425, 435, 456-62,
 468-72.
Adrian Hansen, Borger i Ystad,
 225.
Aggershus 2, 19, 148, 210.
Aggershus Len 249 f., 336.
Aggersvold 125, 138.
Agnes Hedevig, Hertuginde af
Sønderborg, 113 f.
v. Ahlefeldt, Baltser, 80, 112,
 307, 316. — Dietrich 167. —
 Henrik 149. — Jørgen 166 f.
 — Kaj 316, 415.
- v. Ahnen, Klavs,** 55.
v. Aitzema, Foppius, neder-
landsk Resident i Hamborg,
 410, 412 ff., 458.
Akeleie, Christen Knudsen, 99
 f. — Sigvard Gabrielsen 61.
Albert Andersen 269.
Albrecht, Magnus, Rejsesvend,
 55.
Alexander, Hertug af Sønder-
borg, 281.
Alexander, Skib, 137.
Alten Elv 39.
Amager 147, 326, 332. — Lade-
 gaard 325 f.
Amsterdam 171 i., 215.
v. Ancken, Wibold, Borgmester
i Glückstadt, 183.
Anders Bogensen, Skipper, 136.
 — Iversen 260. — Mikkelsen,
 Byfoged i Kbhvn., 83 f. —
 Nielsen, Borger i Ystad, 225.
 — Olsen (Vinskjænk), Rente-
 skriver, 152, 225, 348, 432.
Angel 143.
Anhalt s. Agnes Hedevig; Chri-
stian.
Anhalt-Zerbst 215.
Ankes, Wibrand, Skipper. 154.

*) En Stjerne efter et Sidetal angiver, at der paa denne Side findes udførligere Oplysninger i Noterne om vedkommende Person eller Sted. *Dat.* ved Stedsnavne betyder, at Stedet paa de følgende Sider i Texten forekommer som Dateringssted.

- Anna, Dronning af England, 1 f., 10, 29 f., 134, 142 f., 148.
- Anna, Hertuginde af Meklenborg, 5.
- Anna, Dronning af Polen, 15.
- Anna Kathrine, Dronning, 61, 92, 95, 179.
- Anna Sophie, Hertuginde af Brunsvig, 212, 215, 400 f.
- Anne Andersdatter 269. — Christensdatter 264. — Christensdatter 265. — Maria Pedersdatter 267. — Pedersdatter 263 f. — Reblagers 264. — Remsniders 266.
- Anrep, Johan. 33 f.* — Torkild 34.
- Anstruther, Robert, engelsk Gesandt, 72, 87, 89, 133*, 171 f., 176, 182, 188, 196, 198, 383 ff., 402, 404, 420 f., 423, 449, 452-55, 472.
- Anton Günther, Greve af Oldenburg, 280, 300 f., 316, 320 f., 382 ff., 407 f., 415, 437.
- Antwerpen 315, 321.
- Antvorskov 101, 117, 130, 137, 152 f., 157, 161, 179, 201, 246, 253, 283, 294, 316, 407, 451, 467. *Dat.* 102, 135, 297.
- Antvorskov Len 118, 351.
- Archa Rosse, Skib, 167.
- Archangel 350.
- Arenfeldt, Axel, 348, 367, 407. Jvfr. Rentemestrene.
- Arent Arentsen, Bøsseskytte, 336.
- Argo, Skib, 119.
- Arniseus, Henning, Livlæge, 177*, 184 f., 368.
- Arnsborg 238.
- Arrebo, Anders, Biskop, 465 f.
- Artois 218.
- Assendrup 268.
- Assenheim (i Hessen) 302.
- Assens 282. *Dat.* 317.
- August, Hertug af Brunsvig-Wolfenbüttel, 215.
- August, Hertug af Brunsvig-Lyneborg, 416 f., 469 f.
- August, Hertug af Sachsen-Lauenborg, 84, 197, 409.
- August, Pfalzgreve af Sulzbach-Neuburg, 176.
- Augusta, Hertuginde af Gottorp, 102, 112 f., 123 f., 182 f., 276.
- Averie, Joseph, engelsk Sekretær, 421, 455.
- Baaus 61, 136 f.
- Baaus Elv 136.
- Baaus Len 74, 132.
- Baarse Herred 435.
- Badskjær, Diderik Johansen, Raadmand i Kbhvn., 227.
- Bajern 386. Jvfr. Maximilian.
- Balleup *Dat.* 322.
- Bamberg Stift 412.
- Banke s. Barke.
- Barchmann, Hans, Hofsnedker, 351, 430.
- Barke (Banke), Søren, Borger i Malmø, 232.
- Barnekov, Christian, 225.
- Barnewitz, Joachim, 9*, 31, 356 ff., 373.
- Bartholomæus Haagensen, Skriver, 233 f., 241.
- Basel 114.
- Basilius (Baseler), Adam, 315*.
- Basse, Christoffer, 199, 241, 259. — Peder 127 f.
- v. Baudissin, Wulf Heinrich, Oberstlieutenant, 470.
- Bavelse 330.
- Bebber (Bøver), Jørgen, Murmester, 193.
- Beck, Baltser, 39. — Jakob 74, 237 f., 255. — Sivert 157, 255. Jvfr. Rentemestrene.
- Becker, Herman, 340.
- Behr, Burchard, Edelknabe, 246. — Curt, meklenborgsk Gesandt, 460 f. — Johan, lyneborgsk Kansler, 419, 470.

- Beldringe 238, 351.
 v. Bellin, Christian, branden-
 borgsk Gehejmerraad, 447 f.
 Belov, Vilhelm, 142 f.*
 Bent Svendsen 255.
 Berckmann, Jørgen, Støber i
 Bremen, 474.
 Berg, Hertugdømme, 442.
 Bergen 13, 57, 262, 328 f. —
 Bergenhus 262.
 Bergen, Niels Jensen, 260.
 Berlin 175, 180.
 Berner, Henrik, Borger i Kbhvn.,
 228.
 Bernt Petersen, Kaptajn, 293.
 Bertel Fisker 347.
 Besser (p. Samsø) 227.
 Bethlen Gabor, Fyrste af Sieben-
 bürgen, 197, 218, 348 f., 448,
 455, 458, 465-9.
 Bielefeld 447.
 Bilde, Anders, t. Rosendal, 74,
 106, 110, 127, 131, 140, 150 f.
 — Anne 60, 217. — Birgitte
 Mogensdatter 434. — Birthe
 216 f. — Henrik 227. — Klavs
 225. — Lisbet 217. — Mar-
 quard 215 ff.*
 Bjolderup Sogn 282.
 Birgitte (Birthe) Andersdatter
 266. — Bergesdatter 265.
 Birkelse 111.
 de Bitter, Baltser, Visiter i
 Sundet, 155, 220.
 Blankenese 441.
 Bleking 74, 120, 174, 200, 260.
 265, 275, 322, 378.
 Blois 151.
 Blomme, Wenzel, Borger i
 Malmø, 232.
 Blume, Clement, Kjøbmand i
 Kbhvn., 350.
 Bo Mikkelsen, Borger i Ystad,
 225.
 Bogislav XIV, Hertug af Pom-
 mern, 277.
 Bohl (Boel), Styring, 147*.
- Boitzenburg 457.
 Bolderslev 173, 282.
 Bollerrup 322, 335, 348.
 Borchgreving (Burggraving),
 Christian, Præst i Hornslet,
 133. — Melchior, Kapelmester,
 133*.
 Borch, Johan Maria, Herold.
 9 f.
 Bording, Christen, Livlæge, 46,
 101.
 Borgholm 65.
 Bornholm 14, 34, 37, 137, 215 f.
 Borreby 62, 89, 106.
 Boshouwer, Marselis, Prins af
 Migomme, 144*.
 v. Botmer, Vikar i Verden Ka-
 pitel, 311.
 Botslot (i Bøking Herred) 394.
 Bottheler, Kaptajn, 206.
 Boufvert, Peiter, 338 f.
 Bout, Hans, 341.
 Bov Sogn 282.
 Braad, Jørgen Jensen, Raad-
 mand i Kbhvn., 237. Jørgen
 Madsen. Præst i Malmø, 466.
 Brabant 411.
 Brahe, Birgitte Axelsdatter,
 358 f. — Jørgen 118, 282. —
 Margrethe 224 f., 230. — Otte
 128. — Sten 1, 85, 127, 150 f.
 — Tyge Axelsen 253.
 Brake (ved Weser) 320.
 Bramstedt 283.
 Brandenburg 121, 460. Jvfr.
 Christian Vilhelm; Georg
 Vilhelm; Joachim Frederik;
 Johan Georg; Johan Sigis-
 mund; Katharina.
 Brandenburg-Ansbach s. Joa-
 chim Ernst.
 Brangstrup 257.
 Brasilien 271.
 Brask, Lyder, Handelsmand i
 Kbhvn., 152, 230.
 Bratsberg Len 148.
 Breda 411.

- Bredsted 112 f., 147, 159, 161, 165, 167, 171, 173, 219, 266, 303, 373. *Dat.* 114, 157, 173 f., 176, 219, 302.
- Bredsted Amt 112.
- Brejninge 125.
- Breitenburg 162.
- Brekum Sogn 159.
- Bremen, By, 172, 205, 215 f., 285 ff., 413 f., 461, 466, 474.
- Bremen, Stift, 126, 142, 149 f., 163, 165 f., 211 ff., 219 f., 223, 244, 269, 272 f., 279 f., 303, 310, 413 f. Jvfr. Johan Frederik. — Kapitel 212, 220, 448.
- Brender, Jakob, Raadmand i Kbhvn., 236.
- Brochmann, Jesper, Biskop, 126, 176 f.
- Brock, Esge, 124, 251, 374-82.
- Brockenhuus, Ejler, 217. — Susanne 217.
- de Brower, Jakob, Dominikanermunk, 321.
- Bruchhausen, Grevskab, 405.
- Bruns, Michael, meklenborgsk Gesandt, 468.
- Brunsvig, By, 19, 57, 63, 82, 96, 289, 297, 362, 374, 410, 458 f., 468.
- Brunsvig, Hertugdømme, 62 f., 82, 209, 214, 245, 300, 448, 450. Jvfr. Brunsvig - Lyneborg; Brunsvig-Wolfenbüttel.
- Brunsvig-Lyneborg 57, 165 f., 205, 209, 214, 244, 300, 317, 387 f., 416, 418 f., 428. Jvfr. Christian; Frederik; Georg; Magnus; Johan.
- Brunsvig-Wolfenbüttel 354, 417. Jvfr. Anna Sophie; Christian; Dorothea; Elisabeth; Frederik Ulrik; Henrik Julius; Philip Sigismund.
- Bryssel 321, 369, 402, 418 f.
- Brøders (Brodersen), Levin, i Bergen, 262 f.
- v. Buchwald, Wulf, 246, 294, 440 f.
- Bucquoi, Greve, tysk Feltherre, 218.
- Budde, Familie, 238. — 238.
- Bugge, Søren, Borger i Kbhvn., 231.
- Bure (Buræus), Jonas, svensk Agent i Helsingør, 379, 406.
- Burgraf, Herman, Borger i Kbhvn., 228.
- Burgund 187, 190.
- v. Busk, Kort, Slotsskriver i Kbhvn., 226, 388.
- Bussier, Paul, Ingeniør, 315*.
- Bussius, Theodor, gottorpsk Kansler, 410.
- Buxtehude 279.
- Bygholm Len 162.
- Bülow, Adam, Staldmester, 94* f., 101, 141, 148, 161. — Bartold, meklenborgsk Gesandt, 211 ff., 457. — Christoffer Hans, bremisk Gesandt, 274. — Julius, lyneborgsk Statholder, 158, 419, 459.
- Bützow 397 f. *Dat.* 20, 26.
- Bækmark 358.
- Bælt, Store, 137, 179, 283.
- Bæver s. Bebber.
- Bøgvad 169. — Johan 146, 169, 193 f., 199, 208, 229.
- Bøhmen 166, 181, 197 f., 284, 298, 462. Jvfr. Frederik.
- Bøking Herred 394.
- Børge Andersen 339 f.
- Calbe (i Magdeburg Stift) 448.
- Camphein, Mikkil, Haandværksmester, 191 f.
- v. Capitzon, Joachim, Oberst, 272.
- Carisius, Jonas, Dr. jur., 10, 67*, 135, 224, 229.

- Carleton, Dudley, engelsk Statsmand, 131, 422, 457.
- Carron, Villum, Herold, 132.
- Caspar Adolf, Sadelmager, 430.
- Casperliung, Hans, Skovrider, 434.
- Cecil, Robert, s. Salisbury.
- Ceilon 144.
- Celle 206, 297, 419, 459.
- Ceridon (Sheridan?), Kaptajn, 83 f.
- de Chapellaine, Baron, 271.
- Chemnitz, Martin, gottorpsk Kansler, 435.
- Choritz s. Koris.
- Christen, Kok, 322. — Andersen 256. — Christensen 258. — Hansen, Borger i Malmø, 226. — Jakobsen, Borger i Malmø. 226. — Madsen 342. — Nielsen 255. — Nielsen, Borger i Malmø, 226. — Olufsen, Borger i Malmø, 226. — Pedersen, Borger i Malmø, 226. Rasmussen 343. — Steffensen 48. — Villadsen, Borger i Helsingør, 224, 226.
- Christian III 84.
- Christian IV's Børn 25, 85, 87 f., 92, 95, 99, 101-5, 126, 141, 152 f., 160-3, 170 f., 177, 182 f., 221 ff., 235 f., 241 f., 245 f., 303 ff., 324 f., 363 f., 370, 384.
- Christian IV's Søkende 6, 87 f.
- Christian, Prins, 31 f., 45-8, 89-92, 94 f., 98, 100-5, 117, 126 f., 137, 139 ff., 152 f., 160 ff., 173, 176-9, 182-5, 201, 220-3, 233, 235 f., 241, 246, 294, 297, 305, 328 f., 343, 431 f., 451, 465 ff.
- Christian I, Fyrste af Anhalt, 149, 197, 352.
- Christian, Hertug af Brunsvig-Lyneborg, 158, 197, 206, 244, 289, 293 f., 297, 302, 310, 399, 404 f., 410, 416 f., 459, 469 f.
- Christian, Hertug af Brunsvig-Wolfenbüttel, 98 ff., 104, 212, 277 ff., 303, 308 f., 316 ff., 349, 354 f., 361-5, 373 f., 399 f., 417, 460 f., 468.
- Christian. Skrædder(?), 103.
- Christian Vilhelm, Markgreve af Brandenburg, Administrator i Magdeburg, 361 ff., 373, 409 f., 435, 448, 473.
- Christianopol 59, 64, 120, 267. *Dat.* 65.
- Christiansstad 366, 378 f.
- Christiansstad Len 127, 207, 378.
- Christine, Hertuginde af Gottorp, 116.
- Christoffer Dideriksen, Renteskriver, 295. — Jensen, Skipper, 250 f. — Thorsen, Baadsmand, 338.
- Cismar, Kloster, 7.
- Clemens VIII, Pave, 15.
- Cleve 442.
- Condevin, Baltser, Handelsmand i Kbhvn., 103. — Klavs, Borger i Kbhvn., 103*.
- Constantia, Dronning af Polen, 15.
- Courmesvin s. Des Hayes
- Cutzina, Ignato, russisk Tolck, 350.
- Daas, Herluf, 138. — Klavs 235.
- Dagelykke 219.
- Dalum Kloster 118, 201, 318, 324 *Dat.* 180, 182, 290.
- Dannevirke 282.
- Danzig 36, 208, 247, 292, 366, 380, 388, 448.
- David Kornelisen, Borger i Malmø, 227.
- David, Lybske, Skib, 337.
- Davinde 100.
- Davisstrædet (Fretum regis) 199.
- v. Delden, Herman, Borger i Kbhvn., 224, 228.

- Delmenhorst 272, 280.
 Des Hayes de Courmesvin, fransk Gesandt, 402, 406, 426, 449.
 Dichmann, Evert, Borgmester i Malmø, 227.
 Diepholtz, Grevskab, 405.
 Dieppe 271.
 Dieskau, Hieronymus, brandenborgsk Gesandt, 121 f.
 Dijck s. Dyck.
 Dines Christensen, Borger i Kjøge, 227.
 Dionysius, Albertus, Møntmester i Glückstadt, 183.
 Diskant, Hest, 221.
 Ditborn, Ebling, Borger i Malmø, 227.
 Ditmarsken 76, 307.
 Dobbeltsten, Hein, Borger i Malmø, 228.
 Dop, Villum, Borger i Kbhvn., 232
 Dorothea, Dronning, 84, 192.
 Dorothea, Hertuginde af Brunsvig-Wolfenbüttel, 215.
 Dragsholm Len 220 f., 262.
 Drammen 174.
 Dresden 198, 452.
 Dronningborg Slot 251. *Dat.* 30.
 Dueholms Kloster 342.
 Duen, Skib, 10.
 Dybæk 208, 378.
 v. Dyk, Jacob, Dr. jur., 119*.
 — Johan (Nicolaus) 364.
 Dünkercken 369.
- E**athen (Eton?), Theophilus, 398 f.
 Ebeltøft 267.
 Egede 132.
 Eger Præstegjæld 174.
 Eggebrecht, Nicolaus, Kancellisekretær, 204*, 272, 303 f., 324, 327.
 Eichsfeld 417.
 Ejderen 307.
- Eiderstedt 395.
 Eierenen, Stou Gystassen, Baadmand, 336.
 Eisenberg, Elias, Præst i Besser, 227. — Frands, Borger i Kjøge, 227.
 Elben 162 f., 165 ff., 195, 214, 218, 320, 411, 439.
 Elbing 36.
 Elefanten, Skib, 336 f.
 Elfsborg 40, 74, 131-4, 150 f., 380, 382.
 Elfsborg Len 127, 132.
 Elisabeth, Hertuginde af Brunsvig-Wolfenbüttel, 11, 82 f., 87, 98, 212, 214 f., 365.
 Elisabeth, Hertuginde af Meklenborg, 5.
 Elisabeth, Kurfyrstinde af Pfalz, 29 f., 67.
 Else Jakobsdatter 360 f. — Jespersdatter 268.
 v. Elvern, Hieronymus, Righofraad, 165.
 Emden 157, 303.
 Emdrup Sø 242 f.
 Engel Jensen 339.
 Engelbrecht, Johan, Møntmester, 333.
 England 2, 9 f., 13, 29 f., 43 f., 54, 67, 70, 76, 82 f., 85 f., 89, 131, 133, 135, 143, 148, 171 f., 174 ff., 181 f., 188, 192, 209 f., 215, 220 f., 238, 384, 398, 411, 419, 421, 424, 436 f., 448, 458, 461, 465. Jvfr. Henriette Marie; Henrik Frederik; Jakob; Karl.
 Enno, Greve af Ostfrisland, 301, 303.
 Erik XIV af Sverig 15.
 Eriksholm 132.
 Erland, Skomager, Borger i Ystad. 227.
 Ernst, Greve af Mansfeld, 218, 269, 272, 277-80, 298-303, 305-9, 320 ff., 326 f., 364, 411, 441 f.,

- 450, 452, 455, 457, 460 ff., 464 f., 473.
- Ernst Kasimir**, Greve af Nassau, 212, 214.
- v. Erwitte**, Dietrich Ostman, Oberst, 418, 436, 452.
- Esrom** 186. — **Mølle** 334.
- Estvadgaard** 1.
- Eton s. Eathen**.
- Eutin** 296.
- Faaborg** 217.
- Fadder Madsen**, Borgmester i **Malme**, 227.
- Fake (Vake)**, Bernt, Toldskriver, 171, 225.
- Falster** 6, 293, 407, 428.
- Faxe** 130.
- Fechtel**, Povl, Borger i **Malme**, 227.
- Ferdinand I**, Kejser, 15.
- Ferdinand II**, Kejser, 164 ff., 187, 197 f., 215, 217 ff., 284 f., 307-10, 316 ff., 362, 364, 382-7, 405, 410-3, 418, 435 ff., 447, 450 ff., 462, 468 f
- Fides**, Skib, 138.
- Fincke**, Kaspar, Smed, 155 f. — **Kornelius**, Agent, 396 f.
- Finmarkens Amt** 38.
- Finnerne** 39.
- Flaaden** 9, 33 f., 37, 65, 68 f., 74, 77-81, 86, 109, 118 f., 138, 154, 180 f., 194 f., 199, 209 f., 214, 218, 238, 247, 260, 292, 320, 336, 374 f., 377-80, 382, 411, 449.
- Flakkebæk** 14, 35, 38, 49.
- Fleischer**, Esaias, Apotheker i **Kbhvn.**, 227, 476.
- Flensborg** 114, 149, 168, 174, 209 f., 282, 291, 296, 341, 391, 414 f. *Dat.* 113, 168, 183, 320. — **Krudtmøller** 414. — **Ramsharder Mark** 414.
- Flensborg Amt** 316, 393.
- v. Folkersahm**, Otto Frederik, Edelknabe, 154.
- Folskenk**, Niels Hansen, Raadmand i **Kbhvn.**, 230, 237.
- Forveck (?)** 221.
- Frands II**, Hertug af **Sachsen-Lauenborg**, 84.
- Frands Albrecht**, Hertug af **Sachsen-Lauenborg**, 84, 400.
- Frands Carl**, Hertug af **Sachsen-Lauenborg**, 409.
- Franken** 450.
- Frankrig** 29, 269, 271 f., 285 f., 290 ff., 298 f., 306, 367, 369, 448 f., 451 f., 458, 461, 464 f. **Jvfr.** **Henrik**; **Ludvig**.
- Frederik I** 5
- Frederik II** 22, 28, 87, 93, 99, 147, 243, 333.
- Frederik (III)**, Hertug, 92, 94 f., 98, 101-5, 126 f., 149 f., 165 f., 211 f., 220, 242, 244 f., 304 f., 309 ff., 325, 361 ff., 366, 373 f., 417.
- Frederik**, Hertug af **Brunsvig-Lyneborg**, 244, 469 f.
- Frederik III**, Hertug af **Gottorp**, 105, 112 f., 115 f., 123 f., 211 ff., 215, 244, 270, 276, 296, 390-6, 402 f., 409, 412, 435.
- Frederik V**, Konge af **Bøhmen**. **Kurfyrste** af **Pfalz**, 30, 67, 187, 196, 206, 217 f., 284, 308, 382-6, 402 f., 420, 436 f., 441, 457 f.
- Frederik**, Hertug af **Sachsen-Altenburg**, 460 f.
- Frederik Christian**, Tømmermand, 351 — **Ludvigsen**, Borger i **Halmstad**, 443 f.*
- Frederik Henrik**, Prins af **Nassau-Oranien**, 457.
- Frederik Ulrik**, Hertug af **Brunsvig-Wolfenbüttel**, 96, 197, 215, 244, 303, 308, 310, 354 f., 361, 365, 399 ff., 404 f., 409, 416 f., 427 f., 447.
- Frederiksborg** 46, 70, 84, 94 f., 101, 121, 126, 128, 146, 153, 155 f., 167 ff., 175, 177, 190-6, 199, 203, 221, 223, 234-7, 240

- ff., 249, 251, 259, 262, 266, 276, 281, 283, 316, 322, 325-9, 333 f., 345, 348, 351, 355, 387, 389, 396, 402, 404, 406, 428-31, 433 ff., 453. *Dat.* 5, 8, 10, 24, 26, 72, 77, 83, 93 ff., 99 f., 104 f., 117, 119, 122 f., 125, 129, 140 f., 145 f., 151 ff., 155 f., 164, 189, 194, 201, 203, 210, 221 ff., 233-6, 240-3, 247, 249, 325-8, 334, 348 ff., 353, 374, 379, 381, 389, 403. (Borggaard 249. Bryggers 234, 242 f. Galleri 194, 196. Hvælving 134. Kirke 351 (Alter 209 f.). Klokke 145. Mønt 247 f., 348. Neptunus-Brønd 169. Skriverstue 259.) — Badstue 195. — Beridergaard 429. — Blegghus 430. — Dyrehave 160, 233. — Jægergaard 432. — Kro 351 f. — Gamle Ladegaard 175, 207, 282, 408, 429, 431 f. — Lille Ladegaard 186, 195, 208, 234, 282. — Stald 429. — Strødam 194 f., 208. — Vandværk 195.
- Frederiksborg Len 169, 320, 323, 408.
- Frederiksstad 386.
- Frederikssund 192.
- Frederiksværk 331.
- Frerslev (i Herlev Sogn) 429.
- Fretum regis s. Davisstrædet.
- Freville, Jacques, Lærer, 321.
- Friis, Christian, til Borreby, 28, 43 ff., 48, 54, 60 ff., 67, 83 f., 89, 106. — Christian t. Kragerup 89-95, 98-107, 112-25, 128-32, 135 ff., 140, 142, 144-50, 164-76, 178-82, 188, 190 f., 194 f., 197-220, 234 f., 237-40, 242 f., 247-52, 254, 274 ff., 287, 290-3, 315-23, 325-34, 343, 348-53, 361, 365-71, 374-82, 384, 387-90, 396 f., 406-13, 433 f., 447 f., 449-52, 465-8. —
- Frederik 138 f. — Jesper 462* ff. — Jørgen 19, 118. — Niels 240 f., 277, 303, 306, 320, 359.
- Frisland 283.
- Fuchs v. Bimbach, Johan Philip, General, 444 ff., 473.
- Fuglevad Mølle 209 f.
- Fund, Morten, Murmester, 333.
- Fursø 190.
- Fyn 99 f., 123, 257 f., 371, 407.
- Fynske Regiment 203.
- Fyring, Diderik, Guldsmed i Kbhvn., 93.
- Færøerne 138 f., 291.
- Førslev 157.
- Gagelmann, Peter, Apotheker, 323.
- Galde, Else, 61.
- Galt, Margrethe, 147 f. — Peder 186, 443.
- Gammerdige (ved Elben) 166.
- Gardelegen (Gardeleben) (i Brandenburg) 305 f., 468.
- Gasen s. Gosen.
- v. d. Geist, Bernt Hagen, Oberstlieutenant, 303* f., 308, 362 f., 373 f. — Henrik, Stiftshovedsmand i Schwerin Stift, 397(?) f.
- Georg, Hertug af Brunsvig-Lyneborg, 204 f., 459, 468 f.
- Georg Frederik, Greve af Hohenlohe, 197*.
- Georg Vilhelm, Kurfyrste af Brandenburg, 179, 385, 400 f., 404 f., 411, 415, 420-4, 426, 437 ff., 442, 447, 468 f.
- German Johansen, Borger i Malmø, 227.
- Gers Herred 200.
- v. Gersdorf, Christoffer, 331. — Kaspar 330.
- Gert Frølichusen, Borger i Ystad, 227. — Zacharisen, Urtekrammer i Kbhvn., 152.

- Gideon, Skib, 9.
 Gjedde, Ove, 224, 240, 271.
 Gjøde Pedersen, Fogedi Sogn, 58.
 Gjøe, Christoffer, 128, 156, 250.
 Gladsaxe Len 216.
 Glimminge 118, 225, 378, 467.
 Glückstadt 162, 167, 173, 183,
 196, 198, 214, 218.
 Goldstein, Karl, sachsisk Ge-
 sandt, 96.
 Gosen (Gasen), Tileman, i Ber-
 gen, 262.
 Gottorp 76, 113 f., 116, 123 f.,
 164 ff., 213, 215, 276, 344, 390-
 96, 413. Jvfr. Adolf; Augusta;
 Christine; Frederik; Johan
 Adolf.
 Gottorp Amt 112, 393.
 Graa, Lavrits, Borger i Ystad,
 230.
 Graass, Mads, Borger i Ystad, 230.
 Graatop, Jakob, Borger i Malmø,
 231.
 Grabow, Adolf Frederik, 129*,
 169, 210. — Hans 358.
 Gram Herred 282.
 Gravile s Griffel.
 Gregor XV, Pave, 321, 364.
 Grib, Skib, 137.
 Griffel (Gravile), Peter, Billed-
 hugger, 192, 321, 352, 432.
 Grubbe, Jesper, 229. — Mette
 467. — Sigvard 69, 94, 122,
 127, 131, 328, 359 ff., 364.
 Gryttenfænger, Hans, Snedker,
 104.
 Grønkjær 34.
 Grønland 199. Jvfr. Spitz-
 bergen.
 Gudbrand Sigvardsen 249.
 Guinea 271.
 Gulland 332, 348.
 Gumløse Sogn 13.
 Gunderslevholm 356.
 Gustav I af Sverig 84.
 Gustav, Søn af Erik XIV af
 Sverig, 15.
 Gustav II Adolf af Sverig 65, 73
 f., 83 f., 108, 119 ff., 125, 130,
 134, 150, 153, 174 f., 179 ff.,
 189, 197, 200, 219, 238 f., 366
 f., 376 f., 380, 406, 409, 419-24,
 426, 437 ff., 443, 448, 450 f.,
 464, 470 f.
 Gyldenløve, Christian Ulrik, 93,
 248. — Hans Ulrik, 248.
 Gyldenstjerne, Jytte Henriks-
 datter, 358. — Knud Axelsen
 128, 251, 293 f. — Knud
 Henriksen 127 f. — Laxmand
 230. — Vibeke 462.
 Gyllenhjelm, Karl, svensk Rigs-
 admiral, 181.
 Günther, Frederik, Kancelli-
 sekretær, 244 f., 273, 281, 5,
 308, 361-5, 370, 373 f., 401 f.,
 415 f., 417, 427, 435 f., 439,
 441, 449, 452, 454 f., 457 f.,
 472 f.
 Gønge Herred 200.
 Gønge, Hans, Skrædder i Kbhvn.,
 267.
 Göteborg 39 f., 119.
 Göttingen 400.
 v. Götze, Sigismund, branden-
 borgsk Gehejmerraad, 424 f.,
 438 f.
 Haag 119, 171, 198, 206, 214,
 364, 397, 411, 419 ff., 457, 464
 f., 470 ff.
 Haale (i Holsten) 307.
 Habsburgerne 197.
 Haderslev 20, 25, 84, 146 f., 149,
 185, 207, 268, 270, 282, 297,
 342, 365, 389 f., 434. *Dat.* 44,
 105, 149, 171, 177, 184, 196,
 206, 390.
 Haderslev Amt 316.
 v. d. Hagen, Klavs, 143. -
 Jvfr. Geist.
 Hagenskov Len 118, 282.
 Halberstadt, By, 373.
 Halberstadt, Stift, 98, 309, 362,

- 373 f., 389. — Domkapitel 303, 361, 363.
- Hald, Slot, 251.
- Hald Len 162, 294.
- Hald, Niels Pedersen, 251 f.
- Halkjær 33.
- Halland 82, 159.
- Halmstad 62, 72, 151, 260, 78.
Dat. 72.
- Halmstad Len 118, 378.
- Halsnæs 220, 331.
- Halsted Kloster Len 346.
- Halveg, Esbern Nielsen, Læge, 193.
- v. Ham, Herman, Borger i Kbhvn., 228.
- Hamborg 6, 70 f., 95 f., 136, 163, 165 f., 172, 174, 176, 212, 214 f., 287, 315, 320, 360, 362 f., 390-3, 398, 421, 441, 449, 454 f.
- Hameln (i Brunsvig) 455.
- Hammer, Niels, Skibskaptajn, 167, 215, 218.
- Hammershus Len 216.
- Hanerau, Slot, *Dat.* 305.
- Hans, Hertug, Søn af Frederik II, 28.
- Hans d. yngre, Hertug af Sønderborg, 57, 113 f., 143, 284.
- Hans Andersen 259. — Berntsen, Borger i Malmø, 228. — Borchardsen, Biskop, 311. — Christensen, Borger i Malmø, 228. — Christoffersen 340. — Cortsen, Borger i Ystad, 229. — Hansen 257. — Jensen, Borger i Kbhvn., 228. — Jørgensen 346 — Jørgensen, Smedesvend, 252. — Mandix (Mandixen), Skriver, 234, 245, 248. — Mikkelsen, Biskop, 123. — Mikkelsen, Skriver, 234. — Moritsen s. Morse. — Nielsen 253. — Nielsen 261. — Pedersen 347. — Pedersen, Kammertjener, 324, 332. — Povlsen 344. — Steffensen, Forstander i Sorø, 282, 351. — Svendsen, Snedker, 345. — Sørensen, Møntskriver, 333. — Thomesen 338.
- Hansestæderne 54, 56 f., 108, 110 f., 187, 214, 291, 299, 410, 426, 447 f.
- Haraldsted 283.
- Harlingen 155.
- Hasebart, Jakob, Professor, 45, 48.
- Hausbergen (i Westfalen) 454 f. *Dat.* 454.
- Havgaard 111.
- Hedevig, Hertuginde af Gottorp, 174, 176.
- Hedevig, Kurfyrstinde af Sachsen, 197.
- Heidemann, Erik. Dr. jur., 419.
- Heidenstrup (Heidersdorf), Reinhold, 148*.
- Heiligenhafen 314.
- Heiligenstedt *Dat.* 81.
- v. Heinemark (Hunemark), Peter, Kaptajn, 66.
- Heistermann, Ludvig. Dr. jur., 448.
- Hektor, Skib, 10.
- Helmstädt 177.
- Helsingborg 74, 124 f., 140, 200. — Slot 344.
- Helsingborg Len 129, 207, 266.
- Helsingør 36, 92 f., 104, 130, 140, 194 f., 221, 223, 225 f., 254, 264 f., 267, 339, 341, 379, 388. *Dat.* 104. — Lunde haven 93. — Toldbod 36.
- Hemmestrup 111 f.
- Henriette Marie, Dronning af England, 454.
- Henrik IV af Frankrig 29.
- Henrik Arentsen, Borger i Malmø, 228. — Gertsen, Borger i Ystad, 229. — Jensen 342.
- Henrik Frederik, Prins af Wales, 72.

- Henrik Julius, Hertug af Brunsvig-Wolfenbüttel, 11, 19, 57, 63, 70 ff., 82, 87, 96, 98, 242.
- Herford (i Westfalen) 450.
- Herlev Sogn 429.
- Herlufsholm 127.
- Herman Nielsen, Professor, 228.
- Herredage 105, 107, 153, 202, 209 f., 272, 288, 371, 381, 466 f.
- Hess, Markus, Borgeri Kbhvn., 6.
- Hesselagergaard 462.
- Hessen 302. Jvfr. Morits.
- Hieronimus Thorkildsen, Foged paa Møen, 136 f.
- Hildesheim 459.
- Hildesheim, Johan, Sekretær, 281.
- Hillerød 322, 334 — Kirke 193.
- Hinze, Hans, Borger i Kbhvn., 228.
- Hogenwald (Hogewold), Jakob, Barber, 46.
- v. Hohenhouck, Kornelius, nederlandsk Gesandt, 214.
- Hohenlohe s. Georg Frederik.
- Høhenwestedt (i Holsten) 282.
- Holbæk Len 251, 351.
- Holck, Christen, 122, 374-82.
- Holland 6, 119, 166, 190, 238, 314, 321, 330, 369 Jvfr. Nederlandene.
- Holsten 7, 22, 49, 54, 64, 70 f., 113, 142 f., 159, 162 f., 165 f., 191, 201, 209, 214, 269 f., 273, 276, 281, 285, 287, 290 f., 296 f., 304, 339, 341 f., 390-6, 407, 416, 428.
- Holsten Stift 296.
- v. Horn, Dietrich, Lieutenant, 470. — Gustaf, svensk Feltherre, 150.
- Horns Herred 256.
- Hornslet 133.
- Horsens 267, 269, 288, 291.
- Hower (Höfer), Virgilius, Hofmester, 100.
- Hoya, Grevskab, 310, 405, 418, 447.
- Hoyers, Anna Ovena, 391.
- Hummelken, Asverus, Borger i Kbhvn., 225.
- Hundertmark, Peder, 66.
- Hunemark s. Heinemark.
- Husum (p. Sjælland) 256, 328.
- Husum (i Slesvig) 112, 114 f., 124, 159, 174, 176, 391. — Slot 113, 276. *Dat.* 116.
- Husum Amt 112.
- Husum, Peder, Metalstøber, 148.
- Hvalør, Anders Nielsen, Baadsmænd, 346.
- Hvas, Gunde, 73*.
- Hvidkilde 217.
- Hvitfeldt, Beate, 95*, 98, 101 f., 105. — Hartvig 173 f.
- Höfer s. Hower.
- Høg, Just, 212, 220, 350 f.
- Høilicken Peter, Tømmermand, 339.
- Hørsholm 46, 94. *Dat.* 389.
- Höxter (ved Weser) 455.
- bstrup 118 f., 233, 247, 320, 322, 325 f., 328, 350 ff.
- Immervad 282.
- Ingeborg Jensdatter (g. m. Dr. Matthias Jakobsen) 101 f. — Pedersdatter 268 f.
- Inger Christensdatter 265.
- Ingolstadt 391.
- Isabella Eugenia, Statholderinde i de spanske Nederl., 369, 447.
- Ishav, det nordlige. 139.
- Island 33, 138 f., 291.
- Islandske Kompagni 194 f.
- Issetjord 220.
- v. Isselstein, Philip Ernst, 460.
- Itzeho 81, 199. *Dat.* 81.
- Iver, Styrmand, 148.
- akob I af England 1 f., 12 f., 19, 30, 43 f., 56, 63 f., 67, 82, 85

- ff., 131, 133 f., 148, 158, 171 f., 176, 181, 188, 192, 206, 222, 374 f., 383-6, 421, 436.
- Jakob Christensen 342. — Gut-tormsen 342. — Jensen, Kok, 253. — Jensen, Renteskriver, 77. — Klavsen s. Mylting. — Klavsen, Borger i Malmø, 229. — Matthisen (Madsen), Biskop, 102. — Mikkelsen, Borgmester i Kbhvn., 145. — Moritsen s. Morse. — Olsen, Hjulmager, 430.
- Jan Albertsen, Skipper, 155.
- Janssen, Nicolaus, Dominikaner-munk. 321.
- v. Jasmund, Eiler Weide, 61. — Wedige, Kaptajn, 61 f.
- Jens Andersen 335. — Andersen, Kokkedreng, 253. — Gjødesen, Biskop, 101. — Jakobsen, Renteskriver, 434. — Lavritsen, Borger i Ystad, 229. — Niel-sen, Sømkræmmer i Kbhvn., 152, 229. — Nielsen, Borger i Malmø, 229. — Jespersen 256. — Sørensen 260.
- Jep Markussen 258.
- Jersin, Jens Dinesen, Biskop, 247 f.*
- Jesuitter 15, 320 f., 360 f., 364, 412.
- Joachim Ernst, Markgreve af Brandenburg-Ansbach, 412 f.
- Joachim Ernst, Hertug af Pløen, 284 f.
- Joachim Frederik, Kurfyrste af Brandenburg, 197.
- Johan, Hertug af Brunsvig-Lyneborg, 469 f.
- Johan IV, Hertug af Meklen-borg, 425.
- Johan III, Konge af Sverig, 15.
- Johan, Hertug af Østergötland, 15, 134.
- Johan Eriksen. Gjæstgiver i Kbhvn., 141, 148, 350. — Cor-nelisen 259. — Ettersen, Borger i Kbhvn., 229. — Pe-tersen, Foged, 330.
- Johan Adolf, Hertug af Gottorp, 8, 22, 55, 76, 84, 102, 113, 115, 176.
- Johan Adolf, Hertug af Sønder-borg, 281.
- Johan Albrecht, Hertug af Meklenborg, 197, 212, 214, 306, 368, 404, 409, 425, 456 f., 468 f.
- Johan Ernst, Hertug af Sachsen-Weimar, 452 f.*
- Johan Frands, Ærkebiskop af Patrasso, 321.
- Johan Frederik, Ærkebiskop af Bremen. 22 f., 55, 116, 165 f., 211, 214, 220, 269, 273 f., 277-80, 296, 302 f., 409 f., 414.
- Johan Georg. Markgreve af Brandenburg, Hertug af Jä-gerndorf, 197*, 218.
- Johan Georg, Kurfyrste af Sachsen, 73-6, 96 ff., 135 f., 197 f., 217, 279 f., 383, 385, 400, 451 f., 455, 461, 468 f.
- Johan Kasimir, Pfalzgreve af Zweibrücken-Kleeburg, 130.
- Johan Sigismund, Kurfyrste af Brandenburg, 121, 179, 215.
- Johanne Christensdatter 268. — Svarvers 267.
- Josaphat, Skib, 9.
- Juel, Iver, 106, 110, 210. — Jens 66, 106, 110, 336, 356. Jvfr. Rentemestrene.
- Julius Henrik, Hertug af Sach-sen, 83 f.*, 165.
- Jydske Regiment 141, 203, 380, 462
- Jylland 248, 250.
- Jägerndorf s. Johan Georg.
- Jönköping 59, 62. 406.
- Jørgen Danielsen, Borgmester i Kbhvn., 237. — Lavritsen, Student, 364. — Madsen 347. — Marqvardsen, Kandestøber, 170. — Olsen 258. — Povlsen,

- Borger i Kbhvn., 229. — Svendsen, Raadmand i Landskronen, 266.
- Maas**, Jørgen Eriksen, 111 f.*
— Kirsten 13. — Mogens 141 f., 203, 205, 367 f., 431, 433, 443. — Tale 34.
- Kajaner 39.
- Kallundborg 266, 269. — Slot 253.
- Kallundborg Len 253
- Kalmar 59, 61-6, 68, 70, 73 f., 120, 180, 378. *Dat.* 63. — Slot 65 f., 74, 120.
- Kamin Stift 277.
- Kanariske Øer 238.
- Kap Verde 271.
- Karen Christensdatter 267. — Hansdatter 258. — Hansdatter 263. — Hartvigsdatter 264. — Jakobsdatter 360 f. — Jensdatter 268. — Lavritsdatter 268. — Niels's 265. — Nielsdatter 265. — Pedersdatter 263.
- Karl I af England 131, 134, 172, 182, 216, 454 f., 458, 472 f.
- Karl IX af Sverig 14 ff., 36-43, 49-54, 56, 59, 63 f., 67 ff.
- Karl, Ærkehertug af Østrig, 15.
- Karl Andersen 250.
- Karl Philip, Hertug af Södermanland, 124 f., 239.
- Karstofte 330.
- Kaschau 469.
- Kasper Eliesen 250.
- Kalø Len 250.
- Kassuberne 439.
- Katharina Markgrevinde af Brandenburg, 469.
- Katharina, Dronning af Sverig, 84.
- Katharina, Pfalzgrevinde af Zweibrücken-Kleeburg, 130.
- Keith, Andreas, skotsk Baron, 29 f.*
- Keksholm Slot 40.
- Ketwich, Gregorius, 142 f.
- Kiel 25, 32, 212 f., 276, 287, 310, 354, 363 365.
- Kikhavn 220.
- Kildin (Kyldyn) (i Rusland) 139.
- Kjerteminde 169.
- Kirsten Christensdatter 267. — Jensdatter (Frederiksdatter) 266. — Madsdatter 266 f. — Norges 268. — Svendsdatter 266.
- Kjøbenhavn 2, 6 f., 10, 13 f., 34 f., 37, 49, 55, 62, 64 f., 70, 82 f., 89, 92-5, 104 f., 107, 111, 119, 122 f., 128-32, 139 ff., 144 f., 148, 152 f., 167 ff., 172, 174 ff., 179, 184, 186. 190-3, 209 f., 215, 221 ff., 225-32, 234 -38, 240, 242, 246, 252, 255, 263 f., 267, 271. 289, 291, 293, 297, 305, 316. 321, 327 ff., 333, 338, 364, 366, 379-84, 390, 398, 406 f., 413, 424, 429 ff., 434, 443. — Boldhus 191. — Bremerholm 65. 191, 218, 243, 249-63, 275. 317, 326, 332, 335-48, 389 f., 431, 443 (Smedie 274 f., 346, 390). — Bro 210. — Amager Bro 316. — Børnehuset 263-9, 326, 332, 408. — Børsen 351 ff., 432. — Christianshavn 315, 332 (Fæstningsværker 147). — Farvergaarden 192. — Boldhusgade 333. — Højbrostræde 103, 140 f. — Kjøbmagergade 194. — Læderstræde 141. — Silkegade 289. — Frue Kirke 45, 48, 175, 311. — Helligøjstes Kirke 48, 263. — Holmens Kirke 333. — Ladegaard 175, 191, 207, 247, 254, 274 f., 315, 318, 326-9, 343, 353, 431, 433. *Dat.* 371. — Nyby Ladegaard 275 f., 315 f., 338. — Magistrat 190. — St. Jørgens Mark 175, 191. —

- Mølle 247, 276. — Trædemølle 326. — Valkemølle 326. — Lønporten 252. — Vesterport 194, 196, 247, 315, 317, 346, 348 — Raadhuskjælder 338. — Regensen 225. — Slot 123, 129, 131, 170, 193, 207, 247, 257 f., 276, 320, 327, 332, 341-44, 348, 353, 360, 428, 431 f. *Dat.* 2 f., 7, 17 f., 20, 22 f., 27 ff., 34, 42, 54, 59, 66 f., 69, 73 f., 88, 99, 131, 136, 142, 154, 156, 164, 178, 185, 222, 237, 246, 295, 315, 322, 356, 358, 368, 373, 375, 378, 387, 389 (Bagers 247. Blaataarn 341, 344. Borgestue 192. Bryggerser 170, 194 f., 275, 378. Holm 333. Kancellibygning 333. Mønt 332 f., 348, 432. Gammel Raadstue 349. Renteri 333. Sølvkammeret 327. Vandmølle 326.) — Rosenborg 123, 142, 169, 190, 194, 208, 234, 245, 275, 315 f., 323, 352 ff., 428, 431 f. *Dat.* 21, 103, 245, 349, 367 ff., 426. (Haver 148, 320, 431. Stald 320). — Stalde 191. — Svovlhus 170. — Toldbod 333. — Tugthuset 128 f., 168, 192 f., 263-9, 274 ff., 326, 341 ff. — Tejhuset 170, 191, 195, 219, 336, 415. — Universitetet 45, 101, 114, 225, 230, 248 (Bibliotheket 360). — Vandkunsten 326. — Vandledning 243. — Volden 190, 353 f. (Helmers Bastion 326. Jermers Skanse 326).
- Kjøbenhavns Len 169, 247, 253, 256, 258, 323, 335, 348, 433.
- Kjøge 195, 210, 226 f., 230, 259, 265, 340, 379.
- Kjøgegaard, Gammel-, 217.
- Klarupgaard 138.
- Klavs Albretsen 338. — Andersen, Borger i Ystad. 227. — Jakobsen s. Jakob Klavsen. — Johansen, Raadmand i Kbhvn., 226, 237. — Villumsen 341.
- Kloumann, Verner, Borger i Kbhvn., 232.
- Klædekompaniet 247 f.
- Knibbe, Povl, Kancellisekretær, 1 f.*
- Kniphausen, Dodo v. In-u-, Oberst, 354 f.*
- Knoff, Hans Christoffersen, Rektor paa Herlufsholm, 126 f.*
- Knubbelykke Skovhus 358.
- Knud Hansen, Opsynsmand paa Rosenborg, 323 f., 431. — Jensen, Præst i Ølsemagle, 338. — Jørgensen, Ridefoged, 335. — Markussen, Borgmester i Kbhvn., 236.
- Knudstrup 1.
- Knæred 150, 374, 377, 380 ff. — Fred i, 134.
- Kola (i Rusland) 41, 139.
- Koldenbüttel (i Eiderstedt) 395.
- Kolding 12, 105 f., 110, 158, 161, 163 ff., 173, 177, 270, 294. — Slot 270. *Dat.* 9, 107 f., 110, 112, 162, 170.
- Kollekollé 190.
- Kongsberg 174.
- Kornelius Villumsen 268.
- Korris (Choritz), Isak, Kandestøber i Kbhvn., 229.
- Korselitze 18.
- Korsør 157, 174, 209, 251, 283, 343.
- Korsør Len 282.
- Korsør, Søren Sørensen, Skipper, 174.
- Kort Axelsen, Professor, 226.
- Krabbe, Gregers, 466. — Mogens Tagesen 151.

- Krafse, Esge, 268 f.
 Krag, Niels, Borger i Malmø, 231. — Niels, Professor, 2. 10.
 Kragen, Fidt, Tømmermester, 352 f.
 Kragerup 89, 106.
 Krastrup 19, 118.
 Krempe 44, 70, 163, 165 f., 173, 177. *Dat.* 173.
 Krenkerup 369, 435.
 Krogsdal 330.
 Kronborg 1, 46, 94, 104, 121 f., 125 f., 128 f., 148, 151, 199 f., 222, 233, 237, 241, 247, 351, 396, 406, 413, 428, 432 f., 451. *Dat.* 11, 33, 76, 84, 92, 121, 145, 206, 295, 360, 365, 377, 382. — Hammermøllen 233.
 Kronborg Len 209 f., 320.
 Kroner, de tre, Skib, 398 f.
 Kruck (Krug), Abraham, Tømmersmand, 318, 326.
 Kruckov, Axel Nielsen, 209. — Christence 60, 209.
 Krudtmeyer, Just, Borger i Malmø, 229.
 Kruse 203 — Enevold s. Rente-mestrene. — Gabriel 86, 111, 215 f.
 Krøger, Lavrits Thomesen, Snedker, 329.
 Kupfer, Tobias, Bergmester, 147* f.
 Kurland 36 f., 107, 110 f., 235. Jvfr. Vilhelm.
 Kyndby 199.
 Köln 360 f., 391, 447.
- Laaland** 268, 293, 356, 407, 428.
 de Lahaye, Abraham, Ingeniør, 165, 167*, 191 f., 328 f. — Abraham, Voldmester, 167.
 Laholm 378.
 Laholm Len 132.
 Lamp, Jochum, 344. — Peter 345.
 v. d. Lancken, Ægidius, got-
- torpsk Gehejmerraad, 116*, 167, 213, 390, 394.
 Landdage i Hertugdømmerne 112-6, 149, 212 f., 244, 287, 291, 296.
 Landret i Hertugdømmerne 147, 149, 390.
 Landskrone 259, 266, 339. — Slot 343.
 Landskrone Len 132, 216
 Lange, Gunde Frederiksen, 125, 360 f., 371. — Gunde Hansen 118, 125.
 Lapland 38-41, 50, 159, 350.
 Lars Nilsson s. Tungel.
 Laubenstein s. Lawenstein.
 Lauenborg, By. 408, 421, 473.
 Lave Nielsen, Borger i Malmø, 230.
 Lavrits Andersen 344. — Christoffersen 347. — Ebbesen s. Udsen. — Gertsen, Borger i Ystad, 230. — Gøtsen, Borger i Ystad, 230. — Hansen 230. — Hansen, Raadmand i Kbhvn., 169. — Jakobsen 342. — Jensen 346. — Mogensen, Raadmand i Kbhvn., 169, 237. — Nielsen, Kokkedreng, 253. — Nielsen, Møller i Malmø, 230. — Pedersen 342.
 Lausitz, Nedre-, 198.
 v. Lawenstein (Laubenstein), Johan Streiff, Oberst, 457* f.
 Laxmand, Sten Madsen, 61, 231.
 Ledeborn, Just, Borger i Malmø, 229.
 Lemgo (i Grevskabet Lippe) 362.
 Leoparden, Skib, 33 f.
 Lepape, Maria, 232.
 Levin Brodersen s. Brøders.
 Lifland 33, 219, 235, 388, 448, 450 f.
 v. Limbach, Isak Cardin, Oberst, 459.
 Lindenov, Godske, 37, 65 f., 68 f., 227. — Hans 83*, 137. — Otte 138.

- Linstow, Georg, kurlandsk Gesandt, 107, 111.
 Lion d'or, Skib, 271.
 v. d. Lippe, Otto, Greve, 198.
 Lister Len 148.
 Lithauen 451.
 Lohausen, Wilhelm v. Kalcheim, Oberst, 415* f. 442.
 Lohmann, Hartvig, 391.
 London 10, 172, 454
 Lorck, Thomas, Raadmand i Kbhvn., 236.
 Lorens Petersen s. Sweis.
 Lucie Pedersdatter 268.
 Luckov, Henrik, Smedesvend, 346.
 Ludvig XIII af Frankrig 29, 271 f., 286, 292, 298 f., 302, 369, 383 f., 402, 449, 455, 464.
 Luft, David, Toldskriver, 221.
 Lund 260 f., 340, 347. — Domkapitel 45. — Skole 45.
 Lundehusse 243.
 Lunge, Jørgen, 66, 69 f., 106 f., 110, 112 ff., 127, 131 f., 136.
 Lupandin, Bogdan, russisk Gesandt, 350.
 Lutter am Barenberge, Slag ved, 415, 446, 467.
 Lybek 54, 56 f., 70 f., 95 f., 99, 166, 196, 214, 235, 287, 393, 440, 447 f. — Fred i, 204, 220.
 Lybek Stift 296. Jvfr. Johan Frederik.
 Lykaa Len 68.
 Lykke, Falk, 120 f., 433 f.
 Lyneborg, By, 95 f., 114, 135 f., 403, 409 f., 417. — St. Michaels Abbedi 244 f., 416 f.
 Lyneborg, Hertugdømme, s. Brunsvig-Lyneborg
 Lyngby Dat. 85.
 Legumkloster Amt 212 f.
 Løjtegaard (p. Amager) 326.
 Løve Herred 118.
- Madrid 369.
 Mads Børgesen 335. — Davidsen, Proviantskriver, 276. — Hansen 347. — Hellesen 346. — Jensen 261.
 Magdeburg Stift 362, 447 f. 451, 473 f. Jvfr. Christian Vilhelm.
 Maglø 359.
 Magnus, Hertug af Brunsvig-Lyneborg, 469 f.
 Mainz 206.
 Malangerfjord 38.
 Malmis (i Finmarken) 41.
 Malmø 225-32, 254, 260 f., 268, 321, 359 ff., 364, 465 f. — Slot 256, 259 f., 359 f.
 Malmøhus Len 252, 256, 261.
 Mandal Len 148.
 Mandix (Mandixen) s. Hans.
 Marekatten, Skib, 314, 320.
 Maren 257. — Christensdatter 267. — Christensdatter 269. — David Petersens 230. — Jensdatter 267. — Jørgensdatter 267. — Madsdatter 254. — Tynders 266.
 Margrethe, Dronning af Spanien, 15.
 Margrethe Henriksdatter 257 f. — Lavritsdatter (g. m. Albert Schrøder) 435.
 Maria Eleonora, Dronning af Sverig, 136, 175, 179 ff.
 Mariager Kloster 203.
 Mark, Grevskab, 442.
 Markus Hansen 257.
 Marschalk, Levin, Kansler, 220*, 310, 414.
 Marstrand, Lavrits Pedersen, Bøsseskytte, 337.
 Marsvin, Ellen, 141, 201, 324 f. — Helle Jørgensdatter 238. — Otte 224, 378.
 v. Marwitz, Moritz, meklenborgsk Hofmarskalk, 435, 456 f.
 Matthias, Kejser, 108, 113, 115.

- Matthias. fra Köln, Jesuit, 360 f., 364. — Hansen, Borgmester i Kbhvn., 236. — Jakobsen, Livlæge, 101* ff., 117, 146, 152 f., 177.
- Maximilian, Kurfyrste af Bajern, 383 f., 386, 436.
- v. d. Meden, Martin, verdisk Kansler, 149 f., 165 f., 194, 242, 277, 295, 303, 306, 310, 427, 466, 475
- Meideborg, Thomas, Tømmermand, 343.
- Meiding, Antoni, Snedker, 431 f.
- Meinerts, Lubbert, Borger i Malmø, 230.
- Meissen 148.
- Meklenborg 143, 211 f., 214, 300, 303, 412, 415, 460 f., 470 f. Jvfr. Albrecht; Adolf Frederik; Anna; Elisabeth; Johan; Johan Albrecht; Sophie; Ulrik.
- Melby *Dat.* 331.
- Meldorf 173.
- Melving s. Elbing.
- Merckel, Hans, s. Schmalkalden.
- Merlis, Giacomo, Violinist, 20.
- Mette Koks 264.
- Metzner, Leonhard, Dr. jur., 76, 112 ff.*, 223.
- Meyer, Gert, Borger i Kbhvn., 227.
- St. Michael. Skib, 9.
- Michael Feodorowitsch, Czar, 350.
- Middelfart, Mads Jensen, Biskop, 123*.
- Migomme s. Boshouwer.
- Minden, By, 449 f., 454, 463.
- Minden, Stift, 405.
- v. Mitzlaf, Joachim, Krigsraad, 448, 468.
- Mogens Pedersen, Kapelmester, 133*, 221.
- Mohr, Villum, Snedker, 351.
- Morits, Landgreve af Hessen, 197, 410 f.
- Morits, Prius af Nassau-Oranien 6, 206, 212, 214, 246, 369, 412.
- Mormand, Herluf, 246.
- Morse (Moritsen), Hans, Borger i Hamborg, 363, 398. — Jakob Borger i Hamborg, 363.
- Morten Bentsen, Borger i Malmø, 230. — Skytte 266.
- Moskau 40, 199. Jvfr. Michael; Rusland
- Mund, Pros, 330.
- Munk, Anne, 328, 330* f. — Christen 330. — Ebbe 118, 128, 137, 153, 157. — Jens 199, 229, 238. — Kirstine 101, 164, 324, 434. — Peder 1 f.
- Mühlhausen 158.
- Mühlheim 158.
- Müller, Dirik Peitersen, Murmester, 193. — Herman, Borger i Bremen, 474. — Tønnes Peitersen, Murmester, 193.
- Mytling, Jakob Klavsen, 33 f.*
- Mynst, Kokkedreng, 451.
- Mähren 349.
- Møen 136 f., 407.
- Mølholmen (ved Kalmar) 74.
- Møller, Ernst, Skrædder, 190, 327.
- Nakkebølle 217.
- Nakskov 407.
- Nann, Klavs, 341.
- Narva 15, 236, 239.
- Nassau-Oranien s. Ernst Kasi-
mir; Henrik Frederik; Morits.
- Nedenæs Len 147 f., 250.
- Nederlandene 10, 49, 54, 56, 64, 82, 118 f., 140, 144, 164, 171 f., 174, 176, 187 f., 206, 209 f., 216, 220, 235, 285 f., 290 ff., 314, 355, 363, 369, 380, 384, 408, 410 ff., 419, 421, 441, 447, 457 f., 460 f., 464 f., 467. Jvfr. Holland.
- Nederlande, spanske, 7, 85, 369.
- Nedersachsiske Kreds 187, 205,

- 285, 288 f., 291, 293 f., 296 f., 302, 305 ff., 310, 317, 349, 369, 402 ff., 407, 409 f., 413, 416-20, 422 ff., 435 f., 440, 447, 456, 458, 468.
- Neuhäussel (i Ungarn) 218.
- Niels, Smed, 255 f. — Smed i Malmøhus Len, 256. — Smed i Slagelse, 256. — Cortsen, Borger i Malmø, 231. — Frandsen, Præst i Vejle, 126 f., 305. — Jakobsen, Borger i Kbhvn., 230. — Jensen, Borger i Kbhvn., 231. — Jonsen 249. — Lavritsen, Borger i Malmø, 231. — Lavritsen, Borger i Ystad, 231. — Madsen 252. — Madsen, Borger i Ystad, 231. — Mortensen 261. — Mortensen 340. — Pedersen 348. — Pedersen, Borger i Ystad, 231. — Rasmussen, Kjøkkenskriver, 239 f.
- Nienburg (i Brunsvig) 458 f., 461 ff., 468. *Dat.* 462, 464, 466, 468.
- Nille 194.
- Nold, Thomas, 200, 224, 232, 359 f., 414 f.
- Nordhatstedt (i Ditmarsken) 307.
- Nordlandene 39 ff., 139, 271, 291, 320.
- Nordlands Amt 38.
- Nordvestpassagen 199.
- Norge 2 f., 9, 18 f., 32, 38 f., 54 f., 58, 86, 129, 138 f., 146 ff., 210, 238, 240, 249 f., 271, 273, 291, 355 f., 365, 371, 375.
- Normand. Ernst, 128, 282, 343, 351.
- Norrköping 14 f.
- Nortorf 283.
- Nyborg 179, 283, 316, 346.
- Nyborg Len 282, 366.
- Nybøl 142 f.
- Nykjøbing (p. Falster) 6, 8, 18 f., 21, 26 f., 101, 130, 368 ff.
- Dat.* 101, 150, 208, 314, 434.
- Nykjøbing (p. Sjælland) 67.
- Nykjøping 64.
- Nylöse 14.
- Nürnberg 158
- v. Nürnberg, Konrad, 191.
- Nældebladet, Skib, 167, 238.
- Næs 132.
- Næstved 157, 179, 342. *Dat.* 408.
- Nøddebo Sogn 233.
- Øberberg (Overberg), Johannes, Rentemester, 27, 356*.
- Odense 13, 178 f., 225, 258, 266, 283, 285, 290 325. — Odensegaard 100, 261, 282 *Dat.* 181.
- Odense Herred 282.
- Odensegaard Len 366
- Oder 426, 439.
- Oldemorstoft (i Slesvig) 282
- Oldenborg 221, 272, 280, 294, 309, 316, 322, 364. Jvfr. Anton Günther.
- Oldeslo *Dat.* 413.
- Ole (Oluf) Hansen 250. — Hansen 339. — Jensen 342. — Jensen, Borgmester i Thronhjem, 345. — Lavritsen 336. — Nielsen 262. — Pedersen 255. — Pedersen, Borger i Ystad, 231. — Sørensen 255 f.
- Olyffer, Styrmand. 148.
- Onsbjerg 227.
- Oslo 3. 32, 106, 250, 268.
- Osnabrück Stift 412. Jvfr. Philip Sigismund
- Ostende 155.
- Ostfrisland 272, 280, 298, 301, 305 f., 411. Jvfr. Enno.
- Ostindien 33, 83, 128, 144, 174, 176, 212, 215, 237 f., 240, 264, 271.
- Ostindisk Kompagni 103, 128, 144 f., 237 f., 387, 398.
- Otte Pedersen, Borger i Malmø, 231.

- Overberg s. Oberberg.
 Overdal, Lavrits Lavritsen,
 Baadsmand. 337.
 Oxbøl Kirke 281
 Oxenstjerna, Axel, 84, 180, 374.
 — Gabriel 374. 443.
- P**aaaske Henrik. Læge, 193.
 Padua 101.
 Papegøjen, Skib, 10.
 v. Pappenheim. Alexander Rabe,
 147 f., 351.
 Parchim (i Meklenborg) 461.
 Paris 298, 454.
 Parsberg, Mandrup. 207.
 Passendorf (i Sachsen) 96.
 Patientia, Skib. 119.
 Patrasso jvfr. Johan Frands.
 Pattensen (i Brunsvig) 461.
 Pax, Karen. 224. — Mogens
 118, 128. 282 f.
 Paynck, Peter Diderik, Hof-
 chemikus, 165, 168, 207, 315,
 323.
 Peder Aagesen 345. — Bertel-
 sen, Borger i Malmø, 231. —
 Christoffersen 231. — Chri-
 stofersen, Kræmmer i Kbhvn.,
 152. — Karlsen, Raadmand i
 Kbhvn. 237. — Lavrensen.
 Kjældersvend, 261. — Lavrit-
 sen, Drager 254. — Michel-
 sen, Skibsbygger. 77-81. —
 Navnesen 260. — Nielsen 250.
 — Nielsen 253 — Nielsen,
 Snedkersvend. 251. — Nielsen,
 Borger i Malmø, 231. — Olsen
 341. — Pedersen 245. — Pe-
 dersen 258 f. — Sandersen,
 Borger i Malmø, 231. —
 Svendsen, Kapellan i Kbhvn.,
 263.
 Pederstrup 358.
 Pentz, Marqvard. 76 f., 283,
 440 f.
 Perlen. Skib, 238.
 Pernille Pedersdatter 264
- Pfalz 175, 197, 218, 383, 386,
 403 456. Jvfr. Elisabeth;
 Frederik.
 Pflug, Christoffer, oldenburgsk
 Raad, 474 f.
 Philip III af Spanien 15.
 Philip IV af Spanien 369, 456.
 Philip, Hertug af Sønderborg,
 281.
 Philip Julius, Hertug af Pom-
 mern. 277.
 Philip Sigismund, Hertug af
 Brunsvig 242, 246, 295, 304,
 310, 417.
 Plug (Plov) Jørgen. Ingeniør.
 165, 315.
 Plum, Klavs, Professor, 224,
 226.
 Pløen s. Joachim Ernst.
 Pogwisch, Sigward 279 f., 338
 f., 362, 399, 409, 416 419, 440,
 458 f., 468.
 Polen 15, 41, 108, 110, 118, 121
 ff. 179, 200, 237, 239, 288,
 292, 448. Jvfr. Anna; Con-
 stantia; Sigismund.
 Pommern 277, 439. Jvfr. Bogis-
 lav; Philip Julius; Ulrik.
 Portugal 174 f.
 Posse. svensk Familie, 159.
 Post, Johan, Møntmester, 229,
 333.
 Prag 71, 108, 149, 197, 333.
 Pral, Christoffer. Hører, 45,
 305.
 Preetz 314.
 Preus s. Prytz.
 Priis s. Prytz.
 Protte, Dr., oldenburgsk Kans-
 ler, 301.
 Prytz, Jakob, Skomager i Hel-
 singer. 93. — (Priis, Preus),
 Jørgen, Guldsmed i Kbhvn.,
 92 f. — Jørgen, Guldsmed i
 Kbhvn., 93. — Jørgen, Sko-
 mager i Kbhvn., 93.
 Præstø 130.

- Puley, Johan, Oberst, 455. 476.
 Putziger Wiek (ved Danzig) 448.
 Pøl, Oluf, 261.
- v. **Q**valen, Otte, 73, 149*.
 du Quesne, Abraham, Kaptajn, 271.
 Qvest Nielsen 256.
 Qvillichmeyer, Hartvig, Klokketøber, 144 f.
 Qvitzov, Ejler, 268.
- R**aabukken, Skib, 10.
 Rabraham, Lylof, Borger i Malmø, 230
 Ramse Herred 255.
 Rande Gothard, Klejnsmed, 104, 233.
 Randers 294.
 Randulf, Enevold Nielsen, Præst i Roskilde, 324 f.*
 Rantzau, Brejde, 1 f., 33 f., 45, 55, 64, 108 111 f., 118 f., 121, 123, 129, 135, 265, 286. — Ditlev 162 f., 183, 416. — Frands 286. — Frederik 127, 141, 239. — Gert 64, 74. 112, 115 f., 142 f., 213, 244, 274. 293 f., 309 ff., 316, 359, 372 390, 394, 414. Helveg 434. — Henrik 217, 310, 364, 410, 474 f. — Kaj 129. 131 f. — Kirstine 434.
 Rantzauholm 1.
 Raphael, Skib, 9, 167, 320, 346.
 Rasmus 243. — Tømmermand, 192. — Christensen 343. — Jensen, Foged, 315 f., 338. — Jørgensen 343. — Pedersen, Bøsseskytte, 337. — Pedersen, Skomager, 346.
 Ratzwill, Christoffer. polsk Adelsmand. 451.
 Ravn, Hans, Borger i Malmø, 228. — Hans, Præst i Malmø, 465. — Mads, Borgmester i Kjøge. 230.
- Reedtz. Frederik, 335.
 Rees (i Westfalen) 441.
 Regine (g. m. Adam Basilius) 314 f.*
 Reinhold Hansen, Karmager i Kbhvn., 170.
 Remmert Petersen. Kontrafejer i Kbhvn., 231.
 Rendsborg 173, 199, 282, 291, 296, 304, 307
 Rendsborg Amt 282, 307, 316, 393.
 Rentemestrene (Axel Arenfeldt, Sivert Beck, Jens Juel, Enevold Kruse, Christoffer Urne) 20, 55, 151 f., 154 156 f., 193, 234 f., 332 f., 371, 389, 407.
 Resen, Hans Povlsen, Biskop, 164, 228, 434.
 Reutze, Rasmus, Enkedronning Sophies Kansler, 27.
 Reventlow, David, meklenborgsk Gesandt, 211 f., 214.
 Rhinen 441.
 Rhumann, Anna (g. m. Augustinus Sandt), 221 — Hans, Skrædder, 221.
 Ribbing, Bo, 374. — Linnorm 374.
 Ribe 46, 269, 311, 344.
 Riga 14, 35 ff., 41, 50, 219, 222.
 Rigsraadet 11-9, 32, 35-43, 49-59, 85-9, 106 ff., 110, 121-4, 130, 135, 158 f., 179-82, 186-9, 200 ff., 207, 209 f., 213, 215 ff., 248, 269-74, 285-93, 365-8, 370 f., 374-82, 384, 387 f., 402, 433, 466 f.
 Ringsted 252, 257, 283, 347.
 Ringsted Kloster Len 282, 347.
 Ris Herred 282.
 Rode, Helmer, Borger i Kbhvn., 228.
 Roholte Sogn 130.
 Roland, Dr., i Malmø, 361.
 Rolf Borchardsen Bøssetøber, 352.

- Rolfinck, Herman, Stenhugger, 333.
- Rom 321.
- Romler s. Rumler.
- Ronneby 63, 65.
- Rosenholm 118.
- Rosenkrands, Axel t. Halkjær. 33. — Axel t. Glimminge 225, 467. — Erik 260, 378. — Holger Axelsen 118, 128. — Holger Jørgensen 106 118 124, 150 f., 165, 216, 223, 261, 282, 366. — Korfits 467. — Mette 178. — Niels 33*, 138 f., 320. — Palle 120 f., 128, 138. 368 f., 433 ff.
- Rosensparre, Elisabeth, 434. — Oluf 121 f., 127 150 f.
- Rosenvinge, Sten Villumsen. 192 237 f. — Villum Mortensen, Tolder, 232.
- Roskilde 133, 156, 210, 265, 283, 335 f., 347, 428. — Domkirke, 155, 324. — Fred i, 124. — Roskildeggaard 257. *Dat.* 156.
- Roskildeggaard Len 118, 282.
- v. Rossau, Nikolaus, magdeburgsk Hofraad, 435.
- Rostock 31, 192, 287, 378 389.
- Rotenburg 309-13, 454, 468, 471. 475. *Dat.* 322, 469, 472
- Rothenburg, Theodorus af, 190.
- Rothkirch, Henrik, 161. — Wenzel 160 f.*
- Roult, John, 44.
- Rubjerggaard 356-8, 373.
- Rud, Borchard, 157.
- Rudolf II, Kejser, 70 f. 113.
- Rugaard Len 100 217.
- Rumler (Romler), Povl, Maler, 334*.
- Rungsted Kro 132. *Dat.* 132.
- v. Rupp, Wenzel Vilhelm, Friherre. 298-302.
- Rusland 9, 38, 40 f., 64, 84, 140 f., 158 f., 199, 235 f., 242 f., 269, 273, 350. Jvfr. Michael; Moskau.
- Rutgersius, svensk Agent i Haag, 471.
- Rygen 147.
- Ryssby 64.
- Rytseholm (Rössjöholm) 151.
- Rødby 407.
- Rødemis 124.
- Sachsen 147, 405, 418 423. Jvfr. Johan Georg; Hedevig.
- Sachsen-Altenburg s. Frederik.
- Sachsen-Lauenborg 416. Jvfr. August; Frands; Frands Albrecht; Julius Henrik; Wilhelm.
- Sachsen-Weimar 206. Jvfr. Johan Ernst.
- Sachsenband (i Wilstermarsk) 395.
- Salisbury, Robert Cecil Jarl af, 29 f., 44, 67.
- Sallev (i Tune Herred) 347.
- Saltens Fogderi 38.
- Salters, Gert, Borger i Ystad, 227.
- Samsø 227.
- Sandby, Jakob Nielsen, Præst i Rødby. 407.
- Sandsvær Præstegjæld 356.
- Sandt, Augustinus, Præst i Helsingør, 221 f.
- Satrup Kirke 281.
- Satrupholm 149.
- Savoyen 286, 298.
- Schiøtt, Karsten, 341.
- Schlesien 197 f., 217 f., 391, 439.
- v. Schmalkalden, Hans Merckel. Slotsfoged, 257, 320, 344 f.
- Schmol 474.
- Schodtz Matthias, 370.
- Schrøder, Albert Samuelsen, Præst i Snesere, 434 f.* — Gert, i Bergen, 262.

- Schult (Schulte), Ditlev, 313. —
 Jørgen, 126*, 149 f., 311, 365
 f.*, 464, 470.
- Schwabe (Svabe), Nikolaus.
 Møntmester, 231. 237 240.
 327, 332 ff.*
- Schwaben 391.
- Schweiz 286.
- Schwencke, Christoffer Arkeli-
 mester, 474
- Schwenkfeldt, Caspar, 390 f.
- Schwerin, By, 457, 462, 469.
- Schwerin, Stift, 397 f.
- Schönbach, Johan, Dr. jur., 409.
- Schönburg, Johan Carl, spansk
 Gesandt, 456, 463.
- Schöningen (i Brunsvig) 310,
 354 f., 365.
- Segeberg 76. 197 f., 200, 435.
 Dat. 198, 415 f.
- Segeberg Amt 283.
- Segeberg, Johan Soldat, 129.
- Sefeldt, Jørgen, 359 f.
- Sehested, Christen Thomesen.
 98, 126 f., 139 ff., 146, 149 f.
 152 ff., 160-4. 170 f., 173,
 176-9, 182-5, 220-3, 233,
 235 f., 241 f., 245 ff., 294 f.,
 297, 304 f., 309 ff., 325, 365
 f., 369, 402, 424, 426. 433, 437
 f., 451, 464 f., 470 f. — Jakob
 293. — Niels 358 f.* — Sten
 Maltesen 62, 106.
- Sejere 254.
- Sejlstrup Len 118
- Selse 330 f.
- Sem, Johan, Ingeniør, 146 f*,
 165, 168. — Johansen 147.
- Senjens Fogderi 38.
- Sheridan s. Ceridon.
- Siebenbürgen 197, 349. Jvfr.
 Bethlen Gabor.
- Sigismund, Konge af Sverig og
 Polen, 14 f., 20. 107 f. 111,
 122, 158 f., 292, 380, 443.
- Silkeborg Len 162.
- Silkekompagniet 292 f.
- Sinclair, Daniel, Skibsbygmester,
 174*.
- Sinklar, Anders, 12 f.*, 19, 29 f.,
 63-9, 73 f., 127. 131. 133 ff.,
 141 f., 172 216, 378. — Christian
 29. — Jakob 29.
- Sinklarsholm 13.
- Sjælland 67, 101, 118, 176 f.,
 191, 217, 235, 247, 293, 326.
 338, 371.
- Sjællandske Regiment 462.
- Skaane 13, 129, 151, 199 f., 207
 f., 216, 235, 252, 293, 321, 350,
 375, 378.
- Skaanske Regiment 141.
- Skanderborg 105, 118 f., 161,
 274. Dat. 274, 276.
- Skanderborg Len 162.
- Skeel, Albert, 106, 108 ff., 124,
 128, 165. — Jørgen 128.
- Skinnerup 99 f.
- Skivehus 253.
- Skivehus Len 253.
- Skjærringe 18.
- Skotland 1 f., 7, 12, 30, 174.
 Jvfr. Jakob.
- Skovgaard 434.
- Skulrave, Tønnis, Smed, 430.
- Skytte, Johan, svensk Adels-
 mand, 134.
- Skønnek, Povl, Borger i Malmø.
 231.
- Slagelse 256, 267, 383.
- Slangerup 255, 340. — Skole 48.
- Slangerup Sogn 334.
- Slesvig, By, 113. — Domkapitel
 123 f.
- Slesvig, Hertugdømme, 28, 49.
 54, 64, 105, 112 f., 142, 159,
 166, 191, 269 f., 273, 276, 281,
 285, 287, 290 f., 296, 390-6,
 407.
- Slien 124.
- Slitter, Gert, Borger i Malmø, 227.
- Smed, Tønnis, Enspænder, 221.
- Snesere 435.
- Snoldelev Sogn 347.

- Sogn (i Norge) 58.
 Solbjerg 175.
 Soll, Klavs. Proviantskriver, 218, 226.
 Sonneburg 50.
 Sophie, Dronning, 3 f., 6-9, 17-21, 23-8, 30 ff., 130, 182, 202, 207, 215, 217, 242 f., 269, 272, 356 ff., 367-70, 372 f., 387 f.
 Sophie, Hertuginde af Meklenborg, 425.
 Sorø 274, 282 f., 305. — Akademi 269, 273 f., 351, 364. — Kloster 343, 351. — Skole 45, 343, 351.
 Spanien 7, 15, 175, 188, 247, 298, 365 f., 369, 418. Jvfr. Margrethe; Philip.
 Spanier, Walter, Borger i Malmø, 232.
 Sparre, Jens, 68, 127, 132.
 Sperling, Elsebe, 370.
 Spinola, spansk Feltherre, 197, 206, 411 f.
 Spirandt 95.
 Spitzbergen 86, 174, 176.
 Sporcke, Friedrich, Edelknabe, 246.
 Stade 44, 70, 149, 279.
 Stadtlohn, Slag ved, 355, 363.
 Stavanger Kongsgaard 111.
 Stavanger Len 111.
 Stavanger, Mogens Jakobsen, Baadsmand, 338.
 Stavern (i Nederlandene) 154.
 Steenwinkel, Hans, Bygmester, 104, 169, 194, 196, 210, 249, 317, 352, 432. — Lorens 352.
 Steffen Madsen, Sporemager, 430.
 Steiermark 467.
 Steinburg 80, 162, 203, 211, 214, 215-9, 281 ff., 286, 321, 416 433 f., 438. *Dat.* 211, 215, 220, 283, 305, 307, 441.
 Steinburg Amt 183.
 Sten Pedersen, Guldsmed i Kbhvn., 231.
 Stenderup Aa 282.
 Stenholt (i Nøddebo Sogn) 233.
 Stenholtsvang 233.
 Stensen 203. — Vincens 126.
 Stettin, Fred i, 38, 41 f., 50, 179, 375.
 Stjernsköld, Nils, svensk Adelsmand, 118 f.*
 Stockholm 14, 175, 180, 186, 382, 388, 425, 439, 443.
 Stolzenau (i Brunsvig) 418, 447.
 Storeheddinge 130.
 Stralsund 287.
 Strick, Adrian, nederlandsk Agent, 171*.
 Stuart, Andreas. 63 f. — Johannes 63 f. — Robert 64.
 Stubenvoll, Oberst, 218.
 Stør 167.
 Størrort 167.
 Støvringgaard 141.
 Sulzbach-Neuburg s. August.
 Sundby Færge 192 f., 318 f., 433.
 Sundtold 38, 40 f., 64, 154 f., 171, 177, 367, 376 f., 433 f. — Toldere 104, 137, 146, 154 ff., 160, 172, 178, 222, 232; jvfr. Villum Rosenvinge. — Visiter jvfr. de Bitter.
 Surbæk, Margrethe Simonsdatter (g. m. Markus Hess), 6. — Simon, Borgmester i Kbhvn., 232, 236.
 Svabe s. Schwabe.
 Svabsted 20, 28, 32, 34, 113, 123 f., 212 f., 296, 390 f.
 Sweis, Lorens Petersen, Billedhugger, 156, 160.
 Svendborg 217.
 Svenstrup 451.
 Svenstrup Len 127.
 Sverig 11, 13-7, 29 f., 35-44, 49-53, 55, 58 ff. 63 f., 66, 69, 73 ff., 84, 107 f., 110 f.,

- 118-23, 133 f., 150 f., 175, 179 ff., 186 188 f., 199 f., 219 f., 234 f., 237, 239, 242, 285, 288, 290 ff., 350, 355, 367 f., 374-82, 384, 387 f., 406, 426, 433, 438, 442 f., 451 f., 454, 457. Jvfr. Gustav; Karl; Sigismund.
- Süderhatstedt (i Ditmarsken) 307.
- Syke Amt (i Grevskabet Hoya) 310, 354, 365, 417 f., 427 f., 436.
- Sæbygaard Len 118.
- Søm Len 174.
- Södermanland s. Karl Philip.
- Sefde 125, 360.
- Sellestedgaard 358.
- Sølvitsborg Len 138, 207, 345.
- Sender Herred (p. Laaland) 356.
- Senderborg 114. Jvfr. Agnes Hedevig; Alexander; Hans; Johan Adolf; Philip.
- Søren Aagesen 343 — Christensen, Borger i Malmø, 232. — Ibsen, Borger i Kbhvn., 231. — Jensen, Tømmermand, 335. — Lavritsen, Skrædder i Ringsted, 257 f. — Madsen 254. — Mortensen 250. — Mortensen 346.
- Taarnby Sogn** 326.
- Tage Andersen, Borger i Kbhvn., 232.
- Tatere 250.
- Teting, Nicolaus, fra Husum, 391.
- Tevsinske Fred 38.
- Thedinghausen Amt og Slot (i Bremen Stift) 279 f.
- Thelling. Hans, 255.
- Thomas Hansen, Voldmester, 319, 345 f., 354. — Thomesen, Maler, 240
- Thor Smede, Klavs, Borger i Kjøge, 226.
- Thott, Tage Andersen, 128, 132, 345. — Tage Ottesen 128, 131 f., 367 f.
- Throndhjem 274, 345, 465.
- Thrønner, Christoffer, Borger i Kbhvn., 226.
- Thüringen 450.
- Thæckier, Søren, 341.
- Tillidse Sogn 356.
- Tilly, Feltherre, 302, 307, 317 f., 411, 418, 427, 436 f., 447 f., 450 ff., 455, 459, 461 ff.
- Tim 294.
- Titisfjord s. Tysfjord.
- Toberup 330.
- Travemünde 57.
- Trelleborg 208.
- Trine Jakobsdatter 264 f.
- Trip, Johan Borger i Malmø 229.
- Trittau 409.
- Trost, Skib, 219.
- Trudenleiden, Bjerg, 412.
- Tryggvælde 178, 335.
- Tune Herred 347.
- Tungel, Lars Nilsson, svensk Sekretær, 443.
- Tvis 331.
- Tydskland 10, 33, 71, 96, 158, 167, 180, 186 f., 189, 196, 200, 202 f., 215, 279, 286, 298 ff., 306, 349, 359, 371, 382-7, 392, 406, 408, 421 f., 426, 430, 437, 440, 455, 464.
- Tyelling, Hans, Borger i Ystad, 229.
- Tysfjord (Titisfjord) 38, 40.
- Tønder 159.
- Tønder Amt 394.
- Tønder, Jakob Sørensen, Krudtmager, 129
- Tønsberg Len 125, 342 f., 356, 371.
- Udsen, Lavrits Ebbesen, 128.**
- Ulfeldt, Anne, 330 f.* — Christian Mogensen 330 f.* — Christoffer 451. — Elisabeth 462. —

- Jakob Jakobsen 64, 85, 111, 124, 127, 150 f., 165 f., 206, 216, 229, 282 f., 330 f., 365 f., 374-82, 448, 451, 456, 462-5, 470 f. — Jakob Korfitsen 229, 330. — Jakob Mogensen 330 f.* — Knud Ebbesen 95. — Korfits Mogensen 330.* — Mogens 33 f., 37, 106, 230, 328, 330 f.*
- Ulsbæk 150, 374, 376.
- Ulm 436, 458.
- Ulrik, Hertug, d. æ., 6, 20-8, 30-4, 55, 62 f., 74 f., 97, 113, 124, 213, 296, 397 f.
- Ulrik, Hertug, d. y., 92, 102, 126 f., 142 f., 184, 277, 304 f., 309 ff., 366, 398
- Ulrik, Hertug af Meklenborg, 4 ff.
- Ulrik, Hertug af Pommern, 277.
- Ungarn 218, 349, 462.
- Union, den evangeliske, 187, 206, 413.
- Upland 119.
- Urne, Axel, 282, 347, 408. — Christoffer 165, 167 f., 249, 295, 348, 407. Jvfr Rentemestrene. — Ejler 356 ff., 373. — Erik 61, 167. — Frederik 466 f. — Jørgen 272, 277, 320, 408, 413, 431.
- Urup 229, 330 f.
- Utrecht, Simon, 133.
- Utzen (i Brunsvig) 470.
- Wake s. Fake.
- Valby 253.
- Walkeling, Cort, Borger i Malmø, 226.
- Valkendorf, Christoffer, 9 f.
- Wallenstein, Albrecht v., 84, 413, 450, 459, 468, 473
- Vallø 122.
- Valsbøl (i Slesvig) *Dat.* 159 ff.
- Walter, Simon, Skrædder, 140.
- Vandaas 225.
- Vandhunden, Skib, 238.
- Vanheila, Peter, i London, 10.
- Varanger 39.
- Varangerfjord 38.
- Varberg Slot 339.
- Vardøhus 41, 139.
- Vardøhus Len 39 ff.
- Vedsted Sogn 282.
- Weichart (Weichent), Morten, Bygmester, 170.
- Weier (Wojer, Weiser, Veicher), Hans, polsk Gesandt, 122 f.
- Weigel, Valentin, 391.
- Vejle 127.
- Weimar s. Sachsen-Weimar.
- Vendiske Stæder 285. Jvfr. Hansestæderne.
- Vends Herred 257.
- Venedig 198, 284, 298, 462.
- Wensin, Godske, 112, 124.
- Wentworth, John, engelsk Adelsmand, 215 f., 219.
- Verden, By, 456, 462. *Dat.* 457, 459.
- Verden, Stift, 242, 244 f., 304, 310 f., 414, 416 f., 440. Jvfr. Philip Sigismund.
- Verninge 282.
- Wesel (ved Rhinen) 441
- Weseren 279, 314, 320, 411, 439, 449, 454 f.
- Vespene 138 f.
- Vester søen 52, 138, 195, 218.
- Vestervig Len 127.
- Vestfrisland 119.
- Westfalen 262, 418, 441, 450.
- Westhovius, Willichius, Rektor, 99, 476.
- Vestpreussen 439.
- Vexø (i Kjøbenhavns Len) 258, 267.
- Vibe, Mikkell, Borgmester i Kbhvn., 224, 230, 236, 449. — Peder, Rentemester, 449*, 452.
- Wiblitz, Markus, Slotsforvalter,

- 169, 194, 208, 275, 315 f., 320, 323.
- Vibold Johansen, Teltmager, 205.
- Viborg 31, 266 f. *Dat.* 31.
- Viborg (i Finland) 40.
- Wien 73, 198, 217.
- v. Wietersheim, Julius Adolf, 217.
- Viktor, Skib, 9, 12. *Dat.* 12.
- Vildmand, Jens, 345.
- Vilhelm d. yngre, Hertug af Brunsvig-Lyneborg, 416.
- Vilhelm, Hertug af Kurland, 111.
- Villads Grydestøber 261.
- de Willems, David, hollandsk Kjøbmand, 171* f., 177 f. — Johan, Borger i Kbhvn., 171 f., 205, 447. — Povl, hollandsk Kjøbmand, 171 f.*, 177 f.
- Wilstermarsk 395.
- Vind, Henrik, 138 f. — Jørgen 138 f., 314, 320. — Oluf, Hofpræst, 48. — Søren Povlsen 253.
- Vindbyholt (p. Sjælland) *Dat.* 130.
- Windheim (i Brunsvig) 449, 452. *Dat.* 447, 450.
- Vindinge 257.
- Winsen a. d. Lühe (i Brunsvig) 419, 470.
- Vinskjænk, Anders, s. Anders Olsen.
- v. Wippen, Diderik, Borger i Malmø, 227.
- Vis Herred 282.
- v. d. Wisch, Hans, 112.
- Wismar 287, 438.
- Wittenberg 73, 400.
- Wittmund (i Ostfrisland) *Dat.* 301.
- Wittstock (i Brandenburg) 420.
- Wittynger, Henrik, 104.
- Vlotho (ved Weser) 454 f.
- Wojer s. Weier
- Voldenberg, Peder, Hovmester, 286. — Povl, Kancellisekretær, 286.
- Wolfenbüttel, By, 71, 401, 468. *Dat.* 19, 96 ff.
- Wolfenbüttel s. Brunsvig-Wolfenbüttel.
- Vordingborg 138, 165, 168, 178, 407, 465.
- Vordingborg Len 250, 369, 435.
- Worm, Knud, Skriver, 249, 260, 275.
- v. Vosbergen, Kaspar, nederlandsk Gesandt 448, 454.
- Wrangel, Herman, svensk Adelsmand, 120.
- Wredenhagen (i Meklenborg) 404.
- Wulf, Jørgen, Rothgieter, 149.
- Wust, Herman, Borger i Kbhvn., 228.
- Wyswyller, Arnold, Kjøbmand i Malmø, 321, 359 ff.*, 364.
- Værebros 283.
- Værløse Sogn 190.
- Uetersen Kloster 339.
- Ystad 68, 208, 225, 227-32, 255.
- Zacharias Hansen, Borger i Ystad, 232.
- Zaklika, Sigismund, siebenbürgsk Gesandt, 467.
- Zechlin (i Brandenburg) 420, 425. *Dat.* 425.
- Zollenspieker (v. Hamborg) 441.
- Zweibrücken-Kleeberg s. Johan Kasimir; Katharina.
- Ærylæus, Niels Jørgensen, Lektor, 45 f., 98 f.
- Øland 65, 68 f., 74.
- Ølsesmagle 338.

- Ølskjøb (ved Hillerød) 322, 430. | Østersøen 14, 37 f, 41, 49, 51 f,
Ørebro 50, 59 | 57, 180, 186, 189, 208, 366, 377
Øresund 38, 119, 136 f., 140, 155, | f., 380.
220, 379-82. Jvfr. Sundtold. | Østofte 435.
Ørsted (p. Sjælland) 255. | Østrig 187, 298, 349, 402. Jvfr.
Øsel 50, 237 ff. | Karl.
Østergötland s. Johan.
-

Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie har den 11te Februar 1877 og 14de Februar 1886 besluttet at udgive Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve ved Arkivsekretær C. F. Bricka og Bibliotheksassistent J. A. Fridericia under Tilsyn af Universitetsbibliothekar S. Birket Smith og Underbibliothekar C. Weeke.

C. F. Bricka. Kr. Erslev. J. A. Fridericia. S. Gjellerup.
A. D. Jørgensen. Fr. Krarup. W. Møllerup. O. Nielsen.
Henry Petersen. V. A. Secher. S. Birket Smith.
Johannes C. H. R. Stenstrup. A. Thiset. C. Weeke.

Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie

stiftedes i Januar 1877 med det Formaal at fremme Studiet af Fædrelandets Historie ved Offentliggjørelsen af nogle af de mange Aktstykker, Breve, Krøniker og andre Kilder, som endnu henligge utrykte eller ere mindre tilfredsstillende udgivne. Planen for Selskabet er den at betro Udgivelsen af de enkelte Kilder til et eller flere Medlemmer af Selskabet eller til Udenforstaaende, saaledes at de almindelige Regler for Udgivelsesmaaden vedtages af Selskabet, og saaledes at Udgivelsen kontrolleres gennem et af Selskabet nedsat Udvalg.

Selskabet har hidtil udgivet:

Kong Frederik den Førstes danske Registranter, udgivne ved Kr. Erslev og W. Møllerup. 1879.

Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve, udgivne ved C. F. Bricka og J. A. Fridericia. 1—14. Hefte. 1878—87.

Codex Esromensis. Esrom Klosters Brevbog, udgivet ved O. Nielsen. 1880—81.

Danske Kancelliregistranter 1535—1550, udgivne ved Kr. Erslev og W. Møllerup. 1881—82.

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev. 1—3. Bind 1. Hefte. 1883—88.

Libri memoriales capituli Lundensis. Lunde Domkapitels Gavebøger og Nekrologium, udgivne ved C. Weeke. 1. Hefte. 1884.

Corpus constitutionum Daniæ. Forordninger, Recesser og andre kongelige Breve, Danmarks Lovgivning vedkommende 1558—1660, udgivne ved V. A. Secher. 1. Bind. 1887—88.

Aktstykker til Oplysning om Stavnsbaandets Historie, udgivne ved J. A. Fridericia. 1888.

Forretningsudvalgets Medlemmer ere for Tiden: Kr. Erslev, W. Møllerup, A. Thiset.